DIRECTIUNEA GENERALA
A
ARCHIVELOR STATULUI

PUBLICATIUNI

ISTORICO-FILOLOGIC

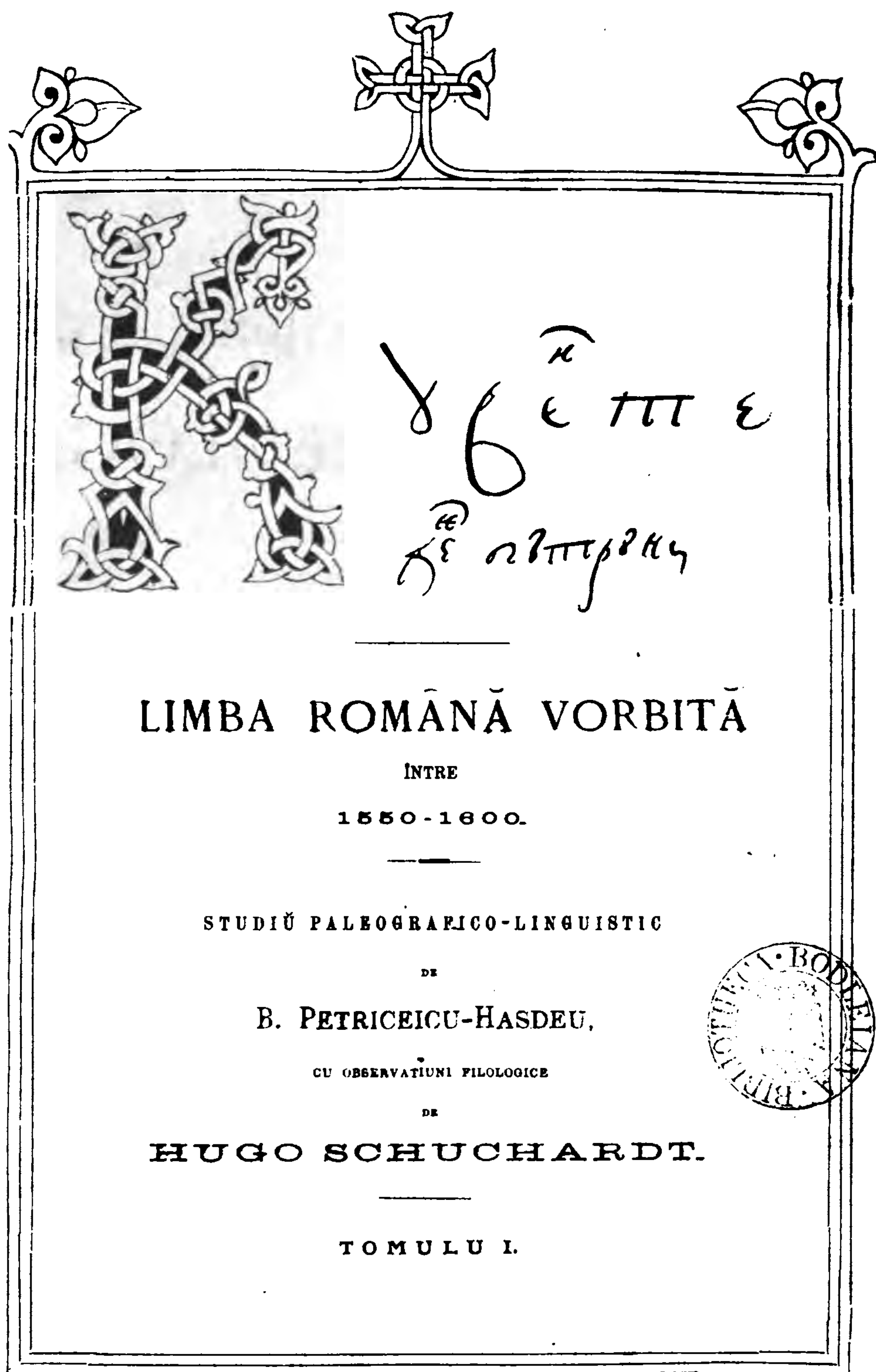
TEXTURI SI GLOSSE ROMANE

INTRE

1550—1600.

BUCURESCI.
TYPOGRAFI'A SOCIETATII ACADEMICE ROMANE
(LABORATORII ROMANI).
19. STRAD'A ACADEMIEI 19.
1878.

LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ

ÎNTRE

1550-1600.

STUDIŬ PALEOGRAFICO-LINGUISTIC

DE

B. PETRICEICU-HASDEU,

CU OBSERVAȚIUNI FILOLOGICE

DE

HUGO SCHUCHARDT.

TOMULU I.

Publicaţiunea de faţă nu este o brută colecţiune de documente.

Texturile şi glosele n'aŭ fost pentru noĭ decât un simplu material, cu ajutorul căruĭa, înlăturând orĭ-ce teoriă a-priori, am putut studia în cunoscinţă de causă, sub tóte raporturile, limba cea vorbită a străbunilor noştri în a doua jumătate a secoluluĭ XVI.

Intenţiunea autoruluĭ a fost de a pune o seriósă temeliă analitică pentru filologia şi diplomatica română, după cum, pe un teren diferit, dar tot prin analisa cea maĭ minuţiósă, ne încercasem altă dată de a limpeḑi, mergênd din dissecţiune în dissecţiune, trecutul nostru naţional prin *Istoria critică a Românilor*.

Dacă am reuşit, nu se scie; ceĭa-ce scim, este că lucrul nĭ-a costat multă muncă.

Afară de cestiunĭ curat linguistice şi paleografice, am atins adesea puncturĭ istorice şi juridice.

In privinţa filologică maĭ în speciă, pentru a ne asigura după putinţă contra eroriĭ, am supus primele două părţĭ ale publicaţiuniĭ la apreciarea amiculuĭ nostru Hugo Schuchardt, unul din ceĭ maĭ celebri linguiştĭ contimporanĭ, pe care ilustrul Ascoli nu se sfiesce de a-l pune de'npreună cu Mussafia ca ceĭ doĭ succesorĭ maĭ de frunte aĭ mareluĭ Diez.

Respunsul lui Schuchardt, scris nemţesce, căci tinde a atrage mai cu dinadinsul atenţiunea publicului străin asupra filologiei române, are în vedere mai cu deosebire specimenul nostru de *Dicţionar etimologic al limbeĭ române* (vedĭ maĭ jos p. 258 — 312), pe care'l consideră ca «partea cărţiĭ cea maĭ importantă pentru linguiştĭ», făcêndu-ne tot-o-dată onórea de a adăoga : «Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzend«ster Weise hervor».

Observaţiunile critice ale luĭ Schuchardt, carĭ formézá o frumósă monografiă de treĭ cóle de tipar asupra importanţeĭ filologice generale a limbeĭ române şi maĭ ales asupra resultatelor cărţiĭ de faţă, vor apare în tomul II, unde vor figura de asemenea maĭ multe adaosurĭ din parte-ne, provocate maĭ cu sémă prin acele excelente observaţiunĭ, ast-fel că nu le-am putut separa de ele, apoĭ o monografiă asupra genitivo-dativuluĭ român, o altă asupra accentuaţiuniĭ şi vocalisaţiuniĭ irraţionale în vechile nóstre monumente literare, şi 'n fine cincĭ indicĭ la ambele tomurĭ : bibliografic, istoric, juridico-economic, diplomatic şi linguistic.

Terminând, nu putem a nu exprime cea maĭ viuă recunoscinţă D-lor Dim. A. Sturdza şi Gr. G. Tocilescu, ale căror communicaţiunĭ aŭ sporit fórte mult valórea lucrăriĭ nóstre.

Hasdeu.

Bucurescĭ, 10 august 1878.

I

ACTE SI FRAGMENTE

TEXTURÌ ROMÂNE INEDITE

ÎNAINTE DE ANUL

1600

Tóte texturile din colecţiunea de faţă, afară de cel sub No. 1, represintă limba vorbită a Românilor între 1560—1600.

Ḑic limbă vorbită, şi étă de ce.

Pînă acum, căt se atinge de secolul XVI, s'aŭ publicat numaĭ texturĭ române traduse, în carĭ nu numaĭ sintaxa oglindesce, maĭ mult saŭ maĭ puţin, o construcţiune străină, adecă este slavică saŭ grécă, dar adesea pînă şi cuvintele isolate se întrebuinţéză pe dos, din causa că traducĕtorul nu înţelegea saŭ nu sciea să brodéscă ideia originaluluĭ.

Diaconul Coresi, de exemplu, în Psaltirea sa din 1577, când ḑice în psalmul 3 : ноү мѫ темь де мїн де ѡамени че кадь, în loc de : «ómenĭ ce *năvălesc*», traduce pur şi simplu, într'un mod fórte stăngacĭu, pe slavicul нападающихъ, din на–падати, literalmente «a *cădé* pe ce-va»; tot aşa în psalmul 21, ḑicerea : ши де кѡрнь кȣ оүѫ корнь este o inextricabilă galimatiă, care resultă din neînţelegerea textuluĭ slavic : и ѿ рѡгъ инорѡжь, latinesce : «et a cornibus unicornium», grecesce : «καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων» ; saŭ în psal-

mul 43 : рѣчеле фѣцеен мѣле este romănesce un non-sens, născut din omonimia a doă vorbe slavice стоудъ, din carĭ una însemnéză «ruşine», ér cea-l'altă «frig», Coresi luând din zăpăcélă pe astă din urmá drept cea de 'ntâiŭ.

Asemenĭ modelurĭ de neromăniă a texturilor traduse ne întimpină la fie-care pas în orĭ-ce veche tipăritură română.

Pînă şi un om atăt de serios ca nemuritorul nostru Cantemir, când se apucă, în «Divanul lumiĭ», a traduce un vers din Ausoniŭ, ne înzestréză cu următórea curiositate :

> Oare ce-am greşit? şi ce făcut la vreme? şi ce nu-ĭ bine?
> Căce acesteĭ fapte cinstea ĭ-a lipsit, saŭ ceĭa-l'alte
> Socotéla 'ntrégă? căce m'am lenit? căce acésta şéde
> Réua socotéla !...[1]

În aceste patru versurĭ, óre maĭ recunósce cine-va limba română ?

Nu în traducerĭ trebuĭ căutat graĭul viŭ al unuĭ popor.

Colecţiunea de faţă, prima în felul seŭ, ne dă limba originală a Românuluĭ din a doua jumătate a secoluluĭ XVI.

Aci nemic nu e tradus, cu singura excepţiune — maĭ repetâm încă o dată—a fragmentuluĭ publicat sub No. 1.

Sînt acte oficiale saŭ particulare, scrise în România de către Românĭ după trebuinţe locale şi momentane.

Autoriĭ lor, ómenĭ din popor, nu scieaŭ multă carte.

Eĭ scrieaŭ aşa cum se vorbĭa în ḑilele lor în oraşul saŭ chiar în satul unde trăiaŭ.

Importanţa filologică a acestor documente este întreită :

1. *Dialectologică*, arătând diferinţele din loc în loc în acelaşĭ interval de timp;

2. *Fonetică*, întru căt scriitoriĭ, lipsiţĭ de orĭ-ce cultură ortografică, îşĭ dedeaŭ silinţa de a transcrie întocmaĭ pronunciaţiunea cea poporană;

3. *Sintactică*, de óră-ce cugetarea şi expresiunea aceluĭa ce scriea nu eraŭ împedecate prin nemic străin.

(1) Ap. Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 2, p. 166.—Textul latin al luĭ Ausoniŭ sună :

> Quae praetergressus? quid gestum in tempore: quid non?
> Cur isti facto decus afuit, aut ratio illi?
> Quid mihi praeteritum? cur haec sententia sedit,
> Quam melius mutare fuit...?

De când actualul ministru al Instrucţiunii Publice, d. Georgiŭ Chiţu, mĭ-a încredinţat Direcţiunea Generală a Archivelor Statuluĭ, sarcina mea de căpeteniă a fost de a clasifica tesaurele lor ast-fel, încât să nu se maĭ dea la lumină, ca în trecut, nesce extracte necritice, desbrăcate de orĭ-ce caracter sciinţific, ci tóte documentele să se pótă publica treptat în întregul lor, nu numaĭ fără nicĭ o abatere în fond saŭ în formă, dar încă—ceia-ce impórtă fórte mult — într'o ordine sistematică, adecă sub rubrice omogene, cuprindĕnd fie-care corp câte o materiă de aceiaşĭ natură, animată — aşa ḑicĕnd — de un singur suflet.

Una din asemenĭ rubrice îmbrăţişéză texturile române înainte de anul 1600.

Din acéstă rubrică alegem o sémă de acte, a căror autenticitate este maĭ pe sus de îndoélă, lăsând la o parte, pînă la verificare, pe cele maĭ puţin sigure.

Altele câte-va, pe carĭ de asemenea le ţinem de o cam dată în reservă, deşi ele sînt pe deplin autentice, vor intra în doă colecţiunĭ separate:

1. Răvaşele Banilor Craioveĭ;

2. Acte municipale.

In locul lor dâm vr'o treĭ-patru documente de pe la începutul seculuĭ XVII, cu atât maĭ mult că e peste putinţă, sub raportul limbeĭ, a stabili o rigurósă liniă de demarcaţiune între aniĭ immediat anteriorĭ şi ceĭ immediat posteriorĭ luĭ 1600.

Specimenele fotografice se vor publica deosebit într'un tractat de «Paleografia Slavo-română».

Facem excepţiune însă pentru zapisul de sub No. VI, a căruĭa mare însemnătate prosodică ne îndémnă a'l da de pe acum în fac-simile, pentru crisovul de sub No. VII, în care sînt grupate cincĭ diferite caractere, şi pentru semnele de fabrică (Wasser-zeichen) ale documentelor celor scrise pe hărtiă.

Fie-care act este reprodus întocmaĭ după original, conservându-se intactă ortografia luĭ cirilică, ba pînă şi literele cele aruncate d'asupra rîndurilor, *litterae columnatae*, în privinţa cărora însă lipsa tipografică ne-a silit pe slova cea scrisă în catul al

doilea a o pune ce-va maĭ spre stînga de slova cea de-desupt, bună óră а^м în loc de а.

Fie-care liniă din original îşĭ păstréză individualitatea, fiind precésă de o cifră, care indică numerul rîndului.

Urméză apoĭ transcripţiunea cu litere latine, în care am admis următórea normă : ѫ=â; ъ=ă; ь=ă şi ŭ, atuncĭ când le confundă chiar originalurile; ѧ=î saŭ în; ѣ=é; ꙗ şi ѧ=ĭa; ю=ĭu; ȣ şi оу=u; о şi ѡ=o; и şi і saŭ ї=i; щ=şt; џ înainte de o vocală móle =ge, gi; џ înainte de o vocală dură =g'; ч înainte de o vocală móle =ci, ce; ч înainte de o vocală dură=ć; ц=ţ, ш=ş, ж=j etc.

Literele puse în original d'asupra rîndului sînt transcrise cu *cicero cursiv*, ér cele asvîrlite şi maĭ sus, d'asupra catuluĭ al doilea, se pun cu *petit cursiv;* de exemplu : егоумє =egume*n*^i.

D'asupra rîndului însemnându-se generalmente numaĭ consóna, ér vocala ce o însoţesce fiind sub-înţelésă, de exemplu ва^ч гра^с pentru вачи грасе, pe acéstă vocală, nescrisă în original, noĭ o transcriem cu *petit drept :* va*c*^i gra*s*^e.

Intre semnele [ ] se completézà lipsurile din original, parentesiĭ ordinarĭ ( ) fiind reservaţĭ pentru traducerea cuvintelor slavice.

De vreme ce se reproduc înseşĭ originalurile, aceste câte-va mesurĭ de exactitate la transcriere sînt de ajuns.[1]

In fine, fie-care act, pe lîngă notiţa descriptivă ce'ĭ precede, se încheiă printr'un şir de Notanda, în carĭ se atrage atenţiunea lectoruluĭ asupra particularităţilor celor maĭ interesante ale textuluĭ.

(1) Un alt mod de transcriere, care nu nĭ-a convenit, vedĭ în **Sickel,** ***Monumenta graphica medii aevi,*** Wien, 1858 şi urm.

I

CEL MAÏ VECHÏU TEXT BIBLIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

OLTENIA, CIRCA 1560.

Textul publicat maï la vale cuprinde aprópe întregul cap XXVI din Levitic, anume verseturile 3—41.

Scris pe doă foï de pergamenă, el se păstréză în Biblioteca Naţională din capitala Serbieï, MS. No. 61, de unde l'am copiat într'o călătoriă din 1871.

După scrisóre, după ortografiă şi după limbă, noï nu ne sfiim a'l numi «cel maï vechïu text biblic în limba română».

Orï-cine îşï va da ostenéla de a'l compara cu documentul dela Bistriţa, pe care 'l dăm maï jos sub No. III, se va convinge că textul de faţă, presintând aceleaşï caractere esenţiale, este totuşï ce-va maï vechïu.

El cată să fi fost scris în Oltenia, póte tot la Bistriţa, cam pe la anul 1560, ce-va maï mult saŭ ce-va maï puţin.

In ce mod şi 'n ce timp va fi rătăcit apoï în vecina Serbiă, acésta nu se scie.

Voïu observa însă, că între manuscrise din aceïaşï bibliotecă, care mï-a fost deschisă fără reservă, graţiă amiculuï meŭ Magazinovicï, atât de simpatic tuturor Românilor de pe când fusese la noï agent diplomatic din partea Serbieï, am vědut un mare număr de acte de ale Brancovenilor, deşi lipsa de timp nu-mï permisese a le cerceta de aprópe.

Ar fi de bănuit, prin urmare, proveninţa brancovenéscă a textuluï nostru biblic.

În orï-ce cas, el este maï vechïu decât Psaltirea diaconuluï Coresi şi tipăriturele române de peste Carpaţï de pe la finea seculuï XVI, din

carĭ una, publicată în Orăştia la 1582 sub titlul de Палїа. cuprinde Genesea şi Exodul, dar — din nenorocire — nu şi Leviticul.*

Dintre trăsurele paleografice cele maĭ caracteristice ale acestuĭ text, este întrebuinţarea constantă a luĭ ь în loc de ъ pentru vocala nóstră obscură *ă*, întocmaĭ ca şi 'n documentul dela Bistriţa, apoĭ incertitudinea fórte semnificativă în transcrierea diftongulu *oa*, confusiunea în usul semnuluĭ grafic ж, şi altele, pe carĭ le indic la urmă.

Singura traducere românéscă veche a Leviticuluĭ este cea cuprinsă în Бївлїа адекъ дȣмнезеаскъ скриптȣрж, publicată din ordinea luĭ Şerban Cantacuzin în Bucurescĭ la 1688, pe 932 pagine in folio, afară de şése foĭ suplementare la început şi una la sfîrşit.

Pentru a arăta diferinţa în stilul român la interval de un secol şi maĭ bine, noĭ reproducem în josul textuluĭ de pe la 1560 pasagiul ce-ĭ corespunde în ediţiunea din 1688.

(*) Cipar, *Principie de limbă*, Blaj, 1866, in-8, p. 104, şi *Crestomatia saŭ analecte*, Blaj, 1858, in-8, p. 46—82.

1. сь[1] веци хи. ꙟбльндоу ꙟ токьмѣлеле мѣле
2. ши веци фи сокотиндоу. ши цинидȣ. порь
3. нуѣлеле мѣле. давою воаѡ плоае. ꙟ врѣме
4. дестонникь. шї пжмьнтȣ ва да хасна са.
5. ши лѣмнеле вор фи родитоѡре. ши мльти
6. шюуль ва ажȣнџе. сторсȣра. шї сторсȣра
7. семьнжтоура. шї веци авѣ пжнь ла сацноу.
8. ши веци лькоуи коу тьрне ꙟ цара вострж.
9. давою еоу паче ꙟ цара вострь. доурмивеци шї

(¹) Prima literă e scrisă cu roşu.

Де веци оумбла ꙟтрȣ порȣнчиле мѣле ши ꙟвъцътȣриле мѣле веци пъзи ши ле веци фаче пре дѫнселе. Ши вою да плоае воаѡ ꙟ врѣмѣ еи, ши пъмѫнтȣл ва да роаделе лȣй, ши лѣмнеле кѫмпилор вор да роада лорь. Ши ва апȣка воаѡ трейришȣл кȣлесȣл, ши кȣлесȣль ва апȣка съмѫнца, ши веци мѫнка пѫинѣ воастрѣ ꙟ сацїȣ, ши веци лъкȣи кȣ ꙟтемеаре пре пъмѫнтȣл

нимѣ ноу ва спѫмьнта пре вои. гонивою а фарь живиниле рѣле сълбатиче де ꙟ пь мьнтꙋ^{л} востроу. ничи ѡсте ноу ва трѣче пре ꙟ цара вострь. гонивеци[1] пре врь жимашии воцри. ши ꙟнаинтѣ вострь ворь пика де армь. ши ӗ де ꙟтре вои ворь гони пре ѡ соуть. шї ѡ соуть пре ѕѣче мїи. кь врьжимашїи воцри вор пика ꙟнаинѣ (*sic*) вострь. кь еоу вою кьоута пре вои. ши вою крѣщє пре вои. ши вою моулци пре вои. шї легьтоура мѣ коу вои ѡ вою ци нѣ. мьꙟнкавеци де ꙟ векоу. ши ачѣлѣ пеꙟтроу чѣлѣ ноѡ. ле веци льса ꙟнапои. ши локоу^{л} миеоу ва фї ꙟтре вои де лькоуи^{т}. ши сꙋфлетꙋ^{л} миеоу нꙋ ва оурь пре вои. еꙋ вою ꙟбла ꙟтре вои. шї еꙋ вою хи. доумнизеоу^{л} востроу. вои ꙟкь веци хи ньродоу^{л} миеоу.

(1) Prima literă cu roşu.

вострꙋ, ши ръскою нꙋ ва трѣче прен пъмѫнтꙋл вострꙋ. Ши вою да паче ꙟ пъмѫнтꙋл вострꙋ, ши веци дорми, ши нꙋ ва фи кареле съ спае пре вой, ши вою пїарде хїаръ рѣле ден пъмѫнтꙋл вострꙋ, ши ръѕбою нꙋ ва трѣче прен пъмѫнтꙋл вострꙋ. Ши веци гони пре връжмашїи воцри, ши вор кѫдѣ ꙟнаинтѣ воастръ кꙋ оучидере. Ши ва гони ден вой чинчи пре ѡ сꙋтъ, ши ѡ сꙋтъ ден вой вор гони ѕѣче мїй, ши вор кѫдѣ непрїатенїй воцри ꙟнаинтѣ воастръ ꙟ сабїе. Ши вою къꙋта престе вой, ши вою бл’ви пре вой, ши вою крѣщє пре вой, ши вою ꙟмꙋлци пре вой, ши вою ꙟтъри фъгъдꙋинца мѣ кꙋ вой. Ши веци мѫнка веки ши векиле векилорь, ши веки ден фаца челорь ноаѡ веци скоате. Ши вою пꙋне фъгъдꙋинца мѣ ꙟтрꙋ вой, ши нꙋ ва оуръ сꙋфлетꙋль мїеꙋ пре вой. Ши вою оумбла ꙟтрꙋ вой, ши вою фи воаѡ дм҃неѕъꙋ, ши вой вец фи мїе народь. Еꙋ дм҃нꙋль дмн҃ѕъꙋл вострꙋ че вамь

кь еоу сьнтꙋ домноу[л] доумниѕеоу[л] востроу.
чела кареле пре вои амоу адоу[с] афарь де ꙟ жгипеть[1]
коу[м] роби ачелора сь нꙋ фици. ши жоугꙋ[л] а грома
ѕило[р] вощри а[м] фрьнть. коу[м] ꙟ дерептате сь ꙟбла[ц]
ıарь[2] сь мие ноу веци хи ꙟгьдꙋиндоу. шї ноу веци ф
аче тоѡте порьчѣлеле (*sic*) мѣле. ши сь веци хи оурѫн
доу ачѣсте порьнчи але мѣле. ши сꙋфлетоу[л] вострꙋ
ва фи лепьдьндоу лѣџѣ мѣ. ши легьтоура мѣ ѡ (*sic*)
ѡ веци лепьда. еꙋ[3] ꙟкь ачаста вою фаче коу вои.
ведѣвою пре вои кꙋ коутремоури ши коу фоуги
чен. коу фригоури. де кареле ва скьдѣ фаца вострь
ꙟ сꙋфлетоу[л] востроу. се вор доспи тоте рѣлеле. ши
че веци семьна. семьньтоура вострь. ѡ во[р] мьꙟ
ка врьжимашїи вощри. асоупрь[4] де ачѣѫ. вою ꙟ
торче фаца мѣ ꙟ алѣноу[л] востроу. шї вецї хи бѫ
тоуци. ꙟнаинтѣ врьжимашило[р] вощри. ши

(1) Aci se termină prima pagină.
(2) Inițiala cu roșu.
(3) Cu roșu.
(4) Prima literă cu roșu.

скось пре вой ден пѫмѫнтꙋль егупетꙋлꙋй, фїиндь вой роби, ши амь ѕдробить легѫтꙋра жꙋгꙋлꙋй вострꙋ, ши вамь адꙋсь пре вой кꙋ фалѫ. Ꙗрѫ де нꙋ мѫ веци аскꙋлта, ниче веци фаче порꙋнчиле мѣле ачѣстѣ. Че веци не аскꙋлта де дѫнселе, ши жꙋдекѫцилор мѣле се ва ꙟгреꙋа сꙋфлетꙋл вострꙋ, ка вой сѫ нꙋ фачеци тоате порꙋнчиле мѣле, ка сѫ рѫсипици фѫгѫдꙋинца мѣ. Ши еꙋ вою фаче аша воаѡ, ши вою пꙋне пре вой липса, ши рѫа ши гѫлбенарѣ ѡрбиндь окїй вощри ши сꙋфлетꙋль вострꙋ топиндь, ши веци сѫмѫна ꙟзѫдарь семинциле воастре, ши ле ворь мѫнка ꙟпотривничїй вощри. Ши вою ꙟтѫри фаца мѣ престѣ вой, ши веци кѫдѣ наинтѣ врѫжмашилорь

43. карии оурьскоу пре вои. ачеѫ се вор домни пре вои.
44. шї веци фȣци кьн^{л}оу нимѣ пре вои ноу ва гони.
45. ѩрь[1] сь ноу веци нїчи аша ꙟгьдоуи мие. коу $\tilde{ѯ}$ ѡ^{р}
46. маи таре вою бате пре вои. пе ꙟтрóу пькате
47. ле востре. шї вою фрьнџе жо^{с} пре троуфїѫ вострь
48. ши пре мьриѫ троуфїеи востре. шї чероу^{л} вострȣ
49. ꙟл во (*sic*) фаче каши фероу^{л}. шї пьмьнтоу^{л} ка де
50. арамь. ши моуꙟка вострь ва пери. кь пьмьнтоу^{л} во
51. строу ноу шї ва да хасна. ши лѣмнеле пре кьꙟпоу^{л}
52. востроу нȣ вор фи родиторе. ши[1] сь веци хї ꙟбль
53. ндоу ꙟ протива мѣ. ши ноу веци аскоулте (*sic*) пре
54. мине. де $\tilde{з}$ ѡ^{р} вою маи таре моулци бѫтьиле
55. пре вои. дȣпь пькателе востре. живиниле сь
56. лбатиче де пьдоуре. вою тримите пре вои
57. кареле во^{р} мьꙟка. коконии вошри. ши до
58. битокоу^{л} востроу, шї пре вои во^{р} ꙟпоуцина[2]
59. ши кьрьрїле востре во^{р} поустии. сь[3] жрь (*sic*) нїчї

(¹) Iniţiala cu roşu.
(²) Aci se termină a doua pagină.
(³) Iniţiala cu roşu.

вошри, ши ворь гони пре вой чеѧ че гонескȣ пре вой, ши веци фȣџи негонин-дȣвъ нименѣ пре вой. Ши де нȣм веци аскȣлта ниче пънъ ꙟтратѫта, ши вою адаѡџе а въ черта пре вой кȣ ране де $\tilde{ѯ}$ ѡри пентрȣ пъкателе воастре. Ши вою сȣрпа семецїѧ мѫндрїеи воастре, ши вою пȣне воаѡ черюл ка де хїер ши пъмѫнтȣль вострȣ ка де арамъ. Ши ва фи ꙟ дешърть въртȣтѣ воастръ, ши нȣ ва да пъмѫнтȣль вострȣ съмѫнца лȣй, ши лемнȣль царинїй воастре нȣ ва да роада лȣй. Ши дȣпъ ачаста де веци мѣрџе ꙟ кȣрмеѯишь, ши нȣ веци врѣ съ мъ аскȣлтаци, вою адаѡџе воаѡ шапте ране, дȣпъ пъкателе воастре. Ши вою тримите престе вой гадиниле чѣле сълбатиче але пъмѫн-тȣлȣй, ши вор мѫнка пре вой, ши вор топи добитоачеле воастре, ши пȣцини

коу ачаста. ноу вь веці ꙟбоуна. шї веці хї ꙟбль ндоу ꙟ алтѣнȣⷧ миеоу. еȣ ꙟкь воѭ ꙟбла ꙟ алтѣноуль вострȣ. шї де ꙁ ѡⷬ маи таре ѡ воѭ бате пентрȣ пькателе востре. шї воѭ адоуче армь пре вои. каре ва ста де бъсьоу. де пре легьтоура мѣ каре амоу фькоуть коу вои. ши сь вь веці адȣна во и ꙟтроу ѡрашеле востре. тримитевоѭ пре вои морте де чоумь. шї де льꙟгоре. шї воѭ да пре вои ꙟ мьна врьжимашилоⷬ воцри. атоунче воѭ лоуа спорюⷧ пьинеи. коуⷨ ꙁиче моуерїле востре ворь коче пьине. мьꙟкавеці шї нȣ вь веці сьтȣ ра. кьн воѭ лоуа спорюл. сь [1] жрь (*sic*) ничи кȣ ачѣстѣ ноу вь веци ꙟвьца. че веци ꙟбла ꙟ алтѣноуⷧ мїеоу еȣ ꙟкь воѭ ꙟбла ꙟ алтѣноуⷧ востроу. шї де ꙁ ѡⷬ маи таре воѭ педепсе (*sic*) пре вои. пеꙟтрȣ пькателе востре. пьнꙖ ꙟтратьта. коуⷨ веці мьꙟка

(¹) Inițiala cu roșu.

воѭ фаче пре вой, ши пȣстїй вор фи кꙖиле воастре. Ши кȣ ачѣстѣ де нȣ вꙖ веци педепси, че веци мѣрџе кꙖтре мине ꙟ кȣрмеꙁишь. Воѭ мѣрџе ши еȣ кȣ вои кȣ мꙖнїе ꙟкȣрмеꙁишатꙖ. ши воѭ лови ши еȣ пре вой. де. ꙁ. ѡри пентрȣ пꙖкателе воастре. Ши воѭ адȣче престе вой сабїе, иꙁбꙖндиндь, иꙁбꙖнда фꙖгꙖдȣинцїй, ши веци фȣџи ꙟ четꙖциле воастре, ши воѭ тримите моарте престе вой, ши вꙖ веци да ꙟ мꙖниле врꙖжмашилорь воцри. Ка сꙖ вꙖ нꙖкꙖжꙖскȣ пре вой кȣ липсꙖ де пꙖнне, ши вор коаче. ї. мȣери пꙖиниле воастре ꙟтрȣнь кȣпторю, ши вор да пꙖиниле воастре кȣ кȣмпꙖна, ши веци мꙖнка ши нȣ вꙖ веци сꙖтȣра. ѠрꙖ де нȣм веци аскȣлта ниче кȣ ачѣстѣ, че веци мѣрџе кꙖтрꙖ мине ꙟ кȣрмеꙁишь. Ши еȣ воѭ мѣрџе кȣ вой кȣ мꙖнїе ꙟкȣрмеꙁишатꙖ, ши воѭ черта ши еȣ пре вой де, ꙁ, ѡри дȣпꙖ ꙟалеле воастре. Ши веци мꙖнка трȣпȣриле фечорилор воцри, ши трȣпȣгелор воастре веци мꙖнка. Ши воѭ пȣстїи стꙖлпїи воцри, ши воѭ

76. карнѣ фечорило^{р} вощри. ши а фѣтело^{р} вост
77. ре. шї еȣ вою поустии пре вои. ши пре кипоу
78. риле востре еȣ ле вою зроби (*sic*) ши пре троупоуре
79. ле востре чѣле морте. еȣ ле вою ароуꙟка ка пре идо
80. ли вощри. ши ва оурь пре вои сȣфлетоу^{л} миеȣ
81. шї вою фаче сь фие пȣстии ѡрашеле востре
82. шї еȣ вою поустїи пре локоуриле востре.
83. чѣле св̃нте. шї пре мїросенїѫ вострь чѣ бȣ
84. нь. ноу мие вож сь ѡ симцȣ. ꙟн[1] ачеста кипоу во
85. ю поустии пьмьнтоу^{л}. пьнь ꙟтратьта
86. коу^{м} врьжимашїи вощри. карїи лькоуескоу
87. ꙟтроу елоу. се ворь мира пре ель. пре вои во^{р}
88. ꙟпьрци ꙟтре пьгьни. ши вою траџе ар[2]
89. мь доупь вои. ши пьмьнтȣ^{л} вострoу ва пȣ
90. стии. ши ѡрашеле востре во^{р} поустїи. атоу
91. нче ва фи пьмьнтоулȣи сьрбжтоѡ^{р}. пьнж ве
92. ци хи ꙟ пьмьнтоу^{л} врьжимашило^{р} вощри. атȣ
93. нче ва фи пьмьнтоулоу^{и} сьрбжтоѡ^{р} шї се ва ꙟ

(1) Inițiala cu roșu.
(2) Aci se termină pagina a treia.

пїѧрде чѣле де лемнȣ фѫкȣте де мѫниле воастре, ши вою пȣне ѡаселе воастре песте ѡаселе боѯилор вощри, ши сѣ ва сȣпѣра сȣфлетȣль мїеȣ воаѡ. Ши вою пȣне четѣциле воастре пȣстїй, ши вою пȣстїи сфинтеле воастре, ши нȣ вою мироси миросенїѧ жѫртвелорь воастре. Ши вою пȣстїи еȣ пѣмѫнтȣль вострȣ, ши сѣ ворь мира пентрȣ ель врѣжмашїй вощри, чеѧ че лѣкȣескȣ пре ель. Ши вою сѣмѫна пре вой ꙟ лимби, ши ва топи пре вой мергѫндь сабїѧ, ши ва фи пѣмѫнтȣль вострȣ пȣстїю, ши четѣциле воастре вор фи пȣстїй. Ꙗтȣнче бине ва врѣ пѣмѫнтȣль симбетиле лȣй, тоате ѯилеле пȣстїирїй лȣй. Ши вой веци фи ꙟ пѣмѫнтȣль врѣжмашилор вощри, атȣнчѣ ва сѣмбѣта пѣ-

д̃лчи ꙟ сърбътоарѣ са къ пънъ лоу фостоу пре е^{л} наоу авоуть сърбѫтоѡр. къндоу лоу вроу^{т} трїбоуи. коу^{м} сь ливь сърбѫтоѡ^{р}. атȣнче къ идȣ вои аці лъкоуить. ꙟтрȣ ель. де ꙟтраче ж карїи вор рьмынѣ де ꙟтре вои. далевою инїмь темьтоѡ^{р}. ꙟ пьмьнтоу^{л} врьжимашї лорь сѫи. пънь ꙟтратьта коумь де фрȣꙟꙁа сȣньтоѡ^{р} а лемноулоуи. во^{р} фȣџи ши аша ворь фȣџи. ка ші ꙟнаинтѣ армеи. ши во^{р} пїка къ идȣ нимѣ пре еи ноу^{н} ва гони. ши во^{р} фȣџї оуноу^{л} де алтоу. нимѣ де ꙟтре вои ноу ва коутеꙁа рь дика арма пре врьжимашоу^{л} сѫоу. къче лоу ꙟблать ꙟпротива мѣ. деренть ачѣе еȣ ꙟкь вою ꙟбла ꙟ алѣнȣ^{л} лор.

мѫнтȣль, ши вине ва врѣ симбетеле лȣи. тоате ꙁилеле пȣстїирїй лȣй ва сѫмбѫта. кареле наȣ сѫмбѫтать ꙟ симбетеле воастре. кѫндь лѫкȣаци пре дѫнсȣль. Ши челор рѫмаш ден вой вою адȣче робиме ла инема лорь. ла пѫмѫнтȣль врѫжмашилор лорь. шїи ва гони пре дѫншїй гласъ де фрȣнꙁѫ мȣтѫндȣсе, ши вор фȣџи ка кѫндь ар фȣџи дела рѫꙁбою. Ши ворь кѫдѣ негоници де нимени. ши еа трѣче кȣ ведѣрѣ фрате пе фрате ка ши ла рѫꙁбою, негониндь нименѣ. ши нȣ веци пȣтѣ сѫ стаци ꙟпотрива непрїатинилорь вощри. Ши веци пери ꙟтрȣ лимби. ши ва мѫнка пре вой пѫмѫнтȣль врѫжмашилор вощри. Ши чей че ворь рѫмѫнѣ ден вой се вор стрика пентрȣ пѫкателе лорь. ши пентрȣ пѫкателе пѫринцилор лорь. ꙟ пѫмѫнтȣль врѫжмашилорь лорь, се ворь топи. Ши ворь рѫскȣмпѫра пѫкателе лорь. ши пѫкателе пѫринцилор лорь. пентрȣ кѫче лȣ кѫлкать. ши мȣȣ трекȣть кȣ ведѣрѣ пре мине, пентрȣ кѫче лȣ мерсȣ ꙟнаинтѣ мѣ ꙟ кȣрмеꙁишь. Ши еȣ лмь мерсȣ кȣ еи кȣ мѫние ꙟкȣрмеꙁишатѫ.

TRANSCRIPȚIUNEA

să veți hi înblăndu în tocămélele(?) méle și veți fi socotindu și ținndu porăncélele méle, da-voĭu voao ploae în vréme destoinică, și pământul va da hasna sa, și lémnele vor fi roditoore, și mlătișulŭ va ajunge storsura, și storsura semănâtura, și veți avé până la sațiu, și veți lăcui cu tărie în țara vostră; da-voĭu eu pace în țara vostră, durmi-veți și nimé nu va spământa pre voi, goni-voĭu afară jivinile réle sălbatice de în pământul vostru, nici oste nu va tréce pre în țara vostră; goni-veți pre vrăjimașii voștri, și înainté vostră vorŭ pica de armă, și 5 de între voi vorŭ goni pre o sută, și o sută pre ḑéce mii; că vrăjimașii voștri vor pica înain[t]é vostră, că eu voĭu căuta pre voi, și voĭu créște pre voi, și voĭu mulți pre voi, și legătura mé cu voi o voĭu ține; măînca-veți de în vecu, și acélé peîntru célé noo le veți lăsa înapoi; și locul mieu va fi între voi de lăcuit, și sufletul mieu nu va ură pre voi; eu voĭu înbla între voi, și eu voĭu hi dumniḑeul vostru, voi încă veți hi nărodul mieu, că eu săntu domnul dumniḑeul vostru, cela carele pre voi amu adus afară de în âghipetŭ, cum robi acelora să nu fiți, și jugul a gromazilor voștri am frăntŭ, cum în dereptate să înblaț[i]; ĭară să mie nu veți hi îngăduindu și nu veți face toote poră[n]célele méle, și să veți hi urăndu acéste porănci ale méle, și sufletul vostru va fi lepădăndu légé mé, și legătura mé o veți lepăda, eu încă aćasta voĭu face cu voi : vedé-voĭu pre voi cu cutremuri și cu fughicei cu friguri, de carele va scădé fața vostră în sufletul vostru; se vor dospi tote rélele; și ce veți semăna, semănătura vostră o vor măînca vrăjimașii voștri; asupră de acéâ voĭu întorce fața mé în alénul vostru, și veți hi bâtuți înainté vrăjimașilor voștri; și carii urăscu pre voi, aceâ se vor domni pre voi; și veți fugi căndu nimé pre voi nu va goni; ĭară să nu veți nici așa îngădui mie, cu 7 or[i] mai tare voĭu bate pre voi peîntru păcatele vostre, și voĭu frănge jos pre trufiâ vostră și pre măriâ trufiei vostre; și cerul vostru îl vo[ĭu] face ca și ferul, și pământul ca de aramă, și muînca vostră va peri, că pământul vostru nu-și va da hasna, și lémnele pre căînpul vostru nu vor fi roditore; și să veți hi înblăndu înprotiva

mé şi nu veţi asculte pre mine, de 7 *or*ⁱ voĭu mai tare mulţi bâtăile pre voi, după păcatele vostre; jivinile sălbatice de pădure voĭu trimite pre voi, carele *vor* mâînca coconii voştri şi dobitocu*l* vostru, şi pre voi *vor* înpuţina, şi cărările vostre *vor* pustii; să âră *(sic)* nici cu aćasta nu vă veţi înbuna şi veţi hi înblându în alénu*l* mieu, eu încă voĭu înbla în alénulŭ vostru, şi de 7 *or*ⁱ mai tare o voĭu bate pentru păcatele vostre, şi voĭu aduce armă pre voi, care va sta de bâsău de pre legătura mé care amu făcutŭ cu voi; şi să vă veţi aduna voi întru oraşele vostre, trimite-voĭu pre voi morte de ćumă şi de lăîngore, şi voĭu da pre voi în măna vrăjimaşilo*r* voştri; atunce voĭu lua sporĭu*l* păinei, cum ḑice : muerile vostre vorŭ coce păine, măînca-veţi şi nu vă veţi sătura, că-i voĭu lua sporĭul; să âră *(sic)* nici cu acéstě nu vă veţi învăţa, ce veţi înbla în alénu*l* mieu, eu încă voĭu înbla în alénu*l* vostru, şi de 7 *or*ⁱ mai tare voĭu pedepse pre voi, peîntru păcatele vostre, pănâ într'atăta cu*m* veţi măînca carné fećorilo*r* voştri şi a fételo*r* vostre, şi eu voĭu pustii pre voi, şi pre chipurile vostre eu le voĭu zrobi, şi pre trupurele vostre céle morte eu le voĭu aruînca ca pre idoli voştri, şi va ură pre voi sufletu*l* mieu, şi voĭu face să fie pustii oraşele vostre, şi eu voĭu pustii pre locurile vostre cele svᵃnte, şi pre mirosenià vostră cé bună; nu mie, voâ să o simţu; în acesta chipu voĭu pustii pămăntu*l*, pănă într'atăta cu*m* vrăjimaşii voştri, carii lăcuescu întru elu, se vorŭ mira pre elŭ, pre voi *vor* înpărţi între păgăni, şi voĭu trage armă după voi, şi pămăntu*l* vostru va pustii, şi oraşele vostre *vor* pustii; atunce va fi pămăntului sărbâtoo*r*ᵉ pănâ veţi hi în pămăntu*l* vrăjimaşilo*r* voştri; atunce va fi pămăntulu*i* sărbâtoo*r*ᵉ şi se va îndᵘlci în sărbătoaré sa, că pănă au fostu pre e*l*, n'au avut sărbâtoorᵉ căndu au vru*t* tribui cu*m* să aibă sărbâtoo*r*ᵉ, atunce căndu voi aţi lăcuitŭ întru elŭ; de într'aceâ carii vor rămăné de între voi, da-le-voĭu inimă temătoo*r*ᵉ în pămăntu*l* vrăjimaşilorŭ săi, pănă într'atăta cumŭ de fruînḑa sunătoo*r*ᵉ a lemnului *vor* fugi, şi aşa vorŭ fugi ca şi înainté armei, şi *vor* pica căndu nimé pre ei nu-*i* va goni, şi *vor* fugi unu*l* de altu; nimé de între voi nu va cuteḑa rădica arma pre vrăjimaşu*l* său, căce au înblatŭ înprotiva mé, dereptŭ acée eŭ încă voĭu înbla în alénu*l* lor.

NOTANDA :

моуꙟка, мьꙟка, кьꙟпоул, льꙟгоре, ароуꙟка, фрȣꙟѕа, де ꙟ, пре ꙟ, де ꙟтре, пе ꙟтроу (dar şi пентрȣ), adecă *muînca, măînca, căînpul, lăîngore, aruînca, fruînḑa, de în, pre în, de între, pe întru,* în loc de *munca, măncà, câmpul, lăngóre, aruncà, frunḑa, din, prin, dintre, pentru*;

ь generalmente pentru *ă*, dar şi pentru *ŭ* în : ворь, алѣноуль, дерептъ, ель, авоуть, коумь, ѫгипеть... ér unele cuvinte přesintă ambele întrebuinţărĭ tot-o-dată : мльтишоуль (mlătişul*ŭ*), фрьнть (frănt*ŭ*), фькоуть (făcut*ŭ*), врьжимашїлорь (vrăjimaşilor*ŭ*);

ѫ se confundă :

a) cu ь : пьнѫ, пѫнь şi пьнь, пѫмьнтȣл şi пьмьнтȣл, семьнѫтоура şi семьньтоура, востръ şi вострь, сьрбѫтоѡре şi сьрбьтоарѣ...,

b) cu ѣ, ꙗ saŭ ѧ : ачѣѫ (acé*ea*), троуфiѫ (trufi*ea*), мьриѫ (mări*ea*), ѫрь (ĭ*a*ră), мїросенїѫ (mirosenie*a*),

c) cu аѡ : воѫ şi воаѡ,

d) în fine, îl găsim în : бѫтоуци, бѫтьиле, спѫмьнта, бѫсьоу şi — ce'ĭ maĭ curios — în ѫгипеть.

în loc de оа, maĭ adesea simplul о saŭ ѡ : ꙟторче, тоте, востре, вострь, ѡсте, родиторе, морте (la substantiv şi la adjectiv), льꙟгоре, коче; uneorĭ оѡ : тоѡте, родитоѡре, сȣнктоѡре, сьрбѫтоѡре; maĭ rar оа : воаѡ (dar şi воѫ), плоае, сьрбьтоарѣ;

finalul *u* lung : ꙟбльндоу, сокотиндоу, цииндоу, сьнтȣ (sum), кьндоу, амоу, оурьскоу, ꙟгьдȣиндоу, оурьндоу, лепьдьндоу, векоу (pentru векю), миеоу, еȣ, симцȣ, елоу (dar şi ель), аоу фостоу, лькоуескоу, алтоу, кипоу;

finalul *i* tot-d'a-una lung, chĭar în ноу шї ва да (nu-şĭ va da);

epenteticul *i* în пьине, пьинеи;

organicul *i* lipsesce în спѫмьнта (din спаймѫ=*expav*i*men, cf. арамѫ =aeramen);

фи şi хи se întrebuinţéză fără distincţiune, chĭar în aceiaşĭ frasă, de ex. : сь веци хи оурьндоу ачѣсте порьнчи але мѣле ши соуфлетоул востроу ва фи лепьдьндоу...;

infinitivul cu *e* pentru *a* şi *i* : сь ноу веци аскоулте... вою педепсе...;

posiţiunea pronumeluï personal în : сь мие нȣ веци хи ꙟгьдȣиндоу..., сь ноу веци нїчи аша ꙟгьдоуи мие...;

posiţiunea adverbuluï în : де 7 ѡри вою маи таре моулци бѫтьиле пре вои..., сь ноу веци нїчи аша ꙟгьдоуи...;

pe lîngă : де 7 ѡри, forma : коу 7 ѡри;

la condiţional, în loc de «când ar fi trebuit ca să aïbă» — кьндоу аоу вроут трїбоуи коум сь аибь (cf. **Cipar**, *Principie*, p. 191—192);

întrebuinţările luï коум :

a) пре вои амоу адоус афарь де ꙟ Ѫгипеть коум роби ачелора сь нȣ фȣџи... аоу вроут трїбоуи коум сь аибь...,

b) коум ѕиче моуерїле востре ворь коче пьине...,

c) пьнѫ ꙟтратьта коум веці мьꙟка..., пьнь ꙟтратьта коум врьжимашїи... пьнь ꙟтратьта коумь де фрȣꙟѕа сȣньтоѡре а лемноулоуи вор фȣџи;

пре мїросенїѫ вострь чѣ боунь ноу мие воѫ сь о симцȣ, acolo unde în ediţiunea din 1688 : «нȣ вою мироси миросенїа жѫртвелорь воастре», lătinesce : «non olfaciam odorem sacrificiorum vestrorum», grecesce : «οὐ μὴ ὀσφρανθῶ τῆς ὀσμῆς τῶν θυσιῶν ὑμῶν»;

ведѣвою пре вои кȣ коутремоури ши коу фоугичеи(?) коу фригоури...;

асоупрь де ачѣѫ...;

ачеѫ се вор домни пре вои...;

сь ѫрь нїчї кȣ ачаста ноу вь веци ꙟбоуна...;

морте де чоумь шї де льꙟгоре...;

вою адоуче армь пре вои каре ва ста де бѫсьоу...;

кокoнии вощри ши добитокоул востроу...;

далевою инїмь темьтоѡре ꙟ пьмьнтоул врьжимашїлорь сѫи...;

мьлтишоуль ва ажȣнџе сторсȣра шї сторсȣра семьнѫтоура, acolo unde în ediţiunea din 1688 : «ва апȣка воаѡ треиришȣл кȣлесȣл ши кȣлесȣль ва апȣка сѫмѫнцѫ», lătinesce : «comprehendet vobis trituratio vindemiam, et vinde-

mia comprehendet sationem», grecesce : «καταλήψεται ὑμῖν ὁ ἀλοητὸς τὸν τρογητὸν, καὶ ὁ τρογητὸς καταλήψεται τὸν σπόρον»;

семьна, семьнътоура, cu primul *e* clar;

reflexivul се tot-d'a-una distins de condiţionalul сь;

сь, afară de întrebuinţarea sa la condiţional, e pus isolat în loc de «dacă», întocmaĭ ca latinul *si;*

кипоурилє, cu *-uri-*, dár în acelaşĭ rînd троупоурєлє, cu *-ure-;*

доумнизеоул;

алѣноул;

громазилор;

дерептатє;

живиннилє рѣлє;

вражжимашїн;

хасна;

нимѣ;

ва коутеза рьдика, fără infinitivalul *a*.

II.

NOTIŢĂ PE O CARTE

Galaţĭ, 1571.

Notiţa de maĭ jos este scrisă pe legătura uneĭ psaltirĭ nuscrise, care se află în Biblioteca Naţională din Bielgrad, No. 122 in-8.

Am copiat'o cam ĭute în călătoria mea din 1871, fără avut timp de a face un fac-simile.

O dâm aci numaĭ în interesul filologic, abstracţiune făcên paleografiă.

La marginĭ hărtia fiind ruptă pe alocurĭ, am indicat lips prin puncturĭ în reproducerea originaluluĭ, completându-le î după putinţă, în transcripţiune.

1. фїнꙟ^{д} кȣмпъратъ ачѣстъ сф҃нтъ ѱ....
2. ши датъ помѣнъ. бесѣречеи де ꙟ...
3. де ȣ^{н} ворни^{к} анȣме, ра^{д}, порекла лȣ^{и}...
4. съ дезлегъ фїин^{д} ка (*sic*) вѣке. пентрачѣ...
5. ачеста ворни^{к}, ра^{д}, кареле ѡ дедѣсе пе...
6. ши не авъꙟ^{д} чине ѡ лега.
7. ꙗтъ ѱȣпънѣса тъмъшое грекоаѧ съ афлъ
8. .∴ ѡ дѣде ла мещеᵖ де о легъ. ка съ аибѫ ши а
9. помѣнѫ. пеꙟтрачѣ че преѿ съ ва афла...

10. весѣрека ди ꙟ гълаци. съ поменѣскъ ши пре

11. ра^{д} кареле ѡ аꙋ да^{т}. ши пре пъринцїи лꙋ...

12. ши съ поменѣскъ ꙟ с^{т} литꙋргїе. ши пре ачеши...

13. ...тома. ч^{д}. добра. ч^{д}. ра^{д}.

14. къ ѕиче ѕиче (*sic*) свнта скриптꙋръ. блаже^{н} мъ^{ж}. адекъ

15. фериче де бърбатꙋ^{л}, че нꙋ мѣрџе спре сфатꙋ^{л} не

16. кꙋрацило^{р}. ши спре калѣ пъкътошило^{р} нꙋ...

17. ши спре скаꙋнеле пїерѕъторило^{р} нꙋ шаде...

18. ꙟтрꙋ лѣџа лꙋ^{i} дꙋмнеѕъꙋ ꙟ^{i} воа лꙋ^{i}...

19. ...ꙟтрꙋ лѣџѣ лꙋ^{i} съ ꙟваць ѕꙋа...

20. † ,ѕоа †

TRANSCRIPŢIUNEA

fiin*d* cumpărată acéstă sf^{â}ntă ps[altire] şi dată poménă besérecei de în [Gălaţi] de u*n* vornic anume Ra*d*^{ul} porecla lu*i*... să dezlegă fiin*d* ca véche, pentr'acé... acesta vornic Ra*d*^{ul}, carele o dedése pe[rind?] şi neavâin*d* cine o lega, ïată g'upănésa Tămăşoe Grecoaïa să află [de] o déde la meşte*r* de o legă, ca să aibă şi ïa poménă; peïntr'acé ce preo*t* să va afla [la] beséreca di în Gălaţi, să pomenéscă şi pre Ra*d*^{ul} carele o au da*t*, şi pre părinţii lu... şi să pomenéscă în s^{fân}t^{a} liturghie şi pre aceşti... Toma чед (cu copiĭ), Dobra чед (cu copiĭ), Ra*d*^{ul}, că ḑice ḑice svânta scriptură : блажен мѫж, adecă ferice de bărbatu*l* ce nu mérge spre sfatu*l* necuraţilo*r* şi spre calé păcătoşilo*r* nu... şi spre scaunele pierḑătorilo*r* nu şïade... întru légïa lu*i* Dumneḑău ï*i* voïa lu*i*... întru légé lu*i* să învaţă ḑua...

† 7079 (1571) †

NOTANDA:

фїнꙟ şi фїнд:

пентрачѣ şi пеꙟтрачѣ:

лѣꙋа şi лѣꙋѣ;

помѣнъ şi помѣнꙋ:

сф̑нтъ şi св̑нта:

де ꙟ şi ди ꙟ;

confusiunea între о şi оа, е şi а : тъмъшое грекоаа;

не лъсъꙟ чине о лега. fără infinitivalul *a*:

ка în loc de кам:

gradaţiunea timpilor : аꙋ дат. дѣде. дедѣсе;

ꙋȣпънѣса;

че преꙋт съ ба афла. în sens de «ori-ce preot...» ;

бърбатꙋл че нꙋ мѣрџе...:

спре = latinul *super*;

ꙟі = este;

finalul *i* pretutindenĭ întreg;

finalul *u* nu putea fi însemnat, tóte consónele finale fiind aruncate d'asupra rîndului, astfel că vocala ce le însoţesce se sub-înţelege;

reflexivul *se* nu e distins de condiţionatul *să* : съ дезлегъ... съ помѣнѣскъ...;

фериче де бърбатꙋл...;

пїерꙁъторилор:

ꙁꙋл.

III

MEMORANDUM DESPRE FACEREA UNUĬ ĬAZ DE MÓRĂ

EGUMENUL EVTEMIE, BISTRIŢA (distr. Vîlcea), 1573, DECEMBRE 21.

Originalul, scris pe o bucată de pergamenă gălbuiă de 28 ½ centimetri în lăţime şi numaĭ 16¾ în lungime, cu litere marĭ ne-legate, nalte cam de 2 ½—3 milimetri, se află în Archivul Statuluĭ din Bucurescĭ, între actele aşa numite «netrebnice» ale mănăstiriĭ Bistriţa din Oltenia.

Din dos, cu o mână posterióră, dar veche, este însemnat : ıазȣл морїи ѿ бъбѣни.

In Cartularul saŭ «Condica» Bistriţeĭ, «ꙟтрȣ каре саȣ скрис хрисоавеле ши кърциле мошїилор», la aniĭ 1795—96, de către Dionisie Eclesiarcul,[1] in-fol., tomul I, fóia 296 verso, s'a copiat documentul în următorul mod :

Ядекъ еȣ Ефтимие Егȣменȣл ѿ Бистрица, кȣм съ съ щие че ам келтȣит пре ıазȣл дела моаръ дин Бъбѣнй, ꙟ зилеле лȣй Ялеѯандрȣ водъ, Яспрй гата /гѿ : ши зече вачй грасе, ши зече ѡй, ши в і ръмъторй грашй. ши, ̃д : биволй, ши, ̃с : де ѡброаче де гръȣ, ши алте бȣкате мȣлте мънкътоаре, дечй лам фъкȣт кȣ мȣлтъ трȣдъ ши ѡстенѣлъ, ши ам плътит тот кȣ стънжинȣл де аȣ съпат принтрег, дин апа Бистрицїй де ȣнде съ ꙟчѣпе ıазȣл пънъ

(¹) Acelaş de care e scris «Cronograful Ţereĭ Româneseĭ dela 1764 — 1815», publicat de **Papiŭ** în *Tesaur de monumente istorice,* t. 2, p. 159 — 236. Papiŭ observă în notă, p. 159 : «cine era Dionisie Eclisiarcul, nu puturăm afla. Din unele pasage ale cronicei pare a fi fost «de peste Olt.»—Afară de Condica Bistriţeĭ în 3 tomurĭ marĭ, acestuĭ neobosit călugăr, care se iscălesce «biv eclisiarh al episcopieĭ Rîmniculuĭ» şi «dascal slovenesc», i se maĭ datoresc : Condica Tismeneĭ în 2 gróse foliante, Condica mănăstiriĭ Obedénul 1 foliant, Condica mănăstiriĭ Jitian 1 foliant, Condica Govoreĭ etc. etc., pe lîngă sute de documente traduse din slavonesce, tóte conservate în Archivele Statuluĭ.

дин жоса метохꙋлꙋй. ꙗр фѫрѫ че ам плѫтит. ам мѫнгѫит мꙋлт ши кꙋ ꙟа-
менїй мн̑тирїй ка сѫ фие сф̑нтей мн̑тирй де хранѫ. ꙗр чине сѫ ва аместека
ꙟтрачест ꙋкꙁꙋ. сѫ фие проклет де т̑нї : сф̑нцѝ пѫринцѝ. ши де тот соборꙋл
сф̑нтей мн̑тирй. ши каре егꙋменй нꙋ вор кѫꙋта сѫ цие ачест ꙋкꙁ, сѫ ле фїе
пѫрꙟнїе ла жꙋдеката чѣ ꙟфрикошатѫ маика пречиста. ши ам сфѫршит ла
лꙋна лꙋй декемв : к̑в : печетѣ мн̑тирй ла лѣтꙋл ꙁ̑пк :

Sa compare cine-va acéstá copiá cu originalul de mai jos. şi se va incredinţa cá aprópe nicI un cuvint nu este bine transcris.

Copistul a schimbat pretutindenI ortografia, a modernisat pronunciaţiunea, a tradus cuvintele slavice, a mers cu cuteḑarea pînă a preface pe сь în ши, ba chiar a adáuga pe «чѣ ꙟфрикошатѫ», care nu se aflá nicăirI în original; şi sá nu se uite cá acel copist era anume Dionisie Eclesiarcul, om nu fárá cunoscinţe şi cu multă deprindere la citirea crisóvelor şi zapiselor.

Acésta ne dă mesura increderiI ce putem pune, sub raportul limbeI şi al paleografieI, pe vechile copie române ale manuscriselor anterióre, bună-órá a cronicelor nóstre saŭ a cárţiI luI Negoiă-vodă.

Vom vedé însă maI la vale, că nicI ceI l'alţI condicarI mănăstirescI n'aŭ fost maI scrupuloşI.

O copiă mult maI exactă a acestuI document, deşi nu tocmaI perfectă, figuréză în Condica cea nouă a BistriţeI, făcută de către Comisiunea Documentală la 1859, in-f., t. I, p. 253.

Ambele Condice, cea din urmă în treI exemplare identice, se află în secţiunea manuscriselor din biblioteca Archivelor StatuluI, la un loc cu maI multe alte preţióse cartulare mănăstirescI, pe carI le vom cita la locul lor.

Pecetea cerculară întipărită pe céră, «sceau circulaire placard», sub cuvîntul сфрьшит din ultimul rînd, este de 4 centimetri în diametru; ea s'a stricat însă cu desăvîrşire, remănênd numaI locul eI, cu dese găurele, peste carI era lipită céra, de o culóre — se pare — galbenă închisă.

1. † адек е8 евтемїе ег8меноул ѿ кистриц. к8м сьс щїе чам келт8инт пре ıаз8л дела моарь дела бьбѣни

2. ѫ ѕилеле лоу алеѕандро вод. ас гата ⁄гѿ. ши ı҃ вач грас. ши ı҃ ѡи. ши. вı҃ рьмь

3. тори граши ши д҃ биволи. ши. ҃с. де ѡбороаче де грь8. ши алте боука

4. те моулте мьнкьтоаре дич лам фькоут коу м8лть тр8д ши ѡстенѣль

5. ши ам пльтит тот к8 стьнжин8л де а8 сьпать принтрег де ѫ апа бисchildтри

6. цеи де оунде се ѫчѣпе. ıаѕ8л пьн дин жос8л метох8л8и. ıарь фьрь чам пльтит ам м8

7. нчить м8лть ши к8 ѡаменїи мьнѫстирїи кас фїе сфьнтеи мьнѣстирї

8. де хран. ıар чине се ва аместека ѫтраче ıаѕь сь фїе проклет де. т҃иї. ѡ҃ци ши де

9. тот сьбор8л сфьнтеи мьнстири сь каре ег8менн н8 вор кьта сь цїе аче ıаѕь. сь ле фїе

10. пьрьш ла ж8декат маика пречста ши лам сфрьшит мсца декa҃ка вь лѣт ⁄ѕпв҃.

TRANSCRIPŢIUNEA

† adecă eu evtemie egumenu*l* ѡт (dela) Bistri*ța*, cu*m* să *se* ştie *č*'a*m* che*l*tui*t* pre ĭazu*l* dela moară dela Băbéni în zilele lu Alexa*n*dro vo*dă*, a*s*pri gata 3800, şi 10 va*č*i gra*se*, şi 10 oi, şi 12 rămători graşi, şi 4 bivoli, şi 200 de oboroace de grău, şi a*l*te bucate mu*l*te măncătoare; di*č*ĭ l'a*m* făcu*t* cu mu*l*tă tru*dă* şi ostenélă şi a*m* plăti*t* *tot* cu stănjinu*l* de au săpatŭ printreg de în apa Bistriţei de unde se încépe ĭazu*l* pă*nă* din josu*l* metohului; ĭară fără *č*'a*m* plăti*t*, a*m* muncitŭ mu*l*tŭ şi cu oamenii mănăstirii, ca *să* fie sfă*n*tei mănăstiri de hra*nă*; ĭa*ră* cine se va amesteca într'ace*st* ĭazŭ, să fie procle*t* de 318 ѡ҃ци (părinţĭ) şi de to*t* săboru*l* sfă*n*tei mă*nă*stiri; să care e-

gume*n*^{i} nu v*or* căuta să ţie ace*st* ĭazŭ, să le fie pără*ş*ă la judeca*t*^{ă} maica pre*ce*sta; şi l'am sfrăşi*t* мⷭца (luna) de^{cemvrie} 21 вь лѣт (în anul) 7082 (1573).

NOTANDA :

ь pentru *ă* : моарь, рьмьтори, мьнкьтоаре etc., dar şi pentru *ŭ* : мȣнчить, мȣлть, ꙗꙁь, ér în cuvîntul сьпать (s*ă*pat*ŭ*)—ambele întrebuinţărĭ tot-o-dată;

ıаꙁь, dar maĭ jos : ꙗꙁь;

мьнѫстирїи, dar maĭ jos : мьньстирї şi мьньстири;

Ялеѯандро cu finalul *o* pentru *u;*

лоу pentru лоуи;

finalul *i* pretutindenea întreg : рьмьтори граши, биволи, мьньстири;

finalul *u* întreg numaĭ după vocală : еȣ, грьȣ, лȣ;

де ꙟ апа, dar maĭ jos : дин жосȣл, precum şi прин, nu пре ꙟ;

contracţiune принтрег=prin întreg;

се ꙟчѣпе, се ва аместека, dar la condiţional : сь цїе, сь фїе;

remarcabil accentul pe *e* în ѡамéнїи;

să pentru *dacă* : сь нȣ вор кьȣта;

dicĭ pentru *decĭ* : дич лам фькоут;

afară pentru *peste* : фырь чам пльтит, ам мȣнчить;

la «mănăstire», genitivul cu *ii* : мьнѫстирїи, dar la «sfântă», genitivul cu *ei* : свьнтеи.

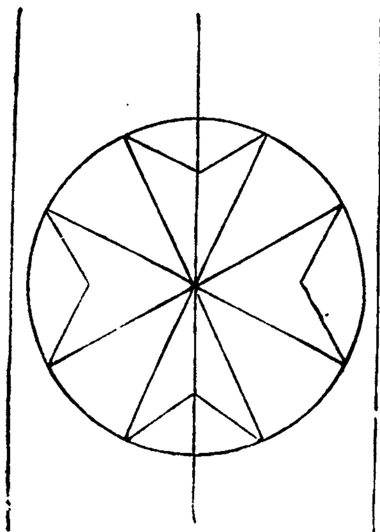
IV.

ZAPIS DE VÎNDARE

ȘTEFAN DIACUL, BRĂHĂȘESCĬ (distr. Tecuciu), 1577, APRILE 4.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, actele episcopieĭ de Roman, legătura 4.

E scris pe hârtiă de o culóre galbenă rădăciniă, fórte grosolană, pe o bucată de 20½ centimetri în lungime și 19 în lățime, avênd următorul semn de fabrică :

Scrisórea e frumósă și mare; literele sînt nalte cam de 2 milimetri.

Doă pecețĭ octogone de 1½ centimetri în diametru, represintând nesce monograme saŭ arabescurĭ, sînt reŭ întipărite cu fum și aprópe de tot șterse.

1. † адекъ е^{ȣ} петрѣ брахъ^{ш} скри^{ȣ} ши мъ^{р}тȣрисе^{с}кȣ кȣ че^{с}тȣ ѕапи^{с}
2. а^{л} ме^{ȣ}. кȣ^{м} а^{м} фо^{с}тȣ кȣ^{м}пъра^{т} ѡ па^{р}те де ѡчинъ ди^{н} са^{т} ди^{н}
брьхъше^{щ}.
3. де ȣ^{н}де а^{ȣ} фо^{с}тȣ шеѕи^{н}дȣ. кȣдрѣ. ди^{н} џȣмътате де са^{т} а чи^{н}чѣ
4. па^{р}те. че са алѣџе па^{р}тѣ анȣ^{ш}къи. ши а фрателȣ^{і} еи мътею.
5. ши е^{ȣ} ѡ а^{м} вь^{н}дȣ^{т} лȣ^{і} дȣмитрȣ тѣ^{х}ни. ши фемее^{і} сале теклеи.
6. дере^{п}тȣ доаѡ сȣте ши тре^{і} ѕе^{ч} де флори^{н}ци бани тътържщи.
7. ка съи хїе лȣ^{і} ѡчинъ ши мошїе ж^{н} вѣ^{ч} неклъти^{т}. ши ж^{н} то^{к}ма^{л}
8. нѣ^{ȣ} фо^{с}тȣ ѡна сȣлицашȣ^{л}. ши бȣ^{р}на^{р} спътъре^{л} ши кочȣ бъдѣ
9. колѣ ши мȣ^{л}ци ѡами^{н} бȣни. ши е^{ȣ} щефа^{н} дїакȣ^{л} а^{м} скри^{с}. ши
10. пре ма^{і} маре креди^{н}це нѣ^{м} пȣ^{с} ши печециле ка съ се щїе. —

в^{лт} ѕ҃пе а^{п} д҃ дни

(L. S.) (L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA

† adecă e*u* Petré Brahă*ș* scri*u* și mă*r*turise*s*cu cu ce*s*tu zapi*s* a*l* me*u*, cu*m* a*m* fo*s*tu cu*m*păra*t* o pa*r*te de ocină di*n* sa*t* di*n* Brăhășe*st*[i] de u*n*de a*u* fo*s*tu ședi*n*du Cudré, di*n* g'umătate de sa*t* a ci*n*cé pa*r*te ce s'a alége pa*r*té Anu*ș*căi și a frateluĭ ei Mătelu, și e*u* o a*m* vă*n*du*t* luĭ Dumitru Té*h*ni și femeeĭ sale Teclei, dere*p*tu doao sute și treĭ ḑec[i] de flori*n*ți bani tătărăști, ca să-i hie luĭ ocină și moșie î*n* véc'i neclăti*t*[ă], și î*n* tocma*l*[ă] néu fostu Ona sulițașu*l* și Bu*r*na*r* spătăre*l* și Cocu Bădécolé și mu*l*ți oami*n*ĭ buni, și e*u* Ște-fa*n* diĭacu*l* a*m* scri*s*, și pre maĭ mare credi*n*țe né*m* pu*s* și pecețile ca să se știe.

влт (anul) 7085 (1577) ap[rilie] 4 дни (ḑile).

Notanda:

finalul *u* întreg în честȣ, фостȣ, аȣ, шезиндȣ, дерептȣ, мъртȣрисескȣ...;

finalul *i* întreg pretutindenĭ;

џ8мѫтате;

pretutindenĭ дин, nu ден saŭ де ꙟ;

forma verbală : 8нде а8 фост8 шезинд8 К8дрѣ (cf. formele analoge în textul de sub No. I);

contracţiunea са алѣџе, pentru се ва алѣџе;

de 'naintea condiţionaluluĭ сѫ tot d'a-una ка : ка сѫ-и χїе, ка сѫ се џїе;

χїе pentru фїе;

reflexivul се distins de condiţionalul сѫ : сѫ се џїе;

nominativul singular : крединцe;

numĭ proprie interesante : К8дрѣ, Б8рнар, Коч8 Бѫдѣколѣ;

repetiţiunea : дин сат дин Брѫχѫшеџи.

formaţiunea numilor locale : Браχѫш — Брѫχѫшеџи;

gradaţiunea timpilor : ам фост8 к8мпѫрат... ши... ам вѫнд8т;

зечи, nu зѣчи, şi фемееи, nu фемѣеи;

флоринци бани тѫтѫрѫџи;

pleonasm : ѡчинѫ ши мошїе;

Мѫтею, cu *ă;*

дерепт8;

ѡамини;

genitivul femeesc cu *-ei :* фемееі, Теклеи, dar Ꙗн8шкѫи;

ме8, nu мие8.

V.

ZAPIS DE VÎNZARE

DRUŢEA, DISTRICTUL BACĂŬ, 1581, MARTIŬ 11.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, actele mănăstiriĭ Caşin, legătura No. 9.

E scris pe hărtiă gălbuiă, lung de 28, lat de $18\frac{1}{2}$ centimetri, rupt în maĭ multe locurĭ, fără semn de fabrică.

Literele, cam de $2-2\frac{1}{2}$ milimetri în nălţime, sînt frumóse.

Peceţile, întipărite fórte grosolan cu cernélă, lucru nu tocmaĭ rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografiă nu există vre-un termin tecnic(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. **Chassant et Delbarre**, *Dictionnaire de sigillographie*, Paris, 1860, p. 160 sqq.

1. † Ȣто а^{з} Дрȣцѣ скри^{ȣ} ши мь^{р}тоурисескоу е^{ȣ} коу че^{ст} ȥапи^{с}а^{л} міе^{ȣ}
2. коу^{м} а^{м} вь^{н}доу^{т} е^{ȣ} а мѣ па^{р}те де ѡчинь ди^{н} са^{т} ди^{н} поени
3. коу то^{т} венитоу^{л} а^{м} вь^{н}доу^{т} непотоуміе^{ȣ} лȣи(1) игна^{т} до
4. бо^{ш} ши сȣроріи сале а^{л}бен преоутѣсіи дерептоу оу^{н} ка^{л}
5. ши треи ȥьчи де талере ка сь ле фіе ло^{р} дирѣ^{п}ть ѡчи^{н}
6. . . . іе . . . . ло^{р} ши непоцило^{р} ло^{р} . . . .

(1) Urméză до, şters apoĭ cu degetul.

7. . . . . . вь^{н}доу^{т} пе^{н}тр8 кь фи . . . . .

8. на^{м} ка сь ле фїе ло^{р} дирѣ^{п}ть м . . їе ꙟ^{н} вѣчи. ди^{н} на . . .ѣ

9. л8^{і} доумитр8 плешѣ вьтав8л8^{н} де ни . . . щи. ши ми^{х}нѣ

10. ѿ та^{м}. ши косте . . . а^{р} ди^{н} стьнещи ши глига ди^{н} б8ч8^{ми}

11. шй боуда ди^{н} ма^{л} ши моу^{л}ци ѡамени б8ни дечи нои

12. ачéщи ѡамени кареи маи соу^{с} скрїе дакь а^{м} веѯоу^{т} то^{к}мaль

13. де б8нь вое нои ꙟ^{н}кь нѣ^{м} п8^{с} печециле пе^{н}тр8 маи маре

14. мь^{р}тоурїе ка сь сь щїе. влѣ^{т} ҂ѕпѳ. м^{с} ма^{рт} аі д^{н}

L. S.	L. S.	L. S.	L. S.

TRANSCRIPŢIUNEA

† Ѳто аѕ (ĭată eŭ) Druţé scri*ŭ* şi mă*r*turisescu e*u* cu ce*st* zapi*s* a*l* mie*u* cu*m* a*m* vă*n*du*t* e*u* a mea pa*r*te de ocină di*n* sa*t* di*n* Poeni cu to*t* venitu*l* a*m* vă*n*du*t* nepotumie*u* lui Igna*t* Dobo*ş* şi surorii sale A*l*bei preutésii dereptu u*n* ca*l* şi trei zăci de talere, ca să le fie lo*r* diré*p*tă oci*n*ă [şi moş]ie... lo*r* şi nepoţilo*r* lo*r*... vă*n*du*t* pe*n*tru că fi[cĭori] n'am ca să le fie lo*r* diré*p*tă m[oş]ie î*n* véci, di*n* na[int]é lu*i* Dumitru Pleşé vătavulu*i* de Ni... şti, şi Mi*h*nea ѡт там (tot de acolo), şi Coste... a*r* di*n* Stăneşti, şi Gliga di*n* Buc'u*mi*, şi Buda di*n* Ma*l*, şi mu*l*ţi oameni buni; deci noi aceşti oameni care-i mai su*s* scrie, dacă a*m* veḑu*t* to*c*mală de bună voe, noi î*n*că né*m* pu*s* peceţile pe*n*tru mai mare mă*r*turie ca să să ştie... влѣт (în anul) 7089 (1581) м^{с} (luna) ma*rt*ie 11 дн (ḑi).

NOTANDA:

ь tot-d'a-una pentru *ă;*

u final întreg: дерептоу, мьртоурисескоу, мїе8, скри8, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înţelege prin aruncarea ultimeĭ consóne d'asupra rîndului;

V.

ZAPIS DE VÎNZARE

Druţea, districtul Bacăŭ, 1581, martiŭ 11.

Originalul se aflá în Archivele Statuluĭ, actele mănăstiriĭ Caşin, legătura No. 9.

E scris pe hărtiă gălbuiă, lung de 28, lat de 18½ centimetri, rupt în maĭ multe locurĭ, fără semn de fabrică.

Literele, cam de 2—2½ milimetri în nălţime, sînt frumóse.

Peceţile, întipărite fórte grosolan cu cernélă, lucru nu tocmaĭ rar în vechile zapise române, dar pentru care în sigilografiă nu există vre-un termin tecnic(*), sînt nedescifrabile.

(*) cf. **Chassant et Delbarre,** *Dictionnaire de sigillographie,* Paris, 1860, p. 160 sqq.

1. † Ꙋто а^{з} дрꙋцѣ скри^{ꙋ} ши мь^{р}тоурисескоу е^{ꙋ} коу че^{ст} ѕапи^{с} а^{л} міе^{ꙋ}
2. коу^{м} а^{м} вь^{н}доу^{т} е^{ꙋ} а мѣ па^{р}те де wчинь ди^{н} са^{т} ди^{н} поени
3. коу то^{т} венитоу^{л} а^{м} вь^{н}доу^{т} непотоуміе^{ꙋ} лꙋи[1] игна^{т} до
4. бо^{ш} ши сꙋроріи сале а^{л}беи преоутѣсіи дерептоу оу^{н} ка^{л}
5. ши треи ѕьчи де талере ка сь ле фіе ло^{р} дирѣ^{н}ть wчи^{н}
6. . . . іе . . . . ло^{р} ши непоцило^{р} ло^{р} . . . .

(1) Urmézǎ до, şters apoĭ cu degetul.

7. ..... въ^{н}доу^{т} пе^{н}трȣ къ фи .....

8. на^{м} ка съ ле фїе ло^{р} дирѣ^{п}тъ м . . їе ꙟ^{н} вѣчи. ди^{н} на . . .ѣ

9. лȣ^{і} доумитрȣ плешѣ вътавȣлȣ^{и} де ни . . . щи. ши ми^{х}нѣ

10. ѡ҃ та^{м}. ши косте . . . а^{р} ди^{н} стънещи ши глига ди^{н} бȣчȣ^{ми}

11. шй боуда ди^{н} ма^{л} ши моу^{л}ци ѡамени бȣни дечи нои

12. ачéщи ѡамени кареи маи соу^{с} скрїе дакъ а^{м} веѯоу^{т} то^{к}малъ

13. де бȣнъ вое нои ꙟ^{н}къ нѣ^{м} пȣ^{с} печециле пе^{н}трȣ маи маре

14. мъ^{р}тоурїе ка съ съ щїе. влѣ^{т} /ѯпѳ. м^{с} ма^{рт} аї д^{н}

L. S.	L. S.	L. S.	L. S.

TRANSCRIPŢIUNEA

† Єто аѯ (ĭată eŭ) Druţé scri*ŭ* şi mă*r*turisescu e*u* cu ce*st* zapi*s* a*l* mie*u* cu*m* a*m* vă*n*du*t* e*u* a mea pa*r*te de ocină di*n* sa*t* di*n* Poeni cu to*t* venitu*l* a*m* vă*n*du*t* nepotumie*u* lui Igna*t* Dobo*ş* şi surorii sale A*l*bei preutésii dereptu u*n* ca*l* şi trei zăci de talere, ca să le fie lo*r* diré*p*tă oci*n*^{ă} [şi moş]ie... lo*r* şi nepoţilo*r* lo*r*... vă*n*du*t* pe*n*tru că fi[cĭori] n'am ca să le fie lo*r* diré*p*tă m[oş]ie î*n* véci, di*n* na[int]é lu*i* Dumitru Pleşé vătavulu*i* de Ni... şti, şi Mi*h*nea ѡт там (tot de acolo), şi Coste... a*r* di*n* Stăneşti, şi Gliga di*n* Buc'u*mi*, şi Buda di*n* Ma*l*, şi mu*l*ţi oameni buni; deci noi aceşti oameni care-i mai su*s* scrie, dacă a*m* veḑu*t* tocmală de bună voe, noi î*n*că né*m* pu*s* peceţile pe*n*tru mai mare mă*r*turie ca să să ştie... влѣт (în anul) 7089 (1581) м^{с} (luna) ma*rt*^{ie} 11 дн (ḑi).

NOTANDA:

ь tot-d'a-una pentru *ă*;

u final întreg : дерептоу, мьртоурисескоу, мїеȣ, скриȣ, ér în cele-l'alte cuvinte se sub-înţelege prin aruncarea ultimeĭ consóne d'asupra rîndului;

i final întreg : поени, л8и, албеи, треи зьчи...;

дерептоу cu де–, dar дирѣпть cu ди–;

tot-d'a-una дин, nicĭ-o dată де ꙟ saŭ ден;

reflexivul *se* confundat în scriere cu condiţionalul *să* : сь сь щїе;

la condiţional сь este tot-d'a-una preces de ка : ка сь ле фїе, ка сь сь щїе;

la dativ : непотоумїе8;

la genitiv se confundă desininţele casuale femeiescĭ *ei* şi *ii*: с8рорїи албеи преоутѣсїи;

л8и игнат, л8ї доумитр8, nu л8;

мїе8;

зьчи (ḑecĭ) cu vocala obscură, dar везоут cu vocala clară;

în loc de «ómenĭ maĭ sus scrişĭ», construcţiunea sintactică : ѡамени каре-и маи соус скрїе;

numĭ locale : Поени, Б8ч8ми, Мал...;

numĭ personale : Др8цѣ, Добош, Ѧлба, Плешѣ, Глига, Боуда;

monetă : талере;

dacă = ital. *dacchè* : дакь ам везоут;

repetiţiunea : дин сат дин Поени (cf. textul de sub No. IV);

accentul pe *e* în ачéщи.

VI

O SENTINŢĂ

TUDOR LOGOFĔT, VLĂDESCĬ (DISTR. MUSCEL), ÎNTRE 1583—1585, SEPTEMBRE 22.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, între documentele schituluĭ Valea din districtul Muscel, legătura No. 18.

E scris întreg cu mâna luĭ Tudor logofĕt din Vlădenĭ, astăḑĭ Vlădescĭ, comună rurală din Muscel, pe unde se află, de asemenea, tóte cele-l'alte localităţĭ menţionate în document : Cotescĭĭ, Retivoescĭĭ, Mihăiescĭĭ, Ţigănescĭĭ, precum şi mănăstirea Vĭeroşul saŭ «Virăşu».

Scriitorul aparţinea, prin urmare, uneĭa din regiunile cele maĭ muntóse ale Românieĭ.

Datul aproximativ al documentuluĭ, afară de consideraţiunĭ paleografice, resultă din următórele :

Sălaşul de Ţigănĭ al Opriĭ, dăruit Marineĭ de către cumnată-sa jupănésa Ancă a logofĕtuluĭ Condrea — fondul procesuluĭ desbătut în textul de maĭ jos — figuréză în testamentul acesteĭa din urmă, scris în ḑiua morţiĭ eĭ la 17 august 1576 şi transcris în tóte Condicele mănăstiriĭ Vĭeroşul.[1]

Documentul de faţă ne spune, că pe acest Ţigan Oprea cu familia sa Marina îl vînduse vorniculuĭ Oancea «cându au foostu în ziléle lu Alixandru vodă celu bătrânu tatălu Mihnéeĭ vodă», adecă

(¹) Acéstă mănăstire posedă treĭ Condice : I. din 1780, 1 vol. in-fol.; II. din 1807, 5 tom. in-16; III. din 1861, făcută de către Comisiunea Documentală, 1 vol. in-fol., în 2 exemplare. Testamentul jupăneseĭ Anca se află în cel de'ntâiŭ la fóia 164, în cel al 2-lea la foiele 68—70, în cel al 3-lea la pag. 120—122 după exemplarul No. I.

înainte de 1578, de vreme ce anul 1577 este ultimul din domnia luĭ Alexandru.

Dela anul 1577 pînă la darea sentinţeĭ din textul nostru aŭ trebuit să maĭ trécă vr'o câţĭ-va anĭ, în intervalul cărora a murit Ţiganul Oprea, lăsând fiĭu pe Calcĭul, şi a murit stăpînul sălaşuluĭ, vornicul Oancea, remânênd moştenitor fiĭul seŭ Preda.

În acest mod s'ar puté căuta datul aproximativ cam pe la anul 1580; dar atuncĭ se afla pe tron Mihnea, menţionat în document ca fiĭu al luĭ Alexandru-vodă, şi de aceĭa scriitorul, unul din judecătoriĭ ceĭ «luaţi pré răvaşelé domnescii», n'ar fi uĭtat, după tótă probabilitatea, de a pune : «măriei sale Mihneĭ vodă» în loc de a ḑice simplu : «Mihnéei vodă».

Iată de ce noĭ preferim intervalul dintre aniĭ 1583—1585, când domnĭa Petru Cercel, după care însă a venit érăşĭ Mihnea-vodă şi a stat apoĭ la domniă tocmaĭ pînă la 1589.

După ce am limpeḑit ast-fel punctul geografic şi pe ceĭ cronologic, să venim la elementul paleografico-filologic.

Originalul e scris pe hărtiă gălbuiă de 30½ centimetri în lungime şi 20 în lăţime, având semn de fabrică un vultur cu doă capete sub o singură corónă cu o stea d'asupra, dar schiţat într'un chip atât de nehotărît, încât ne-a fost anevoiă de a'l scóte în fac-simile.

Textul s'a transcris în Кондика сфинтей ши дѹмнеӡеещїй мѫнѫстирй дин Бале, scrisă la 1801 «прин мѹлта невоинцѫ а лѹй Гешргїе Даскал ѿ сѹд Мѹшчел сатѹл Беревоещій», un volum in-fol., la fóia 112 verso, în următorul mod :

Нои Боерїи че ам фѡст лѹаци прин рѫваше домнещи, пе анѹме Тѹдор лѡг : ѿ Блѫдѣни, ши Войко лѡг : ѿ Котещи, ши Сумеѡн питарюл ѿ Ретевоещій, ѫнсѫ нѣѹ фѡст лѹат Преда фечорѹл Ѡанчїи Дворникѹл дин Михѫещи ши егѹменѹл дела мѫнѫстирѣ ѿ Вереш, ши Степан лѡг : ѿ Цѫгѫнещи, де сѫ кѫѹтѫм, пентрѹ рѫндѹiала ѹнѹи циган, анѹме Калчѹл фечорѹл Ѡпрїинїй, а лѹи Испас, ал кѹи аѹ фѡст, ши кѹи сѫ каде сѫл цїе. Дечи ной ачещи трей боерй, Ной ам оумблат пе ѹрма ачестѹи циган, ши аша ам афлат кѹ але ноастре сѹфлете, кѹм ачест циган че iасте маи сѹс скрис, аѹ фѡст де мошїе ал жѹпѫнѣсїй Анкѫй, жѹпѫнѣса Кондрей лѡг : ѫтрѹ ачѣа жѹпѫнѣса

анка наȣ фъкȣт коконй кȣ кондрах (*sic*) лѡг : чи аȣ лȣат пре ѡ сор а кондрей анȣме марика,* де шаȣ фъкȣто де сȣфлет, ши ꙗȣ дат ачест циган че ꙗсте маи сȣс зис : ѡпрѣ исправъ татъл калчȣлȣй, ши ꙟкъ кънд ѡ аȣ мъритат, мȣлтъ зѣстре ꙗȣ дат, ꙗр ꙟтрȣ ачѣа, кънд аȣ фост ꙟ зилеле лȣи Ꙗлеѯандрȣ водъ челȣй бътрѫн, татъл михнеи водъ, марика аȣ фъкȣт токмѣлъ кȣ ѡлачѣ дворникȣл, татъл предїй, де ꙗȣ вѫндȣт пре ачел циган, ѡпрѣ исправъ татъл калчȣлȣй, ши аȣ фѡст де атȣнчи пънъ акȣма ачел циган ши кȣ фечорїй тот ай ѡлачей дворникȣл, ꙗр дȣпъ моартѣ ѡлачей двор : лаȣ цинȣт преда фечорȣл лȣй. Ꙗръ кѫнд аȣ фост акȣм, ꙗр саȣ апȣкат ачещи боери че сѫнт маи сȣс зишй, ши кȣ егȣменȣл де ачест циган калчȣл фечорȣл ѡпрй, ка съл ѧ : ꙗръ апой нѣȣ фѡст лȣат пре ной пре ръваше домнещй ка съ афлъм де рѫндȣл ачестȣй циган; дечи нои лȣѫнд кȣ але ноастре сȣфлете, съ фїе ши съл цїе Преда фечорȣл ѡлачеи дворникȣл, фїинд къ лаȣ кȣмпърат съи фїе де мошїе : Нои аша ам афлат кȣ але ноастре сȣфлете, ши мъртȣрисим, ши де акȣм съл цїе чине лаȣ ши кȣмпърат. — пис : мѣсца : септ : кв : дн.

Тȣдор лѡгф :

Acéstă pretinsă copiă este maĭ mult un fel de traducere.

Georgie Dascălul a fost şi maĭ puţin scrupulos décât acel Dionisie Eclesiarcul, despre care noĭ am vorbit maĭ sus sub No. III.

El schimbă nu numaĭ ortografia, dar pînă şi cuvintele, începênd dela rîndul de 'ntâiŭ, unde pentru : нѣ аȣ фоѡст лȣатȣ прѣ ръвашелѣ, pune : ам фѡст лȣаци прин ръваше, şi pînă la rîndul din urmă, unde pe : ченѣ лаȣ ши кȣнпъратȣ, îl preface în : чине лаȣ ши кȣмпърат.

În rîndul 5 : фечорȣл ѡпрѣени лȣи исправъ, se preface în : фечорȣл ѡпрїниїй а лȣи испр.; în rîndul 9 : наȣ фаптȣ, în : наȣ фъкȣт; în rîndul 11 : ши ѡ аȣ фаптȣ фечоѡрȣ, în : шаȣ фъкȣто де сȣфлет; în rîndul 12 : шалтъ, este uĭtat; în rîndul 20 : ꙟлаȣ дъмȣ, devine : лȣѫнд; în rîndul 21 : кȣм se schimbă în фїиндкъ, etc.

În loc de a da o simplă copiă, noĭ reproducem aci textul întreg în fac-simile, redus cu 1/4 din mărimea naturală.

Acest fac-simile este de o exactitate perfectă, fiind executat prin foto-tipiă.

Cele doă crucĭ, carĭ figurézá în rîndul 6, la margine şi d'asupra

cuvîntuluî коwпрїн, nu aparţin textuluî, ci sînt făcute de o mână posterióră.

Trăsura filologică cea maî caracteristică a documentuluî de faţă este duplicarea vocalelor în unele cuvinte : фечоwрѹ, соwрѹ, фоwстѹ, ноwии, прѣдеени, анкаа, ашаа etc.

A crede că acéstă duplicare nu are nicî o raţiune, că adecă logofĕtul Tudor duplică printr'o pură fantasiă, fără nicî un Dumnedeŭ, *sans rîme ni raison* după cum dice Francesul, este a necunósce principiele paleografice şi epigrafice.

Paleografia şi epigrafica ne învaţă că :

1. Ómeniĭ inculţî scriŭ aşa cum se pronunţă;[1]

2. O vocală duplicată în scriere indică o vocală lungă în pronunciaţiune.

Aşa în vechile inscripţiunî romane, dela Gracchî pînă la al treilea resboiŭ mitridatic, noî găsim pe lungul *a* expres prin *aa*, lungul *e*=*ee*, lungul *u*=*uu*, precum :

â=*aa* :	*ê*=*ee* :	*û*=*uu* :
faato	Feelix	fuueit
naatam	leege	iuus
paastores	ree	uutei
aara	seedes	arbitratuu
maanium	seese	luuci, etc.

Urme analóge ne întîmpină, de asemenea, în grafica celor-l'alte antice popóre italice : Umbri, Sabelî, Oskî.[2]

Fără a trece la alfabete orientale, unde am vedé, bună-óră, că sanscritul *a* lung आ nu este decât *aa* अअ, ca şi la Elinî lungul ω=οο, aflăm acelaşî fenomen grafic pînă astădî la Germanî în *Haar*, *Meer*, *Aal*, *Paar*, *Schaaf*, *Loos*, *Beere*, unde duplicarea, curat prosodică, n'are nicî un punct de plecare etimologic.

(1) Cf. **Lepsius**, *Paläographie als Mittel für die Sprachforschung*, Berlin, 1834, p. 7 : «Je weniger ein Volk litterat ist, desto leichter geht noch die Schrift der Sprache nach.» — Ibid. p. 89 : «Jedes geschriebene Zeichen hatte ursprünglich seinen genau entsprechenden Werth in der Sprache, und jeder gesprochene Laut wurde ursprünglich seinem wesentlichen Theile nach geschrieben »

(2) **Corssen**, *Ueber Aussprache, Vokalismus und Betonung*, Leipzig, 1868, t. 1, p. 14—19.

Dintre vecinii noştri, lungimea vocalică există numai la Serbi şi la Ungurì.

In vechile monumente serbe noi o vedem represintată prin duplicare : ствaaр, стpaaх, кpaaль, пeтoorа, бивaa, пoклисaaра, ér după ortografia latină a Croaţilor : *goost*, *goraa*, *silaa*, *stoo* etc.[1]

La Ungurì -- de asemenea; şi acésta deja în documente fórte vechì, în carì vocala cea lungă, în loc de a purta accent ca în ortografia maghiară de astăḑì, ne apare duplicată, precum, de exemplu, *ér* se scrie într'un act din 1294 : *eer*,[2] *hásfa* — într'un act din 1309 *haasfa*,[3] *lán* — într'un act din 1326 *laan*,[4] *nárfa* — într'un act din 1295 *naarffa*,[5] satul *Sóvar* într'un act din 1285 *Soowar*[6] etc.

Acéstă expresiune a lungimiì vocalice prin duplicare, nicì Ungurii n'aŭ luat'o dela Serbì, nicì Serbiì dela Latinì saŭ dela Germanì, nicì Germaniì saŭ Latiniì din Asia, nicì Româniì dela vreunul din aceste popóre, ci la fie-care din ele ea s'a născut pe o cale independinte prin firésca resfrîngere a realităţiì, căcì nu trebuia decât o bună ureche pentru a băga de sémă orì-cine dela sineşì, că o vocală lungă ocupă timpul a doă vocale ordinare.

Remâne dară sigur că logofĕtul Tudor pronunţà l u n g vocalele cele duplicate în coωpȣ, фeчoωpȣ, aнкaa etc., şi dacă i se întîmplă câte-o dată a le pune cu o simplă vocală, acésta nu este o contradicţiune, ci numai o scăpare din vedere, obicînuită la orì-ce scriere cursivă.

Decì pe la 1580 graiul român din Muscel avea *cantitatea prosodică*, cu totul diferită însă de cea veche latină, căcì *o* în coωpȣ e lung, pe când lătinesce, din contra, *o* în *sŏror* e scurt.

Une-orì sînt lungì tocmaì silabele lipsite de *accent tonic*, precum în мoωшïe, cuvînt repetat de doă orì.

(1) **Miklosich**, *Vergl Lautlehre der slavischen Sprachen*, Wien, 1852, p. 321.
(2) **Fejér**, *Codex diplomaticus Hungariae*, t. 7, vol. 2, p. 247.
(3) Ibidem, t. 8, vol. 6, p. 16.
(4) Ibid. t. 8, vol. 3, p. 13'.
(5) Ib. t. 6, vol. 1, p. 371.
(6) Ib. t. 5, vol. 3, p. 276.

În genitivo-dativele прѣдеени, шанчееви, lungimea luĭ *e* resultă din contracţiunea luĭ *e* din desininţa casuală nedefinită cu *e* din pronumele personal : прѣде+еи, шанче+еи; iar în анкаа, al doilea *a* este articlul femeesc а, contras cu finalul а din numele propriŭ : анка+а.

Cu alte cuvinte, cantitatea prosodică din textul nostru este specifică română.

Acéstă explicaţiune, necontestabilă în privinţa vocalelor *a*, *o* şi *e*, se împedică totuşĭ, în aparinţă, de duplul *i* în ноишн, рѫкашкѣ домнещїи, шанчеии, девїи, ачестѕии etc., în carĭ lungul *i* nu se póte înţelege.

O dificultate identică a existat în grafica latină, unde *aa*, *ee* şi *uu* represintaŭ pe vechile inscripţiunĭ lungimea în *a*, *e* şi *u*, dar *ii*, incepênd dela epoca luĭ Cesar, se întrebuinţa adesea în nesce casurĭ, în carĭ vocala nu era lungă.

Aşa se scriea : *aiio* (ajo), *Pompeiius* (Pompejus), *proiiecit* (projecit); ér atuncĭ când după acest *ii*=*ĭ* (j) urmà ordinarul *i*, când adecă se pronunţa *ĭi* (ji), uniĭ gramaticĭ scrieaŭ chïar treĭ *i* : *Pompeiii*, *coiiicit*, *eiiicit*, deşi generalitatea se mulţumïa şi aci cu duplicarea.[1]

În acelaşĭ mod ca în *Pompeii* saŭ *coiicit*, dar pe o cale nedependinte de paleografia latină, duplul ии saŭ їи în ноиви, девїи, ачестѕии etc. din textul nostru nu póte avé vre-o altă valóre fonetică decât *ĭ*+*i* saŭ ½*i*+*i*, astfel că logofĕtul Tudor se vede a fi pronunţat : *nŏĭi*, *decĭi*, *acestuĭi*, în loc de pronunciaţiunea ordinară de atuncĭ, constatată prin cele-l'alte texturĭ din colecţiunea de faţă : *noi* (nu *noĭ*), *deci* (nu *decĭ*), *acestui* (nu *acestuĭ*), adecă aşa cum pronunţă Italianiĭ pe finalul *i* în *noi*, *dieci*, *lui*.

Duplicarea vocalică, pe o scară maĭ restrînsă, ne va maĭ întimpina maĭ la vale, unde vom vedé tot-o-dată, că lungul *a* maĭ în speciă s'a mănţinut la Românĭ chïar pînă la finea seculuĭ XVII, când nu se maĭ audïa nicăirĭ lungul *o* saŭ lungul *e*.

Să se observe că *u* (ѕ) şi *ă* (ъ) duplicaţĭ, adecă lungĭ, nu

(¹) Corssen, I, p. 18.

se găsesc nicĭ la logofĕtul Tudor, nicĭ în cele-l'alte texturĭ române.

Dintre consóne, se duplică aci *t* în numele local Коттѣщїи, şi *n* între vocale în марииилл şi Ѕииѕии, ér de 'naintea guturaleĭ în аинкаа.

Să fi avut óre Româniĭ în pronunciaţiune maĭ multe felurĭ de *n*, pe carĭ nu scieaŭ cum să le distingă în scriere?

Numaĭ alfabetul dêvanâgari e fericit de a avé semne deosebite pentru patru varietăţĭ de *n*, carĭ însă, maĭ mult saŭ maĭ puţin, une-orĭ maĭ diferenţiate prin sub-varietăţĭ, se află nescrise, ca fapt fonetic, aprópe în tóte graĭurile.[1]

Orĭ-cum ar fi, este cert că şi 'n limba latină exista un *n* maĭ slab alăturĭ cu un *n* maĭ tare, şi că acesta din urmă, din causa târieĭ sale, fără vre-o raţiune gramaticală, se scriea adesea duplicat, anume între vocale.[2]

Cât privesce pe duplul *n* în Ѧиикаа, ne aducem aminte, ca fenomen aproximativ, nu identic, scrierea latină din epoca decadinţeĭ: *Angnes*=*Agnes*, *ingnes* = *ignes*, *singnifer* = *signifer* etc., unde guturala, pe lîngă normalul *n* ce o însoţesce, a maĭ provocat pe un *n* parasitic.[3]

Dacă и şi ии trebuĭ considerate ca doă varietăţĭ nasale distinse în vechea fonetică română, atuncĭ o a treia varietate nasală maĭ constituia acel sunet pe care părinţiĭ noştri îl represintaŭ prin ꙟ saŭ ꙟи, căcĭ altmintrea nemic nu ĭ-ar fi împedecat de a scrie ѫи saŭ жи, fără a maĭ născoci într'adins semnul ꙟ, necunoscut paleografieĭ curat slavice.

Tóte acestea merită a fi studiate într'un mod maĭ adîncit.

Cele-l'alte particularităţĭ ale documentuluĭ, veḑĭ maĭ jos în Notanda.

(1) Cf. **Bindseil**, *Physiologie der Stimm-und Sprachlaute*, în *Abhandlungen*, Hamburg, 1838, p. 326—335.

(2) **Corssen**, I, 249.

(3) **Schuchardt**, *Der Vokalismus des Vulgärlateins*, Leipzig, 1866, t. I, p. 113—114.

[illegible]

TRANSCRIPŢIUNEA:

† nooii booîarii ce né au foost luatu pré răvaşelé domneştii, pré nume Tudoru logofet ѿ (dela) Vlădeni şi Voico logofet ѿ Cottéştii şi Simion pitar ѿ Rătivoeştii, însă né au fostu luatu Preda fecorul Oaanceii dvornic ѿ Mihăeştii şi egumănul de în mănăstiré ѿ Virăşu şi Stépanu logofet ѿ Ţigăneşti, de să cătămu prentu răndulu unnuii Ţigan annume Calc'ul fec'orul Opréeii lui Ispravă, al cui au foost şi cui se cade de să-lu ţiie; decii nooii aceştii trei booîarii, nooii amu ublatu pre urma acestuii Ţigan, şi nooii aşaa amu aflatu cu alé nooastré suflété, cum acestu Ţigan ce îasté maii sus scris au foost de mooşie alu jupăneaseii Anncăei, jupănéasa Condréei logofet; într'aceîa jupăneasa Ancaa n'au faptu coconii cu Codré logofet, ce au luatu pré o sooru a Codréeii pré nume Marinna de şi o au faptu fec'ooru şi î-au datu acestu Ţigan ce îasté maii sus ḑis Opré Ispravă, tatălu Calc'uluii; şi încă căndu o-u măritatu, ş'altă multă ziestré î-au dat, îar tr'aceîa căndu au foost în ziléle lu Alixandru vodă celu bătrănu tatăl Mihnéei vodă, Marinnaa au faptu tocmelă cu Oance dvornic tatălu Prédeeii de î-au văndutu pré acel Ţigan Opré Ispravă tatălu Calc'ului, şi au foost de atunce pănă acum acel Ţigan şi cu fec'oorii tootu alu Oanceeii dvornic, şi după moorté Oanceeii dvornic er l'au ţinutu Preda fec'ooruluiş; îar căndu au foostu acum, îar se au apucatu aceştii boerii ce săntu maii sus ḑişi, şi cu egumănul, de acestu Ţigan Calcul fecorul Opréi de să-l îaa, îar apooii né a foost luatu pré nooii pré răvaşé domnéştii de să aflămu de răndul acestui Ţigan, dece nooii îlu dămu cu alé nooastré suflété să fie şi să-lu ţie Préda fec'orul Oanceeii dvornic, cum l'au cunpăratu să iii fie şi mooşie; nooii aşa amu aflatu cu alé nooastré suflété şi mărturisim, şi dămu să-lu ţie cené l'au şi cunpăratu : — писал (a scris) мѣсеца (în luna) септемврїе 22 дни (ḑile) Tudoru logofet.

NOTANDA :

Finalul *u* întreg : лѹатѹ, Тѹдорѹ, фоѡстѹ, Бирѫшѹ, Стѣпанѹ, кѫтѫмѹ, рѫндѹлѹ, сѫ-лѹ, ѧлѹ, амѹ, ѹблатѹ, афлатѹ, ачестѹ, алѹ, фаптѹ, соѡрѹ, фечоѡрѹ, датѹ, татѫлѹ, кѫндѹ, мѫритатѹ, челѹ, бѫтрѫнѹ, бѫндѹтѹ, тоѡтѹ, цинѹтѹ, апѹкатѹ, сѫнтѹ, афлѫмѹ, дѫмѹ, кѹнпѫратѹ;

în fapt finalul *u* e pronunţat pretutindenĭ fără excepţiune, dar nu se însémnă, după obiceiŭ, acolo unde ultima consónă e aruncată d'asupra rîndului;

finalul *i* este întreg pretutindenĭ, chĭar în : де ши ѡ (şĭ-o) аѹ фаптѹ... (cf. textul de sub No. I);

é în loc de simplul *e* : нѣ, прѣ, рѫвашелѣ, рѫвашѣ, Стѣпанѹ, прѣнтѹ, алѣ ноѡастрѣ сѹфлѣтѣ (repetat de treĭ orĭ), ꙗстѣ, жѹпѫнѣаса, знестрѣ (fără a fi articulat), зилѣле, ченѣ, póte fi un semn de muĭare consonantică : *nïe, rïe, lïe* şi *tïe*, după cum se pronunţă pînă astăḑĭ pe alocurĭ în Transilvania;

e în loc de *é* saŭ *ïa* : токмелѫ;

confusiune între *e* şi *é* saŭ *ïa* : прѣ şi пре, ер şi ꙗр, боꙗрїи şi боерїи, finalul -ѣщїи (Коттѣщїи) şi -ещїи (Рѫтивоещїи, Михѫещїи, Цигѫнещїи), Пребда şi Прѣда;

confusiune între е şi їи : дечїи şi дече;

descompunerea luĭ ѣ (*é*) în *ea* : жѹпѫнеаса, жѹпѫнеасеии... (cf. subscrierea grécă a logofĕtuluĭ moldovenesc Négoe din 1439 : Νεάγοης, în Sguropoli *Hist. Concilii Florentini,* Hagae, 1660, p. 45);

o duplicat=ō : ноѡии, фоѡстѹ, ноѡастрѣ, моѡшїе, соѡрѹ, фечоѡрѹ, фечоѡрїи, тоѡтѹ, моѡртѣ, апоѡии;

a duplicat=ā : Ѡаанчеїи, ашаа, анкаа, мариннаа, сѫ-л ꙗа;

e duplicat=ē : Прѣдееии, Ѡанчееии;

i duplicat=*ïi*=actualul *ĭ* : ноѡии, рѫвашелѣ домнещїи, ѹнинѹии, дечїи, ачещїи треи боꙗрїи, ачестѹии, маии, жѹпѫнеасеии, наѹ фаптѹ коконїи, апоѡии...;

t duplicat în коттѣщїи;

n duplicat între doă vocale : ѹнนѹни, аннѹме, Маринная;

n duplicat d'inaintea guturaleĭ : Аннкъеи;

numile proprie terminate în ѣ și къ nu le schimbă la declinațiune : Аннкъеи, Опрѣени, Михнѣеи, Кондрѣеи;

съ-лѹ цїне și съ-лѹ цїе;

ченѣ=cine;

кѹнпърать, cu н (cf. textul sub nr. I);

де în loc de ка : де съ кътъмѹ, де съ афлъмѹ, де съ-лѹ цїне, де съ-лѹ іаа;

contracțiunea ѡѹ=o aŭ (cf. ὤνδρες=οἱ ἄνδρες);

lipsa de contracțiune : се аѹ=s'aŭ, нѣ аѹ=ne-aŭ;

de treĭ orĭ : аѹ фапть, nicăirĭ «făcut»;

аѹ фапть фечоѡрѹ=a înfiit, deși este vorba despre o fétă;

де ꙟ=din;

ꙟтрачеа și numaĭ трачеа;

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : кѹи се каде де съ-лѹ цїне;

vocalisarea nasaleĭ : ѹвлать;

лѹ Алиѯандрѹ, dar лѹи Испракъ;

съини фїе, să nu se despartă óre : съ-ии и фїе, adecă «să-ĭ fie *luĭ*»?

ѯнестрѣ;

metatesa : прѣнтѹ = pentru;

соѡрѹ = soră.

Pe basa celor de maĭ sus, *sub spe rati*, transcripțiunea curat f o n e t i c ă consecinte ar fi :

nŏĭi bŏiarĭi ce nĭe au fŏstu luatu prĭe răvașelĭe domnĭeștĭi, prĭe nume Tudoru logofetu ot Vlădenĭi și Voico logofetu ot Cottĭeștĭi și Simion pitaru ot Rătivoeștĭi, însă nĭe au fŏstu luatu Prĭeda fec'ŏrulu Oănceĭi dvornicu ot Mihăeștĭi și egumănulu de în mănăstiré ot Virășu și Stĭepanu logofetu ot Țigăneștĭi, de să cătămu prĭentu răndulu unnuĭi Țiganu annume Calc'ulu fec'ŏrulu Oprĭéeĭi luĭi Ispravă, alu cuĭi au fŏstu și cuĭi se cade de

să-lu ţie; decĭ nŏĭ aceştĭĭ treĭ bŏĭarĭĭ, nŏĭ amu ublatu prĭe urma acestuĭ Ţiganu, şi nŏĭ aşă amu aflatu cu alĭe nŏastrĭe suflietĭe, cumu acestu Ţiganu ce ĭastĭe maĭ susu scrisu au fŏstu de mŏşie alu jupănĭeaseĭ Anncăĭ, jupanĭeasa Condréeĭ logofetu; într'acela jupănĭeasa Ancă n'au faptu coconĭi cu Codré logofetu, ce au luatu prĭe o sŏru a Codréeĭ prĭe nume Marinnă de şi o au faptu fec'ŏru şi ĭ-au datu acestu Ţiganu ce ĭastĭe maĭ susu ḑisu Opré Ispravă, tatălu Calc'uluĭ; şi încă căndu o-u măritatu, ş'altă multă ziestrĭe ĭ-au datu, ĭară tr'acela căndu au fŏstu în zilĭele lu Alixandru vodă celu bătrănu tătălu Mihnéeĭ vodă, Marinnă au faptu tocmelă cu Oănce dvornicu tatălu Prĭedēĭ de ĭ-au văndutu prĭe acelu Ţiganu Opré Ispravă tatălu Calc'uluĭ, şi au fŏstu de atunce pănă acumu acelu Ţiganu şi cu fec'ŏrĭi tŏtu alu Oăncēĭ dvornicu, şi după mŏrtea Oăncēĭ dvornicu éră l'au ţinutu Prĭeda fĕc'ŏru-luĭ; ĭară căndu au fŏstu acumu, ĭară se au apucatu aceştĭi bŏĭarĭi ce săntu maĭ susu ḑişi, şi cu egumănulu, de acestu Ţiganu Calc'ulu fec'ŏrulu Opréeĭ de să-lu ĭă, ĭară apŏĭ nĭe au fŏstu luatu prĭe nŏĭ prĭe răvaşĭe domnĭeştĭĭ de să aflămu de răndulu acestuĭ Ţiganu, decĭ nŏĭ îlu dămu cu alĭe nŏastrĭe suflietĭe să fie şi să-lu ţie Prĭeda fec'ŏrulu Oăncēĭ dvornicu, cumu l'au cunpăratu să-ĭ i fie şi mŏşie; nŏĭ aşă amu aflatu cu alĭe nŏastrĭe suflietĭe şi mărturisimu, şi dămu să-lu ţiie cenĭe l'au şi cunpăratu.

VII.

O SUBSCRIERE DOMNÉSCĂ

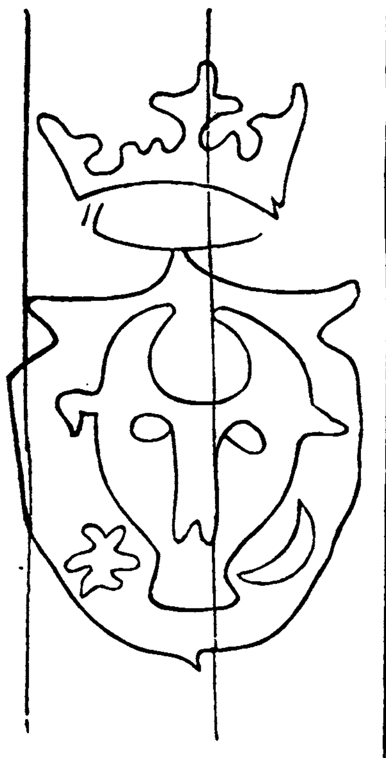
PETRU-VODĂ MIRCEA, IAŞĬ, 1583, AUGUST 4.

Documentul întreg, aflător în Archivele Statuluĭ între ale mănăstiriĭ Sf. Sava din Iaşĭ No. CLXXVIII, s'a reprodus de-mult, atăt textul slavic precum şi o traducere in-extenso, în a mea *Archivă Istorică a Româniеĭ*, t. I, part. I (1865), p. 127.

Petru-vodă Mircea, atuncĭ Domn al Moldoveĭ, dându-şĭ titlul de «господарѫ ѕемли Мωлдовлахїи», dăruiesce mănăstiriĭ Sf. Sava de lîngă Ierusalim «un loc unde să-şĭ facă o biserică», pe care loc eraŭ deja «nesce case zidite de către domnia nóstră în tîrgul Ia-«şilor, pe locul ce 'l cumpărasem domnia mea drept 7000 aspri «banĭ gata domnescĭ (пинѣзи готови господарскихъ) dela nevasta luĭ «Borcea dela Iaşĭ, numită în călugăriă Macrina, şi dela fiă-sa «nevasta luĭ Corpaciŭ...»

Publicat altă dată de către mine numaĭ cu scop istoric, actul a remas totuşĭ pînă acum inedit sub raportul p a l e o g r a f i c, care este de astă dată tocmaĭ cel maĭ important.

Mare de 33 centimetri în lungime şi 22 în lăţime, originalul e scris pe o hărtiă gălbuiă fórte grosolană, al căriĭ semn de fabrică — puţin elegant, dar fórte clar — represintă *armele Moldoveĭ* în următorul mod :

Faţă cu acest semn **moldovenesc** de fabrică, ar puté cineva să conchidă, din pré-multă modestiă, cumcă hârtia în cestiune nu se confecţionà tocmaĭ în Moldova, ci unde-va în străinătate pentru Moldova; modestia însă n'ar fi aci la locul seŭ, căcĭ:

1. Nu există în istoria generală a fabricaţiuniĭ de hârtiă din secoliĭ XV—XVII nicĭ un exemplu de o asemenea **commande en gros** cu *arme naţionale;*

2. **Armele naţionale** se puneaŭ atuncĭ numaĭ şi numaĭ pe hârtia fabricată *la faţa loculuĭ.*

Aşa, bună óră:

a) Semnul primeĭ fabrice de hârtiă din Ungaria înfăţişéză «dupla cruce», adecă armele Ungarieĭ;

b) Semnul primeĭ fabrice de hârtiă din Braşov — o «corónă», armele Braşovuluĭ, numit de aceia nemţesce *Kronstadt;*

Semnul primeĭ fabrice de hârtiă din Cluj (Klausenburg) — cele «treĭ turnurĭ», carĭ închipuesc armele Clujuluĭ;

d) Semnul primeĭ fabrice de hărtiă din Sibiiŭ — «doă paloşurĭ încrucişate», armele Sibiĭuluĭ; şi aşa maĭ încolo.[1]

Am luat într'adins exemple din vecina Transilvaniă şi din Ungaria.

Decĭ, graţiă documentuluĭ de faţă, noĭ căpătâm o dovédă sigură, cumcă la 1583 exista deja în Moldova o fabrică de hărtiă.

Unguriĭ n'aŭ nicĭ eĭ vre-o alt-fel de probă despre prima lor hărtiă, pe care o constată numaĭ crucea cea duplă ca semn de fabrică, pe când cronicele şi generalitatea fântînelor istorice păstréză în astă privinţă cea maĭ adîncă tăcere.

Prima fabrică de hărtiă în Ungaria este de pe la 1554;
Prima fabrică de hărtiă în Transilvania este de pe la 1539;
Prima fabrică de hărtiă în Moldova este de pe la 1583;

Iată, negreşit, un fapt fórte preţios pentru istoria industrieĭ române.

Actul e scris întreg de mâna mitropolituluĭ Teofan, certificându-se apoĭ jos : de cătră dînsul, de cătră episcopul Georgiŭ de Rădăuţĭ, de cătră marele logofĕt Stroicĭ, de cătră al treilea logofĕt Andreĭu, şi în fine, maĭ sus la mijloc între toţĭ, de cătră însuşĭ Petru-vodă.

Aceste certificărĭ, fie-care de căte doă şi maĭ multe linie, înfăţişându-ne casul fórte rar de cincĭ specimene paleografice întrunite la un loc, le dâm aci, prin foto-tipiă, în fac-simile de mărime naturală.

Sub-scrierea Domnéscă, de asupra căriĭ se află între hărtie, «plaqué entre deux», sigilul oval de inel, «ὁ δακτύλιος», cam rĕŭ întipărit, de vr'o 10-12 milimetri în diametru, este pentru noĭ partea cea maĭ interesantă, fiind în limba română.

Asupra primeĭ linie verticale din prima literă: П(ѕcam мєна домнна мєлє), principele în adevĕr *pusese mâna*,[2] adecă a tras cernéla cu degetul în jos, şi apoĭ a preserat peste întréga subscriere nesce

(1) **Keměny,** *Die ältesten Papiermühlen,* în **Kurz,** *Magazin für Siebenbürgen,* t. I, (1844), p. 134 sqq.

(2) Despre diferite modurĭ, unele fórte cĭudate, de «a pune mâna», cf. **Guigue,** *De l'origine de la signature,* Paris, 1863, passim.

nășip auriŭ, ale căruĭ urme s'aŭ conservat pînă astă-dĭ.—un elegant nășip de treĭ seculĭ!

Altmintrea, deși ișĭ mânjĭa iscălitura—căcĭ așa era obiceĭul—și deși scriea slovele ca și când n'ar fi sciut carte. — căcĭ și acésta era datina Domnilor, carĭ credeaŭ că o literă nu póte fi majestósă, dacă nu va fi mare-mare, — Petru-vodă Mircea se pare totușĭ a fi fost un principe destul de luminat.

Am vędut maĭ sus, că luĭ i se datoresce înființarea uneĭ fabrice de hârtiă în Moldova.

Un contimpuran dice despre dînsul că : «sciea turcesce și grecesce» și «iubĭa mult pe ómeniĭ învĕțațĭ, cu carĭ vorbĭa despre astronomiă».[1]

Numaĭ slavonesce se vede că nu sciea, ceia-ce l'a și silit a subscrie românesce.

Orĭ-cum ar fi, din miĭ de documente carĭ aŭ trecut prin mânele mele, crisovul de față este d'o cam dată cel maĭ vechĭu cu o subscriere românéscă a Domnuluĭ.

Intr'un alt document, din 11 septembre 1583. adecă posterior numaĭ cu o lună, scris tot de mâna mitropolituluĭ Teofan, pe hârtiă din aceiașĭ fabrică și aflător de asemenea între actele mănăstiriĭ Sf. Sava din Iașĭ No. II, acest principe subscrie, érășĭ cu litere marĭ, în doă linie strîmbe, numaĭ : Петрꙋ воевода.

(1) Δωρόθεος Μονεμβασίας, Βιβλίον ἱστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας etc., Veneția, 1798, in-4, p. 455.—Despre edițiunile anterióre ale acesteĭ cărțĭ, vedĭ Σαθᾶς, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4. — Cf. **Hasdeŭ**, *Din Moldova*, Iașĭ, 1862, p. 21, și Dr. **Barbu Constantinescu**, *Petru cel Schiop*, în *Columna luĭ Traian*, 1871, No. 45.—Despre relațiunile luĭ Petru cel Schiop cu curtea din Roma, vedĭ o mulțime de documente în **Theiner**, *Vetera monumenta Poloniae*, t. 3 (1863), p. 5 sqq., unde este și subscrierea luĭ latinesce : «Petrus Princeps ac Dominus Moldaviae.»

TRANSCRIPŢIUNEA:

† пис оу Iасwх валѣтw ,зч҃а м҃ца ав д (S'a scris în Iaşî în anul 7091, august 4).

† сам господиних велѣл (Însuşî Domnul a poruncit).

и аз Стрwич логофет свѣдѣтел и ржка моа зде (Şi eŭ Stroicî logofet martur, şi mâna mea aice).

и аз Йдрею трети лwгофет свѣдѣтел и ржка моа зде (Şi eŭ A[n]dreîu al treilea logofet martur, şi mâna mea aice).

Pus 'am mena domniîa-mele.

Өеофан митрополит земли мwлдавской, свѣдѣтелствꙋа w сем, и власнж ржкж (Teofan, mitropolitul ţereî moldovenescî, mărturisesc despre acésta, şi propria mână).

Геwргїе епископ радꙋвскїи, свѣдѣтелствꙋа w сем, и власнж ржкж (Georgiŭ, episcopul de Rădăuţî, mărturisesc despre acésta, şi propria mână).

Notanda:

мена pentru мжна saŭ мѫна;

домниа-меле = «domnié-mele», cu prima parte a composiţiunii nedeclinată, nu este o erróre gramaticală, ci resultatul analogieĭ, întocmaĭ ca în casul oblic «dumné-luĭ» saŭ «domnia-luĭ» în loc de «domnieĭ-luĭ»;

меле, nu мѣле.

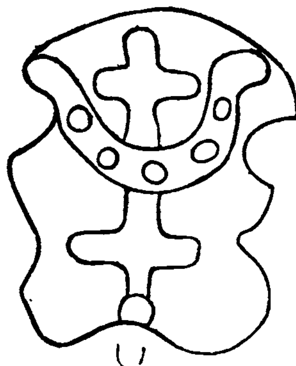
VIII.

O SENTINŢĂ

GHIORGHIE LOGOFĔT, MOLDOVA (Bărlad?), 1588, APRILE 15.

Originalul, dintre actele episcopiei Roman No. IV, aparţine Archivelor Statului.

E scris cu cernélă rădăciniă, pe hărtiă grósă de o nuanţă gălbuiă afumată, lung de 29 1/2, lat de 20 centimetri în fóiă, cu următorul semn de fabrică :

Literele, ceva maĭ micĭ de 2 milimetri la înălţime, cu distanţa de aprópe 1 centimetru între rîndurĭ, sînt clare, separate una de alta, dar nu frumóse.

Logofĕtul Ghiorghie, care a scris actul, nu e cunoscut; boierul Bucĭum însă, dela care emană sentinţa, este un personagiŭ fórte istoric.

Mare vornic al aşa numiteĭ ţĕrĭ de jos, adică gubernator al districtelor meridionale ale Moldoveĭ, cu reşedinţa în Bărlad, el era un bun ostaş.

Sub anul 1580, pe când domnia Iancu Sasul în intervalul dintre cele doă domnirĭ ale luĭ Petru-vodă Mircea, cronica luĭ Urechea ne spune :

«Iancul-vodă, prinḑênd de veste că Lăpuşnenii s'aŭ rădicat a-«supra luĭ, îndată a trimis pre Bucĭum vornicul cel mare şi pre «Brut postelnicul cu óste împrotiva acelora, şi tămpinându-se «oştile la Balota, s'aŭ lovit de faţă, şi dând răsboiu vitejesce de «îmbe părţile, aŭ perdut Lăpuşnenii răsboiul...»[1]

La 1592, acusat de trădare, vornicul Bucĭum a fost omorît de către Aron-vodă, urmaşul luĭ Petru-Mircea.

Ne-o spune tot cronica luĭ Ureche :

«... s'aŭ rădicat Orheienii şi Sorocenii cu un Domnişor ce-ĭ ḑi-«cea Ionasco, pre carele l'aŭ fost ales dintre eĭ cap şi'ĭ puseră «nume Bogdan-vodă; éră Aron-vodă dacă a înţeles acésta, a dat «scire ţêreĭ să se strîngă, şi el fără zăbavă a eşit cu curtea şi cu «lefeciiĭ seĭ; şi maĭ 'nainte de ce a eşit din curte, a tăiat pre Bu-«cĭum vornicul cel mare şi pre Trotuşén logofĕtul şi pre Paos vor-«nicul, ḑicênd că-ĭ cu scirea lor...»[2]

Aşa dară actul de faţă s'a scris cu patru anĭ înainte de tragica mórte a vorniculuĭ Bucĭum.

Numele luĭ de botez era Condrea : «пана Кондри Бꙋчꙋма дворника долнѣи земли», după cum îĭ ḑice un crisov al luĭ Petru-vodă Mircea din 29 martiŭ 1583.[3]

Vitézul Condrea Bucĭum sciea óre să scrie?

Iată o cestiune fórte încurcată.

Sentinţa, pe care o publicâm maĭ la vale, ĭ-a scris'o logofĕtul Ghiorghie, ér boierul nostru nicĭ n'a sub-scris'o măcar, ci s'a mărginit a întipări prin fum, în josul actuluĭ, o pecete de inel de formă ovală, lungă de 22, lată de 11 milimetri în diametru, în care abia se maĭ póte recunósce un fel de monogramă.

Atragem atenţiunea asupra importanţeĭ juridice a acestuĭ do-

(¹) *Letopiseţile Moldoveĭ*, ed. Cogăln. I, t. 1, p. 201.
(²) Ibid., t. 1, p. 206.
(³) Archivele Statuluĭ, actele m-riĭ Galata, moşia Petricaniĭ pe Topoliţa.

cument, care ne dâ — am puté ḑice — o pagină întrégă din *Obiceiul pămîntuluĭ*, «le droit coutumier» al Romănilor.

✝ Ѳто аꙁ бȣчȣм вел дворнек долнеи ꙁмле датам картѣ мѣ ачестор
ѡмене анȣме Некоръ ши Щефан ден сатȣ ден мȣрџеще де пре
красна спре ачеꙗ ка сь фїе таре ши пȣтѣрнече а цинѣ пар
тѣ де ѡчень де аколѣ а лȣ Иѡнашко бȣбок непотȣл попеи
лȣ мȣргȣ пентрȣ кьчи аȣ ȣчес ȣн ѡм де аȣ мȣрит ши ꙗȣ пльтет капȣл
Некоръ ши Щефан дела мене ꙗр Иѡнашко бȣбок наȣ авȣт кȣ че пль
ти капȣл, че аȣ фѫџетȣ ꙟнсь сь се щїе кь мин дат вї бои ꙗр не (*sic*)
немененеле ден рȣделе лȣи сь нȣнвь трѣбь а цине партѣ лȣи
де ѡчень пентрȣ кь аȣ фост фрацїе лȣи Марко ши Петрѣ
де фаць наинтѣ мѣ ши наȣ авȣт пȣтѣре сь и пльтѣс
скь (*sic*) капȣл пентрȣ ачеꙗ ꙗм фькȣт ши нои ачесть скри
соаре а ностръ ка сь цїе аче мошїе партѣ лȣ бобок ꙟн бȣн
паче, ꙗр де се ва афла ченева ден рȣделе лȣи сь аибь а дарѣ
ачей. вї. бои ши треи галбене де чоботе лȣи некор
ши лȣ Щефан ꙗр де нȣ се ва афла немененеле ден рȣделе лȣи
сь ле пльтѣскьь че аȣ дат ꙗр иеи сь цїе ачѣ ѡчень ши
фечорие лор ꙟн вѣче аꙗст скрию ши мърȣтȣрисеск кȣ кȣ аче
сть скрисоаре а мѣ сь се щїе—ши ам скрис еȣ гиѡргїе
лѡгѡфьтȣл кȣ мъна мѣ ачесть скрисоаре сь се щїе—
(L. S.) ȣ ꙗс вълет ꙁчв апрuл еї

TRANSCRIPȚIUNEA:

✝ Ѳто аꙁ (ĭată eŭ) Bučum вел дворнек долнеи ꙁемле (marele vornic al țereĭ de jos) dat'am carté mé acestor omene anume Necoră și

Ştefa*n* de*n* satu de*n* Mu*r*geşte de pre Crasna, spre aceĭa ca să fie tare şi putĕ*r*nece a ţiné pa*r*té de ocenă de acolé a lu Iona*ş*co Buboc nepotu*l* popei lu Mu*r*gu, pe*n*tru căc*i* au uces u*n* o*m* de a*u* muri*t* şi ĭ-a*u* plăte*t* capu*l* Necoră şi Ştefa*n* dela mene, ĭa*r* Iona*ş*co Büboc n'a*u* avu*t* cu ce plăti capu*l*, ce a*u* fugetu; î*n*să să se ştie că mi-*u* da*t* 12 boi, ĭar nemenele de*n* rudele lui să n'a*i*bă trébă a ţine pa*r*té lui de ocenă, pe*n*tru că a*u* fo*s*t fraţie lui, Ma*r*co şi Pe*t*ré, de faţă na*i*nté mé şi n'a*u* avu*t* putére să-i plătéscă capu*l*, pe*n*tru aceĭa ĭ-a*m* făcu*t* şi noi acestă scrisoare a no*s*tră ca să ţie ace moşie pa*r*té lu Boboc î*n* bu*n*ă pace, ĭa*r* de se va afla cene-va de*n* rudele luĭ, să aibă a daré acei 12 boi şi trei ga*l*bene de ćobote lui Neco*r*ă şi lu Ştefa*n*; ĭa*r* de nu se va afla nemenele de*n* rudele lui să le plătéscă ce a*u* da*t*, ĭa*r* iei să ţie acé ocenă şi fećorie lo*r* î*n* véce; aĭa*st*a scriĭu şi mă*r*turise*s*cu cu acestă scrisoare a mé să se ştie. — şi a*m* scri*s* e*u* Ghio*r*ghie logofătu*l* cu măna mé acestă scrisoare să se ştie. Ȣ іас вь лет (în Iaşĭ la anul) 7096 (1588) apri*l*ie 15.

NOTANDA:

ь tot-d'a-una =ă;

finalul *u* întreg : сатȣ, фȣџетȣ ;

е în loc de finalul *i* întreg : ѡмене, Мȣрџеще, таре ши пȣтѣрнече, фраціе, галбене, ꙟн вѣче;

medialul е=*i* : ȣчес, фȣџетȣ, пльтет, мене, чене-ва;

е pentru ѣ : ачесть=«acéstă» ;

diferenţiarea : ачесть şi аꙗсть;

confusiunea între е şi ѣ : a цінѣ şi a ціне, ачѣ şi аче;

Бȣвок, dar şi Бобок;

infinitivul întreg : a дарѣ, pe lingă cel scurtat : a цинѣ;

oa în скрисоаре, dar numaĭ *o* în ностръ, ѡмене;

contracţiunea ми-ȣ дат=«mĭ-aŭ dat»;

ачеи́, cu finalul и accentat;

скрию=scri*ĭu*;

dativo-genitivul : лꙋ Іѡнашко, лꙋ Мꙋргꙋ, лꙋ Бокок, лꙋ Щефан, dar şi лꙋи Некорь;

неи = «eĭ» *(illi)*;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сь се щїе, де се ва афла, сь-и пльтѣскь...;

duplul ьь în пльтѣскьь, alăturĭ cu simplul în пльтѣскь, fiind unic şi la finea cuvîntuluĭ, trebuĭ considerat ca resultând numaĭ din uĭtare;

preposiţiunea repetată : ден сатꙋ ден Мꙋрџещїе;

desininţa casuală repetată : непотꙋл попеи лꙋ Мꙋргꙋ;

a ucide în sens numaĭ de «a lovi» : лꙋ ꙋчес ꙋн ѡм де лꙋ мꙋрит, încât a putut *ucide* şi fără ca să móră;

numĭ personale : Бꙋчꙋм, Мꙋргꙋ, Бꙋкок, Некорь;

numele local de rîuleţ : Красна (=slavicul красна «roşiă»);

termin juridic : феч҃орие = «averea ce trece la *fecĭorĭ*», prin analogiă cu мошие = «averea ce vine dela *moşĭ*», şi cu ѡчинь (slav. ѡтьчина dela ѡтьць «tată») = «averea ce vine dela *părinţĭ*»;

expresiunea juridică : (banĭ) де чоботе = «indemnisare pentru alergătură», literalmente «pentru rumperea cismelor»;

чоботе, pînă astă-dĭ la Moldovenĭ în sens de «cisme», ardelenesce чиботе «ein grosser sächsischer Stiefel»[1], de aceĭaşĭ origine cu rusul **чеботъ** «cismă», rutenul *czobit*, litvanul *czebatas*, tóte—prin comerciul pontic al Veneţianilor şi Genovesilor în vécul de mijloc—din italianul *ciabatta* = franc. *sabat* şi *savatte*, span. *zapato* şi *zabata* etc.[2];

чоботе, în sens juridic de «indemnisare pentru alergătură», îşĭ are părechĭa în *calceradigum*, *calciarium* saŭ *calzatum*, literalmente «pentru cisme», în dreptul costumar occidental din vécul de mijloc, precum bunăóră într'un act episcopal neapolitan din secolul IX : «et nullum impedi-

(¹) *Lexicon Budanum*, p. 117.

(²) Despre aceste diferite forme vedĭ : **Mahn**, *Etymologische Untersuchnugen*, Berlin, 1855, p. 16;—**Matzenauer**, *Cizí slova ve slovanskych řečech*, Brno, 1870, p. 24; — **Golembiowski**, *Ubiory w Polszcze*, Warszawa, 1830, p. 132, 141;—**Monlau**, *Diccionario etimológico de la lengua castellana*, Madrid, 1856, p. 468; — **Diez**, *Etymologisches Wörterbuch*, ed. 2, t. 1, p. 125;—**Scheler**, *Dictionnaire d'étymologie française*, Paris, 1873, p. 405, 410; —**Littré** etc.

«mentum nos aut posteri nostri eis facere praesumamus, aut *aliquod cal-«ciarium aut proemium quaerere...»* [1], ér franţusesce *chausses* într'un act din anul 1403 : «comme le prévost de Bar-sur-Aube eust fait adjourner «pardevant lui tous les habitans de Putevillé... à laquelle journée il dit «ausdiz habitans qu'il *venoit querir ses chausses...»* [2], de unde—póte—şi idiotismul frances «à propos de bottes», cu accepţiunea primitivă de : «a vorbi fel de fel de lucrurĭ numaĭ pentru a căpăta ce-va»;

cas juridic : Buboc din satul Murgescĭ omóră pe un om; pentru acésta trebuĭa una din doă : orĭ să fie descapitat, orĭ «să 'şĭ plătéscă capul», adecă să dea judecătoruluĭ, mareluĭ vornic al ţereĭ, o amendă de rescumpărare, anume «12 boĭ»; neputênd plăti, Buboc fuge; fugênd el, averea'ĭ, orĭ-câtă va fi, se va da aceluĭa ce 'l va înlocui la plata amendeĭ; judecătorul chiamă dară de 'ntâiŭ pe fraţiĭ vinovatuluĭ : Marco şi Petrea, carĭ însă «n'aŭ avut putere să-ĭ plătéscă capul»; atuncĭ se presintă din acelaşĭ sat ómenĭ de alt ném, Necoră şi Ştefan, plătesc amenda în cestiune şi capetă ast-fel «partea de ocenă» a luĭ Buboc; asupra acesteĭ averĭ remâne totuşĭ rudelor vinovatuluĭ dreptul de a o relua, întorcênd luĭ Necoră şi luĭ Ştefan ceĭ 12 boĭ, ér pe de asupra maĭ dându-le, ca indemnisare pentru ostenelele lor : трен галбене де чоботе.

(1) **Du Cange**, *Gloss. mediae Latinitatis*, ed. Henschel-Didot, t. 2, p. 27.
(2) Ibid., p. 26.

IX.

ISTORIA UNUĬ PROCES

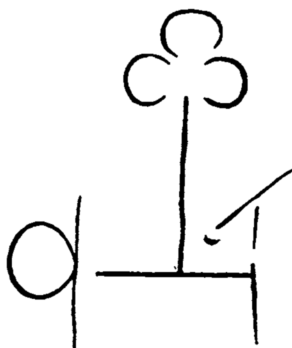
TÎRGU-JIU, 1591, OCTOBRE 13.

Originalul în Archivele Statuluĭ: actele Bistriţeĭ de peste Olt No. XXXI.

S'a transcris şi în Condica cea veche a acesteĭ mănăstirĭ din 1795, la fóia 678, fórte caligrafic, dar fórte necorect, după obiceiul cel constatat deja maĭ sus al luĭ Dionisie Eclesiarcul.

Ce-va maĭ bine s'a copiat în Condica cea nouă, t. 2.

Originalul e scris cu cernélă rădăcinià, în şirurĭ îndesate (5 pînă la 6 milimetri între rîndurĭ), cu litere cam de 2 milimetri, nelegate (afară de тр unit în monogramă verticală), pe hărtiă grósă aspră, fórte gălbuiă, lungă de peste 30, lată de peste 20 centimetri în fóiă, avênd următorul semn de fabrică, întru cât se póte distinge:

Litera pentru sonul *ă* este scrisă astfel, încât e greŭ a decide, dacă ar fi ъ saŭ ь.

Acest act se află în cea maĭ strînsă legătură cu un ordin, scris

tot românesce, dela «Рац Цꙋрџї вел бан ꙟ слꙋжба Краюлꙋі». din acelaşi an, pe acelaşi fel de hărtiă, cu aceiaşi cernélă şi chiar de aceiaşi mână, pe care'l vom publica în **Răvaşele Banilor Craiovei**.

Pe acelaşi fel de hărtiă, şi aprópe în aceleaşi condiţiuni paleografice, dar de o altă mână, este scris testamentul eroului acestuî nostru, «Moldovénul de în Scoarţa», cu treî-ḑecî de anî în urmă, în decembre 1621, aflător sub acelaşi numĕr între documentele mânăstiriî Bistriţa.

Maî pe scurt, autenticitatea documentuluî, întru cât privesce epoca de redacţiune, e necontestabilă.

Sub raportul sintactic, el este un admirabil specimen de naraţiune juridică *ţerănéscă*, în care o desfăşurare firéscă a faptelor se unesce cu multă energiă.

În josul actuluî, numaî sub numele luî «Dumitru pârcălab»—ḑic numele, ér nu iscălitură, căcî nicî unul dintre judecătorî n'a subscris cu propria sa mână—figuréză o pecete întipărită cu fum, rotundă, de 14 milimetri în diametru, represintând o figură şi o legendă nedescifrabile; ceî-l'alţî toţî s'aŭ mărginit fie-care a întinge vîrful degetuluî în cernélă şi a lipi apoî câte o pétă sub numele respectiv, afară de unul singur, «Togan», care n'a făcut nicî măcar atâta.

1. † сѫс цїе кꙋм лꙋ мерсѫ молдовѣнꙋл де ꙟ скоарца, де пре ꙋн кꙋ стѫнил наинтѣ лꙋи дꙋмитрꙋ пѫркѫ

2. лабꙋлꙋи де ꙟ тѫргꙋл жїюлꙋи, жѫлꙋиндꙋсе молдовѣнꙋл, кꙋм ел ажꙋгѫндꙋл врѣме де аинсѫ шин де невое,

3. ел сѣꙋ дꙋс ꙟ кѫтроѡ лꙋ пꙋтꙋт, пентрꙋ хранищѣ лꙋи, иар ачест ѡм че скріе маи сꙋс стѫнил, ел сѣꙋ

4. скꙋлат де аꙋ ꙟтрат ꙟ мошїиа молдовѣнꙋлꙋи, неавѫнд ел нич ѡ трѣбѫ кꙋ ача мошїе, чи нꙋмаи зикѫ

5. нлъ, къ лаȣ ꙟѕестрат сокрȣсъȣ фрателе лȣнгȣлȣи, ꙗр дака аȣ ве-
нит молдовѣнȣл де оунде аȣ фѡст,

6. ел шаȣ гъсит мошїꙗ ꙟпресȣрат ши арат ши косит, де стънил, деч
молдовѣнȣл аȣ апȣкат вързтѡс

7. пре стънил, ꙟ че кип ꙗȣ ꙟтрат ꙟ мошїе, ши аȣ мерсъ де фац
амъндои наинтѣ ачестȣи боꙗрї

8. че ꙗсте маи сȣс скрис дȣмитрȣ пъркълабȣл, де аȣ стътȣт де фац,
деч ꙟтралт кип наȣ џїȣт стънил

9. кȣм ва маи ѕич наинтѣ жȣдекъцїеи, чи аȣ ѕис къ лаȣ ꙟѕестрат
кȣ ачѧ мошїе лȣнгȣл кȣ фратесъȣ,

10. деч аȣ тримис де аȣ венит ши лȣнгȣл де фац. наинтѣ лȣи дȣми-
трȣ пъркълабȣл, ши сѣȣ мъртирисит (*sic*) ·

11. лȣнгȣл наинтѣ жȣдекъцїеи, кȣм наȣ бъгат нич ел нич фратесъȣ,
пре стънил ꙟ мошїа молдо

12. вѣнȣлȣи, чи фъръ лȣкрȣ аȣ ꙟтрат ел ꙟтрача мошїе, ꙗръ молдо-
вѣнȣл сѣȣ мъртȣрисит ꙟнаинтѣ аче

13. лȣи боꙗрин, къ нич лаȣ бъгат ел ꙟтрача мошїе нич фратесъȣ, нич
аȣ авȣт еи нич ѡ аместекъ

14. кътȣръ, кȣ мошїꙗ молдовѣнȣлȣи, нич аȣ фѡст фȣнаш кȣ ел нич
нимик, деч аȣ ръмас стънил

15. де жȣдекат де наинтѣ пъркълабȣлȣи, ши а дѡиспръѕѣче меџїꙗшї,
ши денаинтѣ жȣдецȣлȣи,

16. кȣ вї, пъргарї, кȣм съш џїе молдовѣнȣл мошїꙗ кȣ бȣнъ пач де а-
кȣм ꙟнаинте, къ ꙗсте

17. а лȣи мошїе мъртȣрисит, ꙟкъ аȣ фѡст атȣнчї мȣлцї меџїꙗшї бȣни
де пре ꙟ пре жȣре,

18. де ꙟ колиба^{ш} ко^{н}ка, ш^{н} де ꙟ сѫ^{т}че^{л} ка^{м}брѣ, де копѫчоа^{с} дрѫга^{н} кѹ фїюсѫ^{ѹ} пѫ^{т}рѹ, ш^{н} стѫн

19. чюлѣ де аколѣ, ш^{н} питѣ ѿ скоарца, бинти^{л} ѿ та^{м}, ѡпрїѡ^{н} а^{л} могѫ^{н} ѿ та^{м}, да^{н}

20. чюрѣ, ѿ та^{м}, и дрѫга^{н} кѹ фїюсѫѹ а^{р}ка ѿ та^{м}, вѫдисла^{в}, и тога^{н}, шн пен^{т}рѹ

21. креді^{н}ца пѹсѹнѣм ма (*sic*) жос ꙟ лꙋк де печеції шн дѣџетеле-м'ца, ѡ^{х}, дни, гі. в^{л}ѫ ѕ̃р

(punerĭ de deget) (L. S.)

TRANSCRIPȚIUNEA:

† să *s*^e^ ştie cu*m* a*u* me*r*să Mo*l*dovénu*l* de în Scoa*r*ţa, de pre un*i* cu Stăni*l*ă nai*n*té lu*i* Dumi*t*ru pă*r*călabulu*i* de în tărgu*l* Jiĭulu*i*, jăluindu-se Mo*l*dovénu*l*, cu*m* e*l* aju[n]găndu-*l* v*r*éme de li*p*să ş*i* de nevo*e*, e*l* séu du*s* încătroo au putu*t*, pentru hranişté lu*i*, ĭa*r* ace*st* o*m* ce scrie ma*i* su*s* Stăni*l*ă, e*l* séu scula*t* de a*u* întra*t* în moşiĭa Mo*l*dovénulu*i*, neavăn*d*ă e*l* nic' o tr*é*bă cu ac'a moşie, ci numa*i* zicăn*d*ă că l'a*u* înzestra*t* socru-său fratele Lungulu*i*; ĭa*r* daca au veni*t* Mo*l*dovénu*l* de u*n*de au fo*st*, e*l* ş'a*u* găsi*t* moşiĭa înpresura*t*ă ş*i* ara*t*ă ş*i* cosi*t*ă de Stăni*l*ă, dec' Mo*l*dovénu*l* a*u* apuca*t* vărto*s* pre Stăni*l*ă : în ce chi*p* ĭ-a*u* întra*t* în moşie? ş*i* a*u* mersă de fa*ţ*ă amăndo*i* na*i*nté ace*s*tu*i* boĭari[n] ce ĭa*s*te ma*i* su*s* scri*s* Dumi*t*ru părcălabu*l*, de a*u* stătu*t* de fa*ţ*ă; dec' într'a*l*t chi*p* n'a*u* ştiu*t* Stăni*l*ă cu*m* va ma*i* zic'e na*i*nté judecăţie*i*, ci a*u* zi*s* că l'a*u* înzestra*t* cu ac'a moşie Lu*n*gu*l* cu frate-se*u*; dec' a*u* trimi*s* de a*u* veni*t* ş*i* Lu*n*gu*l* de fa*ţ*ă na*i*ntea lu*i* Dumi*t*ru părcălabu*l*, ş*i* séu mărtirisi*t* Lu*n*gu*l* na*i*nté judecăţie*i*, cu*m* n'au băga*t* nic' e*l* nic' frate-său pre Stăni*l*ă în moşia Mo*l*dovénulu*i*, ci fără lucru a*u* întra*t* e*l* într'ac'a moşie, ĭară Mo*l*dovénu*l* séu mărturisi*t* îna*i*nté acelu*i* boĭari*n*, că nic' l'a*u* băga*t* e*l* într'ac'a moşie, nic' frate-său, nic' a*u* avu*t* ei nic' o ame*s*tecătură cu moşiĭa Mo*l*dovénulu*i*, nic' a*u* fo*st* funa*ş*i cu e*l* nic' nimic, dec' a*u* răma*s* Stăni*l*ă de judeca*t*ă de na*i*nté păr-

călabului şi a doi-spră-zéce megiiaşi, şi de nainté judeţului cu 12 pârgari, cum să-ş ţie Moldovénul moşia cu bună pace de acum înainte, că iaste a lui moşie mărturisită; încă au fost atunci mulţi megiiaşi buni de pre în prejure: de în Coiibaşi Coica, şi de în Sătcel Cambré, de Copăcioasă Drăgan cu fiiu-său Pătru, şi Pité ѡт (dela) Scoarţa, Vintilă ѡт там (tot de acolo), Opriian al Mogăi ѡт там, Dan Ciuré ѡт там, и (şi) Drăgan cu fiiu-său Arca ѡт там, и Vădislav, и Togan, şi pentru credinţa pusu-ném ma jos în loc de peceţi şi dégetele — м҃ца ѡх дни (luna octobre în ḑile) 13, влѣт (anul) 7100 (1591).

Notanda:

ultima consónă fiind pretutindenĭ aruncată d'asupra rîndului, finalul *u* nu se póte constata;

finalul *i* tot-d'a-una întreg : атȣнчї мȣлцї мегїiашї бȣни...;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : жълȣиндȣ-се, сѣȣ (=се аȣ) дѣс, сѣȣ (=се аȣ) скȣлат, dar сѫ-ш цїе, съ се щїе...;

кȣм pentru къ : съ се щїе кȣм..., жълȣиндȣ-се кȣм.... сѣȣ мъртирисит кȣм...;

pretutindenĭ де ꙟ=din;

де пре ȣнъ кȣ...;

де пре ꙟ пре жȣре;

lungul *o* în кътроѡ=cătrō;

дака=ital. *dacchè* : дака аȣ венит...;

хранищѣ;

аȣ лȣкат вѫртѡс пре...;

construcţiunea sintactică : ꙟтр'алт кип н'аȣ щїȣт кȣм ва маи зиче...;

de 2 orĭ genitivo-dativul жȣцекъцїеи=жȣдекъцї+еи;

genitivo-dativul : Могъи;

фъръ лȣкрȣ, în sens de : «pe nedrept»;

[illegible] a perdut procesul;

[illegible] цЂ ѣеннт де фаца...;

[illegible] nu este o simplă unire;

[illegible]

[illegible]

[illegible] Стѣнчеаѣ. Пнѣ, [illegible]

[illegible] Кънѣаши...;

[illegible] 3 [illegible] spre mai multă [illegible] чѣѣ д... [illegible] мошіа Ма- [illegible] construcţiune sintactică plină [illegible]

[illegible]

[illegible] (citesce : au mersă), [illegible] apoi мерѣнда (ci- [illegible] şi зикѣнда, [illegible] corespundinţi: [illegible] şi participiul «cal- [illegible] limbagiul documen- [illegible] au ruptŭ — [illegible] au batutu — [illegible]

[illegible] не скріе мин [illegible] — [illegible] мошіа Мол[illegible] [illegible]

(¹) Ca trăsură antropologică, [illegible] Africei: **Schrumpf.** [illegible] p. 459, er de- spre caracterul forte energic al [illegible] **Fr. Müller**, [illegible] *Ethnographie*, Wien. 1873, p. 153.

(²) **Bojadschy**, *Macedono-wlachische Sprachlehre*, [illegible] p. 75 sqq.

în documentul întreg semnele de punctuaţiune, adecă virgulele, sînt distribuite cu mult bun simţ;

cuvinte accentale : л8'нг8л8и, ача́, н'а8, л8'кр8, б8'ни, ꙟ пре ж8'ре...;

мъртирисит, dar şi мъpт8рисит;

expresiunea juridică : ф8нашѝ = proprietarî, ale cărora *funî* de pămînt se învecinaŭ;

ф8не (cf. maî jos textul sub No. XI), de unde ф8наш, este o măsură agricolă, pe care o definesce crisovul luî Alexandru-vodă Mircea din 25 aprile 1572, conservat în Archivele Statuluî (Episcopia Buzeŭ No. LXXXVI), unde se ḑice : «8жа по. вї. сежени», adecă «funea are 12 stînjenî», maî adăugându-se că o proprietate se măsură cu funî numaî în lăţime : «ѿ широк8»;[1]

judecata : де наинтѣ пъркълаб8л8и (cap districtual) ши а дwи-спръ-зѣче меџїашї (proprietarî ruralî) ши де наинтѣ ж8деце8л8и (cap municipal) к8 12 пъргарї (proprietarî urbanî);

пъркълаб = ung. *porkoláb* (germ. *Burggraff*), меџїаш = ung. *megyés* din *megye* (slav. межда), пъргар = ung. *polgár* (germ. *Bürger*), ж8дец = un compromis de etimologiă poporană între slav. сѫдьць (serb. с8дац) şi românul ж8дек (lat. *judico*).

(1) Despre o măsură agricolă analogă, fórte veche în Occident, cf. **Du Cange,** *Gloss. med. Lat.* verbo *funis;* — **Fejér,** *Cod. diplomat. Hungariae,* t. 3, vol. 1, p. 159; — **Zawacki,** *Flosculi legum Poloniae,* Cracoviae, 1619, p. 84—5, etc.

X.

ZAPIS DE VÎNDARE

NENCIUL VORNIC, DISTRICTUL DÎMBOVIȚA, CIRCA 1595.

Originalul în Archivele Statului: mănăstirea Golgota saŭ Gorgota No. 11.

S'a transcris destul de corect în Condica acestei mănăstiri, făcută de Comisiunea Documentală la 1854. in-fol.. pag. 60.

Scrisoarea e cursivă, de o mână bine exercitată, dar nerăbdătore, de unde se explică, de exemplu, că în loc de [illegible] pune [illegible], ér în [illegible] mai aruncase din grabă un н de prisos de asupra, pe care apoi l'a șters.

Litera ж se apropia pretutindeni de з, după cum am observat'o, între altele, și în documentul precedinte.

Hârtia, nu tocmai grósă în comparațiune cu cea obicinuită pe atunci, și relativamente destul de albă, lungă de 31, lată de peste 21 centimetri, nu presintă nici un semn de fabrică, care se afla, póte, pe fóia ce lipsesce.

Datul aproximativ al documentului se restabilesce grația urmatorului sigil întipărit forte bine prin fum:

Din cele doĕ numi, cari figureză pe acest sigil: Строе și Бар-[illegible], ultimul este al [illegible] «[illegible] postelnic de în Măneşti», [illegible], ér cel de întâiu este al fratelui seŭ Stroe,

de asemenea postelnic, ambiĭ menţionaţĭ împreună într'un crisov dela Mihnea-vodă din 23 maĭu 1590: «болѣрини господствами Барбꙋл и Строе ѿ Мъннещи» (boieriĭ domnieĭ mele Barbul şi Stroe dela Mănescĭ), conservat tot între documentele mănăstiriĭ Golgota No. I.

Fraţiĭ Barbul şi Stroe aŭ fost fiĭ aĭ luĭ Dragomir vistier din timpul luĭ Vintilă-vodă: «родителїе им жꙋпан Драгомир вист... ещеж ѿ при дни Вентил воевода», după expresiunea aceluĭaşĭ crisov.

Maĭ pe scurt, actul de maĭ jos nu póte fi cu mult posterior anuluĭ 1590.

Sub raportul eraldic, vulturul cel quasi-imperial din sigil ar fi important la cas de a se puté urmări maĭ sus genealogia fraţilor Barbul şi Stroe, care însă, de o cam dată, se oprescę la părintele lor vistierul Dragomir, maĭ sciindu-se pe d'asupra numaĭ dóră atâta că acest din urmă avea şi el un frate «Tudor mare-logofĕt», amîndoĭ aduşĭ ca membri aĭ Divanuluĭ într'un crisov dela Petraşco-vodă cel Bun din 1555,[1] adecă:

NN

Tudor vel-logofet (1555) *Dragomir vel-visticr*

Barbul postelnic (1590) *Stroe postelnic*

1. † е^{ꙋ} ба^{р}бꙋ^{л} по^{ст} де ꙟ мъне^{щ} скриꙋ шн мъ^{р}тꙋрисе^{с}кꙋ. кꙋ че^{ст} запи^{с} а^{л} мїеꙋ

2. кꙋ^{м} тоатъ па^{р}тѣ мѣ де ѡчинъ де ꙟ^{н} тъ^{р}бъчѣни. ꙟ^{н}съ

3. а патра па^{р}те а мѣ. е^{ꙋ} ѡ а^{м} въ^{н}дꙋ^{т}. жꙋпънꙋлꙋи сто^{н}къи

4. ло^{г}фътꙋ^{л} търъчѣнꙋ^{л}. дере^{пт}. ҃ке. де га^{л}бени

5. ка съ фїе дꙋ^{м}нѣлꙋи моШие кꙋ паче. де нимин̂ѣ. ни^{ч}

6. ѡ бънтъ^{н}тꙋꙗ^{л} (*sic*) съ^{н}аибъ. скриса^{м} е^{ꙋ} нѣ^{н}чю^{л} во^{р}ни^{к} ѿ мъне^{щ}и

7. кꙋ мъна мѣ. м^{с}ца априлїе ї҃ дни

8. мъ^{р}тꙋрїи съши пꙋе мън^{л}е

(1) *Condica MS. Golgoteĭ*, pag. 57.

9. степа^{н} лѡ^{г}. ши кръ^{с}тѣ лѡ^{г}:

10. ши щефꙋ^{л} по^{ст}. ши илїе по^{ст}

(L. S.)

TRANSCRIPȚIUNEA:

† e*u* Ba*r*bu*l* pos^{telnic} de în Măne*ș*^{ti} scriu și mă*r*turise*s*cu cuces^{t} zapi*s* a*l* mieu, cu*m* toată pa*r*té mé de ocină de în Tà*r*băcéni, î*n*să a patra pa*r*te a mé, e*u* o a*m* vă*n*du*t* jupănului Sto*i*căi lo*g*^{o}fătu*l* Tărăcénu*l* dere*p*^{t} 25 de ga*l*beni, ca să fie du*m*né-lui moșie cu pace, de nimine ni*c*^{i} o bă*n*tă*n*tuia*l*^{ă} să *n*'aibă: scris-a*m* e*u* Né*n*cĭu*l* vornic ѡт (dela) Măne*ș*^{ti}i cu măna mé, м҃ца (luna) aprilie 10 дни (ḑile). Mă*r*turii să-și pue măn*l*e(?): Stepa*n* lo*g*^{ofet} și Crăsté lo*g*^{ofet} și Ștefu*l* pos^{telnic} și Ilie pos^{telnic}.

NOTANDA:

de ꙟ=din;

мїеꙋ;

кꙋм pentru кѫ: мѫртꙋрисескꙋ кꙋм тоатѫ партѣ...

rangul pus între numele de botez și numele de familiă: Стоикѫи логофѫтꙋл Тѫрѫчѣнꙋл, literalmente — ca construcțiune sintactică: «τῷ Stoïca ὁ scriba ὁ de Taracenis»;

дерепт;

ка сѫ фїе дꙋмнѣ-лꙋи мошие кꙋ паче;

бѫнтѫнтꙋıалѫ=«băntuélă», eróre grafică?

мѫн^{л}е, cum óre să se citéscă? мѫнꙋле saŭ мѫнеле orĭ мѫниле?

finalul *u* întreg: мѫртꙋрисескꙋ;

finalul *i* întreg pretutindenĭ, chiar în сѫ-ши пꙋе;

diferențiarea numilor personale: Стоикѫ, Степан și Щефꙋл, tóte = «Stephanus».

XI.

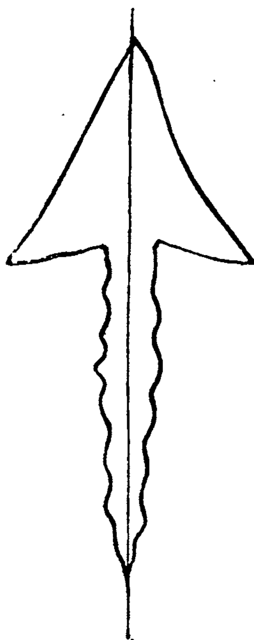
ZAPIS DE VÎNḐARE.

GLODENII (DISTR. PRAHOVA), 1596.

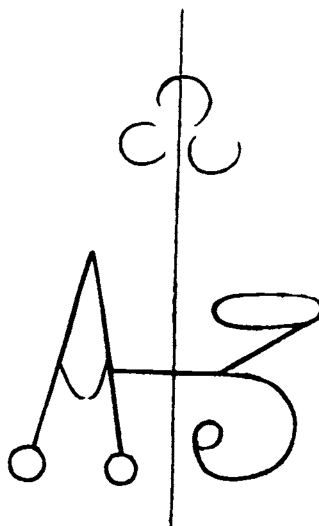
Originalul în Archivele Statuluĭ : mănăstirea Slobodia-luĭ-Enache No. XV.

In Condica cea veche a acesteĭ mănăstirĭ, compilată pe la finea seculuĭ trecut de cătră un Chiriță Gheorghie, «ДАСКАЛЪЛ СЛОВЕНЕСК АЛ ШКОАЛЕЙ ДОМНЕЩТИЙ Ѿ СФЕТЕ ГЕѠРГЇЕ ВЕКЮ», el s'a copiat bine-reŭ la fóia 357 verso.

E scris pe hârtiă subțire, próstă, de nuanță gălbuiă închisă, fóia fiind lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu următorul semn de fabrică pe fóia II la mijloc :

Iar pe fóia I, jos, la margine :

Literele, de vr'o 3 milimetri la nălţime, cu distanţa de vr'o 4 n
limetri între rîndurî, sînt grăbite, urîcióse, nelămurite, maî
sémă ъ şi ѣ, carî cu anevoe se pot distinge una de alta.

Sub primele treî numî din quasi-iscăliturile, scrise tóte de
ceiaşî mână, sînt pete de cernélă dela punerea degetelor.

Prin localitate, şi chîar prin persónele în joc, acest doc
ment stă într'o intimă legătură cu cel publicat maî departe s
No. XII.

1. ✝ аде^{к} е^{ȣ} ми^{х}нѣ кȣ фратемие^{ȣ} драго^{н} шї кȣ непотȣ^{л}
2. мие^{ȣ} радȣ^{л} фїчорȣ^{л} лȣ^{н} їѡ^{н} ѿ глодѣнȣ^{л} дага^{м} ѯа
3. писȣ^{л} но^{с}трȣ ꙟ мънъ лȣ^{н} а^{р}бана^{ш} нѣпотȣ^{л} бъ
4. рескȣлȣ^{н} кȣ^{м} сѫ сѫ щїе къ а^{м} вѫ^{н}дȣ^{т} мошн
5. а. де ꙟ глодѣнї пъ^{р}цїле нѡ^{с}трѣ кѫте сѫ
6. ва алеџе де^{н} бащїна дела мѡшн ноцірн
7. шї ꙗ^{р} ама^{н} въ^{н}дȣ^{т} лȣ^{н} а^{р}бана^{ш} де ꙟ фȣнѣ пȣ^{н}
8. па^{р}тѣ лȣ^{н} кътъ сѫ ва алеџе къ нѣ а^{ȣ} фо^{с}тȣ ш^{і}

9. ноѡ кꙋмпъратꙋръ дела пꙋꙗ. ачаста мѡшї

10. а вънꙋтам. ної де бꙋнъ воꙗ ностръ нѣсилїт де

11. нїмеле дꙋмнѣлꙋі арбанашꙋлꙋі дерепт ꙋгі. ї. бан

12. гата ка съ фїе дꙋмнѣлꙋі мѡшїа стътъто

13. ре шї фїчорилор дꙋмнѣлꙋі кьц дꙋмнезеꙋ и ва да

14. ачаста мѡшиа вънꙋтам кꙋ щїрѣ мещїꙗ

15. шилор де ꙟ сꙋс ши де жос фостꙋ ши алдамаша

16. рїи каре съ вор искълї маі жос шї пентрꙋ маі аде

17. върата крединца пꙋнѣм (*sic*) дежетеле ши искъ

18. лїтꙋрїле ка съ съ крѣзъ — пис лѣт ӡрд.

19. (punerĭ de deget :) еꙋ михнѣ еꙋ драгою еꙋ радꙋл син їѡн

20. еꙋ бълдѣ брат пꙋꙗ ѿ глодѣн мартꙋр | еꙋ манѣ мартꙋр ѿ там. еꙋ добрѣ мартꙋр

TRANSCRIPŢIUNEA:

† adec*ă* e*u* Mi*h*né cu frate-mie*u* Drago*i* şi cu nepotu*l* mie*u* Radu*l* fióru*l* lu*i* Io*n* ѡт (dela) Glodénu*l* dat'a*m* zapisu*l* no*s*tru în mănă lu*i* A*r*bana*ş* népotu*l* Bărescului cu*m* să să ştie că a*m* văn-du*t* moşia de în Glodéni păr*ţ*ile no*s*tré căte să va alege de*n* baştina dela moşi noştri, şi ïa*r* a[m] ma*i* vă*n*du*t* lu*i* A*r*bana*ş* de în funé Pu*i* pa*r*té lu*i* cătă să va alege, că né a*u* fo*s*tu ş*i* noo cu*m*părătură dela Puïa, aćasta moşia vă*n*dut'a*m* no*i* de bună voïa no*s*tră nésili*t* de nimele du*m*né-lu*i* A*r*banaşulu*i* dere*pt* u*gh*i 10 ba*n*[i] gata, ca să fie du*m*né-lu*i* moşia stătătóre, şi fiórilo*r* du*m*né-lu*i* că*ţ*[i] Du*m*neze*u* i va da; aćasta moşia vă*n*dut'a*m* cu ştiré megiïaşilo*r* de în su*s* şi de jo*s*, fo*s*t'a*u* şi a*l*damaşarii care să vo*r* iscăli ma*i* jo*s*, şi pe*n*tru ma*i* adevărata credi*n*ţa puné*m* dejetele şi iscăliturile ca să să crézâ. пис лѣт (scris în anul) 7104 (1596). E*u* Mi*h*né. E*u* Dragoïu. E*u* Radu*l* син (fiïu) Io*n*. E*u* Bă*l*dé брат (frate) Puïa ѡт (dela) Glodé*n*[i] ma*r*tu*r*. E*u* Mané ma*r*tu*r* ѡт т*i* (tot de acolo). E*u* Dobré ma*r*tu*r*.

NOTANDA:

фрате-миеȣ;

фїюрȣл, фїюрилор, cu *i* în loc de *e*:

finalul *u* întreg : фостȣ;

finalul *i* întreg pretutindenĭ;

лȣи Iwн, лȣи Ярбанаш, nu лȣ;

numele satuluĭ variază : Глодѣнȣл și Глодѣнї;

дат'ам ѫ мѫнъ лȣи...;

нѣпотȣл (= nĭepotul), нwстрѣ (= nostrĭe), нѣ аȣ фостȣ (= nĭe au fostu), нѣсилїт (= nĭesilit), пȣнѣм (= punĭem)*, — cf. actul de sub No. VI;

condiționalul *să* nu se distinge grafic de reflexivul *se* : сѫ сѫ щїе, сѫ сѫ крѣзъ...;

мwшиа, nu мwшиѩ;

де ѫ, dar și ден;

neconsecința sintactică : пъръцїле... кѫте сѫ ва алеџе, nu : вор алѣџе, dar алдамашарїи каре сѫ вор искълї, nu : ва искълї;

аман=ам маи;

нострѫ, нwстрѣ, стътъторе, fără *oa*;

нїмеле;

дерепт;

дȣмнеѕеȣ, cu *e* clar;

кȣмпъратȣрѫ, cu mediul *a* clar;

ȣги=galbenĭ unguresci ;

и ва да=îĭ va da;

ачаста мwшиа, адевърата крединца, de 2 orĭ articulat;

дежетеле, nu деџ- saŭ дѣџетеле;

(*) П[illegible] o eróre grafică în loc de пȣсȣнѣм.

numile personale : Бълдѣ, Ѧрванаш, Драгои sаŭ Драгою, Добрѣ, Пȣꙗ (la genitiv-dativ Пȣи);

formalitatea juridică : ачаста мѡшиа вънд8т'ам к8 щїрѣ мещїꙗшилор де ꙟ с8с ші де жос, фост'а8 ши алдамашарїи каре сѫ вор искълї;

мещїꙗши, cf. textul de sub No. IX;

ф8нѣ, cf. acelaşĭ text;

алдамашарїи din алдамаш = magh. *áldomás* (beutură la cumperare, Kauftrunk), cf. *Anonym. R. Belae*, ap. **Endlicher**, *Monum. Arpadiana*, p. 24 : «gavisi sunt gaudio magno valde, et more paganismo fecerunt *aldumás*, et gaudium annunciantibus diversa dona presentaverunt», şi ibid. p. 18 : «more paganismo, occiso equo pinguissimo magnum *aldamas* fecerunt», de unde în legile maghiare ale luĭ Verböczi *áldomás* se traduce prin «victima emtionis», vedĭ **Ipolyi**, *Tatos*, în **Wolf**, *Zeitschrift f. deutsche Mythologie*, t. 2, p. 265;

termin juridic : мѡшїа стътътоpе;

expresiunea juridică : бащїна дела мѡши нощри = bulg. баштинъ «patrimoniŭ» dela башта «tată».

XII.

ZAPIS DE VÎNḐARE

GLODENĬ (distr. Prahova), 1596.

Originalul se află la un loc cu al textuluĭ precedinte, fiind transcris de asemenea, destul de greşit, în aceiaşĭ condică la fóia 351.

Ambele din Glodenĭ şi ambele din 1596, aceste doă documente aŭ în vedere nesce împregĭurărĭ analoge, în carĭ sînt amestecate aprópe acelea-şĭ personage : «Arbanaş nepotul Beresculuĭ», fraţiĭ Dragoĭu şi Mihnea saŭ Manea cu nepoţiĭ lor, fraţiĭ Boldea saŭ Băldea şi Puĭa etc.

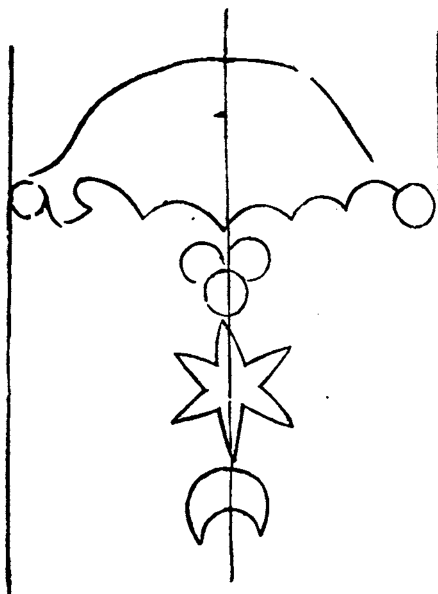
Actul de maĭ jos ne maĭ dâ un fapt cronologic, prin care se confirmă datul de «1596» al amîndurora, anume ne spune că părţile împricinate avuseseră un proces «ꙟнаинтѣ Домнѹлѹи лѹ Ꙗлеѯандрѹ водъ ла диван», adecă cu vr'o cincĭ anĭ înainte, de vreme ce Alexandru-vodă Bogdan domnise între 1591—1592.

Deosebirile între ambele acte sînt :

Scrisórea, maĭ mică, în fond destul de urîtă, este aci totuşĭ relativamente maĭ frumósă şi maĭ lămurită.

Sub raportul ortografic, ea se distinge prin puţinătatea literelor aruncate d'asupra rîndului, prin monogramatisarea grupurilor тѣ, рт şi аү (în cuvîntul Радүл), prin nepunctatul ı în locul bipunctatuluĭ ї ... l'alt document.

Lung de 31, lat de 22 centimetri în fóiă, actul de faţă este scris pe hârtiă maĭ mare, maĭ solidă, de o nuanţă cu mult maĭ deschisă, avênd următorul semn de fabrică:

Divergința însă cea maĭ pronunțată se rapórtă la limbă.

E cu anevoe a admite, că ambiĭ scriitorĭ vor fi fost născuţĭ şi trăiţĭ în aceiaşĭ localitate.

Deşi amîndoĭ aŭ scris în Glodenĭ, totuşĭ unul din eĭ, probabilmente autorul actuluĭ de faţă, cată să fi venit acolo de aĭurĭ.

Desbinarea dialectologică se începe dela primele şirurĭ, unde în loc de: дат'ам записѹл ꙟ мѫнѫ лѹи Ярбанаш, citim: дат'ам записѹл ла мѫна Ярбѫнашѹлѹи, adecă articulatul «la măna» urmat de genitiv post-pus în locul nearticulatuluĭ «în mănă» urmat de dativ pre-pus, şi merge pînă la ultimul rînd, unde în numele personal Бѫлдѣ vocala obscură ѫ se preface într'o vocală clară: Болдѣ.

Cele-l'alte particularităţĭ, fórte interesante, vedĭ maĭ jos în Notanda.

1. † аде^{к} е^{ȣ} дрѫгою кȣ фратеміе^{ȣ} манѣ ш^{и} кȣ непоцін міе^{н} ан^{м} ра^{д}ѵль

2. и добре дата^{м} записȣ^{л} ла мѫна а^{р}бѫнашȣлȣ^{и} непотȣ^{л} берескȣлȣ^{и}

3. ди ѫ глдѣни кȣ^{м} сѫ^{с} щіе ка^{м} вѫндȣтȣ ѡчина ди ѫ глодени па^{р}тѣ

4. ноа^{ст}рѫ тоа^{т} пен^{т}рȣ кѫ ача^{с}тѫ ѡчи^{н} а^{м}авȣ^{т} глѫчавѫ ма^{н} диніатѣ (sic) вр^{ѣ}

5. ме каа^{ȣ} датȣ пѫринціи ло^{р} ба^{н} де а^{ȣ} плѫтитȣ силищѣ ди^{ч} сѣȣ

6. скȣлатȣ данȣ ш^{и} кȣ микȣ^{л}ши а^{ȣ} ѫпресȣра^{т} локȣреле ноа^{ст}ре ш^{и}

7. нѣȣ фѫкȣтȣ пе но^{и} мі^{р}ц де то^{т} дичи нои а^{м} ме^{р}ѕȣ ѫнаинтѣ

8. до^{м}нȣлȣ^{и} л^{ȣ} алиѕандрȣ во^{д} ла дива^{н} ш^{и} а^{м} рѫма^{с} пе да^{н} ш^{и} пе микȣ^{л}

9. ди^{ч} а^{р}бѫнашȣ^{л} апȣкѫндȣ^{с} каре и скри^{ȣ} ма^{н} сȣ^{с} ди^{ч} арбѫнашȣ^{л} кȣ са^{ȣ}

10. лѫса^{т} чи ꙗ^{р} а^{ȣ} мерсȣ ла жȣдекатѫ чи нѣȣ рѫма^{с} пе но^{и} де ба^{н}

11. сѫи плѫти^{м} ди^{ч} но^{и} на^{м} авȣтȣ кȣ че плѫти чи а^{м} вѫндȣ^{т} ѡчина

12. ача^{с}та каре ꙗ^{с}те скри^{с} ма^{н} сȣ^{с} дерептȣ ȣ^{г}. и̅і. ши аа^{м} при^{н}сȣ

13. ш^{и} даторіа ча вѣке то^{т} ѫтрачеи ба^{н} ꙗ^{р} арбѫнашȣ^{л} сѫ фіе во^{л}ни^{к}

14. кȣ скрисоа^{р} ноа^{ст}рѫ сѫ стѫпѫнѣскѫ мошїа ѫ па^{ч} де акȣ^{м} к^{ȣ} фечори^{и}

15. и кȣ непоци лȣ^{и} ш^{и} кѫндȣ се а^{ȣ} фѫкȣ^{т} аче^{с}та запи^{с} фо^{с}та^{ȣ} мȣ^{л}ци

16. ѡамени бȣни ди ѫ пре жȣрȣль локȣлȣи карии ѫши во^{р} пȣне

17. ма^{н} жо^{с} искѫлитȣриле ш^{и} пен^{т}рȣ адевѫратѫ крединцѫ а^{м}

18. пȣ^{с} ш^{и} но^{и} искѫлитȣриле ма^{н} жо^{с} ка сѫ се кр^{ѣ}ѕѫ ле^{т} ѕрд

19. (puneri de deget :) † е^{ȣ} дрѫгою ѿ глодени е^{ȣ} манѣ брати е^{г} е^{ȣ} ра^{д}ѵа снѫ іѡ^{н}

ѕ^{ȣ} доброг с̃нѫ манеи ѡ та^{м} е^{ȣ} во^{л}дѣ вра^{т} пȣи^{и} ѡ та^{м} е^{ȣ} ше^{р}ба^{н} ма^{р}

TRANSCRIPȚIUNEA:

† adec^{ă} eu Drăgoĭu cu frate-mieu Mané și cu nepoții miei a-num^{e} Radulŭ и (și) Dobre dat'am zapisul la mâna Arbănașului nepotul Berescului di în Gl[o]déni, cum să s$_{e}$ știe c'am văndutu o-cina di în Glodeni parté noastră toat$_{ă}$ pentru că aćastă ocin$_{ă}$ am avut glăćavă mai dina[in]te vréme, c'aau datu părinții lor ban^{i} de au plătitu siliștea, dici séu sculatu Danu și cu Micul și au în-presurat locurele noastre și néu făcutu pe noi mirț de tot, dici noi am mersu înainté Domnului lu Alixandru vod$_{ă}$ la divan și am rămas pe Dan și pe Micul; dic^{i} Arbănașul, apucăndu-s^{e} care-i scriu mai sus, dic^{i} Arbănașul nu s'au lăsat, ci ĭar au mersu la jude-cată, ci néu rămas pe noi de ban^{i} să-i plătim, dic^{i} noi n'am avutu cu ce plăti, ci am văndut ocina aćasta care ĭaste scris$_{ă}$ mai sus dereptu ug^{hi} 18, și aam prinsu și datoria cĭa véche tot într'acei ban^{i}, ĭar Arbănașul să fie volnic cu scrisoar^{é} noastră să stăpă-néscă moșia în pac^{e} de acum cu fećorii и (și) cu nepoți[i] lui; și căndu se au făcut acesta zapis, fost'au mulți oameni buni di în pre jurulŭ locului, carii își vor pune mai jos iscăliturile, și pen-tru adevărată credință am pus și noi iscăliturile mai jos ca să se créză. — лет (anul) 7104 (1596).+Eu Drăgoĭu ѿ (dela) Glodeni. Eu Mané брати ег (fratele luĭ). Eu Radul снъ (fiĭu) Ion. Eu Dobre с҃нъ Manei ѿтам (tot de acolo). Eu Boldé брат (frate) Puii ѿтам. Eu Șerban mar$^{tur.}$

NOTANDA:

ь=й : Радуль, жȣрȣль;

finalul *u* întreg : вѫндȣтȣ, датȣ, плѫтитȣ, скȣлатȣ, Данȣ, фѫкȣтȣ, мерсȣ, авȣтȣ, принсȣ;

finalul *i* întreg : мȣлци, ѡамени бȣни, ꙟши вор пȣне...;

oa păstrat cu îngrijire : ноастрѫ, ноастре, тоатѫ, скрисоаре, ѡамени;

relativul *ce* distins de conjunctivul *ci* : н'ам авȣтȣ кȣ че плѫти, чи ам вѫндȣт...;

pentru *s'aŭ* treĭ forme : сѣѕ скѕлатѕ (= se-au), саѕ лъсат (= s'au) şi се аѕ фъкѕт (=se au);

ди în loc de де : ди ꙟ, динаинте, дичи, ди ꙟ пре жѕрѕль;

pentru пре tot-d'a-una пе;

аа = ă : аав датѕ, аам принсѕ, dar şi simplul аѕ, ам;

contracţiunea : кам (=că am), каав (=că au);

genitivo-dativul : лѕ Ѧлизандрѕ;

миев, миеи;

фрате-миеѕ;

confusiunea între е şi ѣ : Глодѣни şi Глодени;

Береселави, unde în textul precedinte : Бъресклави;

Болдѣ, unde în textul precedinte : Бъллдѣ;

Маиѣ, unde în textul precedinte : Михиѣ;

Ѧркънаш, unde în textul precedinte : Ѧрканаш;

Дрѧгою, unde în textul precedinte : Драгою;

локѕреле, cu — *ure* —, dar искълитѕриле, cu — *uri* —;

pronumele repetat : нѣ ѕ фъкѕтѕ пе ной мирц..., нѣ ѕ ръмас пе ной де каии..., fenomen analog cu formele sintactice spaniόle ca : «el *le* ha dado *á el*», pe carĭ Mahn şi Steinthal le atribue influinţeĭ bascice (**Kuhn**, *Beiträge*, t. 1, p. 389);

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : съ се крѣзъ;

деренте;

датория, моша, nu — иа;

а numaĭ în : ча вѣке;

dela Маиѣ — genitivo-dativul Маиеи, dela Пѕна — Пѕнии;

«a prinde» în sens de «a cuprinde» : аам принсѕ ши датория ча вѣке тот ꙟтр'ачеи каии;

demonstrativul *a* în : ачест-а ꙁанис;

construcţiunea sintactică : пентрѕ къ ачастъ мчинъ ам авѕт глъчавъ маи динаинте врѣме;

---

frasă remarcabilă : апȣкъндȣ-се каре-и (=pe carĭ ĭĭ) скриȣ маи сȣс, ... и Ꙗрбънашȣл нȣ с'аȣ лъсат, чи ꙗр аȣ мерсȣ...;

дат'ам... ла мъна Ꙗрбънашȣлȣи;

«a remăné pe cine-va» = «a'l face să pérḑă procesul» : ам ръмас пе ...ан...., нѣȣ ръмас пе нои...;

гълчавъ = gălcévă;

idiotism : «a face pe cine-va *mirţ de tot*» = «a despuĭa» : нѣȣ фъ-...ȣтȣ пе нои мирц де тот, unde în condică s'a copiat : морци! deşi ...vîntul e scris în original pe cât se póte de limpede;

мирц, formă scăḑută din марц, expresiune întrebuinţată pînă astă-ḑĭ ...e cătră jucătoriĭ de cărţĭ : «l'am făcut *marţ*» = «l'am bătut cu desă-...rşire», din italianul *marcio*, în dialecte *marzo* şi *marz*, termin de tric-...rac, trecut şi'n aşa numita «lingua franca» din porturile turcescĭ sub ...orma de *mârç*[1] şi corespunḑĕtor terminuluĭ frances de trictrac *bredouille*, ...are la figurat însemnéză de asemenea «a fi bătut cu desăvîrşire» : «être ...redouille=être complétement battu».[2]

(¹) **Hyde,** *De ludis orientalibus*, Oxonii, 1694, lib. II : Historia Nerdiludii, p. 36.
(²) **Littré,** *Dict.*, t. I, p. 413.

XIII.

ZAPIS DE SCHIMB.

PĂTRAŞCO PĂTURNICHE (?), SUCÉVA, 1597, IANUARIŬ 8.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ : Sf. Sava din Iaşĭ No. XXXII.

E scris elegant, de o mână sigură, cu litere cursive măricele, cu distanţa de 1 centimetru şi maĭ bine între rîndurĭ, pe un petec de hârtiă subţire gălbuiă, lung de 21, lat de 16 ½ centimetri, în care se maĭ recunósce un fragment din semnul de fabrică, anume porţiunea de jos dintr'o acuilă imperială : ghiare, vîrfurĭ de aripe şi códă.

Vlădică Agafton al Romanuluĭ, una din părţile contractante în zapisul de faţă, a ocupat scaunul episcopal de doă orĭ : de 'ntâiŭ între 1584—89, apoĭ între 1597—1606.[1]

Actul nostru s'a redactat, prin urmare, în primul an din a doua vlădiciă.

Sigilul episcopal, rotund, placat pe céră verde, mare de 25 milimetri în diametru, s'a deslipit; maĭ jos, întipărită prin fum, este pecetea celuĭ-l'alt contractant, octogonă, de 10 milimetri în diametru, represintând nesce arabescurĭ.

1. ✝ еѹ пътра^{ш}ко пътѹ^{р}нике, фа^{к} мъ^{р}тѹрїе кѹ а
2. ча́стъ микъ къ^{р}цѹлїе. кѹ^{м} амѹ авѹ^{т} ѡ цига^{н}къ, ла
3. мънъстире, де бис^{т}рицъ, дѣчи нѣ^{м} то^{к}ми^{т} де
4. бѹнъ воѩ ноастръ. ꙟтре влъдика ага^{ф}то^{н}

(1) Episc. **Melchisedec**, *Chronica Romanuluĭ*, Bucurescĭ, 1874, t. I, p. 218 sqq.

5. еп^{с}кп8^{л} де рома^{н}. дѣчи міѩ8 да^{т} ѡ цига^{н}кѫ

6. ан8ме фрѫсина. ши 8^{н} копи^{л} ѡнофреи, дѣ а^{к}

7. м8 наи^{н}те. ниме ди^{н} р8да мѣ, ка сѫ наи

8. бѫ а пѫрѫ аѩ^{с}тѫ пѫра ниче динеѡарѫ

9. ꙟ вѣчи, ꙟнаи^{н}та чещїи хѫ^{р}тїи а ноácтрѫ — скри^{с} ꙟ с8чавѫ, ген ̃и

(L. S.) аи ѕ̃р^{е}

(Subscriere nedescifrabilă) (L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† eu Pătra*ş*co Pătu*r*nike fa*c* mă*r*turie cu aćastă mică că*r*ţulie, cu*m* amu avu*t* o Ţiga*n*că la mănăstire de Bis*t*riţă; déci né*m* tocmi*t* de bună voĭa noastră între vlădica Aga*f*to*n* ep^{i}*s*c^{o}pu*l* de Roma*n*, déci miĭ-au da*t* o Ţiga*n*că anume Frăsina şi u*n* copi*l* Ono*f*rei; dé acmu nai*n*te nime di*n* ruda mé ca să n'aibă a pără aĭa*s*tă păra nice dineoară în véci înai*n*tĭa ceştii hă*r*tii a noas*t*ră. — Scri*s* în Suc'avă ghen^{arie} 8 ai 7105.

NOTANDA:

finalul *u* întreg : ам8;

finalul *i* întreg : дѣчи, вѣчи, чещїи;

diferenţiarea : аѩстѫ şi ачастѫ, ba şi a treia formă частѫ în genitivo-dativul чещїи;

ла мѫнѫстире де Бистрицѫ, nearticulat;

ниме;

дин, nu де ꙟ saŭ ден;

дѣ pentru де în дѣ акм8, дѣчи, dar şi де în : де бистрицѫ;

accent în : ачácтѫ, ноáстрѫ;

se întrebuinţéză de o potrivă *punctul* şi *virgula*, fără vre-o raţiune logică;

neconcordarea sintactică : чещїи хѫртїи а ноастрѫ;

ан în loc de анн;

копил în accepţiunea actuală de *puer*, nu în cea veche de [illegible] însă în privinţa Ţiganilor, la carĭ Româniĭ — se vede — nu aŭ deosebirea de fiĭ *legitimĭ* şi *nelegitimĭ;*

акмꙋ = «acum»;

ниче;

фак мъртꙋрїе;

динеwаръ;

ка de'naintea luĭ съ : ка съ н'анкъ;

а пъръ аꙗстъ пъра;

ꙟтре în sens de «cu» : нъм токмит де бꙋнъ воꙗ ꙟтре [illegible]

deminutivul : кърцꙋлїе;

мїꙗꙋ = *miĭ-au;*

numele personal : Пътꙋрнике;

casul juridic de schimb : o Ţigancă cu copil, probabilmente trînă, pentru o Ţigancă fără copil, probabilmente maĭ tînără.

XIV.

ZAPIS DE CUMPERĂTÓRE.

Jupan Nan (?), Bunescii de jos (distr. Vîlcea), 1597, iuliŭ 3.

Originalul se conservă în Archivele Statuluĭ : episcopia Rîmnic No. XIV.

Acéstă episcopiă a posedat doă Condice, una veche şi alta nouă, carĭ însă, nefiind depuse la Archive, nu se scie unde se vor maĭ fi aflând.

Scris pe hărtiă grósă, gălbuiă închisă saŭ afumată, lungă de 28, lată de peste 20 centimetri în fóiă, cu următorul semn de fabrică, ale căruĭ conturnurĭ sînt reŭ definite :

Acest semn aparţine fabriceĭ de hărtiă dela Sibiĭu (Hermannstadt), figurând pe documente transilvane de pe la aniĭ 1573 pînă la 1592.[1]

Scrisórea, cu cernélă de o nuanţă rădăciniă, e frumósă, citéţă, peste 2 milimetri la nălţime, cu codiţe şi aruncăture d'asupra fórte elegante, distanţa între rîndurĭ fiind cam de 1 centimetru.

(¹) Kemény, op. cit., tabela dela sfîrşit No. 15.

. O particularitate ortografică rară, este că finalul *u* se scrie adesea chîar în catul al doilea, alăturĭ cu consóna ce 'ĭ precede, de exemplu : кȣмпъра^{тȣ}, жо^{сȣ}, да^{тȣ} etc., în loc de a fi sub-înţeles în consónă, ca în maĭ totalitatea actelor de pe atuncĭ.

O pecete ovală, de vr'o 18—20 milimetri în diametru, n'a lăsat altă urmă decât a configuraţiuniĭ sale şi doă tăieture paralele verticale, petrecute orizontal prin o făşióră de hărtiă, peste care era lipită céra.

1. † съ се щїе кȣ^{м} амȣ кȣ^{м}пъра^{тȣ} еȣ жȣпа^{н} на^{н} ди^{н} бȣнещи^{и} де жо^{сȣ} ди^{н}
2. пъȣлѣн^{и}. дела ста^{н}чю^{л}. ши дела фратесъȣ бра^{н}. г҃. фъ^{л}чи[1]
3. ꙟ дѣ^{л}. ла брȣ^{с}тȣре^{тȣ}. ш^{и}. в҃. ꙟ вале. ȣна ꙟ^{н}гю^{л} къ^{р}сте^{и}
4. ша^{л}тъ ꙟ ма^{н}ко(?). дере^{п} а^{с} с҃о. ши лѣȣ въ^{н}дȣ^{тȣ} ачещи^{и}
5. ѡме^{н}, че^{с} сȣ^{с} скри^{ш} дѣ ло^{р} бȣнъ вое. ш^{и} кȣ щ^{и}рѣ тȣтȣрорȣ
6. меџ^{и}ꙗшило^{р} ш^{и} ди^{н} сȣ^{с}. ш^{и} ди^{н} жо^{сȣ}. ш^{и} де^{н} крȣчишȣ^{л} локȣлȣ^{и}
7. ши аȣ пȣ^{с} мъртȣрїе по^{п} ста^{н}чю^{л} ди^{н} бȣнещи^{и}. и ѿ ѡ^{к}нъ по и^{м}
8. по^{п} ста^{н}чю^{л}. и по^{п} ко^{с}та^{н}ди^{н}. и старїца ди^{н} слът^{и}ѡаре по и^{м}
9. марїꙗ. и съ^{р}...а. ши^{и} (*sic*) ѡ аȣ да^{тȣ} жȣпа^{н} на^{н} ачѣле фъ^{л}чи сфе^{н}те^{и}
10. мънъсти^{р} ла с҃ти іѡа^{н} ꙁлатаȣ^{стȣ} дела ѡ^{к}на ча маре. ка съ^{и} фїе
11. помѣнъ ш^{и} лȣ ш^{и} фечорило^{р} лȣ^{и} аша съ се щ^{и}е :—пи^{с} м'ца ю^{л}. г. ди^{н}
12. ш^{и} аȣ фо^{ст} трекȣ^{ци} а^{и} дела ада^{мȣ}. пънъ а^{к}мȣ. ꙁре в^{г} ȣ н҃ шемȣ
13. сла^{в} въ вѣки^{и} ами^{н} : ×

(L. S.)

† Să se ştie cu*m* amu cu*m*păra*tu* eu jupa*n* Na*n* di*n* Buneştii*i* de jos*u*, di*n* Păuléni*i*, dela Sta*n*cîu*l* şi dela frate-său Bra*n* 3 fă*l*ci în dé*l* la Brus*t*ure*tu*, ş*i* 2 în vale, una în*g*hîu*l* Că*r*stei ş'a*l*tă în ma*n*co

(¹) Urméză cu altă mână şi altă cernélă : сȣсь

(maĭ încoaĭ), derep aspri 270, şi léu văndutu aceştii omeni ce's sus scrişi dé lor bună voe şi cu ştiré tuturoru megiĭaşilor şi din sus şi din josu şi den crucişul locului, şi au pus mărturie pop Stanciul din Buneştii, и wт (şi dela) Ocnă по имє (a-nume) pop Stanciul, и (şi) pop Costandin, и starița din Slătioare по имє Mariĭa, и Sár... a, şi-i o au datu jupan Nan acéle fálci sfentei mănăstiri la sfeti Ioan златалстѹ (gură de aur) dela Ocna c'a mare, ca să-i fie poménă şi lu şi fec'orilor lui, aşa să se ştie :—пис м'ца (scris în luna) ĭulie 3 дни (ḑile), şi au fost trecuți ai dela Adamu pănă acmu 7105, богѹ нашемѹ слава вꙿ вѣки и амин (Dumneḑeuluĭ nostru slavă în vecĭ şi amin) : ✕

Notanda :

finalul *u* întreg : амѹ кѹмпꙿратѹ, жосѹ, брѹстѹретѹ, вꙿндѹтѹ, тѹтѹрорѹ, датѹ, Ѧдамѹ, Златалстѹ;

finalul *i* întreg : фꙿлчи, трекѹци, локѹлѹи...;

de 6 orĭ дин, o dată ден, nicăirĭ де ѧн;

simplul *o* pentru *oa* : wмени, dar şi *oa* : слꙿтиwаре;

s' pentru *sînt* : wмени че'с сѹс скриши;

сфентеи;

formele лѹ şi лѹи : помѣнꙿ ши лѹ ши фечорилор лѹи...;

construcțiunea sintactică curiósă : шин-и w аѹ датѹ жѹпан Нан ачѣле фꙿлчи сфентеи мꙿнꙿстири...;

reflexivul *se* distins de condiționalul *să* : сꙿ се щїе...;

numĭ personale : Нан, Бран, Станчюл, Кꙿрстѣ (gen. Кꙿрстеи)...;

ѧнгюл = *angulus;*

дереп, fără finalul т;

аи = ani, cf. textul precedinte;

formalitatea juridică : лѣѹ вꙿндѹтѹ ачещии wмени че'с сѹс скриши дѣ лор бѹнꙿ вое ши кѹ щирѣ тѹтѹрорѹ мецинашилор ши дин сѹс ши дин жосѹ ши ден крѹчишѹл локѹлѹи.

XV.

ZAPIS DE DANIĂ

MATEIU, DISTR. MEHEDINȚI (Cerneț?), 1599, DECEMBRE 15.

Originalul în Archivele Statuluĭ: actele Tismeneĭ XI.

S'a transcris în cele doă condicĭ ale acesteĭ mănăstirĭ, cea veche t. 2, fóĭa 94, şi cea nouă t. 1 (sub rubrica moşieĭ Ergheviţa), în ambele însă greşit, maĭ cu sémă în cea de'ntâĭu.

Erórea cea maĭ importantă, pe care aŭ comis'o amîndoĭ condicariĭ, este de a fi citit în text velétul 7150 (1641) în loc de 7108 (1599), luând adecă pe и (8) drept н (50), de unde resultă o diferinţă cronologică de aprópe jumătate-secol!

Acéstă greşélă este cu atât maĭ neiertată, cu cât ambele condicĭ copiază pe aceiaşĭ fóiă un crisov dela Mateĭu Basarab din 14 ianuariŭ 1647, în care se indică fórte limpede că textul de faţă — donaţiunea părţilor de moşiă ale fraţilor Stan popă şi Sărbul stolnic cătră mănăstirea Tisména — s'a scris «дкъ дин «ӡилеле лȣй Михай водъ, шѝ тот аȣ цинȣт мънъстирѣ Тисмѣна ачѣсте «мошїй дин Ȣргевица кȣ бȣнъ паче».

Aşa dară datul actuluĭ este cu o deplină certitudine *1599*, aprópe cu un an înainte de mórtea luĭ Mihaĭu Vitézul.

Acest dat se confirmă prin tóte cele-l'alte condiţiunĭ ale documentuluĭ.

În adevĕr, chĭar între marturĭ figurézā aci unul din ostaşiĭ ceĭ maĭ cunoscuţĭ de aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul, vestitul «Fărcaş-agă», *Farcas Aga* după cum îl scrie contimpurénul Walther, care ne maĭ spune că dînsul comandà un corp de treĭ miĭ Românĭ, Serbĭ

şi Ungurĭ, trimişĭ asupra Vidinuluĭ, dar bătuţĭ acolo de către Turcĭ.[1]

Acelaşĭ eveniment este povestit în cronica anonimă a Ţereĭ-Românescĭ în următorul mod :

«Îar când fu la Iulie 16 (anul 1597), alése Mihaĭu-vodă oştĭ «care era maĭ de folos şi le puse cap pre Fărcaş-agă, şi-ĭ trimise «la Diĭu (Vidin) ca să'l dobăndéscă, şi trecură Dunărea pre la «Sdegla, ér Turciĭ încă le prinse de véste mulţime cu totul, şi nu «eşiră să se lovéscă de faţă, ci se ascunseră de făcură meşteşug; «că mergênd oştile luĭ Mihaĭu-vodă făr'de nicĭ un témet, ér Tur-«ciĭ îĭ loviră de faţă şi fără véste, şi fu resboĭu tare multă vréme, «însă cea de apoĭ biruiră Turciĭ...»[2]

Bălcescu numesce fórte bine pe Fărcaş-agă : «general maĭ mult «voĭnic decât norocos».[3]

Bătrînul Fotino audise, nu se scie de unde, o legendă întrégă despre acest personagiŭ; o legendă pe care el o dă ca fapt istoric, căriĭa noĭ însă, pînă la vre-o umbră de probă, nu-ĭ putem acorda, cel mult, decât valórea uneĭ tradiţiunĭ poporane.

Fárcaş-aga — dice el — fusese de'ntăĭu popă, numit Stoĭcă, din satul Fárcaş în districtul Romanaţ, dar arătându-se voĭnic în resbóie, Mihaĭu Vitézul l'a res-popit şi l'a făcut agă, adecă cap peste pedestrime.[4]

Adevĕrul este că 'n districtul Romanaţ se află vr'o treĭ sate numite Fárcaş; însă localităţĭ cu acest nume de origine maghiară — ungouresce *farkas* «lup», literalmente «codat», dela *fark* «códă» — se găsesc multe şi pe aĭurĭ în România.[5]

(¹) *Res gestae Michaëlis*, în **Papiŭ**, *Tesaur de monumente*, t. I, p. 25 : «Postea trium «millium eorundem Walachorum, Serviorum et Ungarorum agmen sub Farcas Aga ductore «ad Bdin civitatem vergens.....»

(²) *Magazin istoric*, t. 4, p. 285-6.

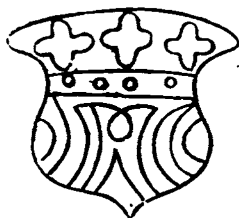
(³) *Istoria luĭ Mihaĭu Vitézul*, în *Revista Română*, t. 2, p. 302.

(⁴) Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας, Viena, 1818, t. 2, p. 128 nota : «Οὗτος ὁ Φάρκας ἦν «ἱερεὺς κοσμικὸς καὶ ὠνομάζετο Παππᾶ Στόϊκας, ἀπὸ χωρίον Φαρκάσι τοῦ θέμα-«τος Ῥωμανατζίου· μὲ τὸ νὰ ἦτον δὲ εἰς τὴν ἀνδρείαν περίφημος, ἔστειλεν ὁ Μιχαὴλ «Βοεβόδας etc.»

(⁵) **Frundescu**, *Dicţionar topografic*, p. 188—9.

Judecând după textul nostru, în orĭ-ce cas, Fărcaş-agă pare a fi fost Oltén.

Actul e scris pe o jumătate-cólă de hârtiă grósă, de culóre afumată, lung de 29½, lat de 20 centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn aparţine fabriceĭ de hârtiă dela Braşov din a doua jumătate a seculuļuĭ XVI.[1]

Literele sînt semi-cursive, maĭ mult cum se scrieaŭ crisóvele decât zapisele, nalte de vr'o 2 milimetri, cu o distanţă de aprópe 1 centimetru între rîndurĭ.

Litera *e*, fie majusculă saŭ minusculă, are forma celeĭ de tipar : Ѥ, є.

Grupurile въ, ар, ау (în раАу-). sînt scrise în monograme.

Litera pentru sonul *ă* şovăesce prin formă între ъ şi ь.

In josul actuluĭ sînt întipărite cu fum cincĭ peceţĭ, din carĭ cele treĭ maĭ micĭ, puse d'asupra numilor : мар, драг şi іwн, nu se disting destul de bine, dar cele doă maĭ marĭ, fórte clare, ni s'aŭ părut a fi atât de interesante, încât le dăm aci în fac-simile.

Cea de'ntâiŭ, d'asupra numeluĭ ник, este următórea pétră gravată (camée), a căriĭ explicaţiune mitologică — arcul indică pe Diana[2],—o lăsâm altora :

(¹) **Kemény**, op. cit., tabela No. 8 şi 9.

(²) Regret de a nu avé la disposiţiune în momentul de faţă pe **Prendeville**, *Photographic fac-similes of the antic gems*, London, 1858, în 4, unde — dacă nu mĕ înşélă memoria— mi se pare a fi vedut un cameŭ analog.

Camee de acéstă natură, unele de o rară eleganţă, ne întîmpină adesea figurând ca peceţî în zapisele române din secoliĭ XVI—XVIII.

Ele ar merita a fi studiate maĭ cu dinadinsul sub raportul archeologic.

Cea-l'altă pecete este a luĭ Fărcaş-agă, corespundênd pe deplin prin emblemă cu caracterul vitejesc al acestuĭ general : «o mână cu iatagan, ér d'asupra scris фркашь».

Iată-o :

In fine, textul nostru presintă un specimen fórte rar de *cryptographia* română, «l'écriture en chiffres ou en caractères déguisés».

Acest mod secret de a scrie a fost întrebuinţat la diferite popóre din anticitatea cea maĭ depărtată.

«Jules César — ḑice benedictinul Dom de Vaines[1] — écrivait «des lettres en chiffres, que cet empereur appelait *caecas litteras*, «des lettres occultes, parce que ces sortes d'écritures sont seule«ment intelligibles à ceux avec qui on est convenu des caractères. «César employait le *d* pour l'*a*, et ainsi des lettres suivantes. Au«guste écrivait également en chiffres, mais il mettait *b* pour *a*, «*c* pour *b*, et ainsi de suite, transposant toutes les lettres. Au «moye-âge, cet art devint à la mode; mais chacun s'en servit «assez arbitrairement. Les uns retranchèrent les cinq voyelles, «et les remplacèrent par des point, l'*i* par un points, l'*a* par deux, «l'*e* par trois, l'*o* par quatre, et l'*u* par cinq. D'autres substituè«rent à chaque voyelle la lettre qui la suit immédiatement dans «l'ordre alphabétique, laissant pourtant à ces consonnes leur va«leur propre : ainsi *b* servait pour *a* et pour *b*, *f* pour *e* et pour

(¹) *Dictionnaire raisonné de diplomatique*, Paris, 1863, t. 1, p. 629. — Cf. **Natalis de Vailly**, *Eléments de paléographie*, Paris, 1838, t. 1, p. 425, şi maĭ ales marea operă a Benedictinilor : *Nouveau traité de diplomatique*, Paris, 1750-65, t. 2, p. 628, şi t. 3, p. 508-11.

«*f*, *k* pour *i* et pour *k*. Mais, en ce genre rien n'est plus célèbre «que l'alphabet secret du cardinal de Richelieu. Saint Boniface, «évêque de Mayence, passe pour avoir porté cet art d'Angleterre «en Allemagne...»

Eĭ bine, scriitorul din textul nostru a credut şi el de cuviinţă a'şĭ sub-semna numele într'un mod criptografic: пис ѧ^г. зѧѱив, adecă: «am scris ѧг. зѧѱив».

Cine să fie óre acest ѧг. зѧѱив?

Slovele ѧг fiind separate de rest printr'un punct, este învederat că ele forméză un cuvînt deosebit, compus numaĭ din doă litere.

Acéstă împregĭurare ne deschide calea descifrăriĭ.

După пис, slavonesce «am scris», este lucru firesc să urmeze un «eŭ», slavonesce аз.

Căpătâm prin urmare, de o cam dată ca ipotesă, valórea a doă semne secrete: ѧ este *a*, ér г este *z*.

Cu acéstă mică provisiune, cată să ne adresâm acum către diferite alfabete criptografice cunoscute din trecut, cercetând: în care anume din ele un *a* se exprimă prin ѧ şi un *z* prin г?

In Occident nu găsim nemic analog, şi nu este de mirare.

Criptografia română trebuĭa să se fi inspirat nu din Occident, ci dela Slavĭ saŭ dela Grecĭ, una din doă, căcĭ înseşĭ literele ѧ, з, ѱ, nu se află pe aĭurĭ.

Celebrul Montfaucon scrisese un capitol întreg despre criptografia grécă.

Alergâm acolo, — şi ce vedem?

Un alfabet, în care ѧ (ϑ) este а (α), г (γ) = з (ζ), з = м (μ), ѱ = т (τ), и (η) = в (β) şi в (β) = и (η)[1].

Decĭ: ѧг. зѧѱив = аз матви, adecă: «eŭ Mateĭu».

матви, paleo-slavonesce матѳаи́»,[2] se apropiă prin в de forma ruséscă: **Матвѣй**.

(¹) **Montfaucon**, *Palaeographia graeca*, Paris, 1708, p. 288, unde se maĭ observă, că scriitoriĭ grecĭ din evul mediŭ obicĭnuiaŭ a pune în acest mod maĭ cu sémă numile lor şi adnotaţiunile finale.

(²) **Miklosich**, *Lex. palaeoslov.*, p. 364.

O asemenea descifrare a criptografiei române póte fi când-va de o mare importanţă.

Să observăm însă, că Românii aveaŭ nu una, ci mai multe sisteme criptografice.

Iată încă un specimen, pe care de asemenea ni s'a nemerit a'l descifra.

Intr'un crisov al mănăstirii Tisména pentru satul Groşani dela vodă Mircea Ciobanul din 3 septembre 1559, scriitorul şi-a însemnat numele criptograficesce : ѢѦѦѰχ^λ (1).

Condica cea veche a Tismenei a transcris acéstă enigmă prin «Матей.» (2)

Condica cea nouă—prin «Barbul» (3)

ѢѦѦѰχλ nu este nici «Mateiŭ», nici «Barbul».

Gramaticul ascuns sub acéstă criptogramă adaugă că se trage din satul Negesci : «ѿ негещи».

Fiind-că în aceiaşi epocă, după mersul firesc al lucrurilor, nu puteaŭ fi doi scriitori domnesci din acelaşi sat Negesci avênd ambii câte un nume compus din 6 litere, criteriul cel sigur de a descifra pe ѢѦѦѰχλ este de a căuta în crisóvele dintre anii 1550 — 1560 numele cel adevĕrat din *6 litere* al unui gramatic ce se ḑice a fi «din Negesci».

Acest nume se găsesce, ce-i dreptul, în crisovul lui Petraşcu-vodă cel Bun din 10 maiŭ 1555, scris cu aceleaşi caractere de «братꙋл ѿ негещи».(4)

Deci ѢѦѦѰχλ este = братꙋл, «Bratul», unul din numile cele mai obicinuite la strămoşii noştri, de unde s'aŭ format atâţia *Brătianĭ, Brătescĭ, Brătăşenĭ, Brateşĭ, Bratile, Brătulenĭ, Brătulescĭ* etc. în nomenclatura topografică a Românieĭ.

Sistema criptografică consistă aci în schimbarea numai a literelor mediale ale cuvîntului, remănênd neatinse cea iniţială şi cea finală.

(1) *Archiva Statului, Tisména* XIII.
(2) *Condica Ms. Tismenei* 1787, t. 1, fóia 182 verso.
(3) *Condica Ms. Tismenei 1860*, t. 1, exempl. 1, p. 315.
(4) *Archiva Statului, Episc. Buzĕŭ* LXXI.

Din cele mediale: ɹ=*r*. ɐ=*e*. ꝑ=*t*. ɣ=*u*.[1] **patru litere, din** carî doă, adecă ɐ şi ⅄, au aceiaşı valóre ca **şi 'n cea de'ntâiŭ** criptogramă.

Alte specimene de criptografia romănă, **pentru cine ar cerca să** le descifreze, sint:

вaг. вcє. intr'un crisov dela vodă Alexandru **Mircea din 8 ianua**riŭ 1569. pe care eŭ citesc: и аз Iwн «şi eŭ Ion»;[2]

таɣ. щєꝑѣ, intr'un crisov dela vodă **Radu dela Afumaţî** din 1 iuniu 1526.[3] etc.

1. † вꙁ имє ѿца и сна и стгw дха. скриса[м] нwн нєпwци попє[н] лꙋ ста[н]

2. ши ан сто[л]никꙋи (*sic*) сръбꙋлꙋи дє чє[р]нєцъ. анꙋмє стꙁни[л] ши николa

3. ши раɣ[л]. ши є[ꙋ] прєꙋтѣ[с] ши сто[л]ничѣса. чѣста а нwа[с]тръ скри[п]тꙋ[р]

4. кꙋ[м] съ[с]щїє. чаꙋфъ[г]дꙋи[т] пъри[н]ци нощри чє[с] маи сꙋ[с] скри[ш] попа ши

5. сто[л]никꙋ[л] сръбꙋ[л]. ла мо[р]тѣ лw[р]. съ дє сви[н]тєи мънъстири ти[с]мєнє[н]

6. wчинє. анꙋмє. би[с]трица. кътъ ва. фи па[р]тѣ лw[р] тwатъ

7. ши аргєвица жꙋматате. ши тъ[н]тава тwатъ. кꙋ тw[т]

8. хотарꙋ[л]. ашиж[д]єрє ши нои лъсъ[м] ши дъ[м]. дꙋпъ мо[р]тѣ лw[р]

9. кърцилє ачє[с]тw[р] w[ч]нє чє[с] маи сꙋ[с] ѕи[с]. ла свнта мънъстирє

10. кꙋ[м] лꙋ єи лъса[т] кꙋ а[л] лw[р] кꙋвъ[н]тъ. ши ꙗкъ съ нꙋ ва фи крєдї[н]ца

11. нwлw. мъртꙋрїє є[с] никола ар[м]. ши фа[р]ка[ш] а[г]. и їw[н] кw[м]

12. ши гинѣ пръ[к]. ши ба[р]бꙋ[л] клю[ч] ши стꙁни[л] дє...ни[к]. ши то[т] съборꙋ[л]

13. съ стє. кърцилє ачє[с]то[р] wчинє ла свнта мънъстирє. кꙋмꙋ лѣꙋ

(1) Cf. **Montfaucon**, loco cit.
(2) *Archiva Statuluĭ*, *Tismĕna* XI.
(3) Ibid. *Cotroceniĭ* LIX.

14. дa^т ачe^н пърници аи ноцри. пъ^н аѹ фо^с тъ віи. съ фіє мошїи

15. ѡха^б ниче свн^н тeн мъстири (*sic*). пі^с ѧ^г. Ѯаѱив. м^с ца дє^к єї д^ни

въ лѣ^т ҂зри .·. †

16. (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)
мар драг ник іwн фар

TRANSCRIPȚIUNEA:

† въ имє ѡтца и сына и свꙗтагѡ дѹха (în numele Tatăluĭ şi Fiĭu-luĭ şi Sântuluĭ Duh), scris'a*m* noi nepoţi pope*i* lu Sta*n* şi ai sto*l*-nicu[lu]i Srăbului de Ce*r*neţŭ, anume Stăni*l*[ă] şi Nicóla şi Ra[d]u*l* şi e*u* preutés[a] şi sto*l*nicésa césta a noa*s*tră scri*p*tu*r*[ă], cu*m* să *s*[e] ştie c'au făg[ă]dui*t* pări*n*ţi noştri ce'*s* mai su*s* scri*ş*[i] : popa şi sto*l*nicu*l* Srăbu*l* la mo*r*té lo*r* să de svi*n*tei mănăstiri Ti*s*mene*i*, ocine a-nume : Bi*s*triţa, cătă va fi pa*r*té lo*r* toată, şi Arghevița jumă-tate, şi Tă*n*tava toată cu to*t* hotaru*l*, aşij*d*ere şi noi lăsă*m* şi dă*m* după mo*r*té lo*r* cărţile ace*s*to*r* oc[i]ne ce'*s* mai su*s* zi*s*[e] la sv[â]nta mă-năstire, cu*m* au ei lăsa*t* cu a*l* lo*r* cuvăntŭ; şi încă să nu va fi cre*d*i*n*ţa noao, mărturie e*s*[te] Nicola a*r*m[aş] şi Fa*r*ca*ş* a*g*[ă] şi Io*n* co-*m*[is] şi Ghiné pră*c*[ălab] şi Ba*r*bu*l* clĭuc[er] şi Stăni*l*[ă] de... nic şi to*t* să-boru*l*, să ste cărţile ace*s*to*r* ocine la sv[â]nta mănăstire, cumu léu da*t* ace*i* părinţi ai noştri pă*n* au fo*s*tŭ vii, să fie moşii oha*b*nice svi*n*tei mă[nă]stiri. пис (am scris) ѧг (=аз=eŭ) Ѯаѱив (=матвн=Mateĭu) м^с ца дєк єї дни въ лѣт (luna decembre în 15 ḑile, în anul) 7108 (1599) .·. †

Ma*r*[ia(?)] Dra*g*[a] Nic[ola] Io*n* Fa*r*[caş]

NOTANDA:

finalul *u* expres : кѹмѹ;

finalul *i* expres maĭ pretutindenĭ;

oa în : тwатъ, нwастръ, нwаw, dar numaĭ *o* în мортѣ(repetat de 2 orĭ);

съ дє (= să *dea*), съ стє (= să *stea*);

сꙋ cu sens de «dacă» : сꙋ нꙋ ва фи кредїнца;

construcţiunea sintactică : кꙋм аꙋ еи лꙋсат кꙋ ал лѡр кꙋвꙋнтꙋ;

скриптꙋрꙋ = «scrisóre»;

«sînt» redus la *s'* : че 'с май сꙋс (de 2 orĭ);

numele personal etnic Сꙋрбꙋл (=Serbul), cu care compară pe Молдовѣнꙋл din textul sub No. IX şi pe Арбꙋнашꙋл (= Albanesul) din texturile sub No. XI—XII;

свинтеи (de 2 orĭ);

pleonasm juridic : лꙋсꙋм ши дꙋм...;

finalul ꙋ=*ŭ* : Чернецꙋ, кꙋвꙋнтꙋ, аꙋ фостꙋ, pentru ultima formă însă cf. cele ḑise în Notanda la textul No. IX;

и pentru *ĭ* : непоци [попеи], пꙋринци [ноцри];

чѣста а нѡастрꙋ скриптꙋрꙋ;

flexiunea demonstrativuluĭ *a* : singular bărbătesc : а л лѡр кꙋвꙋнтꙋ, singular femeiesc : а нѡастрꙋ скриптꙋрꙋ, plural bărbătesc : непоци аи столникꙋлꙋи, пꙋринци аи ноцри...;

ашиждере = «de asemenea», nu din fantasticul *aşa-şi-de-éră=aeque-sic-sic-de-iterum*, precum pretinde d. Cihac, care scrie «aşişîdere» [1], ci din *aşi* (de unde *aşa* prin *aşia=aşi*+demonstrativul *a* ca în «aic*ea*», «atunc*ia*», «atunc*ia*» etc.), construit apoĭ în *aşi*-ждере prin analogiă cu vechĭul serb тако-ждере, modernul serb *takod'er* «de asemenea» (paleo-slavicul такождеже, adecă тако «sic»+жде «libet»+же «vero», cu trecerea luĭ еже în *ere* după o particularitate a fonetismuluĭ serb)[2], ér finalul *re* din *aşijdere*, érăşĭ prin analogiă, s'a adaus apoĭ către adverbul cu sens opus «altminte-*re*» în loc de primitivul *altminte*;[3]

(1) **Cihac**, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, Francfort, 1870, p. 275.

(2) Cf. **Miklosich**, *Vergl. Lautlehre*, p. 336, şi maĭ ales *Lex. palaeoslov.* p. 192, verbo же.

(3) Să observâm că *altmintere* saŭ *altmintre* saŭ *almintre* — căte trele forme de o potrivă întrebuinţate—după ce s'a altoit cu *re* dela *aşijdere*, s'a maĭ amplificat în *almintre-lea* prin analogiă cu *aldoi-lea*, de care geniul poporan l'a apropiat din doă cause : 1. causa externă—iniţialul *al* în ambele; 2. causa internă—înrudirea ideielor de «alt» şi «al-doilea» (cf. unul—*altul*, unul — *al-doilea*). Importantisima acţiune a analogieĭ în limba română, care n'a fost pînă acum nicĭ o dată studiată, pe de o parte va da linguistuluĭ în genere un seceriş dintre cele maĭ bogate, ér pe de alta va împedeca în viitor pe ceĭ ca d. Cihac de a maĭ născoci minunăţie al-de : *aeque-sic-sic-de-iterum*.

termin juridic : моштє wχабникъ = «moşiă pentru tot-d'a-una» saŭ menită a trece la posteritate» , literalmente «oprită [a se înstrăina în ném]», dela slavicul wχаб-и-ти (сѧ) «a se abţine»;

Аргєвица, astă-ḑĭ *Erghevița*, cu *ar*=*er*;

numĭ personale : Стан, Стънилъ, Гинѣ, Барбѹл...;

numĭ locale : Аргєвица (=*Arg*+*ev*+*iţa*, din radicala *arg*=?), Тън-мѧ...

XVI.

TESTAMENT

Grama, Budescĭ (distr. Ilfov), inainte de 1600.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Mitropolia din Bucurescĭ No. XIV.

In Condica Mitropolieĭ — ş é p t e - s p r e - ḑ e c ĭ gróse foliaturĭ! — s'a transcris în tomul II, compilat în 1805, la fóia 201 retro, în următorul mod :

Скрисам еȣ Негре фрателе Недеи, пентрȣ сѫ сѫ щие кѫ маȣ фост робит Тѫтарїи, дечи ам скѫпат дела Тѫтари тѫiат, ши плин де вїерми, дечи маȣ кѫȣтат фратемїеȣ Недѣ ши маȣ спѫлат пѫнѫ ла врѣме де моарте, деч ам лѫсат еȣ кȣ сȣфлетȣл мїеȣ че iасте партѣ мѣ де мошие дин Фръмȣшани, сѫ фие ла мѫна фрѫцинимїеȣ Недеи, пентрȣ сѫ мѫ слȣжаскѫ ши сѫ мѫ поменѣскѫ, де тоате де че ва требȣи. Аша ам лѫсат еȣ кȣ сȣфлетȣл мїеȣ ла моартеа мѣ, ши ам пȣс ши мартори, попа дин Бȣдеци, ши Пѫдȣре ши Тодер, ши Стан Зорил, ши Iван, ши Параскива, ши Драгомир. Iар карел сѫ ва скȣла сѫ iа мошиа дела фратемїеȣ Недѣ, сѫ фие клестемат де 318 сфинци пѫринци, ши сѫ нȣ аибѫ ȣнде вени дȣпѫ мине. Ши сѫ щие тот wмȣл кѫ нȣ сѫнт даторiю ничи ȣнȣи wм, фѫрѫ де Радȣлȣй Мѫнзȣли ȣ костанде, кѫ акȣм е врѣмѣ де апой. Ши ам скрис еȣ Грама дин Бȣдеци.

Acéstă transcripţiune nesocotesce cu desăvîrşire, după obiceiul condicarilor mănăstirescĭ în genere, tóte particularităţile filologice şi paleografice ale textuluĭ.

Hărtia, lungă de 30, lată de 20 centimetri în fóiă, nu presintă niceĭ un semn de fabrică.

Lipsind, pe de altă parte, datul cronologic, precum şi ori-

noţiune asupra persónelor menţionate în act, singurele criterie, ce ne maĭ remân despre epoca luĭ, sînt de o cam dată limba şi grafica.

Scrisórea, cu cernélă négră gălbuiă, în şirurĭ drepte la distanţă de 8—9 milimetri, cu litere de vr'o 2 milimetri la nălţime, este de o mână exercitată, însă bătrînéscă, judecând după unele trăsure tremurate.

Semnul pentru *e*, mic şi mare, este întocmaĭ ca în documentul de maĭ sus din 1599, ér cuvîntul «eu» e scris pretutindenĭ cu *e* capital.

Scriitorul face puţine aruncăture, éră̆şĭ ca în documentul precedinte, dar în locul lor îĭ place a trage d'asupra cuvintelor câte un segment acolo unde nu este nicĭ o trebuinţă, bună óră: фрателе, дѕтатѕ, пона etc.

Pentru *i* se găsesce numaĭ и, nicĭ o dată і, afară de cifra тїи (318).

ѫ nu se pré deosebesce de forma obicĭnuită pentru ь.

In genere, deşi maĭ măruntă, scrisórea se asémenă mult cu a textuluĭ bistriţén din 1573, publicat maĭ sus sub No. III, în care litera е şi segmentul d'asupra rînduluĭ, acestea doă maĭ ales, presintă aceiaşĭ formă.

Ca pură ipotesă — căcĭ paleografia slavo-română ne existând încă, ar fi ilusoriŭ de a trage din ea nesce conclusiunĭ sigure — ca pură ipotesă, noĭ am fi dispuşĭ a crede, că áctul de faţă s'a scris ce-va înainte de 1600 de cătră un gramatic care, prin vrîstă şi prin crescere, aparţinea maĭ mult anilor 1560—70.

Cât pentru cel-l'alt indice: limbă, lăsâm să vorbéscă însuşĭ textul.

Eram cât p'aci să uĭtâm elementul istoric al actuluĭ: testatorul se plânge că fusese robit şi a «скѫпат дела Тѫтарѫ тѫиатѕ шии паенѕ де бирмни».

Acésta ne aduce a-minte un act din aceiaşĭ epocă, adecă circa 1600, pe care l'am publicat în *Archiva Istorică* t. 1, part. 1, p. unde un vlădică Pafomie se vaietă şi el că «л'аѕ тѫиат Тѫтарїи».

1. ✝ скриса^{м} еȣ негре фрателе недеи пе ꙟ^{н}трȣ съ се щ^{е}и къ м
2. робитȣ тътаръие (*sic*) де^{ч} амȣ скъпа^{т} дела тътаръ тъꙗт
3. пленȣ де ви^{р}ми дече маȣ кътатȣ фратемиȣ недѣ ши маȣ
4. спълатȣ пънъ ла врѣме де мо^{р}те дече амȣ лъсатȣ еȣ кȣ
5. сȣфлетȣ^{л} миȣ че ꙗ^{с}те па^{р}тѣ мѣ де ѡ^{ч}нъ де ꙟ фрȣ^{м}шане
6. фие ла мъна фръценемиȣ недеи пе ꙟ^{нт}рȣ съ мъ слȣжа^{с}къ
7. ши съ мъ помене^{с}къ де тоѡте де че ва требȣи аша амȣ
8. лъсатȣ е^{ȣ} кȣ сȣфлетȣ^{л} миȣ ла мо^{р}теа мѣ ши амȣ пȣ^{с} шъ
9. амȣ пȣ^{с} ши мъ^{р}тори попа де бȣде^{щ} ши пъдȣре ши
10. тодерȣ ши ста^{н} ѕоре^{л} ши ива^{н} ши пара^{с}кива ши дра^{г}ми^{р}
11. ꙗръ кареле се ва скȣла съ ꙗ ѡ^{ч}на дела фратемиȣ недѣ съ
12. блъ^{с}тема^{т} де т҃їи де ѿце ши съ наибъ ȣ^{н}де вене дȣпъ
13. мене ши съ цїеи тотȣ ѡмȣ^{л} къ нȣ съꙟ^{н}тȣ даторю не^{ч}
14. ȣнȣи ѡ^{м} фъръ де радȣ^{л}и мъꙟ^{н}зȣ^{л}и ‑и ко^{с}та^{н}де къ акȣм е
15. врѣмѣ де апоеи.
16. ши амȣ скри^{с} е^{ȣ} грама де бȣде^{щ}

TRANSCRIPȚIUNEA:

† scris'a*m* eu Negre fratele Nedei peî*n*tru să se ştei c fos^{t} robitu Tătarăie, dec^{e} amu scăpa*t* dela Tătară tăĭatu şi de vi*r*mi, dece m'au căutatu frate-miu Nedé şi m'au spălatu la vréme de mo*r*te, dece amu lăsatu eu cu sufletu*l* miu c par*té* mé de oc^{i}na de în Fru*m*şane să fie la măna frăţene-m dei peî*nt*ru să mă sluja*s*că şi să mă pomene*s*că de toote de trebui, aşa amu lăsatu e*u* cu sufletu*l* miu la morté mé şi a şă amu pu*s* şi mă*r*tori popa de Bude*șt*^{i} şi Pădure şi To Sta*n* Zore*l*^{ă} şi Iva*n* şi Para*s*kiva şi Dra*g*^{o}mi*r*; ĭară carele scula să ĭa oc^{i}na dela frate-miu Nedé, să fie blă*s*tema*t* de

Ѿціє (părinţĭ) şi să n'aibă u*n*de vene după mene, şi să ştei totu o-mu*l* că nu săĭ*n*tu datorĭu nec[e] unui o*m* fără Radu*l*[ui] Măĭnzu*l*[ui] 8 co*s*ta*n*de, că acu*m* ei vrémé de apoei. Şi amu scri*s* e*u* Grama de Bude*şt*[i].

Notanda:

finalul *u* întreg : робитѹ, тѫтѹ, пленѹ, кѫѹтатѹ, амѹ лѫсатѹ, Тодерѹ, тотѹ, сѫ̑нтѹ;

finalul *i* expres prin е, еи, ие, и :

a) i=е : Фрѹмшане (=Frumşani), вене (=venĭ),

b) i=еи : апоеи (=apoi),

c) i=ие : Тѫтарѫие (=Tătarăi),

d) i=и : вирми, ѹнѹи, мѫртори etc.;

oa prin simplul o : морте, мортѣ;

oa prin оѡ (=ō) : тоѡте (cf. textul de sub No. I);

сѫ н'аибѫ ѹнде вене (=venĭ) дѹпѫ мене (=mine);

medialul *i*=е : мене (mine), пленѹ (=plinu), фрѫцене-миѹ (=frăţine-), cf. textul No. VIII;

ши, dar şi шѫ;

еи (=ĭl=este);

construcţiunea sintactică : нѹ сѫ̑нтѹ даторю нече ѹнѹи ѡм фѫрѫ де Радѹлѹи;

preposiţiunea repetată : де тоѡте де че ва требѹи;

articolatul кареле=«acela care»;

блѫстемат, cu *e* clar;

-en- şi *-în-* scris prin е̑н şi ѫ̑н : пе̑нтрѹ, де̑, мѫ̑нѕѹлѹи, сѫ̑нтѹ (=sum);

medialul *-ĭe*=и : миѹ (=миеѹ), вирми (=виерми);

de 2 orĭ : сѫ се щеи (=ştie);

dela «Tătaru», nominativ plural nearticolat : Тѫтарѫ, articolat : Тѫ-тарѫие;

nominativ : фрате-мин8, genitivo-dativ : фрѫцене-мин8;

simplul *sǎ* în loc de *ca sǎ* : пенътр8 сѫ мѫ сл8жаскѫ;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *sǎ* : се ва ск8ла сѫ ꙗ, сѫ се ции;

е pentru ѣ : сѫ мѫ пoменескѫ;

numĭ personale : Негре, Недѣ (genitivo-dativ : Недеи), Пѫд8ре, Зореи (Zorilă?), Мѫнънꙁ8л...;

monetă : костанде.

XVII.

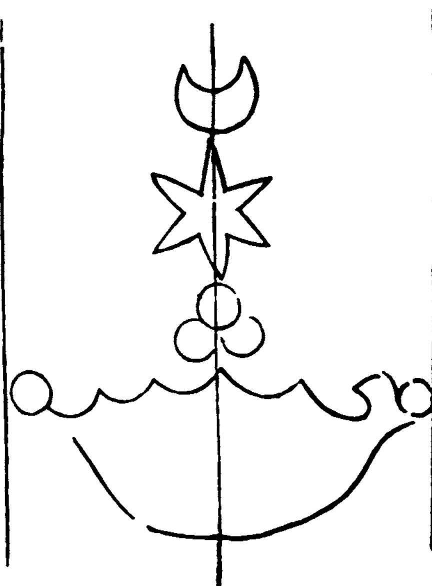
ZAPIS DE VÎNDARE.

IVAN DIN BRESCÏ, BELEȚIÏ (DISTR. MUSCEL), CIRCA 1600.

Originalul în Archivele Statuluï : m-rea Câmpulung No. VI. S'a transcris destul de corect, la pag. 111, în Condica acesteï inăstirï, compilată la 1855.

Datul cronologic lipsesce, dar în acelaşï pachet se află un criv dela Radu-vodă Mihné, din 10 martiŭ 1623, din care resultă «Татȣл де ꙟ Белеци», unul dintre actoriï în actul de faţă, îşï impăra pămînturï anume : «ꙟкѫ де ꙟ зилеле лȣ Михаю водѫ».

Actul e scris pe o frumósă hârtiă, solidă şi luciósă, lungă de $0^1/_2$, lată de $21^1/_2$ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest semn de fabrică, pe care noĭ l'am vĕḑut deja maĭ sus în textul No. XII *din anul 1596*, probéză şi el că zapisul s'a scris circa 1600.

Aci este locul de a trage atenţiunea maĭ cu dinadinsul asupra importanţeĭ mărcelor de hărtiă pentru a fixa datul saŭ pentru a puté verifica, pe lîngă alte criterie, autenticitatea unor documente; importanţă capitală, pe care aŭ indicat'o de-mult paleografiĭ germanĭ[1] şi care totuşĭ mereŭ, aprópe tot-d'a-una, scapă din vederea acelora ce adună acte, şi acésta nu numaĭ la noĭ, unde diplomatică nu s'a pomenit încă, dar pînă şi 'n bătrînul Occident.

Scrisórea, cu o cernélă rădăciniă închisă, este de o rară uricĭune, deşi clară : în şirurĭ strîmbe, cu litere gróse şi nesimetrice, cu dese ştersăturĭ, înlocuite une-orĭ prin cuvinte saŭ slove scrise d'asupra.

Iscălitura luĭ «Дѹмитрашко пъхарник», în monograme şi cu treĭ grife de-desupt în formă cam de φ, nu este nicĭ ea frumósă.

Sub raportul linguistic, acest text ne înfăţişéză o particularitate fórte remarcabilă.

Infinitivul «aflà» este scris : афлах, adecă *aflah*.

Deşi maĭ jos ne întîmpină şi forma афла, totuşĭ χ (=h) din cel-l'alt variant nu este o greşélă, ci un fonetism propriŭ graĭuluĭ din satul Beleţĭ în tot cursul seculuiuĭ XVII.

Acest sat din munţiĭ Muscelului, anume în plasa Podgorieĭ, formézá o singură comună cu satele Albute, Negrescĭ şi Zgripţescĭ, dintre carĭ Negresciĭ se şi menţionézá în actul nostru.

In acelaşĭ pachet al mănăstiriĭ dela Câmpulung se conservă patru zapise, scrise de mâna unuĭ popă Dancu din Beleţĭ, în carĭ tóte găsim pe parasiticul *h* după vocala dela finea cuvîntuluĭ, şi iată în ce fel :

I. Zapis din 18 iuniŭ 1654 :

a) сѫ фїе де мареχ (=mare*h*) кредница ла мънаχ (=măna*h*) лѹ Бентнлъ.

(¹) **Fischer,** *Versuch die Papierzeichen als Kennzeichen der Alterthumskunde anzuwenden*, in *Beschreibung typographischer Seltenheiten*, Nurnberg, 1800—4. t. 6. p. 137—74.—**Ebert,** *Zur Handschriftenkunde*, Leipzig, 1825. t. 1, p. 29—32.

b) банн гатах (=gata*h*),

c) мяртѫрїе прѣнѫмех (=pre-anume*h*);

II. Zapis dīn 12 februariŭ 1657 :

a) марех (=mare*h*) крединця,

b) шн Стоиках (=Stoica*h*),

c) бѫнѧ вое мех (me*h*),

d) кѫмпѧрѧтоарех (=cumpărătóre*h*),

e) банн гатах (=gata*h*),

d) прѣнѫмех (=nume*h*).

De asemenea într'un zapis din 2 ianuariŭ 1661 şi într'un alt din 27 ianuariŭ 1669.

In acelaşĭ pachet maĭ este un zapis dela un «Негре феҹор Фрѧчен», din 23 iuliŭ 1665, care nu e scris de popa Dancu şi 'n care totuşĭ citim : «ам пѫс ȥиwах (=zioa*h*)».

Fie dară căt de cĭudat, fenomenul există; este sigur că ţeranii dintr'o parte a Muscelului pronunţaŭ în secolul XVII — dacă nu maĭ pronunţă şi astăḑĭ — : gata*h*, nume*h*, măna*h*, mare*h*, a me*h*, Stoicah, cumpărătóre*h*, zioa*h*...; cu alte cuvinte, eĭ însoţiaŭ pe vocala cea finală de un fel de aspiratiune, pe care nu scieaŭ s'o scrie cu slove altfel decăt prin х.

Trăsura cea caracteristică este, că 'n tóte aceste exemple, afară de pronumele personal *meh* (=mea), vocala finală cea aspirată urméză anume după silaba asupra căriĭ apésă accentul tonic, adecă numaĭ în vorbe paroxitone : *gátah*, *númeh* etc.; ba chiar şi pronumiĭ personalĭ cată să fi fost rostiţĭ la Românĭ tot-d'a-una într'o legătură enclitică cu numele ce le precede, căcĭ altmintrea — vocalele cele accentate fiind scutite de dispariţiune— nicĭ o dată «voea mea» saŭ «capul teŭ» n'ar fi devenit «voe-mĭ» şi «capu-ţĭ», încât nicĭ chĭar *meh* nu avea accent.

Aşa dară aspiraţiunea servĭa în casul de faţă pentru a întări pe o vocală îndoit slabă : 1. slabă prin posiţiunea sa la finea cuvîntuluĭ; 2. slabă prin vecinătatea uneĭ silabe maĭ tarĭ.

Un rol cam analog jócă în limba persiană aşa numitul «*h* quiescent», care se pronunţa óre-cănd, dar astăḑĭ a remas numaĭ ca un simplu semn grafic : «Litera *h* finalis praecedenti vocali brevi «*a* (et *i* : *kih*, *c'ih*) tanquam sustinendae addita».[1]

(¹) **Vullers**, *Grammatica linguæ persicæ*, Gissæ, 1870, p. 68, § 92—3.

Ḑic «un rol *cam* analog», căcĭ nu trebuĭ să uĭtâm că : 1. la Persĭ tóte silabele finale *ah* saŭ *eh* sînt tot-o-dată accentate, ceia-ce nu se potrivesce cu exemplele române; 2. în cele maĭ multe cuvinte persiane finalul *ah* saŭ *eh* este organic, adecă provine din scăderea sufixuluĭ primitiv *aka*.[1]

La Germanĭ, pe de altă parte, ba în vechime şi la unele popóre italice, precum la Umbri şi la Oskĭ, *h* este saŭ a fost unul din mijlócele de a lungi o vocală, ceia-ce érăşĭ nu e alt-ceva în fond decât o întărire.

Când vocala nu oferĭa urechiĭ nemic aspirat, grafica exprima lungirea eĭ prin duplicare : *aa*, *ee* etc., după cum am vĕḑut şi la Românĭ într'o sémă din texturile de maĭ sus; când însă o aspiraţiune era cât de puţin simţibilă pentru auḑ, atuncĭ se scriea *ah*, *eh*, *ih*...[2]

In fine, în latinitatea din evul mediŭ *h* se intercala între doă vocale vecine, carĭ eraŭ altmintrea în pericol de a se contopi, adecă de asemenea un soĭu de întărire, precum : *cohactus* (=coactus), *trahicit* (=traiicit), *dihaconus* (=diaconus), saŭ chiar astăḑĭ franţusesce în *trahir* (=vechĭu frances «traĭr»).[3]

Nu maĭ adăugâm, că şi 'n limbile semitice există un *h* întăritor al vocaleĭ.[4]

Maĭ pe scurt, finalul *h* în graĭul român dela Beleţĭ îşĭ află, ca fapt fisiologic, o perfectă justificare în limbile cele maĭ diverse, dar presintă în acelaşĭ timp un caracter propriŭ, o individualitate independinte.

Este semnificativ, că textul de maĭ jos, ca şi cel publicat sub No. VI, ambele atât de interesante pentru vocalismul român, unul cu lungirea vocaleĭ prin duplicare, cel-l'alt cu întărirea eĭ prin aspiraţiune, ne vin de o potrivă din Muscel!

1. ✝ аде^{к} рада фата лȣ винти $^{де\ беле^{ц}}$ скриса^{м} ѕабисȣ^{л} (*sic*) ме^{ȣ}

(1) **Fr. Müller**, *Das Suffix ka im Eranischen*, in **Kuhn**, *Beiträge*, t. 3, p. 481—3.

(2) Veḑĭ despre acésta un capitul bine cugetat in **Höfer**, *Zur Lautlehre*, Berlin, 1839, p. 253—7, unde între altele : «Die Sache ist also dic : man drückt die Dehnung aus, wie sie «sich zu hören gab». — Cf. **Corssen**, *Aussprache*, t. 1, p. 98.

(3) **Schuchardt**, *Vokalismus*, t. 2, p. 524—5.

(4) Cf. **Spiegel**, in **Kuhn**, *Beiträge*, t. 7, p. 101.

ла мъна ȣкимеȣ пътрȣ ши ла вързмеȣ татȣл брат его
ши вързмеȣ драгȣл и бра его съ фиѧ де марѧ кредин
цъ ла мъна лорь кȣм със щїѧ къ лѣм вънндȣт партѧ
мѧ де мошиѧ кътъ съ ва афлах ди хота
рȣл негрещелор панъ (*sic*) ҂трал прибоѧнилор
кътъ съ ва гъси вери ҂н сатъ вер ҂н апъ вер ȣскат
вер ҂ кънпъ кът съ ва афла вер де мошиѧ вер де кȣпъ
рътȣре ши парте мѧ де моръ ши де виѧ дила ци
гънещ кътъ съ афла партѣ мѧ ши фъкȣтъ ши не
фъкȣт ши ам датъ дерептъ бан гата ȣг аї
ши ла ачаста ток фостаȣ ѡмени бȣни мъръ
тȣриѧ анȣме татȣл дин белец и радȣл де колѣ
и шербан ѿтам и пързвȣл ши стан вътафȣл
дин бȣкȣрещ ши дȣмитрашко пъхръникȣл
ши алац фрац каре шор пȣне искълитȣре ман
жос ши амъ скрис еȣ иван дин брещ

(Subscris :) аз Дȣмитрашко пъх искал

(punerea degetuluĭ :) еȣ рада фата лȣ винтилъ

TRANSCRIPŢIUNEA:

† adecă Rada fata lu Vinti[lă] *de Belet* scris'*am* zabisu*l* me*u* la mâna uchi-me*u* Pă*t*ru şi la văru-me*u* Tatu*l* брат его (fratele luĭ) şi văru-me*u* Dragu*l* и бра[т] его (şi fratele luĭ) să fiĭa de marĭa credin*ţ*ă la mâna lorŭ, să *s*ă ştiĭa că lé*m* vă*n*du*t* par*t*ĭa mĭa de moşiĭa câtă să va afla*h* di[n] hotaru*l* Negreştelo*r* pană într'a*l* Priboĭanilo*r*, câtă să va găsi, veri î*n* satŭ, ve*r*ĭ în apă, ve*r*ĭ usca*t*, ve*r*ĭ în cânpŭ, câtă să va afla ve*r*ĭ de moşiĭa ve*r*ĭ de cupărăture, şi parte

mĭa de moră şi de vĭĭa dila Ţigăneşt[i] *cătă* să [va] afla parté *mĭu*. şi făcută şi defăcut[ŭ], şi am datŭ dereptŭ ban[i] gata ugh[i] 11, şi la aćasta toc[mélă] fost'au omeni buni mărăturiĭa, anume : Tatul din Beleţ[i] и (şi) Radul de colé и Şerban ѿтам (de acolo) и Părăvul şi Stan vătaful din Bucureşt[i] şi Dumitraşco păh[ă]rănicul şi alaţ[i] fraţ[i] care ş'or pune iscăliture mai jos, şi amŭ scris eu Ivan din Breşt[i]. аз (eŭ) Dumitraşco păh[arnic] искалъ (am subscris), eu Rada fata lu Vintilă.

N o t a n d a :

finalul *ŭ* nu e întreg nicăirĭ;

finalul *ŭ* jumătăţit : лорь (= lorŭ), амъ (= amŭ), датъ, дерептъ. сатъ, кънпъ;

pentru *oa* numaĭ simplul *o :* моръ, ѡмени;

дин, şi o dată cu perderea finaluluĭ н : ди хотарѫл, în loc de дин...;

de asemenea н perdut: ѫки-меѫ (=unchi-meu), кѫпъръгѫре (=cunpărăture);

дила;

меѫ, nu міеѫ;

лѫ Винтилъ;

върѫл, în sens de «fratele unchĭuluĭ»;

фраци, în sens de toţĭ vecinĭĭ saŭ locuitoriĭ din acelaş sat;

pluralul cu *-ure :* кѫпъръгѫре, искълитѫре;

ѧ pentru е : сѧ фиѧ, сѧ сѧ щїѧ, марѧ (nearticulat), мошиѧ (nartic.), виѧ (neart.);

алаци = «ceĭ-l'alţĭ»;

contracţiunea : шор = «îşĭ vor»;

reflexivul *se* nedistins de condiţionalul *să :* сѧ сѧ щїѧ;

ѯабисѫл = zapisul, póte cu б numaĭ din greşélă;

пань = «pînă», formă cu atât maĭ de notat, cu cât originea cuvîntuluĭ

pînă este de tot obscură, şi negreşit că n'a brodit'o d. Cihac, când o caută în latinul *per-ad* (!); [1]

верн = orĭ = lat. *vel;*

кънпъ (= cănpŭ);

un parasitic *ă* desvoltat lîngă *r* : мъръторна, Пъръвъл, пъхърънккъл, fenomen fonetic fórte important, cunoscut în gramatica sanscrită sub numele de *svarabhakti* (ruptură de son) şi pe care linguistica l'a urmărit pînă acum cu mult interes în diverse limbĭ ario-europee : cf. medio-latinul *urebem=urbem, peregere = pergere,*[2] oskicul *sakarater* = lat. *sacratur, teremnattens = terminaverunt*[3] etc.;[4]

deosebirea juridică între averea moştenită şi averea căpătată : верн де мошна, верн де кѫпъратоуре;

infinitivul афлах = aflà, vedĭ maĭ sus introducerea la acest text;

numĭ personale : Радѫл şi Рада, Татѫл, Драгѫл, Пъръвѫл, Винтилъ...

(¹) **Cihac,** *Dict. d'étym.*, p. 215.
(²) **Schuchardt,** op. cit., II, p. 406, 416 etc.
(³) **Corssen,** op. cit., II, p. 384 sq.;
(⁴) Vedĭ maĭ ales **Benfey** în *Orient und Occident*, t. 3 (1864), p. 25-6, 32, 36, şi **Johannes Schmidt,** *Zur Vocalismus*, întregul tom 2 (1875).

NNo. XVIII—XXIII.

CRISÓVE

DELA

SIMEON MOVILA

1601—1602.

Crisóvele dela Simeon Movilă aŭ un interes întreit :

1. Ele sînt fórte rare, astfel că Fotino mărturisesce că nu i s'a întâmplat a vedé decăt abia unul singur, [1] pe când noĭ publicâm aci nu maĭ puţin de cincĭ, tóte românesce, afară de carĭ maĭ cunóscem vr'o căte-va scrise slavonesce.[2]

2. De când şi pînă când a domnit Simeon Movilă în Ţéra-Românéscă, este o cestiune încurcată, pe care istoriciĭ nostri, Românĭ şi străinĭ, n'o limpeḑesc de loc.[3]

3. În fine — şi asupra acestuĭ punct mĕ voĭu opri maĭ cu stăruinţă, — din căte crisóve, adecă diplome domnescĭ, îmĭ sînt cunoscute pînă acuma, cele maĭ vechĭ scrise românesce sînt anume dela Simeon Movilă.

In acest mod, pînă la probă contrară, onórea introduceriĭ limbeĭ naţionale în cancelaria princiară, cel puţin în Ţéra-Românéscă, aparţine familieĭ Movilescilor, a căriĭa politică totuşĭ, precum se scie saŭ se crede, nu era nicĭ decum naţională.

(1) Ἱστ. τῆς Δακίας, t. 2, p. 146 : «Σώζεται τούτου καὶ ἐν χρυσόβουλλον με ἔτος παλαιόν 7110.»

(2) De exemplu, din 28 aprile 1602 (m-rea Glavacĭoc No. XXIII), din 13 aprile 1601 (ibid. No. XXIX) etc.

(3) Engel, Sincaĭ, Tunusli, Aron Florian, etc. După Laurian, *Ist. Românilor*, ed. 2, Buc. 1862, p. 432, ar trebui să créḑă cine-va că Simeon Movilă n'a domnit decăt vr'o căţe-va minute !

Să fie óre permis de a cerceta causa acesteĭ neaşteptate innovaţiunĭ?

Ne vom mărgini, de o cam dată, a propune o simplă ipotesă.

La 15 maĭu 1601 — datul celuĭ de'ntâiŭ din cele cincĭ crisóve de maĭ jos — Mihaĭu Vitézul trăia încă, ducênd un traĭu de tabără peste Carpaţĭ, unde a fost măcelărit peste treĭ lune.

Simeon Movilă, năvălit în Ţéra-Românéscă cu o cétă de Polonĭ şi Moldovenĭ, era un usurpator.

Crònica muntenéscă ḑice despre el:

«Că fiind Mihaĭu-vodă la Ardél, în multe felurĭ de primejdiĭ «dela aĭ luĭ vrajmaşĭ, Ungurĭ, Nemţĭ, Léşĭ, Turcĭ, şi fiind cu dîn-«şiĭ în luptă multă vréme, atuncĭa şi Simion-vodă, reul vrăjmaş, «vrémea şi-a găsit, că a venit aicĭ în Ţéra-Românéscă cu Léşĭ şi «cu Moldovenĭ de a gonit pre Dómna luĭ Mihaĭu-vodă şi pre fiĭu-«seŭ Nicóla-vodă, şi a şeḑut aicĭa Domn în ţéră, găsind'o fără «stăpânire, numaĭ ce eraŭ Buzesciĭ câte-şĭ-treĭ fraţiĭ, că se hicle-«nise de către Mihaĭu-vodă şi se închinase la Simion. O săraca de «ţéră, ce a păţit atuncĭa cu Léşiĭ şi cu Moldoveniĭ! că aŭ prădat «şi aŭ jăhuit tótă ţéra, şi mănăstirile, şi boĭarĭ, şi săracĭ, pînă «ce aŭ luat tot ce aŭ găsit la dînşiĭ. Atuncĭa Buzesciĭ, veḑênd a-«tâta reutate, n'aŭ maĭ putut răbda, ci aŭ fugit peste Olt la Cra-«iova etc.»[1]

Mihaĭu Vitézul, orĭ-ce s'ar ḑice, avea apucăture aristocratice, permiţênd boierilor şi chĭar ajutându-ĭ de a apăsa poporul, de unde însăşĭ clăcăşia a purtat la noĭ în secolul XVII caracteristicul nume de «legătura luĭ Mihaĭu-vodă»,[2] măcar-că de fapt fusese maĭ de'nainte.

Simeon Movilă, ca antagonist, trebuia să se arate democrat.

Inlocuirea limbeĭ slavice în cancelaria domnéscă prin graiul

(¹) *Magaz. istor.*, t. 4, p. 301. —Veḑĭ mult maĭ pe larg în ceĭ doĭ contimpuranĭ: **Heidenstein,** *Rerum Polonicarum libri XII*, Francofurti, 1672, in-f., p. 376—7, şi **Spontoni,** *Historia della Transilvania*, Venetia, 1638, in-4, p. 189—191.

(²) **Bălcescu,** *Starea socială a plugarilor,* în *Magaz. ist.*, t. 2, p. 237—8, 278.

poporan, întâmplată într'un mod atât de brusc, să nu fi fost óre o consecinţă a acesteĭ situaţiunĭ?

Iată o întrebare.

Orĭ-cum ar fi, crisóvele luĭ Simeoñ Movilă sînt fórte importante.

Vom maĭ adăoga o vorbă despre doă acte, de asemenea în limba română, dela văduva acestuĭ principe.

Simeon Movilă — nĭ-o spune cronica luĭ Miron Costin — avusese «feciorĭ cincĭ : Mihăilaş, Gavril, Moise, Ioan şi Pătraşcu», dintre carĭ cel de 'ntîĭu a reuşit să apuce pe o clipă domnia Moldoveĭ.[1]

Ca regentă, póte din caŭsa tinereţeĭ acestuĭ Mihăilaş, se vede a fi fost mumă-sa Marghita, căcĭ există dela dînsa o interesantă poruncă către vătavul şi municipalitatea dela Pétra, prin care sînt scutiţĭ de dărĭ «6 butnari şi 2 puntaşi» de acolo.

Acest document, fórte scurt, noĭ l'am publicat în *Archiva istorică*, t. I, part. I, p. 70.

Un alt act dela aceiaşĭ Marghită, remas quasi-inedit, de óră-ce d. C. D. Aricescu l'a reprodus în *Revista istorică a Archivelor* (broşura I, 1874, p. 113) într'un mod imposibil, îl vom da maĭ jos ca apendice la crisóvele luĭ Simeon Movilă.

(1) *Letopis.* ed. Cogălnic. I, t. 1, p. 227—8.

XVIII.

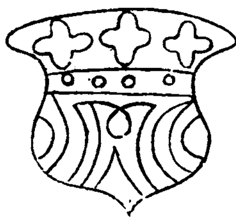
ÎNTĂRIRE DOMNÉSCĂ.

(UN SCRIITOR MOLDOVÉN), TÎRGOVIŞTE, 1601, MAIŬ 15.

Crisovul dela Simeon Movilă, publicat maĭ la vale, se află în original în Archivele Statuluĭ, pintre cele aşa numîte «netrebnice» dela Tisména.

S'a transcris în ambele condice ale acesteĭ mănăstirĭ, în cea veche t. 1, fóia 589 verso, în cea nouă t. 3, p. 651—52, dar în amîndoă fórte necorect, astfel că pînă şi numele capitaleĭ Tîrgovişte, scris Тръговищє cu тр unit în monogramă, copistul l'a citit *Zăgăeşti*!

Crisovul e scris pe hărtiă, nu tocmaĭ grósă, gălbuiă, lungă de 30, lată de 21 centimetri, cu semnul de fabrică dela Braşov, întocmaĭ ca în textul publicat maĭ sus sub No. XV :

Acest semn de fabrică, în genere, este cel maĭ obicînuit în actele muntene de pe la finea secoluluĭ XVI, ceia-ce probéză că hărtia transilvană era pe atuncĭ la noĭ cea maĭ respăndită.

Documentul a fost ce-va maĭ lung în fóiă, căcĭ în starea'ĭ actuală el este forfecat jos, aşa că din numele scriitoruluĭ a maĭ re-

mas numaĭ litera ш, care fusese aruncată d'asupra, bună-óră ca în Пнъ^ш, Пътра^шко etc.

Obiceiul de a iscăli gramaticul jos în colţul actuluĭ, ér nu sus în rînd cu velétul, este moldovenesc, străin crisóvelor şi chĭar zapiselor muntene din epoca ce ne preocupă, ceĭa-ce ne face a conchide, că scriitorul, ca şi Simeon Movilă, va fi fost din Moldova.

Scrisórea e cursivă, dar rară, cu litere marĭ de vr'o 3 milimetri şi o distanţă de peste 1 centimetru între rîndurĭ.

Sigilul domnesc, rătund, de 18 milimetri în diametru, presintă la mijloc pe vulturul muntenesc cu crucea în cĭoc, ér împregĭur: ✝ СИМЕѠН М ОГИЛА ВОИВОДА.

La locul lăsat gol între м şi о, sînt doă săbiĭ încrucişate, blazonul Movilescilor.[1]

Subscrierea princiară este:

Sub raportul curat istoric, vom observa că actul s'a scris atuncĭ când Simeon Movilă trăia încă bine cu puternica familiă a Buzescilor, căcĭ se consulta anume cu: «жупанул Радул чел фост клучар Бузескул», unul dintre ceĭ treĭ fraţĭ carĭ, maĭ tărḑiŭ, l'aŭ bătut şi alungat din ţéră.

1. ✝ МАТЇЮ БЖЇЮ ИѠ СИМЕѠ^Н МОГИЛА ВОЕВО^ДА Г^С П^ДНЪ. ДАТА^М ДУ^М-НѢМѢ КА^Р ТА

(¹) Veḑĭ **Niesiecki**, *Herbarz Polski*, verbo Mohyla.

2. д8^{м}нимѣле. к8^{н}взцзт8ра д8^{м}нимѣле. р8гзторюл8и но^{с}тр8

3. ег8мзн8л8^{и} де ти^{с}мана. ши а то^{т}. сзбор8^{л} де аколо. спре

4. ачѣста ка ди сз хїе во^{л}ни^{ч}. ши п8та^{р}ни^{ч}. к8 ка^{р}тѣ д8^{м}нимѣле

5. а цинѣ ши а л8а де^{н} то^{т} венит8^{л}. че ва хи де ж8мзта^{т}е

6. де ба^{л}та би^{с}трец8л8^{и}. к8^{м} а8 цзн8^{т} ши маи^{н}та. ꙟ^{н} ѕилеле

7. а^{л}то^{р} до^{м}ни. пе^{н}тр8 че а^{м} взѕ8^{т} до^{м}нѣмѣ. кз^{р}циле а^{л}то^{р} до^{м}ни

8. бзтрзни. ши мѣ8 мз^{р}т8риси^{т} наи^{н}тѣ д8^{м}нимѣла *(sic)*.

9. ц8пзн8^{л} рад8^{л} чѣ8[1] фо^{с}т8 кл8ча^{р}. к8ѕе^{с}к8^{л}. де кзте ѡри

10. а8 вз^{н}д8^{т} до^{м}нїи бз^{л}циле. ꙗрз кзл8гзрїи. то^{т} а8 цзн8^{т} ж8мз-та^{т}е

11. де^{н}трачѣ ба^{л}тж. ши вамешїи л8кр8 на8 ав8^{т}. ниче ли са8 цзн8^{т}

12. ꙟ^{н} самз дечи д8^{м}нѣме. ꙟ^{н}кз ма^{м} мило^{с}тиви^{т} шѣ^{м} мил8и^{т} дере^{пт} ачѣ

13. та *(sic)* ниме сз н8 аибж а ѡпри пре^{с}пре ѕиса д8^{м}нимѣле ши^{н}тра^{лт}

14. ки^{п} сз н8 хїе |L. S.| пи$^{с.}$ 8 трзгови^{щ} в^{л} ꙁ҃ра маю еі д҃ни

15. са^{м} гп^{д}вами велѣ^{л}

(Subscris :) Симеѡн воевода.

✝ велици болѣ^{р} 8ни^{л}.

ш̄ (?)

TRANSCRIPŢIUNEA:

✝ милостїю божїю Иѡаннз Симеѡнз Могила воевода господинз (cu mila luĭ Dumneḑeŭ Ion Simeon Movilă vodă, Domn). Dat'*a*m du*m*né-mé

(¹) Gramaticul pusese de'ntăiŭ slavonul бив (fost) şi apoĭ, aducêndu-şĭ aminte că scrie romănesce, l'a şters şi l'a înlocuit prin чѣ8.

cartïa dumni-méle cu'nvăţătura dumni-méle rugătorïului nostru egumănului de Tismana şi a tot săborul de acolo, spre acésta ca di să hie volnici şi putïarnici cu carté dumni-méle a ţiné şi a lua den tot venitul ce va hi de jumătate de balta Bistreţului, cum au ţănut şi maintïa în zilele altor domni, pentru ce am văzut domné-mé cărţile altor domni bătrăni, şi méu mărturisit nainté dumni-mélïa g'upănul Radul céu fostu clućar Buzescul, de căte ori au văndut domnii bălţile, ïară călugării tot au ţănut jumătate dentr'acé baltă, şi vameşii lucru n'au avut nice li s'au ţănut în samă, deci dumné-me încă m'am milostivit şém miluit; derept acé[s]ta nime să nu aibă a opri prespre zisa dumni-méle, şi 'ntr'alt chip să nu hie, пис 8 (scris în) Trăgovişte влет 7109 (în anul 1601) maïu 15 дни (zile), сам господствами велѣл (însăşï domnia mea a poruncit).

Simeon voevoda.

† велици болѣри училы (marii boierï aŭ învăţat).

....ş (?)

N O T A N D A :

finalul *u* întreg : фостѹ, în cele-l'alte cuvinte ultima consónă fiind aruncată d'asupra rîndului;

finalul *i* întreg pretutindenï;

confusiunea grafică între ѣ şi ѧ : картѣ şi картѧ, маинтѧ şi наинтѣ;

aceïaşï confusiune între є şi ѧ : дѹмни-мѣлє şi дѹмни-мѣлѧ;

ѫ numaï la finea cuvintelor : балтѫ, аибѫ;

formă triplă : дѹмнѣ-мѣ, домнѣ-мѣ şi дѹмнѣ-мє;

цинѣ cu *i*, dar цѫнѹт cu *ă*;

а ca prepoşiţiunea dativuluï : дат-ам ....егѹмѫнѹлѹи де Тисмана ши а тот сѫборѹл;

pleonasm de stil juridic : а цинѣ ши а лѹа...;

ниче, dar дечи;

ден;

маинтѧ (magis ante) = «maï nainté» (magis in ante);

пентрꙋ че, în sens de «pentru că»;

ниме;

џꙋпѫнꙋл cu џ, dar жꙋмѫтате cu ж;

сѫ ꙡїе, ва ꙡи, nu ꙡ-;

шѣм = «şe-am», nu contracţiunea ordinară шам;

remarcabil conjunctiv : ка ди сѫ ꙡїе (ut sint);

кꙋ'невѫцѫтꙋра, în sens de : «cu porunca»;

rangul pus între numele de botez şi acel de familiă : Радꙋл чѣꙋ фостꙋ клꙋчар Бꙋѯескꙋл, — cf. maĭ sus textul No. X;

б и в клꙋчар scris şi apoĭ şters, înlocuindu-se cu чѣꙋ фост клꙋчар, indică stăruinţa logofeţilor de a se desbăra de formule slavice;

în frasa : де кѫте wри аꙋ вѫндꙋт домнїи бѫлциле, «vândut» are sensul de «arendat»;

fórte importantă e forma преспре = «peste», şi anume :

sub raportul fonetic, ca trecere a luĭ *p* în *t* în vecinătatea luĭ *r* (cf. *pricoliciu* = *tricoliciu*) şi'n vecinătatea luĭ *s* (cf. *creţ* = *crit-* din *crispus*);[1]

sub raportul morfologic, ducêndu-ne la latinul *per-super* în loc de *per-extra*, după cum credea d. Cihac din necunóscerea prototipuluĭ преспре[2], ba şi пресне, precum vom vedé în textul ce urméză.

(¹) In genere *p*=*t* este în linguistică de o raritate nespusă. Cf. **Curtius,** *Grundzüge d. griech. Etymologie*, ed. 4 (1873), p. 187—9, şi **Pictet,** *Les origines indo-européennes*, t. 1, p. 224. Ca fenomen analog, este în dialectul grec tzaconic *ph*=*th* : βαθή (=βαφή), θυτέ (=φυτόν) etc., vedĭ **Deville,** *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 84.

(²) **Cihac,** *Dict. d'étymol.*, p. 215.—Tot acolo *spre* se derivă din *ex-per*, deşi maĭ sus, p. 107, însuşĭ autorul descompune *sprincéna* în «super-in-gena», comiţênd însă şi aci o erore, căcĭ *g'* (џ) nu se rădică la *c'* (ч), ér *sprincéna*, la Macedo-românĭ *sufrancéoa* (pentru *-n-* cf. portugesul «sobrancelha») este pur şi simplu latinul plural *supercilia*, cu *l* trecut la Românĭ în *n* întocmaĭ ca în *sémăn* din *similis* (cf. portugesul *semelhar*). **Nemnich,** *Polyglotten-Lexicon der Naturgeschichte*, Hamburg, 1793, in-4, t. 2, p. 1402, aduce forma română : «sprincélele». Orĭ-de-unde o va fi luat, ea este cea primitivă. *Spre* în «sprincénă» fiind dară *super*, nu înţelegem, pentru ce simplul *spre* trebuĭ să fie *ex-per* (!), şi nu tot *super?* In privinţa accentuluĭ, alăturĭ cu latinul *super* cf. grecul ὑπέρ. E şi maĭ curiósă procederea d-luĭ *Cipar, Gramatica*, t. 1, Buc. 1869, care la pag. 370 scie că *spre* e *super*, ba cunósce şi forma *prespre*, despre care ḑice că este «în loc de *preste* de acum», şi totuşĭ la pag. 367 declară că *preste* e «strămutatu» din *prestră*, — o contradicţiune fără păreche!

XIX.

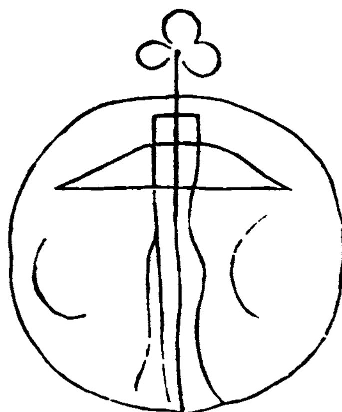
INTĂRIRE DOMNÉSCĂ.

ALEXA, FĂRĂ LOC, 1602, APRILE 8.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Tisména, moşia Borescił.

S'a copiat de o potrivă necorect în ambele condice ale mănăstiriĭ. în cea veche t. 1. p. 359. şi în cea nouă t. 1, p. 544.

E scris pe hărtiă destul de fină, lungă de 28 ½, lată de 20 ½ centimetri, cu următorul semn de fabrică[1] :

Pecetea este întocmaĭ ca în documentul precedinte, dar subscrierea domnéscă e maĭ puţin încărcată de cernélă.

Scrisórea este elegantă şi subţire, literele fiind cam de 2 milimetri, ér distanţa între rînduri de 1 centimetru.

Crisovul s'a dat în urma victorieĭ luĭ Simeon Movilă asupra rivaluluĭ seŭ Radu-vodă Mihnea, pe care 'l susţineaŭ Buzescił ceĭ resculaţĭ şi despre care ḑice puţin parlamentar : «кꙟндꙋ сaꙋ рꙟдикaт нещe лoтри кꙋ Рaдꙋлa-вoдꙟ.»

(1) Acelaşĭ semn de fabrică, maĭ clar în unele puncturĭ, îl vom reproduce în *Acte municipale* după un document tot din 1602 (m-rea Golgota No. V).

1. ✝ и᷍ѡ симиѡ^н могила воиво^да. б҃жїю ма^стїю г^с п^д р8 ȝемли вла-
кои. дата^м до^м нїꙗ мѣ
2. ши а^м мил8и^т. боꙗрин8^л до^м нїеи мѣле преда ци^н церѣн8^л. к8 са-
т8^л борѫщїи ши к8 баꙗ.
3. ꙟ ж8дец8^л мехеди^н цилѡ^р, кѫче ка8 фо^ст л8и де мошїе маи дѣ-
и^н те врѣме.
4. ши а^л тѫ пе^н тр8 че а8 сл8жи^т ши са8 невои^т ла сл8^ж ба до^м нїеи
мѣле. кѫ^н д8 са8 рѫдика^т
5. к8 ме^х ди^н цїи [1] к8 рад8^л во^д. де^ч ка сѫи хїе л8и. сате де мошїе
к8 то^т венит8^л ло^р.
6. дела до^м нїꙗ мѣ. пѫнѫ ꙟ вѣ^к. ши нименил е сѫ н8 сѫ маи амѣ^с-
тече пре^с пе ка^р тѣ
7. до^м нїеи мѣле. [L. S.] вл^ѣ тѡ ҂ȝрı м^с ца а^п н.
8. ✝ са^м г^сд нѫ ка^ȝ а^л.

(Subscris :) Симеѡн воевода.

✝ алеѯа

TRANSCRIPŢIUNEA:

✝ Иѡаннѫ Симиѡнѫ Могила воевода божїю милостїю господар8 ȝемли влашкои (Ion Simeon Movila vodă, cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domnul Ţereĭ-Românescĭ), dat'a*m* do*m*niĭa mé şi a*m* milui*t* boĭarinu*l* domniei méle Preda Ţi*n*ţerénu*l* cu satu*l* Borăştii şi cu Baĭa în judeţu*l* Mehedi*n*ţilo*r*, căce c'au fos*t* lui de moşie mai déi*n*te vréme, şi a*l*tă pe*n*tru ce au sluji*t* şi s'au nevoi*t* la slu*j*ba do*m*niei méle, că*n*du s'au rădica*t* ne*st*e lotri cu Radu*l* vo*d*ă, de*c*i ca sá-i hie lui

(1) Inainte fusese scris: не^щ лотри, din care se maĭ cunósce щ şi finalul три, apoĭ s'a ras şi s'a pus : к8 мехединцїи.

sate de moşie cu to*t* venitu*l* lo*r* dela do*m*niia mé până în véc, şi nimenile să nu să mai améstece pre*s*pe ca*r*té do*m*niei méle, влѣто ‚ѕрі мѣсаца (în anul 1602, luna) ap[rilie] 8, сам господинъ казал (însuşi Domnul a poruncit).

Simeon voevoda.

† Alexa.

NOTANDA:

finalul *u* întreg : кънд8;

нименилє;

reflexivul *se* confundat grafic cu condiţionalul *să* : съ н8 съ маи амѣстєчє;

алтъ, în sens adverbial de «secundo»;

маи дѣинтє врѣмє (=mai de-*ainte...*);

пєнтр8 чє, în loc de «pentru-că»;

кѫчє к'а8=căcî că..., etimologicesce *quoque-quod* (ca formă кѫчє *quoque::* нєчє *: neque*, ér ca transiţiune de ideî—кѫчє : *quoque::* slavic modern бо «quia» : slavic vechiu бо «quoque»:: germ. *denn* «quia» : *denn* «quoque» : : grec γάρ etc.);

прєспє=«preste» , formă fórte remarcabilă, despre care veḑî Notanda la textul precedinte;

лотри, nu ca «hoţî», ci ca «ómenî fără căpătîiu»;

pronumele repetat pentru maî multă demonstraţiune : ка съ-и хїє л8и;

ж8дєц8л Мєхєдинцилѡр;

ам мила8ит боıариня8л, fără прє la acusativ.

XX.

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

FĂRĂ LOC, 1602, APRILE 13.

Originalul în Archivele Statuluĭ : mănăstirea Radu-vodă No. XXIII.

În condica acesteĭ mănăstirĭ nu s'a copiat.

E scris pe hărtiă tare, dar nu grósă, gălbuiă, lungă de 31 ½, lată de 20 ½ centimetri, cu semnul de fabrică :

Pecetea şi subscrierea domnéscă sînt ca în cele doă NNo. de maĭ sus.

Scrisórea, maĭ îndesată decăt în textul precedinte şi cu o cernélă rădăciniă maĭ deschisă, nu distinge destul de bine pe ъ de ь.

1. ✝ ма[с]тїю б҃жїю ї҃ѡ симеѡ[н] могила воево[да] и г[сд]нѫ. дава[т] г[сд]во-
ми сїе повел[ѣ]нїе г[сд]вами. калꙋгеро[м].

2. ѿ с҃та мона[с]ти[р] ѿ бꙋ[к]ре[щ] че ѩ[с]те а́ стеле[н]. ка сѫ фїе тари ши
пꙋтѣрни[ч] кꙋ ка[р]тѣ

3. до[м]нїеи мѣле. а[ш] цинѣрѣ морѝле дела дѫлга. кꙋ[м] аꙋ фо[ст] ци-
нꙋ[т] ши ма[и] денаи[н]те

4. врѣме. дере[п]тꙋ че сѫ[нт] кꙋ[м]пѫрате дела дѣ[т]ко ключѣрю[л]. дерептꙋ
ачѣıа́ нимѣ

5. сѫ найбѫ аи ѡпри пре[с]те картѣ до[м]нїеи мѣле. кѫ лѣꙋ кꙋ[м]пѫра[т]
стелѣ спѫтарю[л]

6. аче[л] са[т] дѫлга ши кꙋ ачѣле моарѐ ѕа ҂м҂е а[с]. ши ѕѣче ко[ц] де
по[с]та[в]. ши. к҃ де ко[ц]

7. де а[т]ла[з]. дереп[т] ачѣѩ нимѣ сѫ нꙋ се и[с]питѣ[с]кѫ пре[с]те ачѣ-
[с]та карте а до[м]нїе

8. мѣле. ши вои слꙋџиле лꙋ[н] щефа[н] коми[с] каре[н] во[р] фи ачїи сѫ
аве[ц] а еши де ачїи дела

9. са[т] кѫ де нꙋ ве[ц] еши до[м]нїѩ мѣ вою тримѣте ни[щ] а[р]ма[ш] де
вѫ во[р] адꙋ[ч] лега[ц] ла до[м]нїѩ

10. мѣ. аша вѫ грѫе[с]кꙋ. ши ма[и] мꙋ[лт] сѫ нꙋ[н] ѫвьлꙋи[ц] пре кѫлꙋ-
гѫри аша вѫ грѫе[с]кꙋ

11. до[м] нїе мѣ. ина[к] да нѣ[ст] по рѣ[ч] г[сд]вами. пи[с] м[с]ца а[п] г҃ ї д҃ ни

12. са[м] г[сд]нѫ каѕа[л] (L. S.) лѣ[т] ҂ѕрї

(Subscris :) симеѡн воевода

па[н] ѩнаки ꙋчи

TRANSCRIPŢIUNEA:

† милостїю божїю Іωаннъ Симеωн Могила воевода и господинъ, давaт господствоми сїе повелѣнїе господствами калꙋгером ωт свѧта монастир ωт (cu mila luĭ Dumneḑeŭ Ion Simeon Movilă, vodă şi domn, dă domnia mea acéstă poruncă a domnieĭ mele călugărilor dela sânta mănăstire din) Buc^{u}reş*t*^{i} ce ĭa*s*te a Stele*i*, ca să fie tari şi putérnic^{i} cu ca*r*té do*m*niei méle a-*ş*^{i} ţinéré morile dela Dlăga, cu*m* au fo*st* ţinu*t* şi ma*i* denai*n*te vréme, dere*p*tu ce să*n*^{t} cu*m*pă-rate dela Dé*t*co clĭucérĭu*l*; dereptu acéĭa nimé să n'aibă a-i opri pre*s*te carté do*m*niei méle, că léu cu*m*păra*t* Stelé spătarĭu*l* ace*l* sa*t* Dlăga şi cu acéle moare ʒa (pentru) 45,000 a*s*^{pri} şi zéce co*ţ*^{i} de po*s*ta*v* şi 20 de co*ţ*^{i} de a*t*la*z*, derep*t* acéĭa nimé să nu se i*s*pité*s*că pre*s*te acé*s*ta carte a do*m*nie-méle; şi voi, slugile lu*i* Ştefa*n* comi*s*, care*i* vo*r* fi acii, să ave*ţ*^{i} a eşi de acii dela sa*t*, că de nu ve*ţ*^{i} eşi, do*m*niĭa mé voĭu triméte ni*ş*^{te} a*r*ma*ş*^{i} de vă vo*r* aduc^{e} lega*ţ*^{i} la do*m*niĭa mea; aşa vă grăe*s*cu, şi ma*i* mu*l*^{t} să nu-*i* învălui*ţ*^{i} pre călugări, aşa vă grăe*s*cu do*m*nie-mé; инак да нѣст по рѣчи господствами, пис мѣсаца априлїа гї дни, сам господинъ казал, лѣт ꙁрї (altfel să nu fie, după vorba domnieĭ mele; s'a scris ale luneĭ luĭ aprile în 13 ḑile; însuşĭ Domnul a poruncit; în anul 1602).

Simeon voevoda.

пан Їанаки ꙋчи (domnul Ianachi a învăţat).

NOTANDA:

finalul *u* întreg: гръескꙋ, дерептꙋ;

finalul *i* se sub-înţelege maĭ adesea în consóna aruncată d'asupra rîndului: арма^{ш}, лега^{ц}, аве^{ц}...;

infinitivul întreg: а-ши цинѣрѣ;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să*: съ нꙋ се испитѣскъ;

лꙋи, nu лꙋ;

домнїе-мѣ, домнїе-мѣле, cu «domnie» neflexionat, dar și : домнїеи мѣле;

дерептꙋ че, în sens de «pentru-că»;

нимѣ;

cuvinte accentate : á мори́ле, моáрѐ, ачѣià, н'ан́кꙟ;

dela «moară» pluralul nearticulat : моáрѐ, nu мори, dar cel articulat мори́ле;

атлаз, stofă de mătase (satin) = bizantul ἀτλάζι = rusul **атласъ** = turcul *athlas*;

particularitatea economică : un sat cu morĭ vîndut pe 45,000 aspri + *10 coțĭ de postav + 20 coțĭ de ătlaz;*

pentru sintaxă : **вои, слꙋџиле лꙋи Штефан комис, кареи вор фи ачїи, сꙟ авеци а еши де ачїи дела сат;**

vocativ : слꙋџиле, nu слꙋџилор;

армаш, literalmente «om de arme», devenit simplu agent polițienesc : вою тримѣте неще армаши де сꙟ вор адꙋче легаци, întocmaĭ ca în Francia *gendarme* (= gens d'arme), deși acéstă scădere logică identică a provenit în fie-care țéră pe o cale proprie;

repetițiunea pentru maĭ mare vigóre (δεῖξις τοῦ νοῦ) : аша сꙟ гржескꙋ, ши маи мꙋлт сꙟ нꙋ-и ꙟвꙟлꙋици пре кꙟлꙋгꙟри, аша сꙟ гржескꙋ, frasă în care se maĭ cuprinde în acelaș timp o altă repetițiune pentru maĭ multă claritate (δεῖξις τῆς ὄψεως) : сꙟ нꙋ-и (= nu pre eĭ) ꙟвꙟлꙋици пре кꙟлꙋгꙟри.

XXI.

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

GHERGHI, (TÎRGOVIŞTE?), 25 IUNIŬ (1602).

Originalul în Archivele Statuluĭ : mănăstirea Zlatar No. XI, fără ca să fie copiat în vre-o condică.

E scris pe o fóiă de hârtiă la fel cu cele precedinţĭ, lungă de 31, lată de 21 centimetri, care fiind încleĭată din dos cu o altă hârtiă — şi acéstă deja în secolul XVII, când s'a inscris acolo: карте лѹ сємиwн могила вwдъ ꙁа (pentru) мошїа ѿ (dela) сълкѹца жѹмътате, — semnul de fabrică abia se maĭ póte discerne : doă florĭ de crin unite prin base.

Scrisórea, cu cernélă rădăcină, e ne'ngrijită, când maĭ mare, când maĭ măruntă, cu multe litere reŭ determinate, ér distanţa între rîndurĭ este aprópe de 1 centimetru.

Sigilul domnesc, care fusese placat pe céră roşiă, mare de 4 centimetri în diametru, s'a deslipit.

Iscălitura princiară, cu cenobar, e făcută în monograme lungĭ (15—17 milimetri) şi subţirĭ de mâna gramaticuluĭ, adecă ceiace se chiamă în paleografiă «signature apparente» ,—lucrul cel maĭ ordinar, ba am puté ḑice chiar exclusiv, abia cu doă-treĭ excepţiunĭ, în crisóvele române pînă la 1600.

Fórte instructiv sub raportul juridic, după cum se va vedé maĭ jos în Notanda, textul de faţă ne presintă tot-o-dată o interesantă particularitate istorică, şi anume aceĭa că ne apare aci ca mare-logofăt al luĭ Simeon Movilă acelaşĭ «Ѳїwдосїє», care pînă acum era cunoscut numaĭ ca sluga cea maĭ credinciósă a luĭ Mi-

haĭu Vitézul şi, prin urmare, ca duşman înverşunat al Movilescilor.

Mare-logofăt al luĭ Mihaĭu în curs de maĭ mulţĭ anĭ, acest Teodosie — om cu destulă sciinţă de carte — scrisese românesce pe la 1597 o entusiastă biografiă a eroului, pe care Germanul Baltazar Walther, petrecĕtor în Tîrgovişte, a şi tradus'o atuncĭ lătinesce, după cum mărturisesce însuşĭ în prefaţă : «Junio et Julio mensibus anni 1597, brevem quendam rerum gestarum, *Walachico sermone a Dn. Cancellario conceptum*, atque «ab ipso Waiwoda approbatum contextum, in aula Targowistea «obtinebam».[1]

Cum de s'a împăcat dară marele nostru logofăt cu usurpatorul Simeon Movilă ? [2]

Textul de maĭ jos nu ne-o spune.

Să nu ne grăbim însă a acusa din sentimentalism.

Când judecâm cu sânge rece, pe basa fântînelor istorice, logofătul Teodosie reese la lumină, din contra, ca un mare patriot şi ca cel maĭ profund om de Stat dintre boiariĭ românĭ de pe atuncĭ, care însă trebuia să fi fost fórte supărat pe Mihaĭu-vodă — eroŭ, dar nu diplomat — şi ĭată cum :

După ce Ţera-Românéscă se liberase de Turcĭ prin victoria dela Călugărenĭ, logofătul Teodosie combătea nefericitul plan al Banuluĭ Mihalcea de a cuceri cu orĭ-ce preţ Transilvania şi stăruĭa ca lucrurile să se mărginéscă d'o cam dată cu independinţa cea dobândită; când însă n'a fost ascultat, atuncĭ, din cel maĭ mo-

(¹) D. **Papiŭ**, *Tesaur de monumente*, t. 1, p. XII, ḑice : «Incât pentru Logofătul care «compuse descrierea română, s'ar cere a sci : cine era Logofătul luĭ Mihaĭu pre la anii «1595—7, lucru ce sperâm că se va puté sci cu timpul». — Cestiunea este de a sci, nu cine a fost «Logofătul», căcĭ *logofeţĭ* eraŭ mulţĭ, dar cine a fost «marele Logofăt» (Cancellarius), care era numaĭ unul, şi nu între aniĭ 1595—7, căcĭ divanul princiar se modifica în parte la fie-care 1 septembre, ci numaĭ în lunele Iuniŭ-Iuliŭ 1597, căcĭ Walther vorbesce anume despre marele logofăt d e a t u n c ĭ. Eĭ bine, în crisovul luĭ Mihaĭu din 30 *iuliŭ* 1597 (mănăstirea Câmpu-lung, pe satul Grădiştea) marele logofăt este — Teodosie. El ocupa însă acest post deja din 1596, cu un an maĭ nainte, precum arată un alt crisov dela Mihaĭu, din 10 iuniŭ 1596 (m-rea Rîmnic No. I).

(²) Ĭată toţĭ boiariĭ ceĭ marĭ aĭ luĭ Simeon Movilă, după un crisov al luĭ scris slavonesce din 20 iuniŭ 1602 (Archivul Statuluĭ, Bistriţa din Olteuia No. LIV) : Dan mare-vornic, Teodosie mare-logofăt, Pană mare-vistiar, Ĭanachi mare-spatar, Ştefan mare-comis, Gherghina mare-stolnic, Costandin mare-paharnic şi Dumitrachi mare-postelnic.

derat devenind cel maĭ radical, el propunea luĭ Mihaĭu de a extermina pe toţĭ Unguriĭ din Ardél, căcĭ numaĭ ast-fel va puté să 'şĭ asigure cucerirea; dar şi acum sfatul seŭ a fost respins din causa contra-sfatuluĭ umanitar al cluceruluĭ Radu Buzescu, vechĭu amic al Maghiarilor.

Ungurul Wolffgang Bethlen ḑice :

«Logofătuluĭ Teodosie, care era om în vrîstă şi renumit la toţĭ «prin onorabilitatea sa, nu-ĭ plăcea invasiunea Transilvanieĭ.»[1]

Un alt contimpuran ne spune :

«Teodosie, logofătul cel de pe vremea luĭ Mihaĭu-vodă, era om «bătrîn şi reŭ către Ungurĭ. El a şi aţiţat pre Mihaĭu-vodă să «taie pre Ungurĭ, şi s'ar fi şi întâmplat de vr'o câte-va orĭ, de nu «s'ar fi împotrivit Radul Cluciarul (Buzescu)».[2]

Prin urmare, Mihaĭu nu asculta pe marele seŭ logofăt.

Dar să'l fi ascultat, se maĭ întâmpla óre şi atuncĭ catastrofa dela Turda?

Nu.

In orĭ-ce cas, lăsând la o parte nestatornicia politică cea scusabilă a logofătuluĭ Teodosie, cată să regretâm fórte mult perderea scrieriĭ sale române din 1597, căcĭ ea ar fi trebuit să ocupe un loc de onóre tocmaĭ în colecţiunea de faţă.

In lipsă'ĭ dâm aci subscrierea cea bătrînéscă a acestuĭ remarcabil Român, aşa după cum o găsim într'un crisov al luĭ Mihaĭu Vitézul din 18 ianuariŭ 1597 (Mitropolia Bucurescĭ No. CXXXII):

(¹) **Bethlen,** *Historia de rebus Transsylvanicis*, Cibinii, 1785, t. 4, p. 336 : «Non deerant tamen e Bojaronibus aliqui, quibus consilia de invade da Transilvania displicerent. «In his Theodosius Logoffet alias Cancellarius, vir provectae aetatis, et probitatis opinione «ad omnes commendatus.»

(²) **Şincaĭ,** *Cron.*, II, p. 276.

1. † ма^{с}тїею б҃жїею Іѡ̃ симиѡ^{н} могила воево^{да} и г^{сд}нъ вла^{ш}кои ѕе^{м}ли
пише^{т} г^{сд}воми бол^{ѣ}рини^{м} г^{сд}вами

2. водà лѡ^{г} и си^{до}ри банѝ кралю^{в}ски^{м}. дȣ^{п} ачѣꙗ въ гръе^{с}кȣ до^{м}нїꙗ
мѣ пъ^{нт}рȣ ръ^{н}дȣ^{л}

3. лȣ ха^{м}ѕа. ѿ спинѣни. каȣ вени^{т} наи^{н}тѣ до^{м}нимѣле де сѣȣ же-
лȣи^{т} кȣ^{м} аȣ фо^{ст} кȣ^{м}пъра^{т}

4. кало^{т} ба^{н} жȣмътате де сатȣ де^{н} съ^{л}кȣцъ дела сътѣни. ꙗ^{р} дȣ^{п}
моа^{р}тѣ лȣ

5. кало^{т} ба^{н} и́и сѣȣ скȣла^{т} ачеи ѡ̄аме^{н} жȣ^{м}тате де съ^{л}кȣ^{ц}. де сѣȣ
пъръ^{т} кȣ

6. кȣ^{м}нацїи лȣ кало^{т} ба^{н} кȣ ха^{м}ѕа и пръвȣ^{л}. ши ашаȣ фо^{ст} пъ-
рът^{ȣ} ачеи

7. рȣмъни наи^{н}тѣ до^{м}нимѣле. кȣ^{м} ꙗȣ фо^{ст} кȣ^{м}пъра^{т} кȣ силà ши
фъ^{р} воꙗ

8. лѡ^{р} де^{ч} до^{м}нїꙗ мѣ лѣ^{м} фо^{ст} да^{т} лѣџе ачелѡ^{р} рȣмъни в҃ї бо-
ꙗри съ жȣре

9. кȣ^{м} ꙗȣ кȣ^{м}пъра^{т} кало^{т} ба^{н} фъ^{р} воꙗ лѡ^{р} ꙟкъ де^{н} чела ръ^{нд} ши
ішаȣ пȣ^{с} ѕиѡа

10. ла винерѣ маре кȣ^{м} съ вїе кȣ лѣџѣ съ жȣре ꙟ диванȣ^{л} до^{м}-
нимѣле. де^{ч}

11. къ^{нд} аȣ фо^{ст} ла ѕ... ла соро^{к} и и наȣ вени^{т} ши дѣчїꙗ ꙟ коа^{ч}
ꙗр наȣ маи

12. вени...... дере^{п}тачѣꙗ ꙟ врѣ^{м} че ве^{р} (*sic*) ведѣ ча^{с}тъ ка^{р}те а
до^{м}нимѣ^{л}

13. ꙗ^{р} вои сѫ кѫȣта^{ц} сѫ ле лȣѡ́аци рѫвлшеле дела чей ѡаме^{н} сѫ ле да^{ц} ла мѫна

14. лȣ ха^{м}ѕа. ши сѫ аибѫ аи цинѣ ша фи еи рȣмѫни кȣ^{м} сѣȣ вѫ^{н}-дȣ^{т} ꙗ^{р} кȣи

15. се ва пѫрѣ стрѫ^{м}кȣ сѫ вїе де фа^{ц} наи^{н}тѣ до^{м}нимѣле. инакѫ да нѣ^{ст} по ре^{ч}

16. г^{сд}вами. и^{с} ѧїѡ^{л}сїе велики лѡ^{г}фе^{т}. пи^{с} герги м^{с}ц ю^{н} ке ди

† Іѡ Симїѡн воевода (L.S.) милостїю божїю господинъ

TRANSCRIPŢIUNEA:

† милостїею божїею Іѡаннѫ Симиѡнѫ Могила воевода и господинѫ влашкои земли (cu mila luĭ Dumneḑeŭ Ion Simeon Movilă, vodă şi domn al Ţereĭ-Romănescĭ), пишет господствоми болѣрином господствами Вода логофет и Сидори бани краљевским (scrie domnia mea boiarilor domnieĭ mele luĭ Vodă logofăt şi luĭ Sidor, banĭ de Craĭuva). Dup^{ă} acéia vă grăescu domniĭa mé păntru rǎndul lu Hamza ѿ (dela) Spinéni, c'au venit nainté domni-méle de séu jeluit, cum au fost cumpărat Calot^{ă} ban jumătate de satu den Sălcuţă dela săténi, ĭar dup^{ă} moarté lu Calot^{ă} ban ii séu sculat acei oamen^{i} jum^{ă}tate de Sălcuţ^{ă} de séu părăt cu cumnaţii lu Calot^{ă} ban cu Hamza и (şi) Prăvul, şi aş'au fost părătu acei rumăni nainté domni-méle, cum l-au fost cumpărat cu sila şi făr^{ă} voĭa lor, dec^{i} domniĭa mé lém fost dat lége acelor rumăni 12 boĭari să jure, cum ĭ-au cumpărat Calot^{ă} ban făr^{ă} voĭa lor încă den cela răn^{d}, şi ş'au pus zioa la vineré mare, cum să vie cu légé să jure în divanul domni-méle; dec^{i} căn^{d} au fost la z[ioa] la soroc ii n'au venit, şi déciĭa încóc^{e} ĭar^{ă} n'au mai veni[t]... derept-acéĭa în vrém^{e} ce ver vedé éastă carte a domni-mél^{e}, ĭar^{ă} voi să căutaţ^{i} să le luoaţi răvaşele dela cei oamen^{i} să le daţ^{i} la măna lu Hamza, şi să aibă a-i ţiné ş'a fi ei rumăni cum séu văndut; ĭar^{ă} cui se va păré strămbu, să vie de faţ^{ă} nainté domni-méle, инакѫ да нѣст по речи господствами (altfel să nu

fie, după vorba domniei mele), исправи Өїwдосїе великии лwгофет, пис Гергн мѣсаца юнїа кє дни (a executat marele logofăt Teodosie, a scris Gherghi, ale lunei luĭ iuniŭ în 25 ḑile).

N o t a n d a:

finalul *u* întreg : грѫеск8, пѫрѫт8, стрѫмб8, сат8;

finalul *i* întreg pretutindeni;

oa : моартѣ, ꙟкоаче, wамени;

сѣ8 (=se-au) în loc de са8 (=s'au) : сѣ8 желвит, сѣ8 ск8лат, сѣ8 пѫрѫт;

contracţiunea аша8=«aşa au»;

ден;

л8 Хамза, л8 Калотѫ;

꙾ѫвашеле=*acte* în genere, fie oficiale saŭ particulare;

сѫлк8цѫ, deminutiv care presupune салкѫ, nu салче;

demonstraţiunea repetată : и и сѣ8 ск8лат ачеи wаменн..., а ѣм фост дат лѣџе ачелор р8мѫни;

prepoziţiunea repetată : ла зиwа ла сорок, к8 к8мнацїи... к8 хамза;

imperativul л8w'аци;

cuvinte accentate : л8w'аци, силá, и'и;

ии=«illi», dar şi еи;

ачеи şi чеи;

домни-мѣле;

expresiunea juridică : сѫ вїе к8 лѣџѣ сѫ ж8ре ꙟ диван8л...;

к 8 м сѫ вїе=*ca* să vie;

ꙟ врѣме че=fiindcă;

в е р ведѣ (=veĭ...) pus la plural în loc de веци;

ḑicerea : ꙟкѫ ден чела рѫнд, făcênd alusiune la prima domnire a luĭ Simeon Movilă, înainte adecă de a fi fost gonit de către Buzescĭ la 1601;

numĭ personale : Водл, Хлмзл (turc ?), Калотъ, Пръвъл, Герги;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : се ва пъръ, съ віе;

рѹмъни = «ţeranĭ carĭ s'aŭ vîndut clăcaşĭ de bună voe» : съ лиъ л-и циnѣ ш'а фи еи рѹмъни кѹм сѫѹ вънѫѹт, fiindcă n'aŭ putut să probeze că : юѹ фост кѹмпърат кѹ сила ши фъръ воıа лwр;[1]

12 коıари = *conjuratores* din legislaţiunea germană medievală : лѣм фост дат лѣце ачелwр рѹмъни 12 коıари съ жѹре...;[2]

particularitatea administrativă : 2 Banĭ aĭ Craioveĭ, nu unul singur : Вода лwгофет и Сидори бани кралювским, cf. crisovul din 1486 (*Columna luĭ Traĭan*, 1876, p. 469), unde figurézǎ de asemenea 2 Banĭ aĭ Craioveĭ : «жѹпан Димітрѹ Гиздавьц и жѹпан Дѣтко бани тои стране».

(¹) Cf. la Ruşĭ **крестьянинъ** «ţeran» şi «rob», literalmente «creştin», ca şi când stăpîniĭ ar fi fost păgânĭ. **Maciejowski** (*Historya prawodawstw*, ed. 1, t. 1, § 74, p. 153) crede că *sebr*, «ţeran» în legislaţiunea serbă din evul mediŭ, nu este alt ce-va decât «Serb»; acéstă etimologiă însă e dubiósă. La Germanĭ, «ţeraniĭ» ne apar une-orĭ sub epitetul de «Germani», vedĭ **Savigny**, *Hist. du droit romain au moyen-âge*, trad. Guenoux, Paris, 1839, t. 1, cap. IV, § 56, p. 137—40. Tóte acestea nu probézǎ însă, că la Slavĭ saŭ la Germanĭ nobleţa nu era de aceiaşĭ naţionalitate cu poporul de jos, stăpâniĭ diferind prin sânge de sclavĭ, ci arată numaĭ că clasa domnitóre, şi acésta pretutindenĭ, n u v o i ă să fie cuprinsă sub acelaşĭ nume cu plebea.

(²) Ce-va cu totul deosebit de *juriŭ*, cu care eŭ, prin eróre, îl confundasem altă dată (*Archiva istorică*, t. 3, p. 145—157). **Montesquieu**, *Esprit des lois*, l. XXVIII, ch. 13, resumă în următorul mod acéstă sistemă de probe negative, după vechea legislaţiune francă ripuariă, alemană, bavară, turingă, frisonă, saxonă, longobardă şi burgundă : «Celui contre qui on «formait une demande ou une accusation pouvait, dans la plupart des cas, se justifier, en ju«rant, avec certain nombre de témoins, qu'il n'avait point fait ce qu'on lui imputait. Le nom«bre des témoins qui devaient jurer augmentait selon l'importance de la chose.»

XXII

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

TÎRGOVIŞTE, 1602, APRILE 6.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ, între actele aşa numite «netrebnice» ale Tismeneĭ.

In condica cea nouă a acesteĭ mănăstirĭ nu s'a copiat, ér în cea veche s'a transcris în t. 1, f. 25 verso, însă—ca tot-d'a-una — în modul cel maĭ necorect.

E scris pe o fóiă de hărtiă gălbuiă, fórte aspră, lungă de $31^{1}/_{2}$, lată de $20^{1}/_{4}$ centimetri, fără semn de fabrică.

Pecetea domnéscă, placată pe céră roşiă,. de vr'o 15 milimetri în diametru, s'a deslipit.

Scrisórea, cu cernélă rădăciniă, e elegantă, maĭ ales ✝ şi literele monogramatisate тр şi ѡр, ér distanţa între rindurĭ este de vr'o 9 milimetri.

In privinţa istorică, e remarcabilă naivitatea, cu care Simeon Movilă mărturisesce, că ómeniĭ seĭ, «Лѣши» şi «Молдовѣни», despuiaŭ aşa ḑicênd oficialmente Ţéra-Românéscă, astfel că trebuia un privilegiŭ special, o «слобозїе»—cuvînt înscris din dosul documentuluĭ de faţă — pentru ca o localitate să pótă fi scutită de acéstă legitimă pradă!

1. ✝ млстїю бж҃їею їѡ симїѡн могила воевода и гсднъ. дават гсдвоми сїе повелѣнїе гсдвами

2. ст҃ѣи монастир гсмми (*sic*) тисмѣана. идеж ест храм ѹспенїе прѣстеи влдчцъ нш҃и бц҃а

3. ка сѫ фїе аль еи сатѹ анѹме тисмѣана ѫ пач де лѣш. де мол-
довѣни. де бани

4. де сѫ наиб трѣбаб а мерџе сѫи жѹдече саѹ сѫи праде ѫтрѹ еи
ши де каи де ѡлак

5. ши де тоѡате слѹжбеле дѹмнїи мѣле. пѫнтрѹ кѫ ꙗмѹ ꙗрта т
домнїе мѣ

6. нѹмаи сѫ фїе де тр ѣба свентеи монастир че ва фи. дерептѹ а-
чѣꙗ ши воѡа

7. тѹтѹрѡр слѹџилѡр домнїе мѣле карїи вецѝ ѫбла преѫ месрери
ши слѹжбел

8. домнїе мѣле. де врѣме че вецни ведѣ картѣ домнїе мѣле ꙗрѫ
вои сѫ авѫци

9. а вѫ фери де ачел сатѹ. ши де свѫнта монастир сѫ нѹи бѫн-
тѹици де нимик

10. нич сѫ се плѫнгѫ калѹгерїи ѿ ст҃а монастирни де ѹнѹл де ѫ
вои де акѹм

11. наинте наинтѣ домнїе мѣле кѫ бине сѫ џиик ѫ маре рѹшине вецѝ
пѫци

12. де кѫтрѫ домнїе мѣ. инако да нѣс по реч гдвами писм ц҃а ап
ѕ дне

13. сам гсднѫ велѣл (L. S.)

14. пис ѹ тргѫвиш лѣт ꙁрї

15. ѹч велл лѡгфет

TRANSCRIPŢIUNEA:

† милостїю божїею Iωаннъ Симїωнъ Могила воевода и господинъ, дават господствоми сїе повелѣнїе господствами свѧтѣи монастири господствами Тисмѣана идеже ест храм Ѹспенїе прѣсвѣтеи (saŭ : прѣчистеи) владычицъ нашеи богородицъ (cu mila luĭ Dumneḑeŭ, Ion Simion Movilă, vodă şi domn, dă domnia mea acéstă poruncă a domnieĭ mele sânteĭ mănăstirĭ a domnieĭ mele Tisména, unde este templul adormiriĭ présânteĭ stăpîneĭ nóstre Născătóreĭ luĭ Dumneḑeŭ), ca să fie alŭ *ei* satu anume Ti*s*méana în pac*e* de Lé*ş*i, de Mo*l*dovéni, de Bani, de să n'ai*b*ă tréa*b*ă a merge să-*i* judece sau să-*i* praa*de* în*t*ru ei, şi de ca*i* de ola*c* şi de tooate slu*j*bele du*m*nii-méle, pă*n*tru că ĭa*m*ŭ ĭar-ta*t* do*m*nie-mé, numa*i* să fie de *t*réba sve*n*tei mona*s*ti*r*i ce va fi, dere*p*tu acéĭa şi vooa tuturo*r* slugilo*r* do*m*nie-méle, carii veţi înbla preîn me*s*ereri şi slu*j*be*l*e do*m*nie-méle , de vréme ce ve*ţ*i vedé ca*r*té do*m*nie-méle, ĭară voi să avăţi a vă feri de ace*l* satu şi de svă*n*ta mona*s*ti*r*e, să nu-i bă*n*tui*ţ*i de nimic, nici să se plă*n*gă calugherii ѿ свѧта (dela sânta) mona*s*ti*r*e nici de unu*l* de în voi de a-cu*m* nai*n*te nai*n*té do*m*nie-méle, că bine să şti*ţ*i că mare ruşine veţi păţ*i* de că*t*ră do*m*nie-mé, инако да нѣст по речи господствами, пис мѣсаца априлїа ѕ дне, сам господинъ велѣл, пис Ѹ Тръговище лѣт ҂зрї, Ѹчини велики лѡгофет (alt-fel să nu fie, după vorba domnieĭ mele, scris ale luneĭ luĭ aprile în 6 ḑile; însuşĭ Domnul a poruncit; scris în Tîrgovişte în anul 7110; a executat marele logofăt).

NOTANDA:

finalul *u* întreg : сатѸ, дерептѸ, амѸ;

finalul *u* jumătăţit : аль еи = al*ŭ* ei;

finalul *i* întreg chĭar atuncĭ când ultima consónă este aruncată d'asupra rîndului;

пре ꙟ = prin, де ꙟ = din;

свънта, la genitivo-dativ : свентеи;

a lung : Тисмѣана (= Tismeāna), сѫ-и прааде (= prāde), трѣабъ (= treābă), dar şi трѣба;

o lung : тоwате (= tōate), воwа (= vōa);

vorbe străine cu vocalism neasimilat : калѹгерїи (καλόγηροι, καλογερεύω în **Passow** No. 444, vers. 10), nu кълѹгърїи, şi монастире (μοναστήριον), nu мънъстире;

e trecut în vocală obscură : авъци, пънтрѹ;

мерџе, nu мѣрџе;

ꙗкѹм, nu акмѹ;

де сѫ наибъ = ca să n'aĭbă;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се плънгъ;

ѫбла, nu ѹмбла;

formă duplă : дѹмнїи-мѣле şi домнїе-мѣле;

particularitate administrativă : Бани, la plural, nu nu singur «Ban» de Craĭova, cf. textul precedinte;

каи де wлак «caĭ de curier» = turc. *ûlaq* «curier»;

vocativ : в о w а тѹтѹрwр слѹџилwр;

де врѣме че, acolo unde în textul precedinte : ѫ врѣме че;

pentru sintaxă : де врѣме че веци ведѣ картѣ домнїе-мѣле, іарѫ вои сѫ авъци а въ фери...;

frasă energică : бине сѫ џинци къ маре рѹшине веци пъци де кътрѫ домнїе-мѣ;

м е с е р е р и ши слѹжбеле домнїи мѣле, unde în Condică se transcrie : м и л о с т е н ї и ши слѹжбеле..., adecă месерѣре = милостенїе, din punct în punct latinul *miserere*, conservat la clasicĭ numaĭ în forma pasivă *misereri*, arcaism român dintre cele maĭ remarcabile.

XXIII.

ZAPIS DE ZÀLOG.

Popa Vasilie, Bîrlad, 1603, iunie 14.

Originalul în Archivele Statuluĭ, actele Scólelor din Moldova No. I.

Nu este copiat nicĭ într'o condică din cele în fiinţă.

E scris pe o frumósă hârtiă turcéscă, grósă şi luciósă, avênd ca semn de fabrică treĭ semi-lune de mărime gradată (cea maĭ mare lungă de 4$^{3}/_{4}$ centimetri, cea maĭ mică de 3), cu córne fórte încovoiate, întocmaĭ prin formă — nu şi prin mărime — cu semnul de fabrică reprodus maĭ jos în textul No. XXIV.

Din întréga cólă, lungă de 33, lată de 23 centimetri în fóiă, s'a conservat numaĭ fóia cea scrisă, ér din cea-l'altă abia $^{1}/_{3}$, pe care se află adnotaţiunea : прекȣм скриȣ еȣ Крȣчам etc.

Scrisórea, cu litere nalte de vr'o 3 şi cu distanţa între rîndurĭ de 11 — 12 milimetri, e fórte împrăştiată, ast-fel că între cuvinte este un gol aprópe de 1 centimetru, ba chĭar şi între slove vr'o 2 milimetri.

Cernéla e maĭ mult négră.

Textul de faţă presintă un mare interes linguistic.

1. † крȣча^{н} бȣ^{м}ба^{р} фъкȣта^{м} ӡаписȣ^{л} міе^{ȣ} ла мъна лȣ^{и}

2. кико^{ш} сто^{л}никȣлȣ^{и} ши е^{ȣ} кица прекȣ^{м} а^{м} пȣ^{с} ӡъло^{г} цȣ

3. мътати ди сатъ ди съ^{р}бе чи ести пи апа бъ^{р}

4. ладȣлȣ^{и} кȣ локȣри ди присѣчи кȣ^{н} ва^{д} ди моръ пи

5. апа бъ^{р}ладѹлѹ^{н} дре^{п}тъ ѡ : р҃ : ди ле^{н} ѱ к҃ лѹни

6. ꙗ^{р} нефїи^{нд} банїи пънъ ла ꙁи съ фїе мошїе фичо

7. рило^{р} ши непоцило^{р} ши а тоатъ семи^{н}цїе лѹ^{и} вѣ^{ч} ди

8. вечи ши а^{м} ма^{и} въ^{н}дѹ^{т} : м҃ : ди пъмъ^{н}тѹри ѱ м҃ :

9. ди ле^{и} ла рѹ^{п}тѹръ ди^{н} кожени ди^{н} хота^{р}е си^{рб}ло^{р} ши къ^{н}дъ

10. а^{м} фъкѹ^{т} аѥстъ ꙁапи^{с} аѹ фо^{ст} шо^{л}тѹꙁѹ^{л} са^{н}дѹ^{л}

11. ди бъ^{р}ла^{д} кѹ : в҃і : пъ^{р}га^{р} кари ма^{и} џо^{с} са^{ѹ} пѹ^{с}

12. печецили глигори (*deget*) гаври^{л} (*deg.*), дѹмитра^{ш}къ (*deg.*)

13.	некѹлаю (*d.*) ишнъ (*d.*) ѹ^{р}сѹ^{л} (*d.*) гѹю^{л} (*d.*) къꙁакѹ^{л} (*d.*) де		прекѹ^{м} скри^{ѹ} е^{ѹ} крѹ
14.	дю^{л} (*d.*) ташлика (*d.*) ѹ^{р}сѹ^{л} (*d.*) дѹ-митра^{ш}къ (*d.*)		ча^{м} бѹ^{м}ба^{р} ди са^{р}
15.	аасти ѡмени си^{н}тъ то^{ц} ди^{н} тъ^{р}гъ ди^{н} бъ^{р}ла^{д}		фачи во сми^{н}та
16.	съ а^{и}бъ а фачи ши дреси до^{м}нешн (*sic*) пи скрисоре но^{с}		лъ недъ^{н}дъ банїи ла ꙁи съ^{н} дѣ ла ꙁи ѡ^{р}
17.	попа	тръ пекѹ^{м} ма^{м} искъли^{т} е^{ѹ} крѹча^{м} бѹ^{м}ба^{р} (*deg.*)	чини ва фи ди^{н} се
18.	васили а^{м}	еѹ кица мꙗ^{м} пѹ^{с} деџитѹ^{л} (*d.*) кѹ фичорѹ^{л} мїе^{ѹ} ко^{с}-мица	ми^{н}цїе мѣ съ аи
19.	скри^{с} ꙁапи	въ ле^{т} ꙁ҃раї ми^{ш}ца юни^{дї}	къ а^{и}скоди пи
20.	сѹ^{л} ѿ коже^{н}		ꙁа[пи]сѹ^{л} ꙗ^{р} чели м҃ ꙁе^{ч}
21.			ди пъмъ^{н}тѹ^{р} во^{р} ста
22.			ди^{н} си^{р}би ла мъ^{н} дѹ^{м}са

TRANSCRIPŢIUNEA:

† Crućan Bumbar făcut'am zapisul mieu la măna lui Kikoş stolnicului şi eu Kiţa, precum am pus zălog g'umătati di satŭ di Sărbe ci esti pi apa Bărladului, cu locuri di priséci, c'un vad di moră pi apa Bărladului, dreptŭ o 100 di lei în 2 luni; ĭar nefiin' banii pănă la zi, să fie moşie ficorilor şi nepoţilor şi a toată seminție lui véc' di veci, şi am mai văndut 40 di pămănturi în 40 di lei la ruptură din Cojeni din hotare[le] Sirb'lor, şi căndŭ am făcut aestŭ zapis aŭ fost şoltuzul Sandul di Bărlad cu 12 părgari, cari mai g'os s'au pus peceţili: Gligori, Gavril, Dumitraşcŭ, Neculaĭu, Ionŭ, Ursul, Guĭul, Căzacul, Dedĭul, Taşlica, Ursul, Dumitraşcŭ, aĭasti omeni sintŭ toţi din tărgŭ din Bărlad; să aibă a[ş]faci şi dresi domneşi pi scrisore nostră, pecum m'am iscălit eu Crućam Bumbar. Eu Kiţa mĭ-am pus degitul cu fićorul mieu Cosmiţa въ лѣт 7111 мѣсяца (în anul 1603, luna) ĭuni[e] 14.

(Adnotaţiunea la marginea din dréptă :)

Popa Vasili am scris zapisul ѿ (dela) Cojen'.

(Adnotaţiunea la marginea din stînga :)

Precum scriu eu Crućam Bumbar : di s'ar faci vo smintală, nedăndŭ banii la zi, să-i dé la zi or cini va fi din seminţie mé, să aibă a iscodi (saŭ : a-i scodi) pi zapisul, ĭar celi 4 zec' di pămănturi vor sta din Sirbi la măn' dum'sa[le].

N O T A N D A :

finalul *u* nu e întreg nicăirĭ;

ъ, afară de ecuivalintele seŭ ordinar *ă*, exprimă pe finalul *u* jumătăţit : сатъ, кънДъ, синтъ, ДънДъ, търгъ, Дѹмитрашкъ, Іѡнъ, Дрептъ;

o deosebită predilecţiune de a reduce pe finalul *e* la *i* : чи ести пи апа (=c*e* est*e* p*e*...), џѹмътати Ди сатъ (=g'umătat*e* d*e*...), Дреси, чели, печецили, Ди с'ар фачи (=d*e* s'ar fac*e*), чини;

predilecţiune pentru џ : џос, џѹмътати;

i pentru *e* la mijloc : Деџитѹл, фичорѹл, Дин (nu Ден saŭ Де ѫ);

i pentru ъ saŭ ѫ : синтъ (=sînt);

e pentru ѣ saŭ ıa : ести (=ıасте), дреси (=дирѣсе), децитѕл (=дѣцетѕл), вечи (dar şi вѣчи);

a pentru ѣ : сминталъ;

дрептъ, nu дирепт, şi дреси, nu дирѣсе=«documente»;

лѕи, nu лѕ;

formă duplă : Сърбе şi Сирбе, numele satuluĭ «Sărbiĭ»;

preposiţiunea repetată : ди сатъ ди Сърбе, дин търгъ дин Бърлад;

a ca preposiţiunea dativuluĭ : непоцилор ши а тоатъ семинціе;

oa în тоатъ, dar simplul *o* în моръ, ωмени, скрисоре ностръ;

pentru sintaxă : пъргари кари маи цос с'аѕ пѕс печециле;

vocalisarea luĭ *r* : во (=vr'o) şi пекѕм (dar şi прекѕм);

лестъ ѯапис, лъсти ωмени;

вѣчи ди вечи=pentru tot-d'a-una;

печециль în sens de simple punerĭ de deget;

Крѕчан şi Крѕчам, o trecere remarcabilă a finaluluĭ *n* în *m*, cu care cf. кѕчин=кѕчюм şi tendinţa unor dialecte italiane de a schimba tot-d'a-una pe finalul *n* în *m* : *bene*=*bem*, *asino*=*asem* etc.[1];

expresiunea juridică : а искоди пи ѯаписѕл=a urmări împlinirea banilor din valórea lucruluĭ ipotecat;

expresiunea topografică : рѕптѕръ= ?

шолтѕзѕл «cap municipal»=polon. *szoltys*=germ. *Schultheiss;*

numĭ personale : Крѕчан saŭ Крѕчам, Кикош, Гѕюл, Кица, Сандѕл (= Alexandru), Глигори (=*Gri*gorie), Къѯакѕл (cf. Молдовѣнѕл, Ѩрканашѕл şi Сързѕл în Notanda la textul No. XV), Дедюл, Ташлика;

мишца pentru мѣсаца arată cum logofeţiĭ puneaŭ formulele slavice fără ca să maĭ scie măcar cum să le scrie.

(¹) **Azzolini,** *Vocabolario roveretano e trentino,* Venezia, 1856, passim. — Ca fenomen ario-europeŭ în genere, cf. **Jo. Schmidt,** *Zur Geschichte des Vocalismus,* t. 2 (1875), p. 268.

XXIV.

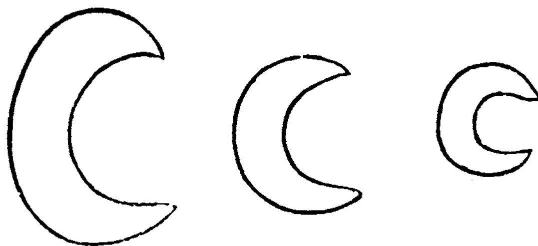
ZAPIS DE VÎNDARE

DISTRICTUL VLAŞCA, 1604, APRILE 10.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Stavropoleos No. V.

Acéstă mănăstire n'are nicĭ o condică.

E scris pe hărtiă turcéscă albă, grósă, lungă de 31, lată de 21½ centimetri, cu următorul semn de fabrică pe prima fóiă :

Scrisórea, avênd litere nalte de 2 şi o distanţă între rîndurĭ de 7 milimetri, cu cernéla négră, este acea a manuscriselor, nu a zapiselor saŭ a crisóvelor, adecă quasi semi-uncială, reproducênd caracterele de tipar; de asemenea şi iscăliturele : Стань Мерешѹ, Ѡпрѣ пост, Стань şi пѡпа Костандин, făcute tóte de o singură mână în trăsure subţirĭ nalte de 12—15 milimetri, de felul semnăturelor domnescĭ celor aparente, imitéză titlurile monogramatice dela începutul capitolelor în vechile cărţĭ cirilice.

Din cele-l'alte patru iscăliture, reproducem aci în fac-simile pe a postelniculuĭ Para şi pe a logofătuluĭ Baĭcu :

Iscălitura celuĭ de'ntăiŭ este scrisă cu cernélă rădăcinie, pe când în restul actuluĭ cernéla e négră.

Să se observe că grifa saŭ codiţa dela ambele iscăliture înfăţişéză acelaşĭ caracter, pe care de asemenea îl vom găsi maĭ la vale şi 'n iscălitura Banuluĭ Udrea, deşi prin scrisóre câte-trele iscăliturele se deosedesc cu desăvîrşire.

Din cele şépte peceţĭ, întipărite prin fum într'un mod fórte nehotărît, una rătundă, cele-l'alte maĭ mult saŭ maĭ puţin octogóne, între 12—15 milimetri în diametru, niciĭ una nu este de reprodus în fac-simile, căcĭ chĭar pe cele maĭ clare abia se póte distinge : pe a luĭ Baicu — ceva ca numele seŭ, pe a luĭ Oprea — un călăreţ, pe a luĭ Drăghicĭu — par'că ar fi o albină saŭ un flutur.

Textul de faţă este în cea maĭ strînsă legătură cu cel ce-ĭ urméză maĭ jos, prin care, însemnat deja sub raportul filologic, el maĭ câştigă şi o importanţă istorică.

Satele menţionate în ambele texturĭ se află la nordul districtuluĭ Vlaşca, nu departe de hotarele Dîmboviţeĭ, şi étă de ce unul din aceste acte este scris chĭar în Tîrgovişte.

1. Ꙗдекъ е^{ꙋ} пара по^{с}те^{л}никꙋ^{л} ꙟпреꙋ^{н} кꙋ жꙋпънеса мѣ малама, ши

2. кꙋ сокръ ме. са^{м}фира. скрїимь ши мъ^{р}тꙋриси^{м} кꙋ аче^{с}та а^{л} но-
ст рꙋ

3. ꙁапи^{с}. ка съ фїи дъ маре креди^{н}цъ. ла мъна попеи ста^{н}чꙋлꙋ^{н}.
ка съи

4. фїе лꙋ^{н}. Ѿчинь ѿ кръ тожани. дъ ꙟ^{н} пласа дъ сꙋ^{с}, а патра па^{р}те
де ꙟ^{н} са^{т}

5. дъ ꙟ къ^{м}пȣ ши дъ ꙟ апъ ши дь ꙟ пъдȣре, ши дь ꙟ селище са-тȣлȣй.

6. ши дь престе то^{т} хотарȣ^{л}. кьть ва фи пе^{нт}рȣ къ аче^{с}ть па^{р}те дь мошїа,

7. че скрїе ма^{и} сȣ^{с} фо^{с}та^{ȣ} да^{т} попа ста^{н}чȣ^{л}. ꙟ мьна хриѕїи по^{р}-тарȣ^{л}. ши

8. жȣпьнесїи лȣи са^{м}фиры^{и} ши банȣлȣ^{и} а^{н}дрею кълȣгърȣ^{л} бани гата

9. аспри. ѫк. ка съи фїи лȣ^{и} мошїе. стътьтоѡаре. ши фечорилѡ^{р} лȣ^{и}

10. ıа^{р} чине се ва скȣла дъ ꙟ немȣ^{л} но^{ст}рȣ. ачела съ нȣ фїи во^{л}никȣ пре^{с}те ѕи

11. са но^{ст}рь. къ амь пȣ^{с} ши блестемь. ка съ фїе афȣриси^{т} ши проклє^{т}.

12. дь т҃ıї. ѿць иже сȣ^{т} вь некїи. ши амь пȣ^{с} ши боıаре мь^{р}тȣрїе лȣ

13. мѣ. ста^{н} ми^{р}шȣ лѡ^{г} ѿ кътȣ^{н}. и ѡпрѣ по^{ст}, ѿ прежвь. и ста^{н} лȣ дръ

14. ги^{ч}. попа ко^{с}та^{н}ди^{н} ѿ роать шъ^{р}бань ѿ пȣрани', ба^{и}ко лѡ^{г} ѿ дръ-гинеще

15. ши пе^{н}трȣ ма^{и} маре креди^{н}ць пȣсȣнемь печециле ши искълетȣриле

16. пи^{с} м^{с}ца а^{п} ї д҃ни вь ле^{т} ѫзрвї

(subscrişĭ :) † пара пѡ^{ст}

(L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

† стань ме^{р}шȣ † ѡпрѣ по^{ст}. стань † пѡпа кѡ^{с}та^{н}ди^{н}

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

† ста^{н}и^{л} (?) дръгичȣ † шъ^{р}банȣ † баикȣ ло^{г}

TRANSCRIPȚIUNEA:

† Adecă e*u* Para pos*te*l*nicu*l înpreu*n*^{ă} cu jupănesa mé Malama şi cu socră-me Sa*m*fira, scriimŭ şi mă*r*turisi*m* cu ace*s*ta a*l* nos*t*ru zapi*s*, ca să fii dă mare credi*n*ţă la măna popei Sta*n*c'ulu*i*, ca să-i fie lu*i* otcină ѿ (dela) Crătojani, dă î*n* plasa dă su*s* a patra pa*r*te de î*n* sa*t*, dă în că*m*pu şi dă în apă şi dă în pădure, şi dă în selişte satuluĭ, şi dă preste to*t* hotaru*l* cătă va fi, pe*nt*ru că ace*s*tă pa*r*te dă moşiĭa ce scrie ma*i* su*s* fo*s*t'a*u* da*t* popa Sta*n*ću*l* în măna Hrizii po*r*taru*l* şi jupănesii lui Sa*m*firă*i* şi Banulu*i* A*n*dreĭu călugăru*l* bani gata aspri 20,000, ca să-i fii lu*i* moşie stătătooare, şi fećorilo*r* lu*i*, ĭa*r* cine se va scula dă în nemu*l* nos*t*ru, acela să nu fii vo*l*nicu pre*s*te zisa nos*t*ră, că amŭ pu*s* şi blestemŭ ca să fie afurisi*t* şi procle*t* dă 318 ѡтець иже с8т вꙁ Некїи (părinţĭ ce sînt în Nicea), şi amŭ pu*s* şi boĭare mă*r*turie anumé : Sta*n* Mi*r*^{e}şu lo*g*^{ofăt} ѿ Cătu*n*^{i}и (şi) Opré pos*t*^{elnic} ѿ Prejbă, и Sta*n* lu Drăghi*ć*, popa Co*s*ta*n*di*n* ѿ Roată, Şă*r*banŭ ѿ Purani, Ba*i*co lo*g*^{ofăt} ѿ Drăghineşte, şi pe*n*tru ma*i* mare credi*n*ţă pusu-nemŭ peceţile şi iscăleturile, пис мѣсаца априлїа ї дни вꙁ лет ѕзрві (scris ale luneĭ luĭ aprile în 10 ḑile, în anul 1604).

† Para pos*t*^{elnic}. † Stanŭ Me*r*^{e}şu. † Opré pos*t*^{elnic}. Stanŭ. † popa Co*s*ta*n*di*n*. Sta*n*i*l* Drăghiću.[1] † Şă*r*banu. † Baicu lo*g*^{ofăt}.

Notanda:

finalul *u* întreg : кꙁмп8, волник8, Шꙁрбан8 (dar şi Шꙁрбань = Şărbanŭ), Мирєш8 (şi Мєрєш8), Дрꙁгич8;

finalul *u* jumătăţit : скрїимь, амь, блєстємь;

ă expres prin ꙁ, dar şi prin ь, une-orĭ chiar ꙁ şi ь în aceleaşĭ cuvinte : мꙁна şi мьна, ж8пꙁнєса şi ж8пьнєсїи, кꙁл8гьр8л, стꙁтьтоѡарє, ba o dată şi prin ы : Самфиры;

ь pentru *ă*, dar şi pentru *ŭ*;

(1) Saŭ «Stan lu Drăghiću», finea cuvintuluĭ «Stan» nefiind clară.

їи pentru іє : скрїимь, сх фїи (dar şi сх фїє);

în, scris ↑ şi ↑н;

din, scris де ↑н, дх ↑н, дх ↑, дь ↑;

de, scris де, дх şi дь;

finalul *i* jumătăţit, de o raritate extremă pe atuncĭ : сатулуй;

е pentru ѣ : жупхнеса, немул (=ung. *ném*), пусунемь (=«pusunemŭ» pentru «pusu-ne-am»), ачесть (=ачѣстх), Прежбь (satul actual Прѣжбх);

e pentru *i* : искхлетуриле;

жупхнеса, la genitivo-dativ : жупьнесїи, în sens de «nevéstă»;

жупхнеса-мѣ, dar сокрх-ме;

Самфира, la genitivo-dativ Самфирыи (=Samfirăi);

ѣ şi а pentru е : аиумѣ, мошїа (nearticulat);

e pentru finalul *i* : боıаре (=boĭari), Дрхгичеще;

oa=ō : стхтьтоωаре;

oa : роать (=roată), dar numaĭ *o* : ностpь;

forme duple : мѣ şi ме, Шхрбань şi Шхрбану, фїи şi фїе, Банко şi Банку, Мирешу şi Мерешу...;

pleonasm curios, compus dintr'o vorbă grécă şi o vorbă slavică cu acelaşĭ înţeles : афурисит (=grec. ἀφορίζειν) ши проклет (=slav. проклати);

плаца=slav. плаца «zonă» saŭ «regiune»;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : се ва скула, сх фїи;

лу, în Стан лу Дрхгич, ér pe aĭurĭ : луи;

cuvinte accentate : Пурани́, Крхтожани́, жупхнеса́;

cuvînt străin neasimilat : ωтчинь, nu ωчинь;

numĭ locale : Пурани, Крхтожани, Прежбь, Роать, Кхтуни;

numĭ personale : Пара, Малама, Хризѣ, Банку, Мерешу, Дрхгичу...;

sintaxă : un «pentru» lăsat la o parte spre a nu se repeta de doă orĭ : «пентру кх [pentru] ачесть парте... фост'ау дат попа.... бани гата аспри 20,000»;

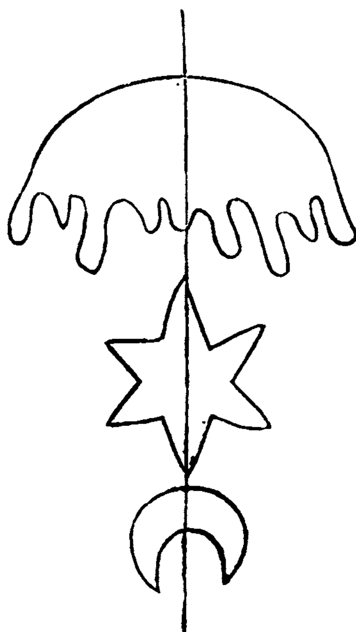
XXV.

ZAPIS DE VÎNZARE

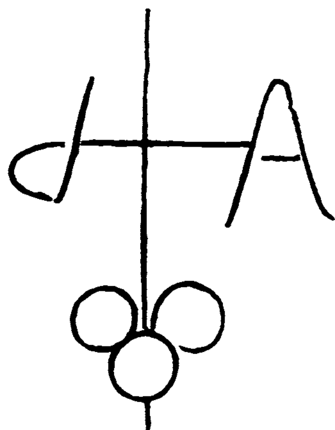
TÎRGOVIŞTE, 1605 SAŬ 1608, IULIŬ 28.

Originalul se află la un loc cu al textuluĭ de maĭ sus.

E scris pe hărtiă de aceiaşĭ calitate, mare de 29 ½ centimetri n lungime şi 21 în lăţime, dar presintă alte semne de fabrică, ɪnume pe fóia cea scrisă :

ɪr pe cea-l'altă fóiă :

Scrisórea este întocmaĭ ca în cel-l'alt text.

De asemenea sînt aceleaşĭ aprópe tóte persónele puse în
călugărul Andreĭu, logofătul Stan Mereş, postelnicul Oprea
gofătul Baĭcu, popa Constantin din Rótă, ér în locul luĭ St
luĭ Drăghicĭu apare pe scenă tată-seŭ «Drăghicĭu bătrînul».

Maĭ pe scurt, ómeniĭ, hărtia şi chiar scriitorul fiind ide
este învederat că ambele acte s'aŭ născut în acelaşĭ interv
timp.

Cu tóte acestea, anul documentuluĭ de faţă nu este preci

Pe când în cel-l'alt text se citesce fórte limpede «въ лет
(=7112=1604), în cest de acuma, logofătul ajungênd la
tul rîndului, unde nu mĭa încăpeaŭ multe litere, scrie :

ю · іун · дни · вѕрѕ

adecă pe de o parte scurtéză pe «въ лет» în «вл», ér pe de
légă ultimele cifre ale velétuluĭ într'o monogramă, monog
însă atât de curiósă, încât o póte citi cine-va în doă felurĭ
ѕрі (=7113=1605), orĭ ѕрѕі (=7116=1608).

Noĭ din parte-ne nu ne bizuim a ne pronunţa cu sigura
favórea unuia saŭ altuĭa din aceste modurĭ de a citi.

In orĭ-ce cas, cât pentru cronologiă, distanţa între 1605 şi 608 nu este mare.

In textul presinte principalul personagĭu este unul din ceĭ maĭ bunĭ hatmanĭ aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul, «hatman» prin excelinţă, singurul pe care cronicele îl numesc une-orĭ χатман, deşi acest rang nu exista în Ţéra-Romănéscă, — vestitul Ban Udrea, vînḑênd un sat pe care : «м'а8 фость мила8ить Михаю воевод».

Banul Udrea nu era un simplu cap de *guerillas* ca Fărcaş-agă, ci un general în tótă puterea cuvîntuluĭ, pe care Mihaĭu-vodă îl întrebuinţa în expediţiunile cele maĭ grele, şi maĭ tot-d'a-una cu isbîndă.

Aşa a fost, bună óră, victoria sa asupra luĭ Hafiz-paşă la 1598, despre care contimpuranul Stavrino ḑice :

«Sultanul trimite pe Afis-paşă, om fórte vitéz. Acesta îşĭ aşéḑă «tabăra la Nicopole, avênd 16,000 ostaşĭ bunĭ şi 32 tunurĭ. . . . «Mihaĭu mişcă înainte pe Udrea, cu contingentul de Moldovenĭ, «1000 Căzacĭ şi 1000 Dorobanţĭ. Udrea trece îndată peste Dunăre «cu óstea şi sfărâmă tabăra luĭ Afis-paşă» :

Τότε γοργὰ ἐπέρασεν ὁ Οὔδρας τὸ φουσάτον,
Τὸ τάμπαρον τ' 'Αφὴς Πασιὰ, φέρνει-το ἄνω κάτω·
Κ'οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐστάθησαν, διὰ νὰ πολεμήσουν,
Μὸν ἔδωκαν εἰς τὸ φευγιὸν, καὶ τρέχαν νὰ γυρίσουν·
Καμήλαις, βίον, ἅρματα, τ'ἄφηκαν πομπιασμένοι,
Καὶ φεῦγαν, σὰν δὲν ἤθελαν, γυμνοὶ κ'ἐντροπιασμένοι...[1]

După cucerirea Moldoveĭ, Mihaĭu-vodă pusese acolo pe Banul Udrea în capul administraţiuniĭ.[2]

Nu maĭ menţionăm serviciele maĭ mărunte, fie în lupte de peste Carpaţĭ, fie în acelea contra Polonilor.[3]

Contra Polonilor, bună-óră, într'o bătăliă de lîngă Argeş, comandând avant-garda română, el a susţinut de treĭ orĭ atacul uneĭ armate mult maĭ numeróse şi n'a dat dos decât după ce a perdut 1500 de ómenĭ, înlesnind ast-fel luĭ Mihaĭu timpul de a se retrage şi a se pune la adăpost.

(¹) In **Papiŭ,** *Tesaur*, I, p. 300.
(²) *Magaz. ist.*, IV, p. 297.
(³) Ibid. p. 293. — **Heidenstein,** p. 358 etc.

Un oficer polon, Otfinowski, care fusese el-însuşĭ în acea luptă, a descris'o în versurĭ, unde mărturisesce despre vitejia luĭ Udrea :

. . . trzykroć meżnie z nami sie potkali . . .[1]

Banul Udrea a avut noroc să'l cânte poeţiĭ, nu numaĭ grecesce şi polonesce, dar cu atât maĭ mult, negreşit, românesce.

Reposatul Bolintinénu ĭ-a consacrat o poemă întrégă, intitulată : «Andreĭu saŭ luarea Nicopoluluĭ de Românĭ».

In acéstă operă puţin nemerită a poetuluĭ — el singur o numĭa «slabă» — Udrea este un tînăr Moldovén, care ĭubesce pe mîndra şi avuta Mariă, dar neputênd s'o ĭea, plécă la resboĭu sub stégul luĭ Mihaĭu Vitézul :

«Andreĭu se pornesce de astăḑĭ în lume,
«Să'şĭ facă prin arme avere şi nume,
«Căcĭ póte Marieĭ să fie el drag,
«Dar lumea'ĭ cĭudată... Andreĭu e sărac.
«Andreĭu se pornesce, şi cine nu scie
«Câţĭ plécă la arme să nu maĭ revie ?»

In resboĭu cu Turciĭ, frumósa Bulbuli, féta paşeĭ de Nicopole, vede pe Udrea şi 'l îndrăgesce, deşi el n'o cunósce; travestită apoĭ în sclav negritén, ea îl însoţesce la întórcere în ţéră, unde, acum vestit şi bogat, el se grăbesce la Maria, care'ĭ promisese că'l va aştepta, dar o găsesce măritată şi—eroul móre de apoplexiă, ér pe mormîntu'ĭ se jertfesce, neapărat, şi credincĭósa Bulbuli.[2]

Precum vedeţĭ, Bolintinénu n'a brodit'o bine.

Afară de cele-l'alte neajunsurĭ, vom aminti numaĭ unul : Banul Udrea putea să fi fost tînăr, dar nu era Moldovén.

Moldovén, dintre generaliĭ luĭ Mihaĭu Vitézul, era spătarul Mîrzea, după cum vom vedé maĭ la vale; despre Banul Udrea însă acésta nu resultă de nicăirĭ.

Din contra, după contimpuranul Heidenstein, el ar fi fost înrudit, «propinquitate conjunctus», cu Petru-vodă Cercel[3], ér prin urmare şi cu Mihaĭu Vitézul; dar ca ce fel de înrudire anume, acésta nu se scie.

După documentul precedinte, s'ar puté conchide că Banul Udrea

(1) **Otfinowski,** *Fowodzenia niebezpiecznego w Multaniech opisanie*, Krakow, 1601, in-4 o broşură de o raritate nepovestită. — Cf. tot despre acésta pe **Miron Costin,** *Letopis.* Cogăln. I. t. 1, p. 225.

(2) **Bolintinénu,** *Poesiĭ vechĭ şi noue*, Buc. 1855, p. 299—328.

(3) **Heidenstein,** p. 286.

avea o soră numită Samfira, măritată după «Hrizea portarul» şi pe a căriĭ fétă, ce'ĭ ḑicea Malama, o ţinea în căsătoriă «Para postelnicul», adecă :

NN.

Udrea Banul — Samfira —Hrizea portarul

Malama — Para postelnicul.

Orĭ-cum ar fi fost, este însă un punct pe care Bolintinénu se pare că l'a ghicit, şi anume când ḑice :

«Andreĭu era însă o rară ﬁinţă,
«O inimă plină d'amor şi credinţă,
«Gândind ca feclóra ce'n junĭ ochişorĭ
«Se 'nbată de tóte, de vise, de florĭ....»

In adevăr, Banul Udrea se vede a fi fost «o rară ﬁinţă», o natură romantică, nobilă, cavaleréscă; leŭ în bătaiă, dar nicĭ o fântînă istorică — şi'l menţionéză cam multe — nu'l acusă de cruḑime, după cum acusă pe tovarăşiĭ seĭ Baba-Novac, Georgiŭ Ratz, Deli-Marcu, Mîrzea etc.; credincĭos Domnuluĭ, el nicĭ chĭar după mórtea luĭ Mihaĭu-vodă n'a voit să trécă la un alt stăpîn, căc nu putea fi nicĭ unul de séma Vitézuluĭ, ci a preferit maĭ bine..... să móră de apoplexiă pentru o femeiă? după cum îl zugrăvesce Bolintinénu..... nu, ci să ésă din lume într'un mod maĭ bărbătesc, dar şi maĭ poetic tot-o-dată, retrăgêndu-se — dînsul, cel maĭ mare boier — într'o bĭată mănăstire :

. . . . Haec est
Vita solutorum misera ambitione gravique!
(*Horat.* Sat. I. 6.)

Călugăria luĭ Udrea este un fapt istoric pînă aci necunoscut, pe care ni'l desvăluesc acum texturile nóstre.

Miron Costin ḑice că Banul Udrea, ca şi ceĭ-l'alţĭ boierĭ, «s'a închinat la Simeon-vodă».[1]

Nu este şi n u p ó t e f i adevărat, căcĭ :

1. Intre boieriĭ luĭ Simeon Movilă el nu figuréză nicăirĭ;

2. In aprile 1604, precum am vĕḑut în textul precedinte, el era deja *călugăr*, şi negreşit nu de atuncĭ, ér după usul mona-

(1) *Letop.* ed. Cogăln. I, t. 1, p. 226.

stic trebuia maĭ întâiŭ să fi fost maĭ mult timp *frate*,[1] ast-fel că intrarea'ĭ în mănăstire cată să se fi întâmplat pe la 1601.

Când dară maĭ putea el să se fi «închinat la Simeon-vodă»?

Călugărit, fostul Ban al Craioveĭ, al doilea personagiŭ după Vodă, Udrea nu înceta totuşĭ de a se intitula : «Ѧндрею кълѹгърѹл карилє амѹ фостѹ Банъ», ér în subscrierea sa el punea simplu : «Ѧндрии Банѹл».

Acéstă iscălitură, care arată pe un bun scriitor şi o mînă nu bătrînă încă, ĭat'o :

«Andreĭu» nu este decât o formă bisericéscă a numeluĭ nostru poporan *Udrea*, cu care se confundă însă şi «Adrian», generalmente pronunţat «Andrian», precum este, de exemplu, în numele oraşuluĭ «Adrianopole», turcesce *Edreneh*, franţusesce *Andrinople*, romănesce *Udriŭ* : «Ѧндрїанополи саѹ Оудрїюлъ».[2]

De altmintrea, numele *Udrea* era odată atât de respăndit la Românĭ, încât a remas chiar proverbul : «care cum venĭa, tot Udrea 'l chiăma».[3]

O formă femeiască a acestuĭ nume, *Udrişcă*, o vom găsi într'un text maĭ jos.

Cele-l'alte patru subscrierĭ sînt tóte de asemenea făcute de mână propriă, cu o cernélă gălbuiă, afară de a luĭ Костандин дїакон, care, ca şi a Udriĭ, e scrisă cu cernélă négră.

Peceţile, micĭ, reŭ întipărite prin fum, nu presintă nicĭ o figură bine determinată.

(1) Soborul I şi II canon 5, în **Aristin**, *Indreptarea legiei*, Tîrgovişte, 1652, reproducerea cea nouă p. 119, prevede un termin normal de 3 anĭ de noviciat saŭ «ispită, iscodire, căutare şi cercetare». — Cf. **Silbernagl**, *Verfassung sämmtlicher Kirchen des Orients*, Landshut, 1865, p. 51.

(2) **Amfilohie**, *De obşte gheografie pre limba moldovenéscă*, Iaşĭ, 1795, in-4, p. 15.

(3) **A. Pann**, *Povestea vorbiĭ*, Bucur., 1833, t. 3, p. 25.

1. ✝ Въ име ѡ҃ца и сн҃а и ст҃го дх҃а аминъ еȣ андрею кълȣгърȣ^{л}.

2. кариле амȣ фостȣ бань. скрисамь ʒаписȣ^{л} ме^{ȣ} ка сь фїи де маре

3. креди^{н}цъ. ла мьна́ жȣпьнȣлȣ^{и} пътрȣ ѡнческъ ши фечорилѡ^{р} лȣ^{и}.

4. ѡнчеи ши лȣ ста^{н}че. кȣмь съ се щїе къ лемь въ^{н}дȣть сатȣ^{л}.

5. кръtожанїи ѿ сȣ^{д}. вла^{ш}. дере^{п}тȣ ҂л҃д аспри гата каре сать.

6. маȣ фость милȣить. михаю воево^{д} ши амь въ^{н}дȣть е^{ȣ} де а ме

7. бȣнь воѧ фъ^{р} дь ничи ѡ невое. ка съ ле фїе лѡ^{р} сатȣ^{л} стъ^{т}торȣ

8. ши де мошїи ши ѡхабникъ. лȣи́ ши фечорилѡ^{р} лȣ^{и}. кȣ^{м} а^{ȣ} фо^{ст}

9. ши ма^{н} де наинте време аль лѡ^{р}. ши ла то^{к}мела но^{ст}ръ фо^{с}та^{ȣ}
ши

10. коѩре мъ^{р}тȣрїе анȣме ста^{н} лѡ^{ф}тȣ^{л} мере^{ш} ѿ кътȣ^{н}. и ѡпрѣ

11. по^{ст}. ѿ прежъ^{в} и дрьгичь ста^{р}. ѿ гратїе. и ба^{н}ко лѡ^{ф}.

12. ѿ бȣтещи. и коста^{н}динъ диѩко^{н} ѿ ротъ. ши аче^{с}ть то^{к}ме^{л}

13. фъкȣтȣсе^{ȣ} ꙟ четáте ꙟ търговищи. ши пе^{н}трȣ ма^{н} маре креде

14. нць пȣсȣмимь ши печете. пи^{с} м^{с}ца ю^{л} к҃и дни в^{л} ҂з҃рї...

|L. S.| |L. S.| |L. S.| |L. S.|

15. ✝ ста^{н} логофътȣ мерешȣ † а^{н}дри^{н} банȣ^{л} † ѡпрѣ по^{ст} † дръгиче.

|L. S.|

16. † ко^{с}та^{н}ди^{н} диѩко^{н}.

TRANSCRIPȚIUNEA:

✝ Въ име ѡтца и сына и сватаго дȣха аминъ (în numele Tatăluĭ şi Fiĭuluĭ şi Sântuluĭ Duh, amin). Eu Andreĭu călugăru*l* carile amu fostu Banŭ, scris'amŭ zapisu*l* me*u* ca să fii de mare credi*n*ţă la măná jupănulu*i* Pătru Oncescŭ şi fećorilo*r* lu*i*, Oncei şi lu Sta*n*ce, cumŭ să se ştie că le'mŭ vă*n*dutŭ satu*l* Crătojanii ѡт сȣдство (din districtul) Vlaș^{ca} dere*p*tu 34,000 aspri gata, care satŭ m'au fostŭ

miluitŭ Mihaĭu voevod, şi amŭ văndutŭ e*u* de a me bună vola, făr' dă nici o nevoe, ca să le fie lo*r* satu*l* stăt*ă*toru şi de moşii şi ohabnicŭ, luĭ şi fećorilo*r* lu*i*, cu*m* a*u* fos*t* şi ma*i* de nainte vreme alŭ lo*r*, şi la tocmela nos*t*ră fost'a*u* şi boĭare mă*r*turie, anume: Sta*n* lo[go]*f*ătu*l* Mere*ş* ѿ (dela) Cătu*n*[1], и (şi) Opré pos*t*elnic ѿ Prejă*v*, и Drăghićŭ стар (bătrînul) ѿ Gratie, и Ba*i*co lo[go]*f*ătul ѿ Buteşti, и Costa*n*dinŭ diĭaco*n* ѿ Rotă, şi aces*t*ă tocme*l*ă făcutu-se-ѫ în cetáte în Trăgovişti, şi pe*n*tru ma*i* mare credenţă pusu-mi'mŭ şi pecete, пис (scris) м*e*ца (luna) іu*l*іе 28 дни (ḑile) влет (în anul) 711... (160...?) † Sta*n* logofătu Mereşu. † A*n*dri*i* Banu*l*. † Opré pos*telnic*. † Drăghice. † Costa*n*di*n* diĭaco*n*.

N o t a n d a :

finalul ꙋ întreg : дерептꙋ, амꙋ фостꙋ, стътъторꙋ, Мерешꙋ;

finalul ꙋ jumătăţit fórte des : Банъ, скрисамъ, Ѡнческъ, кꙋмъ, сатъ, фостъ, милꙋитъ, амъ вѫндꙋтъ, ѡхабникъ, алъ, Дръгичъ, Костандинъ, пꙋсꙋмимъ;

ъ şi ѫ întrebuinţaţĭ ambiĭ de o potrivă pentru *ă* şi *ŭ*;

e trecut în *i* : ѫндрипи (dar şi ѫндрепю), карилє (=carele), съ фїи (dar şi сѫ фїє), Тръговищи, мошїи (la singular);

e pentru actualul *i* : боꙗрє (la plural), кредєнцъ (dar şi крединцъ);

ъ=є : Дръгичъ şi Дръгичє;

o pentru *oa* : Ротъ, ностръ;

duplă formă a genitivo-dativului : Ѡнчєи пин лꙋ Станчє;

є pentru ѣ : врємє (nu врѣмє), а мє, фъкꙋтꙋсєꙋ (=făcutu-se-au), пєчєтє (nu пєчѣтє), ачєстъ токмєлъ (=acéstă tocmélă);

а pentru є : а мє бꙋнъ во а, dar : ничи ѡ н є в о є;

и pentru ꙟ : пꙋсꙋмимъ (=pusu-mi-amŭ);

дъ (=dă) şi дє;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ сє фїє;

prepoziţiunea repetată : ꙟ четате ꙟ Тръговищи;

rangul pus între numele de botez şi între poreclă : Стан логофътꙋл Иереш;

cuvinte accentate : мжнá, четáте, лꙋй;

pentru sintaxă : каре сать маꙋ фость милꙋить Михаю воевод;

numĭ locale : Гратїе, Бꙋтещи, Прежъв (=Прежьв din textul precedinte).

XXVI.

O MĂRTURIĂ

Popa Tiful, Mircescĭ (distr. Vlaşca), 1606, aprile 15.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Mitropolia din Bucurescĭ No. CXVI.

In condica Mitropolieĭ s'a transcris în t. 9, p. 239, în următorul mod :

Сѫ сѫ щие кѫ аȢ авȢт Ȣнкїашȣл ФȢгле мошие ѫ Мирчещи, ѡ жȢмѫтат *(sic)* **де фȢнїе де мошие, ши аȢ авȢт Ȣнкїашȣл ФȢгле ѡ браниціе алѣсѫ, браниціе минѣскѫ а лȢи ШербȢл татѫл ФȢглеи, ши мѫртȢрие. Роман МинескȢл, ши Радомир, ши Балотѫ, ши Снѣгѫ, ши Тома РобȢл, ши Щефан Грам, Михаи, ши Фрѫцилѫ ѡтам, ши Мѫтоша Берчюл; динтр'ачастѫ мошие аȢ дат ШербȢл Ȣн лок Воинеи, пентрȢ ѡ Владѫ, ши аȢ фост мѫртȢрие ши Кaзан, ши ам скрис еȢ попа ТифȢл, ши аȢ фост мȢлци ѡамени бȢни ла моартѣ ФȢглеи; іар чине сѫ ва скȢла сѫ факѫ алт чева, сѫ фие афȢрисит де 318 пѫринци, ши сѫ фие афȢрисит ши анаѳема; ши аȢ рѫмас ачест сѫрак Ѹдрика сѫ нȢ сѫ бѫнтȢіаскѫ де нименѣ; писах месеца априлїе 15 дни в лѣт 7114 : —**

⊙ Роман. ⊙ Радомир. ⊙ Балотѫ. ⊙ Снѣгѫ. Тома. Щефан. ⊙ Михаи. ⊙ Фрѫцилѫ. ⊙ Мѫтоша. ⊙ Берчюл. ⊙ Казан. ⊙ Попа ТифȢл.

Ши доаѡ фѣце де арие ши кȢ фѫтѫчюне ши Ȣн пȢц ши локȢ де бисерикѫ ачѣстѣ аȢ фостȢ тоате але ФȢглеи де бащинѫ дин Мирчещй.

In acéstă transcripţiune copistul s'a silit numaĭ a surprinde înţelesul actuluĭ; şi nicĭ chiar aci el n'a fost tot-d'a-una noroco-

căcì dintr'o femeiă «mătuşa Bercii» a făcut un bărbat «Mătoşa Bercîul», dintr'un bărbat «Vlad» a făcut o femeiă «Vladă», dintr'o fată «săracă Udrişcă» a făcut un băiat «săracul Udrica» etc.

În adevăr, precum ne vom încredinţa îndată, opera luì «popa Tiful» din Mircescì nu este tocmaì uşóră de descifrat.

Actul e scris pe o fóiă de hârtiă gălbuiă, subţire, lungă de 31, lată de 21 ½ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Ca specimen de scrisóre, reproducem maì jos în text primul rînd în fac-simile, maì adaugând aci că cernéla e fórte négră, ér şirurile sînt strîmbe, scrise la o distanţă inegală (dela 3 milimetri pînă la 1 centimetru), şi nu tóte de aceiaşì lungime (dela 14 pînă la 20 centimetri).

Sub fie-care iscălitură, tóte scrise de mâna luì popa Tiful, este câte o pată de cernélă dela punerea degetuluì.

De asupra celor maì multe cuvinte, întocmaì ca în textul publicat maì sus sub No. XVI, scriitorul aruncă câte un segment fără nicì o trebuinţă : мирчещє, попа etc.

Este şi maì curios că d'asupra luì s, scris maì mult ca V, figuréză pretutindenì doă puncturì, ba une-orì popa Tiful nu cruţă acest lux de punctuaţiune nicì chiar d'asupra luì н, ж, є, după cum se póte vedé în rîndul cel fac-similat.

Dintre persónele menţionate în act, pe unele le găsim, de asemenea, într'un crisov din 13 maîu 1620 dela Gavril Movilă, relativ tot la satul Mircescì, şi anume : Bercîul, Balotă şi Roman.

Despre însemnătatea filologică a acestuì text, vedì maì jos Notanda.

Aci vom face numaĭ o observaţiune.

El este tot ce póte fi maĭ **r u s t i c**.

Intr'însul noĭ găsim cele maĭ stereotipe trăsure ale aceluĭ **g r a ĭ u ţ e r ă n e s c**, prin care se caracterisă unele scrisorĭ şi inscripţiunĭ latine din vécul de mijloc.[1]

Aşa este, bună óră, acea perpetuă confusiune între *e* şi *i*, *u* şi *o*, despre care deja Mabillon ḑicea în privinţa documentelor latine mediane : «immutatio frequens est *e* pro *i* et vice-versa, i-«temque *u* pro *o*, quae immutatio etiam familiaris fuit apud vete-«res Romanos.»[2]

Maĭ cu sémă semnificativ este în textul nostru *u*=*o* şi *o*=*u*, fenomen pe care nu'l vedem maĭ de loc în cele-l'alte documente din colecţiunea de faţă.

Lepsius a demonstrat, că alfabetul greco-latin primitiv nu distingea pe *u* de *o*, şi prin urmare nicĭ graĭul cel viŭ al poporuluĭ din Elada şi din Italia nu cunoscea vre-o deosebire între ambele sunurĭ, pronunţând o singură vocală mixtă, adecă nicĭ *o*, nicĭ *u*, ci un fel de *o* şi *u* tot-o-dată.[3]

Archaismele, fie lexice, fie curat fonetice, persistă une-orĭ într'un bĭet colţuşor imperceptibil, într'un atom din totalitatea naţiuniĭ, după ce aĭurĭ s'aŭ perdut fără urme; ţeraniĭ dela Mircescĭ din plasa Néjlovuluĭ, cu popa Tiful în frunte, nu-şĭ închipuiaŭ, de sigur, pe la 1600, că eĭ pronunţă vocalele întocmaĭ aşa după cum le rostĭaŭ, cu miĭ de anĭ înainte, străbuniĭ din epoca unităţiĭ etnice greco-italice!

(1) **Fumagalli,** *Delle istituzioni diplomatiche*, Milano, 1802 t. 1, p. 267—94.

(2) **Mabillon,** *De re diplomatica*, Neapoli, 1789, t. 1, p. 61.

(3) **Lepsius,** *De tabulis Eugubinis*, Berolini, 1833, p. 76 — 9. — Idem, ***Paläographie als Mittel für die Sprachforschung***, Berlin, 1834, p. 60 : «Im Griechischen und Lateinischen «dagegen ist das *o* nicht wie im Sanskrit und Hebräischen eine Nüance vom *a*, sondern von «*u*..... die Paläographie auffallend bestätigt und durch Vergleichung der Semitischen Al-«phabete lehrt, dass V (die alte Form des Griechischen υ und im Etruskischen und Umbri-«chen die einzige Form für *o* und *u*) ursprünglich gar kein von O verschiedenes Zeichen war.»

2. де ф8не де мош^{и}е ше а8 во^{т} 8кеш8^{л} ф8гле 8 бране

3. ще алесъ бранеще минескъ а а8 ^{ше}рбо татъл8

4 ф8гле^{и} ше мърторіе романъ минеско^{л} ше радомир8

5. ше балотъ ше снѣгъ ше тома робо^{л} ше щефанъ

6 грама михаю ше фръцель ѿ тамъ ше мътоша

7. берчюи де ѫтрачестъ мош^{и}е а8 дато шербо

8. 8ѫ локо боне^{и} пеѫтро владъ ше а8 ф8ст8

9. мърт8рїе ше казанъ ше амо скрисо е^{8} попа

10. тиф8^{л} ше а8 ф8сто молци ѡмене бони ла мор^{т}е

11. ф8гле^{и} ıаръ чене се ва ск8ла съ факъ ал^{т}ь чева

12. съ ф^{и}е афр8риситъ де т̄ ше ӣи ѡ^{с}теци (*sic*) ше съ фи^{и}

13. афр8р^{с}и^{т}8 ше анатима пис мѣсеца априлїе еї̄

14. ше а ръмасо ачестъ съракъ 8дриска съ но 8 бъѫто-ıаскъ

15. немене въ л^{и}то : ѕрдї

16. рома^{н} (*deget*) ра^{д}умиро (*deg.*) бало^{т}ъ (*d.*) снегъ (*d.*) тома (*d.*) щефа^{н} (*d.*) михаю (*d.*).

17. фръци^{л} (*d.*) мътоша берчю^{н} (*d.*) казанъ (*d.*) попа тиф8^{л} (*d.*).

18. ше доа феце да арие ше 8 фътъченъ ше 8 поц8

19 ше л8к8 де бесѣрекъ ачесте а8 ф8ст8 т8те а ф8с^{т}8

20. але ф8глїе ше а ф8гле де бащенъ де мирчещи.

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се цине;

cuvîntul slavic штеци prefăcut în щтеци, — óre prin vr'o etimolog poporană (de ex. *osteţ* «luptător», dela *óste*)? saŭ prin influinţa tenueĭ urméză (cf. ascut, lespede...)?

pentru sintaxă : ачесте аѹ фѹстѫ тѹте а фѹстѹ але Фѹгліе, ше а Фѹ де баціенѫ, cu doă repetiţiunĭ demonstrative;

numĭ bărbătescĭ : Фѹгле,[1] Балотѫ, Снѣгь, Радомирѹ, Минескол, Шере Берчѣ, Фрѫциль, Казанѫ, Тифѹл...;

nume femeesc : Ѹдриска;

terminĭ agricolĭ : феце да арие, фѫтѫченѫ (= *fătăcină* din *fătăcĭun* ca *mortăcină* din *mortăcĭune*), бранеще (= pădure oprită de tăiat);

бранеще din slavicul бранити «oprire», ca medio-latinul *parcus* d *parcere* şi provenţialul *deves*=«bois *défensable*»;[2]

фѹне, vedĭ texturile No. IX şi XI.

(¹) Tot aşa se chiăma un boier din Moldova la 1641 : «Басиліе Фѹгле ворникѹл д Брладѹ», *Arch. Statuluĭ, m-rea Rachitósa X.*

(²) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

courcissements grossis» dintre cele maĭ imposibile, fără **n i c ĭ u n s i n g u r e x e m p l u** în fonologia română; [1]

confusiunea între *u* şi *o* în acelaşĭ cuvinte : мжрторіє şi мжртȣрїє, Радомирȣ şi Радȣмиро, локо şi лȣкȣ, фȣстȣ şi фȣсто;

confusiunea între *i* şi *e* : ȣкишȣл şi ȣкешȣл, Мирчещи şi Мирчещіе, Фрж-цель şi Фржциль, сж фие şi сж фии;

e pentru *i* : чене (=cine), ѡмене, şi pretutindenĭ ше în loc de ши;

e pentru ѣ saŭ ıа : Минескж (=Minéscă), ачестж мошие, Снегж (dar şi Снѣгж), феце (nu фѣце);

ю pentru є : Берчюи în loc de Берчеи;

simplul *o* pentru *oa* : ѡмене, морте;

доа = doă;

ж muĭat : жюмжтате;

да арие, în loc de де...;

ȣ͡ꙟ=*uĭn*=*un*, пе͡ꙟтро=*peĭntro*=*pentru*, бж͡ꙟтоıаскж=*băĭntoĭască*=*băntuĭ ască*, де ꙟ;

disparițiunea luĭ н : ȣкешȣл (= unchesul) şi ȣ (= un), pe lîngă care însă şi ȣ͡ꙟ, cf. maĭ sus textul No. XVII;

remarcabilă aferesă : вот (de 2 orĭ) pentru лвȣт;

Фȣгле, cu triplul genitiv : Фȣглеи, Фȣглїе şi а Фȣгле;

а лȣ Шерво;

pe lîngă лȣ фȣстȣ — а фȣстȣ, precum şi а ржмасо;

(¹) **Cihac,** *Dict. d'étym.*, p. 182. — Pronumele nostru *o*, fie ca numeric, fie ca personal, adecă avênd o duplă întrebuințare, dar fiind acelaşĭ în fond, provine din *va*, după cum şi din a treia persónă singulară a indicativuluĭ presinte *va* poporul a făcut tot *o* : «*o* să fie»=«*va* să fie», după cum din maghiarul «*város*» avem «*oraş*», din latinul *vel* prin forma română veche «*vare*» s'a născut «*orĭ*», etc. Este radicala pronominală ario-europeă *va*, de unde de asemenea : zendicul *ava* «acela», slavicul овж-ова, grecul αὐ=*ava* în αὐ-τός (cf. **Bopp,** *Gramm. comparée*, trad. Bréal, t. 2, p. 356) şi albanesul *ai*, forma veche *avi* «acela» şi «el» (cf. **Camarda,** *Saggio sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, p. 209). E fórte interesant că primitivul *ava* a scădut la *o* şi *u* nu numaĭ la Românĭ, dar şi 'n familia eranică : în dialectul huzvaretic *ô*, în dialectul parsic *ôi* (=forma albanesă *ai*), în limba persiană modernă *ô*, în dialectul bucharic *u*, etc. (**Justi,** *Handbuch der Zendsprache*, p. 32). Maĭ pe scurt, pronominalul *o* este la Românĭ un rest ante-roman.

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : сѫ се цине;

cuvîntul slavic штеци prefăcut în шстеци, — óre prin vr'o etimolog poporană (de ex. *osteţ* «luptător», dela *óste*) ? saŭ prin influinţa tenueĭ urméză (cf. ascut, lespede...) ?

pentru sintaxă : ачесте аѹ фѹстѹ тѹте а фѹстѹ але Фѹгаїе, ше а Фѹг де баціенѫ, cu doă repetiţiunĭ demonstrative;

numĭ bărbătescĭ : Фѹгле,[1] Балотѫ, Снѣгъ, Радомирѹ, Минескол, Шерб Берчѣ, Фрѫциль, Казанѫ, Тифѹл... ;

nume femeesc : Ѹдриска;

terminĭ agricolĭ : феце да арие, фѫтѫченѫ (= *fătăcină* din *fătăcĭu* ca *mortăcină* din *mortăcĭune*), бранеціе (= pădure oprită de tăiat);

бранеціе din slavicul бранити «oprire», ca medio-latinul *parcus* d *parcere* şi provenţialul *deves*=«bois *défensable*»;[2]

фѹне, vedĭ texturile No. IX şi XI.

(1) Tot aşa se chiăma un boier din Moldova la 1641 : «Басилїе Фѹгле ворникѹл Браладѹ», *Arch. Statuluĭ, m-rea Rachitósa X.*

(2) *Revue des langues romanes*, t. 4 (1873), p. 218.

XXVII
NOTIŢĂ DE CUMPĂRĂTURE.

Curescii sau Bogata (distr. Ilfov), 1606, maiŭ 8.

Originalul în Archivele Statuluĭ: episcopia Argeş No. LXXXIX. In Condica acesteĭ episcopie nu s'a copiat.

E scris pe o fóiă de hărtiă grósă şi aspră, lungă de 32, lată de 21 centimetri, fără semn de fabrică, care se afla — probabilmente — pe fóia ce lipsesce.

Scrisórea, cu cernélă négră, cu litere drepte, nalte de 4 milimetri, şi cu distanţa între rîndurĭ de 1 centimetru, presintă ceva intermediar între cursiva zapiselor şi semi-unciala manuscriptelor.

Este greŭ a distinge pe ъ de ь.

1. † Съ се щїе къ... з^{н}пъра^{т} ста^{н} добрикъи^{и} пъ^{м}нътȣри дела
2. негослава пъмъ^{н}тȣри. ѕ̄ї. ѡ^{п}тȣ трȣ къ^{н}пъ. ꙗ^{р} ѡ^{п}тъ тра^{л}тъ
3. къ^{н}пъ ди^{н} ꙃилеле Ми^{в}ни^{и} во^{д}. дир^{ѣ}птъ. ⸗д. де а^{с}при де а^{р}
4. џи^{н}тȣ. ши ꙗ^{р} а^{ȣ} кȣ^{н}пъра^{т} ста^{н} добрикъи^{и} па^{р}те лȣ стреꙃе
5. тоа^{т} къ^{т} се ва алеџе(*) де пе^{с}те то^{т} хота^{р}лȣ. ди^{н} апа
6. џемени^{и} пъ^{н} вале пȣ^{р}къреци^{и}. ꙗ^{р} а^{ȣ} къ^{н}пъра^{т} дȣмитрȣ пъ^{р}ток
7. па^{р}те лȣ прав^{ц} ши а лȣ ко^{с}тади^{н} тоа^{т} къ^{т} се ва алѣџе
8. пе ѡ^{ч}на блъ^{н}де^{с}къ. де^{н} чи^{н} пъ^{н} чи^{н} ди апа џемени^{и} пънъ
9. вале пъ^{р}къреципо^{р} дирептъ ⸗ѕ̄.л̄. ве^{д} ви^{н}. ва^{д}ра кътѣ ко^{с}да

(*) Aci de asupra, cu acoiaşĭ mână şi cernélă, e scris: дире^{п}тȣ ⸗е.

XXVIII
O DELIMITAŢIUNE

DISTRICTUL VÎLCEA, 1608, APRILE 15.

Originalul în Archivele Statuluĭ : Cozia II.

Scris pe o fóiă de hârtiă afumată, fórte stricată, lipsind un mare petec la mijloc, lungă de 29 ½, lată de 20 centimetri, fără semn de fabrică.

Scrisórea, cu cernélă gălbuiă, e frumósă, dréptă şi îndesată, cu litere nalte de 2 milimetri şi cu o distanţă de 5 milimetri între rîndurĭ.

Cele şése peceţĭ, întipărite prin fum, sînt fórte nedistinse : abia se maĭ póte recunósce pe una din ele un leŭ în picióre cu códa rădicată, adecă ceia-ce se chiamă «lion passant» în eraldică.

Actul s'a transcris la 1778 în condica cea veche a Cozieĭ, fóia 59, pe când nu era încă rupt, ast-fel că acéstă copiă, deşi fórte defectósă ea-însăşĭ, ne va înlesni totuşĭ a completa, negreşit între parentesĭ, lacunele ce există în starea actuală a textuluĭ; din nenorocire însă, condicarul a uĭtat cu desăvîrşire de a copia rîndurile 15—16, tocmaĭ cele maĭ stricate.

Sub raportul ortografic, acest act se caracterisă printr'o deosebită predilecţiune pentru î, pe care 'l pune în loc de ĭ şi chiar de н.

† скрисам нони ꙋ боꙗр карїи ам фость хотарнич ши токъмѣлнич
сфинтеи
мънъстир дела коѯїꙗ. ꙟсъ егꙋмен аꙋ фостꙋ пърїнътел пахомїе
деч аꙋ
аꙋтъ път кꙋ сарки ѯ де вꙋжорани пънтрꙋ къ аꙋ аꙋтъ саркиѯ ѡч-
нъ депреꙋн
кꙋ сфънта мънъстире деч нѣꙋ лꙋатъ егꙋменꙋл денъпреꙋнъ кꙋ
сарки ѯ пре ръваше домнещї дин нои ꙟкъ ам мерсꙋ пре кꙋвънтꙋл
домнꙋ нострꙋ де ам кътатъ ши ам къкатꙋ ѡчна сатꙋлꙋи
богдънещїи дела ѡлтъ дин ам афлатъ пре сарки ѯ мощѣн къ аꙋ
фостъ кꙋмпърат сарки ѯ ꙟкъ дин ѯилеле михнеи вод ши ꙗм къ-
ꙋтатъ
ши кърциле лꙋ сарки ѯ че аꙋ аꙋтъ де мошїе дин нои ꙟкъ ам
фъкꙋтъ кар
тѣ дела мъна [ноа]стръ лꙋ сарки ѯ съш цїе мошїꙗ пре кърци че аꙋ
аꙋт[ъ]
ꙟсъ ам хотъ[рътъ] кꙋмпꙋл кꙋ пъдꙋрѣ де ам фъкꙋтъ ѡчна лꙋ сар-
ки ѯ [в]
кодри ꙋн [кодрꙋ пре] лън [гъ х]отарꙋл кълимънещїлор ши ам пꙋс
п[їа]
тръ [дин коаче де валѣ маре] ши съ мѣргъ ачел кодрꙋ дин апа
ѡлтꙋ[лꙋи]
кꙋ [пъдꙋрѣ кꙋ тотъ пънъ ла хо]тарꙋл мꙋерещїи ши челалалт кодрꙋ
пре.................. щїи ши прин пъдꙋре пре слѣмѣ...
п............... е пре мꙋерѣска пън ла мерїи кърнꙋлꙋи...
алътꙋрѣ... [плъв]иченѣска предечиндѣ шн де кътръ селищѣ

18. бо^{гд}нещїло^{р} ȣ[нде по]го^{р} калѣ карȣлȣи дела рȣ^{д}. ши кȣ пъдȣрѣ
кȣ то^{т}

19. пънъ ѫ хотарȣ^{л} мȣерещїи. ꙗ^{р} селищѣ съ ѡ цїе пре кȣ^{м}пърътȣ^{р}

20. ши лѣȣ фо^{с}тъ [алѣ]съ ма^{и} денаи^{н}те врѣме де мощѣнїи сатȣлȣи

21. де саȣ щїȣтъ па^{р}тѣ влъдȣцѣскъ чи а^{м} але^{с} съ цїе са^{р}ки^{ѯ}.в.
пъ^{р}ци

22. ши кȣ вадȣ^{л} морїи ди^{н} селище. ꙗ^{р} ѡ па^{р}те де селище де^{с}пре

23. малȣ^{л} рошȣ алътȣрѣ кȣ валѣ ѫ жо^{с} ка^{р} па^{р}те а^{ȣ} фо^{ст} а сире^{н}
съ а^{н}бъ а

24. ѡ цїнѣ коѯїꙗнїи ди^{ч} нои ачещи ѕ боꙗ^{р} анȣ^{м} пъ^{р}вȣ^{л} лѡ^{г} ѿ рȣда

25. и фръ^{н}кȣ^{л} ѿ потърошa^{н} и а^{н}ге^{л} ко^{м} ѿ съ^{р}чинещи и преда ло^{г}
ѿ бъ^{р}се^{щ}

26. и гїѡка ѿ съ^{м}боти^{н} и хȣ^{д} ѿ дьещи но^{и} аша а^{м} але^{с} ши мъ^{р}тȣ-
риси^{м}

27. кȣ сȣфлетеле ноа^{с}тре. ши пе^{н}трȣ креди^{н}ца нѣ^{м} пȣ^{с} ма^{и} жо^{с} пе

28. чещи^{л} ка съ^{с} крѣ^{ѯ} пис мца апри^{л} еї^{дн} в^{л}^{т} ъ ҂ѯрȣї

(L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† scris'a*m* no*i* 6 boïa*r*^{i} carii a*m* fostŭ hota*r*nic^{i} şi tocămé*l*nic^{i} sfi*n*tei mănăsti*r*^{i} dela Cozïa, însă egume*n* au fostu părinăte*l*^{e} Pahomie; de*c*^{i} au avutŭ pă*r*ă cu Sa*r*ki*z* de Bujorani pă*nt*ru că a*u* avutŭ Sa*r*ki*z* o*c*^{i}nă depreu*n*^{ă} cu sfănăta mănă*s*tire, de*c*^{i} néu luatŭ egumenu*l* denăpreună cu Sa*r*ki*z* pre răvaşe do*m*neşti, di*c*^{i} noi încă a*m* me*r*su pre cuvănătu*l* do*m*nu-nostru de a*m* căutatŭ şi a*m* că*l*catu o*c*^{i}na satului Bo*g*dăneştii dela O*l*tŭ, di*c*^{i} a*m* aflatŭ pre Sa*r*ki*z* moştĕ*n*, că a*u* fostŭ cu*m*păra*t* Sa*r*ki*z* încă di*n* zilele Mi*h*nei vo*d*^{ă}, şi ï-a*m* căutatŭ şi că*r*ţile lu Sa*r*ki*z* ce a*u* avutŭ de moşie,

dic^{i} noi încă a*m* făcutŭ ca*r*té dela măna [noa]*s*tră lu Sa*r*kiz să-*ş*^{i} ţie moşăĭa pre că*r*ţi ce a*u* avutŭ; însă a*m* hotă[rătŭ] că*m*pu*l* cu pădure de a*m* făcutŭ oc^{i}na lu Sa*r*kiz 2 codri, u*n* [codru pre] lă*n*-[gă ho]taru*l* Călimăneştilo*r*, şi a*m* pu*s* p[ia]tră [dincoace de valé mare] şi să mé*r*gă ace*l* codru di*n* apa O*l*tu[lui] cu [pădure cu totŭ până la ho]taru*l* Muereştii, şi cela-l'a*lt* codru pre . . . . [Muere]-ştii şi prin pădure pre slémé . . . p . . . . . e pre Muerésca pa*n*^{ă} la merii Că*r*nului . . . alăturé . . . . [Plăv]icenésca pre deci*n*dé, ş*i* de către selişté Bo*gd*^{ă}neştilo*r* u[nde po]go*r*^{ă} calé carului dela Ru*d*^{a}, şı cu pădure cu to*t*, până în hotaru*l* Muereştii, ĭa*r* selişté să o ţie pre cu*m*părătu*r*^{i}, şi léu fo*s*tŭ [alé]să ma*i* denai*n*te vréme de moşténii satului de s'au ştiutŭ pa*r*té Vlăduţéscă; ci a*m* ale*s* să ţie Sa*r*kiz 2 pă*r*ţi şi cu vadu*l* morii di*n* selişte, ĭa*r* o pa*r*te de selişte de*s*pre malu*l* roşu, alăturé cu valé în jo*s*, ca*r*^{e} pa*r*te a*u* fo*st* a Sire*i*, să a*i*bă a o ţiné Coziĭanii; dic^{i} noi aceşti 6 boĭa*r*^{i}, anu*m*^{e} Pă*r*vu*l* lo*g*^{ofăt} ѿ (dela) Ruda и (şi) Fră*n*cu*l* ѿ Potăroşa*n*^{i} и A*n*ghe*l* com$^{is(?)}$ ѿ Să*r*^{ă}cineşti и Preda lo*g*^{ofăt} ѿ Bă*r*se*ş*t^{i} и Ghioca ѿ Să*m*botin и Hu*d* ѿ Dăeşti, no*i* aşa a*m* ale*s*, şi mă*r*turisi*m* cu sufletele noa*s*tre, şi pe*n*tru credi*n*ţa né*m* pu*s* ma*i* jo*s* peceţi*l*^{e} ca să *s*^{ă} cré*z*^{ă}, пис мѣсяца (scris în luna) apri*l*^{ie} 15 дни (ḑile) влѣтъ 7116 (în anul 1608).

Notanda:

finalul *u* întreg : мерсȣ, фостȣ (dar şi фостъ), къкатȣ;

finalul *u* jumătăţit fórte des : авȣтъ (= avut*ŭ*), лȣатъ (= luat*ŭ*), кътȣтатъ (= căutat*ŭ*), ѡатъ...;

un *ă*, vocală irraţională, ce-va ca *schwa* semitic, de 3 orĭ între *n* şi *t* : пъріньтеле (=pări*nă*tele), сфънъта (=sfă*nă*ta), кȣвънътȣл (=cuvă*nă*tul), şi o dată între *k* şi *m* : токъмѣлничи (=to*căm*élnici), dintre carĭ cu forma céstă din urmă cf. токьмѣлеле în textul publicat maĭ sus sub No. 1 şi vocala irraţională între *c*—*m* la Romanĭ în cuvinte împrumutate dela Grecĭ : «Al*gem*eon» din 'Αλκμαίων, «Al*cum*ena» din 'Αλκμήνη, «dra*chum*a» din δραχμή, «Te*cum*essa» din Τέκμησσα, «a*cum*e» din ἀκμή, etc.,[1] ér pentru

[1] **Schuchardt,** op. cit. II, p. 395, 408, 425.

XXIX—XXX.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUĬ MÎRZEA.

Circa 1608—1609.

Intre aniĭ 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întâmplase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria socială a epoceĭ.

Proprietar al satuluĭ Berilescĭ din districtul Ilfov era un boier de ţéră numit Şuşan, după mórtea căruia averea 'ĭ trebuia să tréca la copiiĭ seĭ, anume la treĭ fete: Stana, Nécşa şi Rada, şi la un băiat: Dispot; cele doă surorĭ maĭ marĭ însă gonĭaŭ pe unicul lor frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Şuşan, căcĭ—ḑiceaŭ ele: «ест бил прихватил бащꙋ им Шꙋшан по матерѣ Диспотов на име «Воика злаа хꙍдца със един Яциганин блꙋд сътворила, таж ѡна ест ꙋтекла «понеж ест хотѣл Шꙋшан да ю загꙋбит, а после Воика ѡна ест роділа тог «синъ биш рѣх Диспод ѿ под плетїе ıакож един копел, и рекла ест Воика «матерѣ Диспотов понеж ест била непразна ѿ Шꙋшан (tatăl lor Şuşan «prinsese pe muma luĭ Dispot, numită Voĭca, cu umblărĭ rele, *a- «vênd ea a face cu un Ţigan*, şi dînsa a şi fugit atuncĭ, fiind-că «Şuşan voĭă s'o ucidă, ér după aceĭa Voĭca *a născut pe acel fiiŭ «maĭ sus ḑis Dispot pe sub gardurĭ ca pe un bastard*, şi pretindea «Voĭca, muma luĭ Dispot, cumcă a remas îngreunată de Şuşan)».

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu era maĭ bună decum este astăḑĭ, e descris pe larg într'un crisov al luĭ Mihné-vodă Alexandru din 11 februariŭ 1586, păstrat în Archivele Statuluĭ: Mitropolia Bucurescĭ No. VIII.

Faţă cu cérta între copiiĭ luĭ Şuşan, divanul domnesc a acor-

dat luĭ Dispot dreptul de a-şĭ dovedi legitima filiaţiune prin 12 conjurătorĭ: «дал ест закwн Диспотов. вı҃. болѣри, да заклет како ест «рожден Диспод ѿ тѣло Шѹшанов (ĭ-a dat luĭ Dispot lege 12 boierĭ, «ca să jure că este născut Dispot din corpul luĭ Şuşan)»,—ceia-ce s'a şi făcut, conjurătoriĭ jurând— nu se scie pe ce fel de temeiŭ— cumcă «Dispot a eşit din corpul luĭ Şuşan», şi atuncĭ averea a fost adjudecată *pro indiviso* la câte-şĭ-patru: Stana, Nécşa, Rada şi Dispot: «ıаkож да бѹдет тwг брат сьс тех вишречени сестри д҃. братїе «нераздѣлени (ca să fie acel frate cu acele maĭ sus ḑise surorĭ 4 fraţĭ «nedespărţiţĭ)».

Stana, cea maĭ mare fétă a luĭ Şuşan, era măritată după un boierinaş numit Preda, «vătăv ѿ Cacaleţĭ», pe care de asemenea îl menţionéză crisovul luĭ Mihnea, ér maĭ pe larg un crisov dela Radu-vodă Mihné din 16 novembre 1620.

Tóte astea s'aŭ petrecut înainte de 1577; prin urmare, în cele doă documente de maĭ jos noĭ avem a face cu nesce ómenĭ ce aparţin deplin seculuĭ XVI.

Actele de maĭ sus, ca şi cele-l'alte ce vor fi citate acum îndată, se conservă în acelaşĭ pachet No. VIII al Mitropoliei din Bucurescĭ.

Actorul principal în ele, cumpărătorul satuluĭ Berilescĭ dela familia luĭ Şuşan, este un personagiŭ fórte istoric: marele spatar Mîrzea.

Cu ocasiunea texturilor precedinţĭ noĭ am făcut deja cunoscinţă cu câţĭ-va dintre ceĭ maĭ remarcabilĭ campionĭ aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul: Banul Udrea, agă Fărcaş, logofătul Tudosie.

Nu maĭ puţin celebru este spatarul Mîrzea.

In armata luĭ Mihaiŭ-vodă eraŭ doĭ căpitanĭ cu acest nume, probabilmente fraţĭ, pe carĭ contimpuraniĭ îĭ deosebiaŭ prin epitetele de «Mîrzea cel mare» şi «Mîrzea cel mic».

Eroul nostru este «Mîrzea cel mare», menţionat maĭ adesea în fântine istorice, ajuns la culmea ierarchieĭ boerescĭ şi al căruĭa numele de botez era Vasilie, [1] pe când cel-l'alt Mîrzea — numele luĭ de botez nu se scie—a jucat un rol relativamente neînsemnat şi de o durată fórte scurtă.

(1) Bethlen, op. cit. t. 5, p. 147.

XXIX—XXX.

CUMPĂRĂTURELE SPATARULUÏ MÎRZEA.

Circa 1608—1609.

Intre aniĭ 1568—1577, sub Alexandru-vodă Mircea, se întâmplase un proces scandalos, care nu este fără interes pentru istoria socială a epoceĭ.

Proprietar al satuluĭ Berilescĭ din districtul Ilfov era un boier de ţéră numit Şuşan, după mórtea căruĭa averea 'ĭ trebuĭa să trécă la copiiĭ seĭ, anume la treĭ fete: Stana, Nécşa şi Rada, şi la un băiat: Dispot; cele doă surorĭ maĭ marĭ însă goniaŭ pe unicul lor frate, sub cuvînt că el n'ar fi fost născut din Şuşan, căcĭ—ḑiceaŭ ele: «ест бил прихватил бащ8 им Ш8шан по матерѫ Диспотов на име «Воика злаа хωдца със един Ѩциганин блѫд сътворила, таж ωна ест 8текла «понеж ест хотѣл Ш8шан да ю заг8бит, а после Воика ωна ест роділа тог «синѫ бнш рѣх Диспод ѿ под плетїе ıакож един копел, и рекла ест Воика «матерѫ Диспотов понеж ест била непразна ѿ Ш8шан (tatăl lor Şuşan «prinsese pe muma luĭ Dispot, numită Voïca, cu umblărĭ rele, *a«vênd ea a face cu un Ţigan*, şi dînsa a şi fugit atuncĭ, fiind-că «Şuşan voïà s'o ucidă, ér după aceïa Voïca *a născut pe acel fiiŭ «maĭ sus ḑis Dispot pe sub gardurĭ ca pe un bastard*, şi pretindea «Voïca, muma luĭ Dispot, cumcă a remas îngreunată de Şuşan)».

Acest proces *turpis causa*, care ne arată că la 1570 lumea nu era maĭ bună decum este astăḑĭ, e descris pe larg într'un crisov al luĭ Mihné-vodă Alexandru din 11 februariŭ 1586, păstrat în Archivele Statuluĭ: Mitropolia Bucurescĭ No. VIII.

Faţă cu cérta între copiiĭ luĭ Şuşan, divanul domnesc a acor-

Să revenim însă asupra celor doă texturĭ, publicate maĭ la vale.

Datul cronologic lipsesce, dar nu este greŭ de a'l lămuri printr'un crisov dela Alexandru-vodă Iliaş din 1 iuniŭ 1617, aflător în acelaşĭ pachet şi unde se ḑice că cumpărăturele făcute prin actele de maĭ jos aŭ fost confirmate la timpul lor printr'un crisov al luĭ Radu Şerban, care crisov însă: «загинꙋла их вьсех книги емꙋ за «ꙋчинꙋ кѫда ест излъзил Радоул-водѫ Шербан ѿ зде ѿ земле вь Молдавское «когдаж извадил га ест Батрѫ Гаврѫ (a perit cu tóte crisóvele de moşiă «atuncĭ când a fugit Radu-vodă Şerban de aicĭ din ţéră în Moldo«va, fiind gonit de Bator Gabor).»

Se scie că alungarea luĭ Şerban-vodă de către Gabriel Bathori se întâmplase la 1610.[1]

Trebuĭ să admitem dară, că cumpărarea moşieĭ, anterióră confirmaţiuniĭ domnescĭ, care şi acésta este anterióră invasiuniĭ luĭ Bathori, avusese loc cam între 1608—1609.

O dată acest punct stabilit, maĭ este un altul, şi anume că textul No. XXIX s'a scris când maĭ trăia încă vătavul Preda, ér textul No. XXX deja un timp óre-care după mórtea luĭ, când jupânésa Stana a remas văduvă.

Decĭ: dacă textul No. XXX datéză circa 1609, textul No. XXIX este neapărat circa 1608.

1608 şi 1609 sînt aci doă daturĭ extreme, maĭ jos de carĭ nu este permis a ne pogorî; dar nemic nu împedecă, din contra, ca ambele texturĭ să fie cu cincĭ saŭ şése anĭ maĭ vechĭ, adecă de pe la 1603—1604.

Crisovul dela Alexandru-vodă Iliaş, căruĭ îĭ datorim acéstă lămurire cronologică, ne arată tot-o-dată, că la 1617 Mîrzea nu se maĭ află în Moldova, ci s'a re'ntors deja în Ţéra-Românéscă, unde a luat din noŭ postul de mare-spatar.

Tóte actele moşieĭ Berilescĭ sînt transcrise, nu pré exact, în condica cea veche a Mitropolieĭ din Bucurescĭ, t. 2, începênd dela fóia 115.

(¹) Engel, I, p. 277.

XXIX

NOTIŢĂ DE CUMPĂRĂTURE

(Berilesci, distr. Ilfov, circa 1608)

Scris pe o fóiă de hărtiă, puţin gălbuiă, lungă de 33, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică reŭ determinat : ce-va ca un scut oval înflorit pe la margini.

Scrisórea, cu cernélă rădăciniă, e frumósă, cu elegante codiţe şi aruncăture d'asupra, cu litere maĭ micĭ de 2 şi o distanţă între rîndurĭ de 8—9 milimetri.

Din cele treĭ peceţĭ, rătunde, întipărite cu fum, numaĭ cea din mijloc, de 16 milimetri în diametru, este maĭ clară, avênd scris pe ea în gîur cu slove marĭ: † ПРѢДЯ БЪТЯХ, ér în mijloc o mică figură nedistinsă.

Prin formă literele ь şi ъ se confundă.

1. † съ се щïе къ аꙋ кꙋмпърат жꙋпан мьрзѣ вел спатwчин ꙟ бе-
рïлещ дела преда ꙟсь де парте лꙋ шꙋшан а патра

2. парте шъ кꙋ вечинаш анꙋме бьлан и михъил и драгмир и п...
ꙋл. шъ иар аꙋ кꙋмпърат wчин ꙟ берилe (sic)

3. иар дела преда де ꙟтра патра парте а патра парте дела дн...
иар де ꙟ партѣ лꙋ шꙋшан

...чинаш анꙋме дꙋце и радꙋл и стан ꙟсъ ꙟпреꙋн аꙋ п...
скрис мошъе ꙟ април зѰ

5. † шь ꙗ^{р} аȣ кȣ^{м}пьра^{т} ѡчи^{н} ꙟ берилє^{щ} ꙗ^{р} дела преда ꙟсъ де ꙟ
па^{р}те вла^{д}^{л}у а чи^{н}че па^{р}те шъ кȣ вечи^{н}

6. анȣме тихȣ^{л} и мȣша^{т} и манѣ ꙟсь то^{т} ꙟтраче^{с}тȣ пре^{ц} чїе маи
сȣ^{с} скри^{с}

7. † ꙗ^{р} аȣ кȣ^{м}пьра^{т} ѡчи^{н} ꙟ берилє^{щ} дела марїꙗ фата вла^{д}^{л}у к
фȣнии дерє^{п}тȣ а^{с}при ҂ѧ шъ кȣ

8. ȣ рȣмь^{н} анȣ (*sic*) шър^{б} аȣ въ^{н}дȣ^{т} де а ло^{р} бȣ^{н} вое шь а^{л}дъмь-
ша^{р} анȣме авра^{м} по^{с} и щефȣ^{л} по^{с}

9. и ко^{с}та^{н}ти^{н} фрателе лȣ дънишо^{р} ло^{г} де бȣѯьȣ и бъла^{н} и ми-
хъи^{л} и тихȣ^{л} и дȣ^{ц} и дра^{г}ми^{р}

10. и вла^{д}^{л}у де аколе де са^{т} де берилє^{щ} ꙗ^{р} аче^{ш}тїи маи сȣс^{с} скри^{с}
ѡчи^{н} се^{м}нєле и съ^{н}тȣ ꙟ лȣгȣ де ꙟ дрȣмȣ^{л}

11. лȣ ко^{н}чакȣ пъ^{н} ꙟ ма^{т}ка сьпьтȣрїи сȣтȣ ко^{с}та лȣпїєи шь ꙟ латȣ
де ꙟ хотарȣ^{л} .

12. ге^{р}гїцеи . . . . ^{с} . . . . ^{н} пънъ ꙟ хотарȣ^{л} нетеѯещило^{р}

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† să se ştie că au cu*m*păra*t* jupa*n* Mă*r*zé великы (mare) spa*t*^{ar} o-
n^{ă} în Berile*ş*t^{i} dela Preda, însă de pa*r*te lu Şuşa*n* a pa*t*ra pa*r*te
cu vecina*ş*^{i} anume Băla*n* и (şi) Mihăi*l* и Dra*g*^{o}mi*r* и Pă*r*vu*l*; şă
r au cu*m*părat oci*n*^{ă} în Berile[şti] ĭa*r* dela Preda deîntr'a patra
*r*te a patra pa*r*te dela Di*s*po*d*, însă ĭa*r* de în pa*r*té lu Şuşa*n* şă
vecina*ş*^{i} anume Duţe и Ra^{d}u*l* и Sta*n*, însă înpreu*n*^{ă} au plă*t*^{it} a-
*st*ă mai su*s* scri*s*^{ă} moşăe în a*s*pri 6700; † şă ĭa*r* au cu*m*păra*t*
in^{ă} în Berile*ş*t^{i} ĭa*r* dela Preda, însă de în pa*r*te Vla^{d}u*l*^{ui} a ci*n*ce
*r*te şă cu veci*n*^{aşi} anume Tihu*l* и Muşa*t* и Mané, însă to*t* într'a-
*st*u pre*ţ* cie mai su*s* scri*s*; † ĭa*r* au cu*m*păra*t* oci*n*^{ă} în Berile*ş*t^{i}

dela Marita fata Vla^d ul^ui 2 funi dereptu aspri 9000 şă cu u rum... ahu^me Şărb; au văndut de a lor bun^ă voe; şă aldămăşar^i anum... Avram pos^telnic и Ştefuľ pos^telnic и Costantin fratele lu Dănişor log... de Buzău и Bălan и Mihăiľ и Duţ^e и Drag^o mir и Vla^d uľ de acole sat de Berileşt^i; iar aceştii maĭ sus scris^e ocin^e semnele ĭ săntu : lugu — de ĭn drumuľ lu Concacu păn^ă ĭn matca săpăturii sutu c... sta Lupiei, şă ĭn latu de ĭn hotaruľ Gherghiţei... s... n pănă ĭn h... taruľ Netezeştilor.

NOTANDA :

finalul *u* întreg : ачестꙋ, дерептꙋ, сꙋтꙋ (=suptu), сꙟтꙋ (=sunt) лꙋгꙋ, латꙋ, Кончакꙋ;

n vocalisat : лꙋгꙋ (=lungu), ꙋ (=un), де în loc de ден (: де парт лꙋ шꙋшан), cf. maĭ sus textul No. XXVII;

пт asimilat în т : сꙋтꙋ (=suptu);

е pentru ѣ : ачестъ мошъе (=acéstă...), семнеле (nu : сѣмнеле), а чинч парте (=ă cincĕ...);

ъ pentru *i* după *ş* : мошъе, шъ şi шь—nicăirĭ шї;

ъ pentru *e* după *ş* : Шърб (=Şerb);

o pentru *oa* : коста (=cósta);

«a plăti *în...*» : аꙋ плътит ѫ аспри...;

genitivo-dativ femeesc : ачештїи (=acestei), сьпьтꙋрии, dar şi cu *ei* Гергицеи, Лꙋпїеи;

genitivo-dativ bărbătesc : лꙋ Шꙋшан, лꙋ Дънишор, лꙋ Кончакꙋ;

substantiv nearticulat de'naintea genitivuluĭ : парте лꙋ Шꙋшан, dar ş... партѣ лꙋ Шꙋшан;

...деѫн;

чїе = «ce este» : преців ї е ман. сꙋс;

preposiţiunea repetată de treĭ orĭ : де аколе де сат де Берилещи;

reflexivul *se* distins de condiţionalul *să* : съ се щїе;

фꙋни, vedĭ texturile No. IX etc.;

алдъмьшари, vedĭ textul No. XI;

pentru sintaxă : ачештїи маи сȣс скрисе ѡчине семнеле и (=iĭ) сънтȣ;

вечинаш şi рȣмьн, de o potrivă=«clăcaş»;

sub raportul juridic, e cĭudat de a vedé ca *aldămăşarĭ* în textul de faţă ocmaĭ pe ceĭ vînduţĭ ca clăcaşĭ : Бълан, Михъил etc., carĭ astfel beaŭ entru propria lor robire, şi acésta de 'mpreună cu nesce boierinaşĭ ca «Aram postelnic», «Ştefu1 postelnic» şi «fratele lu Dănişor logofăt», ceĭa-ce probéză că clăcăşia,—condiţiunea de вечинаши şi рȣмьни—era departe de a fi fost r o b i ă în sensul ordinar al cuvîntuluĭ;

numĭ personale : Бълан; Драгомир; Първȣл, Диспод, Дȣце, Тихȣл (cf. Тифȣл în textul No. XXVI, adecă *f*=*h*), Мȣшат, Манѣ, Шърк, Дънишор, Кончакȣ;

дрȣмȣл лȣ Кончакȣ, termin topografic încă din epoca dominaţiuniĭ Cumanilor în România, cf. «**Кончакъ ему слѣдъ правитъ** (*Končakŭ* îl urmăresce)» în antica poemă rusă despre expediţiunea luĭ Igor, unde Končak este numele unuĭ celebru principe cuman, acelaşĭ din Cronica rusă dela Kiev, în care pe la aniĭ 1169—70 el este menţionat în următorul mod la un loc cu tribul tătăresc al B e r e n d e i l o r : «**Половци дикіи, Кончакъ съ родомъ своимъ и съ вои и Берендичи** (sălbateciĭ Cumanĭ : *Končakŭ* cu némul seŭ şi cu óstea şi *Berendeiĭ*)»[1], de unde la noĭ de asemenea numele personal *Berendeiŭ* şi maĭ multe numĭ locale: *Berendeiŭ*, *Berendésca*, *Berendescĭ* etc.;[2]

genitivo-dativul Лȣпїеи dela «Lupia», nume de sat, astădĭ *Lipia*, cu trecerea iniţialuluĭ *lu* în *li*, cf. latinesce *lubet*=*libet* etc.;

вътах, pe pecetea luĭ Preda, = «vătav», din forma primitivă вътаг, de unde actualul deminutiv «vătăjel» (cf. polonul *watažka*), adecă *g*=*h*=*v*.

(¹) Карамзинъ, ed. Einerling, t. 3; nota 3; cf. ibid. notele 58, 60, 67, 68 etc.

(²) Despre importanţa elementuluĭ cumanic în România, vedĭ studiul meŭ *Originile Craiovei*, §§. 12—15.

XXX.

O SCRISÓRE DE FEMEIĂ.

(BERILESCI, DISTR. ILFOV, CIRCA 1609).

După ce am dat doă-ḑeci şi noă texturi bărbătesci, vom reproduce acum **unul** femeiesc; unul singur, dar dintre cele mai remarcabile.

Este scris pe o fóiă de hârtiă subţire, gălbuiă, lungă de 31½, lată de 21 centimetri, cu un semn de fabrică puţin distins, astfel că ne-a fost anevoe de a'l copia.

Jos, în loc de pecete, este placată o bucăţică de céră galbenă, rătundă, de 12 milimetri în diametru.

Scrisórea, cu cernélă négră, e măruntă şi îndesată, slovele fiind mai mici de 2 milimetri la nălţime, ér distanţa între rînduri de vr'o 7 milimetri.

Literele sînt : unele pré-plecate în drépta, altele verticale, o sémă pré-plecate în stînga, ceia-ce peste tot le dă un aspect disgraţios.

S'ar puté bănui că actul s'a scris de o mână de femeiă, adecă de cătră însăşi jupânésa Stana, care însă în ori-ce cas, chiar de nu l'a scris, cel puţin l'a dictat, după datina femeilor agra-...[1]

...aţiunea lui *a* lung (AA=ā), prin confusiunea între *o* şi ...ui e în ѣ(=ĭe) şi trecerea lui în *i*, precum şi prin ... fórte interesante pentru vocalismul român.

1 ... I, p. 275 : «strumenti dettati a 'notaj da femmine rozze.»

ɪest text rivaliséză cu cele publicate maĭ sus sub NNo. VI şi XXVI,
sub raportul sintaxeĭ — le şi le întrece.

1. † скрис еȣ стана пън ла ал ностръ чистит ши диречъторȣр жȣпан мръѕѣ

2. марелѣ спат мȣлтъ сънътате тремѣцȣ дȣмниталѣ. ши мъ ꙟн-кин кȣ капȣл

3. ла пъмънтȣ. ла дȣмнитаа ши ла жȣпънѣсаа дȣмниталѣ. кȣм цѣѡ фостȣ милъ

4. маи дѣнаинтѣ врѣмѣ дѣ ѡкѣшȣл предаа. аша съ ци фие милъ дȣмниталѣ ши

5. дѣ капȣл миȣ къ еȣ астъѕи сънтȣ ꙟ полаа дȣмниталѣ. ши мин нѣдѣждѣ нȣ

6. маи при дȣмниѕиȣ ши пре дȣмнитаа. ꙗръ нои кȣмȣ амъ гръитȣ маи дѣнаи

7. тѣ врѣмѣ. дѣ саатдѣ къределѣще. съ фїи даат дѣ нои съ фїи дȣмниталѣ мȣшин

8. ши кȣкȣнилȣрȣ домниталѣ ши нипоцилȣр ши стринипоцилȣр. ши ла даат

9. ѡкѣшȣл къределѣщин ши ла мȣртѣ лȣн. съ фїи а жȣпан мръѕѣ мареле спат. ши

10. мърцȣрин а пȣс. дѣ ꙟ какалеце радȣл нипотсъѡ ши жипан жипа ѿ бȣѕъȣ. и владȣл

11. постдѣ пожирѣще. ши игоменȣл ѿ пин аномѣ харитаа. и драгиꙗ бȣѕȣꙗнȣл

12. и нъкȣла жȣдицȣл. и фаркаш юз баш и лȣпȣл юз баш. ꙗръ дȣм-ниталѣ съ ци фїи

13. милъ дѣ кап8^{л} ми^{8} ши дѣ ѡмѣни^{и} ми^{и} аръ чиши съ ва лѣпъ-
даа дѣ ꙟ к8въ^{н}тъ

14. чи а^{м8} гръи^{т} к8 д8^{м}нитаа ѡре до^{м}нитаа ѡре нои съ фїи блъ-
^{с}тимаа^{т} тиї

15. ѡтъ^{ц} чи^{с} въ ники^{и}. ачѣꙗ ни ро^{г}м^{8} д8^{м}нита^{л} ши жипъи.... д8^{м}-
ниталѣ ши

16. ши кокон8^{и} д8^{м}нита^{л}. ши д8^{м}низи^{8} съ въ адаѡ^{г} ѕелѣ ши а^{и}
до^{м}ниꙗво^{с}тъ ами^{н}

17. пи^{с} м^{с}ца ю^{ли} еї д^{д}нъ

(L. S.)

TRANSCRIPŢIUNEA:

† scris e*u* Stana pă*n* la a*l* nostru cistl*ï*t şi diregătu*r* jupa*n* Mrăzé marelé spa*t*^{ar} mu*l*tă săuătate treméţu du*m*nitale şi mă în-chi*n* cu ca*pul* la pămă*n*tu la dumnitaa şi la jupănésaa du*m*nitale; cu*m* ţéo fos*t*u milă mai dénaité vrémé dé ochéşu*l* Predaa, aşa să ţi fie milă du*m*nitale şi dé capu*l* mi*u*, că e*u* astăzi să*n*tu în polaa du*m*nitale, şi mi-i nédéjdé numai pri Du*m*niziu şi pre du*m*nitaa. Iară noi cum*u* amŭ grăitu mai dénaité vrémé dé saa*t* dé Băreléşte, să fii daa*t* dé noi să fii du*m*nitalé muşii şi cucuniluru do*m*-nitale şi nipoţilu*r* şi strinipoţilu*r*, şi l'a daat ochéşu*l* Băreléşti*i* şi la mu*r*té lu*i* să fii a jipa*n* Mrăzé marele spa*t*^{ar}, şi mă*r*turi*i* a pu*s*: dé în Cacaleţe Ra*d*u*l* nipo*t*^{u}-săo şi jipa*n* Jipa ѿ (delă) Buză*u* и (şi) Vla*d*u*l* pos*t*^{elnic} dé Pojiréşţe şi igomănu*l* ѿ Pi*n* anomé Haritaa. и Draghiĭa Buzuĭanu*l* и Năcula judiţu*l* и Fa*r*ca*ş* Iuzba*ş* и Lupu*l* Iuzba*ş*; Iară du*m*nitale să ţi fii milă dé capu*l* mi*u* şi dé oméni*i* mi*i*. ară cini să va*,*lépădaa dé în cuvă*n*tŭ ci a*mu* grăi*t* cu du*m*nitaa, ore domnitaa ore noi, să fii blă*s*timaa*t* 318 ѡтъц (părinţĭ) ci*s* въ Никии (în Nicea); acéĭa ni ro*g*^{ă}mu du*m*nita*l*^{e} şi jipăn[ései] du*m*-nitalé şi şi coconu*i* du*m*nita*l*^{e}, şi Du*m*nizi*u* să vă adao*g*^{ă} zelé şi a*i* do*m*niĭavostă, ami*n*, пис мѣсаца (scris în luna) Iu*li*^{e} 15 днъ (di)

NOTANDA

finalul *u* întreg : кꙋмꙋ, кꙋкꙋнилꙋрꙋ, грꙟитꙋ, сꙟнтꙋ (sum), фостꙋ, пꙟмꙟнтꙋ, тремѣцꙋ, рогꙟмꙋ;

finalul *u* jumătăţit : кꙋвꙟнтъ (=cuvântŭ);

finalul *u* întreg şi jumătăţit : амꙋ şi амъ;

finalul *i* întreg chīar în актъѕи;

u pentru *o* : мꙋшии (=moşie), нипоцилꙋр (=nepoţilor), стринипоцилꙋр, диригътꙋр (=diregător);

o pentru *u* : цѣѡ фостꙋ (=ţĭ-au...), рогꙟмꙋ (=rugămu), ѡкѣшꙋл (=uncheşul), игомꙟнꙋл (=igumănul), аномѣ (=anume), сꙟѡ (=său);

u pentru *oa* : мꙋртѣ (moartea);

u şi *o* în acelaşĭ cuvînt : кꙋкꙋнилꙋрꙋ (=coconiloru) şi коконꙋи (=coconului), дꙋмнитале şi домнитале, дꙋмнитаа şi домнитаа;

o pentru *oa* : востъ (=voastră), ѡмѣнии (=oamenii);

ѣ pentru е : ѕелѣ (=zile), аномѣ (=anume), дꙋмниталѣ (dar şi дꙋмнитале), марелѣ (dar şi мареле), дѣ (=de), ѡмѣнии (=ómenii);

i pentru *e* : нипоцилꙋр (=nepoţilor), стринипоцилꙋр, нипотꙋ-сꙟѡ, чи (=ce : кꙋвꙟнтъ чи амꙋ грꙟит, şi ѡтъц чи҆с въ Никии), чини (=cine), блъстимаат, жꙋдицꙋл (=judeţul), мꙋшии (=moşie), съ фїи (=fie, de 5 orĭ), ни (=ne : ни рогꙟмꙋ), миꙋ (=meu), мии (=meĭ), дꙋмнизиꙋ (=dumnezeu, de 2 orĭ);

ъ pentru *e* în cuvinte străine : Нъкꙋла, ѡтъц;

i pentru *ă* : стринипоцилꙋр (=*stră*...);

e pentru *i* : Пожӣрѣще (=şti), Бърелѣще (şi Бърелѣщии), Какалеце (=ţi), ѕелѣ (=zile);

confusiunea între *e* şi *i* : пре şi при;

confusiunea între *u* şi *i* : жꙋпан şi жипан (de 3 orĭ);

confusiunea între ꙗ şi а : ꙗръ şi аръ;

n vocalisat : аи (=a*n*i), ѡкѣшꙋл (=u*n*chéşul, de 2 orĭ), дѣнаите (=dénai*n*te, de 2 orĭ), чистит (=ci*n*stit);

13. милъ дѣ капꙋ^л^ ми^ꙋ^ ши дѣ ѡмѣни^и^ ми^и^.. аръ чинѣ съ.м иїа-

дал дѣ ꙟ кꙋвъ^н^тъ

14. чи а^мꙋ^ гръи^т^ кꙋ дꙋ^м^нитаа ѡре до^м^нитаа ѡре нои съ фіи бл-

^с^тимаа^т^ тиї

15. цтъ^ц^ чи въ ники. ачѣа ни ро^г^ м дꙋ^м^нита^л^ ши жипѫн.... дꙋ^м^-

нитаа ѣ ши

16. ши коконꙋ^л^ дꙋ^м^нита^л^. ши дꙋ^м^низи^ꙋ^ съ въ адаѡ^г^ зелѣ ши

до^м^никаво^с^тъ ами^н^

17. пи^с^ м^ѣ^с^ца ю^ли^ еї д^а^нъ

(L. S.)

TRANSCRIPȚIUNEA :

† scris eu Stana pân la al nostrū cistit şi diregătur jupan Mrăzé marelé spat^ar^ multă sănătate treméţu dumnitale şi mă închin cu capul la pămăntu la dumnitaa şi la jupănésaa dumnitale; cum ţéo fostu milă mai dénaité vrémé dé ochéşul Predaa, aşa să ţi fie milă dumnitale şi dé capul miu, că eu astăzi săntu în polaa dumnitale, şi mi-i nédéjdé numai pri Dumniziu şi pre dumnitaa. Iară noi cumu amū grăitu mai dénaité vrémé dé saat dé Băreléşte, să fii daat dé noi să fii dumnitalé muşii şi cucuniluru domnitale şi nipoţilur şi strinipoţilur, şi l'a daat ochéşul Băreléştii şi la murté lui să fii a jipan Mrăzé marele spat^ar^, şi mărturii a pus:

în Cacaleţe Radul nipot^u^-său şi jipan Jipa ѿ (delà) Buzău и (şi) post^elnic^ dé Pojiréşte şi igomănul ѿ Pin anomé Haritaa. Ila Buzulanul и Năcula judiţul и Farcaş Iuzbaş и Lupul Iară dumnitale să ţi fii milă dé capul miu şi dé oménii mii. să va lépădaa dé în cuvăntū ci amu grăit cu dumnitaa. mnitaa ore noi, să fii blăstimaat 318 ѡтьц (părinţi) ci's (în Nicea); acéla ni rog^a^mu dumnital^e^ şi jipăn[ései] dum-i şi coconul dumnital^e^, şi Dumniziu să vă adaog^a^ zelé şi milavostă, amin, пис мѣсаца (scris în luna) Iuli^e^ 15 днъ (dī).

NOTANDA

finalul *u* întreg : кЯмЯ, кЯкЯнилЯрЯ, грѫитЯ, сѫнтЯ (sum), фостЯ, пѫмѫнтЯ, тремѣцЯ, рогѫмЯ;

finalul *u* jumătăţit : кЯвѫнтъ (=cuvânt*ŭ*);

finalul *u* întreg şi jumătăţit : амЯ şi амъ;

finalul *i* întreg chiar în астѫѕи;

u pentru *o* : мЯшии (=moşie), нипоцилЯр (=nepoţilor), стринипоцилЯр, дирегѫтЯр (=diregător);

o pentru *u* : цѣѡ фостЯ (=ţi-*au*...), рогѫмЯ (=*ru*gămu), ѡкѣшЯл (=*u*ncheşul), игомѫнЯл (=ig*u*mănul), аномѣ (=an*u*me), сѫѡ (=său);

u pentru *oa* : мЯртѣ (*moa*rtea);

u şi *o* în acelaşi cuvînt : кЯкЯнилЯрЯ (=*coco*nilor*u*) şi кокенЯи (=coconului), дЯмнитале şi домнитале, дЯмнитаа şi домнитаа;

o pentru *oa* : востъ (=v*oa*stră), ѡмѣнии (=*oa*menii);

ѣ pentru е : ѕелѣ (=zil*e*), аномѣ (=anum*e*), дЯмниталѣ (dar şi дЯмнитале), марелѣ (dar şi мареле), дѣ (=d*e*), ѡмѣнии (=óm*e*nii);

i pentru *e* : нипоцилЯр (=n*e*poţilor), стринипоцилЯр, нипотЯ-сѫѡ, чи (=c*e* : кЯвѫнтъ чи амЯ грѫит, şi ѡтѫц чи с вѫ Никии), чини (=cin*e*), блѫстимаат, жЯдицЯл (=jud*e*ţul), мЯшии (=moşi*e*), сѫ фии (=fi*e*, de 5 orî), ни (=n*e* : ни рогѫмЯ), миЯ (=m*e*u), мии (=m*e*i), дЯмнизиЯ (=dumn*e*z*e*u, de 2 orî);

ъ pentru *e* în cuvinte străine : Нъкъла, ѡтъц;

i pentru *ă* : стринипоцилЯр (=*stră*...);

e pentru *i* : Пожирѣще (=şt*i*), Бѫрелѣще (şi Бѫрелѣщии), Кѫкалеце (=ţ*i*), ѕелѣ (=z*i*le);

confusiunea între *e* şi *i* : пре şi при;

confusiunea între *u* şi *i* : жЯпан şi жипан (de 3 orî);

confusiunea între ꙗ şi а : ꙗрѫ şi арѫ;

n vocalisat : аи (=a*n*i), ѡкѣшЯл (=u*n*chéşul, de 2 orî), дѣнаинте (=dénai*n*te, de 2 orî), чистит (=ci*n*stit);

XXXI

CATASTIHUL AVERIĬ MĂNĂSTIRIĬ GALATA

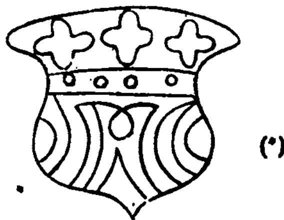
(Iaşĭ), 1588, noembre 4—25.

Publicaţiunea de faţă era deja fórte înaintată, când pré-stimatul nostru amic şi coleg d. D. A. Sturdza, ale căruĭa vaste cunoscinţe şi preţiόse colecţiunĭ alérgă tot-d'a-una cu rîvnă înaintea acelora ce brăzduesc câmpul istorieĭ naţionale, ne-a comunicat documentul de maĭ jos, cel maĭ lung în limba română din secolul XVI şi cel maĭ interesant sub raportul lexic.

D. Sturdza a însoţit textul de o notiţă, din care extragem următórele :

«Documentul acesta aparţinea reposatuluĭ Eudoxiŭ Hurmuzachi, şi a venit în «proprietatea mea prin donaţiunea ce mĭ-a făcut venerabilul meŭ amic George «Hurmuzachi.

«El formézǎ o condicuţă, scrisă pe foiţe lungĭ de 33, late numaĭ de 10 centi«metri, pe hârtiă gălbuiă grόsă, cu semnul de fabrică dela Braşov, şi anume :

 (*)

(*) Cf. maĭ sus texturile No. XV şi XVIII.

«Scrisórea, cu cernélă négră bună, e mare şi frumósă.

«Condicuţa cuprinde peste tot 18 foĭ, din carĭ 27 pagine sînt scrise de aceiaş «mână de gramatic, ultimele 2 sînt lăsate albe, ér pe cea d'întâiŭ este o apostil «făcută de însăşĭ mâna Domnuluĭ moldovenesc Petru Schiopul, precum e lesne «constata alăturând'o cu fac-similul publicat de d. B. P. Hasdeŭ.[1]

«Acest catastih al mănăstiriĭ Galata s'a scris cu ocasiunea dăriĭ de sémă, câr «egumenul Anastasie a predat tótă averea mănăstirécă în mânile dichiuluĭ Ge «vasie în presinţa comisaruluĭ domnesc Caraghiuzăle stolnic, ceia ce s'a întâmpl «la 4 noembre 1588, ér la 15 noembre s'a pus apoĭ apostila princiară.

«Averea mănăstiriĭ este compusă din :

«1. 16 moşie şi anume : Vălcesciĭ, Teişoriĭ, Hrişcaniĭ, Plopiĭ, Belcesciĭ, Pizdeniĭ, Sadna, Tămăşaniĭ, Şiviţa, Mihăilesciĭ, Vorovesciĭ, Mînjesciĭ, Pĕtresciĭ, Mînzesciĭ, Fălfoesciĭ, Drăgănesciĭ;
«2. 4 heleştee;
«3. 21 morĭ;
«4. 6 piue;
«5. 2 vultorĭ;
«6. 1 pod umblător;
«7. 16¼ fălcĭ vie;
«8. 19 sălaşe de Ţiganĭ;
«9. 1 povarnă;
«10. vite : 192 cornute,
« 109 caĭ,
« 1128 oĭ,
« 140 porcĭ,
« 484 stupĭ;
«11. «bucate» anume :
« 32 buţĭ de vin,
« 52 putine de brînză,
« 1 putină de unt,
« 1100 drobĭ de sare,
« 1 majă de morun,
« 1 majă de crap,
« 1 berbenţă de rînze,
« 1 bute şi 12 jumătăţĭ de miere,
« 2 putine de póme murate,
« 1 cant făină,
« 280 stogurĭ fîn,
« 1 stog bob,
« 10 stogurĭ grâŭ,
« 4½ stogurĭ ovăs,
« 4 stogurĭ orḑ,
« 3 stogurĭ mazere,
« 3 stogurĭ săcară.
« 3 stogurĭ hrişcă,
« 52 stogurĭ mălaiŭ,
« 80 mierţe grâŭ,
« 300 mierţe «sîrjiţă»,
« 21 mierţe hrişcă,
« 60 mierţe slad,
« 60 mierţe mălaiŭ;
«12. obiecte de gospodăriă :
« 1 car,
« 2 ≺ociĭ,
« 2 cuţite cu mânere,
« 27 «pecerpele»,
« 444 «bucşĭ de fîntână»,
« 52 sape,
« 25 covóre,
« 2 odélurĭ,
« 1 cergă,
« 1 «pilotă»,
« 1 faţă de perină,
« 4 peşchire,
« 6 mese,
« 56 tipsiĭ,
« 87 talere,
« 27 căldărĭ,
« 4 gratiĭ,

(1) Veḑĭ maĭ sus textul No. VII.

2 pirostiĭ,
6 sfredele,
4 hîrleţe,
9 fiere de ferestre,
4 cuie de car,
4 cuie micĭ,
2 cârlige de maghernițǎ,
3 securĭ,
1 tigae,
1 «sinie»;
eşminte bisericescĭ :
6 zavese,
18 póle de icóne,
14 dvere,
14 patrafire,
7 orare,
11 «naracleţe»,
1 aer,
14 procoveţe,
2 tetrapode,
6 «şirince»,
9 brâe,
1 caftan,
17 felóne,
18 stihare,
1 antimins,
2 grobnice;
odóre :
2 chivote,
2 cădelnițe,
2 potire,
4 sfeşnice,
63 icóne ferecate şi neferecate,
1 taler,
1 canaf de policandru,
« 1 tipsiă,
« 3 crucĭ,
« 1 iconostas,
« 1 inel,
« 7 cupe,
« 16 lingure,
« 1 medelnițǎ,
« 1 umivalnițǎ,
« 1 scafă,
« 1 ibric,
« 1 sticlă,
« 32 oă de struţ şi de lemn,
« 1 stég,
« 12 făclii scumpe,
« 50 petele de aur;
15. cărțĭ :
« 4 tetravangele,
« 1 praxă,
« 1 «angaréte»,
« 2 trióde,
« 3 psaltirĭ,
« 12 minee,
« 1 tipic,
« 1 céslov,
« 1 molitvelnic,
« 7 liturgie,
« 2 cărțĭ de cântare,
« 1 praznic,
« 1 «zlatoust»,
« 1 «lesvițǎ»,
« 1 bibliă;
«16. 12 urice;
«17. banĭ : 9000 aspri banĭ gata,
7000 dăruițĭ aspri,
16000 aspri a se maĭ da.»

tră notița d-luĭ Sturdza, vom adăuga următórele.

năstirea Galata a fost întemeiată de vodă Petru Şchĭopul ă rîndurĭ : de'ntâiŭ la 1576, într'o vale, unde — ḑice croul — «nu după multă vréme s'a risipit»[1]; apoĭ a doua óră

[1] etopiseţe ed. Cogăln. I, t. 1, p. 200.

pe dél, la 1583 : «dacă s'a aşeḑat Petru-vodă la domniă, n'a lă-«sat în deşert pomana sa mănăstirea Galata, care o zidise întâiŭ «în vale şi se risipise, ci cu tótă nevoința a silit de a zidit Galata «den dél, care trăesce şi pînă astăḑĭ.»[1]

Catastihul de față s'a scris, prin urmare, peste vr'o cincĭ anĭ după fundarea mănăstiriĭ.

Muntén de origine, dar Domn al Moldoveĭ, Petru-vodă a reuşit a înavuți Galata prin donațiunĭ nu numaĭ dela Moldovenĭ, dar şi dela Muntenĭ tot-o-dată; astfel, pintre donatoriĭ menționațĭ în catastih, Dragomir vornicul, Pătru banul, Mitrea vornicul, póte şi Radul cĭaşnic — numele «Radul» fiind fórte rar în Moldova — aŭ fost boierĭ muntenĭ.

Din cele-l'alte personage concurse la fundațiunea Galateĭ, pe «vlădica Agafton» noĭ l'am întâlnit deja în textul No. XIII din 1597 ca episcop de Roman, ér «logofătul cel mare» nu este alt cineva decât celebrul Stroicĭ, subscris maĭ sus în textul No. VII din 1583 şi a căruĭa remarcabilă personalitate, ca bărbat de Stat şi ca cel de'ntâiŭ ce s'a încercat a scrie românesce cu litere latine, noĭ am descris'o aĭurĭ.[2]

Nu putem trece însă înainte fără a ne opri o clipă asupra a doĭ donatorĭ, menționațĭ de asemenea în catastih, carĭ ambiĭ, Arnăuțĭ de viță, ajunseseră în Moldova sub Petru Schĭopul la culmea puteriĭ şi aŭ căştigat chiar, pînă la un punct, o reputațiune europeană.

Aceştiĭa sînt : Brut postelnicul şi Zota spătarul.

Bartolomeŭ Brutti, rudă cu vestitul vizir Sinan-paşă, fusese căt-va timp agent diplomatic al Veneţieĭ la Constantinopole;[3] după aceĭa a remas tot acolo în serviciul ambasadeĭ spaniole şi a concurs mult pe lîngă Pórta Otomană la trimiterea luĭ Petru-vodă ca Domn al Moldoveĭ; din recunoscință, acesta l'a chiămat în țéră, l'a făcut boier mare şi l'a acoperit cu averĭ.[4]

(¹) *Letopis.* t. 1, p. 203.
(²) **Hasdeŭ,** *Viața şi scrierile luĭ Luca Stroicĭ*, Bucurescĭ, 1864, in-16.
(³) **Bulengerus,** *Historia sui temporis*, Lugduni, 1619, p. 283. — **Maurocenus,** *Historia Veneta*, Venetiis, 1623, lib. XIV, an. 1591.
(⁴) Un raport al luĭ Germigny din 1580 în **Charrière,** *Négociations de la France dans le Levant*, t. 3, Paris, 1853, p. 913.

Sub Iancu-vodă Sasul, în intervalul dintre cele doă domnirĭ ale luĭ Petru Schĭopul, Brutti se bucură de aceĭaşĭ înaltă posiţiune.

Catolic gelos, dînsul a făcut tot ce ĭ-a stat în putinţă pentru a respândi catolicismul în Moldova, şi isbutise chĭar de a introduce la noĭ pe jesuiţĭ;[1] cu tóte acestea, pe când cerea dela Curtea Papală epitetul de «patron al bisericeĭ apostolice în România», el nu se sfiĭa de a figura în acelaş timp între donatoriĭ mănăstiriĭ ortodoxe dela Galata!

Brutti era şi ostaş între cele-l'alte; aşa maĭ sus, în introducerea la textul No. VIII, noĭ l'am veḑut învingênd la 1580, împreună cu vornicul Bucĭum, o revoltă a Basarabenilor contra luĭ Iancu-vodă.

Avuţiele cele marĭ aŭ perdut însă pe agerul Albanes : pe când Aron-vodă era încă particular, Brutti ĭĭ împrumutase o sumă însemnată de banĭ; ajungênd apoĭ la Domniă şi neputênd saŭ nevrênd să'ĭ plătéscă, acest principe a descoperit un alt mijloc de a se răfui, şi anume a poruncit armaşilor la 1591 ca să înece pe bietul creditor în Nistru.[2]

Acesta a fost tragicul sfîrşit al postelniculuĭ Brutti.

Cel-l'alt Albanes, spătarul Zota, este un personagĭu nu maĭ puţin interesant.

Porecla luĭ era Tzigara, ér Zota, saŭ maĭ bine Zotu, numele seŭ de botez : Ζῶτος ὁ Τζηγαρᾶς.

Născut dintr'o familiă albanesă din Ianina, el avea fraţĭ Apostol Tzigara şi Panoson Tzigara.

Venit nu se scie cum în graţia luĭ Petru Schĭopul, Zota a ajuns, în vrîsta numaĭ de 37 anĭ, mare-spatar în Moldova şi ginere al luĭ vodă, luând în căsătoriă pe domniţa Maria.

La urcarea pe tron al luĭ Aron-vodă, Zota fusese de'ntâiŭ bine veḑut de către acest principe;[3] maĭ în urmă însă, căḑut pe semne

(1) Veḑĭ despre acésta o mulţime de acte în **Theiner**, *Monumenta Poloniae*, t. 3, p. 5 şi altele, unde Brutti îşĭ dă titlul de «Gran Camarier di Moldavia et Capitano di Lapusna.»

(2) **Bielski**, *Kronika polska od 1587 do 1598*, Warszawa, 1851, p. 164.—Maĭ veḑĭ despre Brutti, **C. Esarcu**, *Archivele Veneţieĭ*, în *Columna luĭ Traian* 1876, p. 280; — **Hasdeŭ**, *Istoria toleranţeĭ religióse în România*, ed. 2, Buc. 1865, etc.

(3) *Letopis.*, t. 1, p. 209.

în prepus din causa înrudiriî sale cu Petru Şchîopul, a fost silit a emigra şi a murit la 1599 în Veneţia, lăsând un lung testament italianesce, din care resultă că avea maî mulţî copiî, băieţi şi fete.[1]

O ramură din familia Tzigara există pînă astă-ḑî în Ţéra-Românéscă, uniî în Vlaşca, alţiî peste Olt, în districtul Dolj, dacă nu mĕ înşélă memoria.

Apostol Tzigara, fratele eroului nostru, dând la lumină pe la 1630 o istoriă universală în limba grécă, scrisă de mitropolitul Doroteŭ de Monembasia şi al căriî manuscris fusese óre-când în posesiunea luî Zota,[2] a publicat acolo şi portretul acestuia reprodus apoî în cele-l'alte ediţiunî ale cărţiî.[3]

In gîurul portretuluî este scris : Εἰκών τοῦ λαμπροτάτου κυρίου Ζωτ... τοῦ Τζηγαρᾶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, προτοσπαθαρίου καὶ γαμβροῦ τοῦ γαληνοτάτου ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Πέτρου Βοϊβόδα (icóna luminatuluî domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar şi ginerele serenisimuluî principe a tótă Moldovlachia, domnuluî domnului Petru-voevod), ér la drépta imaginiî : ἐτῶν λζ (de anî 37).

Acest portret e fórte interesant pentru noî, maî cu deosebire prin aceia că ne arată portul unuî mare-spatar moldovenesc din secolul XVI : acea căcîulă de blană, din care ese sus şi se lasă pînă pe spate o lungă códă, probabilmente de catifea; acea dantelă la gît; acele scumpe stofe înflorate ale şubeî şi ale haineî, pumnarul etc.

Şi altmintrea, sub raportul curat artistic, portretul spatarului Zota nu este fără importanţă, de vreme-ce a eşit din mâna unei celebrităţî : a luî Antonio Bosio, atăt de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romeî.[4]

Acest portret, îată 'l :

(¹) Veḑî acest testament în **Sathas**, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, t. 3, Veneţia, 1872, p. XCV—CI.

(²) Acéstă istoriă universală s'a tradus din grecesce în românesce de către un Ion Buburzăî din Braşov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul românesc se află în Museul Hohenzollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schuchardt. Veḑî **Gröber**, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 1, 1877, p. 484.

(³) Despre diferitele ediţiunî ale acesteî cărţî, veḑî **Sathas**, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4.

(⁴) **Antonio Bosio**, *Roma sotterranea, opera postuma publicata da C. Aldobrandini*, Roma, 1632, fol.— Cf. **Boldetti**, *Osservazioni sopra i cimeteri*, Roma, 1720, fol.

ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΖΩΤΟΥ ΤΟΥ ΤΖΙΓΑΡΑ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΠΡΩΤΟΣΠΑΘΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΓΑΜΒΡΟΥ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΠΑΣΗΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ ΚΥ. ΚΥ. ΠΕΤΡΟΥ ΒΟΙΒΟΔΑ
ΕΤΩΝ,
ΛΖ.
Reprod. foto typo Socecu, Sander & Teclu, Bucuresci

Să revenim la catastihul de maĭ la vale.

Particularitățile sale linguistice vor fi studiate maĭ jos în Noanda; chĭar aci însă vom atrage atențiunea asupra unuĭ fenomen grafic, care ni se pare a fi de o mare însemnătate fonetică și în privința căruĭ se cere o desvoltare ce-va maĭ pe larg.

Autorul, saŭ maĭ corect scriitorul catastihuluĭ, deosebesce doă felurĭ de *z*, adecă ꙁ și ѕ.

Cu ꙁ sînt scrise :

la începutul cuvîntuluĭ :

Ꙁота (nume propriŭ),

ꙁарба (nume de stofă),

Ꙁлатоꙋсть (nume propriŭ),

ꙁавѣсѫ,

ꙁиле,

ꙁалог;

la mijlocul cuvîntuluĭ :

Карагюꙁѣле (nume propriŭ),

ѕвѣꙁдѫ,

праꙁниче,

лоаꙁе,

Пиꙁдени (nume de sat);

la sfîrșitul cuvîntuluĭ :

ѡбраꙁ,

атлаꙁ,

ѡрꙁ-ꙋ,

ꙗꙁ-ꙋри.

Cu ѕ sînt scrise :

la începutul cuvîntuluĭ :

ѕвѣꙁдѫ;

la mijlocul cuvîntuluĭ:

верѕи,

трѫтаѕи,

рѫнѕе,

брѫнѕѫ,

маѕаре;

la sfîrșitul cuvîntuluĭ:

în prepus din causa înrudiriĭ sale cu Petru Şchiopul, a fost silit a emigra şi a murit la 1599 în Veneţia, lăsând un lung testament italianesce, din care resultă că avea maĭ mulţĭ copiĭ, băieţĭ şi fete.[1]

O ramură din familia Tzigara există pînă astă-ḑĭ în Ţéra-Românéscă, uniĭ în Vlaşca, alţiĭ peste Olt, în districtul Dolj, dacă nu mě înşélă memoria.

Apostol Tzigara, fratele erouluĭ nostru, dând la lumină pe la 1630 o istorià universală în limba grécă, scrisă de mitropolitul Doroteŭ de Monembasia şi al căriĭ manuscris fusese óre-când în posesiunea luĭ Zota,[2] a publicat acolo şi portretul acestuia reprodus apoĭ în cele-l'alte ediţiunĭ ale cărţiĭ.[3]

In gĭurul portretuluĭ este scris : Εἰκών τοῦ λαμπροτάτου κυρίου Ζώτ τοῦ Τζηγαρᾶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, προτοσπαθαρίου καὶ γαμβροῦ τοῦ γαληνοτάτου ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Πέτρου Βοιβόδα (icóna luminatuluĭ domn Zota Tzigara din Ianina, marele spatar şi ginerele serenisimuluĭ principe a tótă Moldovlachia, domnuluĭ domnului Petru-voevod), ér la drépta imaginiĭ : ἐτῶν λζ (de anĭ 37).

Acest portret e fórte interesant pentru noĭ, maĭ cu deosebire prin aceia că ne arată portul unuĭ mare-spatar moldovenesc din secolul XVI : acea căcĭulă de blană, din care ese sus şi se lasă pînă pe spate o lungă códă, probabilmente de catifea ; acea dantelă la gît ; acele scumpe stofe înflorate ale şubeĭ şi ale haineĭ; pumnarul etc.

Şi altmintrea, sub raportul curat artistic, portretul spatarului Zota nu este fără importanţă, de vreme-ce a eşit din mâna uneĭ celebrităţĭ : a luĭ Antonio Bosio, atât de cunoscut prin opera sa postumă despre catacombele Romeĭ.[4]

Acest portret, ĭată 'l :

(1) Veḑĭ acest testament în **Sathas**, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, t. 3, Veneţia, 1872, p. XCV—CI.

(2) Acéstă istorià universală s'a tradus din grecesce în românesce de către un Ion Baburzăĭ din Braşov în a doua jumătate din secolul XVII. Manuscrisul românesc se află în Museul Hohenzollern din Sigmaringen, unde l'a descoperit Schuchardt. Veḑĭ **Gröber**, *Zeitschrift für romanische Philologie*, t. 1, 1877, p. 484.

(3) Despre diferitele ediţiunĭ ale acesteĭ cărţĭ, veḑĭ **Sathas**, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Atena, 1868, p. 222—4.

(4) **Antonio Bosio**, *Roma sotterranea*, *opera postuma publicata da C. Aldobrandini*, Roma, 1632, fol.— Cf. **Boldetti**, *Osservazioni sopra i cimeteri*, Roma, 1720, *fol.*

ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΖΩΤΟΥ ΤΟΥ ΤΖΙΜΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΞ
ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΠΑΣΗΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ
ΠΕΤΡΟΥ ΒΟΙΒΟΔΑ
ΛΖ
Reprod. foto typo Socecu, Sander & Teclu, Bucuresci 1888

55. † кг де кълдъре

56. † д гратіе

57. † в пиростіи

58. † д кълдаре маре де вере

---

59. † а ток кѹ вї. талцере де

60. ла логофътѹл чел маре —

61. † в. сврѣдел

62. † д хърлѣцѣ

63. † ѿ. фіере де ферестре

64. † в. кѹе маре де кар,

65. † д. маи мичіи

66. † в. кърлице де мареринц

67. † г. сакѹре

68. † а тиган

69. † а сініе маре (*)

70. ЧИЧѸ ДѸ ВѸШМИНТѸ БѸСѢРѸЧѸИ

71. ШИ ДѸ КѦРЦІИ

72. † а тетрѣваггел фере

73. кате — :

---

74. † в. кивоте де арцинтѹ

75. † в. кѹделнице дърцинтѹ

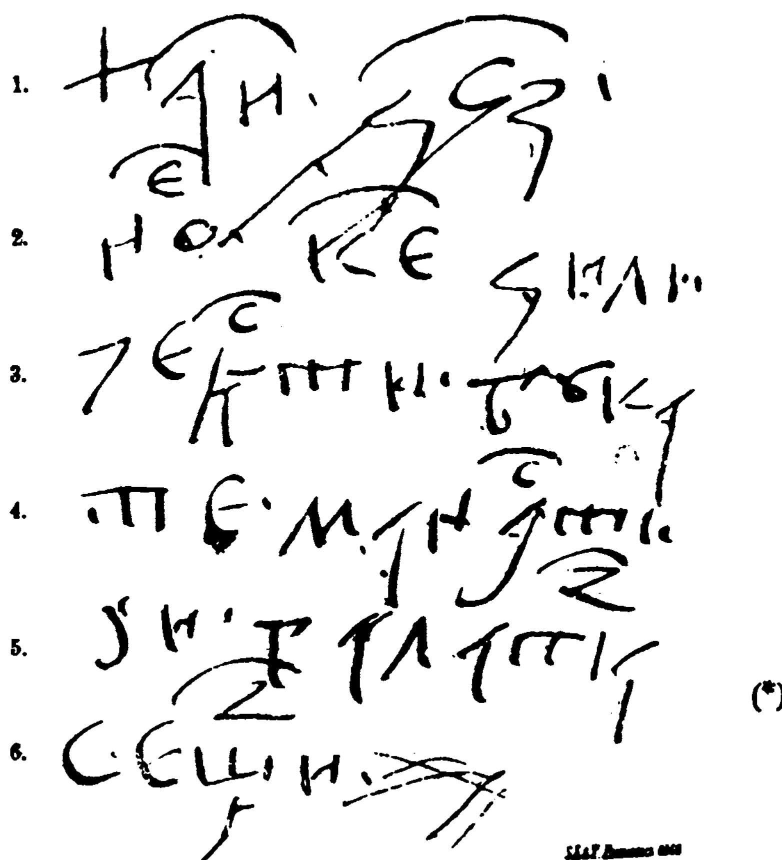
76. † к. кѹци кѹ кънафи ши кѹ

(*) Această linia este după original.

Sub raportul ortografic, catastihul nostru se maĭ distinge prin désa întrebuințare a litereĭ ж, fórte rară în cele-l'alte texturĭ din colecțiunea de față, prin puținătatea aruncăturelor d'asupra, și prin aceĭa că consóna finală apare de o mulțime de orĭ neînsoțită de ȣ, ъ saŭ ь, deși e scrisă în rînd, ér nu d'asupra rîndului, — lucru aprópe fără exemplu în grafica română de pe atuncĭ.

Scrisórea de mână a luĭ Petru-vodă Șchĭopul o reproducem în fac-simile.

Ĭată-o :

(*)

(*) După acéstă apostilă domnéscă, pusă în fruntea pagineĭ I, urmézä apoĭ 1½ fóiă nescrisă. Textul se începe dela pagina 5.

† вато ѯчѯ мсцаноев д
† чиче катастих дела манастире
дела галата. сѫ сѫ шие де веш
минтеле бесеречеи. ши де аржин
т8 ши де ковоаре. ши де банїи
ши де кай ши де карѫ ши де тwт
добиток8л ши де тоате б8кате
ле кѫнд8 а8 фост8 ег8мень
анастасїе де ша8 дат сама ла
карагюѯѣл столникь ши тоате
аастѣ са8 дат ла мѫна л8и гервасїе
декїюл8и — :
† вї. ковоаре де дем8лт8
† в. пѫреци ара де дем8лт
† д. ковоаре ск8мпе ноаа — :
† в. лвбе ши доаw рошїи
† ві. ковоаре дела воеводѫ — :
а. ковор рошїи дела драгомир8
двwрника — :

---

† а. ковор алб8 дела митрѣ дворник
† а. ковор верде дела 8нь ча8шь
† а. ковор галбѫн дела хетман
† а. ковор дела брѫлѫдан8л
† а. ковор алб8 дела корцинѫ

ръма ла икоане

н. де канафи

аграфирь де сръма. к8
вӣ наст8ри ши к8 ѕ̄. ка
нафи
† а̄. аωрар де сърма к8 д̄. ка
нафи
† а̄. пъръке де нъраклеце.
де сръма ши к8 ωбраѕе
† а̄. поале де иконе де ѕарба
пре марџине к8рши
ник8 негр8
† г̄. двере де ѕарба албастре
ши к8 ротеле де а8рь
† а̄. ѕавѣсъ де ѕарба ши к8 фло
риле албе де фир
† в̄. ѕавѣсе че сънт8 маи пре
с8с8 де праѕниче ши де
моленїи де чѣтма рошїи
ши к8 ротеле де фир
† а̄. проковець де тратапод8
де ѕарба. алб8 ши к8
флоре ши пре марџине

адамаскъ вѣрде

† кг̄ де кълдѫре
† д̄ гратїе
† в̄ пиростїи
† д̄ кълдаре маре де бере

---

† а̄ ток кѹ вї̄. талѹере де
ла логофътѹл чел маре —
† ѕ̄. сврѣдел
† д̄ хѫрлѣцé
† а̄. фїере де ферестре
† в̄. кѹе маре де кар,
† д̄. маи мичїи
† в̄. кърлиѹе де магерниц
† г̄. сакѹре
† а̄ тигаи ·
† а̄ сїнїе маре (*)

ЧИЧѸ ДѸ ВѸШМИНТѸ БѸСЪРѸЧѸИ
ШИ ДѸ КЯРЦЇИ

† а̄ тетрѣвагел фере
кате — :

---

† в̄. кивоте де арџинтѹ
† в̄. къделнице дѫрџинтѹ
† в̄. кѫци кѹ кънафи ши кѹ

(*) Acéstă linią este după original.

173. ниче де адамаскъ рошї

174. † а̄. ѕавѣсж де та^{ф}тж а^{л}ба

175. стръ

176. † а̄. тратапо^{л} де адама

177. скъ галбъна к8 фло

178. ре албе

179. † д̄. проковеце де адама

180. скъ фъра канафїи

181. в̄. проковеце де а^{т}ла^{ѕ} а^{л}

182. бастрж

183. д̄. ширинче де та^{ф}тъ

184. албастръ пестре

185. икоане

186. † г̄. двери де беникь рошїи

187. ши к8 цинте де а8р8

---

188. д̄. поале де адамаскъ га^{л}

189. бени ши к8 флоре а^{л}

190. бе ши пре марџине а^{т}

191. лаѕ8 м8шкїи

192. † а̄. проковець де че^{т}ма ро

193. шїи ши к8 флоре ши пре

194. марџине а^{т}ла^{ѕ} а^{л}ба^{с}

195. тр8 — :

——————————(*)

(*) Liniă din original.

† чиче вешминтеле превце
ци
† г̄. фелшане де адамаскъ
а^{л}ве
† а̄. фелонь де а^{т}ла^{з} рошїи
† а̄. фелонь де адамаскъ
албастръ
† а̄. фелон де адамаскъ
мо^{х}ръть
† а̄. фелон. де адамаскъ
вѣрде дела роста^{н} ага
† а̄. фелон. де ѕарва де
ла сто^{л}никꙋл коста^{н}
динь

---

† г̄. стихаре де адамаскъ
кꙋ ѡбраѕе ши кꙋ фло
ре —
† в̄. стихаре верѕи де а^{т}ла^{з}
† а̄. стихар де адамаскъ
галбѣна
† а̄. стихар де адамаскъ
кꙋ ѡбраѕе албе ши
мохоръть
† а̄. стиха^{р} де а^{т}ла^{з} нѣгрꙋ

дела владика. ага
фтонь
† д̄. фелоане де кꙋт ни мох
рѫтѫ
† г̄. стихар де кꙋт ни мох
рѫтѫ
† в̄. фелоане де кꙋт не
албе
† а̄. стихар де кꙋт ни
ал бꙋ — :

---

† а̄. антимись де атлаз
рошїи кꙋ слове де а
ꙋрь —
† а̄. грѡбникꙋ де ада
маскѫ мохрѫтѫ
† а̄. гробникь де ꙋрши
ник рошїи дать
де драгомири
† д̄. фелоане де богасїнꙋ
† ѕ̄. стихаре албе де богасин
† д̄. патрафире де ꙁарба
кѫте кꙋ ѕ̄. кѫнаф
† а̄. патрафирь де ада
маскѫ вѣрде кꙋ ѕ̄

148. † а̄. проковець де ивангеліе де
149. ачелашь виг8 ши пре марџи
150. не адамаскъ вѣрде ши к8
151. д̄ кънафи
152. † а̄. проковеци де ѕарба ши
153. к8 флориле алби ши пре
154. марџине. де а^{т}лаѕ м8ш
155. ки к8 па^{т}р8 кънафи
156. † в̄. проковець де ѕарба де^{н}
157. трачелашь виг8 пре ма^{р}
158. џине 8ршиник8 негр8
159. ши к8 ѿпт8 канафи
160. † а̄. двере маре че стъ ꙟтре
161. стълпи де чѣ^{т}ма рошїе
162. к8 ротеле
163. † в̄. поале че ста8 ꙟ^{н} ти^{н}дъ ꙟтре
164. стълпи де адъмъ^{с}къ к8
165. ѡбраѕе
166. † в̄. поале де чѣ^{т}ма рошїи к8 ци^{н}
167. те де фир8 — :

---

168. † д̄. поале де иконе де адама
169. скъ рошїи че сънт8 ꙟ то
170. ате ѕиле —
171. † г̄. двери де адамаскъ рошїи
172. † в̄. ѕавеси ма^{и} пре с8с8 де пра^{ѕ}

268. ꙟпрецꙋр кꙋ атлаз рошн.

---

269. † д̄. поале гаръши ꙟтра
270. челашь wбраз
271. † а̄. тратапол гарѫ ꙟ
272. трачеле wбразе
273. † а̄. проковеце гарѫ
274. ꙟтрачеле wбраз
275. † а̄. стихар де богасиꙋ
276. албꙋ дела костандин
277. † в̄. ширинче бꙋне скꙋ
278. мпе
279. † а̄. кафтан кꙋ д̄ї нас
280. тꙋре дела медеѫ

——————————(*)

281. † чиче арџинтꙋл дат дела пъ
282. трꙋ воеводъ
283. † в̄. кꙋпе дарџинтꙋ кꙋ лоѫ
284. ѕе полꙋите
285. † а̄. кꙋпа маи мика
286. † в̄ї. лингꙋре дарџинтꙋ
287. † а̄. мѣделница де арама

---

288. † а̄ ꙋмивалницъ
289. † а̄. ибрик полеить

(*) Liniă după original.

† чиче вешминтеле преꙋце
ши
† г̄. фелѡане де адамаскъ
а^{л}бе
† а̄. фелонь де а^{т}ла^{з} рошїи
† а̄. фелонь де адамаскъ
албастръ
† а̄. фелон де адамаскъ
мо^{х}рътъ
† а̄. фелон. де адамаскъ
вѣрде дела роста^{н} ага
† а̄. фелон. де ӡарба де
ла сто^{л}никꙋл коста^{н}
динь

---

† г̄. стихаре де адамаскъ
кꙋ ѡбраӡе ши кꙋ фло
ре —
† в̄. стихаре верꙁи де а^{т}ла^{з}
† а̄. стихар де адамаскъ
галбѣна
† а̄. стихар де адамаскъ
кꙋ ѡбраӡе албе ши
мохоръть
† а̄. стиха^{р} де а^{т}ла^{з} нѣгрꙋ

313. тѫтинесѫ8 ши
314. аре а да ѧ҃дї а͗ при
315. † а҃. к8пѫ да̑ цинт8
316. дела драгомири
317. † а҃. скафа да̑ ци̑т8 а
318. ре дела драгоми̑
319. † д҃. лингѫре дарцини(*)
320. т8 арѫ дела дра
321. гомирь —

——————————(**)

322. чиче икоанеле бесѣречеи
323. † д҃. икоане маре —
324. † ѯ҃ї. икоане моленїе

---

325. † ѯ҃ї. пра̑ниче
326. † а҃ї. иконици ѫ горѫ
327. и ѫ полигандр8
328. † л҃в. де ѡаѫ ши де
329. стр8ць ши де
330. лемн8
331. † а҃. стѣ̑ к8 кр8че
332. де араме
333. † в҃ї. фѫклѫи ск8м
334. пе

——————————(***)

(*) Ultimul и e șters apoĭ de o altă mână.
(**) Linia după original.
(***) Idem.

чиче кѹкателе ши

кинѹѧ ши де алте

баасе

† а҃. маже де морѹ[н]

9. † а҃. берденце де рън

ве

† а҃. маже де кра[п]

† а҃. кѹте де міере

---

43. † а҃. жѹматате де мі

344. ере стреде

345. † аі҃. жѹматеце де міе

346. ре деи блъчещи

347. † в҃. пѹтине де поаме

348. мѹрате

349. † иі҃. стогѹре де фън

350. † а҃. канть де фанина

351. † а҃. ка[р] маре де д҃.

352. кан[о]

353. † в҃. кочїи

354. † в҃. кѹците кѹ мж

355. нжре

356. † кѕ҃. де печерпеле де лѹ[т]

357. † ѹмд҃. де бѹкши де фъ[н]

358. тъна де щелль

268. ꙟпрецꙋ^{р} кꙋ а^{т}ла^{з} ро^{шн} .

---

269. † $\bar{д}$. поале юръши ꙟ^{т}ра
270. челашь ѡбра^{з}
271. † $\bar{а}$. тратапо^{д} юрж ꙟ
272. трачеле ѡбраѕе
273. † $\bar{а}$. проковеце юра
274. ꙟтрачеле ѡбра^{з}
275. † $\bar{а}$. стиха^{р} де богасиꙋ
276. а^{л}бꙋ дела ко^{с}та^{н}ди^{н}
277. † $\bar{в}$. ширинче бꙋне скꙋ
278. мпе
279. † $\bar{а}$. ка^{ф}та^{н} кꙋ $\bar{ді}$ на^{с}
280. тꙋре дела медеа

———————————— (*)

281. † чиче арџинтꙋл дат дела пъ
282. трꙋ воеводъ
283. † $\bar{в}$. кꙋпе да^{р}џи^{н}тꙋ кꙋ лоа
284. ѕе полꙋните
285. † $\bar{а}$. кꙋпа маи мика
286. † $\bar{ві}$. лингꙋре да^{р}џинтꙋ
287. † $\bar{а}$. мѣделница де арама

---

288. † $\bar{а}$ ꙋмивалницъ
289. † $\bar{а}$. ибри^{к} полеить

(*) Linià dupà original.

426. † за. стогȣре де фънȣ

427. † а. стогȣ де малаю

42[8]. † на. стогȣре де фън

делa хрикани

† з. стогȣре ла петрещ

де фънȣ

. † з. де стȣпи

——————————(*)

чиче дела сална

434. † п. де стȣпи

435. † к. де порчїи

436. † в. стогȣре де са

437. карѫ

438. † а. стог де хришка

439. † а. стог де маѕарн

440. † н. мирце де малаю

————————————————

441. † ѡ повларне кȣ васе

442. † н. стогȣре де фънȣ

443. † а. стог ши цюматате

444. де ѡвъсȣ ла тѫ

445. мѫшани

——————————(**)

446. † чиче сателе

447. † вѫлчещи кȣ е мори

448. ши кȣ д. пїѡ ши

(*) Linia după original.
(**) Idem.

449. кȣ ѡ ȣлтоаре.
450. † теишори кȣ халжщеȣи
451. † хришкани
452. † плопи кȣ в҃ хжлещеи
453. † белчещи кȣ моара
454. † пиздени кȣ а҃ моаръ
455. † сална кȣ д҃ мори ши
456. кȣ доȣ пїѡ ши кȣ ѡ вȣл
457. торе ши кȣ подȣл ѫмла
458. тор

---

459. † тъмжшанїи
460. † михаилещи кȣ г҃ мори
461. † ворѡвещи
462. † мънжжщи кȣ а҃ мор
463. † пжтрещи
464. † мънѕещи
465. † фжлфоещи
466. † драганещи кȣ ѭзȣри
467. † шивица кȣ ѕ҃ мори
468. ши кȣ р҃ порчїи
469. † аї҃. салаши де ци
470. гани
471. † ї҃. фълче де вїе ла
472. котнарю
473. † е҃. фалче де вїе ла во

335. чиче бȣкателе ши

336. винȣл ши де алте

7. ваасе

† а҃. маже де морȣ[н]

† а҃. бербенце де рън

ѕе

† а҃. маже де кра[п]

† а҃. бȣте де міере

---

† а҃. жȣматате де мі

344. ере среде

345. † аі҃. жȣматеце де міе

ре ден вълчещи

347. † в҃. пȣтине де поаме

348. мȣрате

349. † иі҃. стогȣре де фън

350. † а҃. канть де фанина

351. † а҃. ка[р] маре де д҃.

352. каи[о]

353. † в҃. кочїи

354. † в҃. кȣците кȣ мѫ

355. нѫре

356. † кѯ҃. де печерпеле де лȣ[т]

357. † ȣмд҃. де бȣкши де фъ[н]

358. тъна де ѡцель

359. † /ар. дрwби де саре

---

360. † нв. де сапе
361. † кн. де бꙋци де вин
362. дела котнар
363. † д. бꙋци дела воро
364. вецин
365. † и. пꙋтине де бр
366. нꙋж
367. † в. фwи бржнꙋж
368. де wи
369. † а. пꙋтине де ꙋнт

---(*)

370. чиче пжне ши фѫнꙋл ши
371. добитокꙋл. дела
372. плопїн
373. † е. стогꙋри де грж ꙋ
374. де естимпꙋ
375. † г. стогꙋре де гржꙋ
376. де анꙋ
377. † г. стогꙋре де wрꙁꙋ

---

378. † а. стог де сакар
379. † а. стогꙋ де малаю
380. † м. стогꙋре де фѫнꙋ

(*) Linii după original.

† лн҃. де бои маре

382. † мд҃. де вачїи маре

† кг҃. де трети[н] вачи[н]

† ка҃. вачїи ↑терцїи

† ѕ҃. вѹҳаю[н]

† кв҃. де вице[л]

† иі҃. де вицеи

† ві҃. воѹлеци ↑те[рѹ]ци

† ѧ҃. воѹлеи трети[н]

рчв (*)

† і҃. каи патрари

† е҃. ка[н] третине

393. † е҃. калѹшеи стрижи

394. ачи

395. † е҃. апе стрижи

396. ачїи

397. † вı҃. апе третине

398. † вı҃. апе маре сте[р]

399. пе

400. † лн҃. апе маре ↑съ

401. пѕ кѹ армасарю[л] (**)

402. † ѱѯв҃. де ѡи

(*) Intocmaĭ așa în original.
(**) Idem.

† сѯи. вербечїи

|ꙗал| *

† ї. каи телѣгаре

† в. каи негри ла вѫл

чещи

† ѡ. каи арѫ

чиче бѹкателе дела вл҄ъ

чещи

† п. мирце де грѫѹ

† т. мирце де сѫржицъ

† ка. мирце де хришка

† ѯ. мирце де слад

† ї. мирце де малаю

† в. стогѹре де маѕаре

† а. стог де бобѹ

† г. стѡгѹре де ѡвъс

† а. стог де хришка

† а. стог де ѡрзѹ **

† чд. де стѹпїи

† чи. де ѡи

† к. де порчїи

чичѣ дела тѣишорѫ

*ꙗа în original.

** ѡр e scris în monogramă.

426. † з̄а. стогꙋре де фѫнꙋ

427. † а̄. стогꙋ де малаю

† на̄. стогꙋре де фѫн

дела хрикани

† з̄. стогꙋре ла петрещ

де фѫнꙋ

† з̄. де стꙋпи

---(*)

чиче дела садна

34. † п̄. де стꙋпи

435. † к̄. де порчїи

4 † в̄. стогꙋре де са

карѫ

438. † а̄. стог де хришка

439. † а̄. стог де маварии

440. † н̄. мирце де малаю

---

441. † ѡ поваарне кꙋ васе

442. † н̄. стогꙋре де фѫнꙋ

443. † а̄. стог ши џюматате

444. де ѡвѫсꙋ ла тѫ

445. мѫшани

---(**)

446. † чиче сателе

447. † вѫлчещи кꙋ ē мори

448. ши кꙋ д̄. пїѡ ши

(*) Liniă după original.
(**) Idem.

кꙋ ѡ ꙋлтоаре.
† тенишори кꙋ халжщеꙋи
† хришкани
† плопи кꙋ в҃ хжлещеи
† белчещи кꙋ моара
† пиздени кꙋ а҃ моарж
† сална кꙋ д҃ мори ши
кꙋ доꙋ пїѡ ши кꙋ ѡ вꙋл
торе ши кꙋ подꙋл ꙟмла
тор

---

† тжмжшанїи
† михаилещи кꙋ г҃ мори
† ворѡвещи
† мжнжжщи кꙋ а҃ мор
† пжтрещи
† мжнꙋещи
† фжлфоещи
† драганещи кꙋ ꙟзꙋри
† шивица кꙋ ѕ҃ мори
ши кꙋ р҃ порчїи
† ѳ҃ї. салаши де ци
гани
† ї҃. фжлче де вїе ла
котнарю
† е҃. фалче де вїе ла во

474. ровещи

---

475. † а̄. фа^л^че ши цюматате

476. ла ꙗши

477. † с̄. ст8пи ла кърн8^л^ т8до^р^

478. десѣтинъ дела васл8^н^

479. ѫсъ н8маи а8 фост8

480. р̄. дацн де десѣтинъ

481. аръ а^к^м8 сънт8 до

482. аъ

483. † н̄ де ст8пи ла брани

484. ща

485. т8до^р8^ къл8гър8^л^ са8

486. да^т^ к8 присака ши к8

487. ст8пи ши к8 то^т^ доби

488. ток8^л^ ши де ва ѫторче

489. аминтрилѣ се фїе лепъ

490. да^т^ де лѣже

TRANSCRIPȚIUNEA:

ai 7097 (1588) noe^vrie^ 25 zili; ce ĭasti bucate manastiri Galatai se ştii.

† въ лѣто (în anul) 7097 (1588) мѣсаца (luna) noev^rie^ 4.

† cice catastih dela manastire dela Galata, să să ştie de veşmintele beserecei şi de arjintu şi de covoare şi de banii şi de cai şi de cară şi de tot dobitocul şi de toate bucatele, cându au fostu egumenŭ Anastasie de ş'au dat sama la Caraghĭuzél' stoluicĭŭ, şi toate aĭasté s'au dat la măna lui Ghervasie dechiĭului :

† 12 covoare de demultu; † 2 păreţi ïarïa de demul'; † 4 covoare scumpe noaïa. † 2 albe şi doao roşii; † 16 covoare dela voevodă; † 1 covoru roşii dela Dragomir дворника (vorniculuĭ); † 1 covor albu dela Mitré дворник; † 1 covor verde dela unŭ ćauşŭ; † 1 covor galbân dela hetman; † 1 covor dela Brălădanul; †1 covor albu dela Corştină; † 1 covoru albu dela Slav Ţiganul (?); † 1 covor roşiu dela Costandin stolnicul; † 1 covor roşiu Brut postelniculŭ; † 9 covoare dela boïarii; † 1 otghél de zarba dela stolnicul Costandinŭ; † 1 otghél dela Dragomirŭ; † 1 pilota petriţa dela Dragomirŭ; † 1 faţa de perina ïaré dela Dragomir; † 1 cerga vănată dela Dragomir; † 3 peşchir dela воеводї; † 1 peşchir dela Rustam; † 1 masa dela Rostam ïare; † 5 mése dela воеводї ïaré; † 52 tepsie dela voevoda; † 4 tepsie dela Dragomiru; † 25 talgere cu doaă tocure de rame dela voevodă; † 8 talgere de plum dela Costantin stolni[cul]; † 23 de căldăre; † 4 gratie; † 2 pirostii; † 4 căldare mare de bere; † 1 toc cu 12 talgere dela logofătul cel mare; † 6 svrédele; † 4 hărléţe; † 9 fiere de ferestre; † 2 cue mare de car; † 4 mai micii; † 2 cărlige de magherniţă; † 3 sacure; † 1 tigai; † 1 sinie mare.

Cice de veşminte besérecei şi de carţii: † 1 tetrévangel ferecate; † 2 chivote de argintu; † 2 cădelniţe d'ărgintu; † 2 căţi cu cănafi şi cu măhreme albii; † 1 potir de argintu cu discos, cu zvézdă şi cu lingure de'rgintu; † 2 svéşnice de argintu; † 1 panaghiïar de arg'untu; † 1 talgir de pethlébi de'rgint; † 1 icona pantocrator ferecată; † 1 icoana săpată şi ferecate; † 1 canafi mare ce ïaste sup policandru, scumpu şi cu margaritar; † 1 tepsie de argintu de coliva; † 1 cruce ferecate şi sapate; † 1 cruce gălbăna, numai la codiţa ferecate; † 1 cruce albă neferecată; † 1 icona moschicescu ce ïaste asupra dverei царска (împărătéscă); † 1 icona moschićască şi foa[r]te frumoase précista; † 1 icoana précista şi cu fiul; † 1 iconostasŭ; † 2 svéşnice mare de areme; † 1 praxeu; † 1 anghirïate; † 1 triod митар (vameşul) fariseïu; † 1 triod penticostar; † 3 psaltire; † 12 minée; † 1 tipicŭ; † 1 ćasloveţi; † 1 molităvnic; † 7 lutirghi; † 2 cărţi de căntare; † 1 carte a praznicului; † 2 tetruvangelauri neferecate; † 1 aeru tot sărma; † 1 tetruvangel puţinel ferecat, dela Brălădan; † 1 злато8сть сфетїи (gură de aur săntul) Feodor; † 1 lesviţă şi свати (săntul) Ifrim; † 1 biblei.

† Veşmintele besérecei: † 1 царска (împărătésca) cosută cu sărma; † 2 poale de srăma la icoane şi cu 50 de canafi; † 1 patrafirŭ de srăma

[illegible] † 1 aorar de sârma cu 4 canafi; † 1 [illegible]
[illegible] † 1 poale de icone de zarba, pre mar-
[illegible] † 3 [illegible] de zarba albastre și cu rotele de aur;
[illegible] albe de fir; † 2 zavése, ce sântu mai pre
[illegible] de cétma, roșii și cu rotele de fir; † 1 pro-
[illegible] albu și cu flore și pre margine adamască
[illegible] de acelașŭ vipu și pre margine ada-
[illegible] † 1 procoveți de zarba și cu florile albi și pre
[illegible] cu patru cânafi; † 2 procovețŭ de zarba dentr'a-
[illegible] urșinicu negru și cu optu canafi; † 1 dvere mare
[illegible] de cetma roșie cu rotele; † 2 poale ce stau în tindă
[illegible] cu obraze; † 2 poale de cétma, roșii cu țiste de
[illegible] de adamască roșii ce sântu în toate zile; † 3 dveri
[illegible] † 2 zavesi mai pre susu de praznice, de adamască ro-
[illegible] de tafta albastră; † 1 tratapod de adamască galbăna cu
[illegible] procovețe de adamască fără canafii; † 2 procovețe de atlaz
[illegible] de tafta albastră pestre icoane; † 3 dveri de beniță,
[illegible] de auru; † 4 poale de adamască, galbeni și cu flore albe
[illegible] muschii; † 1 procovețŭ de cetma roșii și cu flore și
[illegible] albastru.

[illegible] preuțești: † 3 feloane de adamască albe; † 1 felonŭ
[illegible] † 1 felonŭ de adamască albastră; † 1 felon de adamască
[illegible] † 1 felon de adamască vérde dela Rostan-aga; † 1 felon de zarba
[illegible] Costandinŭ; † 3 stihare de adamască, cu obraze și cu flore;
[illegible] de atlaz; † 1 stihar de adamască galbăna; † 1 stihar de
[illegible] obraze albe și mohorâtă; † 1 stihar de atlaz négru dela vla-
[illegible]; † 4 feloane de cutni moh°râtă; † 3 stihar° de cutni mo-
[illegible] † 2 feloane de cutne albe; † 1 stihar de cutni albu; † 1 antimisŭ
[illegible] roșii, cu slove de aurŭ; † 1 grobnicu de adamască moh°râtă;
[illegible] de urșinic roșii, datŭ de Dragomiri; † 4 feloane de bogasiiu;
[illegible] albe de bogasi; † 4 patrafire de zarba câte cu 6 cânafi;
[illegible] patrafirŭ de adamască vérde, cu 6 canafi; † 1 patrafir de adamască
[illegible] dela Rostam; † 3 aorar° de zarba câte cu patru canafi; † 5 pe-
[illegible] naraclițe de zarba; † 5 brâe de matase cu canafi; † 4 brâe prosté;
[illegible] de matase; † 7 patrafiră de adamască albastră, și roșii, și negré;
[illegible] aorar° de [illegible]; † 5 pereche de naraclețe; † 1 procovețŭ de zarba,

înpreg'ur cu orşinicu négru, dela Zota spătaru; † 3 dvere de adamască vérde şi cu firu, înpreg'ur cu atlaz roşi[i]; † 4 poale ĭarăşi într'acelaşŭ obraz; † 1 tratapod ĭară într'acele obraze; † 1 procoveţe ĭarĭa într'acele obraze; † 1 stihar de bogasiu albu dela Costandin; † 2 şirince bune scumpe; † 1 caftan cu 14 nasture dela Medeĭa.

† Cice argintul dat dela Pătru voevodă: † 2 cupe d'argintu cu loaze poluite; † 1 cupa mai mica; † 12 lingure d'argintu; † 1 médelniţa de arama; † 1 umivalniţă; † 1 ibric poleitŭ; † 1 sticla cu mur; † 11 urice pren satele manastirei; † 19,000 aspri bani gata; † 1 uric pusu zalog derepŭ 3,000 aspri; † 50 de trătazi de petéle de aurŭ leşescŭ; † 1 potir d'arjintu dela Radul ćașnic; † 1 cupa mică dela Coste; † 1 cupocŭ d'argintu dela Costandin stolnic; † 1 inelŭ de aur ĭarĭa dela Costantin stolnic; † 1 cupa d'argintu ĭarĭa dela Rostam; † 6,000 aspri ce au dat Banul Pătru dereptu sufletul tătine-său, şi are a da 14,000 aspri; † 1 cupă d'argintu dela Dragomiri; † 1 scafa d'argintu ĭare dela Dragomir; † 4 lingure d'arginitu ĭarĭa dela Dragomirŭ.

Cice icoanele besérecei: † 4 icoane mare; † 17 icoane молєнїє (rugăcĭune); † 17 praznice; † 19 iconiţi în горѫ (sus) şi în poligandru; † 32 de oaă, şi de struţŭ şi de lemnu; † 1 stég cu cruce de arame; † 12 făclăi scumpe.

Cice bucatele şi vinul şi de alte vaase: † 1 maje de morun; † 1 berbenţe de rănze; † 1 maje de crap; † 1 bute de miere; † 1 jumatate de miere strede; † 11 jumateţe de miere den Vlăceşti; † 2 putine de poame murate; † 18 stogure de făn; † 1 cantŭ de fanina; † 1 car mare de 4 cai; † 2 cocii; † 2 cuţite cu mânâre; † 27 de pecerpele de lut; † 444 de bucşi de făntăna, de oţelŭ; † 1,100 drobi de sare; † 52 de sape; † 28 de buţi de vin dela Cotnar; † 4 buţi dela Voroveşti; † 8 putine de brănză; † 2 foi brănză de oi; † 1 putine de un'.

Cice păne şi fănul şi dobitocul dela Plopii: † 5 stoguri de grău de estimpu; † 3 stogure de grău de anu; † 3 stogure de orzu; † 1 stog de sacarĕ; † 1 stogu de malaĭu; † 40 stogure de fănu; † 38 de boi mare; † 44 de vacii mare; † 23 de tretine vaci; † 21 vacii înterţii; † 7 buhaĭui; † 22 de viţele; † 18 de viţei; † 12 bouleţi înteruţi; † 9 boulenĭ tretinĭ; [peste tot:] 192; † 10 cai patrari; † 5 cai tretine; † 5 caluşei strijiĭaci; † 5 ĭape strijiĭacii; † 12 ĭape tretine; † 12 ĭape mare sterpe; † 38 ĭape mare, însă cu armasarĭul; [peste tot:] 87; † 762 de oi; † 268 berbecii;

[peste tot :] 1030; † 10 cai telégare; † 2 cai negri la Vă*l*ceşti; † 9 cai ĭară.

Cice bucatele dela Vlăceşti : † 80 mirţe de grâu; † 300 mirţe de sârjiţă ; † 21 mirţe de hrişca ; † 60 mirţe de sla*d*; † 10 mirţe de malaĭu; † 2 stogure de mazare; † 1 sto*g* de bobu ; † 3 stogure de ovăs ; † 1 sto*g* de hrişca; † 1 sto*g* de orzu; † 94 de stupii; † 98 de oi; † 20 de porcii.

Cice dela Teişoru : † 61 stogure de fănu; † 1 stogu de malaĭu; † 51 stogure de fă*n* dela Hri[ş]cani; † 60 stogure la Pe*t*reş*t*ʻ de fănu; † 60 de stupi.

Cice dela Sa*d*na : † 80 de stupi ; † 20 de porcii ; † 2 stogure de sacară; † 1 sto*g* de hrişca; † 1 sto*g* de maza*r*ʻ; † 50 mi*r*ţe de malaĭu; † o povaarne cu vase ; † 80 stogure de fănu ; † 1 sto*g* şi gĭumata*te* de ovăsu la Tâmâşani.

† Cice satele : † Vâlceşti cu 5 mori şi cu 4 pio şi cu o ultoare; † Teişori cu halâşteu-i; † Hrişcani; † Plopi cu 2 hâleşte*i*; † Be*l*ceşti cu moara; † Pi*z*deni cu 1 moară; † Sa*d*na cu 4 mori şi cu dou pio şi cu o vu*l*tore şi cu podu*l* înmlator; † Tămâşanii; † Mihaileşti cu 3 morʻ; † Voroveşti; † Mănjâşti cu 1 mor[8]; † Pâtreşti; † Mănzeşti ; † Fă*l*foeşti; † Draganeşti cu ĭazuri; † Şiviţa cu 6 mori şi cu 100 porcii; † 19 salaşi de Ţigani; † 10 fălce de vie la Co*t*narĭu; † 5 fa*l*ce de vie la Voroveşti; † 1 fa*l*ce şi gĭumatate la Ĭaşi, † 200 stupi la Cărnu*l* Tudo*r*, desétină dela Vaslu*i*, însă numai au fostu 100 daţi de desétină, ĭară a*c*mu săntu doaă; † 50 de stupi la branişta.

† Tudor*u* câlugâru*l* s'au da*t* cu prisaca şi cu stupi şi cu to*t* dobitocu*l*; şi de va întorce amintrilé, se fie lepâda*t* de léje.

NOTANDA :

finalul *u* întreg : кънд8, фост8, дем8лт8, арџинт8, алб8, рошї8, ск8мп8, аер8, сънт8 (sunt), с8с8, тратапод8, виг8, wпт8, фир8, атлаѯ8, сиътар8, wршиник8, п8с8, лемн8, тимп8, ан8, wрѯ8, малаю, стог8, фън8, боб8, Теишор8, wвъс8, Т8дор8, ковор8, Драгомир8;

finalul *u* jumătăţit : ег8менъ, столникъ, Костандинъ, Драгомиръ, 8нъ чаушъ, постелник8лъ, иконостасъ, Злато8стъ, патрафиръ, кеникъ, Ѧгафтонъ, датъ, полеитъ, к8покъ, кантъ, инелъ, стр8цъ, wцелъ;

finalul *u* despărut saŭ negles cŭ desăvirşire , deşi consóna finală nu e

aruncată d'asupra rîndului : ѡтгѣл, ковор, Костандин, пешкир, фелон, добитокꙋл, винꙋл, столник, арџинтꙋл, стихар, Котнар (dar şi Котнарю), дат, хетман, чел, логофѫтꙋл, сꙋп, пентикостар, фир, ꙟпреꙋр, фѫн;

finalul *u* întreg şi jumătăţit in aceleaşi cuvinte, saŭ chiar despărut : лꙋрꙋ şi лꙋрь, грѡвникꙋ şi гровникь, дерептꙋ şi деребь, Драгомирꙋ—Драгомирь—Драгомир, коворꙋ şi ковор, фѫнꙋ şi фѫн;

finalul *i* întreg : верви, пѫреци, тратави, бꙋци, коꙋлеци, преꙋцеши, даци, кѫрци...;

finalul *i* conservat în ꙗрѫши, dar perdut în ачелашь;

neaccentatul *a* conservat clar, fără a trece în vocală obscură : жꙋматате-џюматате-жꙋматеце, манастире (genitivo-dativ : манастири şi манастиреи), Галата (genitivo-dativ : Галатаи), сапате (dar şi сѫпатѫ), канафи (dar şi кѫнафи), патрафир, ѯалог, фанина, малаю (de 4 orĭ), патрари, калꙋшеи, армасарюл, ꙟмлатор, Драганеши, салаши, халѫџиеꙋ, владика, матасе (= ital. *matassa* = gr. μεταξα), мавáре;

conservarea neaccentatuluĭ *o* : косꙋтѫ (= *cu*sută);

vocalism străin conservat intact : хетман (= polonul *hetman*), пантократор, маргаритар etc.;

фїере, мїере, din 3 silabe, precum dovedesce strămutarea : мї-ере;

parasiticul *i* între *n* şi *t* : арџинитꙋ, cf. textul No. XXVIII;

parasiticul *u* după *r* : ꙟтерꙋци=înterţi;

ѫн trecut în ин : тѫтине-сѫꙋ;

a pentru ѣ : Брѫлѫданꙋл (= Brălădénul), маса (plur. мѣсе), браниџа pentru браниџѣ (cf. maĭ sus textul No. XXVI);

a pentru *e* : сакꙋре (secure?), патрафирь (= slav. петрахиль = gr. ἐπιτραχήλιον), тратаподꙋ=τετραπόδιον, сакарѫ (=lat. *secale*) de 2 orĭ;

а pentru ѫ : карцїи (= c*ă*rţi) dar şi кѫрци, вѫнатѫ (= vănătă), фѫра = făr*ă* : фѫра канафїи);

е pentru ѣ : ачеле (nu ачѣле), печерпеле (nu печерпѣле);

e pentru *o* : печерпеле=slav. почьрпало;

ѣ pentru е : п р о с т ѣ (= próste), негрѣ (=negre), телѣгаре (=telegari);

и pentru е : ивангелїе;

formă duplă : тетрѣвагел și тетрȣвангел;

cincĭ varianturĭ pentru «Iară» : іаръ, іарѫ, іара, ꙗра, ꙗре;

ъ=и : фѫклъи=actualul «făclĭĭ»;

confusiunea între *o* și *u* : Рȣстам și Рѡстам, ȣршиникȣ și ѡршиникȣ;

confusiunea între *e* și *i* : dela пъръке pluralul переки și переке, сто-гȣре și стогȣри, настȣри și настȣре, кȣтни și кȣтне, ѕили și ѕиле, масаре și масари, асти și асте, щини și щине;

confusiunea între е și ѣ : кесеречеи și кесѣречеи, верде și вѣрде, четма și чѣтма, негрȣ și нѣгрȣ;

confusiunea între *i* și *u* : арџинтȣ și арџȣнтȣ;

confusiunea între *a* și *ă* (ъ, ѫ) : адамаскъ și адъмъскъ, галбѫн-галбъна-гълбъна, халѫщеȣ (ung.=*halastó*)—la plural хѫлъщеи, канафи și къвафи;

confusiunea între ь și и : проковець și проковеци (la plural проковеце), Драгомирь și Драгомири (de 2 orĭ);

confusiunea între ъ și ѫ : Тѫмѫшани și Тъмѫшанїи, тафтъ și тафтѫ, албастръ și албастрѫ, Вѫлчещи și Вълчещи, ꙟсъ și ꙟсѫ, Пътрȣ și Пѫтрȣ...;

confusiunea între *o* și ѫ : доаѡ și доаѫ;

triplă formă : нъраклеце, нараклице și нареклице;

аастѣ (= aĭasté) pentru «acéstea»;

ноаа, nominativ plural feminin dela «noŭ»;

oa : ковоаре, тоате, моара, моарѫ (dar și моръ), ноаа, доаѡ și доаѫ (dar și доȣ), ȣлтоаре (dar și вȣлторе), иколна (dar și икона), фрȣмоасе, поале, фелѡане, лоаѕе, ѡлѫ, поаме;

oa formând 2 silabe, precum arată separațiunea тоате în doă șirurĭ : то-ате, și доаѫ în до-аѫ;

аа=ā : ваасе, unde *a* este lung și latinesce : vāsum, dar : ѡ поваарне кȣ васе, unde «vase» are un singur *a*, duplicațiunea fiind transpusă în по-ваарне = slav. поварьнія «bucătăriă»;

finalul *i*=*e* : 1 тигаи (=тигае), флориле алби (dar și флоре албе), поале галбени, салаши (=salaș*e*), хѫлъщеи (=hălăște*e*);

finalul ïи pentru simplul и : 4 (кѕе) маи мичїи, де карцїи (=«cărţi»), дела боарїи (=boïarï), фъра канафїи (=canafï), 21 вачїи (=vacï), 20 де порчїи, 94 де стѕпїи (dar maï jos de 2 orï: де стѕпи), 100 порчїи, мѕшкїи şi мѕшки...;

finalul ïи pentru е : мъхреме албїи, апе стрижиачїи;

finalul ïи pentru ïѕ : рошїѕ, dar de 5 orï рошїи (ковоpѕ рошїи, прокобець рошїи, атлаꙁ рошїи, ѕршиник рошїи), богасиѕ şi богасии saŭ богасїиѕ;

finalul е = и : каи третине (= tretinï), каи телѣгаре (=telegarï), 5 фълче (=fălcï), кълдъре (=căldărï), мънъре (=mânărï), 4 гратїе (=gratiï);

vocalisarea iniţialuluï v : ѕатоаре, lîngă care însă şi вѕаторе;

алминтрилѣ din «altmintrilé»;

l trecut în r : патрафирь din πιτραχήλι, поликандрѕ=πολυκάνδηλον, ѡршиникѕ = ital. oloserico;

c trecut în g : поликандрѕ şi полигандрѕ;

h trecut în f : патрафирь din πιτραχήλι;

в trecut în л : нараклице = slav. наръквица «mănuşă», cf. слобод din свобод- şi ѕрѣслъ din братство prin forma intermediară брасвъ;

д trecut în g : виrѕ (de 2 orï) ca sinonim cu ѡбраꙁ, din slav. видъ «formă» saŭ «chip», cf. ucig pentru ucid, putregaïu din putred, mucegaïu din muced etc.;

д trecut în tg : ѡтгѣл (plapomă) din slavicul ѡдѣло;

r trecut în n : фанина = farina, ѡршиникѕ = it. oloserico;

ле = лѕ : полеить, dar la plural полѕите;

nb asimilat în nm : ꙟмлатор (=înmlator) din ꙟблатор (=înblator);

confusiunea între џ şi ж : аржинтѕ şi арџинтѕ, жѕматате şi џюматате, лѣже pentru лѣџе;

confusiunea între finalul м şi н în numele propriŭ : Ростан, Рѡстам şi Рѕстам, — cf. Крѕчан şi Крѕчам în textul No. XXIII;

vocalisarea luï n : анѕ, la plural ан=ani;

бръне (de 3 orï) pentru actualul «brâne»;

perderea luĭ *b* după *m* : плǫм = *plumb;*

пт asimilat în п : сǫп;

талџир, plur. талџере=germ. *Teller* cu *lg'* din *lĭ*, ca la Italianĭ în dialectele venete : *familgia* din *familia*, *elgi* din *ille* etc.;[1]

хжрлѣце, plural dela *hărleț*, din slav. рылць, cu o remarcabilă proteză a luĭ *h* atras de inițialul *r*, întocmaĭ ca în *hrăpesc* din *răpesc* = lat. *rapio*, lîngă care, printr'un fenomen fonetic analog, grecul ἁρπάζω=*harp-*;[2]

metatesa : лǫтирги pentru литǫрги, молитъвник din молитвьникъ, библеи pentru библие;

metatesa luĭ *r* : Бржлждаиǫл (dela Бжрлад = Бржлад), сжрма şi сржма, тратаподǫ=τετραπόδιον, пестре=«preste», тржтаǫи=τετράδια, петрица=πτερύγιον, проковецъ=slav. покровьць;

metatesa luĭ *l*: Блжчещи şi Бжлчещїи;

pluralul cu *-ure* : токǫре, настǫре (dar şi настǫри), лингǫре, стогǫре (dar şi стогǫри);

pluralul cu *-ră* pentru *-re* : кӑрж, патрафирж (dar şi патрафире);

pluralul мжхреме dela «măhramă», astăḑĭ «năframă» prin *m* = *n* şi *h*=*f*, din turcul *makhramâ*, neogr. μαχραμᾶς, serb. махрама şi марама etc.;

dela «floare» pluralul nearticulat флоре, cel articulat флориле;

dela «pio» pluralul tot aşa: 4 пїѡ, 2 пїѡ;

articularea anormală : де адамаскъ г а л б ж н а (aşa de 3 orĭ), кǫпа мин и к а, мѣделница де а р а м а, бǫкши де ф ж н т ж н а, крǫче г ж л б ж н а, фаца де п е р и н а, тепсїе де к о л и в а, аргинт де с ж р м а, мирце де х р и ш к а, кантъ де ф а н и н а...;

condiționalul *să* nedistins de reflexivul *se* : сж сж ціне, dar în apostila domnéscă : се ціни, şi la finea textuluĭ : се фїе;

neconcordanță sintactică prin elipsă : ковор (din cele) рошїи, 1 тетрѣвагге (patru-evangelie) ферекате, 1 крǫче ферекатъ ши (cu slove saŭ chi-

(1) **Biondelli**, *Saggio sui dialetti gallo-italici*, Milano, 1853, p. 16, şi *Studii linguistici*, Milano, 1856, p. 254.

(2) Cf. acelaşĭ fenomen în dialecte germanice : *h*erbermde, *h*erkenne, *h*erdacht, *h*erhaben etc. în **Kuhn**, *Zeitschr.* t. 14, p. 450, precum şi franțusesce în *hermine, herse, hérisson*...

purĭ) сапате, 1 крȣче... нȣмаи ла кодица (din cele) ферекате, 1 икона (lucru) москическȣ, 1 икона москичаскъ ши (din cele) фоарте фрȣмоасе, ковор рошїȣ (dela) Брȣт постелникȣль, tóte acestea provenind din causa *dictăriĭ* catastihuluĭ, scriitorul omiţênd ceĭa-ce nu i se părea a fi esenţial, dar scriind restul întocmaĭ;

tot din causa *dictăriĭ* provin neconcordanţele : 1 пȣтине (dictat : putine una), 2 проковець (dictat : procoveţ doă), 3 пешкир (dictat : peschir treĭ), 1 канафи, 5 фалче, 4 кълдаре, 1 полле...;

adjectivul маре (magnus) întrebuinţat fără schimbare la ambele numere, întocmaĭ după cum poporul întrebuinţéză chĭar astădĭ pronumele *care* : кълдаре маре..., кȣе маре..., кънафи маре..., свѣшниче маре...; икоане маре..., бои маре..., вачїи маре..., апе маре..., nicăirĭ мари;

тѡт добитокȣл, тоате бȣкателе, dar ꙟ тоате ꙁиле, nu ꙁилеле (cf. franc. *toujours*, ital. *tuttodì* etc.);

prepositiunea repetată : дела манастире дела Галата;

întrebuinţarea partitivă a prepositiuneĭ де : бȣкателе ши винȣл ши де алте валсе (cf. les céréales et le vin et *d'autres* ustensiles);

contracţiunea : шаȣ дат (= şĭ-au...), дърџинтȣ-дерџинтȣ-дарџинтȣ lîngă де арџинтȣ, часловеци din часословецъ, к'ȣршиникȣ = кȣ ȣршиникȣ;

genitivo-dativ : Галатаи; манастиреи şi манастири;

лȣи Гервасїе, nu лȣ;

ден, прен, акмȣ...;

чиче «aice», de 11 orĭ, din punct în punct italianul *quici* «aice», întrebuinţat numaĭ în Dante şi în compusul *quiciritta* în loc de *quiritta*;

cuvinte grecescĭ : катастиχ (=κατάστιχον), манастире, декїю (=δίκαιος), икоана (=εἰκών, neogr. εἰκόνα), егȣмень (=ἡγούμενος), стиχар (=στιχάριον), сїнїе (=serb. синиjа=grec. σινίον), тетрѣвангел (=τετραευαγγέλιον), кивот (=κιβωτός), дискос (=δίσκος), потир (=ποτήριον), панагїар (=slav. панагиѩръ din gr. παναγία), пантократор (=παντοκράτωρ), поликандрȣ (=πολυκάνδηλον), маргаритар (=mediogr. μαργαριτάρι), колива (=slav. коливо = gr. κόλυβον), иконостась (=εἰκονοστάσιον), праѯеȣ (=πρᾶξις-πράξεως), ангирате (=ἐγχειρίδιον?), триωд (=τριώδιον), пентикостар (=πεντηκοστάριον), типикь (=τυπικόν), лȣтирги (=λειτουργία), аерȣ (=ἀήρ, cu amestecul lati-

nuluĭ *aër*), сьрма (=σύρμα), патрафирь (=ἐπιτραχήλιον, neogr. πιτραχήλι), фелонь (=φελώνιον), антимись (=ἀντιμίνσιον), трѫтаѯи (=τετράδια), скафа (=σκάφη), магерницѫ (μαγειρεῖον), минѣе (=μηναῖον), пилота (=πιλωτόν), петрица (=πτερύγιον), мꙋр (=μῦρον), ѡрар (=ὠράριον=lat. *orarium*), петѣле (=slav. петала=gr. πετάλιον), аспри etc.;

flexiunea slavică intercalată în frasa română : дела Драгомирꙋ дворника (slavonesce ar fi : ѿ Драгомира дворника), дела воеводї (slav. : ѿ воеводы);

талџир де петхлѣби = slav. пать хлѣбь «cincĭ pânĭ», alusiune la miracolul celor cincĭ pânĭ din Evangeliŭ;

царска în 2 accepţiunĭ : 1. uşa cea mare a altaruluĭ : двереи царска, 2. dalmatică : 1 царска косꙋтѫ;

alte slavisme curat bisericescĭ : праѯник, Златоꙋсть (Crisostom), звѣѯдѫ (stea), сфетїи şi свати (sânt), митар (vameş), ѯавѣсѫ (la plural ѯавѣсе şi ѯавеси), моленїи (ruge), горѫ (partea «de sus» a bisericeĭ), лествицѫ (=лѣствица, cartea bisericéscă Κλῖμαξ), гробникь, десѣтинѫ (deciuélă) etc.;

сѫржицѫ, ce să fie şi de unde? pusă între грѫꙋ şi хришка, este învederat o cereală, dar ce fel anume? ca deminutiv din сѫргѫ, nu póte fi, credem, decât medio-latin *surgum* şi *suricum*, ital. *surgo* «blé de Turquie», despre care într'un text italic din 1122 : «fuit valida fames, ita «quod surgum valuit solidos XL», ér într'un alt text : «de ordeo, «spelta, aveno et surico — nihil — persolvant»;[1]

ꙋмивалницѫ = slav. оумывальница «pelvis» saŭ «malluvium»;

лоаѯе, aci în sens de «urechile păharuluĭ», literalmente «viţe» = slav. лоѯа;

мѣделница, de unde şi boieria de «medelnicer» = slav. мѣдяница «pelvis», cu epenteticul *l* ca şi 'n «molitve*l*nic» din молитвьникѫ;

бꙋхаю moldovenesce «bivol» =polon. *buhaj*, cf. turc *bugha* «taur»;

мїере стреде = slav. стрьдь «miere», boh. *stred*, vechĭul polon *stredz* etc.;

(¹) **Du Cange**, *Gloss. med. Lat.* ed. Carpent., t. 6, p. 459.

бȢкши де фѫнтѫна де wцель=polon. *buksa* «boîte de fer ou d'airain au moyeu de la roue», «frette», «virole» = medio-lat. *buxis;*

кȢпокь, deminutiv din кȢпѫ «păhar», cf. polon *kubek;*

кѫци (la singular : кѫцѫ?) după sens «lădiţă» : 2 кѫци кȢ кѫнафи ши кȢ мѫхреме албїи, — gr. κίστη? orĭ germ. *Kasten?* în ambele casurĭ ц = *st;*

канаф, învederat în sens de «cĭucur» (кȢ 12 настȢри ши кȢ 6 канафи, saŭ : канафи — сȢп поликандрȢ) = germ. *Knauf*, cu epentesa luĭ *a* din causa imposibilităţiĭ la Românĭ a grupuluĭ iniţial *kn;*

pentru actualul *aramă*, la plural *arămĭ* şi *arămurĭ*, textul de faţă presintă patru forme divergintĭ : раме (cf. ital. *rame*), ареме (cf. vechĭu franc. *araim*), арама (cf. portug. *arame*, provenţ. *aram*), şi араме (cf. lat. aeramen);

сакȢре... pentru «securĭ»? orĭ pentru «sacurĭ» în loc de «sacĭ»?

пѫреци, cu sens de tapeturĭ murale;

ѕарка, stofă aurită, pers. *zarbat* «genus panni auro aliave re intertextum»;[1]

беникь=turc. *benek* «espèce de riche étoffe»;[2]

чѣтма=turc. *ćatma* «du velours brodé»;[3]

ширинче (de 2 orĭ), la colonia grécă din Mariupol în Rusia pînă astă-ḑĭ *schirinka* însemnéză «basma», «Handtuch», ceĭa-ce Grigorović derivă din grecul χειρίς,[4] dar în realitate cuvîntul e luat dela Turcĭ saŭ dela Tătarĭ : turcesce *şehreng* «étoffe persane»;[5]

кȢтне saŭ кȢтни=turc. *quthnî* «espèce d'étoffe de coton et de soie»,[6] din arabul *quthn* «bumbac», de unde şi francesul *coton;*

богасиȢ, transilvanesce astă-ḑĭ *bogăzie*=ung. *bagazia* «toile lustrée», derivă direct, cu conservarea luĭ *s* şi a genuluĭ masculin, din medio-lat. *bocassinus* «teli species ex gossypio vel lino», de exemplu într'un text

(¹) **Vullers,** *Lexicon persico-latinum,* Bonnae, 1864, t. 2, p. 126.
(²) **Hammer,** *Hist. de l'emp. Ottoman,* trad. Hellert, t. 17, p. 221.
(³) Ibid. p. 243.
(⁴) **Blau,** în *Zeitschr. d. deutsch. morgenländ. Gesellschaft,* t. 28 (1874), p. 578.
(⁵) **Hammer,** l. c. p. 238.
(⁶) **Mallouf,** *Dict. turc-français,* t. 2 (1867), p. 1010.

din 1259 : «de tela livida ac nigri coloris sive bocassino»,[1] saŭ într'un altul din 1434 : «pluviale nostrum de serico albo foderatum de bocassino albo»,[2] de unde se trag de asemenea spaniolul *bocaci* şi vechiul frances *boucassin*, bună óră într'un text din 1388 : «un pourpoint de blanc boucassin»;[3]

настȣре дела Медеа... cè să fie ?

мȣшки = turc. *dimişkí*, neogr. διμίσκιον «satin de Damas», cu aferesa primeĭ silabe;

боȣлеци ꙟтерȣци, вачїи ꙟтерцїи = boĭ şi vacĭ de 2 anĭ, cf. «an-*terţ*» = cu 2 anĭ înainte, şi franc. dialectic *terçon* «boŭ de 2 anĭ»;[4]

боȣлени третини, третине вачїи, каи третине, апе третине = boĭ, vacĭ, caĭ, ĭepe de treĭ anĭ, cu sufixul după analogia luĭ *nótin* (=*annotinus*) «miel de 1 an», cf. serb. третјак «cal de treĭ anĭ»;

каи патрари = caĭ de 4 anĭ;

dela боȣ, primul deminutiv боȣлец, al doilea—боȣлѣн;

калȣшеи стрижиачи, апе стрижиачїи, la singular стрижиак = cal de 1 an, la care s'a tuns cóma, cf. rusul стригунъ «cal de 1 an»,[5] dela slav. стригаѭ «tund», în flexiune стриж-;

pentru sintaxă : нȣмаи аȣ фостȣ 100 даци...;

particularitate juridică : un călugăr *se dâ de bună voe* mănăstiriĭ «кȣ присака ши кȣ стȣпи ши кȣ тот добитокȣл»;

де естимпȣ = «din anul curent»;

де анȣ = «din anul trecut».

---

(1) Du Cange, *Gloss. med. Lat.* ed. Carpent. p. 707.
(2) Ibid.
(3) Ib. p. 745.—Cf. Littré, *Dict.* t. 1, p. 379.
...omnich, op. cit. t. 1, p. 650.
...рь русскаго языка ed. Acad. Petersb. t. 4, 1848, p. 236.

XXXII.

PORUNCĂ DOMNÉSCĂ.

FĂRĂ LOC, 30 IUNIŬ 1621.

Maĭ sus, în introducerea la crisóvele luĭ Simeon Movilă, am promis a reproduce în Apendice un act dela văduva acestuĭ principe.

Originalul se află în Archivul Statuluĭ : episcopia Argeş XXXVIII.

E scris pe o fóiă de frumósă hărtiă turcéscă lustruită, lungă de $31\frac{1}{2}$, lată de 22 centimetri, cu caractere fórte elegante, cu cernélă rădăciniă.

E greŭ a distinge pe ъ de ь.

Pecetea, întipărită în hărtiă, s'a deslipit.

În iuniŭ 1621 — datul documentuluĭ — domnĭa în Ţéra-Românéscă Gavrilă-vodă, fiĭul luĭ Simeon Movilă; se vede însă din actul de maĭ jos, cumcă măria-sa numaĭ domnĭa, pe când cârmuirea cea de fapt se afla în mânele ambiţiósei sale mume, care poruncĭa autorităţilor ţereĭ cu aerul uneĭ adevărate autocrate.

1. ✝ їѡ г^{с}п^{д}жа маргита. г^{с}п^{д}жа поконнаго їѡ сїмеѡ^{н} воево^{да}. скриса^{м} до^{м}нїа мѣ

2. картѣ до^{м}нїи мѣле. све^{н}теи ши^{н} дȣ^{м}неѕеещїи мъ^{н}сти^{р} че се ѕиче арџешь. кȣ^{м}

3. каȣ авȣ^{т} свъ^{н}та мъ^{н}стире нище мори. че се кѣмъ мориле де жо^{с}. де^{ч} лѣȣ фо^{с} ꙗки^{с}

4. ѡрѫшанїи кȣ грѫдинилє. де наȣ авȣт кале съ мѣргѫ кȣ кдрȣль ла моарѫ. деч сѣȣ плън

5. сь кълȣгърїи де ѧ свънта мънстире къ наȣ кале сь мѣргѫ кȣ карил ла моарѫ.

6. ꙗр домнїꙗ мѣ амь къȣтат шин амь афлат дерептатѣ. шин амь жȣдекат де преȣнѫ

7. кȣ боꙗри. кȣм съ аибѫ свънта мънстире кале със мѣргѫ кȣ карȣл ла моарѫ

8. шин амь мънат пре слȣга домнїи мѣле пре станчюл вътахȣл кȣм съ факѫ кале.

9. деч аȣ тъїат гардȣреле грѫдинилор шаȣ фъкȣт кале съ поатѫ мѣрџе кȣ

10. карȣл свънта мънстире ла моарѫ кȣмаоу фос ши маи денаинте врѣме. шин лѣȣ

11. лъсат ши лор локь дестȣл съ ле фїе де хранѫ. деч ѧтралть кип съ нȣ фїе

12. престе кȣвънтȣл домнїи мѣле. сама рече гсдвми :

18. пис. мца. юн. л. дньı. лѣтѡм. ѕзрка : —

TRANSCRIPŢIUNEA:

† Iωαннъ госпожда Маргита госпожда покоинаго Iωαнна Сїмеѡна воевода (Ion Dómna Marghita, Dómna reposatuluĭ Ion Simeon-vodă), scris'a*m* do*m*niĭa-mé carté do*m*nii-méle sve*n*tei *şi* du*m*nezeeştii mă*n*ˢstir*ⁱ* ce se zice Argeşŭ, cu*m*c'au avu*t* svă*n*ta mă*n*ˢstire nişte mori ce se chémă morile de jo*s*, dec*ⁱ* léu fo*s*ⁱ închi*s* orăşanii cu grădinile de n'au avu*t* cale să mérgă cu *c*arulŭ la moară, dec*ⁱ* séu plănsŭ călugării de în svă*n*ta mă*n*ˢstire că n'au cale să mérgă cu caril*ᵉ* la moară, ĭa*r* do*m*niĭa-mé amŭ căuta*t* *şi* amŭ afla*t* de-

reptaté, *şi* amŭ judecat depreună cu boĭari cu*m* să aibă svă*n*ta mă*n*ˢstire cale să *s*ᵉ mérgă cu caru*l* la moară, *şi* amŭ măna*t* pre sluga do*m*nii-méle pre Stancĭu*l* vătahu*l* cu*m* să facă cale, dec' au tăĭa*t* gardurele grădinilo*r* ş'au făcu*t* cale să poată mérge cu caru*l* svă*n*ta mă*n*ˢstire la moară, cumau fo*s*' şi mai de nai*n*te vréme, *şi* léu lăsa*t* şi lo*r* locŭ destu*l* să le fie de hrană; dec' într'a*l*tŭ chi*p* să nu fie preste cuvă*n*tu*l* do*m*nii-méle. самА рече господствоми (însăşĭ a poruncit domnia-mea), пис мѣсаца (scris în luna) юнїа 30 дны (ḑile), лѣтωм (în anul) 7129 (1621).

N O T A N D A :

siglul cirilic Iω=Iωаннъ ajungênd a fi un atribut al tronuluĭ la Românĭ, după ce fusese maĭ întâiŭ deja în imperiul româno-bulgar al Asanilor[1] din causa celebruluĭ Ioniţiŭ Asén (cf. *Augustus*, *Caesar*=germ. *Kaiser*, *Karl*=slav. краль etc.), gramaticul nu se sfiesce a comite absurditatea de a face pe Dómna Marghită : «Ion Dómna» !

свънта, la genitiv-dativ : свентеи;

genitiv-dativ cu *-ei* : свентеи, dar şi cu *-ii* : дѹмнеѕеещїи;

nicăirĭ finalul *u* întreg;

finalul *u* jumătăţit : Ярцешь, алть, локь, карѹль, плънсь, амь (de 4 orĭ), dar se vede că se auḑia bine în pronunciaţiune, de óră ce плънсь este împărţit în doă şirurĭ : плън—сь;

кѣмъ, nu кїамъ;

ѫ scris numaĭ la finea cuvîntuluĭ : моарѫ, мѣргѫ (dar кѣмъ), поатѫ, депреѹнѫ, хранѫ, аибѫ, факѫ, afară de cuvîntul грѫдинилωр, care însă e scris şi cu ъ : грътинилe;

сѣѹ=se-au;

pluralul cu *-ure* : гардѹре-ле;

dela карѹль, pluralul : карилe;

condiţionalul *să* distins de reflexivul *se* : съ мѣргѫ, съ аибѫ, съ факѫ, dar се ѕиче, се кѣмъ;

(¹) Cf. **Априловъ, Болгарскія грамоты**, Odessa, 1845, p. 87 şi fac-simile după p. 102.

де ꙟ;

дерептатѣ;

contracţiunea : ш'аȣ (=şi au), кȣмк'аȣ (=cumcă au);

вътахȣл;

«a mănà» nu în privinţa animalilor, ci a ómenilor : амь мънат пре ;

«cum să» în sens de «ca să» : кȣм съ линжъ, кȣм съ факъ;

prepoziţiunea repetată : пре слȣга домнїи мѣле пре Станчюл.

XXXIII.

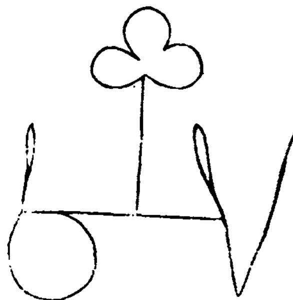
ZAPIS DE VÎNḌARE.

STOÏAN LOGOFĂTUL, CORBII-DE-PIATRĂ, 14 NOEMBRE 1636.

Originalul se află în Archivele Statuluĭ : mitropolia din Bucurescĭ XCVIII.

Nu l'am putut cunósce pînă acuma, căcĭ era depus maĭ mult timp la Administraţiunea Domenelor.

E scris pe un pătrat de hârtiă grósă, solidă, maĭ mult albă, lungă de 21, lată de 15¼ centimetri, cu următorul semn de fabrică :

Acest text confirmă într'un mod decisiv, sub raportul fonetismuluĭ, tot ce am spus noĭ maĭ sus în introducerea la textul No. XVII.

Şi textul cela-l'alt, scris de Ivan din Brescĭ în satul Beleţiĭ pe la anul 1600, şi textul de faţă, scris de logofătul Stoĭan la 1636 în Corbiĭ-de-pétră, ambele reproduc limba vorbită a ţeranuluĭ din acelaşĭ district al Musceluluĭ, deşi din doă arondi-

smente diferite : unul este în plasa Podgoria, cel-l'alt în plaiul Nucşóra.

La Corbiĭ-de-pétră, caşi la Beleţĭ, am puté dar ḑice că la Muscelenĭ în genere, existaŭ pe atuncĭ vocale aspirate, saŭ—maĭ corect—vocale lungite prin aspiraţiune, pe carĭ gramaticiĭ sătescĭ, scriind cu cirilica, nu puteaŭ să le exprime altfel decât prin ах, ех, их.

Texturile dela Beleţĭ ne-aŭ procurat : гатах, афлах, марех, мънах, нѹмех, Стонках, мех, кѹмпърътоарех, ӡиwах; textul dela Corbiĭ-de-pétră ne maĭ dă acuma pe acelaşĭ *h* în гатах, apoĭ nu numaĭ la finea cuvintelor : Коршоріих, щерех, ах [фрацїлор] менх, валех, dar şi la mijloc în пѣахтръ şi ъътахфѹл; ba încă ce-va maĭ semnificativ, alăturĭ cu Коршюрих el pune forma Коршорїе, adecă -их=-їе, ceĭa-ce probéză şi maĭ limpede, cumcă aspiraţiunea lungĭa în adevăr pe vocala ce 'ĭ precede.

Cât se atinge de paralelurĭ străine ale unuĭ asemenea *h*, apoĭ pe lîngă acelea ce le-am adus deja în introducerea la textul No. XVII, vom maĭ oferi aci una, dintre cele maĭ interesante.

Intr'un manuscris latin din secolul IX, póte chĭar şi maĭ vechĭu, care cuprinde o odă la serbătórea sânţilor Petru şi Pavel, găsim pe un *h* absolutamente identic, bună-óră :

Preclara celi duo luminaria*h*...

saŭ :

Custos *h*ovilis et doctor ecclesie*h*...

saŭ :

Et quod resolvit in terris arbitrio*h*...

saŭ :

E*h*lecci*h*onis tenplum sacratissimum...

saŭ :

A*h*postolorum prepollet *h*alacriter...

saŭ :

Petrus bea*h*tus, etc.[1]

Texturile dela Muscel, ce-ĭ dreptul, nu posedă pe iniţialul *h* ca în *hovilis* saŭ în *halacriter*, dar nu maĭ puţin finalul *h* în *ecclesieh* saŭ în *luminariah* nu se deosebesce de loc de acela în валех (=vale*h*) saŭ în гатах (=gata*h*), precum nicĭ cel medial în *beahtus* nu diferă de al nostru în пѣахтръ (peā*h*tră).

[1] *Revue des langues romanes*, t. 7 (1875), p. 10—11.

Şi fiind-că textul de faţă s'a scris în satul Corbiĭ-de-pétră din Muscel, vom da aci o particularitate istorică fórte interesantă, care nu s'a observat încă.

Unul din ceĭ maĭ celebri bărbaţĭ de Stat aĭ Ungarieĭ în prima jumătate a secoluluĭ XVI a fost Nicolae Olah, adecă «Românul», ajuns archiepiscop-primat şi mare cancelar al regatuluĭ sub împăratul Ferdinand I.

Tatăl acestuĭa, Stefan, era din familia Basarabilor, rudă cu faĭmosul Ţepeş, de gróza căruĭa a trebuit să fugă din ţérá, stabilindu-se în Transilvania, unde familia luĭ n'a întârḑiat de a îmbrăţişa catolicismul, deşi conserva cu mândriă tradiţiunea originiĭ sale domnescĭ din România.[1]

Eĭ bine, acéstă ramură a Basarabilor era anume din satul Corbiĭ-de-pétră.

Eraŭ boieriĭ Corbenĭ.

Ion List, episcopul unguresc de Vesprim, în notele sale manuscrise din 1568 asupra cronicei luĭ Bonfinius, ḑice limpede:

«*Piatra de Corvo*, castellum in Transalpina, Hollo Kew dic«tum, *quod majores Nicolai Olahi Archiepiscopi Strigoniensis* «*possederunt.*»[2]

1. ✝ скриса^{м} е^{ȣ} ѡпрѣ а^{л} фътȣлȣ^{и} ѿ ко^{р}шори^{х} ачъ^{с}тъ а^{л} мїеȣ
2. запи^{с}. кȣ^{м} съ фїе де маре креде^{н}ць. ла мъна ло^{г}фȣтȣ^{и} иѡ^{н}
3. ши а^{л} фръцїнъсъȣ пътрȣ. кȣ^{м} съ^{с} щїе къ а^{м} въндȣ^{т} гръ
4. дина ш^{и} кȣ локȣ^{л} дѣ пъ вале^{х} хȣѯїе. ла крънгȣрїе. ш^{и} ме а^{ȣ}
5. да^{т}. бани гата^{х}. а^{с}. /҃а. ши къндȣ а^{м} въндȣ^{т} кȣ щере^{х}
6. ȣ^{н}кимъȣ. лȣ негое. ш^{и} кȣ а^{х} фрацїло^{р} мей^{х}. ши кȣ щере^{х} маме^{и}
7. ши къ^{н}дȣ а^{м} фъкȣ^{т} ача^{с}тъ то^{к}малъ а^{ȣ} фо^{с}^{т} мȣ^{л}цї ѡменїе
8. бȣни. ѿ кръ^{с}тъне^{щ}. анȣме юга ш^{и} барбȣ^{л} ш^{и} ста^{н} робȣ^{л}

(¹) **Şincai**, t. 2, p. 187—90.

(²) **Kovachich**, *Scriptores rerum Hungaricarum minores*, Budae, 1798, t. 1, p. 335. — Despre unul din aceştĭ străbunĭ aĭ luĭ Nicolae Oláh, boierul Mogoş dela Corbiĭ-de-pétră din 1456, cf. a mea *Archivă istorică*, t. 1, part. 1, p. 142.

9. ш^{и} де ко^{р}би. попа негое ш^{и} пъ^{т}тръ вътаˣфъ^{л} ш^{и} шо^{л}мо^{н} пъ^{р}
10. кълабъ^{л}. ш^{и} негое а^{л} филип ш^{и} стоіа^{н} фечо^{р} ѡ^{н}че ѿ ко^{р}шорі-
11. юга. ш^{и} горънъ. ш^{и} ачъ^{с}тъ ѯапи^{с} са^{ъ} скри^{с} ꙟ са^{т} ꙟ ко^{р}біе де
12. пѣаˣтръ. ꙟ каса пъркълабъ^{л} ѡнче. ш^{и} а^{м} скри^{с} е^{ъ} стое^{н} ло^{г}фътъ^{л}
13. ✝ пи^{с} м^{сц}а. ноевріе дни ді.
14. въле^{т} ѯрме.
15. ш^{и} пъ^{т}ръ креде^{н}ца мемпъсъ деџитъ^{л}
16. по^{п} негое. пътръ.[1] ѡнче пъркълабъ^{л}. барбъ^{л}
17. шо^{л}монъ пъ^{р}кълабъ^{л}

TRANSCRIPȚIUNEA:

✝ scris'a*m* e*u* Opré a*l* Fătulu*i* ѿ (dela) Co*r*şori*h* aćă*s*tŭ a*l* mieu zapi*s*, cu*m* să fie de mare crede*n*ţă la măna lo*g*°futu*i* Io*n* şi a*l* frăţină-său Pătru, cu*m* să *s*° ştie că a*m* văndu*t* grădina ş*i* cu locu*l* dé pă vale*h* Huzie la crăngurie, ş*i* me a*u* da*t* bani gata*h* a*s*^{pri} 1000: şi căndu a*m* văndu*t*, cu ştere*h* unchi-măn lu Negoe ş*i* cu a*h* fraţilo*r* mei*h*, şi cu ştere*h* mame*i*: şi căndu a*m* făcu*t* aća*s*tă *to*c*m*ală, a*u* fos*t* mu*l*ţi omenie buni ѿ Cristănes*t*^{i}, anume: Ĭuga ş*i* Barbu*l* ş*i* Sta*n* Lobu*l*. ş*i* de Co*r*bi popa Negoe ş*i* Pă*t*ru vătă*h*fu*l* şi Şo*l*mo*n* pă*r*călabu*l* ş*i* Negoe a*l* Fili*p* ş*i* Stoia*n* fećo*r* O*n*ce ѿ Co*r*şorie, Ĭuga ş*i* Gorunu; ş*i* aćéstă zapis s'a*u* scri*s* în sa*t* în Co*r*bie de péa*h*tră, în casa părcălabu*l*^{ui} Once, ş*i* a*m* scri*s* e*u* Stoe*n* log°futu*l*. — пис мѣсаца (scris în luna) noevrie дни (ḑile) 14, въл*ѣт* (în anul) 7145 (1636); ş*i* pă*t*ru ere le*n*ţa mempusu degitu*l*: po*p* Negoe, Pătru, Once părcălabu*l*, Barbu*l*. Şo*l*monu pă*r*călabu*l*.

(¹) Numaĭ acest martur a subscris cu mâna sa. Grupurile пъ şi тр sint unite fie-care în monogramă.

NOTANDA:

finalul *u* întreg: кѫндȣ (de 2 orĭ), Шолмонȣ, Горȣнȣ, пȣсȣ;

finalul *i* întreg: мȣлцї, бȣни, корби...;

ie pentru finalul *i*: Коршорїе (= Corşori), Корбїе alăturĭ cu Корби, крѫнгȣрие (= crănguri), ѡмение (= omeni);

pentru acelaşĭ -їе = -и se pune -их: Коршорїе şi Коршорих;

e pentru *i*: щерех (= ştireh) de 2 orĭ, ме аȣ дат (= mi au...);

accentatul *e* trecut în vocală obscură: ачѫстѫ (= acăstŭ) de 2 orĭ (la feminin: ачастѫ, nu ачѣстѫ), пѫ (= pe = pre), мѫȣ (= mău) alăturĭ cu мїеȣ (= mieu), пѫтрȣ (= pentru);

neaccentatul *e* trecut în vocală obscură: фрѫцинѫ-сѫȣ (= frăţine-său);

e pentru *ĭa*: мем пȣсȣ (= mĭ-am...);

mănţinerea hiatuluĭ: ме аȣ дат...;

е pentru ѣ: децитȣл (= дѣцетȣл), Негое (= Нѣгое) de 4 orĭ, Стоен alăturĭ cu Стоıан;

ѣ pentru е: дѣ пѫ валех (de...);

finalul и pentru їȣ: ȣнки-мѫȣ (= unchiu-);

o pentru *oa*: ѡмение (= *oa*meni);

-en- = *-in-*: креденцѫ, креденца;

trecerea luĭ *ă* în *u* după labialul *f*: логофȣтȣл, логофȣтȣи;

genitiv-dativ n e a r t i c u l a t, ca în *cuĭ, căruĭ, nimăruĭ* etc.: логофȣтȣи pentru логофȣтȣлȣи;

лȣ Негое, nu лȣи;

perderea finaluluĭ *i* la genitiv-dativ: фечор Ѡнче (= Ѡнчеи), вале Хȣзїе (= Хȣзїеи);

formaţiunea patronimiculuĭ prin *al*: Ѡпрѣ ал Фѫтȣлȣи, Негое ал Филип;

simplul *al* pentru *al-lui*: Негое ал Филип;

pluralul cu *-urie* pentru *-ure*: крѫнгȣрїе;

lungul $\bar{a}$: пѣахтръ (=peaahtră=peāhtră);

perderea silabeĭ interne neaccentate *-bi-*: Коршюрїе, nume de sat, din Кор-бишюри;

vocalisarea luĭ *n*: пътрȣ=pă*n*tru;

prepositiţiunea repetată: ꙟ сат ꙟ Корбне;

numiĭ personale: Юга, Ѡпрѣ, Фътȣл, Барбȣл, Стан, Стоıан, Шолом-нȣ, Ѡнче, Горȣнȣ;

neorganicul *h* în: Коршорих, гатах, щерех, ах фрацилор меих, пѣахтръ, балех, бътахфȣл, vedĭ introducerea la textul de faţă.

II

GLOSSE

GLOSSAR I

1536—1589.

Nemuritorul Diez se plângea, că nimenĭ nu extrage cuvintele române, saŭ cel puţin numile proprie, intercalate în documentele nóstre cele scrise în limba slavică.[1]

Cea de'ntâiŭ încercare de acéstă natură am făcut'o eŭ, sînt a-cum 10 anĭ, analisând un şir de elemente linguistice şi onomastice din graiul Românilor de peste Dunăre, cuprinse într'un crisov al tzaruluĭ serbesc Stefan Duşan de pe la 1348, precum: сѹрдоулъ (=*surdulŭ*), опаритоулъ (=*oparitulŭ*), брадель (=*bradelŭ*, deminutiv din *brad*), балань (=balanŭ), фечорь (=*fecorŭ*), нова вака (=*nova-vaca*, macedo-românesce pentru «juncă»), винишор (=*vinişor*), милишора (=*milişora* «mĭeluşea») etc.[2]

De atuncĭ am reuşit a aduna un mare număr de asemenĭ glosse

(¹) **Diez**, *Gramm. d. romanischen Sprachen*, ed. 3, t. I, p. 142.
(²) **Hasdeŭ**, *Archiva istorică*, t. 3 (1867), p. 178—191.

3.

RADU-VV. SCRIITOR НЕГЅИТ, TÎRGOVIŞTE, 20 IUN. 1537.

(pergam., Arch. St., M-rea Govora XII)

frăsinețul : ѡчинѕ ѕ фрѫсинетѕл, ca nume de sat;

moştén în sens de «proprietar» : мегиѩшом и мошѣном;

măgură în sens de «movilă» : ѿ мѫгѕра Ѹрсѕлов, şi apoĭ maĭ jos despre aceĭaşĭ localitate : до могилѕ Ѹрсѕлов;

numĭ proprie bărbătescĭ : Ѹрсѕл, Дале, Флоре, Негѕит;

réde, articulat rédé = «pădurice», astă-ḑĭ moldovenesce *redĭu* saŭ *rădĭu*[1] : ѡчинѕ ѕ рѣде Флорев..., до двѣма рѣдема помеждѕ еѩ горе и доле..., и ѿ велика рѣдѣ на двак мѣстѣ...;

réde se pronunța tot o dată şi *réze*, prin nesiguranță între *d* şi *z* : ѡчинѕ ѕ рѣде Флорев, ér maĭ jos : ѡчинѕ рѣѯев Флореен;[2]

duplul ее=ē la desinința genitivo-datĭvuluĭ singular femeiesc : рѣѯев Флореен.

4.

RADU-VV., SCRIITOR Ѡпрѣ, TÎRGOVIŞTE, 14 DEC. 1537.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Govora XII)

rédé «pădurice», după cum am vĕḑut în documentul precedinte, se pronunța şi rădé, cu vocala obscură după *r* (cf. moldovenesce *redĭu* şi *rădĭu*), căcĭ fiind vorba despre aceĭaşĭ localitate, ...ta : рѫдѣ Флорев...

..., *Scrierile* ed. Socec, t. 2, p. 98:

„Adio, rădĭurĭ,
„Codri umbroşĭ,
„Liveḑĭ frumóse..."

...ranța analogă între *d* şi *z* în limba persiană, veḑĭ **Arendt**, *Phonetische* ..., *Beiträge*, t. 2, p. 431.

5.

RADU-VV., SCRIITOR ДАН, BUCURESCI, 10 FEBR. 1541.

(pergam., Arch. St., M-rea Brîncovenii XXVIII)

piscul : пискꙋл воиводꙋ...:

buciumişul, cu *m*, nu «buci*n*işul»: и сѫ бꙋчюмишꙋл вѫс...

6.

RADU-VV., DATUL ŞI LOCUL RUPT.

(perg., Arch. St., episc. Buzeŭ XVI)

numi proprie : Зорѣ, Прꙋнчѣ, Болдѣ, Бѫлаꙋр;

n nemuiat între doi *i* : Sibiniu = actualul Sibiiu (=ung. *Szeben*) : ѿ Сибиню дворник;

numirile varietăţilor de cai turcesci :

1. sang'acul : три кони тꙋрски, един санџакꙋл = turc. *sang'aq* «stég»,

2. roman : третога кон роман = ?

7.

MIRCEA-VV., SCRIITOR IIAN ДЕБЕЛ (cel slab), BUCURESCI, 1 IUN. 1545.

(perg., Arch. St., M-rea Bistriţa-olténă I)

pluralul cu *-ure* : рѣка џю се ӡовꙋт крѫнгꙋре (rîul ce se chiamă *crăngure*);

muşcelul, contracţiune din *munticelul*, cu trecerea *nti* = *ş* : мꙋшчелꙋл вѫс (*muşcelul* tot):

părăul : и пѫрѫꙋл вѫс (şi *părăul* tot);

fataciunile: поле — покꙋде сꙋт биле фатачюниле Вѫдастраном (câmpul pînă unde aŭ fost *fataciunile* Vădăstrenilor):

fataciune este ceia-ce se ḑice franţusesce *binage*, adecă «donner une seconde façon aux terres», ideia pe care Românul a expres'o cu mai multă energiă : «pămîntul a *fătat*», deşi sorgintea acestui termin se află deja în latinul «ager *fetus*», «regio *feta*» etc.;

neaccentatul *a*, de 2 orî, conservat fără a trece în vocală obscură: фатачюнинає;

de asemenea în вадастран=*Vădăstran*, adecă: din satul Vădastra;

din «mal», doă numirî de sate diferite: Мълѣнии şi Мълврѣнии, dintre carî cel de 'ntâiŭ dela мал, ér cel-l'alt dintr'o formă малвре după analogia sinonimuluî цървмре, cf. maî jos documentul No. 32;

Srăbul=«Sârbul»: Ивва Сръбвл;

gura în sens topografic de «intrare»: гвра Комъшаном;

numî proprie de Ţiganî: Бордѣ, Кврки, Ивва Сръбвл, Рича, Лвпиж, Миш, Калева, Корвнга, Гобалица.

8.

МIRCEA-VV., Братвл ѿ Нецещи, 8 маїŭ 1549.

(pergam., proprietatea moşnenilor din Pescéna în Mehedinţî)

sufixul *-oane* nemuiat încă în *-oae*: Lupoane = actualul «Lupóe» (место еж се зовет матка Лвпоане в), cf. alban. *uikónyi* feminin dela *uik* «lup», gr. λόκαινα=λόκανια dela λόκος «lup» şi lit. *wilkēnē*=*wilkenia* dela *wilkas* «lup», pe când latina n'are *luponia* saŭ ceva analog, după cum n'aŭ nicî cele-l'alte dialecte romanice, în carî sufixul *-oni-*, generalmente fórte rar[1], nu servă nicî o dată la formaţiunea femininuluî, ba nicî a augmentativuluî ca la noî în *bărbatoĭu*, *gheţoĭu* (cf. sanscr. *himâni* «gheţoiu» din *hima* «ghiaţă») etc.;[2]

genitivo-dativ singular femeiesc cu *-iei*: въиеи;

genitivo-dativ singular femeesc cu *-eei* (=ēi): хотарвл Стръмбееи;

[1]) Despre antipatia limbeĭ latine pentru *-onia*, cf. **Leo Meyer**, *Vergl. Gramm. d. griech. u. latein. Sprache*, Berlin, 1865, t. 2, p. 144 şi passim.

[2]) Cf. **Benfey**. *Orient und Occident*, t. 1, p. 268 sqq. — Acésta probéză îndestul erórea luî **Miklosich**, *Albanische Forschungen* I, Wien, 1870, p. 15, unde crede că sufixul albanez *-onyă* ar fi slavic, fără a maĭ vorbi că la Slavî sufixul omogen -ынн nu se aplică nicî ...'ntă la animalî.

confusiune între *o* şi *u*, între *a* şi *ă*: Божоржцин, ca nume de sat, ér maĭ jos: Бѹжораци;

хотарѹл бръдетѹлѹи;

numĭ personale: Минцікъ, Лаеш (=negru?), Бѣлчю, Индреа (cf. în documentul următor forma fără nasală: Ідрѣ), Татѹл, Неделко, Фръцилъ, Братѹл...;

numele uneĭ ape: părăul p l o p i l o r (по потокѹ Плопилор).

9.

Mircea-vv., scriitor Опрѣ Галбенѹша, 1 apr. 1551, fără loc.

(perg., Arch. St., M-rea Govora III)

g l o d u l «noroĭu» ca nume de sat: Глодѹл;

alt nume de sat: Хинца;

ţ é p e ş «cel ce înţépă»: въ дни Влада воевода Цѣпеш;

numĭ personale: Гонѣ, Алвѹл, Бѣлчо, Вълчанѹл, Ідрѣ, Татѹл, Фръцилъ...;

poreclă: Галбенѹша;

a şi *e* neaccentate fără a trece în vocală obscură: Галбенѹша (= «*ga*lb*e*nuşa» pentru «*gălbă*nuşa»).

10.

Pătraşcu-vv., Tîrgovişte, 8 apr. 1556.

(hârtiă, Arch. St., M-rea Bistriţa-olténă I)

finalul *u* întreg: хотарълорѹ;

pluralul cu *-ră* pentru *-re*: хотаръ-лорѹ (= hotar*ă*...);

кѹивѹл вълтѹрѹлѹи, cu metatesa luĭ *l* şi trecerea luĭ *u* în *ă*: вълтѹр- (= v*ul*tur-);

m ă g u r a: све слѣме до мъгѹра бѣла (tóte délurile pînă la *măgura* cea albă);

върхѹл мъгѹрилор;

къришоара (de 2 orĭ) în sens de suiş treptat al ...
све плаюл дори 8 скършоара;
плаюл;
t asimilat în *p*: дори с 8 п стог (=su*p*t stog), cf. mai ...
XXXI;
mă «terre végétale»: дори до х8мж, а ѿ х8мж...
ferecé, în accepţiune de movilă orĭ pétră: а ѿ х8мж ...
камен каков (ér dela humă tot pînă la *férecé* pînă la ...
cuvînt cunoscut, cu accentul pe prima silabă, numai ...
de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;
нътра магеѹш8л8и.... =?
м8л Мехединцилор....;
слѣмѣ млачилор...., cf. serb. млака «terra ubi aqua prosilit»;
nominativ: валѣ, genitivo-dativ: валеи (nu вълии) cu *a* clar ...
muĭat, dar la plural вълилор (nu валилор);
minativ неграе în sens de «negricĭósă», la genitivo-dativ: ...
граи: валѣ неграе, валеи неграи.

11.

Pătraşco-vv., fără loc, 17 apr. 1556.

(hârtiă, Arch. St., M-rea Govora IX)

плопъл, ca nume de sat;

dela numele rîuluĭ «Vedea», genitivo-dativ V e *z i e i*: д водъ Везиеи;

patru dativo-genitive singulare femeiescĭ:

1. cu -*iei*: Vezi ei (8 водъ Везиеи);

2. cu -*ii*: f e t *i i* (дори 8 матка Фетии) şi v ă l c e l u ş *i* 8ста възлчел8шии),

3. cu -*ei*: f i r a t *e i* (връшие фиратеи), s ă c u i t *e i* (дори Съкуитеи) şi t o p a n *e i* (път Топангеи),

4. cu -*ăi*: ćo r ă c *ă i* (матка Чоръкъи);

genitivo-dative singulare bărbătescĭ: b o u l u i (ѿ матка Боулѹи), v i ţ e l u l u i (по пѹт Вицелѹлѹи, şi хотарѹл Вицелѹлѹи), c i r e ş u l u i (ѹ матка Чирешѹлѹи), m i t i m o n u l u i (ѹста Митимонѹлѹи), şi î n t e r n i ţ a t u l u i (по матка Ꙟнтерницатѹлѹи);

numirĭ de rîuleţe, din carĭ nicĭ una nu e de origine slavică: *Boul*, *Fata*, *Cireşul*, *Firata*, *Săcuita*, *Mitimonul*, *Internitatul*, *Coràca*;

óre ce să însemneze *firata*, *internitatul* şi *mitimonul*?

córăca, deminutiv dela «cĭóră»?

nume personal: Бржкан;

metatesa luĭ *r*: Бржкан şi Бжркан;

b u n g e t: прес бѹнџет ѹ матка Чирешѹлѹи (prin *bunget* pînă la matca Cireşuluĭ), cuvînt fórte remarcabil, întrebuinţat pînă acum la Muntenĭ în sens de «pădure veche şi désă»[1] şi care însemnà dintâiŭ «codru de stejarĭ», fiind format prin sufixul *-et* (=lat. *etum*) ca în *frăsin-et*, *făg-et*, *nuc-et* etc. din b u n g «stejar», vorbă conservată astăḑĭ numaĭ la Albanesĭ: *bungh* «stejar»[2];

sub raportul morfologic, pentru formaţiunea ibridă бѹнџет din nelatinul *bung* şi latinul *-etum*, compară din punct în punct бржꙃет, din nelativul *brad* (=alban. *breth—bredzi*) + *etum*, în documentul de maĭ sus No. 8.

12.

PETRU-VV., SCRIITOR Строе, FĂRĂ LOC, 14 MAĬU 1560.

(hărtiă, Arch. St., ep. Argeş XIX)

dela «gemen», feminin g é m ă n a, întrebuinţat ca nume de localitate: Џѣмжна;

dela «brânză», augmentativ b r ă n z o a e, întrebuinţat ca nume de localitate: Бржнꙃоае.

(1) Cf. **Aurelian**, *Judeţul Prahova*, în *Revista sciinţifică* 1872, p. 300: «călătorul străbate în timp de 4 şi 5 óre b u n g e t u r ĭ, *pădurĭ de maĭ multe orĭ seculare*». — Acest preţios cuvînt nu se găsesce pus nicĭ într'un dicţionar român!

(2) **Rossi**, *Vocabolario della lingua epirotica*, Roma, 1875, p. 95.

oa: скърпшоаръ (de 2 orĭ) în sens de suiş treptat al unuĭ dél: све плаюл дори 8 скъришоара;

плаюл;

pt asimilat în *p*: дори с8п стог (=su*pt* stog), cf. maĭ sus textul No. XXXI;

h u m ă «terre végétale»: дори до х8мъ, а ѿ х8мъ...;

f é r e c é, în accepţiune de movilă orĭ pétră: а ѿ х8мъ све до фѣречѣ до камен бабов (ér dela humă tot pînă la *férecé* pînă la pétra babeĭ), cuvînt cunoscut, cu accentul pe prima silabă, numaĭ ca nume de plantă = lat. *filix* = it. *felce* etc.;

к8рмътура магеу ш8л8и.... =?

др8м8л Мехединцилор....;

слѣмѣ млачилор...., cf. serb. млака «terra ubi aqua prosilit»;

nominativ: валѣ, genitivo-dativ: валеи (nu вълии) cu *a* clar şi cu *l* nemuĭat, dar la plural вълилор (nu валилор);

nominativ неграе în sens de «negricĭósă», la genitivo-dativ: неграи: валѣ неграе, валеи неграи.

11.

Pĭtraşco-vv., fără loc, 17 apr. 1556.

(hărtiă, Arch. St., M-rea Govora IX)

илоп8л, ca nume de sat;

dela numele rîuluĭ «V e d e a», genitivo-dativ V e *z i e i*: дори 8 вод8 Везиеи;

patru dativo-genitive singulare femeiescĭ:

1. cu *-iei*: V e z i e i (8 вод8 Везиеи);

2. cu *-ii*: f e t *i i* (дори 8 матка Фетии) şi v ă l c e l u ş *i i* (до 8ста вълчел8шии),

3. cu *-ei*: f i r a t *e i* (wкършие Фиратеи), s ă c u i t *e i* (дори 8ста Сък8итеи) şi t o p a n *e i* (път Топанєи),

4. cu *-ăi*: ĉ o r ă c *ă i* (матка Чоръкъи);

Telormănéni în sens de «judeţul Teleormanuluĭ» : Телормѫнѣнн, adecă pluralul dela numele poporuluĭ întrebuinţat ca nume de ţéră, cf. fenomen analog în sanscrita, vechea germană, polonă, etc.;[1]

nume de sat : Хȣхȣрещи;

вїезȣнїе, лакȣл вїезȣнїилор, adecă lacul unde sînt viezunii, astăḑĭ pronunţat maĭ mult *vizunie* «caverne, grotte, tanière, terrier», literalmente «terrier de blaireau, Dachsloch», dela *vezune* «blaireau, Dachs, ursus meles», animal pe care Buffon îl definia : «paresseux, défiant, solitaire, qui se retire dans les «lieux les plus écartés, dans les bois les plus sombres, et qui *s'y* «*creuse une demeure souterraine*»;[2]

derivaţiunea *vezunie* dela *vezune*, care se găsesce deja în Molnar,[3] a scăpat din vederea tuturor celor-l'alţĭ din doă cause : 1. variantul *vizuină* lîngă *vizunie*,[4] 2. variantele *ĭezine*, *ĭezune* şi *ĭezure*[5] în loc de *vezune*, aşa că era fórte greŭ de a ghici, bună-óră, legătura între *ĭezure* şi *vizuină*;

forma româno-albanesă — ca să nu ḑicem tracică — a cuvîntuluĭ *vezune* «blaireau» este *viedula*, de unde apoĭ albanesul βιέδολἄ (citesce : *viedzulă*) «blaireau»[6] şi românul *viezure* «blaireau», вїезȣре după cum vom vedé scris în Glossar II, trecut la *vĭezune* prin *r*=*n* ca în *suspin*=lat. *suspirium*, şi în fine la *ĭezune* prin perderea iniţialuluĭ *v* ca în *ĭin*=*vin*;[7]

variantul *vizuină* lîngă *vizuniă* provine din prototipul româno-albanes *vĭedu*, din care *viedula* este deminutiv, prin sufi-

(1) **Lassen**, *Zeitschr. f. Kunde d. Morgenlandes*, t. 1, p. 346. — Despre originea numeluĭ «Teleorman», veḑĭ scrierea mea *Originile Craĭoveĭ*, p. 31.

(2) Ap. **Littré**, *Dict.* v. blaireau.

(3) **Molnar**, *Wörterbüchlein deutsch und wallachisches*, Hermannstadt, 1822, p. 127 : «Dachs — vezune. Dachsloch — vezunie.»

(4) *Lexic. Budan.* p. 759. — **Pontbriant**, *Dict.* p. 783, scrie greşit *visuină*, ér la p. 780 pune *viesură* şi explică prin «porc-épic», sens despre care cf. maĭ jos Glossar II.

(5) *Lex. Bud.* p. 273.

(6) **Stier**, *Die albanesischen Thiernamen*, în **Kuhn**, *Zeitschr.* t. XI, p. 140.

(7) **Cipariu**, *Gramat.* t. 1, p. 74. — Despre un fenomen analog fórte interesant la Neogrecĭ cf. **Chalkiopulos** in **Curtius**, *Studien*, t. 5, p. 360.

xul *-înă* întocmaĭ ca în *mĭezu-înă* «Zwischenraum»[1] din *mĭez* = *medium*;

prototipul români-albanes *rĭedu* presintă o remarcabilă analogiă, póte numaĭ de azard, cu vechĭul frances *bedou* «blaireau», pentru care se bănuesce o origine celtică.[2]

16.

Petru vv., 22 octobre 1563.

(perg., Arch. St., M-rea Govora IX)

sînt repetate maĭ tóte localitățile menționate maĭ sus în documentul No. 11, ast-fel însă că unele variante fonetice presintă particularitățĭ interesante, și anume:

genitivo-dativ singular femeiesc cu *-ciei* pentru *-căi*: Чоръчiei nu Чоръкъи;

e pentru *i* în ꙟтернецатꙋл, nu ꙟтерницатꙋл;

un *în-*, și *e* pentru *i* în ꙟфератеи, nu Фиратеи;

dela «Vedea» genitivo-dativul este tot cu *-ziei*, ba încă de 2 orĭ: Везiеи și Везиеи;

numĭ de arborĭ: плопꙋл, стежар (de 2 orĭ), жꙋгастрꙋ, сорв;

вѫрꙟшина Пъкълѣнꙋлꙋи;

потека Пъкълѣнꙋлꙋи;

oa: вѫрꙟшина Ѹрсоаеи, și вѫрꙟшина Ноàтенꙋлꙋй cu accentul pe *a* și pe *i*;

confusiune între *oa* și *o*: лꙋпоае și лꙋпое, nu însă лꙋпоане ca în documentul No. 8;

бꙋчин, бꙋчинꙋлꙋи, nu бꙋчюм...;

epenteticul *i*: кънинелꙋи, de 2 orĭ;

numĭ caracteristice de ape: Бꙋте[i], Боꙋл[ui], Пъкълѣнꙋлꙋи, Ноатенꙋлꙋи, Лꙋпоае[i], Бꙋчинꙋлꙋи, Фѣте[i] și Фетице[i], Кънинелꙋи, Ѹрсоаеи...;

(1) **Molnar**, op. cit. p. 181.

(2) **Pictet**, *Origines*, t. 1, p. 441. — Nemnich, op. cit. t. 2, p. 1531, aduce și o formă francesă dialectică *badoneau*.

numĭ personale : Бѫркан, Пана;

o particularitate fonetică dintre cele maĭ remarcabile, anume un duplu *rr* iniţial de 3 orĭ în cuvîntul «рѫжлецїи» :

прѣше ррѫжлецини,

имали ррѫжлецїи,

wсташе ррѫжлецїи,

ast-fel că nu póte fi îndoélă despre pronunciaţiunea *rr*, care există în adevăr la Albanesĭ : *rroig* «trăesc», *rrotă* «rótă», *rrenă* «minciună», *rrală* «rar» etc.[1], aşa că şi la Românĭ cată a se fi pronunţat pe alocurĭ : *rrótă*, *rrar* şi altele, după cum se şi găsesc urme în vechile nóstre tipăriture şi manuscrise, bună óră — cât se atinge de Moldova — în Cazania mitropolitului Varlam din 1643 :

part. I, f. 365 : стрикѫчюна иасте w боалѫ рра...,

part. I, f. 273 : легѫтꙋри, ѫкнсори, морци ррѣле...,

part. II, f. 372 : иасте фоарте сѫргꙋнтоаре ка о апѫ ррѣпеде...,

apoĭ pentru Muntenia, într'un manuscris din timpul luĭ Mateĭu Basarab, conservat în Biblioteca Centrală din Bucurescĭ :

pag. 28 : ррꙋџинѫ,

p. 203 : ррꙋпе,

p. 70 şi 390 : ррѫꙋрѣѕѫ,

p. 118 : рроасѫ,

p. 235 : ррѫдѣ (rîdea),

p. 387 : ррѫꙋри,

p. 333 : рраѕеле,[2]

în fine la Macedo-românĭ în *rrău* «rîŭ», *rrădăţină* «rădăcină», *rrănie* «rîĭe», *rrană* «rană», *rroşiu* «roşu» etc.;[3]

dintre Neo-latinĭ, afară de vechea limbă română, care împărtăşesce acéstă particularitate cu Albanesiĭ, adecă posteritatea directă a Tracilor, duplul *r*, cel móle şi cel dur, există numaĭ la Spaniolĭ, carĭ îl împărtăşesc cu Bascĭĭ, adecă posteritatea directă

(1) **Hahn**, *Alban. Stud.* passim. — Acest *r* dur este expres prin *rr* în tóte transcripţiunile limbeĭ albanese afară de a luĭ Leake, cf. **Miklosich**, *Albanische Forschungen* I, p. 14.

(2) Asupra acestuĭ manuscris şi particularităţilor sale mĭ-a atras atenţiunea tînărul meŭ elev d. Bianu, înzestrat cu o remarcabilă aptitudine pentru studie linguistice.

(3) Καβαλλιώτου Πρωτοπειρία, Veneţia, 1770, passim.

a Iberilor, ér în Asia ambiĭ *r* se găsesc, între cele-l' menĭ : «a common *r*» şi «a strong double *r*»:[1]

ꙁл trecut în жл : ржжлеции pentru ржꙁлеции «separaţ devălmaşĭ»[2] =slav. ражлнчь «diversus».

17.

Mitropolitul Anania. scritor Бльквл стлр (cel bătrîn) ѿ Пои ... rescĭ, 2 iuliŭ 1564.

(hîrtiĭ, Arch. St., ep. Argeş XIX)

pluralul cu *-ure*: гражд8ре;

frénghi, nume de stofă preţiósă: стнхлр ѿ фрѣнг ... har din *frénghi* négră) =pers. *frenghî* «pannus aure rum»[3], cf. maĭ jos Glosar II;

particularitate istorică: nepotul mitropolituluĭ Ana mîa Dragomir şi era din Tîrşor: Длрагомир ѿ Тржгшор;

numĭ bărbătescĭ: Блькул, Кълчюк8л.

18.

Alexandru-vv.. fără loc, 8 ian. 1568.

(pergam., Arch. St., ep. Argeş XXII)

gorgan: дори до горган;

grumazul în sens de rădicătura déluluĭ: по гр8м ... ꙁешов (pe *grumazul* Brănzeşuluĭ);

din «brănḑă» format numele Бржнꙁеш, cu care co sus în documentul No. 12 : Бржнꙁоае, şi maĭ jos în ... No. 22 : Бржнꙁъ-вѣке.

(¹) **Lepsius**, *Standard alphabet*, ed. 2, p. 135.

(²) Cf **Alexandri**, *Poesiĭ poporale*, ed. 2, p. 379:

„Frunḑă verde pădureţ,
„Oĭ lio, frate *răsleţ*,
„Ce nu viĭ să ne maĭ vedĭ?
„Că de când te-aĭ *răsleţit*, etc."

(³) **Vullers**, op. cit. t. 2, p. 667.

19.

ALEXANDRU-VV., FĂRĂ LOC, SCRIITOR СТЪНИЛЪ, BUCURESCĬ, 3 AUG. 1571.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurezu XVI)

dela «vălcea», articulat v ă l c é o a (ВЪЛЧѢWА КОРБЪЛОВ), la genitivo-dativ nu «vălcélei» (cf. maĭ sus documentul No. 15), ci v ă l-c é o i (ДО WПАШ ВЪЛЧѢWИ);

oa : КОМWАРЪ;

g o r u n i, plural dela «g o r u n», o varietate de stejar : ПИСКЪЛ СЪС Г О Р Ъ Н И (piscul cu *goruni*);

numĭ bărbătescĭ : Коцофан, Ницъг, Кица, Петриман, Боболѣ, Дълфъ, Стънилъ.

20.

ALEXANDRU VV., SCRIITOR НѢГОЕ, BUCURESCĬ, 1572.

(pergam., Arch. St., M-rea Câmpulung XXXVII)

g a u r a, ca numele unuĭ munte : ПЛАНИНЕ ЕЖ СЕ ЗОВЕТ — Г А Ъ Р А;

finalul *u* întreg : К И Н Т Е Ш Ъ, numire de haĭnă = polonul *kontusz*, rutenul *kuntysz*, ung. *köntös* etc., cu o formă apropiată de cea ungurésca, tóte din vechĭul persic κάνδυς, menţionat în Xenofonte;[1]

gure în sens de «guler» : ДВЕ РИЗЕ ДОБРЕ СЪС Г Ъ Р Е Ѿ ФИР (doă haĭne bune cu *gure* de fir), cf. medio-lat. «*gula* mantelli» adus ca sinonim cu *gulerum*, saŭ în vechĭa francesă :

«Si que *les goules de son pelison* gris
«En sont mouilliés...»[2];

g ĭ u r è, cu accentul pe ultima silabă : НѢКОЕ ЏЮРЕ (nesce *gĭurè*) = pers. *gĭurè* «păreche»[3], la noĭ «pantalonĭ», cf. maĭ jos Glossar II la cuvîntul *gĭurule*;

(¹) Cf. **Matzenauer**, op cit. p. 45.

(²) **Du Cange**, *Gloss. med. lat.* ed. Carpent. t. 3, p. 594, ér despre *gulerum*=«guler» tot acolo un text din 1134 : „invenit introitus capucii, qui *gulerum* vulgariter gallice appellatur".

(³) **Vullers**, op. cit., t. 1, p. 538, observă că Persianiĭ aŭ împrumutat acéstă vorbă din hindustanĭ, unde ea însemnéză între altele: „a pair of shoes" şi „a suit of clothes".

particularitate economică : preţul unuĭ «kinteş» 500 aspri, al unuĭ «gĭurè» 300 aspri de argint (аспри срев);

numĭ bărbătescĭ : Льѕдать, Ѧлвѕа Палавѕа (?)...

21.

Alexandru vv., scriitor Вѫсїю, Bucurescĭ, 13 maĭu 1573.

(pergam.. Arch. St., M-rea Bistriţa-olténă LIII)

codrul : ѿ кодрѕл еж се зовет Кѫката;

oo=ō : Селищоωара (=Seliştōara), nume de sat, scris însă şi numaĭ cu *oa* : Селищоара;

alt *oa* : потколвѫ;

confusiune între ѫ şi ѩ : Ставѫр şi Ставѩр;

conservarea duplului *nn* din Ἰωάννης : Ѩнню, dar şi cu un singur *n* : Ѩню;

mare bogăţiă de numĭ personale dintre cele maĭ remarcabile : Мареш, Братеш, Дрѫгою, Нѣнчюл, Станчюл, Градѣ, Побирко, Ставѫр, Воинѣ, Драгѕл, Бобе, Дрѫган, Бодѣ, Бан, Влѫдїмир, Ѧлѕ, Ѩнеш, Шерб, Дрѫгина, Тѕртеш, Кѫзан, Мѕша, Нѣнка, Потколвѫ, Крѫломан, Сорка, Крѫчюн, Манѣ, Стѫнчюкѕл, Бѫлан, Гаго, Данчюл, Бѕнѣ, Стоенел, Мирлан, Џанбале, Чернат, Бадюл, Берча, Винтилѫ, Станко, Вѫсїю..., dintre carĭ un singur nume, Драг bună-óră, diferenţiat în: Драгѕл, Дрѫгою, Дрѫган şi Дрѫгина.

22.

Alexandru vv., scriitor Некѕла, Bucurescĭ, 4 sept. 1573.

(perg. Arch. St., ep. Argeş L)

brănză véche, ca poreclă de om : сѫс вратиемси по име Брѫнзѫ вѣке и Опрѣ (cu fraţiĭ seĭ anume *Brănză-véche* şi Opré);

alte numĭ personale : Лепѫдат, Банчюл, Болборе, Карапче;

curmezişul : сѫс ѕжа ѕ кѕрмезишѕл ωчинев (cu funea în *curmezişul* moşieĭ).

23.

Alexandru vv., scriitor Badѣ, Bucurescĭ, 9 ian. 1576.

(perg., Arch. St., M-rea Glavacĭog IV)

finalul *u* întreg : rătundu, ca numele unuĭ loc : ȣ правȣ лакȣлов ръ тȣндȣ;

Цигънȣш, deminutiv dela «Ţigan», ca nume personal;

alt nume personal : Церȣл;

oa : комоаръ, бȣтишоаръ;

numĭ locale : Нѣгра (sat aĭ căruia locuitorĭ: Негрѣнїи), лакȣл Бȣте[i], Бȣтишоаръ (cf. maĭ sus documentul No. 15), Пȣркърѣнїи...;

nume de arbore : на стъжарюл Крецȣлов (la *stăjarĭul* Creţuluĭ).

24.

Mihnea-vv., scriitor Дара, Bucurescĭ, 21 iunĭŭ 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Hurez XVI)

finalul *u* întreg : крънгȣ (de 2 orĭ);

pluralul cu *-ure* : крънгȣре;

călinet=«pădure de călinĭ» : крънгȣ ѿ кълинет (crăngu din *călinet*);

genitivo-dativ cu *-ăi* : Дан сн҃ȣ Лȣкъи (Dan fiĭul *Lucăi*);

numĭ bărbătescĭ : Жагле, Дара.

25.

Mihnea-vv., scriitor Шербан ѿ Надȣрецї, Bucurescĭ, 10 nov. 1579.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotrocenĭ LXXXVI)

o frasă întrégă semi-română : ѿкь кȣрмътȣрѫ ѿ ȣста Кътълȣюлѡв пре҆н коада Ӏаровȣлȣи и при҆н Шȣвъита на великаг гриндȣлȣ привалȣл Манев=dela curmătură dela gurele Cătăluĭul[ui] pre în coada Ĭarovului şi priîn Şuvăita la grindul cel mare la privalul Maneĭ;

altă frasă analogă : да се ѯнает хотаржле селов Лȣпшанȣлȣи ѿ дрȣмȣл Дърсторȣлȣи ȣ велико горган=să se scie hotărâle satuluĭ Lupşanului dela drumul Dărstorului pînă la marele gorgan;

încă una : ѿ белчюгȣл Добревȣ дори ȣ стъжар=dela beleiugul luĭ Dobre pînă la stăjar;

pluralul cu *-ră* pentru *-re* : хотарж-ле;

oa : коада;

formă duplă : прежн şi прижн;

neaccentatul *a* nescădut la vocală obscură : băr*a*gan (прѣѯ пȣт бъраганов) şi p*a*dureţi (Падȣреці);

blénze : ȣ лакȣл блѣнѯев (la lacul *blénzeĭ*), prin confusiune între *d* şi *z* (ca maĭ sus în documentul No. 3) este = *blénde*, nume de pasere, despre care vedĭ maĭ jos Glosar II ;

numĭ de Ţiganĭ : Бобнiцѣнȣл, Флорѣ, Гонцȣ, Таталак, Воинѣ, Пискинiа, Кȣка, Ѹнгȣрѣнȣл, Хрьс, Вълѣн, Копач, Цȣра, Фера..

26.

Mihné-vv., scritor Фïера, Bucurescĭ, 12 dec. 1580.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotrocenĭ LIX)

solzii, la singular *solz* «écaille», aci în privinţa plopului : плопи със солѯïи (plopĭ cu *solzii*);

neaccentatul *a* fără scădere la vocală obscură : vacariul (привалȣл Манев вакарюл);

привалȣл — stână ?

oa : къшчоаре;

gorgan despre o movilă mare : ȣ великаг горган;

faurul «ferar», despre un Ţigan : Стан фаȣрȣл;

săldușul, cu sens de «mlaştină» : сълдȣшȣл със стȣхȣл (*săldușul* cel cu stuhul), vedĭ documentul ce urméză după acesta;

стȣхȣл, astă-ȡĭ *stuful* «jonc», cu $h=f$.

27.

Mihné-vv., scriitor Botĕ, Bucurescĭ, 27 ian. 1851.

(pergam., Arch. St., M-rea Cotrocenĭ LIX.)

oa : коада (de 2 orĭ);

ĭu pentru *oa* : кѫшчюре, acolo unde în documentul precedinte : кѫшчоаре;

finalul *u* întreg : гринդȣ, крѫнгȣ;

p r e î n = prin : п р е ѧ н коада Иворȣлѡв и п р е ѧ н Шȣвѫита;

привалȣл, cf. documentul precedinte;

s t ă j a r : дори ȣ с т ѫ ж а р ;

metatesa luĭ *r* : aceĭaşĭ localitate numită Ировȣл şi Иворȣл;

confusiunea între -*en* şi -*in* : Динцещи şi Денцещи, nume de sat ;

alte numĭ de localităţĭ : Дескоперещїи, Фѫсѫıанїи , Корнѫцел...;

g o r g a n, întocmaĭ ca în documentul precedinte : велико г о р г а н;

b ă r ă g a n : пȣт в ѫ р ѫ г а н ов;

лакȣл Блѣнѯев, cf. maĭ sus documentul No. 25;

кȣрмѫтȣрѫ;

b e l c ĭ u g u l, astă-ḑĭ «muselière», într'un sens topografic: ѿ бел-чюгȣл Добрев дори ȣ... (dela *belcĭugul* luĭ Dobre pînă la...), cf. maĭ sus documentul No. 25;

s ă l d u ş u l, ca in documentul precedinte, luat în sens de «loc mlăştinos» : хотарȣл ѿкѫ Корнѫцел по блатэ на с ѫ л д ȣ ш ȣ л сѫс стȣхȣл и преѯ полю... (hotarul dela Cornăţel pe baltă spre *săldușul* cel cu stuhul şi peste câmp), cuvînt fórte interesant care, ca deminutiv din-tr'un *saldu* «baltă», ne explică enigmaticul nume de Σαλδήνσιοι, *Saldensii,* pe care Ptolemeŭ îl dă acelor Dacĭ ce locuĭaŭ tocmaĭ în partea de jos saŭ cea «băltósă» a Oltenieĭ,[1] numită «blatniţă» încă pe timpul luĭ Mircea cel Mare[2] şi de unde şi vîntul dela sud

(¹) Veḑĭ charta luĭ Ptolemeŭ în a mea *Istoria Critică,* ed. 2, t. 1, p. 324.

(²) Венелинъ, Влахо-Болгарскія Грамaты, Petersb., 1840, p. 56: «ȣ Б л а т-н и ч к о сȣдство Кȣманскы бродѫ...».

se chiamă la noi pînă astă-ḑi «băltăreţ», ast-fel că *Saldensii* ar însemna «Daci dela baltă»;

cu *Saldensii* lui Ptolemeŭ şi cu romănul *saldu* «baltă» se află într'o intimă legătură numele eşit din us al unui sat din judeţul Oltului: *Săldeni*, astă-ḑi Isvorul-de-sus,[1] adecă aprópe o traducere a terminului celui vechiu (*isvor*=apă, *saldu*=apă), ér din antica nomenclatură geografică a ţerelor învecinate cu Dacia: localitatea *Salda* saŭ *Saldum* în Pannonia, menţionată pe Tabla Peutingeriană şi 'n Geograful Ravennat, şi Σάλδαπα în Mesia, la Teofilact;[2]

cu acéstă ocasiune, încă o numire etnică din Dacia lui Ptolemeŭ: alături cu Saldensii, el pune, locuind pe ambele maluri ale Oltului, pe Dacii *Potulatensii*, Ποτουλατήνσιοι, nume compus din prepoşiţiunea *pot* «lîngă» (cf. grecul ποτί saŭ ποτ,[3] zendicul *paiti*, arménul *pat*, latinul *pot* în *pos*-sideo) şi din numele *Ulata*=*Aluta*, adecă *Pot-ulatensii* «Daci de lîngă Olt».

28.

Mihnea-vv., scriitor Neksaa, Tîrgovişte, 27 aug. 1582.
(hărtiă, Arch. St., M-rea Câmpulung XXVIII)

relativ la zestrea unei fete de boier, acest document presintă termini fórte interesanţi de stofe şi podóbe femeiesci, precum:

ţoaşe, 2 la număr, una de zarba (cf. mai sus textul XXXI), alta de grana (veḑi mai jos), ambele cu nasturi de argint цоаше 2 една ѿ зарбах а дрѕга за гранах свѣ със пѕш сребрънн la singular цоахъ = medio-grecul τζόχα, un fel de mantă: «indumenta ex panno laneo ad talos usque demissa»[4] = la Albanesi pînă astă-ḑi *tzogă*: «La zoga è una sopratunica a mille pieghe, «che le donne Albanesi vestono quando si recano in Chiesa, e nelle «visite per nozze e lutti; le vedove la portano in tutto il tempo «della vedovanza; è un abito di grave dignità proprio delle maritate»[5] = serb. чоха, deminutiv чошица «postav», — cf. mai jos Glosar II;

(1) **Frunḑescu**, *Dicţ. topografic al României*, Buc. 1872, p. 249, 416.
(2) Cf. **Forbiger**, *Handb. d. alten Geogr.*, t. 3, p. 481, 1100.
(3) **Baunack**, în **Curtius**, *Studien z. griech. u. lat. Gramm.*, t 10 (1877), p. 108.
(4) **Du Cange**, *Gloss. med. Graec.* p. 1576.
(5) **Dorsa**, în **De Rada**, *Rapsodie d'un poema albanese*, Firenze, 1866, p. 40.

borţi, éră̆şĭ 2 la număr, una cu mărgăritar şi cea-l'altă cu fluturi : борци 2 една сѫс бисер а дрѹга сѫс флѹтѹри=medio-germ. *borte* «starkes Band aus Seide mit Gold gestickt, als jung-«fräulicher Haarschmuck»[1]=vechĭul frances *borte* «ruban fort d'or «et de soie»,[2] maĭ pe scurt un fel de îmbrăcăminte la cap;

флѹтѹри, ca ornament femeiesc la cap, cf. franc. *papillons* «par-«tie d'une coiffe qui va en s'élargissant comme les ailes d'un pa-«pillon»[3];

bucile de mărgăritar la cerceĭ : ѕѫмшиници сѫс бѹчиле сѫс бисер, cf. franc. *boucle* [d'oreille]=lat. *buccula*, pe când forma română vine d'a-dreptul din lat. *bucca;*

cingători : 2 чингѫтори ѕа кофтиріе;

кофтиріе, stofă din care se făceaŭ cingătorile femeiescĭ, veḑĭ maĭ sus documentul No. 1;

frăul : кон добрѫ ѡседлан и ѡбѹѕдан сѫс фрѫѹл сребр (cal bun înşeuat şi înfrănat cu frăul de argint);

neorganicul *h* la finea cuvintelor : ѕарбах, гранах, fenomen fórte important, despre care veḑĭ maĭ sus texturile XVII şi XXXIII;

granah=medio-lat. *granata*=polon. *granat*, un fel de postav scump[4], cf. maĭ jos documentul No. 30.

29.

MIHNÉ-VV., SCRIITOR IBAШКО, BUCURESCĬ, 17 IAN. 1588.

(perg., Arch. St., episc. Rîmnic XXXIV)

gruĭul în sens de «dél» : виноград по грѹю Божораним (viia pe *gruĭul* Bojoranilor), cuvînt în aceĭaşĭ strînsă legătură etimologică cu *grumaz*=alban. *gurmaz*, în care este lătinesce *collis* cu *collum*.

30.

MIHNÉ-VV., SCRIITOR БААК, BUCURESCĬ, 6 MARTIU 1588.

(pergam., Arch. St., M-rea Brăncovenĭ IX)

finalul *u* întreg : шокрьлатѹ;

(1) **Ziemann**, *Mittelhochdeutsches Wörterb.*, Quedlinburg, 1837, p. 41.
(2) **Bezon**, op. cit., t. 1, p. 168—91. — Cf. **Matzenauer**, op. cit. p. 271.
(3) **Littré**, *Dict.*, t. 3, p. 929.
(4) **Golemblowski**, op. cit., p. 156.

ѫтрȣ фолосȣль челѡрь че вѡрь врѣ а ѫвѫца лимба рȣсаскъ ши молдовенѣскъ.

Печатано въ Ӏассахъ, протопопомъ Молдавскимъ, Волоскимъ, и Бессарабскимъ, Михаиломъ Стрилбѣцкимъ, въ собственной своей типографїи. 1789. Года.

La 1789, Moldova fiind ocupată de armata ruséscă, preutul Mihail Strilbetzki, carele îşĭ dâ pomposul epitet de «protopop moldovenesc, muntenesc şi besarabian», şĭ-a înfiinţat în Iaşĭ o tipografiă, unde a dat la lumină acest mic vocabular, promiţênd în prefaţă şi o carte cu dialogurĭ: «карте а ворбелѡрь, каре ла десъвършитъ правила лимбилѡрь молдовенеши ши рȣсеши ва вени».

Peste tot sînt vr'o 1500 de cuvinte, dispuse după rubricele de: «Dumneḍeŭ şi duhurĭ», «lumea şi stihiile», «vremĭ şi sărbătorĭ» etc.

Inainte de acest vocabular nu sînt decât dicţionare române manuscrise, dintre carĭ noĭ cunóscem, maĭ mult saŭ maĭ puţin, următórele cincĭ:

1. In Biblioteca Centrală din Bucurescĭ, sub No. V. 5., un mare volum in-folio, întitulat «Păcurarĭul saŭ lexiconul păcurarĭuluĭ slavono-românesc», compus în Bucurescĭ de un ieromonah Macarie la 1778.[1]

Îl studiază actualmente d. I. C. Bianu, care 'l va descrie peste puţin în «Columna luĭ Traian».

2. In Biblioteca Societăţiĭ Archeologice din Mosciva, sub No. *240 MS. Slavica*, un manuscris întitulat: Словарь Рȣмȣньскаго языка (Dicţionarul limbeĭ române), fără dat şi fără numele autoruluĭ, 282 foĭ in-12.[2]

3. Tot la Mosciva, fósta bibliotecă a conteluĭ Teodor Tolstoy poseda la 1825, sub No. 74 in-4, un Словарь Славено-Молдавскій

(¹) **Gârlénu**, *Catalogul Bibliotecei Centrale*, Buc. 865, p. 55.
(²) **Библіотека Общества Исторіи**, Moscva, 1845, p. 113.

Dicţionar slavo-moldovenesc), compus cam pe la 1695 şi scris cu ursiva pe 100 foi.[1]

După o indicaţiune din partea reposatului meŭ părinte Alecandru P. Hasdeŭ, Societatea Academică Română a însărcinat de urînd pe d. Gr. G. Tocilescu, plecat în Rusia, de a urmări aceste loă interesante dicţionare.

4. In biblioteca Universităţiĭ din Pesta, între manuscrisele celebruluĭ istoric unguresc Pray, mi s'a întâmplat a descoperi o cărtecică in-16 întitulată: *Dictionarium Valachico-Latinum*, compusă înainte de 1743, fiindcă la finea volumuluĭ sînt scrise în acel an nesce notiţe de o altă mână.

Autorul cată să fi fost din Banat, căcĭ conservă nemuĭat pe *n* în cuvintele *banye* (=baĭe), *kuny* (=cuĭu), *vinye* (=viĭe) etc.[2]

Îl vom cita maĭ jos în Glossar sub prescurtarea de *Lex. MS. Pray*.

5. Dar cel maĭ preţios dicţionar manuscris român este, fără îndoélă, acela ce aparţine d-luĭ Dim. A. Sturdza.

La 1740 manuscrisul era deja stricat, fără început şi fără sfîrşit, astfel că nemerind în mânele unuĭ cărturar, acesta l'a sporit cu vr'o câte-va foĭ şi, punênd ca titlu:

лѣт ҂зсми (anul 1740)
Леѯикѡн Славенской (Lexicon slavic),

s'a apucat a'l completa.

Manuscrisul întreg, in-4 mic, cuprinde 282 foĭ, dintre carĭ ultimele 261—282 sînt nescrise, ér primele 1—39 sînt pline de adnotaţiunĭ, maĭ ales lexice, de pe la finea seculuĭ trecut, scrise de diferite mânĭ în Moldova.

La 1757 manuscrisul aparţinea «dascaluluĭ Nikită», care îl numia Липѱихон din Леѯикон, cu *ps* din *cs* întocmaĭ ca în *cópsă*=*coxa*, ér la 1797 îl vedem în mânile unuĭa ce subscrica franţusesce: «Mr. Jean de Talmatzy».

(1) Калайдовичъ-Строевъ, Описаніе рукописей Толстова, Mosсva, 1825, 265.
(2) Cf. *Revue de linguistique*, t. 5, p. 241.—Acéstă particularitate fonetică se observă însă la Haţeg în Transilvania, cf. *Lex. Bud.*, Orthogr. p. 34.

Óre-care din aceştiïa pare a se fi îngrijit de a lega volumul, adăugând la început şi la sfîrşit maï multe foï albe.

Partea cea veche a manuscrisuluï cuprinde un dicţionar slavo-român între foile 41—215, cu intervalurï nescrise saŭ completate de altă mână posterióră, şi o gramatică slavică, de o parte slavonesce şi de cea-l'altă românesce, între foile 216—253, după carï urméză apoï nesce socotelï aritmetice şi astronomice, recete medicale etc.

Manuscrisul d-luï Sturdza merită a fi studiat cu d'amăruntul în tóte părţile sale şi chiar de a fi publicat întreg, ceïa-ce nu întră în cadrul lucrăriï de faţă.

Ne-am mărginit dară de a'l examina numaï în porţiunea cea veche a dicţionaruluï.

Dâm maï jos şi un fac-simile de pe fóia 205 retro.

Tóte literele iniţiale sînt făcute cu roşu.

Cernéla e gălbuiă.

După indicï paleografice, acest dicţionar e scris fără contestaţiune în prima jumătate a seculuï XVII.

Autorul a fost Muntén, căcï întrebuinţéză cuvintele *barză, rărunchi* şi altele, necunoscute pe aïurï, ér pe *Ban* îl explică prin «Domn», ceïa-ce ar fi fost peste putinţă în Moldova, unde boieria de Ban n'a fost nicï odată quasi-princiară ca în Ţéra-Românéscă, ba nicï că a existat măcar în tot cursul seculuï XVII.

Cuprinsul dicţionaruluï presintă o asemenare surprinḑĕtóre cu cel de'ntâiŭ dicţionar tipărit al limbeï paleo-slavice, scris de către călugărul Pamba Berindă şi publicat în prima ediţiune la Kiev în 1627 sub titlul de : Лезикон славенороссікій, — carte de o raritate extremă chïar în Russia[1] şi pe care totuşï o posedă la noï biblioteca Seminaruluï din Bucurescï.

Dar cine a fost Pamba Berindă ?

Archeologul rus Sacharov schiţéză biografia acestuï lexicograf în următorul mod :

«Pamba Berindă s'a născut în Moldova din părinţï ortodoxï «în seculul XVI. Călătorind de tînăr pe la locurï sfinte, el s'a călu-

(¹) **Hanka**, *Dobrowsky 's Slavin*, Prag, 1834, p. 258 : «äusserst selten».

«gărit în Ierusalim şi a ocupat acolo diferite funcţiunĭ. Chiămân-«du'l apoĭ la sine episcopul de Lemberg Gedeon Balaban, ĭ-a în-«credinţat corectura cărţilor şi priveghiarea asupra tipăririĭ lor «în tipografiele din Sniatin şi din Krilos. Aci Berindă a început «compoşiţiunea Dicţionaruluĭ seŭ. După mórtea luĭ Gedeon Ba-«laban, rudele acestuĭa vinḑênd tipografia la Kiev, a trecut tot «la Kiev şi Berindă etc.»

El a murit în noua sa reşedinţă la 1632.[1]

Să observăm că numele de mirén al luĭ Berindă a fost Pavel şi că el era nu numaĭ lexicograf, dar şi un excelent zugrav bisericesc tot-o-dată, autor al renumitelor *Ephemerides effigiatae Papebrochii*.[2]

E curios că un Slavon a tipărit cea de'ntâiŭ gramatică a limbeĭ italiane,[3] pe când un Român a făcut cel de'ntâiŭ dicţionar al limbeĭ slavice.

Aşa dară între manuscrisul d-luĭ Sturdza şi lexiconul luĭ Berindă asemenarea e mare; maĭ mult decât atâta, ea este aşa de mare încât ar fi dispus orĭ-cine de a admite, că unul dintre ele a fost cunoscut autoruluĭ celuĭ-l'alt.

Însă care pe care?

Dacă lexiconul luĭ Berindă ar fi fost cunoscut lexicografuluĭ muntén, ar urmà că acesta a scris după anul 1627.

Dacă Berindă, din contra, se va fi servit el de dicţionarul nostru, atuncĭ resultă că acesta trebuĭe să fie cu mult timp anterior anuluĭ 1627.

Eĭ bine, sint multe temeĭurĭ de a crede, cumcă în adevăr Berindă va fi fost acela care a utilisat lucrarea cea muntenéscă.

Ne vom mărgini de a indica vr'o doă-treĭ.

În lexiconul luĭ Berindă sint aşeḑate în ordine alfabetică unele articole carĭ se află împrăştiate fără nicĭ o ordine în manuscrisul d-luĭ Sturdza.

Aşa la noĭ avem la f. 42 : ꙗнанїа норюа домнѹлѹи, şi apoĭ la f.

(1) Cf **Сахаровъ, Сказанія русскаго народа**, Petersb. 1849, t. 2, part. 5, p. 6.— Cf. **Zegota Pauli**, *Starozytnosci Galicyjskie*, Lwów, 1840, p. 43.

(2) **Martinov**, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, p. 40.

(3) **Diez**, *Gramm.*[3] t. 1, p. 80.

44 érașĭ: Ꙗнанїѧ ,норѹл Домнѹлѹи, pe când la Berindă numaĭ o dată la p. 342: Ꙗнанїа ѡвлакъ господень.

Este lucru firesc, că așeḑarea în ordine trebuĭ să fie posterióră desordiniĭ.

Alt ceva.

In unele locurĭ manuscrisul oferă un pasagiŭ complet acolo unde în Berindă îl găsim scurtat.

Așa la noĭ avem la f. 46: кишаса съ кичми своими даже до пролитїа кръве своеа, pe când în Berindă, la p. 5, citim: кишаса съ бичми до пролитиа крове своеа, adecă своими este omis.

De asemenea într'un alt pasagĭu, manuscrisul pune la f. 34: поидемъ на село и направимъ водоважда напаѧти нощїю село, pe când în Berindă, la p. 24, lipsesce cu totul începutul: поидемъ на село и.

E lucru firesc, că redacţiunea cea scurtată trebue să fie posterióră celeĭ complete.

In fine, ortografia manuscrisuluĭ este maĭ archaică, maĭ paleoslavică, maĭ grea decât a luĭ Berindă, de exemplu chĭar în pasagĭul de maĭ sus: кръве своеа, acolo unde cel-l'alt modernisézā: крове своеа.

E lucru firesc, că o ortografiă maĭ veche denotă și un exemplar maĭ vechĭu.

S'ar puté dară crede că manuscrisul d-luĭ Sturdza, deși scris în Muntenia, totuși va fi căḑut, cu mult înainte de 1627, în posesiunea luĭ Berindă în Moldova, unde a și remas de atuncĭ.

Limba dicţionaruluĭ nostru ar concurge a întări acéstă conclusiune, înfăţișând unele ḑicerĭ ce par a nu se maĭ fi întrebuințat nicăirĭ la Românĭ dela 1600 incóce, cel puţin în România danubiană, de óră-ce nu le găsim de loc în numerósele tipăriture și manuscrise din epoca luĭ Mateĭu Basarab și Vasile Lupul.

Veḑĭ maĭ jos la cuvintele: *auă*, *zgarbură*, *funicel* etc.

Cu tóte acestea, noĭ nu afirmâm cu o deplină siguranţă cumcă Berindă ar fi avut la mână anume manuscrisul d-luĭ Sturdza, și étă de ce.

Afară de dilema propusă maĭ sus: unul din doĭ a cunoscut pe cel-l'alt, maĭ este posibilitatea uneĭ a treia ipotese.

De ce óre Berindă pe de o parte şi autorul dicţionaruluĭ nostru pe de alta, trăiând amîndoĭ cam în acelaşĭ interval, n'ar fi putut consulta, fie-care în deosebĭ, una şi aceĭaşĭ fântînă lexică anteri-óră, adecă vre-o încercare manuscrisă de dicţionar slavic, maĭ veche, remasă necunoscută, pe care unul din eĭ a explicat'o apoĭ rusesce saŭ maĭ bine rutenesce, ér cel-l'alt românesce?

Ceĭa-ce ar milita óre-cum pentru acéstă ipotesă, este împre-giurarea că 'n manuscris se află multe cuvinte serbe saŭ din dia-lectul sloven modern, pe carĭ autorul se vede a le fi adaus dela sine cătră fântîna cea anterióră, căcĭ nu le găsim în Berindă.

Maĭ este apoĭ şi o altă consideraţiune: călugărul moldovén de-la Kiev citéză într'o mulţime de locurĭ cărţile bisericescĭ unde se citesc cuvintele pe carĭ le explică, pe când dicţionarul nostru a credut de cuviinţă a suprime fórte adesea asemenĭ indicaţiunĭ bi-bliografice.

Din causa tuturor acestor puncturĭ de controversă, noĭ am pus ca dat aproximativ lungul interval dintre aniĭ 1600—1630, deşi criteriele interne şi externe ne fac a bănui, că el se apropiă maĭ mult de cea de'ntâiŭ decât de cea din urmă din aceste doă cifre extreme.

Reproducem maĭ jos din manuscris vr'o doă-sute de cuvinte. Acolo unde vorba paleo-slavică nu e destul de clară, noĭ com-pletăm sensul între [] prin sinonime neo-slavice din Berindă, une-orĭ şi din contimpuranul seŭ Mikalja.[1]

Am profitat de acéstă ocasiune pentru a oferi tot-o-dată un specimen de dicţionar etimologic al limbeĭ române, ceĭa-ce ne lipsesce cu desăvîrşire, căcĭ lucrarea cea maĭ bună existinte, «Dictionnaire d'etymologie daco-romane» al d-luĭ Cihac, are în vedere numaĭ elementele latine, ş'apoĭ şi 'n privinţa acestora pă-cătuesce la tot pasul prin neajunsul de metodă sciinţifică, nea-juns ce se urcă adesea la *non-plus-ultra*.

Pe lîngă exemple aduse altă dată[2] despre nemetodismul d-luĭ

(¹) **Micalia,** *Thesaurus linguae illyricae*, Lavreti, 1649, in-16.
(²) *Columna luĭ Traĭan*, 1876, p. 17—32, 179—186, 235.

Cihac, vom mai cita aci unul singur, de o dimensiune aşa [illegible] piramidală.

D-lui derivă (p. 322) cuvîntul *zestre* dintr'un : «type latin *ex-*«*staura*=*ecs-staura*, transposé et assimilé en *secstra-sestra*, d'un «primitif latin *staura* du grec σταυρός pieu».

Ca fonetică şi ca logică, d. Cihac trăesce el óre în secolul lui Bopp şi Ascoli?

Nu se află în lume nici un silogism şi nici o metatesă saŭ asimilaţiune posibilă, cari să conducă pe un om serios dela «par» pînă la «averea miresei» şi dela un *exstaura*, imaginar şi el pe lîngă cele-l'alte, pînă la *zestre*!

O singură etimologiă de acéstă natura—şi la d. Cihac sînt cam multe — compromite o carte întrégă.

Acum câte-va observaţiunĭ asupra unor particularităţĭ fonologice şi morfologice, carĭ n'aŭ putut întra în corpul Glossarului.

Autorul distinge imperfectul verbilor cu *-ire* de al verbilor cu *-ere*, cel de 'ntâiu fiind cu -їа, cel-l'alt cu -ѣ, precum la f. 115: сє кѹвєнїа (=cuven*iea* dela «cuven*ire*») şi сє кълѣ (=căd*ea* dela «căd*ere*»); de asemenea la f. 94: рътъчїа (=rătăc*iea* dela «rătă*cire*») ши нѹ пѹтѣ (put*ea* dela «put*ere*»).

Imperativul negativ se formézǎ din infinitivul întreg cu *-re*, precum la f. 108: нѹ дарєци сфънта кънилор, нѹ лєпъдарєци.

Perfectul simplu dela «dare» este: дѣдє (f. 114), дѣдєръ (f. 118): dela «punere» : пѹшѹ (f. 119); dela «prindere» : принѹшѹ (f. 175).

Pluralul cu *-ure*: лѹкрѹрє (f. 178).

Dela «aducere» participiŭ present femeiesc : адѹсътоарє (f. 120), nu адѹкътоарє.

Plusquamperfectul conjunctiv : *vreaĭ băga* = «aĭ fi băgat» : дє врѣй бъга фїє-чє̇ωм ꙟтрънсєлє (нєщє касє), рътъчїа ши нѹ пѹтѣ съ ѩсъ афаръ дєн ѩлє (f. 94).

Fórte des *ă* pentru *i* de'naintea luĭ *n* : ꙟмпынџє (f. 56), ꙟтрѹ мынє (slav. во мнѣ, f. 60), мынтє (f. 55) etc., o particularitate care — lucru fórte semnificativ — ne întimpină şi în iscălitura

luĭ Berindă : Берында în loc de Беринда, nume românesc despre care cf. maĭ sus Notanda la textul No. XXIX.

Alăturĭ pe aceĭaşĭ fóiă 213 : рѹпсесе şi рѹмсесе, cel de'ntăiŭ prin asimilaţiunea regresivă $mp = p$, cel-l'alt prin asimilaţiunea progresivă $mp = m$.

Un *u* pentru *i* : негрижѹлив (f. 106).

Metatesa luĭ *r* : шопрълл = *şopărla*, şi altele.

---

1. *acept* (j'attends, j'espère) : чаю въспрїати, ачепт а лѹа. 170. — чаетъ, ачѣптъ. 171.

Forma *acept* alăturĭ cu *aştept* indică un compromis de etimologiă poporană între *accepto* şi *adspecto* (de unde ital. *aspetto*).

2. *aćuare* (refuge, abri) : скитанїе, ачѹаре. 149.

Lat. *acquieo*, formă primitivă pentru *acquiesco*, conservată în simplul *quieo*. Din *acquieo* a remas posteritate numaĭ la Românĭ, căcĭ vechĭul frances *aquoiser* «a linişti» vine prin *ad-quietiare* din adjectivul *quietus*. Tot din *quietus* ital. *cheto*, span. *quedo* etc., precum şi al nostru [în]*cet*, [în]*cetez*. In Lex. MS. Pray : «*acsuedzu-me* (ачѹезѹ-мъ) contegor».

3. *agimă* (échalotte, allium ascalonicum) : влашец, аџима. 208.

Ung. *hagyma*.—Este de observat că Poloniĭ în *szalotka* şi Germaniĭ în *Schlotte* numesc acéstă plantă franţusesce : *échalotte*, ér Serbiĭ şi Croaţiĭ în скалоња o numesc italianesce : *scalogno*.

4. *aimintré* (autrement, de travers) ; вързнак, пре дос, аиминтрѣ. 54.

Cf. maĭ sus în textul No. XXXI : аминтрилѣ.

5. *alăută nemţéscă* (harpe) : гѹслъ, алъѹтъ немцѣскъ [Berinda : гарфа, цітра]. 64.

Deşi protesa luĭ *a* înainte de *l* este evidinte în moldovenescul *alămîe*=*lămîe* =ngr. λεμόνι, totuşĭ iniţialul *a* în *alăută* ar puté fi organic, de óră-ce cuvîntul derivă din arabul *alúd*, de unde portugesul *alaud*, pe lîngă care Portugesiĭ posedă şi forma *laude*, întocmaĭ ca noĭ *lăută*, de unde *lăutar* «musicant ţigan». Cu tóte astea, *t* în loc de *d* în *lăută*, *alăută*, ar indica maĭ curînd proveninţa din germanul *Laute*, venit la rîndul seŭ din provenţalul *laut*. In adevăr, *d* nu s'ar fi urcat românesce la *t* cu atăt maĭ mult, cu căt l'ar fi mănţinut analogia în *laud*, *laudă*, *lăudà*. — Cf. şi turc. *lavut*, *lavutha* «espèce de luth».

6. *albugine* (certaine maladie des yeux): ворволь [gr. βόρβορος?], алвѹцине. 176. — ворвол, алвѹцине. 188.

O conservaţiune poporană fórte semnificativă a terminuluĭ medical latin *albuginem*, pe care Francesiĭ, din contra, l'aŭ căpătat numaĭ în timpiĭ moderni pe calea sciinţifică, mănţinêndu-ĭ forma nominativă *albugo* şi nesciênd de ce gen să'l facă : masculin orĭ feminin (Littré).

7. *alcà* (jeu de bagues, espèce de tournoi oriental) : тризнище, лок ларг каѹ ѹнде алѣргъ ла алка. 151.

Turcul *halqa* «inel». Cf. în balada poporană «Sărb-sărac» :

Turciĭ mergea câte doĭ
Ca să jóce la *halcà*,
Sus în Haidar-paşà,
Şi d'o dată toţĭ plecà...
Ĭar Sărbul se tot ducea,
De halcà s'apropià
Şi din fugă asvărlìà
Geridul seŭ chĭar prin ea...

ceia-ce d. Alexandri adnotéză : «jocul consista întru a se repeḑi călare în par-«tea unde se găsĭa halcaoa spînḑurată, şi a svîrli geridul ast-fel încăt să trécă prin «cercul eĭ.»[1]

8. *aleg cu cugetul* (je réfléchis) : размышлаю, семѹеск, алег кѹ кѹцетѹл. 131.

9. *amu* (déja, donc, voici): оуже, амѹ каѹ ꙗтъ.—оуво, даръ, амѹ, адекъ. 199.

Cuvînt care trebuĭ separat cu desăvîrşire de *acmu* saŭ *acum* (à présent), fiind sub tóte privinţele =lat. *modo*, cu posteriorul *a* (=ad) ca în *a-prope*, *a-tăt*, *atuncĭ* etc. Pentru perderea finaluluĭ *do*, cf. *cum=quomodo*. In Lex. MS. Pray: «*acmu*—hunc, *amú* — jam».

10. *armaș* (bourreau) : радник, гъде, армаш. 134.—паличник, мъчюкаш, армаш. 112.

Cf. Notanda la textul No. XX.

11. *auă* (raisin) : гроздъ, аѹа, стрѹгѹрѹл. 209.—грезновеніе, стрѹгѹрій, аѹа. 63.

Din latinul *uva* «strugur», de unde : 1. *oaă* prin *-uv-*=*-oa-* ca în «pl*oa*e» din «pl*uv*ies»; 2. apoĭ *oauă* prin epenteticul *u* pentru a înlătura hiatul, ca în «rouă»

(¹) **Alexandri**, *Poesiĭ poporale*, ed. 2, p. 109.—O descriere pe larg a acestuĭ joc, veḑĭ în Караџитј, *Lexic.*, p. 802.

...a» etc.; 3. în fine *auă* prin confusiunea iniţialuluĭ *o* cu articlul nedefinit ...*auă*=*o auă*, perdut de aceĭa ca în *strachină*=*o strachină* din ὀστράκινα. ... dară aferesa unuĭ *o*, ér nicĭ decum protesa unuĭ *a*, precum credea d. Cipar. ...edo-româniĭ numesc pînă astăḑĭ strugurul *auă*. La noĭ însă cuvîntul se găse... numaĭ în limba secoluluĭ XVI, maĭ ales în Coresi, căcĭ în exemplul din seco... XVII pe care 'l citéză d. Cipar: «сꙋ коꙑт аꙋа» din Noul Testament dela ...rad din 1648 (Apocal. XIV, 18), venerabilul canonic a uĭtat a ne spune[1] că ... argine se află acolo explicaţiunea: «стрꙋгꙋрꙋл», negreşit nu în vederea sino...ceĭ, ci pentru că editorul sciea că lectoriĭ nu vor maĭ înţelege pe archai...ꙋа.

balegă (fiente, braisin): мотила, балега [*Berinda*: гной, лай...]. 97.

... la Serbĭ балега. Este una din vorbele lăsate la Dunăre prin invasiunile po...lor turanice din vécul de mijloc. In diferitele dialecte tătare se ḑice pînă astăḑĭ: ...as, *balhas*, *balgaş* etc.[2]; cf. maĭ jos la vorba *colun*.

barbat la gură (éloquent, littéralement: homme quant à la bouche): рѣчистый, барбат ла гꙋрꙋ, чел ḑикꙋтор. 133.

... se observe claritatea neaccentatuluĭ *a*: barbat.

barḑă (cigogne): чапла, барḑꙋ. 171. — бꙋзк, барḑꙋ. 204.

...uvînt necunoscut în Moldova şi în Transilvania. Are afiliaţiunĭ sigure numaĭ ...mbile celtice. In unele dialecte francese o varietate de barḑă (ardea garzetta, ...chreiher) se chiamă pînă astă-ḑĭ *bardet*, deminutiv dintr'un *bard* «barḑă».[3] De... vechiĭ Gallĭ, Turnebiŭ ne spune că la dînşiĭ căntăreţiĭ se numĭaŭ *bardi*, ...ĭocărlia *bardaea* saŭ *bardala*.[4] Să nu uĭtâm că şi numele latin al berḑeĭ: *ci...ia*, în dialectul prenestin *conia*, însemnéză de asemenea «căntătóre», dela ra...la *can*.[5] Să maĭ amintim că la Celţĭ cuvîntul *bard-* presintă o formă armo...ană asibilată *barz*,[6] deşi acéstă transiţiune, negreşit, este nedependinte de cea ...mănéscă.[7]

[1]) **Cipar**, *Principie de limbă*, p. 90.
[2]) **Castrén**, *Nordische Reisen und Forschungen*, t. II (1857), p. 138, 156.
[3]) **Diefenbach**, *Origines Europeae*, Frankfurt, 1861, p. 241.
[4]) Ibid. — Cf. **Stokes** in **Kuhn**, *Beiträge*, t. 5, p. 446.
[5]) **Corssen**, *Ausspr.*[2], t. 2, p. 248.
[6]) **Belloguet**, *Glossaire gaulois*, Paris, 1872, p. 111.
[7]) Cf. observaţiunea mea maĭ sus p. 190, nota 5.—Despre *d*=*z* chiar la vechiĭ Gallĭ, veḑĭ ...kes în **Kuhn**, *Beiträge*, t. 7, p. 55. — Oare nu cum-va dintr'un celtic *barza* se va fi nă... actualul spaniol *garza* (portuges *garça*) «barḑă», pătruns apoĭ şi 'n Italia? Căt pentru ...erea iniţialuluĭ *b* in *g* la Spanioli, cf. *guró* din franc. *bourreau*, *gorracho* pentru *borra-* din *ebriacus* etc.

15. *băsău* (violence, passion) : ревніе, хіербенцѣлъ, бъсъ8. 196.

Cf. maĭ sus textul No. 1.

16. *băsăuri*, plur. (haines, jalousie) : завиды, бъсъ8ри. 189.

17. *băsăos* (envieux, haineux) : ревниви, бъсъоши. 196.

Băsău, *băsăuri*, *băsăos*, adecă radicala lor *băs* cu sensul general de «ceva reŭ», pare la prima vedere a avé multe rude în familia ario-europeă. Vom indica numaĭ pe litv. *baisus* «gróznic», germ. *böse* «reŭ», slav. бѣсъ «demon», celto-bretonul *bos* «cĭumă» etc., carĭ însă tóte, deşi se împacă pe calea consonantică printr'un prototip cu *bh*, totuşĭ presintă dificultăţĭ vocalice şi ar puté să se fi născut din niscé tulpine diferite. Românul *băsău*, în orĭ-ce cas, nu este împrumutat de nicăirĭ, ci cată să fie la noĭ o moştenire ante-romană. Cuvîntul se maĭ aude pe alocurĭ în Moldova şi 'n Transilvania. In Lex. MS. Pray : «*beseu*—injuria».

18. *bişug* (abondance) : оугобженіе, бишŠг. 62. — излишество, бишŠг. 80. — wбиліе, бишŠг, сацї8, дендестŠл. 164.

Ung. *böség*, cu trecerea normală a finaluluĭ *ég* la Românĭ în *ug*, ca şi 'n *mesterség*=*meşteşug*, *betegség*=*beteşug* etc. Astădĭ se dice *belşug* saŭ *bilşug*, cu inorganicul *l*.

19. *blem*, v. imper. (allons ! marchons !) : поидем на село, блем л кѫмп. 54.

După cum a observat'o deja Lexiconul Budan (p. 58), este o remarcabilă conservaţiune a conjunctivuluĭ latin *ambulemus*. Aferesa primeĭ silabe e întocmaĭ ca în *buric*=*umbilicus*.

20. *blénde* (émérillon, falco aesalon) : ветрѕшка, блѣндѣ [*Mikalja* : vitruscja, smeriglio]. 211.

D. Pontbriant (p. 78) aduce forma *bléndă* cu semnificaţiunea de «épervier», adecă «falco nisus», ceĭa-ce nu este exact. Francesul *émérillon*=engl. *merlin*=germ. *Schmerl* etc. vine din lat. *merula* «micrlă». Cu acéstă ocasiune Littré (t. 2, p. 1344) observă : «le nom des animaux passant très-facilement d'une espèce à une autre». Tot aşa românul *blénde* «émérillon» însemnéză propriamente «porumbel», în limba litvană *balàndis*=*balàndias*, de gen feminin, adecă întocmaĭ ca a nóstră *blénde* din *bălànde*. Cuvîntul însă există şi 'n familia eranică. In limba osetică *balon*, *balan*, cu perderea dentaleĭ finale, se numesce un porumbel de o varietate mare, probabilmente «pigeon culbutant».[1] Semnificaţiunea fundamentală a *blendeĭ* «pigeon culbutant» cată să fi fost «pasere ce sbóră fórte sus», cf. pers. *bala* «sus», *baland* «nalt», în dialectul mazanderanic *balandè*, în dialec-

(1) **Fr. Müller**, în **Kuhn**, *Beiträge*, t. 5, p. 256.

hilanic *buland*[1], la Curḑî *belind* şi *bălîandî*.[2] In adevăr, acéstă pasere e prin nălţimea sboruluî pe tóte cele-l'alte varietăţî columbine : «erhebt öher als irgend eine andere Taube».[3] In Glossar I No. 25, am veḑut deja nă asibilată a cuvîntuluî : *blénze*.

bobou (sarreau, espèce de manteau grossier) : портъ, бокоѫ, кїе. 116.

Lexiconul Budan (p. 68) : *bubâŭ* «särecă». Din ung. *guba* prin asimilaţiune antică regresivă peste silabă : *g*+*b*=*b*+*b*. Cf. românul *bumb*=ung. *gomb*.

bogasiu (espèce d'étoffe) : плащаница, цѫлцѫ богасїѫ, пѫнзъ де мбак. 113.

maî sus Notanda la textul No. XXXI.

bosnat (sombre, morose) : посѫпден, посоморът, боснат, ѫн-. 117.

Cihac (p. 27) derivă vorba *bosumflat* din *bot-îmflat*. Atuncî şi *bosnat* ar fi *t*. In *botnat*=*bosnat* trecerea luî *t* în *s* s'ar justifica prin influinţa luî *n*, l *-sn-* fiind ĭubit la Românî (cf. dumes*n*ic din domes*t*icus, moş*n*én din mo-tc.). Dar cum óre să se explice trecerea luî *t* în *s* între vocale în *bosumflat*? redem dară că nu este *bot-îmflat*, ci *bot-suflat*, întocmaî ca în francesul *bour-*=*boud-souflé* (Littré), de unde *bossuflat*=*bosuflat* prin asimilaţiunea *ts*=*ss* i apoî *bosumflat* prin etimologia poporană din *umflat*.

boziu (gazon) : стволїе, покрива, бозїѫл. 140.

Lexiconul Budan (p. 65) numaî *bozu* «sambucus ebulus»=ung. *bodza*, serb. pol. *bez*, rus. бузина, etc. *Boziŭ* «gazon» este cu totul alt cuvînt. Cf. pentru medio-lat. *wazo*, valonicul *vazon*=franc. *gazon*, germ. *Wasen*, ér pentru serb. кѫс «gazon». Forma română pare a fi intermediară.

brănişor (cordon des chausses): wплет, бръ ниш ор. — гатник, ъ ниш ор. 205.

branişte (forêt): шѫма, браниџе. 211.

maî sus textul No. XXVI. — Cuvîntul maî există în Transilvania, de ce în Molnar (p. 165) se găsesce: «Wald, кодрѫ, пъдѫре, браниџе.»

băcăréză (boue, fange): граѕа, гѫною, тинъ, кѫкѫрѣзъ. 63.

Etimologiă poporană forte interesantă din slavicul граѕа «noroĭu».

[1] Melgounof, *Dialectes de Mazanderan et de Ghilan*, in *Zeitschr. d. d. morg. ... Gesell.* (1868), p. 198.
[2] Lerch, *Forschungen über die Kurden*, Petersburg, t. 2 (1858), p. 157.
[3] Nemnich, op. cit. t. 1, p. 1131.

28. *calo* (bourreau): мѹчител, гѫдѣ, мѹчиторюл, к а л с. 98.—ка-
латор, к а л о, гѫде, хегер. 147.

Astăḑĭ *calâŭ*, cu augmentativul *-âŭ*. Forma *calo* aruncă o neașteptată lumi[nă a]supra acestuĭ cuvînt, înlăturând orĭ-ce etimologiă ipotetică. Este din punct la pu[nct] ţiganul *kalò* «negru», epitet pe care şi 'l daŭ Ţiganiĭ eĭ înşiĭ [1]. Prin urmare, [c]a semnificaţiune fundamentală, *calâŭ* «bourreau» însemnéză «Ţigan». Cum că ca[lă]lâiĭ la noĭ aŭ fost, în adevăr, maĭ tot-d'a-una dintre Ţiganĭ, vedĭ maĭ sus Glo[sa] I. Străbuniĭ noştri pînă întru atâta nu eraŭ în stare de a-şĭ închipui că un calăŭ p[ó]ţ fi alt-ceva decât Ţigan, încât Cazania mitropolituluĭ Varlam represintă pe un Ţi-gan tăind capul sântuluĭ Ion Botezătorul! [2]

29. *câtuşă* (chatte): мѫчка, к ѫ т ѹ ш а. 207.

O posteritate probabilă din lat. *catus* «pisică», de unde *cătuşă* ca deminut[iv]. Cf. provenţ. *cat*, franc. *chat*, ér la Spano-portugesĭ şi la Italianĭ cu scăderea lu[ĭ c] la *g*: *gato* şi *gatto*. Să nu se uĭte însă litv. *katas* «pisoĭu», slav. котъ, cel[t.] *cat* etc. Actualul nostru *cotoĭu* póte să fie din *catoniŭ* prin asimilaţiunea voc[alelor] *a*+*o*=*o*+*o*, cf. *noroc* din slav. нарокъ.

30. *căvan* (plateau d'une balance): шалка, талерѹл каѹ к ѫ в а н[ѹл] кѹмпенїй. 172.

Nu este tot una cu *găvan* «saladier de bois» (Pontbriant), metatesă din s[l.] şi bulg. ваган «saladier de bois». A nu se confunda de asemenea cu *gavanos* turc. *qavanos* «pot ou vase de terre». Talerul cumpeneĭ fiind f e r e c a t, cu[vîn]tul *căvan* ar puté deriva din slav. кованъ «ferecat», dacă s'ar găsi unde-va şi [la] Slavĭ cu aceĭaşĭ semnificaţiune, căcĭ altmintrea etimologia nu va fi sigură.

31. *celar* (cellier): камара, ч е л а р. 206.

Lat. *cellarium*. Ţeraniĭ din Muntenia întrebuinţéză acest cuvînt pînă astăḑĭ.

32. *chilălăesc* (hurler, glapir): скомлю, к ї л ѫ л ѫ еск. Ѹрѫѹ. 137.

Onomatopeă. Românul *ki* presupunênd necesarmente pe primitivul *cl-* (cf. *chiar* =clarus, *cheie*=clavis, *închis*=inclusum etc.), forma originală cată a fi *clalăesc*, în care se unesc onomatopeĭa urletuluĭ la Grecĭ: κλά[ζειν], κλα[γγεῖν], κλα[γγάνειν], cu acea la Romanĭ: *ulula*[*re*]. Romaniĭ însă aveaŭ şi eĭ pentru căţeĭ o ono-matopeă cu *cl*: *clatire*,[3] de unde forma reduplicată este *clalatire*=*chelă-*. Româ-nul *chelălăi* se întrebuinţéză de asemenea numaĭ pentru căţeĭ.—Cf. în Lex. Bud. p. 617 forma: скилѫлѫеск=*ex-clala-*.

(1) **Pott**, *Die Zigeuner*, t. 2, p.107: „Kalo=Zigeuner".
(2) Карте ромѫнѣскѫ де ѫвѫцѫтѹрѫ, Іаш, 1643, part. 2, f. 113 verso.
(3) **Wackernagel**, *Voces variae animantium*, Basel, 1867, p. 27.

cinghirésă (danceuse, joueuse de harpe) : гѫселници, чинги-ѣсе, жѫкѫтоаре. 178.

ela *ćeng*, numele harpeĭ orientale, maĭ ales persice, de unde *ćenghi* «căntăreţ».

ćocotniţă (parasite, écornifleur) : притрапезник, чокотница, ингѫтор, месар каре пѫзѣще маса. 123. — шепотник, чокотница, аламѫт.

ocotniţă maĭ avea la noĭ şi o semnificaţiune oficială : τζοκκότνητζες, ἐκεῖνοι μαζώνουν τὰ ἀφεντικὰ τέλη (ceux qui perçoivent les impôts des horpodars), n glossar grec din epoca luĭ Mihaĭu Vitézul. Inlăturând sufixul secundar (cf. *clopot-niţă* dela *clopot*), ne remâne tema *ćiocot-*, cu care se întâlnesce ul rus чиготъ «ministru»[3], în alte făntîne ruso-slavice чиготѫ «calăŭ».[4] ificaţiunea fundamentală a cuvîntuluĭ este «curtesan», de unde pe de o parte ţionar», pe de alta «parasit» saŭ «linguşitor», ca şi în ital. *cortigiano*, fr. *isan*. La noĭ, ca şi la Ruşĭ, cuvîntul pare a fi de origine tătară.

erĭu, cerşut (je demande, demandé) : прошѹ, черю еѹ; проси, чѣре ; просих, ам чершѹт; просите, чѣрец; просиша, чершѹрѫ. 127.

t. *quaero*. Desvoltarea formeĭ *cerşut-cerşură* din *cerĭu*, de unde apoĭ *cerşesc*, *or* etc., pe carĭ tóte d. Cihac (p. 49) nu le-a înţeles, este fenomenul fonetic remarcabil al treceriĭ luĭ *rĭ* (*rj* saŭ *ry*) în *rş*, după cum îl vedem în unele te slavice şi la Grecĭ în cel tzaconic. Cf. maĭ jos la cuvîntul *măciucaş*.

cioae (métal, bronze): їдол бѫрсат де арџинт саѹ де алтѫ ѡаре-че ѡае, кѹм ера ꙟн зилеле веки. 83. — илектрон, чїоае. 84.

ţăḑĭ *cióe* şi *acióe* (Pontbriant), maĭ mult în sens de bronz de clopote, «Glo-ut» (Lex. Budan.). Vine direct din ital. *acciajo* «oţel» = mediolat. *aciarium* *aium* (Du Cange).

ćovlică (chouette) : сова, кѹхница, хѹхѹрез, човлика. 185.

vîntul provenind necontestabil din deminutivul slavic совика dela сова iţă», ne procură doă băgărĭ de sémă : 1. trecerea iniţialuluĭ *s* în *ć* (ч); 2. e-a luĭ *l* : *ćovlică* în loc de *ćovică*, ca şi maĭ sus în *bilşug* din *bişug*, *mo-ic* din молитвенникѫ etc.

Veḑĭ imaginea acesteĭ harpe în **Lane,** *Thousand and one nights*, t. I, p. 228.
Legrand, *Poëmes historiques en grec vulgaire*, Paris, 1877, p. 26.
Азбуковникъ în **Сахаровъ, Сказанія**, t. 2, cart. 5, p. 190.
Miklosich, *Lex.* p. 1116.—Cf. **Matzenauer**, p. 138 : «чиготѫ, lictor, satelles, optimanus, consiliarius principis, — z a j i s t é c i z é».

ăstă (sorte de sac ou de besace) : валѣвница, дрѫста. 208.
uvîntul ce urméză.

ărştină (cilice, sac, habit grossier) : вретище, сак де пѫр, дѫр-, цол. 55.

дрѫста prin sufixul *-ină* (cf. *ţol-ină* din *ţólă*). Vedĭ maĭ jos cuvîntul *tai-*

h (mais! laissez donc!) : но, дех. 107.

rios de a găsi aceĭaşĭ exclamaţiune cu acelaşĭ sens în limba sanscrită : धिक् Ausruf der Unzufriedenheit, des Vorwurfs, der Geringschätzung», de unde ul धिक्कार् (dhikkar), ceva ca «a dehăi», «seinen Unwillen zu erkennen ge- Albanesul *deh*, identic cu al nostru prin formă, şi certamente moştenit dela substrat ante-roman al poporaţiuniĭ balcanice, nu maĭ are sensul cel ne- interjecţiuniĭ sanscrite, devenind «interjezione di preghiera».[2] E cu to- altă natură serbul де! «wohlan, age»,[3] care vine prin scurtare din гајде, rcul *de* în : *de* imdi! *de* baqalîm! etc. Afară de Românĭ şi Albanesĭ, inter- a sanscrită nu s'a conservat intactă nicĭ într'o limbă europeă. Latinul *fi*, cu lungă în Plaut, a suferit obicĭnuita trecere italică a luĭ *dh* în *f*, ca în =*fumus* etc., şi a perdut guturala finală.

reg (je dirige) : направи, дерѣџе. 215.

rul cas, în care ni s'a întămplat a găsi acest cuvînt cu sensul propriŭ al ĭ *dirigo*. Pentru cele-l'alte semnificaţiunĭ, vedĭ Cihac (p. 81—83), unde a amesteeă pe *ridic* şi pe *diredic*, carĭ n'aŭ a face de loc, nicĭ immediat, liat, cu *dirigo*.

zgauc, *descauc* (je germe, je pousse, je commence a poin-) ; изницаю, десфак, дезгаѹк. 191.—разкотѣніе, дезгѫѹкаре, се дезкаѹкѫ мѹгѹрѹл. 130.

învederat de aceĭaşĭ origine cu *găócă* saŭ *ghiócă* «cosse, écaille, conque, », care însă tocmaĭ de aceĭa nu se póte deriva din lat. *cochlea*, după cum Cihac (p. 109) admiţênd un tip intermediar *cleoca*. Formele verbale *gauc* pe carĭ ni le procură glossa de faţă, departe de a indica vre-un *l* muĭat, ne esarmente ca prototip un *cauca*, care se şi găsesce, în adevăr, la Albanesĭ

htlingk-Roth, t. 3, p. 959. — Cf. **Gubernatis**, *Piccola enciclopedia indiana*, To- 7, p. 395 : «dhik, interiezione di malcontento, di chi è contrariato, di abborrimento, zzo.»
ssi, op. cit. p. 254.
[3] Кpадџиђ, Lex., p. 174.

cu acelaşĭ înţeles : *kafkă* «Hirnschädel, Gehäuse der Schnecken, Muschelth und Schildkröten»[1]. Albanesiĭ maĭ posedă şi o formă contrasă *kokă*. Glossa nó ne arată tot-o-dată că, înainte de scăderea definitivă a luĭ *k* la *g*, se întrebuinţa o potrivă ambele forme : *cauc* şi *gauc*.

51. *dezgrăesc* (je nie, je renonce) : не ѡтрыцайсѧ, нꙋ те лепѫда, те деꙁгрѫи. 109.

Ca compoşiţiune, cf. ital. *disdico*, fr. *dédis* etc., dar şi slav. ѡт-рицати.

52. *dezvoalbere* (art, habileté, adresse) : иꙁвитїе, деꙁвоалбе мѫестрїе; — иꙁвитїе притчю, деꙁвоалбере а пилде, легѫтꙋрѫ а венте фрꙋмоасе. 89.

O admirabilă păreche logică şi etimologică *(dis*+[in]+*volvo)* pentru itali *disinvoltura*, pe care Francesiĭ, neavêndu-l a-casă, aŭ fost siliţĭ să'l ĭea pe tregul din Italia.

53. *dichis* (instrument, ustensile) : ѡрꙋдїе, дикис, скꙋлѫ де ꙋнѩлтѫ. 167.

Dela Românĭ cuvîntul a retăcit şi 'ntr'un manuscris paleoslavic : дикиса имамъ, ceĭa ce Miklosich (Lex. 161) a tradus pe ghicite : «ἐφόδιον, viaticum», dăogând însă : «vox dubia». După analogia : *închis (=inclusum)*, *deschis* (= clusum) etc., d i c h i s, maĭ corect *dechis*, adecă *chis* cu *de* ca în «*de* făcut, dres» etc., pare a fi latinul *clusum* = ital. *chiuso* «gard, ogradă» = franc indicând ast-fel instrumente de construcţiune, cu sensul primitiv al latinului *strumentum* saŭ *strumentum* din *struo*, pe când instrumentul în genere, p orĭ-ce fel de lucru, era ꙋнѩлтѫ, întrebuinţată de 'ntăiŭ, probabilmente, num plural : ꙋнѣлте = *unealte*, o composiţiune curat românéscă din *une-alte*, «de tóte». Etimologia propusă de d. Cihac (p. 299) : «*unealtă*=*utensilia*, tra «posé cu *uneltia* avec sincope de *si*» este foneticesce tot ce póte fi maĭ imposi Astădĭ *dichis* se întrebuinţéză maĭ mult în sens de «bună rînduélă» : *a dic* «ordnen im Hause», «Zucht halten» (Molnar p. 97).

54. *dodiesc* (je vexe, je tracasse, je taquine) : пакощꙋ, сꙋпѫр, пакосте, додїеск. 112.

Cf. paleo-slav. додѣꙗти «molestum fieri», pe care însă Miklosich nu 'l rifică prin dialectele slavice moderne. Brugman constată în sanscrita vedi radicală reduplicată *dhudhu* cu acelaşĭ sens de «superare», de unde derivate *dhitas*, *dudhis* etc.[2]

55. *dracilă* (plante épineuse) : драчїе, мѫчешꙋлѧ саꙋ драчилѫ. 66.

Cf. *drocila*, numele dacic al planteĭ «quinquefolium», conservat în Apulejus,

(1) **Hahn**, op. cit. Lex. p. 44.

(2) **In Curtius**, *Studien*, t. 7, p. 191, 210.

nul luĭ Traian.[1] Identitatea sufixuluĭ e cu atât maĭ remarcabilă, cu cât multe numirĭ dacice de plante, în Apulejus şi 'n Dioscorid, presintă ace- -la saŭ chĭar -ila : dochela, stirsozila, diodela, πριαδ-ηλα, τουλβ-ηλα, καροπιθ-λα etc. La Slavĭ cuvîntul дрaчïe, nicĭ o dată cu sufixul -la saŭ unoscut numaĭ celor meridionalĭ şi n'are nicĭ o etimologiă slavică. Astădĭ a noĭ maĭ mult *dracină*, cu finalul -*lă* trecut în -*nă* întocmaĭ ca în *sé-imilo* saŭ în transilvanul *nicovană*=*nicovală*[2] =slav. наковало.

ob de om (entrailles) : ꙋтробица, дроб де ом. 205.

esant specimen român de o duplă etimologiă poporană. Din paleoslavicul «intestine», Serbiĭ şi Bulgariĭ, printr'o etimologiă poporană, aŭ făcut Româniĭ aveaŭ deja maĭ de 'nainte pe дроб, tot dela Slavĭ, în sens de ărunt», dela дробити = [s]*drobi*. Luând acum dela Serbĭ saŭ dela Bulgarĭ «intestine», Româniĭ aŭ observat că el se confundă cu *drob*'ul cel de sare lt-ceva, şi étă că eĭ s'aŭ grăbit a'l traduce curat românesce, dar literalmente, *ăruntaĭe*, adecă prin ceĭa-ce d. Cihac (p. 159) în deşert pune într'o le-logică cu latinul *minutalia* «bagatelles», care nu se aplică nicĭ o dată rp uman saŭ animal. Al nostru *măruntaĭe* «entrailles», latin numaĭ ca ma-ste sub raportul logic o etimologiă poporană română din *drob*'ul cel provenit mologiă poporană serbo-bulgară dela paleo-slavicul жтроба. *Drob* «entrail-emas însă şi el în limba română, dar aplicându-se maĭ ales la intestinele lor, «tripailles, frissure», astfel că etimologia poporană cea duplă a dat şi la o diferenţiare logică.[4]

dă (tuyau, tube) : врꙋтка, цѣвïе каꙋ дꙋда. 55.

duda, serb. дꙋда etc. (Matzenauer).

méstec, duméstică (apprivoisé, appartenant à la maison) : а де касъ, дꙋмѣстикъ. 98.—дꙋхъ пиꙋонскïи, дꙋх дꙋмѣстек. 67.

domesticum. Astădĭ se dice *dumesnic, duménsnică*, cu trecerea *st*=*sn*, ana-acea în *moşnén* din *moştén*.

[1] rimm, *Gesch. d. deutschen Spr.*, t. 2, p. 806.

[2] ex. *Bud.* p. 447.—Există şi o formă *nocovană* (**Molnar**, p. 6), cu asimilaţiunea voa-o=o+o.

[3] Безсоновъ, Болгарскія пѣсни, part. 3, p. 92 : «дробъ, печень, вну-ости».

[4] ndresen, *Ueber deutsche Volksetymologie*, Heilbronn, 1877, p. 4—5, distinge urmă-patru categorie de etimologiă poporană : «Auf der höchsten Stufe stehn Bildungen, formelle Verdunkelung mit einer Aenderung der Bedeutung verknüpft ist. Darnach Wörter, die zwar ebenfalls und in nicht geringerm Grade entstellt sind, aber den nglichen Begrif festgehalten haben. Eine andre Klasse begreift solche Formen, welche cht ohne Widerspruch der Bedeutung lediglich durch den Einfluss eines äusserlich na-enden bekannten Wortes gestaltet haben. Endlich lässt sich eine Anzahl Wörter un-eiden, deren volkstümliche Deutung auf einem Misgriff zwischen zwei Homonymen ». Casul de maĭ sus represintă ultimele doă categorie, şi chiar ce-va maĭ mult.

59. *duvalmă* (étalon): лакинар, дувалмъ. 205.

Neînțelegênd cuvîntul pretins slavic лакинар, n'am sci cu precisiune ce să semneze românul *duvalmă*, dacă nu ne-ar veni în ajutor, din fericire, maĭ m considerațiunĭ fórte convingătóre. Maĭ întâĭu, étă în fac-simile tipo-fotografic trége fóiă 205 verso, în care figuréză cuvîntul *duvalmă*, precum și maĭ multe arcaisme române, reproduse în Glossarul de față :

dară *duvalmă* este pus în lexicon între caĭ: пастꙋх—армъсар, кобила—
., жребе—мънзъ. лакїнїе—пръстꙋръ (vedĭ acest cuvînt maĭ jos), лакинар—
ламъ. Miklosich (Lex. 154) a găsit în doă manuscrise slavice cuvîntul
лма cu sens de «domitor equorum» şi de «equorum pastor». Celebrul slavist
Viena n'a descoperit însă nicĭ o vorbă analogă în vre-o limbă slavică. Este e-
mente românul *duvalmă*, care însemnéză prin urmare «étalon», după cum şi
nesce *stadnik*, literalmente «turmaş», însemnéză în acelaşĭ timp «étalon» şi «con-
eur de chevaux». Tot aşa vom vedé maĭ jos că *prăstură*, pusă lîngă *duvalmă*,
să dică «épă de prăsilă». Dar de unde se trage vorba? Iată o cestiune fórte
. Medialul *v* între vocale nefiind nicĭ o dată original în cuvintele române cele
, căcĭ tot-d'a-una se vocaliséză[1], trebuĭ să admitem că 'n *duvalmă* el n'a
it medial decât numaĭ prin unirea posterióră a doă vorbe separate. Noĭ îl
mpunem dară în preposiţiunea *de* şi numele *valmă*. Prin influinţa labialeĭ ce 'ĭ
ză, *de-* a trecut în *du-*, ca în *dimic=dumic* saŭ în *dupre=depre*. Vom avé
un cal «de valmă», în analogiă cu cal *de-ham*, *de-olac*, *de-jold*, *de-fugă*
Maĭ remâne de cercetat originea elementuluĭ constitutiv *valmă*. Este al no-
valmă «înpreună» (cf. *de-avălmaş* «co-propriétaire» saŭ «associé»), de unde
lmă «cal de împreunat» adecă «étalon». *Valma* putea să fi avut şi înţele-
le «turmă»=«*ensemble* d'animaux». Atuncĭ *duvalmă*, ca şi polonul *stadnik*
on» dela *stado* «troupeau», ar însemna «cal *de-turmă*». In orĭ-ce cas, este
nposiţiune din *de* şi *valmă*. *Duvalmă* diferă de *armasar*, ca şi *prăstura* de
prin aceiaşĭ nuanţă ca italianesce *stallone*, *guaragno* şi *emissario*, franţu-
cavale şi *jument*, polon. *ogier* şi *stadnik* etc. Vom vedé maĭ jos la cuvîn-
răstură, că *duvalmă* şi *prăstură* se aplicaŭ numaĭ la rasa cea maĭ superióră,
«măiestri».

păngе (espèce de manteau militaire): хлѣмис, епънџѣ [*Be-*
nda: жолнѣрскаꙗ шата]. 60.

rc. *iepăng'e*, de unde serb. јапѹнџе, neo-gr. γιαπουντές, rus. епанча etc.

famen (eunuque, châtré): скопец, фаменꙋа. 137.

ĭ corect *fémen*, cu *a* din *e* ca în *fată=fétă*. Cuvînt fórte remarcabil, care pre-
e un tip latin *feminus*, format din *femina* ca *viduus* din *vidua*, cu sens de
at ca femeiă». Să se observe în trécăt, că dela *femina* n'a remas în Dacia luĭ
n nicĭ o posteritate, căcĭ *femeĭa* nu derivă din *femina*, de unde am avé *fémenă*,
cum este la Macedo-românĭ (cf. *gêmenă* din *gemina*), şi nicĭ din *femella*,
le am avé *femé* (cf. *sté* din *stella*, *purcé* din *porcella* etc.), ci vine din adjec-
«[pars] *feminea*», după cum Românul dice pînă astădĭ «parte *femeiască*»=
ĭ. Pentru perderea substantivuluĭ, cf. în tóte limbile romanice: *iernă*, *verno*,

[1] Cipar, *Gramm.* t. I, p. 82.
Iatzenauer, p. 400.

invierno, hiver, etc. din «[tempus] *hibernum*», *fântînă, fontana, fontaine* etc. din «[aqua] fontana», *albină* din «[musca] *alvina*» şi altele. Intocmaĭ ca la noĭ *femee=feminea*, tot aşa la Serbĭ adjectivul женска, literalmente «femeĭască», însemnéză «femee», — o analogiă fórte instructivă.

62. *făr'lucru* (en vain, sans profit) : вошїю, фър лꙋкрꙋ [*Berinda*: надаремне]. 49.

Lucru a conservat aci sensul seŭ latin de *lucrum* «profit».

63. *fărtat* (ami, compagnon) : дрꙋг, соц, фъртат. 67.

Vedĭ asupra acestuĭ cuvînt notiţa mea în *Columna luĭ Traian*, 1876, p. 466-8.

64. *fericesc* (je rends heureux quelqu'un) : ꙋблажаю, ферическ. 47.

65. *fericez* (je suis heureux) : блаженствꙋю, фе р ич е ѕ. 47.

O interesantă diferenţiare logică prin diferenţiarea sufixelor verbale : *-esc* pentru sensul transitiv şi *-ez* pentru cel netransitiv. E curios că aceĭaşĭ diferenţiare se făcea şi 'n modul diametralmente opus, adecă cu *-ez* pentru cele transitive şi *-esc* pentru cele netransitive, judecând după exemplul adus de d. Cipar : мѣсереѕ «sărăcesc pre altul» şi мѣсереск «sărăcesc eŭ».[1] In orĭ-ce cas, poporul utilisa pentru scopul logic diferinţa între *-esc* şi *-ez*.

66. *foişor* (salon, chambre de réception) : полата, касъ де днеалн, фоишор. 115.

Deminutiv din *foiş* «multe foĭ», cf. *frundiş* «multe frunde». Acelaşĭ sens, ca şi aceĭaşĭ origine din lat. *follium-follia*, aveaŭ în vécul de mijloc în Occident cuvintele *foleia, folleia, foleya, folia*,[2] de unde Littré (II1,712) bănuesce că deriva şi modernul frances *folie* «maison de plaisance» : «on y voit d'ordinaire le mot *fo*«*lie*, mais cela devient douteux quand on trouve dans des textes du moyen âge : «*foleia quae erat ante domum*, et *domum foleyae*, et *folia Johannis* «*Morelli*; le soupçon naît qu'on a là une altération du mot *feuillie* ou *feuillée*.»[3] D. Pontbriant (p. 270) dâ ca sens al cuvîntuluĭ *foişor* numaĭ : «pavillon, parvis, gallerie, tourelle», adecă medievalul «foleia ante domum». De asemenea Lexiconul Budan (p. 222). In cronicele nóstre *foişor* apare întocmaĭ cu accepţiunea francesuluĭ *folie* «maison de plaisance» : «s'aŭ pornit cu toţiĭ [împrotiva luĭ «Stefan-vodă] şi într'un foişor sus în cetate *unde odihnĭa* aŭ risipit uşa şi, ne«sciind Ştefan-vodă nemică de acésta, s'a sculat etc.»[4] D. Cihac a uĭtat de a pune acest cuvînt între elementele latine ale limbeĭ române, deşi pune ca latin (p. 196) numele propriŭ *Părvu*=slav. Прьвъ «Primus»!

(1) **Cipar**, *Principia de limbă*, p. 4

(2) **Du Cange**, *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 338—9.

(3) Cf. **Scheler**, op. cit. p. 196.

(4) *Letopis*. ed. Cogăln. I, t. I, p. 167.

67. *frinhie* (sorte d'étoffe précieuse): порфира, фрингїа [Berinda : шарлат]. 125.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 17.

68. *funicel* (ulcération): болачка, фѹничел. 176 şi 187.

Maĭ sus, în textul No. 1. aceĭaşĭ bólă ne apare la plural sub forma de фѹгичеи, adecă la singular фѹгичел. Fie-care variant a-parte ar fi etimologicesce inexplicabil; ambele însă alăturate ne daŭ prototipul фѹнгичел, de unde фѹгичел (=*funghicel*=*fugghicel*) şi фѹничел (=*funghicel*=*funnicel*) prin cele doă felurĭ de asimilaţiune: regresivă şi progresivă. După cum *bunicel* ne duce la *bunic* şi apoĭ la *bun*, tot aşa *funghicel* revine prin intermediarul *funghic* la originalul *fung*= lat. *fungus*, care însemnéză în adevăr: «végétation charnue, mollasse, spongieuse, «en forme de champignon, qui se développe souvent à la surface des plaies ou des «ulcères» (Littré-Robin). Iată un alt termin latin medical, conservat la Românĭ pe calea poporană, pe când Francesiĭ aŭ căpătat numaĭ prin cărţĭ *fongus*; cf. maĭ sus la cuvîntul *albugine*. Italianesce *fungo*, spaniolesce *hungo*. Afară de textul No. I şi de manuscrisul d-luĭ Sturdza, фѹничел saŭ фѹгичел nu se găsesce nicăirĭ — dacă nu mĕ înşélă memoria — în tipăriturele române din seco liĭ XVI şi XVII.

69. *găde* (bourreau): рядник, гѫде, армаш. 134. — слѹга народныи, слѹга нородѹлѹи, гѫдѣ. 137.—спекѹлатор, кало, гѫде, хегер. 147.— мѹчител, гѫдѣ, мѹнчиторюл. 98.—гибел, џалѫѹ, гѫде, џалат. 177.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 2.

70. *gaică* (geai, corvus glandarius) : соика, гаика. 212.

Gaĭcă, deminutiv din *gaĭu* saŭ *gae*, termen romanic dintre cele maĭ remarcabile. Este medio-latinul *gaius* şi *gaia*, cuvînt necunoscut clasicităţiĭ romane; vechĭul frances *gay*, de exemplu într'un act din 1389 : «l'esbatement du nit du gay» [1]; actualul frances *geai*, provenţ. *gai* şi *jai*, picardul şi normandul *gai*; spaniolul *gayo*, portugesul *gaio*. Cuvîntul român distruge etimologia cea propusă de uniĭ din vechĭul german *gahi* «ĭute» saŭ «vioĭu» [2], căcĭ vechĭ germanisme nu există nicĭ unul în limba română. Nu póte fi decât un arcaism latin vulgar, colonisat în Spania, în Galia şi 'n Dacia tot o dată. Olandesul *gaay* saŭ *gaey* este un împrumut vechĭu dela Francesĭ, ér englesul *jay* un împrumut modern tot de acolo. Din vechĭa germană, dar nu din *gahi*, ci din *agalstra* «corvus glandarius», provin italianul *gazza* saŭ *gazzera* şi francesul *agace*, fără nicĭ o legătură etimologică cu *gaia*. In dicţionarele române *gaĭcă* nu se găsesce.

(1) **Du Cange**, *Gloss. med. lat.*, t. 3, p. 458.
(2) **Scheler**, p. 209.

71. *gămălioară* (calice de fleurs): кȣпоլѣг, гъмълиѡаръ. 208.

Deminutiv din *gămăliă* «tête d'épingle»=ung. *gomoly*. D. Pontbriant (p. 279) derivă cuvîntul din gr. γαμήλια «présents de noces»!

72. *genuchĭu* (genou) : прекланяю колѣни, плек џенȣкїеле, ꙟн џенȣкю.

D. Cihac (p. 108) cunósce numaĭ forma nasalisată *genu-n-chĭu*. Al nostru *genuchĭu* vine direct din lat. *genuculum*, ital. *ginocchio* etc. E interesant şi pluralul џенȣкїе =lat. *genucula*, în loc de actualul «genu[n]ch*i*».

73. *gherdan* (collier, chaîne d'or): монисто, гердан. 191. — гривна злата, ланц де аȣр саȣ гердан. 63.

Turc. *gherdan* (Pontbriant). Cuvîntul a petruns şi la Ruşĭ, sub forma de ердань, într'un act din 1690.[1]

74. *ghidinac* (sorte de pâtisserie): токмирп кȣмȣ е конфетȣриле, гидинак. дȣлчец. 123.

Maĭ corect годинак, o curiósă slavisare a «plăcinteĭ», pe care Româniĭ—negreşit—o derivaŭ prin etimologiă poporană din «plăcere», fără a visà că lat. *placenta* era un împrumut din gr. πλακοῦς-πλακοῦντος «gâteau», fără nicĭ o înrudire cu *placere*. Годинак «plăcintă» e format prin sufixul *-ac* (cf. *cozon-ac*) din slav. годьнъ «plăcut». Vechiĭ cofetarĭ românĭ se conformaŭ, se vede, modeĭ de atuncĭ de a slavisà, după cum ceĭ de astă-ḑĭ franciséză. Cată să mărturisim însă că, în acelaşĭ timp, eĭ aŭ întrodus d'a-dreptul din Occident конфетȣриле=ital. *confetto*.

75. *ghinde* (gland) : желȣд, гинде. 209.

Lat. *glandem*, cu conservarea luĭ *e*. D. Cihac (p. 109) cunósce numaĭ forma *ghindă*, adecă cu vocala obscură.

76. *ghionoae* (pivert, picus) : дѣтел, гїѡноаа. 68. — гїѡноаа, пасъри че скобеск ꙟн лемн.

Nemnich (II, 962) scrie *geunoœ*. De asemenea Molnar (p. 124) : геȣное, maĭ adaugând că masculinul геȣною însemnéză «dăltiţă» (p. 125) şi «cĭocan de petră» (127), astfel că semnificaţiunea fundamentală a tuturor acestor cuvinte ar fi : «acel ce bate saŭ scobesce». *Ghionoĭu* şi *ghionóe* fiind augmentative, presupun un prototip *ghion-*. In limba litvană aceĭaşĭ pasere se chĭamă *genys*. Intre ambiĭ terminĭ, atât de apropiaţĭ prin sens şi prin formă, să fie óre o înrudire genetică?

[1] **Археологическій словарь**, p. 36, in **Древности**, Mosc[v]a, 1865—7, t. I.

77. *gĭurule* (pantalon) : ПАРЪТЕ [polon. *portki*, *portasy*], ЏЮРЅЛЕ. 212.

Cf. maĭ sus Glossar I No. 20.

78. *gligan* (sanglier) : ВЕПРЪ, ПОРК СЪЛБАТЕК, ГЛИГАН, МАСКЅР. 60. 177.

Din *grigan*, de unde *gligan* ca *Gligorie* din *Grigorie*. Cu acest *grigan* cf. onomatopoeticul γρύ saŭ γρῦ «grognement du cochon», de unde γρύζω «grogne», γρύλλος «cochon» etc. Onomatopeia română este *grig*, reduplicaţiune infractă (gebrochene Reduplikation) din *grigri*; de asemenea şi onomatopeĭa grécă este γρυγ-, de vreme ce γρύζω = γρύγjω (cf. γρυκτόν, γρυκτέον), pe când onomotopeia latină (*grunnio*, forma maĭ veche *grundio*) şi acea germană (*grunzen*, engl. *grunt*) este *ghrund*.[1] *Grig-an* presintă sufixul *-an* tot aşa ca în poporanul *mĭorl-an* «pisică» din onomatopoeticul *mĭorlăi*. In acelaşĭ mod numele de familiă *Blehan* s'a format prin sufixul *-an* din onomatopoeticul *blehăi*. Tot din onomatopeĭa *gri-*, ér nu dintr'o radicală abstractă, derivă scandinavul *gris*, *grîs*, *griis* «purcel» şi sansc. *ghrşvi* «porc».

79. *gorgan* (colline, tumulus) : ХОЛМЪ, ГОРГАН. 160.

Generalmente se pune în legătură cu rusul **курганъ**, care însemnéză de asemenea «tumulus». Celebrul Schafarik credea că **курганъ** ar fi remas Ruşilor dela vechiĭ Sarmaţĭ, comparându-l cu persianul *kurkhane*;[2] dar persianul *kurkhane*, o composiţiune relativamente modernă : *gûr-khanè* «casă de mormînt», nu póte fi din epoca Sarmaţilor. Dacă al nostru *gorgan* şi rusul **курганъ** sînt identice, atuncĭ ambele trebuĭ să fie dela Cumanĭ,[3] în limba cărora, în adevăr, aŭ fost o mulţime de persianisme.[4] În orĭ-ce cas, cf. celticul *galgal* «movilă»,[5] de unde românul *gorgan* ar puté deriva prin dissimilaţiunea *r*+*r*=*r*+*n*, trecênd finalul *l* în *n* ca în *sémen*=*similis* etc., deşi ar maĭ remâné o dificultate vocalică, căcĭ din *gălgal* noĭ am avé *gărgan*, nu *gorgan*. Amicul meŭ, cunoscutul antropolog Dr. I. Kopernicki din Cracovia, într'o epistolă din 30 apr. 1873, îmĭ scrie că locuitoriĭ din Galiţia, în regiunea maĭ apropiată de Bucovina, numesc munţiĭ fórte înalţĭ (góry bardzo wysokie) : *gorgany* saŭ *giergany*, ér piciórele de o formă óre-care deosebită ale acelor munţĭ (odnogi pewnego ksztaltu) : *kiczory* saŭ *kiczery*. *Kiczor*, moldovenesce *kicĭor*=*picĭor*, fiind o vorbă învederat română, resultă că şi *gorgan*

(1) Cf. **Ascoli**, *Studj critici*, t. 2, Torino, 1877, p. 160.

(2) **Šafařjk**, *Slowanské starožitnosti*, Praha, 1837, p. 294.

(3) Cf. al meŭ studiŭ : *Originile Craioveĭ*, p. 41.

(4) *Vocabulaire coman*, în **Klaproth**, *Mémoires*, t. 3, passim.

(5) **Littré**, *Dict.* t. 2, p. 1822 : «Galgal, monceau de pierres de 10 à 12 mètres de longueur «sur 5 à 8 de largeur et 5 à 6 de hauteur qu'on trouve dans différents endroits de la France «On suppose que ce sont des tombeaux antiques élevés à la mémoire des guerriers gaulois ou «romains etc.»

a petruns în Galiția dela Românĭ. Când însă? Astădĭ în Moldova *gorgan* nu se maĭ aude.

80. *graĭu deșchis* (éloquence, volubilité) : благорѣчїе, ворбире бȣнъ, граю дешкис [*Berinda* : ѡборотност аꙁыка, добраа вымова]. 47.

Serb. грајати «a vorbi», граја «vorbă». In limba paleo-slavică грай însemnà numaĭ «cântec».

81. *grangur* (merle doré, galbulus) : бȣга, грангȣр. 207.

După Meier, în Besarabia *gangur* ar fi însemnând pe «parus pendulinus», o păserică numită franțusesce «mésange».[1] In orĭ-ce cas, *gangur* și *grangur* este acelașĭ nume de pasere. D. Cihac (p. 110), cunoscênd numaĭ forma cu *gr-*, o trage din lat. *galgulus* «merle doré» prin intermediarul *gargur* = *gragur*. Noĭ credem că e maĭ corect de a deriva pe *grangur*=*gangur* din latinul *graculus*, lîngă care există și o formă vulgară fără *r* : *gagulus*.[2] Prin simpla nasalisare, *graculus* = *grangur* și *gagulus* = *gangur*. Sub raportul curat zoologic, după cum «grangur» este «*merle* doré», tot așa doă varietățĭ de «graculus» se chiamă «*merle* chauve» și «*merula* sinensis cristata» (Nemnich). Despre confusiunea între numĭ de paserĭ, cf. maĭ sus la cuvîntul *blénde*.

82. *gropilă* (trou) : ныра, гропилъ. 107.

De observat sufixul deminutiv *-ilă*, ca în *rot-ilă*, *Zor-ilă*, *Murg-ilă* și alte doă-treĭ vorbe, tóte de formațiunea specifică română, nu latină.[3]—Cf. maĭ sus *dracilă*.

83. *gurguĭală* (enflure ou tumeur sur les mains) : стверДѣли, шигȣргȣеле че се фак ла мъна аша съ кїамъ [*Berinda* : гȣꙁы на рȣках]. 140.

Fórte bine desvoltat în d. Cihac (p. 113), cu observațiunea numaĭ că *gurguĭu* nu póte veni din forma latină clasică *gurgulio*, ci trebuĭ să fie dintr'un tip latin vulgar *gurgullus*, cf. *puĭu*=*pullus* etc.

84. *g'alău*, *g'alat* (bourreau) : гибел, џалъȣ, гъде, џалат. 177.

Turc. *g'elad*.

85. *hegher*, *hingher* (bourreau) : спекȣлатор, гъде, хегер. 147.—мȣчител, хингер. 98.

Germ. *Hänger*.

86. *hierbențélă* (violence) : рвенїе, бъсъȣ, хїербенцѣлъ. 196.

Dela *ferbinte* = lat. *ferventem*, prin sufixul *-ală*. De observat : disilabismul

ейеръ, op. cit. p. 188.
Cange, *Gloss. med. Lat.*, t. 3, p. 458 : «gagula, graculus».
Quintescu, *De deminutivis linguæ rumanicæ*, Berolini, 1867, p. 13.

χїєр- = *fer-*, şi *-en-*=*-in-* din lat. *-en-*. *H* din *f* nu este aci o trecere, ci numaĭ o şovăĭală fonetică, de vreme ce în acelaşĭ manuscris la f. 251 citim: фїєрвєнтє, érăşĭ cu disilabicul фїєр- şi cu *-en-*=*-in-*, dar nu cu *h*, ci cu *f*. Cf. cuvîntul ce urméză.

87. *hĭĭare* (fiel) : желчь, χїꙗрѣ. 205.

Lat. *fellem*, ital. *fiele*, span. *hiel*. De observat, ca şi în cuvîntul precedinte : disilabismul χїꙗ- = *fe*, şi şovăirea între *f* şi *h*, căcĭ la f. 180 din acelaşĭ manuscris se citesce : фїꙗрє, adecă cu *f*, nu cu *h*.

88. *hition* (vaurien, imbécile) : χѹдыхъ, дє нимик, прощи, χитиѡнн. 199.

Ung. *hitvány*.

89. *incindere* (incendier, embraser, attiser) : раждєжєнїє, ꙟнчиндєрє, априндєрє.—раздражаю, ꙟнчинз, ꙟнтърът. 130. cf. 132.

Lat. *incendere*.

90. *intort, intortare* (entêté, obstination) : развращєнїє, ꙟнтортарє, ꙟндърътничїє. — развращєнный, чєл ꙟнторт, ꙟндърътник. 130. cf. 141.

Lat. *intortus*. A se adăuga la numerósele derivate române din lat. *torqueo*, adunate de d. Cihac (p. 282-3), unde el lipsesce, ca şi cuvîntul ce precede şi cel ce urméză.

91. *invincere* (vaincre, victoire) : прєпрѣнїє, ꙟнвынчєрє; прєпрѣша, ꙟнвынсєръ; прєпрю, вою ꙟнвынчє. 120.—прєпрати, а ꙟнвынчє. — оудолѣю, вою ꙟнвынчє, вою бирѹи. 154. — одолѣ, аѹ ꙟнвынс, аѹ бирѹит. 166. — побѣдитєлноє, ꙟнвынкътоарє, плєкътоарє саѹ бирѹитоарє. 114. — прєпрѣн, оувѣщан, ꙟнвынс. 196.

Lat. *in-vincere* cu intensivul *in*.

92. *inzalud, inzaludul* (en vain) : воχма, ꙟнзалѹд. 49.—тѹнє, ꙟнзалѹдѹл. 151. cf. 58. 152.

Serb. ѹзалѹд «degĭaba», literalmente «în-pentru-prost», din slav. лоудъ «stultuѹ».

93. *jăhuesc* (je ravis, je dépouille) : расχищаю, шѹпєск, жъχѹєск.—расχищєнїє, рълирє, жъχѹирє. 131.

Maĭ sînt formele *jăfuesc* şi *jăcuesc* (Lex. Bud.), cu şovăirea între *k*, *f* şi *h*. Din

ung. *zsákolni* «a prădà» = ital. *sacco*, *saccheggiare*. Ung. *zsákmány* «pradă» vine din medio-lat. *saccomannus*, vechĭu franc. *saquement*.

94. *jold*, *șold* (hanche) : истесы, армȣри, жолдȣри. 83. — ладвїа, шолдȣл. 94. — кȣкови, шолдȣриле. 205.

Șovăirea între *ș* și *j* : *șold* și *jold*, e foneticesce interesantă. Și maĭ instructivă este etimologia cuvintuluĭ. El se aplică dintru'ntăiŭ numaĭ la porc, derivând din medio-germ. *schulter* (=vechĭu germ. *scultirra*), de unde aŭ provenit de asemenea polon. *szoldra* «cuisse de cochon», slovac. *šoldra* și ung. *sódar* «jambon», în carĭ tóte, ca și la Românĭ, germanul *t* a trecut în *d* și *u* în *o*. La Româniĭ de peste Carpațĭ șunca se chiamă pînă astă-dĭ «șold de porc» (Lex. Bud. p. 654). Cuvîntul, prin urmare, nu póte fi fórte vechĭu în limba română, și totușĭ — întrodus probabilmente prin cârnățariĭ germanĭ pe la finea evuluĭ mediŭ — el a reușit a se generalisa, respândindu-se apoĭ atât de mult, încât ar fi anevoe de a crede în exotismul seŭ, dacă nu l'ar întări formele polonă, slovacă și maghiară. Și 'n limba polonă acéstă vorbă a căpătat, pe lîngă semnificațiunea sa primitivă, o altă posteriórĕ, pe care n'o avusese la Germanĭ, anume acea de «om de nimica», de unde prin împrumut dela Polonĭ litvan. *szaldras* «homo vagus.»[1] *Șold* a început a face să se pérdă din limba română terminul indigen *armu*=lat. *armus*.

95. *jăţiu* (fauteuil) : престол, жѫцїȣ, скаȣн. 121.

Germ. *Sitz* (Pontbriant). Forma *jilţu* (Lex. Bud.) presintă epentesa luĭ *l* ca în *bilşug*, *cĭovlică* etc.

96. *jude* (prince) : кнаѕ, жȣделе. 179.

Apocopă din *judece*=lat. *judicem*.

97. *judec* (prince) : кнеȣ, жȣдек. 210.

Judec pe lîngă *judece* din lat. *judicem*, întocmaĭ ca *şórec* şi *şórece* din *soricem* saŭ ca *berbec* şi *berbece* din *vervicem*, prin influința pluraluluĭ *judecĭ*, *şórecĭ*, *berbecĭ*, a cărora *-cĭ* făcea pe popor a crede, după falsă analogiă, că la singular trebuĭ să fie *-c* tot așa ca în *voĭnic-voĭnicĭ*, *papuc-papucĭ*, *sărac-săracĭ*, *mic-micĭ*, etc.

98. *județ* (maire) : анфипат, жȣдец [*Berinda* : староста, намѣсник бȣргмистровъ]. 42. — епархъ, домн, бан, жȣдец. 72.

Etimologiă poporană din serb. сȣдац. Cf. maĭ sus Notanda la textul No. IX.

99. *junice* (génisse) : юница, жȣниче. 206.

D. Cihac (p. 135) indică numaĭ forma *juncă*=lat. *juvenca*. *Junice* este din punct în punct latinul *junicem*, cu *ī* lung, de unde şi franc. *génisse*, provent. *juega*. Italianiĭ şi Spanioliĭ n'aŭ acéstă formă.

[1] Cf. **Matzenauer**, op. cit. p. 329.

100. *lăptucă-de-pădure* (laiteron, sonchus oleraceus) : жет‛кълница, лъптѹкъ де пъдѹре саѹ сѹсаю. 73.

Vedĭ maĭ jos la cuvîntul *susaĭu*.

101. *lostun* (rat) : мигали, лостѹн [*Berinda* : щѹрок]. 99.—щѹрѫ, лостѹн. 172.

Dintr'un cuvînt român perdut *lost* «gaură», care se regăsesce în alban. *loș* «loc sub pămînt unde se ascunde animalul». In acelaşĭ mod sanscr. *çuşira* «chiţcan» vine din *çuşa* «gaură» (Pictet). Pentru sufixul *-un*, cf. *gărgă-un* «frelon» (Pontbriant). *Lostun* nu figuréză nicĭ intr'un dicţionar român. Chĭar în secolul XVII nu maĭ era în us, căcĭ în manuscrisul d-luĭ Sturdza o mână de atuncĭ îl explică la margine prin sinonime : гѹѯган, кицоран, шоариче маре.

102. *lumănarea puţuluĭ* (corde d'un puits, à laquelle on attache le seau, littéralement : «bougie du puits») : кодовлъжда, четѹра пѹцѹлѹи саѹ лѹмънарѣ пѹцѹлѹи. 54.

103. *luom*, *luo*, *luotor* (prenons, il a pris, preneur) : съ лѹѡм аминте. 55.—приими, лѹѡ. 124.183.184.—лѹѡтор де камътъ. 98.

O în «luo», pentru care astă-dĭ — după analogia celor-l'alţĭ verbĭ cu *-are* — se dice *luá*, nu póte fi decât latinul *-va-* în le*va*mus, le*va*vit, le*va*tor. Aşa dară şi medialul *-va-* tinde în limba română a deveni *-o-*, ca şi iniţialul *va*. Cf. maĭ sus Notanda la textul No. XXVI nota.

104. *măcĭucaş* (bourreau, littéralement : «celui qui assome avec la massue») : палачник, мъчюкаш, армаш. 112.

Filiaţiunile cuvîntuluĭ *măcĭucă* sînt fórte bine indicate de d. Cihac (p. 152) : «vieux portug. *massuca*, *massua*; fr. *massue*, picard *machuque*; néogr. ματζοῦκα; «néosl. et serbe мачуга, pol. *maczuga*, *maczuska*» etc., tóte din lat. *matea* «pri-«mitif perdu de *mateola*, instrument pour enfoncer en terre (Plin. 17, 18, 29)». Cătră paralelurile aduse de d. Cihac, s'ar maĭ puté adăuga numaĭ dóră medio-lat. *maxuca* şi *mazuca*, de exemplu în Ordericus Vitalis din secolul XII : «Quidam e-«normis staturae ferens ingentem m a x u c a m», saŭ în Chronicon Casauriense din acelaşĭ secol : «cum m a z u c a uno ictu confregit tempora mea».[1] Tóte acestea nu arată, negreşit, modul introduceriĭ cuvîntuluĭ la Românĭ : prin moştenire? orĭ prin împrumut? şi dacă prin împrumut, atuncĭ când? şi dela cine? *Macĭuc-aş* vine dela *măcĭucă* după analogia de *arm-aş* dela *armă*, *arc-aş* dela *arc*, *suliţ-aş* dela *suliţă* etc. Acest sufix *aş*, acolo unde nu este nicĭ deminutiv (de ex. *deget-uş*), nicĭ de origine unguréscă (de ex. *or-aş*), nu provine din latinul *-accus*, precum se cre-

(¹) **Du Cange,** *Gloss. med. Lat.*, t. 4, p. 330.

de în genere,[1] ci una din doă : orĭ că reproduce forma cea arcaică *-asius* a latinuluĭ *-arius*,[2] saŭ că presintă trecerea luĭ *-ri-* prin *rĭ=rj=rş* în *ş*, ca în dialectul tzaconic[3] şi în maĭ multe dialecte slavice.[4] Despre fasa fonetică intermediară *rĭ=rj* la Românĭ vedĭ un indice maĭ sus la cuvîntul *cerĭu -cerşut*. In orĭ-ce cas, acest sufix *aş* este un variant al luĭ *arĭu=arius*, cu care coincidă perfectamente prin semnificaţiune. Al nostru *arc-aş*, bună óră, nu pote fi alt ceva decât fr. *arch-er*, ital. *arci-ero*, sp. *arqu-ero*, lat. *arcu-arius*. *Arcaş* şi *arcarĭu*, ca şi *sul-taş* lîngă *săgetarĭu* saŭ moldo-munténul *lăutarĭu* lîngă transilvanul *ceteraş*, sînt simple dublete sufixale. Un prototip *arcuaceus* ar fi tot aşa de monstruos ca şi un prototip *sagittaceus*!

105. *măgură* (montagne) : гора, мꙋгꙋрꙋ, мꙋнте. — горы, мꙋнцı, мꙋгꙋри. 63. cf. 64.

In Glossarul I. No. 3, 10 şi 14, noĭ am vĕdut deja *măgură* «movilă». Derivaţiunea propusă de d. Cihac (p. 152) dela lat. *macula* «pétă» este inadmisibilă. Românul *măgură* e pur şi simplu albanesul *màgulă* «λόφος, collis, côteau».[5] Bohemul *mahura* «măgură», neavênd nicĭ o afiliaţiune în cele-l'alte dialecte slavice, este un împrumut dela Românĭ, probabilmente prin intermediul aşa numiţilor Valachĭ din Moravia.[6] Prin radicala *mag-*, nu însă şi prin duplul sufix *u-la* saŭ *u-ra*, *măgură* pare a fi înrudită : pe de o parte cu slavicul мог-ила «movilă», pe de alta cu spaniolul *mogote* «montagne isolée», vechĭul portuges' *mogo* «pétră de hotar», ambele acestea de o proveninţă ne-latină.[7]

106. *măĭu* (je passe la nuit) : нощевахо, мꙋю. 107.

Lat. *maneo*, ca *remăĭu=remaneo*. Cf. Cihac, p. 154.

107. *mal* (précipice, bord escarpé): стремнина, мал, рꙋпꙋ [*Berinda*: прикрый берегъ албо скала или дебра]. 140.

Profesorul Hirschfeld admite dacismul acestuĭ cuvînt, explicând prin el pe «Dacia *Malu*ensis» şi colonia *Malu*ese ex Dacia» din monumente epigrafice.[8] In acest

(1) **Diez,** *Gramm.*[3], t. 2, p. 316.

(2) Cf. **Aufrecht,** în **Kuhn,** *Zeitschr.* t. I, p. 89.—**Mommsen,** *Die unteritalische Dialekte*, Leipzig, 1850, p. 254. — etc.

(3) **Deville,** *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 89. — **M. Schmidt** în **Curtius** *Studien*, t. 3, p. 355.

(4) **Miklosich**, *Lautl.*, p. 493, 507. — Polonul *rz* din *rĭ* se pronunţă de asemenea adesea ca simplul *ş*.

(5) **Reinhold,** *Noctes Pelasgicae*, Athenis, 1855, p. 32.

(6) Cf. **Jireček**, *Entstehen christlicher Reiche im Gebiete d. österr. Kaiserstaates*, Wien, 1865, p. 225.

(7) Cf. **Diez,** *Etymol. Wörterb.*[2], t. 2, p. 152.

(8) **Hirschfeld,** *Epigraphische Nachlese zum Corpus Inscriptionum*, în *Sitzungsber.* d. *wiener Akad.*, phil.-hist. Cl., t. 77, p. 375.

forma dacică a fost *malva*. Sufixul *-va* s'a vocalisat la Românĭ prin întâlnirea cu finalul bărbătesc *u*, ca şi 'n *molid*=*molidvu* (vedĭ maĭ jos). Avênd intenţiude a urmări pe larg, într'o monografiă, istoria cuvîntuluĭ *mal* în întréga faiă ario-europeă, ne vom mărgini aci de a aduce un argument de tot noŭ despre icitatea *malu*'luĭ în regiunea Carpaţilor. La intrarea Ungurilor în Panonia, eĭ găsit acolo acéstă vorbă anume în sens de «munte». De aci o mulţime de aĭ locale cu finalul *-mal*, carĭ ne întîmpină în documentele maghiare din seco-XIII, XIV, XV, tot-d'a-una în privinţa localităţilor m u n t ó s e, adecă întocmaĭ ca finalul *-berg* la Germanĭ saŭ *-gora* la Slavĭ. Iată câte-va specimene, cu inţiunea anilor în parentesĭ: mons Baros-*mal* (1275),[1] Buch-*mala* (1257)[2], mons Iulla-*mal* (1275),[3] vinea Eleu-*mal* (1269),[4] Hormus-*mal* (1430),[5] mons Kis-(1275),[6] Megyes-*mal* (1275),[7] Hurus-*mal* (1264),[8] Irugh-*mal* (1252),[9] monlus Kerek-*mali* (1299),[10] Nyr-*mal* (1326),[11] vinea Pop-*mal* seu Pyspük-*mal* 69),[12] Pruthek *mal* (1410),[13] promontorium Rezz-*mal* (1394),[14] Tere-*malia* 25),[15], promontorium Uj-*mal* (1295, 1329),[16] promontorium Zeg-*mal* (1335)[17], ns Zevlev-*mal* (1219),[18] vinea Tusman-*mal* (1276),[19] berch Seleu-*mal* (1295),[20] montorium Wy-*mal* (1295),[21] mons Mezes-*mal* (1281),[22] etc. Intr'un singur ument din 1275 acest final *-mal* se repetă de şése orĭ: «in m o n t e qui dicir Keyk-*mal*... ad locum qui dicitur Eleu-*mal*... ad pro-m o n t-orium quod votur Arnyk-*mal*... in loco qui dicitur Medyes-*mal*... eundo in m o n t e Bowoz *mal* ctum... ascendendo in m o n t e m qui dicitur Gudula-*mal*...»[23] E peste putinţă

1) **Fejér**, *Codex. diplom. Hung.*, t. 6, vol. 3, p. 287.
2) Ib. t. 4, vol. 2, p. 442.
3) Ib. t. 5, vol. 2, p. 288.
4) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.
5) Ib. t. 10, vol. 7, p. 807.
6) Ib. t. 5, vol. 2, p. 287.
7) Ib.
8) Ib. t. 4, vol. 3, p. 208.
9) Ib. t. 4, vol. 2, p. 161.
10) Ib. t. 4, vol. 2, p. 41.
11) Ib. t. 8, vol. 3, p. 106.
12) Ib. t. 4, vol. 3, p. 497.
13) Ib t. 10, vol. 5, p. 856.
14) Ib. t. 10, vol. 2, p. 252.
15) Ib. t. 3, vol. 2, p. 67.
16) Ib. t. 7, vol. 2, p. 251.—t. 8, vol. 3, p. 386.
17) Ib. t. 8, vol. 4. p. 121.
18) **Wenzel**, *Codex Arpadianus continuatus*, t. II, p. 402.
19) Ibid. t 17, p. 146.
20) Ib. t 18, p. 202.
21) Ib p. 205.
22) Ib. t. 22, p. 350.
23) Ib. p. 145 şi 154 5.

de a nu recunósce în tóte acestea *mal*, *mala*, *maliă* sensul de «munte»
«loc rădicat», cu atât maĭ virtos că cele maĭ multe sint însoțite de lă
«mons», «promontorium», «vinea» (Weinberg). In limba maghiară cuvin
există. Este dară un vechiŭ termin orografic, găsit de cătră Ungurĭ în P
tot așa precum Românii găsiseră în invecinata Daciă pe *malva*. Și să
serve că Ungurii aŭ dat peste el tocmaĭ în acea parte a Panonieĭ pe und
fost nicĭ o dată Românĭ, bună óră pe la Strigonia saŭ pe lingă Buda.
panonică póte să fi avut, ca și cea dacică, sufixul *-va*, judecând după f
«monticulus *Molluuca*» și «monticulus *Molvua*» într'un act din 1214.[1] Ală
acum pe dacicul *malva*, pe românul *mal* și pe panonicul *mal* saŭ *malva* cu
nesul *mallë* «munte», resultă dela sine un prototip pan-tracic *malva* «m
El se regăsesce, probabilmente, în anticul nume de oraș illiric *Dimallum*,
ționat deja în Tit-Liviŭ (XXXI, 27) și pe care albaniștiĭ îl descompun în *di-m*
[tă] «doĭ-munțĭ»,[2] românesce «doă-malurĭ». In asemenea cas, duplul *ll* fiind
pensațiune normală pentru *lv*, *Dimallum* = *Di-malvum*. In fine, mărginin
de a urmări numaĭ tipul *mal-va*, să amintim glossa hesychiană despre un
din Laconia: «Μάλεον δὲ ἀκρωτήριον τῆς Λακωνικῆς.»[3] Μάλεον, cu perderea
meĭ, este pentru ΜάλεϜον = *Malava*. În adevăr, muntele în cestiune se n
pînă astădĭ în dialectul tzaconic Μαλεβό.[4] Conchidem : d. Hirschfeld are d
în acest sens, că «Dacia *Malvensis*» însemnéză «Dacia m u n t ó s ă», ér «
Malvese» — «coloniă de m u n t e».

108. *mamue* (épouvantail): пѹдило, м а м ѹ е кѹ каре спар пъсърим

Cf. medio-lat. *momus* și *momerium*, germ. *Mumme*, *Mummerei*, fran
merie, bohem. *mumraj* etc. Astădĭ se dice maĭ mult *momăe*, pe care d
briant (p. 447) traduce prin: «signe, signal, marque, estampille, enseign
vîntul, în tóte limbile, este de o origine c o p i l ă r é s c ă, fără ca să urme
părat trecerea dintr'o limbă în alta. Cf. ingeniósa observațiune a luĭ G.
Gabelentz: «Mein kleiner Neffe pflegte alle runden Dinger mit einsylbigen V
«zu benennen, die aus *m-m* und einem dazwischen stehenden Vocale bes
«welcher um so tiefer war, je grösser die Sache. *Mum* nannte er ein gross
«des Bild, *Mom* den Mond oder eine Taschenuhr, *Mim-mim-mim-mim* di
«(plural durch Reduplication!)»[5]. Prin sens de «épouvantail», românul *m*
apropiă maĭ cu sémă de hesychianul: «μομμώ. ὃ ἡμεῖς μορμώ φαμεν, το ?
τοῖς παιδίοις.»[6]

(1) **Fejér**, t. 3, vol. I, p. 155—472.
(2) **Hahn**, *Alban. Stud.* I p. 243.
(3) **Hesych.** ed. M. Schmidt, t. 2, p. 548, verbo Κύθηρα.
(4) **Deville**, op. cit. p. 54.
(5) **Steinthal-Lazarus**, *Zeitschr. f. Völkepsychologie*, t. 8 (1875), p. 306.
(6) **Hesych.**, t. 3, p. 118.

9. *mangăr* (espèce de monnaie): аспрїи, банѕа, мангър. 43. — ...шбол, бан, мангър, филѣр. 110.

Turc. *mangur*, ung. *mángor*, serb. мангура.

0. *mănz* (poulain) : жребке, мънз. 205.

Vedĭ maĭ sus întroducerea la textul No. XXXI. Pe lîngă paralelurile aduse a-..., vom maĭ cita *manda* «vițel» în dialectul perso-ghilanic.[1]

1. *mățele corăbiei* (ancre) : анкира, мъцеле коръбїеи че арѕнкъ ...н маре кѕ фѕниле шн цин корабїа. 42.

...a sens, este o imitațiune din slavicul котва, котвица, dela котъ «pisoĭu», în ...ctul neo-sloven și serbesc chĭar мачка «pisică» și «ancoră», cuvînt înrudit ... nostru *mâță*, bohem. *macek*, unguresce *matska*, la Cumanĭ *mići*, dar și ...esce *Mieze*, ital. *mucia*, span. *miza*, fr. *matou*, vechĭu frances *miton* (cf. al ...u *motan*), astfel că este maĭ probabil că Slaviĭ, la carĭ cuvîntul nu e nicĭ ...u, nicĭ general, l'aŭ împrumutat din limbile romanice. Cf. și alban. *mață*, ... «pisică», *macior* «pisoĭu» (Rossi).

. *mazăre* (pois verts) : грах. мазъре. 209.

...x. Budan. (p. 382) însoțesce cuvîntul *mazere* (scris cu *-ze-*, nu *-ză-*) de ur-...rea interesantă notiță : «Mulțĭ înțeleg prin *mazere* «fasolea», și ca totușĭ să ...éscă una de către alta, numesc fasolea *mazere de grădină*, *mazere de par*, ... acĭ arătata mazere (pisum) o numesc [*mazere*] *bumbulé*, [*mazere*] *rătundă*, ...*azere*] *de câmp*, [*mazere*] *de călată* etc.» Dintru 'ntăiŭ cuvîntul cată să se ...icat la maĭ multe felurĭ de legume, maĭ ales însă la «pois verts», căcĭ și al-...sce *mòdzulă* însemnéză «pisum» (Hahn), la Macedo-românĭ μάτζαρε (Kaval-...). Afară de paralelul celtic, pe care l'am dat maĭ sus în întroducerea la tex-...No. XXXI, vom maĭ adăuga aci că 'n argotul hoților din Grecia, în care sînt ...e elemente române, de ex. Νδομνιζέος «dieu» (=*Dumnedeŭ*) în loc de θεός, ...e hrană în genere se chiamă μαζαράκι,[2] cf. deminutivul român *măzăricâ* ...s sauvage» (Pontbriant). Nu scim dacă cuvîntul trebuĭ pus în legătură—ne ...m — cu tzaconicul Μαζαράκι[3] și albanesul *Mazaraki*,[4] carĭ figuréză numaĭ ...umĭ proprie de localitățĭ.

... *melcĭu* (tortue) : желвъ, кроаскъ цестоасъ, мелчю. 73. — ѕелвы, ...мелчи. 75.

...orma obicĭnuită a cuvîntuluĭ este *melc*, ér sensul obicĭnuit nu e «tortue», ci

1) Chodzko, *Popular poetry of Persia*, London, 1842, p. 554.
2) Francisque Michel, *Dictionnaire d'argot*, Paris, 1856, p. 483.
3) Deville, op. cit. p. 54.
4) Hahn, *Alb. St.*, I p. 31.

«limaçon». *Melciu* din *melc* s'a născut prin asimilaţiune cu pluralul *m*
tocmaĭ ca moldovenesce *cărnaţ* în loc de forma muntenéscă cea corect
(=lat. *carnatum*)[1] prin asimilaţiune cu pluralul *cărnaţĭ*. Aceiaşĭ form
lată o aŭ şi Macedo-românii : *zmeltzu* = *smelciu*,[2] în care iniţialul *s*,]
mente de o origine prepoziţională, jócă acelaşĭ rol ca în *z-gripsor*, *s-gripţ*
fon»=gr. γρόψ—γρυπός. Istoria cuvîntuluĭ *melc* noĭ am făcut'o pe la
altă ocasiune.[3] Este zendicul *mûraka* «melc» şi celticul *melc'hueden* «melc
bând acéstă etimologiă, Schuchardt maĭ adaogă pe lat. *murex* «scóĭcă»,[4] ı
perfecta coincidinţă cu forma cea zendică, ca şi perfecta coincidinţă a for
mâne cu cea celtică, e fórte remarcabilă. Transiţiunea logică dela «scói
«brócă ţestósă» ne întîmpină şi 'n latinul *testudo*. Paleo-slavicul ʒєлвь, ¿
menea, posedă ambele semnificaţiunĭ (Miklosich).

114. *mene* (moi) : пре мене. 100.

115. *menţire* (mensonge) : лганіє. менцире. 94.

Ital. *mentire*. Cf. maĭ sus *cuvente* (la *desvoalbere*) şi *mene*, ér maĭ jos
care. In fapt este o şovăire între *e* şi *i*, căcĭ şi maĭ adesea ne întimpină for
mine, *minţire*, *cuvinte*, *vindecare* etc. Cumcă *e* în asemenĭ casurĭ este con
ţiunea vocalismuluĭ primitiv, ér nu o re'ntórcere posterióră la acel vocali
decă nu o «vocalisaţiune întinerită» — întrebuinţând fericitul termen intr
Iagić,[5] probă acusativul *tine*, care ar fi devenit цине, dacă *t* nu s'ar fi m
prin continuitatea formeĭ *tene* alăturĭ cu *tine*.

116. *mesc*, *mescător* (je puise, celui qui puise) : почерпаѫт
меск апа. 83. — виночерпалник. мескꙋтор де вин. 54.

Nu se găsesce nicĭ intr'un dicţionar. Astădĭ limba română nu are vre-un t
propriŭ pentru ideĭa de «puiser, haurire». *Mesc* este exactamente = lat. *m*
ca *tac* din *taceo*, *fac* din *facio* etc. Deja la Romanĭ *misceo* avea semnificaţ
de «daŭ de bĕut» : «qui alteri misceat mulsum» (Ovid. Metam. I. 147
unde transiţiunea directă la «puiser». In cele-l'alte limbĭ romanice lat. *misc*
s'a conservat decât numaĭ prin forma intermediară *misculare*, de unde it.
chiare, span. *mesclar*, fr. *mêler* etc. Românul *mesc*=*misceo* este dară cu atât
interesant. Româniĭ din Istria posedă inchoativul *miscesc*=*miscesco*, dar n
cu sensul de «amestec».[6]

117. *méser* (pauvre) : сърꙋческꙋ еꙋ, сꙋнтꙋ мѣсер. 107.

Lat. *miserum*, it. *misero*, sp. *misero* etc. D. Cipar a atras de-mult şi 'n

(1) Necunoscénd acéstă formă, d. Cihac, p. 44, crează pentru moldovenescul *cărnaţ* u
totip latin *carnaceus*.
(2) **Thunmann**, p. 223.
(3) **Hasdeŭ**, *Principie de filologia comparativă*, t. 1, p. 88—99.
(4) In **Gröber's** *Zeitschr. f. roman. Philol.*, t. 1, p. 482.
(5) *Podmladjena vokalizacija*, Zagreb, 1869.
(6) **I. Maĭorescu**, *Itinerar în Istria*, Iaşĭ, 1874, p. 104.

te rîndurĭ atențiunea asupra acestuĭ cuvînt, destul de des în vechile tipăriture ăne. De ce dară l'a uĭtat d. Cihac, punênd (p. 168) numaĭ pe deminutivul l=*misellum*?

. *mestécăn* (bouleau) : березл, местѣкзн. 176. 186.

ıvînt de formațiune curat romanéscă, deși din elemente latine. Vine din *mes-* =lat. *mastico*, prin sufixul *-in* după analogia luĭ *carpen=carp-inum*, *frasin* ax-*inum* etc. (cf. maĭ jos la cuvîntul *mojren*). Finalul *-cinum* a trecut în întocmaĭ ca în *cér-căn=cir-cinum*. Muguriĭ mestécănuluĭ fiind dulcĭ, țeraniĭ nĭ din unele locurĭ, bună óră din Gorj în Oltenia, îĭ mestecă în gură, de și numele arboreluĭ.

. *mihalț* (barbotte, gadus lota) : тѹлѣ, михалц. 211.

ng. *menyhal*, cu sufixul deminutival *-ț=uț*.

. *misurcă* (casque, heaume) : шлемъ, коиф, мисѹрка. 172.

olonesce *misiorka* și *misiurka* «coĭf», ceĭa-ce Matzenauer (p. 255) derivă din . *visière* «partie antérieure du casque». Etimologiă de tot greșită. Sensul fun- ntal al *misurcăĭ* este : «coĭf oriental», dela arabo-turcul *Miçir* «Egipt». Tot rabesce *miçirî* «Egiptén» se chĭamă un fel de sabiă, ér *miçirî mâr* o lance lers). La Polonĭ cuvîntul a petruns prin intermediul Românilor.

. *mocan* (paysan, imbécile) : селник, мокан. 136. — невѣглас, рост, мокан. 104.

. ital. *macù* «orfan» în Brescia, *màcan* «băiat» în Val-Tellina = celtic. *makan* «fecĭor».[1]

. *mojren* (frêne, fraxinus) : ясеново древо, можрен. 209.

. bohem. *modrjn* (citesce : modrjin), un fel de brad : «pinus larix», polonesce *rzew*. Cu tóte astea, românul *mojren* este format întocmaĭ ca *palt-en*, *fras-* *carp-en*, *mestéc-în*, *curp-en* etc. In dicționare nu se găsesce.

. *molidvu* (mélèze, pinus larix) : питис, молидвѹл. 126.

tădĭ *molitfu*, *molid* și *molif* (Lex. Bud.), prin diferite modalitățĭ de asimila- din prototipul comun *molidvu* (*dv=dd=d; dv=tf=ff=f*). In partea ra- i, póte și în sufix (*d=z* la Românĭ și la Celțĭ), se întâlnesce cu franc. *mélèze*, ılectul languedocian *mele*, termen isolat în limbile romanice, pe care Diez îl à din *mel-lerce* (=*mel-larix*, quasi «brad dulce» saŭ «brad de mĭere»)[2], eti- giă maĭ mult decât problematică prin sine însășĭ, care devină însă chĭar im-

[1] Biondelli, *Dialetti gallo-italici*, Milano, 1853, p. 71.
[2] Ap. Scheler, p. 196.

posibilă în comparaţiune cu terminul român, unde *mol-* nu póte veni din lat. *mollis*. Trebuĭ să admitem o origine celtică. Cf. pedemontanuĭ *malés*, *maléso* «mélèze» (Biondelli).

124. *moşten* (indigène, originaire du pays) : тоземец, мощѣн, ть де цѣрѫ. 150.

Cf. maĭ sus textul XXVIII etc., unde *moştén* apare ca «proprietar». E peste putinţă a 'l separa de *moş* «bunic», de unde *moşiă* «proprietate» (literalmente: «avitum»), şi de *moşnég* «bătrîn». Acest din urmă cuvînt, în care sufixul *-ég* este pejorativ ca în *dulc-ég*, *drum-ég*, *pătu-ég*, *şomo-ég* etc., şi 'n care *-şn-* provine din *şt* ca şi 'n actualul *moşnén* din *moştén* (cf. maĭ sus la cuvîntul *dumésteci*), revenind adecă la *moştég=moşt-ég*, probéză că 'n *moş* s'a perdut finalul *t*. Tema comună în *moşt-én*, *moş-tég* şi *moş[t]* este *moşt*, pe care o găsim, în adevĕr, la albanesul *motş-im* «bătrîn», propriamente «annosus», dela *mot* «an». Formele române corecte ar fi *motşu*, *motşén*, *motşég*, în carĭ însă a ocurs metatesa *tş=şt* din causa cunoscuteĭ predilecţiunĭ a limbeĭ nóstre pentru grupul *şt*.

125. *mozavir*, *mozaviresc* (dénonciateur, hypocrite, je calomnie): навѣтник, мозавир. 101.—порещи, а порокли, а мозавири, а пъры. 116.—притворник, префъкътор, хиклѣн, мозавир. 123. cf. 124.

Karağić (Lex. 375) aduce мусеведа «calumnia», мусеведити «inique accusare», мусевеџиja «calumniator», pe carĭ le indică ca de proveninţă turcă.

126. *mugur* (bourgeon, germe, jet) : вершїе дубнагю, мугур де къпач. 187.—разботѣнїе, дезгъукаре, кънд се дескаукъ мугурул. 130.

D. Cihac (p. 170) îl derivă din lat. *muculus*, deminutiv din *mucus* «muc». Etimologiă radicalmente greşită. Este albanesul *mugul* «germoglio, innesto, pic- «colo ramicello che si taglia da un arbore per innestarlo in un altro» (Rossi). Accentul în *mugur=mugul* este de o potrivă pe prima silabă. Pentru corespundinţa regulată a finaluluĭ român *r* cu albanesul *l*, cf. la cuvintele *măgură*, *mazăre*, *viezure*. Cf. sanscr. *mukula* «bourgeon, bouton» (Böhtlingk-Roth).

127. *mursec* (je dévore, je mange comme les bêtes sauvages): звѣроıадина, мурсекат, мънкаре де хїаръ.

D. Cihac (p. 174) derivă din lat. *morsicare* (cf. ital. *morsecchiare*) pe al nostru *muşcare*, fără a cunósce forma *mursec*, care singură corespunde din punct în punct prototipuluĭ lat. *morsico*. Căt pentru *muşc*, el provine din forma latină colaterală *mordico*, în care licuida+dentala *-rd-* de 'naintea luĭ *c* aŭ trecut în *ş* întocmaĭ aşa ca licuida+dentala *-nt-* în *muşcel=monticellum*. Un fenomen analog al treceriĭ grupuluĭ licuida+nasala în *ş* ne presintă limba zendică[1] : *peşu=peretu*

[1] **Fr. Müller**, în **Kuhn**, *Beiträge*, t. 5, p. 382, şi în *Sitzungsberichte d. wiener Akad.*, hist.—phil. Cl., t. 66 (1870), p. 370.— Cf. **Schleicher**, *Compend*[2]., t. 3, p. 197.

=*partu*, *aşa*=*areta*=*arta*, *antavahista*=*aşavahista* etc. In acest mod, Românii aŭ conservat ambele forme latine *morsico* şi *mordico*. In popor cuvîntul *mursec* există pînă astăḑĭ, deşi în dicţionarele române nu figurézā.

128. *naljosul*, *nalsusul* (de haut en bas, de bas en haut) : нижбръдо, наложосѹл. — ижбръдо, наласѹсѹл. 211.

În dicţionare lipsesce.

129. *nişchiţel* (un petit peu) : сцѣгло, нишкицел, пѹцинел. 142.

Astăḑĭ se întrebuinţézā—şi acésta numaĭ în Muntenia—forma contrasă *niţel*, pe care un excentric, necunoscênd pe *nischiţel*, o derivà prin aferesо-metatesă din *puţinel* = *punitel* = *niţel*! *Nişchiţel* «puţinel» este deminutiv din *neşcăt* «puţin», cuvînt fórte des în Psaltirea luĭ Coresi (Ps. 8, 16, 36, 54, 104, 106 etc.) şi care provine din *nu-sciŭ-căt*=*nescio-quantum* tot aşa ca *neştine* din *nu-sciŭ-cine* = *nescio-quinam* saŭ *nescare* din *nu-sciŭ-care*=*nescio-qualem*.[1]

130. *noĭan* (océan, profondeurs de la mer) : пѹчина, лѹчїѹл мърїи, адънкѹл, ноанѹл. 125.

Etimologia propusă de d. Cihac (p. 180) din *oceanum* «avec prothèse d'un *n* et syncope du *c*: *okeanus-oean-nocean*» este absolutamente imposibilă, căcĭ numaĭ latinul *g* între vocale, dintre carĭ cea de a doua trebuĭ să fie móle, póte să dispară la Românĭ, de ex. *maĭ*=*magis*, nicĭ o dată însă nu dispare *c* saŭ *k*. Afară de acésta, nu este corect de a vorbi despre «prothèse d'un *n*» în limba română, fiindcă în *nalt* saŭ în *nălbesc*—însuşĭ d. Cihac o scie — *n* nu este protetic, ci preposiţional : *nalt* =*înalt*, *nălbesc*=*înălbesc*, ér în macedo-românul *număr*=*umăr* el este pronominal : *un-umăr*=*unumăr*=*număr*. Tot preposiţional, dacă nu pronominal, nicĭ decum însă protetic, este *n* şi 'n *noĭan*=*în-oĭan*, ca şi 'n sinonimul italian *nabisso*=*in-abisso*. De unde însă derivă *oĭan?* Este albanesul *uĭana* «ocean» dela *uĭ* «apă».[2]

131. *olele!* (hélas) : оуфъ, ѡлеле, нехое, оуоу. 159.

Interjecţiune de durere cu *l*, comună aprópe tuturor limbilor şi care ar fi de ajuns chĭar ea singură — fie ḑis în parentesĭ — pentru a resturna faĭmósa teoriă a luĭ Fick despre neprimitivitatea sonuluĭ *l* la Ario-europeĭ.

132. *omide* (chenille) : гѹсеница, ѡмиде. 64. 178.

Grec. ὁ μίδας. Este fórte interesant că articolul grec a remas încorporat în forma română, negreşit pentru a da maĭ mult volum disilabeĭ, pe când în *strachină*=ὀστράκινα, vorbă de doă orĭ maĭ lungă, a perit, din contra, chĭar organicul *o*, confundându-se cu articlul nedefinit român.

(¹) Cf. **Hasdeŭ**, *Principie de filologia comparativă*, t. 1, p. 39.
(²) **G. de Rada**, *Antichità della nazione albanese*, Napoli, 1864, p. 7.

133. *omuşor* (lobe ou portion saillante au cou d'un animal): ѡжерелїе, ѡмȣшорȣл ꙟн грȣмаꙁ. 166.

Trebuĭ să fie resultatul uneĭ etimologie poporane; dar din care altă vorbă anume, nu scim.

134. *păinichĭu* (céréales en général, surtout une espèce de millet): пыро, пѫниникю, грѫȣ, секарѫ, мѫлаи. 125.

Lat. *paniculum*, deminutiv din *panicum* «un fel de meĭu». Tot din deminutivul *paniculum* vine şi spaniolul *panol*. Din positivul *panicum* derivă românul *părinc* «panicum miliaceum» (Lex. Budan.), prin trecerea luĭ *n* în *r* şi nasalisarea sufixuluĭ *icum* (Cihac). Forma română *păinichĭu* atăt de interesantă, a fost pînă acum necunoscută.

135. *pépene curcubenos* (melon d'eau, cucurbita citrullus): лȣбеница, пѣпене кȣркȣбенос. 208.

Pépene curcubenos = lat. *peponem cucurbitosum*. Să se noteze însă că al nostru *pépene*, macedo-românul *pépine* şi albanesul *pĭepăn*, tóte cu accentul pe prima silabă, nu pot deriva din latinul *pepònem*, de unde italianul *pepòne*, ci provin dintr'un tip latin ne-clasic *pèpinem*. Căt privesce pe *curcubenos*, forma *curcubétă* = lat. *cucurbita* existând pînă astădĭ (Cihac p. 65), trecerea finaluluĭ *-tos* *(curcubetos)* în *-nos (curcubenos)* se explică numaĭ dóră prin asimilaţiunea sufixală cu *-ne* din *pépene*. De observat, în fine, metatesa *curcu=cucur*, pe care o găsim şi 'n macedo-românul *curcubetă* (Kavalliotes).

136. *pespe* (au delà de, au dessus de): песпе пȣтѣре. **112.** — песпе фире. **119.** — преꙁ, песпе. **119.**

Cf. maĭ sus Notanda la texturile XVIII, XIX. In manuscrisul d-luĭ Sturdza se găsesce însă şi forma *peste*, de ex. la f. 43: пesтe мѫнѫстири, пeстe ѡщи...

137. *pestire* (lenteur, retard): мȣдненїе, пестире [*Berindă*: ѡмешкане]. 98.

Lat. *postire* «a merge după alţĭ»=«a întărḑia». Tot prin *o=e* vine al nostru *ghem*, macedo-românul *glem*, din lat. *glomus*, ital. *ghiomo*. Deja în latina rustică a putut exista o formă *pestire* alăturĭ cu *postire*, ca *retundus* din *rotundus* şi maĭ ales *compes* lîngă *compos*, unde este în joc tocmaĭ silaba *pos=pes*. Spaniolul *hermoso* vine din lat. *fermosus* = *formosus*, spaniolul *nemon* din *gnomon*, şi nemic nu ne împedecă, prin urmare, in spaniolul *pestoreja=pest-oreja=post-auriculam* «cerbice», literalmente «după ureche», de a vedé pe vulgarul latin *pest* din *post*. O analogiă perfectă cu românul *pestire*=lat. *postire* ne presintă alban. *pemmă*= lat. *poma*.[1] Cuvîntul lipsesce in dicţionarele române, dar nu e rar în vechile nóstre tipariture.

(¹) Cf. **Schuchardt,** *Vokalismus*, t. 2, p. 211—217.

138. *pin* (pin sauvage, pinus sylvestris): питис, сѫсна, пинȣл. **125.**

Lat. *pinus*. D. Cihac (p. 205) greşesce dară, când crede că *pin* nu este la Românĭ un «terme populaire». La Macedo-românĭ *kinu* (Kavalliotes).

139. *plătică* (gardon, cyprinus rutilus) : лѧщѫ, плѫтикѫ [*Berindă :* лѧщѫ, рибѣ сїе имѧ есть). **94.**—листика, плѫтика. **211.**

Polon. *plotka*, *plocica*, *ploci*c*zka*. Cf. germ. *Plötze*.

140. *plocad* (couverture) : гȣбер, поклад, плокад. **206.**

Metatesă din slav. покладѫ, literalmente «pus peste ceva».

141. *plumăni* (poumons) : плюкѣ, плȣмѫнїи. **205.**

Lat. *pulmonem*. Astădĭ se întrebuinţéză numaĭ forma cu vocala obscură : *plămină*, ér la Macedo-românĭ : *pălmună*.

142. *polegniţă* (verglas) : голотѫ, полегницѫ [*Berindă :* серенѫ, ѡжеледица, гололедица]. **62.**

Acelaşĭ cuvînt, la f. 213 : поледица, după cum şi este forma serbo-bulgară dela paleo-slav. поледити «glacie tegere» (Miklosich). Trecerea luĭ *d* în *gn* este numaĭ aparinte. In realitate, sufixul *-iţă* a fost înlocuit prin sufixul *-niţă*, adecă *poledniţă*, de unde apoĭ *dn*=*gn*.

143. *porănb*, *porumboae* (pigeon, colombe) : голȣбѫ, порѫнбȣл.—голѫбице, порȣмбоаѧ. **207.**

Lat. *palumbum*, ital. *palombo* etc. (Cihac). In glossa de faţă e remarcabilă forma bărbătéscă cu *-ănb-* în loc de primitivul *-umb-*, pe care 'l conservă forma cea femeĭască. Scăderea iniţialuluĭ *pa-* la *po-* este propriă dialectuluĭ român nordic, căcĭ Macedo-româniĭ dic *părumbu* (Kavalliotes), transiţiune normală din lat. *palumbum*.

144. *povară* (charge, fardeau): бремѧ, сарчинѫ, поварѫ. **49.**

Paleoslav. повора «brancard», de unde român. *povară* prin intermediarul *povoară*. Cuvîntul paleo-slavic însă, după Matzenauer (p. 405), vine la rîndul seŭ din gr. ἀποφορά «apport». Termin eminamente romănesc este *sarcină*=lat. *sarcina*, pe care nu l'aŭ moştenit nicĭ Francesiĭ, nicĭ chĭar Italianiĭ.

145. *prăstură* (jument) : лакїмїе, прѫстȣра. **205.**

Cf. maĭ sus la cuvîntul *duvalmă*. Pentru înţelegerea quasi-slaviculuĭ лакїмїе, servă o glossă în Miklosich (Lex. 331) : лакиний конь войничьскыхѫ θήλειαι ἵπποι εἰς ἅρματα, de unde ar urma că *prăstură* este «cavale de guerre». Insemnând épă, cuvîntul *prăstură*=*prăsitură* vine învederat din *prăsesc* «engendre», termin aplicabil la vite în genere, deşi la început el avea înţelesul de tot

restrîns de «a fătà purceĭ»=serb. прасити «ferkeln, porcos pario» (Karagić) din paleo-slav. прасѧ «porc». Miklosich a uĭtat acéstă vorbă între slavismele limbel române. Sub raportul economic, generalisarea cuvîntuluĭ *prăsesc* asupra tuturor vitelor, probéză că crescerea porcilor juca un rol fórte important la Românil din evul-mediŭ, după cum este pînă astăḑĭ în Oltenia.

146. *prund* (littoral maritime) : поморїе, църмꙋриле мърїй, прꙋдꙋри. 115.

Sensul ordinar al cuvîntuluĭ este «năsip» dela slav. прѫдъ, ung. *porond*.

147. *a răduce, răducător* (être semblable, pareil) : подобник, рꙋдꙋкътор. 195. — прикλада, рѫдꙋчерѣ. 196.

Cf. în Cantemir : «Нꙋмитор адꙋкѫнд пре тънър ꙟнаинтѣ са ши кꙋ-«тѫндꙋ-й тинерецилор ши мъримїй кипꙋлꙋй, аꙋ ꙟчепꙋт а-л лови ла инимѫ «сѫ нꙋ кꙋмва фїе вре ꙋнꙋл дин непоцїй лꙋй чїй лепъдацй, кѫчй ши ла фацѫ «фоарте ш'аꙋ фост рѫдꙋкѫнд кꙋ дѫнсꙋл».[1] Este o aplicaţiune interesantă a latinuluĭ *readduco* = ital. *radduco*. In dicţionarele române nu se găsesce. Astăḑĭ se maĭ întrebuinţéză cu sensul analog numaĭ simplul *aduce* în locuţiunea : *cam aduce* «se asémănă».

148. *răfrec, răfrecătură* (chiffon) : рꙋк, рѫфрекꙋл. 205. — рꙋкище, тивѣнъ, рѫфрекътꙋрѫ. 133.

Din lat. *refrico* «re'noesc», de unde apoĭ sensul de «cărpesc». Astăḑĭ necunoscut.

149. a *se răşkira* şi a *se răshira* (étendre les ailes) : раѯкрила, рѫшкирꙋ-мѫ, рѫсхирꙋ-мѫ, арипеѯꙋ-мѫ. 131.

Un neaşteptat paralel românesc pentru cunoscutul fenomen grec al mutăriĭ aspiraţiuniĭ, bună-óră : χύτρα=κύθρη, Θελποῦσα=Τελφοῦσα, τάφος=θάπος şi altele, adecă *ch*yt=cyt*h*, *th*elp=telp*h*, tap*h*=*th*ap etc. În adevăr, cele doă forme pe carĭ ni le dă glossa de faţă : рѫшк (răs*hc*)=рѫсх (răsc*h*) ne presintă aspiraţiunea mutându-se dela *s* la *c* saŭ vice-versa, astfel încât să formeze cu consóna cea aliată un singur son intim : ш=*sh* şi χ=*ch*, lăsând de tot pure pe consónele cele desaliate, întocmaĭ ca în fonetica grécă. Cu tóte acestea, nicĭ *c*, nicĭ *h*, nu sînt aci originale, ci provin din *f*, cuvîntul sunând propriamente *răsfir*, o compesiţiune din particula prefixă *răs*—fie slavicul раѯ, fie latinul *re-ex*=ital. *ris*- şi din *fir*=lat. *filum*=ital. *filo* (în dialectul milanes *fir*)=span. *hilo*=franc. *fil* etc. Francesiĭ în *file* şi Italianiĭ în *fila* aŭ o formaţiune colaterală din pluralul latin *fila*. *Răsfir*, ca sens fundamental, însemnéză : «desfac ca firul». Lexiconul Bu-

(¹) **Cantemir**, *Chronicul*, ed. Iaşĭ, 1835, t. 1, p. 76.

n cunósce numaĭ forma *răşchir*. D. Pontbriant (p. 629, 609) pune *resfir* şi *răs-ir* ca doă vorbe separate, dând celuĭ de'ntâiŭ înţelesul fals de «nettoyer avec n bec», fiind-că n'a înţeles locuţiunea poporană pe care o citéză : «îşĭ *resfiraŭ* ipele» (*étendaient*, nu *nettoyaient*), ér pe cel-l'alt traducênd bine prin «éparpil-». Variantul *răshir* n'am găsit nicăirĭ. Pentru şovăirea între *f—h—k*, cf. maĭ s *jăhuesc—jăfuesc—jăcuesc*.

0. *răscumpăr* (je me venge) : мщ8ся, ръск8мпър wарек8м пен-тр8 ръ8татѣ че л8 фък8т. 96.

Vedĭ maĭ jos : *scumpăr*.

1 . *rubă* (chiffon) : р8бицıе, тибѣнъ, ръфрекът8ръ, р8бъ, кърпъ. 133.

erb. р8б «basmà pe care o pórtă ţerancele pe cap» (Karagić), din paleo-slav. ъ «pânză» (Miklosich). N'are decât o asemenare de azard cu ital. *robba*, c. *robe* etc., carĭ tóte sînt de provenință germană (Littré).

2. *rumăn* (tributaire, corvéable) : wбладаемый, р8мън, чел би-8ит. 164.

f. maĭ sus Notanta la textul No. XXI.

3. *să* (si) : ако га стретеши, іар съ-л вер тимпина. 211.

at. *si*, conservat cu sensul seŭ propriŭ «dacă». Nu e rar în vechile tipăriture ne, cf. Cihac p. 237. Este de observat şi вер=actualul *veĭ*, cu conservaţiu-luĭ *r*. Cf. maĭ jos cuvîntul *săvai*.

4. *sahaidac* (flêche tatare) : т8лъ, т8лбъ де сахаидаче. 151.

uvînt tătăresc, care dela foştiĭ Nogaĭ din Crimea a trecut şi la veciniĭ lor : malorusesce сahайдак, polon. *sajdak* «carquois», *sajdacznik* «archer». In a de faţă însemnéză «săgétă», căcĭ altfel nu se póte înţelege «tulbă *de* sahai-». Tot aşa pare a fi şi în mitropolitul Dosofteĭu :

«Моав ши Ѧгар ла съхъйдаче,
«Гебал ши Ѧмон гътаѯѫ ланче,
«Ѧмалехицїй фарекѫ п8шче,
«Филистиманїй працїй с'ар8нче...»[1]

5. *sămărăt* (gai, enjoué) : ш8мен, съмърът, вѣсел. 172.

rin acéstă glossă se distruge cu desăvîrşire etimologia, altmintrea fórte plau-, pe care o propunea reposatul Rösler pentru cuvîntul nostru *posomorît* : slavischer Bildung aus magy. *szomorú* traurig».[2] *Sămărăt* însemnând «ve-

[1] *Psaltire*, Uniow, 1681, ps. LXXXI.
[2] **Rösler**, *Romänische Studien*, p. 351.

sel», opusul seŭ *posomorît* «ne-vesel» este compus necesarmente din *sămărît* preces de particula negativă *po-;* saŭ maĭ bine ḑicênd, *sămărît* şi *posomorît* fiind forme participiale, verbul *sămărî* cu sens de «veseliă» este opusul verbuluĭ *po-somorî* cu sens de «ne-veseliă», adecă e preces de *po*=«ne». In adevĕr, *pa* este particulă de negaţiune în limba albanesă, care între tot-d'a-una în cuvinte compuse: *pa-bessă* «ne-credincĭos», *pa-mundună* «ne-putincĭos», *pa-ştatşm* «ne-corporal» etc. Tot aşa este în *pa-sămărî*, de unde scăderea vocalică *posomo-* prin acţiunea celor doă labiale, dintre carĭ iniţialul *po* = *pa* îşĭ are părechea în *porumb* = *palumbum*. Pentru positivul *sămărî* noĭ nu găsim vre-un paralel în limba albanesă actuală întru cât ne este cunoscută, dar acésta nu atinge întru nemic rigurositatea conclusiuniĭ de maĭ sus, fie că un asemenea paralel se va afla maĭ tărḑiŭ, fie că se va fi perdut. Să observâm numaĭ că în *sămărî* partea radicală este *sam*, de unde *săm-or* şi 'n fine *să-mor-esc* întocmaĭ ca din *jos* formaţiunea secundară *jos-or* şi formaţiunea terţiară *jos-or-esc* (cf. Cihac p. 134). Faptul preţios este constatarea şi 'n limba română a particuleĭ negative albanese *pa*=sanscr. *apa.*

156. *săpşóră* (houe, hoyau) : рылец, сѫпшоарѫ. 134.

Sinonim pentru *hărleţ*=slav. рыльцѫ, despre care veḑĭ maĭ sus Notanda la textul No. XXXI. Deminutiv din *sapă* «houe», care — existând în unele dialecte slavice numaĭ ca vorbă împrumutată (Matzenauer p. 303)—este medio-lat. *sapa* «houe», adus ca termin latin rustic sub forma de *sappa* deja în Isidor de Sevilla din secolul VI, franc. *sape* cu deminutivul *sapeau*, ital. *zappa*, span. *zapa* cu trecerea *s*=*z* ca în *symphonia*=it. *zampogna*=sp. *zampoña* (la noĭ *cimpoiu* cu iniţialul *c* din *s*, cf. maĭ sus la cuvîntul *cĭovlică*).

157. *săvai* (quoique, bien que, au moins) : и оуко, мѫкар, сѫваи, 84. — поне, фнкаиле, мѫкар, сѫваи. 116.

Din *să-va* «dacă vrea» (si libet), de unde *săvaĭ* prin analogiă cu *încaĭ*, *maĭ*, *numaĭ* etc. In dicţionarele române nu se găsesce şi din limba literară a despărut de-mult, dar poporul dela ţéră îl maĭ păstréză pe a-locurĭ. În vechile nóstre tipăriture nu e rar. D. Cihac nu-l cunósce.

158. *a se scarandivi* (être dégoûté, répugner) : ѡмражаюса, мѫ скарандивеск саѹ скрѫбеск.—ѡмраженїе, скарандивире, ѕрѫре, скрѫбире. 166.

In dicţionarele române nu se găsesce. Sub raportul vocalic, este interesantă netrecerea în vocală obscură a celor doĭ *a* neaccentaţĭ : *scaran-*. In privinţa etimologică, este paleo-slav. скарѧдовати-сѧ (=skarendovati-) «répugner» din скарѧдѫ (= skarendŭ) «puant».

159. *scovardă* (sorte de gâteau) : сковраднинкѫ, сковардѫ. 137.

Paleo-slav. сковрада, cu trecerea luĭ ра în *ar* după cum a trecut ла în *al* în

ltă = блато şi 'n *daltă* = длато, tóte acestea deja prin fonetism românesc, ră a fi trebuinţă de a alerga la formele proto-slavice *балт- şi *далт-.

60. *scumpăr*, *scumpărătoriu* (je me venge, vengeur, vindicatif): местъ, скѹмпъраре.—месникъ, скѹмпърътoрю. 96. 98.

Cf. maĭ sus *răscumpăr*. *Scumpăr*=*ex-comparo* şi *răscumpăr*=*re-ex-comparo* nsemnéză literalmente «je rachète». Cu acest sens, cuvîntul lipsesce în d. Cihac (p. 13). Resbunarea considerată ca «rachat» este consecinţa instituţiunilor juridice medievale, când rudele ucisuluĭ se împăcaŭ cu ucigaşul pentru o plată óre-care hotărîtă. Tot de atuncĭ datéză vorba: *resbunare*=*re-ex-bonum-*, adecă «îmbunătăţirea» reuluĭ celuĭ comis. Sensul *răscumpărare* «vengeance» = «rachat» apare limpede maĭ cu sémă în Pravila luĭ Vasile Lupul, de ex.: «де ва трѣче «сѹдалма ши ла алть ѡбразь, атѹнче ачела ал треи ѡбразь поате съ віе съ «пъраскъ ла џюдець, ши съи ръскѹмпере џюдецѹль, кѹмѹ каре ѳиче ва «сѹдѹи нещине пре вреѹнь копиль ши сѹдалма нѹ ръмъне асѹпра копилѹлѹи, «че трѣче ла татъсъѹ, атѹнче макарь къши пріимѣщіе сѹдалма, іаръ та- «тъсѹ поате съ віе ла џюдець ши съш чаръ ръскѹмпъраре».[1]

161. *selbeḑesc* (je pâlis): побледѣваа, селбезіа. 193.

Cuvînt fórte remarcabil. Este denominativ dela *salbed* «pâle»=latin. *subalbidum* cu vocalisarea luĭ *b* între vocale ca în *sebum* = *seŭ*, *subulam* = *sulă* etc., adecă *subalbidum* = *salbidum* = *salbed* (cf. *putridum* = *putred*, *rancidum*= *rînced*, *fracidum*=*fraged* etc.). Astăḑĭ se ḑice maĭ mult *sarbed*, conservând însă sensul de «pâle», pe lîngă care s'aŭ maĭ desvoltat accepţiunile de «fade, insipide, âpre, âcre, revêche, hâve». Necunoscênd forma *salbed* = *subalbidum*, d. Cihac (p. 241) derivă pe *sarbed* din latinul *in-sapidus* prin aferesa luĭ *in*, epentesa luĭ *r* şi trecerea luĭ *p* în *b*!

162. *semuesc* (réfléchir): размышлаю, разсѹждаю, семѹеск, алег кѹ кѹџетѹл, жѹдек, сокотеск. 131.

Frumósă grupare de patru sinonime române pentru «réfléchir». *Semuesc* nu se află în dicţionarele române. Probabilmente vine dela *sémă* (=*samă*=ung. *szám*?), cf. «a da samă», «a băga samă» etc., prin sufixul verbal *-ui-*, care servă în limba română a formà denominative, fie din vorbe moştenite, fie din cele împrumutate, vechĭ saŭ noue. Acest punct — vom profita de ocasiunea ce ni se presintă — merită din parte-ne o parentesă. Pentru sufixul nostru verbal denominativ *-ui-* în cuvinte de origine latină, cf. *căpăt-uesc*, *ghem-uesc*, *jur-uesc*, *legĭ-uesc*, *păcăt-uesc*, *pesc-uesc*, *spic-uesc* etc. Acest sufix *-ui-* corespunde pe deplin sufixuluĭ albanes *-ue-* din 1ma şi 2da conjugaţiunĭ active după gramatica luĭ Lecce, de ex.: a *pesc-ui-* = me *peşk-ue-*, a *plumb-ui-* = me *plumb-ue-*, a *invăl-ui-* = me *im-*

(1) *Cartea românéscă de învăţătură*, Iaşĭ, 1646, f. 125 verso.

văl-ue-, a *răfui-* = me *răfue-* etc. Vocala intercalată *u*, prin care se distinge acest *-ui-* saŭ *-ue-*, este identică cu grecul υ în ἰατρε-ύ-ειν, δουλε-ύ-ειν, θεμιστε-ύ-ειν (=legĭ-u-i), ἀμφιπολε-ύ-ειν (=sîrg-u-i) etc. şi cu slavicul в în кѹпо-в-ати, ц-jє-в-ати, съвѣщa-в-ати (= sfăt-u-i = βουλε-ύ-ειν = măs-u-e) etc., unde υ şi в presintă la Elinĭ şi la Slavĭ aceiaşĭ natură denominativă.[1] Remâne a se cerceta aparte originea acestuĭ *-u-*, modul seŭ de distribuire în conjugaţiunea fie-cărei din cele patru limbĭ, urmele sale posibile în cele-l'alte graiurĭ ario-europee, mai ales în cele eranice începênd dela zendica,[2] etc. Ne mărginim aci a constata importanţa fenomenuluĭ.[3] Ce e maĭ curios decât tóte, este că d. Cipar se preface că nu cunósce existinţa verbilor cu *-ui-* în limba română. Ĭată pînă unde împinge hotărîrea sistematică de a nu vedé la noĭ decât numaĭ şi numaĭ elemente latine!

163. *slomnu* (vestibule de l'église) : припрата, сломнѹа. 207.

Astăḑĭ în limba poporană *slon* «barrière», pe care Miklosich (Lex. 858) îl derivă din paleo-slav. слонити «appuyer». Atuncĭ însă ar trebui explicat *m* în forma *slomnu*.

164. *sluga norodului* (bourreau) : слѹга народныи, слѹга нородѹлѹи, гѫдѣ. 137.

Ḑicerea română este o simplă localisare din slavicul слѹга народный, care la rîndul seŭ este o pură imitaţiune din grecul δήμιος «calăŭ» dela δῆμος «popor». Şi la Românĭ, şi la Slavĭ, pare a fi fost numaĭ o locuţiune savantă, nu poporană. Merită a fi menţionată ca specimen de obicĭnuitul pedantism al începuturilor literare, la noĭ ca şi la orĭ-ce alt popor.

165. *solzi*, *zolzi* (écaille) : чешѹа, солѕїи. 171. — скралѹпе, ѕолѕїи. 211.

Şovăire între iniţialul *s* şi *z*, prin care se justifică trecerea definitivă *zer* = *serum*, *zahar*=*saccharum* etc. şi care este analógă cu şovăirea între *ş* şi *j*, semnalată la cuvîntul *jold*. Singularul *solz* este pentru *sold* prin influinţa pluraluluĭ *solzĭ* ca maĭ sus *melcĭu* din *melc* prin influinţa pluraluluĭ *melcĭ*, cu atât mai mult că *solz* la singular se întrebuinţéză fórte rar. Acest *sold* nu póte fi decât latinul *solidum*, «partea cea tare a orĭ-căruĭ lucru», de unde scurtul *i* a despărut deja la Romanĭ, bună óră *soldum* pentru *solidum* în Horaţiŭ (Sat. 1, 2, 113. 2, 5, 65). Din verbul lat. *soldare* derivă span. *soldar*, franc. *souder* etc. cu sensul de «a uni strîns părţile unuĭ lucru». În medio-latina se numia *solda* drojdiele, ca «partea cea maĭ tare a vinuluĭ» (Du Cange).

(1) **Schleicher,** *Formenlehre d. kirchenslawischen Sprache*, Bonn, 1852, p. 196—197.

(2) Veḑĭ în acéstă privinţă indicĭ fórte preţióse în **Kraushaar,** *De radicum quarundam indo-germanicarum variatione quae dicitur*, Marburg, 1869, p. 41—49 : De radicibus quae ex consona et *u* vocali compositae videntur.

(3) Cf. **Diez,** *Gramm.*[3], II, p. 406.

166. *spată* (glaive) : [illegible], спатъ. [illegible] 96.

Lat. *spatha*, de unde ital. *spada*, span. *espada*, provenç. *espaza*, franc. *épée* = *espée* etc., dintre cari însă forma română e cea mai bine conservată. Fiind-că cuvîntul se găsesce adesea în vechile tipăriture române, nu înțelegem de ce l'a uitat d. Cihac, punênd în locu-i (p. 259) pe *spangă*, pe care noi am luat'o dela [illegible] [illegible].

167. *stăvar* (étalon) : [illegible] саб ствъар. 110.

Pe lîngă *armăsar* și *dărmănă*, al treilea sinonim român pentru «étalon». Literalmente «cheval de haras», dela *stavă* «haras, Stuterey, Rossheerde», cuvînt care se mai întrebuințéză în Transilvania (Molnar p. 107, 131). Lex. Bud. (p. 668) ne dă tot de acolo și pe *stăvariu*, însă numaî cu sensul de «pastor equitii», cu care cf. mai sus cele două accepțiunî ale cuvîntuluî *dărmănă*: «pastor equitii» și «equus admissarius». Miklosich (Lex. 879) derivă pe românul *stavă* din paleoslav. става, ставъ, cari însă, însemnînd «articulus», «compages» și «pondus», nu pot avé nemic comun cu o «herghelie de cai». *Stavă* vine din medio-lat. *stalla*, ital. *stalla* «grajd», de unde ital. *stallone*, franc. *étalon* = *estalon* «stăvar» etc. Trecerea finaluluî *-lla* în *-va*, fie immediată, fie prin intermediul unuî *u*, este întocmaî ca în *măduvă* din lat. *medulla*.[1] Cf. însă și alban. *stavă* «mulțime» (Hahn).

168. *strĕc* (cigogne) : [illegible], стръкъ. 149.

Paleo-slav. стръкъ, litv. *starkus*, serb. штрк, ung. *eszterag* etc. de o parte, vechiu-germ. *storah*, scandin. *stork*, noŭ-germ. *Storch* etc. pe de alta, ne arată acest termen ca propriŭ anume ramureĭ slavo-germanice din familia ario-europeă. Plecând dela frumósa analogiă gr. γέρανος «grue» = γέρων «vieux», Pictet afiliază pe slavo-germ. стръкъ-*storah* «cigogne» cu slav. старъ «vieux» (germ. *starah* «fort»)[2]. Forma moldovenéscă *cucostĕrc* este interesantă prin alipirea luĭ *stĕrc* de *cuco-* = *cucor* din lat. *cicon-* (cf. *cucută* [alban. *kukută*] = lat. *cicuta*). Albanesul *stĕrkĭok* să nu fie óre aceĭașĭ composițiune cu termeniĭ intervertițĭ, adecă *stĕrk-kĭok* = *stĕrc-cucor*?

169. *surată* (amie, compagne) : дрꙋгина, солцъ, сꙋратъ. 67. 70.

Surată din *soră* ca *fărtat* = *frătat* din *frate*, formațiunĭ quasi-participiale, analóge cu slav. побратимъ și посестрима. Cf. maĭ sus la cuvîntul *fărtat*.

170. *susaĭu* (laiteron, sonchus oleraceus) : жетѣлница, лаптꙋкъ де пъдꙋре саꙋ сꙋсаю. 73.

Cf. alban. *șușaltă* «Rübe des Maiskolbens» (Hahn).

171. *a se svii* (reculer, se défier) : оукланатиса, съ се свїиськъ. 199. — неѡтречешимиса, де нꙋ те веи свїи де мыне. 192.

[1] Cf. **Schuchardt**, *Albanisches und Romanisches*, în **Kuhn**, *Zeitschr.*, t. 20, p. 298 nota.
[2] *Origines indo-europ.*, t. 1, p. 491.

Paleo-slav. съвиѭ «convolvo», съвити-сѧ «a se strînge în sine». Astăḑi se ḑice sfì. S'a uĭtat de cătră Miklosich între slavismele limbeĭ române.

172. *şaizeci*, *saisute* (soixante, six cents) : шестъдесѧт, шаиѕеч. — шестъ сот, шаи сѹте. 172.

Contracţiunea *şaizeci*=*şase-zeci* şi *şai-sute*=*şase-sute*, adecă s=ĭ, nu se maĭ vede, cu un rînd maĭ jos, în шасемїи, ceĭa-ce probéză că ea se datoresce numaĭ tendinţeĭ eufoniec de a înlătura succesiunea a treĭ sibilante : ş+s+z şi ş+s+s. Este fórte remarcabil, că acelaşĭ procediment ne întîmpină şi la Macedo-românĭ în *şaidzăţi* (Bojadži), σσαεντζάτζι (Kavalliotes). Ce-va de o altă natură este contracţiunea poporană *paĭsprezecĭ* pentru *patru-spre-ḑecĭ*. Un fenomen analog ...dacă nu ne înşelâm, ne întîmpină în *maĭcă* (serb. мајка)=*matcă* şi 'n *taĭcă*=*tată*.

173. *şez* (plaine) : раздолы, шеѕѹри, бъи. 130.

Forma obicînuită e *şes* = alban. *şeş*, pe carĭ d. Cihac (p. 273) le derivă din lat. *sessum*.[1] E interesant *z* pentru *s*, cu care cf. maĭ sus la cuvîntul *solzi*.

174. *şupesc* (je ravis, je dépouille) : разхищаю, шѹпеск, жаѹпа. 131.—ѹхапалѣетъ, шѹпѣщие, апѹкъ, ръпѣщие. 184.

Lex. Bud. (p. 687) are numaĭ cuvîntul *şuparĭu* «sauvage, violent», care reapare în d. Pontbriant (p. 716) sub forma de *şupaĭu* «mièvre, espiègle, folâtre».

175. *taistră*, *traistră* (havresac) : пира, таистра. 113. — спирида, траистра. 139. — тоболец, пѹнга, таистра, толба. 150.

Trebuĭ înlăturată comparaţiunea cu germ. *Tornister*, cuvînt de tot noŭ, necunoscut în vechĭa germană şi nicĭ chĭar în germana mediă. Modernul german *Tornister* este un împrumut din bohemul *tanistra*, care la rîndul seŭ provine din ital. *canestra* cu schimbarea iniţialuluĭ *c* în *t* întocmaĭ ca în bohem. *tarnĕr* din ital. *carniere*. Tot dela Bohemĭ, deja prin intermediul Germanilor, aŭ luat cuvîntul Unguriĭ, prefăcêndu'l în *tarisnya* saŭ *tarisznya*. Românul *taistră*, de unde prin împrumut şi polonul *tajstra*, necunoscut celor-l'alte dialecte slavice, forméză cu totul o altă familiă lexică, propriă numaĭ Românilor şi Albanesilor, carĭ însă o posedă în tóte dialectele lor, pînă şi 'n cele maĭ depărtate de orĭ-ce contact cu Bohemiĭ, cu Germaniĭ saŭ cu Unguriĭ. Glossa de faţă ne procură doă forme române: *taistră* şi *traistră*, pe lîngă carĭ trebuĭ să maĭ adăugâm formele transilvane *straiţă*[2] şi *straistă*,[3] forma macedo-română *trastur*, pe care o scim dela d. profesor Caragiani, şi forma cea cu dentala mediă, cuprinsă într'o glossă de maĭ sus : *drăstă*. In lim-

(1) Acéstă etimologiă, pe care noĭ o considerâm ca provisóriă, o primesce şi Schuchardt în **Kuhn**, *Zeitschr.*, t. 20, p. 251.
(2) *Lex. Budan.* p. 675.
(3) **Bobb**, *Dictionariu rumanesc*, Cluj, 1823, t. 2, p. 404.

ba albanesă avem o seriă completă de variante analoge. Hahn (Lex. 132) aduce formele *trastă* şi *trase* (=rom. *traistă*); în Camarda (Gramm. 326, 340) aflâm forma *draştă* (=rom. *drăstă*), pe care o întrebuinţéză Albanesiĭ din Sicilia; în fine Rossi (Vocab. 1212) ne procură forma *ştreiţă* (=rom. *straiţă*) «sacchetto di pelo di capra o d'altro, dove si mette la biada da dare al cavallo». Alăturându-se variantele, se capătă un prototip comun româno-albanes *staristra*, de unde, prin diferite accidente fonetice, decurg tóte formele cele derivate. In *staristra* orĭcine va distinge din capul loculuĭ sufixul de instrumentalitate *-tra*, unul din cele maĭ bine conservate în tóte limbele ario-europee, afară numaĭ dóră de Slavĭ, la carĭ, prin intermediarul *-dlo*, el a scădut la simplul *-lo*. Sufixul *-tra* jócă aci acelaşĭ rol ca în gr. μάκ-τρα «vase pour broyer», ψόκ-τρα «jatte pour le lait», φέρε-τρον «brancard», καλύπ-τρα «enveloppe», lat. *mulc-tra* «sceau pour traire» etc. Numaĭ prin acest sufix româno-albanesul *staris-tra* se întâlnesce cu ital. *canes-tra*=boh. *tanis-tra*=germ. *Tornis-ter*. Separând sufixul, remâne de explicat tema *staris-*, de unde variantul albanes *trase* ar puté deriva chĭar direct, fără sufixul *-tra*, referindu-se către variantele cu *-tra* ca gr. καλαμίς (καλαμιδ-) «instrument de roseau» către lat. *calamis-trum*=*calamid-trum*.

176. *tămbar* (espèce de vêtement) : оутворенїе, тъмбарѹл [*Berindă* : шата долгаа невѣстаа, шѹба]. 157.

Medio-gr. ταμπάριον «chlamydis vel sagi militaris species» (Du Cange), ital. *tabarro*, medio-lat. *tabardum*, franc. *tabard* etc. La Serbiĭ din Montenegro тамбарина. Originea primitivă a cuvîntuluĭ pare a fi arabă, deşi nu sîntem în stare de a o verifica în momentul de faţă.

177. *tar* (charge, fardeau) : брема, сарчинъ, поварь, тар. 49.

Din paleo-slav. товарь marchandise» = serb. товар «fardeau», de unde de asemenea, prin acelaşĭ fel de contracţiune (cf. *cal* = lat. *cavallus*) vine cu sensul cel vechiŭ ung. *tár* «magasin». Tot de acolo, prin sufixul *-niţă*, româno-transilvanul *tarniţă* «selle de charge» (Miklosich).

178. *tivénă* (chiffon) : рѹбище, тивѣнъ, ръфрекътѹръ. 133.

Nu se póte trage din verbul *tivì* «ourler, broder», căcĭ atuncĭ ar trebui să fie *tivélă*, afară numaĭ dóră de casul treceriĭ luĭ *l* în *n* (cf. la cuvîntul *dracilă*). Derivaţiunea cea maĭ plausibilă este din medio-gr. τήβεννα, medio-lat. *tebennum* «toga, aliquod genus vestimenti» (Du Cange). Cât pentru scăderea sensuluĭ, cf. românul *buléndră* «chiffon» (Pontbriant) = medio-lat. *balandrana* = franc. *balandras* = sp. *balandran* = ital. *palandrana* «espèce de manteau».

179. *tolbă* (saccoche) : тоболец, пѹнга, таистра, толба. 150.

Serb. торба, polon. şi bohem. *torba* etc. Pentru trecerea luĭ *r* în *l*, vedĭ maĭ jos la cuvîntul *tulbă*.

180. *trămbit* (je sonne de la trompette) : трꙋбит, трꙟмбитꙟ, дꙟ вѣсте тꙋтꙋрор, бꙋчꙋнѣꙁꙟ. 151.

Astă-ḑĭ se întrebuinţéză forma cu *t* assibilat : *trămbiţ*, *trămbiţar* (Pontbriant), deşi Lex. Budan maĭ indică alăturĭ şi pe *trimbit*. La noĭ vine dela Slavĭ : paleo-slav. тржба, тржбити, sloven. *trombeta*, serb. трꙋмбета etc., ér la Slavĭ parte de la Germanĭ, parte dela popórele romanice occidentale (Matzenauer). E remarcabilă tot-o-dată în glossa de faţă forma бꙋчꙋнѣꙁꙟ cu *-un-*.

181. *tulbă* (carquois) : тꙋлꙟ, тꙋлбꙟ де сахандаче. 151.

Paleo-slav. тꙋлꙟ «carquois», cătră care Româniĭ aŭ adaus sufixul *-ba* prin confusiune cu *torbă*, ér acesta la rîndul seŭ a suferit urmarea confusiuniĭ prin trecerea luĭ *r* în *l* : *tolbă* (veḑĭ la acest cuvînt). Exemple de o asemenea acţiune reciprócă a doă vorbe diferite una asupra alteĭa sînt în linguistică dintre cele maĭ instructive.

182. *ţărmure*, *ţărmuri* (rivage) : брег, цꙟрмꙋре. 50. — поморїе, цꙟрмꙋриле мꙟрїй, прꙋндꙋри. 115.

După accent, vine din lat. *terminem*; după vocalism însă, din archaicul *termonem*; în ambele casurĭ cu trecerea luĭ *n* în *r*. Proveninţa din *termonem* cu urcarea accentuluĭ este maĭ probabilă.

183. *ţéră*, *ţeran* (pays, paysan) : иноплеменник, дентралтꙟ цѣрꙟ, стрꙟин, де алт нѣм. 82. — тоꙁемец, моцѣн, ѡм де цѣрꙟ. 150. — селанинꙟ, церан. 136.

Lat. *terram*. Conservaţiunea luĭ *e* clar este remarcabilă.

184. *ţintar* (jeu des dés) : таблїеле, ошчоареле чѣле де жꙋкат саꙋ цинтар. 152.

Dela *ţintă* «point de mire», care vine la rîndul seŭ din paleo-slav. цѧта (= tzenta) «monnaie, denier», maĭ tărḑiŭ numaĭ «fiche, jeton».[1]

185. *ţiţeĭu* (petit-lait) : сꙋротка, цицеюл. 206.

Negreşit un derivat dela *ţiţă* «mamelle».[2] Nu l'am găsit nicăirĭ în dicţionare.

186. *ţohă* (sorte de vêtement de femme) : вꙟнꙟтꙟ цохꙟ, рошїе цохꙟ, вѣрде цохꙟ, галбенꙟ цохꙟ, цохꙟ мохорꙟтꙟ. 212.

Veḑĭ Glossar I No. 28. Vom maĭ adăuga numaĭ la cele spuse acolo, că Bizanti-

(¹) Cf. **Dobrowsky,** *Institutiones linguae slavicae*, Vindob., 1822, p. 99.

(²) Pentru paralelurĭ etimologice şi analogie logice, cf. **Diefenbach,** *Vergl. Wörterb.*, t. 2, p. 608—9, unde însă, după obiceiŭ, nu sciĭ cum să alegĭ binele din reŭ.

niĭ, dela carĭ a trecut cuvîntul la Românĭ şi la Albanesĭ, îl căpătaseră eĭ-înşiĭ din Orient, prefăcênd — ca tot-d'a-una—pe *ć* în *tz* : persian *ćûkhâ* «vêtement de laine», curdic *ćôkha* «drap», osetic *ćuka* etc., de unde şi la Turcĭ *ćoha*. Serbul чоха vine dela Turcĭ, nu dela Bizantinĭ.

187. *ţol* (cilice, habit grossier) : вретище, сак де пѫр, дѫрщинѫ, ц о л. 55.

Se întrebuinţéză nu maĭ puţin forma femeiască *ţólă*, o căriĭ primitivitate se probéză prin derivatul seŭ *ţolină* «femme malpropre» (Pontbriant), pe când din bărbătescul *ţol* nu avem nicĭ un derivat. A căuta originea acestuĭ cuvînt în turcul *ćul* saŭ *g'ul* «housse, couverture d'un cheval» s'ar potrivi sub raportul sensuluĭ, dar nu şi sub al formeĭ, căcĭ turcul iniţial *ć* saŭ *g'*, ba nicĭ măcar din vre-o altă limbă, nu trece la Româniĭ dela Dunăre în *ţ*. Admiţêndu-se ca formă primitivă femeiescul *ţólă*, cuvîntul ar fi=lat. *stola* «haĭnă de asupra», maĭ ales «haĭnă femeiască», de unde chĭar la vechiĭ Romanĭ acéstă vorbă căpătase înţelesul secundar de «femeiă», bună-óră în Statius (Silv. I, 2, 235) : «hic juvenum coetu s t o l a mixta», adecă nu departe de a nóstră *ţolină*. Pentru trecerea luĭ *st* prin metatesa *ts* în *ţ*, pe care la finea cuvîntuluĭ am vĕḑut'o deja maĭ sus în *straiţă* =*straistă*, la începutul cuvîntuluĭ o găsim, pentru a nu cita decât exemple de o perfectă certitudine, la Macedo-Românĭ în *ţupu*=*stuppa* (Kavalliotes), unde —pe de asupra—femininul a trecut în masculin ca şi la noĭ în forma *ţol*. Tot aşa ital. *zolla* (citesce *ţolla*) a derivat din vechĭul german *skolla* prin intermediul *stolla*= *tsolla*.[1] Cu tóte acestea, o obiecţiune fonetică fórte seriósă împedecă de a deriva pe al nostru *ţólă* d ' a - d r e p t u l din latinul *stola*, căcĭ în vorbele latine moştenite finalul *-la* ar fi devenit necesarmente *-ră*, ca în *móră*=*mola* saŭ în *vióră*=*viola*. Resultă dară că *stola* a pătruns la Românĭ deja în evul-mediŭ, fie prin intermediul Bizantinilor, fie prin al Italianilor, cu sensul obicĭnuit de «haĭnă lungă». Pentru scăderea acestuĭ sens la acela de «chiffon», cf. maĭ sus la cuvîntul *tivénă*.

188. *urdin* (je viens, j'accours) : приходити, а ȣрдина. 195.

Lex. Budan (p. 736) arată doă accepţiunĭ ale cuvîntuluĭ *urdin* : 1. «umblare désă la cine-va saŭ la care-va loc»; 2. «scursóre, fără sânge saŭ cu sânge». Din causa primeĭ din aceste accepţiunĭ, gaura stupuluĭ s'a numit *urdiniş*, căcĭ «albinele întră şi es adesea-orĭ». Sub raportul formeĭ, *urdin* este amplificat din *urd*, ca *scarp-in* din *scarp*=lat. *scalpo* (Cihac). Sub raportul sensuluĭ, accepţiunea de a «umbla» s'a născut din acea de a «curge», ca rom. *merg*=lat. *mergo* «mĕ cufund în apă», franc. *arriver*=lat. *adripare* «a sosi la mal», şi franc. *aller* (vechĭu *aner*), provenţ. şi catal. *anar*, ital. *andar* etc. din lat. *adnare*, *annare* «a înnota».[2] Din acéstă semnificaţiune fundamentală de «curgere» aŭ remas: sensul *urdinare* «scursóre» (cf. franc. «*cours* de ventre»), apoĭ *urdóre* saŭ *urdorĭ*

(¹) **Ronsch** în **Gröber**, *Zeitschr. f. roman. Phil.*, t. 1, p. 420.

(²) **Brachet**, *Grammaire historique de la langue française*, 4e éd., p. 224, şi *Dictionnaire étymologique de la langue française*, éd. 1, p. 42.

«c u r g e r e a ochilor», în fine *urdă* «fromage blanc», cf. lat. *serum* «zer»=sla[illegible] сырꙿ «brînză» = sanscr. *saram* «apă» dela $\sqrt{sar}$ «curgere». Cât pentru *urdór*[illegible] cuvîntul póte să derive şi d'a-dreptul din *urdă*, întocmaĭ ca germanul *Augenbutt*[illegible] «urdóre» din *Butter* «unt», ca macedo-românul *ţalpă* «urdóre» (cu *ţ* din după consonantismul macedo-român)=alban. *ghĭalpă* «unt», saŭ ca—după Gran[illegible]gagnage — francesul *chassie*«urdóre» din lat. *caseus* «brînză».[1] Pe *urda*, Ungur[illegible] Serbiĭ şi Slovaciĭ aŭ luat'o dela Românĭ, după cum o recunósce însuşĭ Matzenauer,[2] [illegible] Schafarik atribue originea cuvîntuluĭ anume Dacilor.[3] Macedo-româniĭ aŭ şi [illegible] *urdă*, tot aşa ca şi Româniĭ dela Dunăre.[4] Dela dînşiĭ orĭ dela noĭ, una din do[illegible], aŭ căpătat'o şi Bulgariĭ.[5] Odată ajunşĭ aci, noĭ găsim acéstă vorbă şi la Albanesĭ, dar tocmaĭ la ceĭ din Sicilia, sub forma de *udós* «il formaggio» (Camarda). Comparând pe românul *urd-* cu albanesul *ud-*, resultă un prototip comun *und-*. Albanesiĭ aŭ perdut nasala, ér Româniĭ aŭ trecut'o în *r* ca în *mormînt*=lat. *monumentum* şi 'n atâtea alte. Sensul de «brânzet» dintre derivatele radicaleĭ *und* este propriŭ numaĭ Româno-albanesilor; cu un înţeles apropiat însă, ba chĭar cu conservarea nasaleĭ, posedă un dialect persic cuvîntul *unda* «Buttermilch, lait de beurre».[6] Românul *urdă*, albanesul *udos* şi persicul *unda* formézā o strînsă familiă lexică.

189. *usturoĭu* (ail, oignon) : бєлн лꙋк, ꙋстꙋрою. 212.

D. Cihac (p. 303) îl derivă din *ustur*=lat. *ustulo*, de unde *usturonĭu*=*usturoĭu*. Trebuĭa adăugat, că se întrebuinţézā şi forma *ustunoĭu* (Lex. Bud.), cu trecerea luĭ *r* în *n* prin asimilaţiunea regresivă cu vechĭul sufix *-onĭu* : *usturonĭu*=*ustunonĭu*=*ustunoĭu* (cf. *cunună* din *coronă*, *fănină* din *fărină*, *senin* din *serin*=*serenum* etc., adecă $r+n=n+n$). Ca analogie logice pentru *usturoĭu* din ideia de «usturime», cf. slavicul чєснꙿкꙿ «ail» în legătură cu чєсати-сꙙ «usturà». $\sqrt{uş}$ «ardere», de unde vechĭul latin *uso* = *uro* cu derivatul seŭ *us-tulo* «us-

(1) **Graudgagnage,** *Dictionnaire étymologique de la langue wallonne,* Liége, 1845, p 88. Acéstă etimologiă a cuvîntuluĭ *chassie*, primită şi de **Hippeau** în *Dictionnaire de la langue française au XII—XIII siècle,* este controversată de Littré, Scheler etc., dar nu distrusă prin vre-o altă maĭ bună. Argumentul în contra'ĭ a d-luĭ **Le Héricher** în *Revue de linguistique*, t. 9 (1870), p. 206 : „la forme populaire *chiasse* et *chiasseux*" este de tot slab, căcĭ *chiasse* şi *chiasseux* aŭ resultat pe calea etimologieĭ poporane, bună-óră ca la noĭ în glossa de maĭ sus *căcărézā* din slav. грꙙзꙿ.

(2) *Op. cit.* p. 366 : „z rumunského."

(3) *Slowanské starožitnosti*, p. 380 : „w slowanc'ině některa slowa n e p o c h y b n ě ze sta-„rogetického gazyka pošla, gako buitar (opilio inferior), urda (caseus secundarius), brinza etc."

(4) Cuvîntul lipsesce în **Kavalliotes,** dar se află în **Daniel,** Λέξικον τετράγλωσσον, apud **Martin-Leake,** *Researches in Greece*, London, 1814, p. 385.

(5) Ibidem.

(6) **Gabelentz** în *Zeitschr. d. deutsch. morg. Ges.*, t. 20 (1866), p. 330, unde eminentul orientalist nu găsesce pentru acest cuvînt nicĭ un paralel în cele-l'alte limbĭ învecinate.

tur», a maĭ produs — după Pictet — pe latinul rustic *unio* «oignon»[1] cu lungul *u* în loc de *usnio* (pentru *un* = *usn* cf. *pruna* = *prusna* √*pruş*). In loc de tóte aceste paralelurĭ atăt de interesante, d. Cihac (p. 15) compară cu *usturoĭu* numaĭ pe al nostru *ardeĭu* «poivre rouge», pe care 'l derivă necorect dela un prototip latin *ardivum*; dic «necorect», căcĭ din *ardivum* noĭ n'am avé *ardeĭu*, ci *ardiŭ*, întocmaĭ ca din *tardivum* — *tărdiŭ*. *Ardeĭu* ar puté deriva numaĭ dóră dintr'un *ardilium*, ca *meĭu* din lat. *milium* saŭ *teĭu* din lat. *tilium* (nu *tilia*, cf. it. *tiglio*); dar maĭ probabil este de o formaţiune curat românéscă modernă, cu sufixul *eĭu* ca maĭ sus în *ţiţeĭu*.

190. *uture* (chat-huant, chouette, noctua) : ЕЕН, ȣТȣРЕ. 207.

Este necontestabil de aceĭaşĭ origine cu serb. ȣТИНА «chouette (Karagić) şi cu bulg. ȣТВА «chouette»,[2] carĭ însă nu pot deriva una din alta şi se separă căte-trele de paleo-slav. ѫТЫ (= *antu*) «canard» = rus. УТКА = serb. ȣТВА etc. Nu póte fi nicĭ grecul ὠτός (de unde lat. *otus*), căcĭ lungul ω n'ar fi trecut în *u*, maĭ cu sémă când în tóte variantele accentul se află tocmaĭ pe prima silabă, împedecând ast-fel scăderea vocalică. Afară de acésta, ὠτός se dicea numaĭ despre varietatea cea urechĭată a bufniţeĭ, «*Ohr*eule», «long-*eared* owl», «chat-huant *cornu*», fiind o formaţiune specifică grécă din tema ὠτ- «oreille». Propriŭ Românilor, Serbilor şi Bulgarilor, *ut* «bufniţă» se găsesce şi la Albanesĭ, ba încă sub forma cea maĭ simplă : *ut* «guffo, uccello notturno di rapina» (Rossi). E peste putinţă dară de a nu recunósce originea eminamente tracică a acestuĭ cuvînt, pe care nu 'l găsim nicăirĭ afară din teritoriul dela Carpaţĭ pînă la Epir. Dintre vechile numĭ locale tracice, cf. oraşul *Uti*dava în Dacia şi oraşul *Utus* (Tab. Peuting.) saŭ Οὗτως (Procop.) lîngă rîul de acelaşĭ nume în Mesia. Cuvîntul român *uture* nu se află în dicţionarele nóstre şi a perit, póte, chĭar din limbă, lăsând însă şi el o urmă topografică în numele laculuĭ *Uturina* din districtul Dolj, cu sufixul *-in*, favorit la Oltenĭ în numirĭ locale şi personale, ca : *Dobrot-in*, *Camed-in*, *Flor-in*, *Tudor-in*, *Robot-ina*, *Marot-in*, *Rod-ina*, *Cioclov-ina*, *Stup-ina*, *Vert-ina* etc.[3] Serbul ȣТИНА şi bulgarul ȣТВА sînt fórte rare, abia maĭ conservându-se pe icĭ-colea ca arcaisme poetice. La Albanesĭ *ut* se maĭ păstrézĕ într'un singur dialect, ast-fel că nu l'a cunoscut Hahn şi nu 'l menţionéză nicĭ Stier în excelentul seŭ studiŭ despre nomenclatura zoologică albanesă. Acésta este un specimen despre modul, cum elementele linguistice autoctone, adecă ante-romane, aŭ despărut şi despar treptat din graĭurile balcanice! Vom maĭ observa că forma română *uture* presupune o formă albanesă *utulă*, întocmaĭ ca rom. *vièzure*=alban. *vièdzulă* saŭ ca rom. *sîmbure*=alb. *sùmbulă* «bóbă».[4] O asemenea formă nu se găsesce óre în vre-un dialect albanes?

(¹) **Columella,** XII, 10, 1 : „coepam, quam vocant unionem rustici".
(²) **Миладиновци, Бѫлгарски народни пѣсни,** Zagreb, 1861, p 537.
(³) Cf. **Hasdeŭ,** *Istoria critică*, t. 1, ed. 2, p. 88—9, şi **Frundescu,** op. cit., passim.
(⁴) **Martin-Leake,** op. cit., p. 323.

191. *văduu*, *văduă* (veuf, veuve) : вдовъ, ѡм въдꙋꙋ, la plural: въдꙋи мꙋлци.—вдова, въдꙋъ. 53.

Lat. *viduus*, *vidua*. D. Cihac (p. 304) cunósce numaĭ forma *văduv-văduvă* cu propaginaţiunea luĭ *v* în sufix ca şi ital. *vedovo-vedova*, fr. *veuf-veuve* etc. Maĭ este, bună-óră în Psaltirea luĭ Coresi ps. 108, şi forma articulată въдꙋѡ, născută deja din *văduva* prin aceĭaşĭ transiţiune *o* = *va*, despre care vedĭ maĭ sus la cuvîntul *luo*.

192. *vendecare* (guérison) : лѣчба, вендекаре. 93.

Sub raportul vocalismuluĭ, cf. maĭ sus la cuvîntul *menţire*. Este lat. *vendico* «je sauve» = ital. *vendico* etc. Paralelurile romanice sînt adunate de d. Cihac (p. 315), care nu cunósce însă semnificaţiunea românéscă cea veche de «a cicatrisà» şi chĭar în genere : «a astupa». Astfel în mitropolitul Dosofteĭu : «саꙋ винꙋдекат пъмꙟнтꙋл престе дѫнсꙋл»,[1] saŭ : пꙋсѫ скаꙋнꙋл престе виндекътꙋра пръпъщїй».[2] Aşa dară lat. *vendico* «scap» a trecut la Românĭ, naţiune eminamente belicósă, de 'ntăiŭ cu sensul de «scap de rănile dobăndite în bătaie» şi deja după aceĭa a ajuns la accepţiunea actuală de «scap de orĭ-ce bólă.»

193. *viezure* (blaireau, ursus meles) : гꙗзвац, вїезꙋриле. 207.— dar şi cu sensul de «hérisson» : χирогрил, вїезꙋре, арич. 161.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 15. Confusiunea de sensurĭ «blaireau» şi «hérisson» nu ne întîmpină nicĭ într'o altă limbă, şi prin urmare trebuĭ să aĭbă vre-o causă specifică română. Noĭ credem de a o puté descoperi. Forma *iezine* (Lex. Bud.) pentru *viezure* se aprópiă pînă şi prin sufix de arménul *ozni* «aricĭu», care — cu transiţiunea fonetică normală χ (gh)=*z* în tóte limbile eranice — corespunde fórte aprópe greculuĭ ἐχῖνος «aricĭu». Slaviĭ şi Litvaniĭ aŭ acest cuvînt cu *i* pentru *z* şi fără sufixul *-n-* : paleo-slav. ежь =litv. *ežis* etc.[3] Forma albanesă actuală *eşk* este un împrumut din slavicul deminutiv ежькъ, după cum şi alban. *iriķ* este érăşĭ prin împrumut latinul *ericium*, terminul curat albanes perind. Aşa dară Româniĭ cată să fi avut pentru «aricĭu» un termin ante-roman *iezine*, care confundându-se cu *viezure*, a resultat pentru acesta din urmă dupla semnificaţiune «blaireau» şi «hérisson». Căt se atinge de *aricĭu*=lat. *ericium*=sp. *erizo* =port. *ericio* etc. (Cihac), este de observat trecerea iniţialuluĭ *er* în *ar* întocmai ca în *argat* = gr. ἐργάτης, *Ardél* = ung. *Erdély*, *Arminden* = serb. şi bulg. Јеремин-дан «ḑiua sf. Ieremia»[4] etc.

(1) *Synaxar*, Iaşĭ, 1683, t. 1, f. 125 retro.

(2) Ibid. f. 219 verso.

(3) Cf. **Huebschmann**, *Die Stellung des Armenischen*, în **Kuhn**, *Zeitschr.*, t. 23, p. 25, unde pentru forma arménă restabilesce prototipul *aghanĭa* (maĭ bine *aghinĭa*), ér pentru forma leto-slavică : *aghĭa*. Pentru forma grécă prototipul ar fi *aghina*. **De Lagarde**, *Armenische Studien*, Göttingen, 1877, p. 119, citéză o formă arménă *kozni* în loc de *ozni*. De unde însă iniţialul *k* ?

(4) Despre un fenomen analog — nu identic — în cele-l'alte limbĭ ario-europee, vedĭ **Brug**-

194. *vipt* (céréales) : житъ, гръѹл, вiптѹл, секара. 74.

Lat. *victum*. Cf. Cihac p. 318, unde însă a scăpat din vedere forma macedo-română *ghiptu* (Daniel), care are tocmaĭ sensul de «céréales». Să se maĭ noteze în acéstă glossă, ca şi maĭ sus la *păinichĭu*, claritatea neaccentatuluĭ *e* în секара =lat. *secale*, cuvînt în care — d. Cihac (p. 252) a uĭtat s'o spună — numaĭ Româniĭ, din tóte popórele romanice, aŭ conservat accentul latin pe a doua silabă, căcĭ ital. *sègale*, franc. *seigle*, catalanul *sègol*, retorom. *sègal* etc., chĭar albanesul *thèkără* (cu *th*=*s* ca în *thĭ-u*=gr. σῦ-ς şi *thikă*=lat. *sica*), tóte fără excepţiune, afară de forma română, aŭ mutat accentul din latinul *secàle*.

195. *vizonie* (terrier de blaireau) : ꙗзвина, визонїе. 173.

Vedĭ maĭ sus Glossar I No. 25. De observat însă *o* : viz*o*nie, în loc de obicĭnuitul *u* : viz*u*nie.

196. *zăbală* (mors, frein) : жвала, зъвала. 210.

Ung. *zabola* din bohem. *zubadlo* «frenum» dela paleo-slav. зѫбъ «dinte» cu sufixul instrumental *-dlo* = *-tra*. Dacă Româniĭ ar fi luat din paleo-slavica, ar avé *zămbală* cu conservaţiunea vocaleĭ nasale.

197. *zăgan* (un grand vautour) : χαραδρїωн, згран. 185.

Se află şi 'n Lex. Budan (p. 766), care 'l dâ ca sinonim cu *sorliţă*, traducênd pe acéstă din urmă (p. 657) prin «vultur percnopterus, Geyeradler». La noĭ cuvîntul maĭ trăesce în unele numirĭ locale, bună-óră muntele Pétra-*Zăgan* în Prahova, şi'n numele de familiă *Zăgănescu*, care prin sens nu diferă de *Vulturescu*. Ca etimologiă pare a fi de origine turanică; cf. turc. *doghan* şi *thoghan* «faucon» şi ostiacul khar-*dzagan* «faucon» (Castrén). Sinonimul *sorliţă*, deminutiv din *sor* cu epentesa luĭ *l* întocmaĭ ca maĭ sus în *cĭovlică* (cf. *ḑiu-l-ică* în loc de *ḑiu-ică*), nu póte fi decât cumanicul *sar* «vultur» (Klaproth), ceĭa-ce ne face a bănui că ambele cuvinte aŭ pătruns la Românĭ dela Cumanĭ, în aceĭaşĭ epocă medievală în care noĭ am luat dela Maghiarĭ, pentru alte varietăţĭ de păserĭ rapacĭ, pe *şoĭm* = ung. *sólyom*, pe *uliŭ* = ung. *ölyv*, pe *coroĭu* = ung. *karoly*, pe *caĭe* = ung. *kánya* etc. Acéstă coincidinţă este fórte instructivă.

198. *zechie* (sarrau, sorte de manteau grossier): портъ, кокоѹ, зѣкїе. — портище, зѣкїе, сѹкнъ. 116.

In Lex. Bud. (p. 769): *zéche*. Forma actuală maĭ obicĭnuită este *zeghie*. Şi Ungurii aŭ *zeke*, maĭ ales însă Săcuiĭ din Transilvania[1], ceĭa-ce tocmaĭ ne face a crede

man, *Zur Physiologie der R-Laute*, în **Curtius**, *Studien*, t. 5 (1872), p. 318—20, 325 etc. — Cf. **Schuchardt**, *Vokalismus*, t. 1, p. 210 : „Zwischen *r* und *a* besteht eine enge Wahl-„verwandtschaft. Wir finden Bethätigungen derselben in den semitischen, in den germani-„schen, in den romanischen Sprachen."

(¹) **Pray**, *Dissertationes historico-criticæ*, Vindobonæ, 1775, p. 42.

că aŭ împrumutat'o dela Românĭ. La Cumanĭ *zaga* (după ortografia genoveză *xaga*) se numĭa o haĭnă de pele: «cuirasse»; şi fiindcă Klaproth n'a indicat pentru acest termin nicĭ un paralel în cele-l'alte limbe turco-tătare [2], s'ar puté bănui că şi Cumaniĭ, locuind pe la noĭ în curs de secolĭ, îl vor fi luat dela Românĭ. Cu tóte astea, în limba mingrelică din Caucas *zaga* însemnéză «pele».[3] Să fie óre un împrumut dela Cumanĭ? Pentru originea latină a *zechieĭ* — renunţând la etimologia *zechia*=lat. *sagulum*, căcĭ *ek* din *ag* n'ar puté fi justificat — ni se presintă o ipotesă. *Zechiea* la Românĭ, ca şi *zeke* la Săcuĭ, nu se face nicĭ o dată din pele, ci tot-d'a-una din pîslă, «feutre», «bourre», adecă din ceĭa-ce se dicea lătinesce *seta*. *Seta* însemna la Romanĭ nu numaĭ pîr de animal, dar şi lucrurile confecţionate din el. La deminutiv era *setula*. Acest *setula* nu putea trece la Românĭ decât sub forma de *seche*, maĭ corect сѣкїе, întocmaĭ după cum din *vetula* noĭ am căpătat *veche*, în tipăriturile din secoliĭ XVI-XVII: вѣкїе. Cu trecerea iniţialuluĭ *s* în *z* ca în *zer* = lat. *serum*, avem dară ѕѣкїе, *zeche*, de unde apoi cu scăderea luĭ *k* la *g* prin acomodaţiune cu *z* din prima silabă (cf. maĭ jos la cuvîntul *zgarbură*): *zéghie*, *zeghie*, *zeghe*. Pentru verificarea acesteĭ ipotese — o dâm aci numaĭ ca ipotesă — ar trebui găsită posteritatea latinuluĭ *setula* cu sens de haĭnă în vre-un alt dialect romanic. Italianul *secchia* vine din lat. *situla*, având prin urmare cu totul un alt înţeles; dar şi din *setula* italianesce ar fi eşit tot *secchia*, ca din *vetula* — *vecchia*. Există óre vre-o urmă?

199. *zgarbură* (botte): скорни, згарбурн. 205.

Ne aducem aminte de a fi dat peste acest cuvînt numaĭ în Psaltirea luĭ Coresi, de ex. în ps. LIX: «спре Идумеи тинзь згарбура мѣ», acolo unde slavonesce este: «сапогь мои», ér în Vulgata: «calceamentum meum», cf. şi ps. CVII. Accentul este indicat pe prima silabă. D. Cihac (p. 245) cunósce numaĭ forma *scarpă* «soulier de femme, surtout escarpin». *Zgarbură* este ital. *scarpola*, a căruĭ *p* a trecut de asemenea în *b* la Slovacĭ în *škarbala* «calceamentum rusticorum amplum et latum» (Matzenauer). La Românĭ trecerea luĭ *p* în *b* a fost provocată prin acomodaţiune progresivă de trecerea analógă din tenue în medіă a luĭ *c* în *g* din prima silabă, care la rîndul seŭ a fost datorită iniţialuluĭ *z* din *s*, întocmaĭ ca în *zgaĭbă* = lat. *scabies* = ital. *scabbia*.

200. *zilesc* (je passe la vie): ѕилеск бине, тржеск бине. 46.

Imitaţiune din paleo-slav. благо-дьнствоуѭ, care şi el imitéză pe gr. εὐ-ημερέω.

(¹) Despre elemente linguistice române la Ungurĭ şi maĭ ales la Săcuĭ, vedĭ **Edelspacher**, *Rumun elemek a magyar nyelvben*, Buda-pest, 1875, scriere pe care — din nefericire — nu o cunóscem numaĭ după recensiunea în **Ujfalvy**, *Revue de philologie et d'ethnographie*, t. 2 (1876), p. 221 — 2.

(²) *Vocabulaire coman*, în **Klaproth**, *Mémoires*, t. 3, p. 242.

(³) **Klaproth-Güldenstädt**, *Beschreibung der kaukasischen Länder*, Berlin, 1834, p. 193.

III.

CRONICA

LUÏ

MIHAIL MOXA.

— OLTENIA —

1620.

:onica, pe care o publicâm maĭ la vale, a fost găsită şi
ıárată în Bucurescĭ de către reposatul profesor rus V.
;orovicĭ, care a şi publicat o mică parte din ea, anume
al începênd dela cuvintele: дєчи аꙋ фост пънѫ ла Ми-
фїюл Дꙋкѫєи 6613 (veḑĭ maĭ jos p. 399), într'o cărti-
a sa, astă-ḑĭ fórte rară, intitulată: О Сербіи въ ея отно-
яхъ къ сосѣднимъ державамъ, Казань, 1859, pag. 5—45.
upă mórtea luĭ Gregorovicĭ în Odessa la 1877, preţiosul
ıscris a trecut la Museul Rumiantzov dela Moscva, de unde
opiat sînt acum câte-va lune d. Gr. Tocilescu şi a bine-
de a ni-l pune la disposiţiune, comunicându-ne tot-o-dată
ste in-8, fiind scris pe 101 foĭ nepaginate şi avênd câte
rîndurĭ pe fie-care pagină, ér pe scórţa legătureĭ de lemn,
ăcate cu pele négră, se află maĭ multe însemnărĭ, carĭ
tată că manuscrisul aparţinuse o dată mănăstiriĭ Bistriţa
ıeste Olt.

utorul ne spune însuşĭ că se chiamă ‹Moxa Mihail›, că
călugăr, că a scris la 1620, că s'a apucat de lucru din
mnul episcopuluĭ Teofil dela Rîmnic şi că a compilat cro-
sa din diferite ‹cărţĭ slovenescĭ› şi ‹alte izvóde›.

. Tocilescu prepară un studiŭ a-parte asupra fântînelor luĭ
a, şi asupra loculuĭ ce i se cuvine în vechĭa literatură i-
că a Românilor; în asteptarea cercetărilor, tot-d'a-una atât
olide, ale juneluĭ nostru amic, ne vom mărgini dară de
ınstata—ceĭa-ce făcuse deja şi Gregorovicĭ—cum-că între
rele călugăruluĭ oltén trebuĭa să fi fost o traducere slavică

Saŭ:

Tinerel, mândru fecĭòr,
Cum e bradul còdrilòr
Sus pe vîrful mùnţilòr...

(Inelul şi năframa)

Eĭ bine, genitivo-dativele *-luĭ* şi *-lor* sînt pretutin
doă orĭ accentate în manuscrisul luĭ Moxa, de ex.: нєє
стѫпѫ́нило́рь, ꙉпѫра́тѹлѹи̂, ко́ꙗ́рило́рь etc., cu acea diferi
între ambele desininţe, că silaba *-luĭ* e tot-d'a-una b
ér silaba *-lor* oxitonă.

Cele-l'alte—maĭ jos în Notanda.

este de a studia limba vorbită a străbunilor noștri din secolul XVI, numaĭ limba cea vorbită, inlăturând cu desăvîrșire acele texturĭ traduse, în carĭ—ca în Coresi maĭ cu sémă—influința literară străină intunecă sintaxa română și uneorĭ chĭar morfologia.

Moxa aparține secoluluĭ XVI, căcĭ la 1620 el trebuĭa să fi fost cel puțin de 30—40 de anĭ; dar cartea sa nu pecătuesce óre și ea prin străinismul limbeĭ, deși nu se póte numi traducere în sensul strict al cuvîntuluĭ?

Compilând din slavonesce, călugărul oltén întrebuințézǎ câte o dată slavisme ne 'mpămîntenite, de ex.: благочестивь (p. 361), благодареніе (388), чюдесе (358), царь (369), ѡмиленіе (370), свети (359) saŭ светы (366), светлα (364), Златаѹст (366). а ѡгоди (350) saŭ ѡгодникь (360), а победи (357) etc., după cum érășĭ—pentru a arăta că scie carte—el scrie într'un loc демеліе (p. 554), deși pe aĭurĭ uĭtă etimologia dela θεμέλιον și pune curat românesce темеліе (p. 356, 385); generalmente însă stilul luĭ Moxa este fórte românesc, abundând în vorbe și întorseture poporane „кътж фрѹнзж ши ıарбж„ (p. 392), nervos, inflorit și elegant tot-o-dată, după cum se póte judeca din următórele câte-va specimene în transcripțiune:

„Coĭfurele, segétele, sulițele, platoșele, tóte armele, luĭ era
„maĭ dragĭ decât mése tinse pline de veselie și de vin dulce;
„sunetele armelor și răsunul córdelor de arc, maĭ ĭubĭa decât
„glas de alăute„ (p. 395).

„Nu ĭubĭa sunete de sabiĭ și bucine sémne de războe, nice
„chiote de glóte, nice glas de óste, ce numaĭ ce bé și mânca
„cu muerĭ frumóse și cu fluere și cu alăute, jucărĭ și cântece...„
(p. 395).

„Biruise răul pre bine și acoperise strâmbătățile pre de-
„reptățĭ„ (p. 372).

„Cela ce avea cerbice țapănă și trufă ĭute și cu limbă a-
„scuțită, elu se muè ca boul de jug„ (p. 372).

„O, pizmă! de început vrăjmașe, fiară cumplită, tălhariŭ,
„scorpie veninósă, șarpe mușcătoriŭ, segétă fără fier, suliță a-

ȣна кȣ алтѫ ꙟтрȣ лаȣда кȣи лѣȣ фапть ши съ кȣноаскѫ щiмей времиле аилѡр. Пȣсе пре Кронь маи сȣс, ал доиле Зевсь, ши ал треиле Арись, ал патрȣл соареле де лȣминѣѕѫ лȣмiеи, ал чинчиле Афродить, ал шаселе Ермiа, ши лȣна маи жѡс, ши ꙟблѫ ꙟ-пърѫсить, дȣпѫ ѕиса лȣи дȣмнеѕеȣ, карѣшь ꙟ рѫндȣл еи.

А чинча ѕи: дечи пънѫ а чинча ѕи нȣ ера пре пѫмънть ниче ѡ витѫ, ниче ꙟтр'апѫ, ниче ꙟ въѕдȣх а ѕбȣра, ши ѕисе дȣмнеѕеȣ апелор, де фѣчерѫ пещи де тот фѣлȣл, сѫ ле фiе сȣфлетȣл ши храна дентр'апѫ, ши дентр'апѫ еши родȣль пасерилѡр че ѕбоаръ, ꙗрѫ де ꙟ пѫмънть тоате добитоачеле, ши фiериле, гадинеле ши тоате гъꙟнганiиле къте ꙟмблѫ пре пѫмънть.

А шасѣ ѕи фѣче дȣмнеѕеȣ раюл кȣ тоате помѣтеле ши кȣ фрȣмоасе мvриѕмѫ, ши кȣ дȣлчацѫ десфътатѫ, кȣ ꙟвѫцѫтȣри сфинцiеи лȣи; ши ꙟ мижлокȣл раюлȣи рѫсѫди дȣмнеѕеȣ помȣл де пречепȣт че ꙗсте бине ши рѫȣ, ши апѫ кȣрѫтоаре ꙟ мижлокȣл раюлȣи де ȣдѫ помецiи, ши де аколо се ꙟпарть ꙟ патрȣ де ꙟ лȣме, а нȣме Геѡнь, ши Нилȣл, ши Ефратȣл, ши Тигрȣ.

Фъкȣ Дȣмнеѕеȣ ѡмȣл кȣ мѫна лȣи, де лȣт, де съвършитȣл фѣче, кȣ сȣфлет вiȣ, шi-и дърȣи минте слободѫ ши пречепѫ-тоаре, пре кипȣл ѡбраѕȣлȣи сѫȣ, ши-л пȣсе сѫ се сълѫшлȣяскѫ ꙟ едемь, ȣнде е хранѫ де раю, ши фȣ алтѫ лȣме, лȣме кȣ ꙟцѣ-лепчюне де плинь; ши-л ꙟвъцѫ кȣ тот бинеле раюлȣи сѫ се ꙟдѫ-ческѫ, ꙗрѫ де помȣл пречепȣтȣлȣи сѫ се ферѣскѫ, ниче кȣ мѫна сѫ нȣ се атингѫ.

Атȣнче адȣсе Дȣмнеѕеȣ кътрѫ Адамь тоате вителе ши тоате фiериле ши гадинеле къте ꙟмблѫ пре пѫмѫнть, ши тоате па-сериле къте ѕбоарѫ де пре пѫмѫнть ꙟ сȣсь, де се ꙟкинарѫ лȣи Адамь, ка нище роби домнȣ-сѫȣ, ши ле пȣсе нȣме Адамь тȣтȣ-рора, кърiꙗшь пре подоаба еи; къ пънѫ ачiа ръѡтъци хитлѣни ꙟ инима лȣи нȣ ера.

Адȣрми Адамь сомнȣл чель амарь, ꙟчепътȣра къдерiеи, ши ꙟi атинсе ѕидиторюл кътрѫ коастеле лȣи ши лȣѡ ось де-и фѣче соць, ши се дещептѫ Адамь де ѡ въѕȣ, шi-и ѕисе Евва, че се кiамѫ вiацѫ, ꙗрѫ Адамь се кiамѫ пѫмѫнть рошiȣ.

А шаптѣ ѕи дȣмнеѕеȣ, дѣка съвърши тоате лȣкрȣриле бȣне але лȣи, а шаптѣ ѕи ѡдихни де тоате, ши ле пȣсе лѣще лор де ле ѕисе: ѡ! дои ꙟтъю нѫскȣци де ꙟ пѫмѫнть ши аи раюлȣи вiꙗтничи! ачастѣ тоате сънть адȣсе пентрȣ трѣба вострѫ! и тоате сѫ въ ꙟдȣлчици де сацiȣ, нȣмаи че вѫ ферици де помȣл пречепȣтȣлȣи, къ ꙟ час че вери мъꙟка кȣ амарь вецi мȣри, ꙗрѫ де въ вецi фери вiацѫ несъвършитѫ фърѫ гриже вецi мощени

Ꙇрѫ еи се спѫрѣрѫ де кȣвѫнть, ши се феріꙗ де ачел помь ка де ȣнь врѫжмаш.

Ꙇрѫ діаволȣл вѫꙁȣ віꙗца лѡр ꙟтр'атѫта бине ꙟ раю ка ꙟџеріи, че нȣ пȣтȣ рѫбда, че арȣꙟкѫ ȣрџіе спр'иншіи кȣ пиꙁмѫ, ши-шь афлѫ хитленіꙗ лȣи шарпеле ка ȣнь вась, де се апропіе де ароми пре стрѫмоаша, де-и арѫтѫ поамеле фрȣмоасе ла ведѣре ши дȣлчи ла гȣстаре, ши минци ꙟтѫю де-и шопти: мѫꙟкаци, ꙁисе, кѫ веци фи ка Дȣмнеꙁеȣ, де веци щи бинеле ши рѫȣл. Ꙇрѫ дѣка аȣꙁи ачѣста Ѥвва, нȣмаи кѫт се противи сфатȣлȣи шарпелȣи че фȣ ꙟвѫцать де сатана, дечи гȣстѫ, ши дѣде ши лȣ Ꙗдамь де мѫнкѫ, ꙇрѫ нȣмаи кѫт се вѫꙁȣрѫ голи ши се рȣшинарѫ ȣнȣл де алть. Ѡ марникѫ неаскȣлтаре! ѡ нѫпрасникѫ кѫдѣре! кѫ ꙟвѫцѫгȣра а прѣ ꙟнѫлцатȣлȣи дȣмнеꙁеȣ ꙁидиторюл нȣ аȣ аскȣлтать, ꙇрѫ сфатȣл челȣи ꙟџерь кѫꙁȣт л'аȣ лȣать. Дѣчіꙗ-ши акоперирѫ рȣшина кȣ фрȣнꙁе, ши се аскȣнсерѫ сȣпть десиме де тȣртѣле; ꙇрѫ дȣмнеꙁеȣ щіȣ ачѣста, ши ле поносȣи пентрȣ неаскȣлтара лѡр, шï-и скоасе де ꙟ раю, де-и педепси кȣ ѡстенить ши кȣ гимпи ле ꙟпȣꙟгь, ши кȣ трȣдѫ ши кȣ дȣрори сѫ се хрѫнѣскѫ ши кȣ дȣрори сѫ лȣкрѣꙁе пѫмѫнтȣл; ши Ѥвва грижа бѫрбатȣлȣи-шь ши рȣл нѫскȣтȣлȣи сѫ-ль поарте; шï-и ꙟвѫскȣ ꙟ піеи де трȣпь, де лѫкȣа ꙟнаинтѣ раюлȣи ши плѫнџа немѫꙟгѫꙗть. Дѣчіꙗ-ш кȣноскȣ мȣꙗра, ши нѫскȣ пре Ꙗвел ши пре Каинь. Де атȣнче ꙟтрѫ ꙁавистіꙗ ꙟ лȣме, кѫ се скȣлѫ Каинь де ȣчисе пре фрате-сѫȣ Ꙗвел. Дѣчіꙗ се ꙟмȣлцирѫ ѡаменіи пре пѫмѫнт ꙟпреȣнѫ кȣ рѫутѫциле. Ши трѫи Ꙗдамь 230 де аи; ꙇрѫ нѫскȣ ши пре Сиѳь; ꙇрѫ де тот трѫи Ꙗдамь 932.

Сиѳь гѫси де нȣмеле лȣи Дȣмнеꙁеȣ, ши пȣсе нȣме стѣлелѡр ши тоатѫ философіꙗ, ши нѫскȣ пре Ѥнос. ши трѫи де тот 912 аи. Ѥнос нѫскȣ пре Каинань, ши трѫи 905 аи. Каинань нѫскȣ пре Малелеиль, ши трѫи 715 аи; ши Малелеиль нѫскȣ пре Маѳȣсаль...

Ѥнос нѫскȣ пре Каинань, ши трѫи 905 аи.

тоцй сѫ се пѫрѫсѣскѫ де рѫȣ, че ниме нȣ-л аскȣлта: дечи-л ...
дȣмнезеȣ сѫ факѫ корабїе, ши ѡ гѫти: дечи словози дȣмнезеȣ
слоата черюлȣи, ши се вѫрсарѫ плои де акоперирѫ пѫмѫнтȣл.
Ное ꙟтрѫ ꙟ корабїе кȣ фечорїи ши кȣ нȣрориле, ши тримисе дȣм-
незеȣ де чѣле де пре пѫмѫнть де тоате вителе, ши фїери ши
пасери, де се адȣнарѫ кȣ-нȣс ꙟ корабїе: дѣчїа ꙟнѫлцѫ апа ко-
рабїа ши еи се мѫнтȣирѫ, ꙗрѫ алалци тоци се некарѫ.

Де ꙟчепȣтȣл лȣмїеи пѫнѫ ла потопь 2242 де ани. Какъ
стѫтȣ плоꙗ ши скѫзȣрѫ апеле, еши Ное де ꙟ корабїе кȣ тоате
сȣфлетеле ши дыханїиле кѫте ера ꙟ корабїе, ши ꙗрѫ се дȣ
мȣлциме а тоате сȣфлетеле. Дечи дȣпѫ потопь Симь нѫскȣ пре
Арфазадь, ши трѫи 500 де ани. Арфазадь нѫскȣ пре Каинан, ши
трѫи 420 де ани. Каинань нѫскȣ пре Салал, ши трѫи 405 ..
Салал нѫскȣ пре Еверь, ши трѫи 330 де ани. Еверь нѫскȣ пре
Фалекь, ши трѫи 133 де ани. Фалекь нѫскȣ пре Рагавь, ши трѫи
123 де ани. Ꙟ зилеле лȣ Фалекь сѣȣ ꙟчепȣт стлѫпȣль:

ꙞПЪРЪЦЇА ЛȢИ НȢВРОД.

Кѫ се скȣлѫ де ꙟ рȣда лȣи Симь ȣнь ѡмь, анȣме Неврод, ши
се пȣсе ꙟтѫю домнь пре пѫмѫнт, ши зисе кѫ апȣкѫ чинстаꙗ
дȣмнезеȣ де ѡ пȣсе спре ель кѫ ꙗсте дȣмнезеȣ, ши ...
пѫмѫнтȣл, ши невои ѡаменїи сѫ факѫ [стлѫпȣль], дечи ꙟчепȣрѫ а
лȣкра пѫнѫ ꙟ 40 де ани: тотȣ-л ꙟнѫлцарѫ, пȣцинь нȣ ...
крѫгȣл лȣмїеи. Лимба ле ера тот ȣна, ши ера пȣши 72 де дерегѫ-
тори. Дечи дȣмнезеȣ ле вѫзȣ небȣнїа ши остенѣла ꙟ дешерть
дѣчїи ле ꙟпѫрци лимбиле пре дерегѫтори, нȣмаи Еверь че-ш цинȣ
лимба кȣ чата-ш. Дела потопь пѫнѫ ла стлѫпь 600 де ани.

Дѣчїа се рѫсфирарѫ лимбиле престе тоатѫ лȣмѣ, ши дела
стлѫпь Рагавь нѫскȣ пре Серȣх ши трѫи 135 де ани. Ачест
Серȣх ꙟчепȣ ꙟтѫю а фаче дȣмнезеи, дечи ꙟчепȣрѫ ѡаменїи а
се ꙟкина бозилѡр ши ȣитарѫ кȣ тотȣл пре дȣмнезеȣ, ши ..
ꙟмплȣ лȣмѣ де рѫȣтѫци, ши-ш фѫча четаци, карїи ȣнде деспѫр-
лека, ѡчине ши церрь, карїи пре рȣдѫ. Де ꙟ рȣда лȣ Афеть
Троꙗнь фѣче Троада: Асȣрдинь, рȣда лȣ Симь, фѣче Вавилонȣл
че се кїамѫ Асирїа: Месремь, ден рȣда лȣи Хамь, фѣче Мисрȣл
анȣме Егѵпетȣл:

ꙞПЪРѪЦЇА ЕГѴПЕТȢЛȢИ.

Дѣка се мȣлцирѫ лимбиле пре пѫмѫнть, ꙟтѫю се скȣлѫ ꙟ
пѫрѫцїа де Егѵпет, ши ꙟчепȣрѫ а лȣа бирь де пре ла ...

ши фъча рѫȣ мȣлть, рѫѕбоае, жафȣри, фȣртȣшагȣри, кȣрвїи, ȣ-
чидери; маи рѫȣ ера кѫ се ꙟкина боѕилѡр: де врѣ иждери чинева
чева пре лȣме, еи-ль фъча кѫ е дȣмнеѕеȣ ши-л скрїа икоанѫ
де и се ꙟкина; ши аȣ цинȣт ꙟпѫрѫціа Єгуптѣнїи 1663 де аи.

ꙟПЪРѪЦЇѦ ꙖСѴРЇИЛѠР.

Серȣх нѫскȣ пре Нахорь, ши трѫи 137 де аи; Нахорь нѫскȣ пре Ѳара, ши трѫи 209 де аи; Ѳара нѫскȣ пре Ꙗвраамь, ши трѫи 200 де аи. Де ꙟпѫрцира лимбилѡр пѫнѫ ла Ꙗвраамь 1072, ꙗрѫ дела Ꙗдамь пѫнѫ ла Ꙗвраамь 3320 де аи. Ꙗвраамь кѫндь фȣџи дела Ꙗвимелех, ꙟпѫратȣл Єгѵпетȣлȣи, ꙟтрȣ Ꙗсиріа, атȣнче се рѫдикѫ домнȣл Ꙗсирїилѡр, Виль чел маре ши таре, де-ль ава ши-л чинстїа ка пре дȣмнеѕеȣ, ачела добѫнди ꙟпѫрѫціа де ла Єгѵптѣны, ши аȣ цинȣт ꙟпѫрѫціа Ꙗсирїанїи 1300 де аи, пѫнѫ ла Сарданапал.

ꙟПЪРѪЦЇѦ ЛȣИ СОСТРЇЕ ЄГѴПТѢН.

Мȣлте церь ши бѫрбаци бȣни адȣсе Сострїе, ши пȣрчѣсе де ꙟблѫ маи тоатѫ лȣмѣ, ши бирȣи; дѣчїа невоиа пре тоци сѫ-и дѣ бирь; токма ꙟблѫ ѕѣче аи, ши се ꙟтоарсе кȣ мȣлтѫ добѫндѫ; ши ѡбори ши ꙟпѫрѫціа Ꙗсѵрїилѡр. Дѣка мȣри Сострїе, ꙗрѫ крескȣ ꙟпѫрѫціа Ꙗсѵрїилѡр. Ꙗвраамь нѫскȣ пре Ісаакь, ꙗрѫ Ісаакь нѫскȣ пре Ꙗкѡвь, Ꙗкѡвь нѫскȣ пре Левїе, Левїе нѫскȣ пре Каѳа, Каѳь нѫскȣ пре Ꙗрамь, Ꙗрамь нѫскȣ пре Мѡѵси. Кѫндь фȣ Мѡѵси де 85 де аи, атȣнче скоасе пре рȣда ѡѵреꙗскѫ де ꙟ робїа лȣ Фараѡнь де ꙟ Єгѵпет, шї-и трекȣ мара рошїе кȣ пȣтѣра лȣ дȣмнеѕеȣ пре ȣскать, ши аȣ трѫить ꙟ пȣстїе 40 де аи, ши аȣ мѫꙟкат манѫ сфѫнтѫ. Де ꙟ анȣл де ꙟтѫю а лȣи Ꙗвраамь пѫнѫ кѫндь аȣ ешит Ѥврѣии де ꙟ Єгѵпет 505 аи, ꙗрѫ дела потопь 3689. Дȣпѫ моартѣ лȣ Мѡѵси стѫтȣ Ісȣсь Навїинь, шї-и бѫгѫ дȣмнеѕеȣ ꙟ цара чѣа че ле фѫгѫдȣисе лȣ Ꙗвраамь, ши домни 27 де аи. Бѫтрѫни анȣме жȣдѣце 23 де аи, Гоѳѡноил 40 де аи, Стринїе 50 де аи, Меѳȣаѡд 80 де аи, Девора ши Баракь 20 де аи, Стринїе 20 де аи, Мадинее 7 аи, Гедеѡнь 40 де аи, Ꙗвимелех 6 аи, Ѳѡла 20 де аи, Ꙗирь 10 аи, Маните 18 аи, Єѳае 6 аи, Монь 7 аи, Єлѡмь 10 аи, Лавдѡн 8, Стринїе 40 де аи, Самѱѡнь чел таре 20 де аи, Попа Илїа 20 де аи. Де'нчепȣтȣл лȣ Самоиль кȣ Саȣл пѫнѫ ла Давидь 40 де аи.

тоци сѫ се пѫрѫсѣскѫ де рѫ8, че ниме н8-л аск8лта: дечи-л ꙟвѫцѫ д8мнезе8 сѫ факѫ корабїе, ши ѡ гѫти; дечи слобоѕи д8мнезе8 слоата чер1юл8и, ши се връсаръ плои де акоперирѫ пѫмѫнт8л. Ное ꙟтрѫ ꙟ корабїе к8 фечорїи ши к8 н8рориле, ши тримисе д8мнезе8 де чѣле де пре пѫмѫнть де тоате вителе, ши фїери ши пасери, де се ач8арѫ к8-н8с ꙟ корабїе; дѣчїѧ ꙟнѫлцѫ апа корабїѧ ши еи се мѫнт8ирѫ, ꙗрѫ алалци тоци се некарѫ.

Де'нчеп8т8л л8мїеи пѫнѫ ла потопь 2242 де ани. Кѫндь стѫт8 плоꙗ ши скѫѕ8рѫ апеле, еши Ное де ꙟ корабїе к8 тоате с8флетеле ши дыханїиле кѫте ера ꙟ корабїе, ши ꙗрѫ се дѣде м8лциме а тоате с8флетеле. Дечи д8пѫ потопь Симь нѫск8 пре Ярфаѕадь, ши трѫи 500 де ани. Ярфаѕадь нѫск8 пре Каинан, ши трѫи 420 де ани. Каинань нѫск8 пре Салла, ши трѫи 405 ани. Салла нѫск8 пре Ѥверь, ши трѫи 330 де ани. Ѥверь нѫск8 пре Фалекь, ши трѫи 133 де ани. Фалекь нѫск8 пре Рагавь, ши трѫи 123 де ани. Ꙟ ѕилеле л8 Фалекь сѣ8 ꙟчеп8т стлѫп8ль:

ꙞПЪРЪЦЇѦ ЛѸИ НЄВРОД.

Кѫ се ск8лѫ де ꙟ р8да л8и Симь 8нь ѡмь, ан8ме Неврод, ши се п8се ꙟтѫю домнь пре пѫмѫнт, ши ѕисе кѫ ап8кѫ чинста л8и д8мнезе8 де ѡ п8се спре ель кѫ ꙗсте д8мнезе8, ши мѫс8рѫ пѫмѫнт8л, ши невои ѡаменїи сѫ факѫ [стлѫп8ль], дечи ꙟчеп8рѫ а л8кра пѫнѫ ꙟ 40 де ани: тот8-л ꙟнѫлцарѫ, п8цинь н8 аж8нсе крѫг8л л8нїеи. Лимба ле ера тот 8на, ши ера п8ши 72 де дерегѫтори. Дечи д8мнезе8 ле вѫѕ8 небенїѧ ши остенѣла ꙟ дешерть, дѣчїи ле ꙟпѫрци лимбиле пре дерегѫтори, н8маи Ѥверь че-ш цин8 лимба к8 чата-ш. Дела потопь пѫнѫ ла стлѫпь 600 де ани.

Дѣчїѧ се рѫсфирарѫ лимбиле престе тоатѫ л8мѣ, ши д8пѫ стлѫпь Рагавь нѫск8 пре Сер8х ши трѫи 135 де ани. Ячесть Сер8х ꙟчеп8 ꙟтѫю а фаче д8мнезеи, дечи ꙟчеп8рѫ ѡаменїи а се ꙟкина коѕилѡр ши 8итарѫ к8 тот8л пре д8мнезе8, ши се ꙟмпл8 л8мѣ де рѫѡтѫци, ши-ш фѫчѧ четаци, карїи 8иде дескѫлека, ѡчине ши церрь, карїи пре р8дѫ. Де ꙟ р8да л8 Яфеть, Троꙗнь фѣче Тролда; Яс8рдинь, р8да л8 Симь, фѣче Вавулон8л, че се кїамѫ Ясурїа; Месремь, ден р8да л8и Хамь, фѣче Мисїрюл ан8ме Ѥгупет8л:

ꙞПЪРѪЦЇѦ ЄГУПЄТѸЛѸИ.

Дѣка се м8лцирѫ лимбиле пре пѫмѫнть, ꙟтѫю се ск8лѫ ꙟпѫрѫцїѧ де Ѥгупет, ши ꙟчеп8рѫ а л8а бирь де пре ла алцїи,

ши фъча ръȣ мȣлть, ръзболе, жафȣри, фȣртȣшагȣри, кȣрвїи, ȣчидери; маи ръȣ ера къ се ꙟкина козилѡр: де врѣ иждери чинева чева пре лȣме, еи-ль фъча къ е дȣмнезеȣ ши-л скрїа икоанѫ де и се ꙟкина; ши аȣ цинȣт ꙟпърѫцїа Єгvптѣнїи 1663 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇА АСVРЇИЛѠР.

Серȣх нѫскȣ пре Нахорь, ши тръи 137 де ани; Нахорь нѫскȣ пре Ѳара, ши тръи 209 де ани; Ѳара нѫскȣ пре Авраамь, ши тръи 200 де ани. Де ꙟпърцира лимбилѡр пънѫ ла Авраамь 1072, ꙗрѫ дела Адамь пънѫ ла Авраамь 3320 де ани. Авраамь кънд фȣџи дела Авимелех, ꙟпъратȣл Єгvпетȣлȣи, ꙟтрȣ Асирїа, атȣнче се рѫдикѫ домнȣл Асирїилѡр, Виль чел маре ши таре, де-ль ава ши-л чинстїа ка пре дȣмнезеȣ, ачела добѫнди ꙟпърѫцїа де ла Єгvптѣны, ши аȣ цинȣт ꙟпърѫцїа Асирїанїи 1300 де ани, пънѫ ла Сарданапал.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ СОСТРЇЕ ЄГVПТѢН.

Мȣлте церь ши бѫрбаци бȣни адȣсе Сострїе, ши пȣрѣсе де ꙟбелѫ маи тоатѫ лȣмѣ, ши бирȣи; дѣчїа невоиа пре тоци съ-и дѣ бирь; токма ꙟбелѫ зѣче ани, ши се ꙟтоарсе кȣ мȣлтѫ добѫндѫ; ши ѡбори ши ꙟпърѫцїа Асvрїилѡр. Дѣка мȣри Сострїе, ꙗрѫ крескȣ ꙟпърѫцїа Асvрїилѡр. Авраамь нѫскȣ пре Їсаакь, ꙗрѫ Їсаакь нѫскȣ пре Ꙇкѡвь, Ꙇкѡвь нѫскȣ пре Левїе, Левїе нѫскȣ пре Каад, Каадь нѫскȣ пре Арамь, Арамь нѫскȣ пре Мѡvси. Кънд фȣ Мѡvси де 85 де ани, атȣнче скоасе пре рȣда ѡvреѧскѫ де ꙟ робїа лȣ Фараѡнь де ꙟ Єгvпет, шї-и трекȣ мара рошїе кȣ пȣтѣра лȣ дȣмнезеȣ пре ȣскать, ши аȣ трѫить ꙟ пȣстїе 40 де ани, ши аȣ мѫꙟкат манѫ сфѫнтѫ. Де ꙟ анȣл де ꙟтъю а лȣи Авраамь пънѫ кънд аȣ ешит Ѡврѣии де ꙟ Єгvпет 505 ани, ꙗрѫ дела потопь 3689. Дȣпѫ моартѣ лȣ Мѡvси стътȣ Ісȣсь Навїинь, шї-и бъгѫ дȣмнезеȣ ꙟ цара чѣа че ле фъгѫдȣисе лȣ Авраамь, ши домни 27 де ани. Бѫтрѫни анȣме жȣдѣце 23 де ани, Годѡноил 40 де ани, Стринїе 50 де ани, Меѡȣаѡд 80 де ани, Девора ши Варакь 20 де ани, Стринїе 20 де ани, Мадинее 7 ани, Гедеѡнь 40 де ани, Авимелех 6 ани, Ѳѡла 20 де ани, Аирь 10 ани, Маните 18 ани, Єдле 6 ани, Монь 7 ани, Єлѡмь 10 ани, Лавдѡн 8, Стринїе 40 де ани, Самѱѡнь чел таре 20 де ани, Попа Илїа 20 де ани. Де'нчепȣтȣл лȣ Самоиль кȣ Саȣл пънѫ ла Давидь 40 де ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȣИ КȣРЬ.

Дѣчїа се скȣлѫ де ꙟ Персида Кȣрь кȣ ȣнкю-сѫȣ Дарїе Мидѣнȣл, ши спарсерѫ ꙟпърѫцїа Вавѵлѡнȣлȣи, ши пери рѫȣ Валтасарь; дѣчїа стѫтȣ ꙟпърать маре пре лȣме Кȣрь, ши аȣ ꙟпърѫцить 30 де ани, ши слобоѕи Кȣрь Оврѣии де ꙟ робїе, шї-и лѫсѫ сѫ-ши факѫ четате ꙟ Іерȣсалимь ши ꙟ бесѣрека Сїѡнȣлȣи, кѫ се ꙟплȣрѫ атȣнче 70 де ани де кѫндь ера робици. Дȣпѫ Кȣрь ꙟпърѫци Камвись 7 ани, Дарїе Истаспь 36 де ани, ши мȣлте острове ши цѫри кȣ четѫци добѫнди, ши Анатолїа кȣ тотȣл. Ачеста Дарїе ꙗрѫ слобоѕи Иѕраилїи ла очине-ш, ши ле пȣсе маи маре пре Зоровавель, стренепотȣл лȣи Давидь, ши пȣрчѣсерѫ де чинчи ори кѫте о мїе де мїи, ши 1000 де попи. Дȣпѫ Дарїе стѫтȣ Ѯерсь, ачеста адȣнѫ ощи мари, пре апѫ ши пре ȣскат, де се лови кȣ Гречїи, ши нȣ фолоси немикѫ, че се ꙟтоарсе рȣшинать, ши ꙟпърѫци 28 де ани. Артаѯерсь кȣ мȣꙗрѫ лȣи 41 де ани, Дарїе Арсихонь 4 ани, ши алцїи с'аȣ ѡрѫндить де с'аȣ мѫнать дела Кȣрь де ꙟтѫю пѫнѫ ла Дарїе чел бѫтȣт де Алеѯандрȣ 230 де ани. Артаварсамь ꙟпърѫци 6 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȣИ АЛЕѮАНДРȣ МАКИДОН.

Дела Адамь пѫнѫ ла Алеѯандрȣ Макидонь 5167 де ани, ачеста ѡбори домнїа Тȣрчилор ши плекѫ Индїа, Сирїа, Финикїа ши тоци домнїи пѫмѫнтȣлȣи ши тоци витѣжїи лȣмїеи, дела рѫсѫрит пѫнѫ ла апȣс, ши с'аȣ плекат лȣи, ши ꙟпърѫци де тоть 38 де ани, ши мȣри отрѫвит ꙟ Вавѵлѡнь, шї-и се ꙟпърци ꙟпърѫцїа ꙟ 4 пѫрци: ȣнїи цинѣ Сирїа ши Финикїа, алцїи рѫсѫритȣл, ши алцїи апȣсȣл.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȣИ ПОТОЛОМЕИ ЕПȣРЕ.

Пре Егѵпеть ши пре Алеѯандрїа ꙟтѫю стѫтȣ Потоломеи Епȣре, ачеста се рѫдикѫ ши придѫди сȣпть мѫна лȣи цѫри мȣлте, ши пре ачѣле локȣри кȣ тотȣль, ши авȣ комоарѫ мȣлтѫ, ши ꙟпърѫци 40 де ани; ши ꙗбїꙗ ши алцїи сѫ-и кїꙗме Потоломеи ꙗрѫ. Потоломеи Брата 38 де ани, ачеста невои пре Еврѣи де скоасерѫ кѫрциле лѡр тоате де ꙟ оврееци гречѣще. Потоломеи Евергеть 25 де ани, Антїѡх Епифань 4 ани, Потоломеи Филопаторь 25 де ани, Потоломеи фїюл лȣи 20 де ани, Потоломеи Фȣско 17 ани, Потоломеи Алеѯандрȣ 10 ани, Потоломеи фрате-сѫȣ 8 ани,

Потоломеи Дïѡнис 30 де ани, Iiотоломеи Патрь 22 де ани, Клеѡпатра ꙟпъръцѣса лȣ цинȣть ꙟпъръцïа Єгѵпетȣлȣи, ши с'аȣ мъниат дела Потоломеи Єпифань пънѫ ла Клеѡпатра 300 де ани. Де атȣнче се лъръцïѫ пре лȣме ꙟпъръцïа Римȣлȣи; ачѣстѣ кȣм не фȣ пȣтѣрѫ нои скрисем.

ꙞПЪРѪЦÏА ТРОꙖНИЛѠР.

Сѫ ꙟчѣпем де акȣм аръта ши де ꙟпъръцïа Римлѣнилѡр де'нчепȣтȣл лѡрь. Пре врѣме че ꙟпъръцïа Давидь Iерoсалимȣл, ꙗрѫ ꙟ Троада домнïа Прïамь ши ава доамнѫ ши нъскȣрѫ де'нтр'жнсѫ фечори мȣлци, де-и кема кавра(?), ꙗрѫ Прïамь вѫѕȣ атȣнче ȣн вись, пърȣ-и кѫ вѫѕȣ ȣн тъчюне апринсь ешиндь дин трȣпȣл мȣерïеи лȣи ши дѣде де о парте вѫнть де арсе четата тоатѫ; ши спȣсе ачѣста философилорь, еи ръспȣнсерѫ кѫ: арѫ фи маи бине че ва наще сѫ-л арȣнчи ꙟ фок; ꙗрѫ кȣрȣндь нъскȣ анȣме Ꙗлеѯандрȣ, коконь фромошел, шï-и фȣ милѫ а-л пïардера, че-л лепъдѫ ꙟтр'ȣн кѫмпь, ши-ль афларѫ неще пъстори де-ль лȣарѫ шï-и пȣсерѫ нȣме кȣм кема ачел кѫмпь: Парïе. Дечи дѣка крескȣ воиникь, ель фȣ кȣноскȣт де Прïамь; дечи-л лȣѡ ла динсь, кѫ-и пърȣ кѫ аȣ скѫпать де пакосте; че че ꙗсте сѫ фïе нȣ се поате трѣче. Дѣчïа фѫрѫ пестѣлѫ Ꙗлеѯандрȣ Парïе, елȣ-шь ȣчисе ȣн фрате ши прибеџи ꙟ Спарть, ȣнде е цара гречꙗскѫ, ла Менелаи; елȣ-л прïими ла динсȣл кȣ чинсте, ши-л цина ка пре ȣнь фечорь де домнь; Парïе вѫѕȣ пре Єлена мȣꙗра лȣ Менелаи, прѣ фрȣмоасѫ ши албѫ, дечи о прѣ ꙟдръџи, ши пȣсе окïи хитлѣнии спри'нса, ши ащептѫ пънѫ кѫндь се дȣсе Менелаи ѡареȣнде, атȣнче се скȣлѫ Ꙗлеѯандрȣ, дечи апȣкѫ пре Єлена кȣ тоатѫ авȣцïа лȣ Менелаи ши ꙟтрѫ ꙟ корабïе сѫ фȣгѫ пре маре ла Троада; ꙗрѫ фортȣна-и ѕмѫчи де-и скоасе ꙟ гȣра Нилȣлȣи, ла ȣнь лок анȣме Кановикȣл, ꙗрѫ соцïи лȣи де греȣ-л пърирѫ кътрѫ Противес, ꙟпъратȣл Єгѵпетȣлȣи, шï-и спȣсерѫ кȣм аȣ апȣкат ачѣ мȣꙗре кȣ бȣнѫтата тоатѫ а лȣ Менелаи, ꙗрѫ Противес и ꙟпȣтѫ кȣ амарь, дѣчïа-л гони ши опри пре Єлена кȣ тоатѫ авȣцïа, пънѫ ва вени домнȣ-сѫȣ ла динсѫ.

Дѣка се ꙟтоарсе Менелаи де ꙟ кале ши нȣ-ши гѫси мȣꙗрѣ, ниче бȣнѫтата, пȣсе скръбѫ маре, ши-ши дъръ фаца, ши-ши рȣмпа хаиниле, кȣ Дарïе сокрȣ-сѫȣ, ши адȣнѫ Гречïи тоци чеи маи мари, ши ле спȣсе де патимѫ ши ли се рȣгѫ фоарте ка сѫ се батѫ кȣ Троꙗнïи пентрȣ ел; еи се жȣрарѫ тоци сѫ-ши пȣе капетеле дерепть динса; ши ꙗтѫ мȣлци се скȣларѫ де пре

свade ши ꙟделꙋꙟгꙗ врѣме ей се ворь ꙟнꙗлца пре алте лимби, ши ꙁиди четатꙗ албꙗ ши лꙋꙟгꙗ, ш'алтꙗ четате нꙋме Леѡн. Ши лꙋ лꙋѡть свадꙗ мꙋлть кꙋ домнꙋл латинескь кꙋ Латин, Фавно, ши Тꙋрнѡсь Савлитꙋл, ши кꙋ алци домни де ꙟпрежꙋр, ши тотꙋ-и бꙗтꙋ Ѵнїа. Апои се ꙟпꙗкарꙗ ши ꙟпърцирꙗ лок де царꙗ. Дѣка мꙋри Ѵнїа, ель стътꙋ домнь фїю-сꙋ Асканїе, нъскꙋт де ꙟ Кревꙋса фата лꙋи Іріамь краю; дꙋпъ'нсꙋл стътꙋ фїю-сꙋ Теверь, ши ера мꙗндрꙋ ши витѣꙁь, ши мꙋри некать. Дѣчїи рꙗмасерꙗ дои фечори, Немиторь ши Амꙋлїе; Немиторь лꙋѡ домнїа, Амꙋлїе авꙋцїе, ши се скꙋлꙗ Немиторь де ꙋчисе фечорїи лꙋ Амꙋлїе тоци, іарꙗ пре ѡ фатꙗ ель ѡ пꙋсе попꙗ, ши пꙋсе лѣџе: фѣтеле че ворь фи попи сꙗ нꙋ се мꙗрите; іарꙗ іа се аместекасе кꙋ ѡаре-чине; дѣка аꙋꙁи Немиторь кꙗ е грѣ, пꙋсе де ѡ пꙗꙁїа пънꙗ кънdь нꙗскꙋрꙗ дои џѣмени; дечи пре денса ѡ бꙗгарꙗ ꙟ темницꙗ, іарꙗ пре коконїи и-лепъдарꙗ кꙋ ꙋнь чинь пре апа Тиверїеи сꙗ піарꙗ; іарꙗ дꙋмнеꙁеꙋ и-крꙋцꙗ, къ-и гꙗси ꙋнь поркарю нꙋме Фестꙋл, ши фѣче бине къ-и дꙋсе а касꙗ-ши, іарꙗ мꙋіарѣ лꙋи Лꙋпа нъскꙋсе ꙋнь коконь морть, кꙗ фꙋ воіа лꙋ дꙋмнеꙁеꙋ, дѣчїа и-пꙋсе сꙋгаши ꙟ локь де фечори. Дѣчїа ле ꙁисе нꙋме: Рѡм ши Ромил. Дѣка крескꙋрꙗ, лорь ле ера вїаца кꙋ поркарїи, де пъща тꙋрме ши фꙋра. Кꙋ нещїїтꙋл стрикарꙗ тꙋрма лꙋ Амꙋлїе, че ле ера мошь: татꙗ мꙗни-са. Дѣчї-и принсерꙗ шї-и дꙋсерꙗ ла Амꙋлїе, елꙋ-и вꙗꙁꙋ воиничи ши фрꙋмоши, ши афлꙗ къ-и сꙗмть непоци, ши адꙋнарꙗ глоате де скоасерꙗ пре Немиторь де ꙟ домнїе ши дѣдерꙗ лꙋ Амꙋлїе домнїа, іарꙗ Амꙋлїе дѣде авꙋцїе мꙋлтꙗ непоцилорь, де рꙗдикарꙗ ощи ши добꙗндирꙗ мꙋлте домнїи ши цꙗррь. Дꙋпꙗ ачѣа ꙁиди Ромил четате прѣ маре ши фрꙋмоасꙗ, дела Адамь пънꙗ с'аꙋ фꙗкꙋт Рꙋмꙋл 4708 де ани, ши кꙋ глас де бꙋчинь ꙋрꙗ: сꙗ аскꙋлте толтꙗ лꙋмѣ де четата че и се пꙋсе нꙋмеле Рꙋмь; дечи кꙗци есь де акола ей се кїамꙗ Рꙋмꙗни.

ꙟПЪРЖЦЇА ЛꙋI РОМИЛ ЧЕ АꙋI ꙟПЪРЖЦИТЬ ꙟТЪЮ ꙟ РꙊМЬ.

Дѣка мꙋри мошꙋл лꙋ Ромил, Амꙋлїе, атꙋнче се рꙗдикꙗ ꙟпъ-рать Ромил, ши адꙋнꙗ ѡамени мꙋлци де ꙟпрежꙋрь де-и бꙗгꙗ сꙗ лꙗкꙋіаскꙗ ꙟ Рꙋм, ши фꙋ ꙟтъю ꙟпърать Рꙋмꙋлꙋи Ромил, ши-ши токми боіари свѣтничи, тоть ꙟцелепци, ши мꙋлте цꙗррь плекꙗ сꙋпт сине, ши ꙟпърꙗци Ромил, 48 де ани. Номань Пом-пилїѡнь стътꙋ домнь дꙋпꙗ Ромил, ачеста токми 12 лꙋни ꙟтрꙋ ань, нꙋме Генꙋарїе ши Феврꙋарїе, ши алте бꙋнꙗтъци мꙋлте

рѫдикарѫ парѫ, ши вѫѕȣрѫ Гречїи атȣнче мѣрсерѫ ши принсерѫ порциле, ши ꙟтрарѫ ꙟ четате: дѣчїа аша добѫндирѫ Гречїи Троада. Дечи жȣнгѣ пре воевоѕи пре маи мари, ши кȣ дерептȣл ѕикѫндь: де ꙟ брѫкаци пѫнѫ ꙟ мȣери, ши коконїи фѫрѫ милѫ ера ȣчиши, шї-и рѫтеѕа ка кȣ сѣчера спичеле некрȣцать. Ши дѣка се сѫтȣрарѫ де жефȣит ши де тѫꙗть, апринсерѫ ши четата де арсе пѫнѫ ꙟ ѳемелїе. Дѣчїа се скȣлѫ Менелаи дȣпѫ спартȣл Троадеи де аȣ кинȣит пре маре ши аȣ рѫтѫчить: ши дѣка-ши афлѫ мȣꙗра Єлина ꙟ Єгѵпеть ꙟ четате ꙟ Мемфа, ши аȣ оспѫць дела Претеȣ ꙟпѫрать, ши с'аȣ мѫнать де тоть 8 ани дȣпѫ рѫсипитȣл Троадеи пѫнѫ че аȣ венить Менелаи ꙟ касѫ ши ꙟ Спарть, ꙗтѫ се сфѫрши повѣста де Троꙗни, ка ꙟ скȣрть деплинь, н'ам скрись ка Омирь, кѫ ель аȣ авȣть лимбѫ дȣлче де ꙗȣ фость драгь а подоби повестиле.

ДЕ ꙞЧЕПȢТȢЛ РУМЛѢНИЛОР.

Сѫ ꙟчѣпемь а скрїе де акȣм тѫрїа ши пȣтѣра Рȣмѫнилорь, де ȣнде с'аȣ ꙟчепȣть ши аȣ цинȣть пѫмѫнтȣл тоть ши цѫри. Дечи дȣпѫ прада Троадеи, Єнїа џинереле лȣ Прїамь краю с'аȣ скѫпать, саȣ-л де слобоѕисе оџїанїи, ель се мȣтѫ кȣ тоатѫ рȣда лȣи, кȣ кѫци скѫпасе, ꙟ цара Венецїеи. Дечи Єнеа кȣ кѫци нотасе кȣ нȣнсȣл фѣчерѫ враже ши лȣарѫ плѫѕȣит, кѫ ле ѕисе скрипть: сѫ ноате де акола спре апȣсь пѫнѫ вор соси ла ȣнь кѫмпь ши ле се ва ȣмпла маса лорь де хранѫ, аколо сѫ дескалече царѫ, ꙗрѫ ȣнде ва мȣри о витѫ фȣгѫндь де остенитѫ акола сѫ факѫ четате. Ши лȣарѫ ачесть плаѕь, дечи сосирѫ ла ачель кѫмпь ши фѣчерѫ колики. Ꙗколо ера ꙗрбѫ, де ѡ кема сѣлинѫ, мȣлтѫ; ши прѫнѕиндь еи, ȣнȣль гȣстѫ сѣлинѫ, дѣчїа ш'алтȣл ши ш'алтȣл, атȣнче стригарѫ: акȣм ни се ꙟмплȣ плѫѕȣитȣл кȣ мѣселе. Дечи врȣрѫ сѫ факѫ сфарѫ, кȣ скроафѫ грасѫ, ꙗрѫ ꙗ се ѕмѫчи де ꙟ мѫна Єнїеи; ель ѡ гони токма 4 миле пѫнѫ ѡстени, ши скроафа ѡкоси де кѫѕȣ, ши нѫскȣрѫ ѡдатѫ 30 де пȣрчеи. Єнїа ꙟцелѣсе кѫ се ворь мȣлци пре аколо, ши аȣѕи глас де-и ѕисе сѫ ѕидѣскѫ акола четате. Дѣка ꙟчепȣ а ѕиди, тѫмплѫ-се де вѫѕȣ фокь де'нтрȣ ачел локь, ши вени ȣнь лȣпь де ꙟ пѫдȣре ши пȣрта гѫтежїи де бѫга ꙟ фокь, ꙗрѫ ȣнь вȣлтȣрь бѫтѣ кȣ арепиле ши адȣча вѫнть де-ль аџица, ꙗрѫ ѡ вȣлпе хитлѣнѫ немери де-ши ȣда коада ꙟ апѫ ши скȣтȣра пре фок де врѣ сѫ-ль стингѫ: еи-ль априндѣ, ꙗрѫ ꙗ стѫнџа; ꙟсѫ апои кирȣирѫ еи, ꙗрѫ ꙗ фȣџи: дечи пречепȣ Єнїа, кѫ кȣ мȣлте

свадє ши ꙟделȣнгѫ врѣме еи се ворꙿ ꙟнѫлца пре алте лимби, ши ѕиди четата албѫ ши лȣнгѫ, ш'алтѫ четате анȣме Левꙿн. Ши лȣ левꙿ свадѫ мȣлтꙿ кȣ доминȣл латинескꙿ кȣ Латин, Фавно, ши Тȣрнꙋсꙿ Савлитȣл, ши кȣ алцꙇ домни де ꙟпрежȣр, ши тотȣ-и бѫта Бнїа. Апои се ꙟпѫкарѫ ши ꙟпѫрцирѫ лок де царѫ. Дѣка мȣри Бнїа, елꙿ стѫтȣ доминꙿ фїю-сѫȣ Асканїе, нѫскȣт де ꙟ Кревȣса фата лȣи Пріамꙿ краю; дȣпѫ'нсȣл стѫтȣ фїю-сѫȣ Теверꙿ, ши ера мѫндрȣ ши витѣѕꙿ, ши мȣри некатꙿ. Дѣчїи рѫмасерѫ дои фечори, Немиторꙿ ши Ꙗмȣліе; Немиторꙿ лȣѡ домнїа, Ꙗмȣліе лȣцїе, ши се скȣлѫ Немиторꙿ де ȣчисе фечорїи лȣ Ꙗмȣліе тоцꙇ, ꙗрѫ пре ѡ фатѫ елꙿ ѡ пȣсе попѫ, ши пȣсе лѣџе: фѣтеле че ворꙿ фи попи сѫ нȣ се мѫрите; ꙗрѫ ꙗ се аместекасе кȣ ѡаречине; дѣка лȣѕи Немиторꙿ кѫ е грѣ, пȣсе де ѡ пѫѕїа пѫнѫ кѫндꙿ нѫскȣрѫ дои џѣмени; дечи пре денса ѡ бѫгарѫ ꙟ темницѫ, ꙗрѫ пре коконїи и-лепѫдарѫ кȣ ȣнꙿ чинꙿ пре апа Тиверїеи сѫ піарѫ; ꙗрѫ дȣмнеѕеȣ и-крȣцѫ, кѫ-и гѫси ȣнꙿ поркарю анȣме Фестȣл, ши фѣче бине кѫ-и дȣсе а касѫ-ши, ꙗрѫ мȣꙗрѣ лȣи Лȣпа нѫскȣсе ȣнꙿ коконꙿ мортꙿ, кѫ фȣ воꙗ лȣ дȣмнеѕеȣ, дѣчїа и-пȣсе сȣгаши ꙟ локꙿ де фечори. Дѣчїа ле ѕисе нȣме: Рѡм ши Ромил. Дѣка крескȣрѫ, лорꙿ ле ера вїаца кȣ поркарїи, де пѫща тȣрме ши фȣра. Кȣ нецїїнȣтȣл стрикарѫ тȣрма лȣ Ꙗмȣліе, че ле ера мошꙿ: татѫ мѫни-сꙿ. Дѣчї-и принсерѫ шї-и дȣсерѫ ла Ꙗмȣліе, елȣ-и вѫѕȣ войничи ши фрȣмоши, ши афлѫ кѫ-и сѫмтꙿ непоцꙇ, ши адȣнарѫ глоате де скоасерѫ пре Немиторꙿ де ꙟ домнїе ши дѣдерѫ лȣ Ꙗмȣліе домнїа, ꙗрѫ Ꙗмȣліе дѣде лȣцїе мȣлтѫ непоцилорꙿ, де рѫдикарѫ оцїи ши добѫндирѫ мȣлте домнїи ши цѫррꙿ. Дȣпѫ ачѣа ѕиди Ромил четате прѣ маре ши фрȣмоасѫ, дела Адамꙿ пѫнѫ с'аȣ фѫкȣт Рѵмȣл 4708 де ани, ши кȣ глас де вȣчинꙿ ȣрѫ: сѫ аскȣлте тоатѫ лȣмѣ де четата че и се пȣсе нȣмеле Рѵмꙿ; дечи кѫцꙇ есꙿ де акола еи се кїамѫ Рȣмѫни.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ РОМИЛ ЧЕ АȢ ꙞПЪРѪЦИТЬ ꙞТЪЮ Ꙟ РѴМЬ.

Дѣка мȣри мошȣл лȣ Ромил, Ꙗмȣліе, атȣнче се рѫдикѫ ꙟпѫратꙿ Ромил, ши адȣнѫ ѡамени мȣлцꙇ де ꙟпрежȣрꙿ де-и бѫгѫ сѫ лѫкȣꙗскѫ ꙟ Рѵм, ши фȣ ꙟтѫю ꙟпѫратꙿ Рѵмȣлȣи Ромил, ши-ши токми боꙗри свѣтничи, тотꙿ ꙟцелепцꙇ, ши мȣлте цѫррꙿ плекѫ сȣпт сине, ши ꙟпѫрѫци Ромил, 48 де ани. Номанꙿ Помпилїѡнꙿ стѫтȣ доминꙿ дȣпѫ Ромил, ачеста токми 12 лȣни ꙟтрȣ анꙿ, анȣме Генȣаріе ши Фебрȣаріе, ши алте бȣнѫтѫцꙇ мȣлте

ръдикарѫ парѫ, ши бъѕȣрѫ Гречїи атȣнче мѣрсерѫ ши принсерѫ порциле, ши ꙟтрарѫ ꙟ четате: дѣчїѧ аша добѫндирѫ Гречїи Троада. Дечи жȣнгѣ пре воеводи пре маи мари, ши кȣ деренте ѕикѫнд: де ꙟ бръкаци пънѫ ꙟ мȣери, ши коконїи фърѫ мила ера ȣчиши, шї-и рътеѕа ка кȣ сѣчера спичеле некрȣцать. Ши дѣка се сътȣрарѫ де жефȣит ши де тъють, апринсерѫ ши четата де арсе пънѫ ꙟ ѳемелїе. Дѣчїѧ се скȣлѫ Менелаи дȣпѫ спартȣл Троадеи де аȣ кинȣит пре маре ши аȣ ръткчить: ши дѣка-ши афлѫ мȣюрѧ Єлина ꙟ Єгипеть ꙟ четате ꙟ Мемфа, ши авѣ оспѫць дела Претеȣ ꙟпърать, ши с'аȣ мънать де тоть 8 ани дȣпѫ ръсипитȣл Троадеи пънѫ че аȣ венить Менелаи ꙟ каса ши ꙟ Спарть, ꙗтъ се сфръши повѣстѧ де Троꙗни, ка ꙟ скȣрт деплинь, н'ам скрись ка Омирь, къ ель аȣ лѣȣть лимбѫ дȣлче де ꙗȣ фость драгь а подоби повестиле.

ДЄ ꙞЧЄПꙊТꙊЛ РꙊМЛѢНИЛОР.

Сѫ ꙟчѣпемь а скрїе де акȣм търїѧ ши пȣтѣрѧ Ръмѫнилорь, де ȣнде с'аȣ ꙟчепȣть ши аȣ цинȣть пѫмѫнтȣл тоть ши църи. Дечи дȣпѫ прада Троадеи, Єнїа цинереле лȣ Прїамь краю с'аȣ скѫпать, саȣ-л де слобоѕисе оцꙗнїи, ель се мȣтѫ кȣ тоатѫ рȣдалȣи, кȣ къци скѫпасе, ꙟ цара Венецїеи. Дечи Єнеа кȣ къци не-тасе кȣ нȣнсȣл фѣчерѫ враже ши лȣарѫ плѫѕȣит, къ ле ѕисе скрипть: сѫ ноате де акола спре апȣсь пънѫ вор соси ла ȣна кѫмпь ши ле се ва ȣмпла маса лорь де хранѫ, аколо сѫ дес-калече царѫ, ꙗрѫ ȣнде ва мȣри о витѫ фȣгъндь де остенитѫ акола сѫ факѫ четате. Ши лȣарѫ ачесть плаѕь, дечи сосирѫ ла ачель кѫмпь ши фѣчерѫ колики. Ꙗколо ера ꙗрбѫ, де ѡ кема сѣлинѫ, мȣлтѫ: ши прънѕиндь еи, ȣнȣль гȣстѫ сѣлинѫ. Дѣчїѧ ш'алтȣл ши ш'алтȣл, атȣнче стригарѫ: акȣм ни се ꙟмплȣ плѫ-ѕȣитȣл кȣ мѣселе. Дечи врȣрѫ сѫ факѫ сфарѫ, кȣ скроафѫ грасѫ. ꙗрѫ ꙗ се ѕмѫчи де ꙟ мъна Єнїеи; ель ѡ гони токма 4 миле пънѫ ѡстени, ши скроафа ѡкоси де къѕȣ, ши нъскȣрѫ ѡдатѫ 30 де пȣрчеи. Єнїа ꙟцелѣсе къ се ворь мȣлци пре аколо, ши аȣѕи глас де-и ѕисе сѫ ѕидѣскѫ акола четате. Дѣка ꙟчепȣ а ѕиди, тъмплѫ-се де ꙟъѕȣ фокь де'нтрȣ ачел локь, ши вени ȣнь лȣпь де ꙟ пъдȣре ши пȣрта гѫтежїи де бѫга ꙟ фокь, ꙗрѫ ȣнь вȣлтȣрь бѫтѣ кȣ арепиле ши адȣчѧ вънть де-ль аțица, ꙗрѫ о вȣлпе хитлѣнѫ немери де-ши ȣда коада ꙟ апѫ ши скȣтȣра пре фок де врѣ сѫ-ль стингѫ: еи-ль априндѣ, ꙗрѫ ꙗ стъница; ꙟсѫ апои бирȣирѫ еи, ꙗрѫ ꙗ фȣци: дечи пречепȣ Єнїа, къ кȣ мѫлте

сваде ши ꙟделȣнгѫ време еи се ворь ꙟнѫлца пре алте лимби, ши ѕиди четата албѫ ши лȣнгѫ, ш'алтѫ четате анȣме Лѡн. Ши лȣ авȣть свадѫ мȣлть кȣ доминȣл латинескь кȣ Латин, Фавно, ши Тȣрнѡсь Сабинтȣл, ши кȣ алци домни де ꙟпрежȣр, ши тотȣ-и бѫта Еніа. Апои се ꙟпѫкарѫ ши ꙟпѫрцирѫ лок де царѫ. Дѣка мȣри Еніа, ель стѫтȣ домнь фїю-сѫȣ Асканїе, нѫскȣт де ꙟ Кресȣса фата лȣи Пріамь краю; дȣпѫ'нсȣл стѫтȣ фїю-сѫȣ Теверь, ши ера мѫндрȣ ши витѣѕь, ши мȣри некать. Дѣчїи рѫмасерѫ дои фечори, Немиторь ши Амȣліе; Немиторь лȣѡ домнїа, Амȣліе авȣціе, ши се скȣлѫ Немиторь де ȣчисе фечорїи лȣ Амȣліе тоци, ꙗрѫ пре ѡ фатѫ ель ѡ пȣсе попѫ, ши пȣсе лѣџе: фѣтеле че ворь фи попи сѫ нȣ се мѫрите; ꙗрѫ ꙗ се аместекасе кȣ ѡре-чине: дѣка лȣѕи Немиторь кѫ е грѣ, пȣсе де ѡ пѫѕїа пѫнѫ кѫндь нѫскȣрѫ дои џѣмени; дечи пре денса ѡ бѫгарѫ ꙟ темницѫ, ꙗрѫ пре коконїи и-лепѫдарѫ кȣ ȣнь чинь пре апа Тиверїеи сѫ пиарѫ; ꙗрѫ дȣмнеѕеȣ и-крȣцѫ, кѫ-и гѫси ȣнь поркарю анȣме Фестȣл, ши фѣче вине кѫ-и дȣсе а касѫ-ши, ꙗрѫ мȣꙗрѣ лȣи Лȣпа нѫскȣсе ȣнь коконь морть, кѫ фȣ воꙗ лȣ дȣмнеѕеȣ, дѣчїа и-пȣсе сȣгаши ꙟ локь де фечори. Дѣчїа ле ѕисе нȣме: Рѡм ши Ромил. Дѣка крескȣрѫ, лорь ле ера вїаца кȣ поркарїи, де пѫщꙗ тȣрме ши фȣра. Кȣ нещїȣтȣл стрикарѫ тȣрма лȣ Амȣліе, че ле ера мошь: татѫ мѫни-са. Дѣчї-и принсерѫ шї-и дȣсерѫ ла Амȣліе, елȣ-и бѫѕȣ воиничи ши фрȣмоши, ши афлѫ кѫ-и сѫмть непоци, ши адȣнарѫ глоате де скоасерѫ пре Немиторь де ꙟ домнїе ши дѣдерѫ лȣ Амȣліе домнїа, ꙗрѫ Амȣліе дѣде авȣціе мȣлтѫ непоцилорь, де рѫдикарѫ ощи ши добѫндирѫ мȣлте домнїи ши цѫррь. Дȣпѫ ачѣа ѕиди Ромил четате прѣ маре ши фрȣмоасѫ, дела Адамь пѫнѫ с'аȣ фѫкȣт Румȣл 4708 де аи, ши кȣ глас де вѣчинь ȣрѫ: сѫ аскȣлте толтѫ лȣмѣ де четата че и се пȣсе нȣмеле Румь; дечи кѫци есь де акола еи се кїамѫ Рȣмѫни.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ РОМИЛ ЧЕ АȢ ꙞПЪРѪЦИТЬ ꙞТЪЮ Ꙟ РУМЬ.

Дѣка мȣри мошȣл лȣ Ромил, Амȣліе, атȣнче се рѫдикѫ ꙟпѫрать Ромил, ши адȣнѫ ѡамени мȣлци де ꙟпрежȣрь де-и бѫгѫ сѫ лѫкȣꙗскѫ ꙟ Рум, ши фȣ ꙟтѫю ꙟпѫрать Румȣлȣи Ромил, ши-ши токми боꙗри свѣтничи, тоть ꙟцелепци, ши мȣлте цѫррь плекѫ сȣпт сине, ши ꙟпѫрѫци Ромил, 48 де аи. Номань Помбиліѡнь стѫтȣ домнь дȣпѫ Ромил, ачеста токми 12 лȣни ꙟтрȣ ань, анȣме Генȣаріе ши Февруаріе, ши алте бȣнѫтѫци мȣлте

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸИ ТИТЬ ФІЮЛ ЛѸИ СПАСІАНЬ.

Лъсъ ши домніа фію-сѫѹ лѹи Тить, ѡмь дѹмнеѕеєск
прѣ воиникь бѹнь, ши ѡгодникь, ши фоарте ꙟдѹрѫторь ши
никь, ши-л юбіа боіарїи ши тоци църанїи де пре ꙟ тоатъ
мѣ. Ꙗчеста мѹлтѫ бръбъціє арътѫ, кѫть де врѣ фи ш'алтъ
алътѹра, дестоникь аръ фи фость а ѡ цина ши а ѡ
ши ѕича тоци: пънѫ нѹ вомь веда фаці ꙟпъратѹлѹи сѫ
ꙟтоарчемь ꙟтристаци ши мъхници; че-л апѹкѫ моарта
де врѣме, нѹмаи че домни дои аи.

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸИ ДОМѸНТІАНЬ.

Мѹтѫ-се парта де домніє лѹи Доментіань, паре-ць кѫ
ера фрате ши де'нтр'ѹн сѫнџе кѹ Тить, кѫ поѹтіа
аѹрь ши арџинть, де кърчмъріа венитѹриле ши адъѡџа
връса сѫнџе фъръ де милѫ, ши прѫда ѡаменїи. Ꙗчестѹа
ѹнь философь: кѹм ши кѫндь ва мѹри, ши чине ва домни
'нсь; елѹ-л кемѫ апроапе де ель де-ль ꙟтребѫ: даръ тѹ,
кѹм ши кѫндѹ-ци ва фи сфършеніа? ел спѹсе адевъръ,
ратѹл врѹ сѫ-ль ласе ꙟ менчюнѫ, ши ѕисе сѫ-ль арѕѫ де
ши атѹнчешь кѫѕѹ плоае маре де стинсе фокѹл, ши
ниџе кѫини легѫтѹриле де-ль слобоѕиръ, ши фѹ кѹм ѕисе фи-
лософѹл. Ꙗчест Доментіань мѹлть рѫѹ фѫча челора че креда
Хс., ши тремисе де адѹсеръ непоцїи лѹи Іаковь ши аи
фрацїи лѹи Хс. трѹпаше де ꙟ рѹда лѹи Давидь, ші-и ꙟтреба
ꙟпъръціа лѹи Хс. ѹнде-и ши кѫндь ва фи; еи ръспѹнсеръ кѫ
фи ла сфършеніа вѣкѹлѹи, ши нѹ е де пре частавѫ лѹме ꙟпърѫ
лѹи Хс.: елѹ-и лъсѫ, нѹ-и маи ꙟвъцѹи, ши порѹнчи сѫ нѹ
мѹнчаскѫ пре крещини: ши домни 15 аи; рѫѹ фѹ, рѫѹ се сфърш

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸИ НЕРѸЕ.

Кѫндѹ-ши дѣде ачеста сѹфлетѹль кѹ невое, Нерѹе де
добѫнди домніа. Ѿмь бѹнь ши милостивь, ши нѹ юбіа
бѫтъциле (sic). ниче слѹтіа пре ниме, че домни 1 ан,
патрѹ лѹны.

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸ ТРАІАНЬ КѸСАРЬ.

Нѹсесе ꙟ скаѹнь де ꙟпъръціа Траіань, воиникь ши
витѣѕь ши ръбдѹрибь ꙟтрѹ ж'декатѫ, ши дерепть ши

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸ КЛАВДІЕ КЕСАРЬ.

Ѩпѹкъ Клавдіе домнїа, ши ера блаꙁнъ ши фрикос, дечи кѫндь веніа чинева ла дѫнсь, мѫинте-л черка съ нѹ фїе армъ аскѹнсъ. ꙟ ꙁилеле ачестѹа фѹ фоаметѣ маре преспре тоатъ лѹмѣ; ши аѹ домнить 13 ани ши 9 лѹны.

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸ НЕРОНЬ КЕСАРЬ.

Стѫтѹ ши Неронь, ши ера фъръ рѹшине ши плинь де кѹрвїе, фъчѫ-шь воа трѹпѹлѹи ши пре воа пѫнтечелѹи, мъꙟка ши бѣ фъръ рѫндь ши ера тоть бѣть де винь. Ачеста-шь ѹчисе пре мѹмъ-са, ши рѫстигни пре свети Петрь, ши тъе капѹл лѹ свети Павель апостоль, ши мѹлть рѫѹ фѣче челора че мъртѹрисїа нѹмеле лѹ Хс. къ е фїюл лѹ дѹмнеꙁеѹ. Дѣкѫ-и вѫꙁѹръ Рѹмлѣнїи віаца порчѣскъ, ꙟтинатъ ши ꙟпѹцитъ, ел ера ѹрѫть тѹтѹрорь ши-л пъръсиръ, ши се спъре де се жѹꙟге ꙟсѹши; ши аѹ домнить 13 ани. Іѹтѹлїе 8 лѹны. Ши семнъ ѹнь нѹмъръторю де стѣле часѹл кѫндь ва мѹри ши фѹ аша. Ѩлѡнь 3 лѹни ши мѹри ѹчись де ѹнь Спасїань (sic).

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸ ВЕСПАСІАНЬ КЕСАРЬ.

Вени рѫндѹл ла Веспасїань де домнїе, къ-л алѣсе сфатѹл ши ѡщиле, пентрѹ къ ера ꙟцелепть ши бърбать бѹнь ши кѹ нѫрокь. Ачеста мѹлте ꙟпъръцїи аѹ бирѹить ши мѹлтъ авѹцїе адѹнъ, ши се ꙟтоарсе ꙟ Рѹмь пре маре, ꙗръ пре Тить фїю-съѹ 'л лъсъ ꙟ Іерѹсалимь кѹ ѡщи съ-и плѣче къ се лепъдасе де а фира сѹпт Рѹмлѣни. Дечи с'аѹ ꙟкись ꙟ четате мѹлци Ѽврѣи фъръ де нѹмъръ, ꙗръ Тить аѹ ѡколить кѹ ѡщиле четата ши ѡ аѹ бътѹть дои ани, пѫнъ ꙗѹ флъмѫнꙁить ши аѹ рѫсипить четатѣ, ши лѣѹ арсь бесѣрека. Дѣчїа аѹ перить ѹнїи де фоаме, алцїи ѹчиши, токма ѡ мїе де мїи, ши ши-аѹ лѹать роби 207 де мїи; аша пъцїа рѫѹ маре ши фоаме, кѫть ѹнїи-шь мъꙟка фечорїи, къ-и ажѹнсѣсе атѹнчи педепса лѹ Іс. кѹм ꙁисѣсе къ: нѹ се ва цинѣ піатръ пре піатръ ка съ нѹ се рѫсипѣскъ четата кѹ бесѣрека ши лорь перире. Ачѣста фѹръ дѣка трекѹръ 40 де ани дѹпъ ꙟнълцатѹл лѹи Хс. ꙟ черь. Веспасїань аѹ домнить 10 ани, ши аѹ мѹрит бътрѫнь.

менїе бȣнѫ, шї-и ера драци ꙟцелепцїи ши кѫртȣарїи, ш прѣ ꙟдȣрѫторю ши дарникъ. Спȣсерѫ кѫ нѫбѫданрѫ врѫжмаш и кȣ ѡщи спре цара Рꙋмȣлȣи де ѡ прѫда, ши нȣ ахѣ ц лȣа бани сѫ рѫдиче ѡщи, че скоасе тоате ферекѫтȣриле ди тещи, кѫте ера де аȣръ ши кѫте ера де арџинтъ, сѣле, ш ритарю, кѫдане, стиме ши вешментеле ꙟпѫрѫтѣсеи, ла т де скоасе де кȣмпѫра кȣи требȣиа, ши стрѫнсе лефе; ди дикѫ ѡщи ши ѡбори тоци врѫжмашїи сȣпт сабїа лȣи, ши талере де аȣръ ши де арџинтъ адȣсе, ши де алте лѣ стригѫ: чине ва врѣ де воа лȣи сѫ а глабени ши сѫ ꙟто лȣ кȣмпѫратъ, нои вом да, иарѫ де нȣ ва врѣ, ꙟ воа и фїе. Яша ера вїаца ачестȣи ꙟпѫратъ бȣнъ, кѫ пре сам вирȣриле нȣ-и лѣпрїа; ши домни 20 де ан; ши пентрȣ к бȣнъ ши милостивъ, лȣї и фȣ моартѣ ка ȣнъ соминъ де ц мире.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛꙊ КОМОДЪ.

Мирȣ-мѫ кȣмъ нȣ-ш а рѫдȣче фечоръ а пѫринте, кѫ с пардосъ, тигръ, тоци факъ пȣїи мѫнїѡши, кȣмъ сѫмтȣ ш дарѫ дени ѡмъ бȣнъ кȣм нȣ наскȣ бȣнъ? кѫ фечорȣл лȣи А Комодъ, стѫтȣ ꙟпѫратъ, че немикѫ нȣ-шъ семѫнѫ ла т татѫ-сѫȣ, кѫ-и ера вїаца кȣ хлапїи ши кȣ кȣрвеле, кȣ шї-и ера гата сабїа а тѫїарѣ ꙟ бояри ши ꙟцелепцїи ш нїи. Дечи кȣмȣ-и фȣ вїаца, аша-и фȣ ши моартѣ, кѫ тржвитъ; ши домни дои ан.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛꙊИ ПꙊРТИНѦЗЪ.

Дȣпѫ 'нсȣл стѫтȣ Пертинаѯъ, прѣ бѫтрѫнȣл, ши домни ȣл Іȣлїанъ кȣмпѫнѫ (sic) ꙟпѫрѫцїа, че нȣ-и фȣ фолос ди'нсѫ скȣлѫ Севиръ де-л тѫе; ши домни 9 лȣни.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛꙊИ СꙊВИРЪ ЦѦРЪ.

Ячеста Севиръ мȣлтъ лȣ ꙟблат де лȣ добѫндитъ ц четѫци, ши с'лȣ дȣс пре апа Нилȣлȣи фоарте мȣлтъ, де лȣ гѫситъ тоате лѣȣ лȣатъ. Шни сѫ спȣнемъ де Нилъ, де'нтр'ȣꙟ мȣите че-л кѣмѫ Ятлантъ, ла ȣн локъ анȣме нитида, спре апȣс апроапе де ѡкїанъ, шї-е маи ꙟналтъ,

…рile а толтѫ лѹмѣ, ши ниме нѹ и се поате ѹрка ꙟ врѫх, ши
…и че и се топѣще ӡѫпада ꙟ мїлӡѫ-варѫ, атѹнче вине
…ль маре, ꙟ лѹна лѹ Ѧвгѹсть. Ѧчеста мѹꙟкѫ мѹлтѫ ши гоанѫ
… пре крещини; атѹнче се мѹнчи ши Линѡнидь, татѫл лѹ
…гинь. Ши домни 17 ани. Ѧша-и ера нѫравѹл, кѫндь врѣ фи
…лчѣ: ѡаре-че врѣ кѹщета де демѫнѣцѫ, дѣчїѧ се ѡсебїѧ ꙟн-
… де врѣ борови де боѩри ши де месерери, дѣчїѧ шедѣ
…ѹдека пѫнѫ амїаӡѫӡи, дѹпѫ ачѣа ꙟкѫлека де се премблa пѹ-
…ль, дѣчїи прѫнӡїѧ ши врѣ дѹрми пѹцинель, дѣка се скѹлa
…е скѫлдa, дѣчїѧ четїѧ кѫрциле гречещи ши лѫтинещи пѫнѫ
… ѩрѫ ла праӡниче мари келтѹѩлѫ фѫчѧ ла масѫ.

ꙟПЪРЖЦЇѦ ЛѸ ДЕКЕИ КЕСЯРЬ.

…тѫтѹ ши Декеи ꙟпѫрать ꙟ Рѵмь, ши рѫдикѫ гоанѫ маре спре
…ини ши мѹлци се мѹнчирѫ пентрѹ Хс. де лѹарѫ кѹнѹнѫ де
…никь. Ѧтѹнче врѹ сѫ се мѹнчаскѫ ши Ѡригинь, че нѹ пѹтѹ
…а, че се лепѫдѫ де Хс. ши рѫѹ еретикь се фѣче, кѫ ера прѣ
…ѹларю, де скрисе хѹле рѣле спре Хс. ши алте ꙟбѫлѫтѹри. Ѧ-
…а Декеи домни дои ани, ши мѹри некать ꙟтр'о тинѫ ла ѹнь
…ою. Галл дои ани, Валерїань 15 ани, Ѧгалїань 9 ани, Клавдїе
…нь, Ѧврилїань 2 ани, Провь 6 ани, Нѹмерїань 2 ани, Маринь
…и, Ѧндоникь Каракаль 8 ани.

…ЪРЖЦЇѦ ЛѸИ ДЇѠКЛИТЇЯНЬ ШИ Ѧ ЛѸИ МЯӠИМЇЯНЬ.

…ѹарѫ стѣгь де домнїе Дїѡклитїань ши Маӡимїань. Ѧмѫндои
ꙟнтр'ѹн нѫравь рѫѹ, ши фѫчѧ кѹмѹ-и ꙟвѫца сатана: жѹнгери
ѹчисѫтѹри, бѫрсаре де сѫнџе ши темнице, ране, саѹ че рѫѹ
сѫ нѹ се факѫ атѹнче пре чеи че ера крещины! кѫ се не-
…иа де ꙟ рѫдѫчинѫ сѫ ӡмѹлгѫ крещинѫтата ши де тоть сѫ ѡ
…ирнгѫ,*) ши скрѫшнїѧ кѹ динцїи спре тѹрма лѹи Хс. ка нищe
…ии тѹрбаци, кѫ ера кѹрвари кѫть нѹ ава сацїѹ, ши плини де
…оть рѫѹл; ши рѫи ера, рѫѹ се сфрѫширѫ, кѫ Дїѡклитїань арсе
…кѹнсь ꙟнтр'о плѣвницѫ, ѩрѫ Маӡимїань ль плѹрѫ (sic) вїермїи де
…ѹ, ши аша-ши лепѫдарѫ сѹфлетеле; ши аѹ домнить 20 де ани.

ꙟПЪРЖЦЇѦ КОНСТЕИ ТЯТЖЛ ЛѸ КОСТЯНТИН ꙟПЪРЯТЬ.

Ѧчеста Конста маинте ера џинере лѹи Маӡимїань, кѫ-и цинѣ
фатѫ анѹме Ѳеѡдора; дѣчїи нѫскѹ дентрѫ'нса пре Констїе

*) De'ntâiŭ scris: стингѫ, şi apoĭ intre н şi н pus de asupra un ꙟ.

татка лѹи Галь ши а прокламатѹлѹи лѹ Іѹліань, чела че-ль пъ... ѣра. Ши ꙟпъраціра Конста Бретаніа ши Галіа ши Іспа..., ши Мазентіе цинѣ атѹнче Рѹмѹ ши Италіа; ши ꙟпъраци Конста...

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸ КОСТАНТИНЬ МАРЕЛѸ ꙟПЪРАТЬ ꙟТЪЮ ꙟ КРЕЩИНЬІ.

Дѣка стътѹ ꙟпъратъ Костантинь фечорѹл Костеи (sic), каре де ꙟ светла Ѹлина пре партѣ татъне-съѹ, къ атѹнче се растурнасе пъраци ꙟпъраціа Рѹмѹлѹи: Мазентіе аѹасе Рѹмѹ, Сев... атъ латѹре. Мазиміань алта, аминеждера (sic) Галеріе; ши порнирѫ Рѹмѫнін ла Костантинь ка съ-и ѫзбѫвѫскѫ де мѫнитори, атѹнче ръдикѫ ощи спре'ншіи, ші-и се арѫтѫ крѹча ден чер ... фѹ кѹвѫнть: Костантине, кѹ ачаста вери бирѹи. Ши фѣче ст... кѹ крѹче, дѣчіи мѣрсе ши бирѹи пре тоци ши фѹ ꙟсѹши ꙟпърат ꙟтѫю крещинескъ; ши лѫкатѹ де сѹрѹпѫ каселе идолилорь ши ... стѹпѫ капищиле ѹнде пѹрта Ѹлиніи сфара дракѹлѹи, ши ле сфър... толтѫ спѹркѫчюна лорь, ши дешкисе бесѣречиле крещинеци, ... се лѫрци престе толтѫ лѹмѣ. Ка кѹ ѹнь кѹчинь де лорь гласѹ ... дела марцинѣ пѫмѫнтѹлѹи пѫнѫ ꙟ марцини съ рѫсѹнѫ кѫтра ... диница лѹи Хс. Дела Хс. пѫнѫ ла Костантинь, кѫндь адѹнѫ съборѹ ꙟ Никеи де алѣсе лѣце крещинѣскѫ, 318 ли, пѫрѫ дела Адам 5836 де ли. Костантинь дѫрѹи пре пѫринтеле лѹи Папа Сѹвестрѹ кѹ четата Рѹмѹлѹи, ши каріи ворь фи дѹпѫ 'нсь; ши елѹ-ши фѣче четате ꙟпѫрѫтѣскѫ Цариградѹлѹ ла Византіа. 5852 де ли. Атѹнче лѹ афлать Ѹлина крѹча лѹи Хс. Ши лѹ ꙟпъраци Костантинь 32 де ли ши 11 лѹньі. Ла моартѣ лѹи пѹсе ... пре партѣ рѫсѫритѹлѹи аль доиле фію Костандіе, ѣрѫ пре Конст... ши Костантинь лорь ле дѣде апѹсѹль ши Галіа; че се ... кѹрѫндь, ѡ амарь! кѫ се сфѫдирѫ адинсь еи-ши.

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸ КОСТАНТІѸ ФЕЧОРѸЛ ЛѸ КОСТАНТИНЬ

Вени толтѫ ꙟпѫрѫціа ла Костантіе, ши пѹсе пре непотѹ-сѹ Гаіе фечорѹл лѹ Костантинь съ фіе Кесарь. Дѣка-л ... кѹ ... рѫдикѫ съ фіе ꙟпѫрать, елѹ-и тѫе капѹл, ши дѣчіа се ... рѫѹ. Ши домни Костантіе 24 де ли.

ꙟПЪРЪЦІА ЛѸИ ІѸЛІАНЬ КЪЛКЪТОРЮ ДЕ ЛЕЦЕ.

Штѫ стѫтѹ ши Іѹліань фрателе лѹи Галь, кѹ віацѫ ... порчѣскѫ, де фѹ Кесарь; ши дѣка мѹри фрате-съѹ Галь, ат...

мъгȣриле а тоатѫ лȣмѣ, ши ниме нȣ и се поате ȣрка ꙟ връх, ши нȣмаи че и се топѣще ѯѫпада ꙟ мїаѯъ-варѫ, атȣнче вине Нилȣль маре, ꙟ лȣна лȣ Авгȣсть. Ачеста мȣꙟкѫ мȣлтѫ ши гоанѫ пȣнѣ пре крещини; атȣнче се мȣнчи ши Линѡнидь, татѫл лȣ Ѡригинь. Ши домни 17 ани. Аша-и ера нъравȣл, кѫндь врѣ фи ꙟ пачѣ: ѡаре-че врѣ кȣщета де демѫнѣцѫ, дѣчїа се ѡсебїа ꙟнсȣши де врѣ борови де коѫри ши де месерери, дѣчїа шедѣ де жȣдека пънѫ амїаѯѫѯи, дȣпѫ ачѣа ꙟкълека де се прембла пȣцинель, дѣчїи прѫнѯїа ши врѣ дȣрми пȣцинель, дѣка се скȣла ел се скълда, дѣчїа четїа кърциле гречещи ши лътинещи пънѫ сара; ꙗрѫ ла праѯниче мари келтȣꙗлѫ фъча ла масѫ.

ꙟпърѫцїа лȣ Декїи Кесарь.

Стътȣ ши Декеи ꙟпърать ꙟ Румь, ши рѫдикѫ гоанѫ маре спре крещини ши мȣлци се мȣнчирѫ пентрȣ Хс. де лȣарѫ кȣнȣнѫ де мȣченикь. Атȣнче врȣ съ се мȣнчаскѫ ши Ѡригинь, че нȣ пȣтȣ ръбда, че се лепъдѫ де Хс. ши рѫȣ еретикь се фѣче, къ ера прѣ кътрȣларю, де скрисе хȣле рѣле спре Хс. ши алте ꙟбълѫтȣри. Ачеста Декеи домни дои ани, ши мȣри некать ꙟтр'о тинѫ ла ȣнь ръѯбою. Галл дои ани, Валерїань 15 ани, Агалїань 9 ани, Клавдїе 1 ань, Аврилїань 2 ани, Провь 6 ани, Нȣмерїань 2 ани, Маринь 2 ани, Андоникь Каракаль 8 ани.

ꙟпърѫцїа лȣи Дїѡклитїань ши а лȣи Маѯимїань.

Лȣарѫ стѣгь де домнїе Дїѡклитїань ши Маѯимїань. Амѫндои ера ꙟнтр'ȣн нъравь рѫȣ, ши фъча кȣмȣ-и ꙟвъца сатана: жȣнгери ши ȣчисътȣри, върсаре де сѫнџе ши темнице, рane, саȣ че рѫȣ ера съ нȣ се факѫ атȣнче пре чеи че ера крещины! къ се невоꙗ де ꙟ ръдѫчинѫ съ ѯмȣлгѫ крещинѫтата ши де тоть съ ѡ стиꙟнгѫ,*) ши скрѫшнїа кȣ динцїи спре тȣрма лȣи Хс. ка нище кѫни тȣрбаци, къ ера кȣрвари кѫть нȣ ава сацїȣ, ши плини де тоть рѫȣл; ши рѫи ера, рѫȣ се сфръширѫ, къ Дїѡклитїань арсе аскȣнсь ꙟнтр'о плѣвницѫ, ꙗрѫ Маѯимїань ль плȣрѫ (sic) вїермїи де вїȣ, ши аша-ши лепъдарѫ сȣфлетеле; ши лȣ домнить 20 де ани.

ꙟпърѫцїа Констеи татѫл лȣ Костантин ꙟпърать.

Ачеста Конста мааинте ера џинере лȣи Маѯимїань, къ-и цинѣ ѡ фатѫ анȣме Ѳеѡдора; дѣчїи нъскȣ дентрѫ'нса пре Констїе

---

*) De'ntâiŭ scris: стингѫ, şi apoĭ intre и şi н pus de asupra un ꙟ.

татъл луи Галь ши а проклатулуи лу Іуліань, чела че-шь кълкъ лѣџа. Ши ꙟпържциа Конста Бретаніа ши Галіа ши Ꙗпа, ꙗръ Мазентіе цинѣ атунче Руму ши Италіа; ши ꙟпържци Конста 4 аи.

ꙟПЪРЖЦІА ЛУ КОСТАНТИНЬ МАРЕЛЕ ꙟПЪРАТЬ ꙟТЪЮ ꙟ КРЕШИНЫ.

Дѣка стъту ꙟпърать Костантинь фечорул Костеи (sic), нъскутъ де ꙟ светаа Єлина пре партѣ тътъне-съу, къ атунче се ръсхырарь мулте пърци ꙟпържціа Румулуи: Мазентіе луасе Рума, Севирь алтъ латуре, Мазиміань алта, ашишждеръ (sic) Галеріе; ши порончиръ Румлѣніи ла Костантинь ка съ-и избъвяскъ де мунчитори, атунче рѣдикъ ѡшти спри'ншіи, ші-и се аратъ круча ден черю ши фу кувънть: Костантине, ку ачаста вери бируи. Ши фѣче стѣгул ку круче, дѣчіи мѣрсе ши бируи пре тоци ши фу ꙟсуши ꙟпърать ꙟтъю крешинескь; ши авъту де сурупъ каселе идолилорь ши а-ступъ капиштиле унде пурта Єллинѣніи сфара дракулуи, ши ле сфъръши толтъ спуркъчюна лорь, ши дешкисе бесѣречиле крешинешти, ши се лърџи престе тоатъ лумѣ. Ка ку унь бучинь де аурь гласул луи дела марџинѣ пъмжнтулуи пънъ ꙟ марџини съ ръсунъ кътръ крединца луи Хс. Дела Хс. пънъ ла Костантинь, кънды адунъ съборь ꙟ Никеи де алѣсе лѣџе крешинѣскъ, 318 аи, ꙗръ дела Ꙗдамь 5836 де аи. Костантинь дъруи пре пъринтеле луи Папа Селевестру ку четата Румулуи, ши каріи ворь фи дупъ 'нсь; ꙗръ елу-ши фѣче четате ꙟпържтѣскъ Цариградул ла Византіа, 5852 де аи. Ꙗтунче ау афлать Єлина круча луи Хс. Ши ау ꙟпържцить Костантинь 32 де аи ши 11 луны. Ла моартѣ луи пусе домнь пре партѣ ръсъритулуи аль доиле фію Костандіе, ꙗръ пре Конста ши Костантинь лорь ле дѣде апусуль ши Галіа; че се тинсеръ куръндь, ѡ амарь! къ се сфъдиръ адинсь еи-ши.

ꙟПЪРЖЦІА ЛУ КОСТАНТІЕ ФЕЧОРУЛ ЛУ КОСТАНТИНЬ.

Вени толтъ ꙟпържціа ла Костантіе, ши пусе пре непоту-съу Гаіе фечорул лу Костантинь съ фіе Кесарь. Дѣка-л уріу къ се рѣдикъ съ фіе ꙟпърать, елу-и тъе капул, ши дѣчіа се ꙟчепу ръу. Ши домни Костантіе 24 де аи.

ꙟПЪРЖЦІА ЛУИ ІУЛІАНЬ КЪЛКЪТОРЮ ДЕ ЛѢЦЕ.

Штъ стъту ши Іуліань фрателе луи Галь, ку віацъ ꙟвъцитъ порчѣскъ, де фу Кесарь; ши дѣка мури фрате-съу Галь, атунче

Ѡлеврїе, дѣчїи Манорь, дȣпѫ'нсь Гликерїе, дечи Непотїань ши Ѡресть, ши фїю-съȣ Ромиль. Ꙟтъю марѣ четате Рѵмȣл ѡ аȣ ꙟпъръцить Ромиль, ши апои ꙗръ аȣ ꙟпъръцить ши ꙗȣ фость перирѣ дела Ромиль. Дѣчїа ѡ лȣаръ стреинїи, ши тоци воеводзїи, пъркълабїи, нимѣрничїи, фȣръ плекаци сꙋпть Ꙗндалы. Дечи де акȣм ꙗръ съ ꙟдерептъмь пре повѣсте ꙟнаинте кȣм мѣрџе.

Кȣмȣ-шь ꙟпъръцїа Ѳеѡдосїе ꙟпреȣнъ кȣ соцȣ-съȣ ꙟпърътѣса Ѵѵдоӡїа, венирѫ ши фрацїи еи де'нтрȣ Ꙗѳина; ꙗ ле ӡисе: де нȣ мѫ врѣци досъди, нȣ ашь фи астъӡи ꙟпърътѣсѫ; ши фȣръ пȣши де ꙟпъратȣл боꙗри мари; че ниче ȣнь бине пре лȣме нȣ ꙗсте ка съ нȣ се амѣстече кȣ скръба ши кȣ мȣлть амарь: содреле акоперь нȣѡрїи, аша ши пре бине връжмашїи. Дечи че вомь съ спȣнемь? вїꙗ бине Ѳеѡдосїе кȣ ꙟпърътѣса ꙟ тоате ӡилеле ꙟ деӡмїерджчюне, дечи де нѫпраснѫ вени ка ȣнь вънть кȣ виворь ȣръчюна, къ адȣсе ѡаре-чине ꙟпъратȣлȣи ȣнь мѫрь прѣ маре ши фрȣмос, ель се мирѫ ши-л тремисе ꙟпъръртѣсеи, ꙗ ꙟкъ се мирѫ ши-л тремисе ла Павлинь нашȣ-съȣ; ель нȣ щїȣсе де мърь къ аȣ фость ꙟ мъна ꙟпъратȣлȣи, че и-ль дȣсе дарь; дѣка-ль въӡȣ, елȣ-шь препȣсе кȣ гъндь ръȣ, ши тремѣсе атȣнче-шь де ѡ кемѫ ши ѡ ꙟтребѫ: ȣнде е мърȣл? ꙗръ а се жȣрѫ къ л'аȣ мъꙟкать; ель атȣнче и аратѫ мърȣл шї-и скоасе минчюна ꙟн фацѫ, дечи пре бїетȣл Павлинь и тъе капȣл атȣнче-ши, ꙗръ пре ꙟпъръртѣса ѡ гони дела динсь. Ꙗ се дȣсе ла Їерȣсалимь ши мȣлтѫ милостенїе ꙟпърци мѫнѫстирилорь ши мишеилорь, ши се сфърши аколо. Ꙗчестȣ Ѳеѡдосїе и се аратѫ 7 кокони, де ꙟ сомнь адормици де ꙟ ӡилеле лȣ Декеи, аскȣнши ла четатѣ Ѵфесȣлȣи де фрика мȣнчилорь ши аȣ дормить 372 де ани. Ꙗчеста ꙟпърать фȣ аромить де ȣнь скопить анȣме Хрисафїе, де-шь гони сорȣ-са дела динсь Полхерїа, къ ера ѡмь хитлѣнь ши ръȣ; апои ѡ кемѫ ꙗрѫшь ꙟпъратȣл ла динсь. Ѳеѡдосїе аȣ домнить 42 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ МАРКЇАНЬ.

Ръмасе ꙟпъръцїа ла сорȣ-са Полхирїа дȣпѫ моартѣ лȣ Ѳеѡдосїе, ши ера прѣ ꙟцелѣптѫ, дечи въӡȣ къ нȣ поате фи Цариградȣл фъръ ꙟпърать, къ фечорїи лȣ Ѳеѡдосїе нȣ тръирѫ; дечи алѣсе ꙗ пре ȣнь ѡмь бȣнь анȣме Маркїань ши маинте-ль жȣрѫ къ ѡ ва ласа съ-шь цїе фетїа кȣмь с'аȣ фъгъдȣить лȣи дȣмнеӡеȣ ден тинерѣце, атȣнче-ль кȣнȣнѫ ꙟпърать. Ꙗчесть Маркїань ера де рȣдѫ мѣсерѫ, че ера кȣ нѫравь бȣнь ши ꙟцелепть, дечи ꙟтрасе а слȣжи ꙟ кȣрте. Ѡаре-кънды ꙟтр'о ѡасте ешисе

невои де скоасе пре светы Іѡаннь Златаȣст де ꙟ епархїе, пентрȣ къ-и ꙟвъца пре винеле лорь съ ле фїе де спъсенїе. Ѧркадїе домни 14 ани.

ꙟпърѫціѧ лȣи Ѳеѡдосїе чел микь.

Дѣка мȣри Ѧркадїе, лъсѫ ши кȣнȣна ши скаȣнȣл фїю-съȣ лȣи Ѳеѡдосїе, нъскȣть де ꙟ Еvдозїѧ; ꙗрѫ ел ера тинерель де 7 ани, елȣ-л ꙟвъца сорȣ-са Полхирїѧ тоатѫ ꙟцелепчюнѣ; ши нȣ-и кѫтеза нимена, пентрȣ фрика лȣи Издигердь, домнȣл тȣрческь, къ-ль рȣгасе Ѧркадїе съ-и фїе прїѧтинь фечорȣлȣи, пентрȣ ача тремисе ȣнь боꙗринь а лȣи сокотиторь ши скрисе ла боꙗри: кареле нȣ се ва плека, еȣ воꙗ вени де воꙗ фаче извѫндѫ коконȣлȣи. Дечи дѣка вени ꙟ връстѫ де ꙟсȣрать, сорȣ-са Полхирїѧ грижїѧ съ-и афле соць. Ера ꙟнтрȣ Ѧѳїна ȣнь ѡмь анȣме Леонтїе, ши щїѧ тоть нȣмѫрȣл стѣлелорь, ши авѣ дои фечори ши ѡ фатѫ анȣме Ѧѳина, де ера прѣ фрȣмоасѫ; дѣчїѧ ла моартѣ лȣи, Леѡнтїе ел ꙟпърци тоатѫ авȣцїѧ фечорилорь, къ ера богать, ꙗрѫ фѣтеи лъсѫ нȣмаи 100 де галбени шї-и зисе: сокотѣще-ци атѫта ши фрѫмсециле; къ-и кȣноще ꙟ стѣле че ва фи; ꙗрѫ фрацїи, дȣпъ моартѣ тѫтъне-съȣ, ниче атъта нȣ-и дѣдерѫ. Ш се скȣлѫ кȣ ѡ мѫтȣше а еи, сорь тѫтъне-съȣ, де се дȣсе ꙟ Цариградь ши-шь плѫнџа стрѫмбѫтатѣ ꙟнаинтѣ Полхирееи; ꙗ ѡ възȣ аша тинѫрѫ ши фрȣмоасѫ ши се мирѫ де ꙟцелепчюнѣ еи, ши щїȣ къ е фатѫ кȣратѫ ши ꙟкѫ нȣ ера крещинѫ, ши ѡ дѣде ла Павлинь логофетȣл де ѡ ботезѫ, шї-и пȣсерѫ нȣмеле Еvдозїѧ. Дѣчїи фѣчерѫ нȣнтѫ ши ѡ кȣнȣнарѫ, де фȣ ꙟпърѫтѣасѫ ши нъскȣ ши ѡ фатѫ де фȣ апои датѫ де Ѳеѡдосїе дȣпѫ Валентїань ꙟпъратȣл де Рvмь. Съ спȣнемь пȣцинель де Рvмлѣны, че ли с'аȣ тъмплать.

Ера ꙟ Рvмь ȣнь боꙗринь маре, анȣме Мазимь, ши авѣ ѡ мȣꙗре прѣ фрȣмоасѫ; ши ѡ прѣ ꙟдрѫџи ꙟпъратȣл, ши мещершȣгȣи де добѫнди инелȣл лȣ Мазимь; ши-л тремѣсе ла мȣꙗре-и де ѡ кемѫ кȣ нȣмеле лȣ Мазимь, ꙗ крезȣ ши мѣрсе ла ащернȣт, ꙟпъратȣл ѡ принсе де ѡ рȣшинѫ; дѣка аȣзи Мазимь, фоарте се мънїе ши ръдикѫ сфадѫ рѣ пре ꙟпъратȣл, де съвръшить и тъꙗрѫ капȣл ши рȣшинѫ ши ꙟпърѫтѣса; ꙗрѫ ꙗ де скръбѫ тремѣсе ла Гезерих домнȣл Ѧндалȣлȣи, ши се скȣлѫ кȣ ѡщи, вине де лȣѡ Рvмȣл ши роби лȣ Мазимь мȣꙗра ши фата. Пънѫ атȣнче с'аȣ цинȣть де Рȣмъни Рvмȣл, дѣчїѧ ꙟкъпȣрѫ Ѹандалїи, къ стътȣ ꙟпърать Мазимь, чела че фѣче атȣнче ръзмирица, ши дȣпѫ'нсь

Ѡлеврїе, дѣчїи Маиорь, дꙋпѫ'нсь Гликерїе, деchи Непотїань ши Ѡресть, ши фїю-сѫꙋ Ромиль. Ꙟтѫю марѣ четате Румꙋа ѡ аꙋ ꙟпѫрѫцить Ромиль, ши апои ꙗрѫ аꙋ ꙟпѫрѫцить ши ꙗꙋ фость перирѣ дела Ромиль. Дѣчїа ѡ лꙋарѫ стреинїи, ши тоци воевоꙁїи, пѫркѫлабїи, нимѣрничїи, фꙋрѫ плекаци сꙋпть Ꙗндалы. Деchи де аксꙋм ꙗрѫ сѫ ꙟдерептѫмь пре повѣсте ꙟнаинте кꙋм мѣрџе.

Кꙋмꙋ-шь ꙟпѫрѫцїа Ѳеѡдосїе ꙟпреꙋнѫ кꙋ соцꙋ-сѫꙋ ꙟпѫрѫтѣса Ꙋвдоꙁїа, венирѫ ши фрацїи еи де'нтрꙋ Ꙗѳана; ꙗ ле ꙁисе: де нꙋ мѫ врѣци досѫди, нꙋ ашь фи астѫꙁи ꙟпѫрѫтѣсѫ; ши фꙋрѫ пꙋши де ꙟпѫратꙋл боꙗри мари; че ниче ꙋнь кине пре лꙋме нꙋ ꙗсте ка сѫ нꙋ се амѣстече кꙋ скрѫба ши кꙋ мꙋлть амарь: солреле акоперь нꙋѡрїи, аша ши пре кине врѫжмашїи. Деchи че вомь сѫ спꙋнемь? вїꙗ кине Ѳеѡдосїе кꙋ ꙟпѫрѫтѣса ꙟ тоате ꙁилеле ꙟ деꙁмїерлѫчюне, деchи де нѫпраснѫ вени ка ꙋнь вѫнть кꙋ виворь ꙋрѫчюна, кѫ адꙋсе ѡаре-чине ꙟпѫратꙋлꙋи ꙋнь мѫрь прѣ маре ши фрꙋмос, ель се мирѫ ши-л тремисе ꙟпѫрѫтѣсеи, ꙗ ꙟкѫ се мирѫ ши-л тремисе ла Павлинь нашꙋ-сѫꙋ; ель нꙋ щїꙋсе де мѫрь кѫ аꙋ фость ꙟ мѫна ꙟпѫратꙋлꙋи, че и-ль дꙋсе дарь; дѣка-ль вѫꙁꙋ, елꙋ-шь препꙋсе кꙋ гѫндь рѫꙋ, ши тремѣсе атꙋнче-шь де ѡ кемѫ ши ѡ ꙟтребѫ: ꙋнде е мѫрꙋл? ꙗрѫ а се жꙋрѫ кѫ л'аꙋ мѫꙟкать; ель атꙋнче и арѫтѫ мѫрꙋл шї-и скоасе минчюна ꙟн фацѫ, деchи пре бїетꙋл Павлинь и тѫе капꙋл атꙋнче-ши, ꙗрѫ пре ꙟпѫрѫтѣса ѡ гони дела динсь. Ꙗ се дꙋсе ла Їерусалимь ши мꙋлтѫ милостенїе ꙟпѫрци мѫнѫстирилорь ши мишеилорь, ши се сфѫрши аколо. Ꙗчестꙋа Ѳеѡдосїе и се арѫтѫ 7 кокони, де ꙟ сомнь адормици де ꙟ ꙁилеле лꙋ Декеи, аскꙋнши ла четатѣ Ꙋфесꙋлꙋи де фрика мꙋнчилорь ши аꙋ дормить 372 де ани. Ꙗчеста ꙟпѫрать фꙋ аромить де ꙋнь скопить анꙋме Хрисафїе, де-шь гони сорꙋ-са дела динсь Полхерїа, кѫ ера ѡмь хитлѣнь ши рѫꙋ; апои ѡ кемѫ ꙗрѫшь ꙟпѫратꙋл ла динсь. Ѳеѡдосїе аꙋ домнить 42 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛꙊ МАРКЇАНЬ.

Рѫмасе ꙟпѫрѫцїа ла сорꙋ-са Полхирїа дꙋпѫ моартѣ лꙋ Ѳеѡдосїе, ши ера прѣ ꙟцелѣптѫ, деchи вѫꙁꙋ кѫ нꙋ поате фи Цариградꙋл фѫрѫ ꙟпѫрать, кѫ фечорїи лꙋ Ѳеѡдосїе нꙋ трѫирѫ; деchи алѣсе ꙗ пре ꙋнь ѡмь бꙋнь анꙋме Маркїань ши маинте-ль жꙋрѫ кѫ ѡ ва лѫса сѫ-шь цїе фетїа кꙋмь с'аꙋ фѫгѫдꙋить лꙋи дꙋмнеꙁеꙋ ден тинерѣце, атꙋнче-ль кꙋнꙋнѫ ꙟпѫрать. Ꙗчесть Маркїань ера де рꙋдѫ мѣсерѫ, че ера кꙋ нѫравь бꙋнь ши ꙟцелепть, деchи ꙟтрасе а слꙋжи ꙟ кꙋрте. Ѡаре-кѫндь ꙟтр'о ѡасте ешисе

ръȣ-л въѕȣ, дечи цѣȣ тъѭть де ꙟ віацѫ 15 ани, ши-л расе де ꙟ хрътіе. Дѣчіи се фоарте мѫхни, ши мȣри кȣрѫнд де трѫснеть ши де фȣлџерь, ши фȣ ꙟгропать; престе пȣцине ѕиле ель стрига се-ль дезгроапе ши се рȣга кȣ ѡмиленіе делла инимѫ, ꙗрѫ прівегиторіи ръспȣнсерѫ къ доминѣще алтȣл, ши нȣ-л дескоперирѫ; пȣцинѫ врѣме трекȣ, фȣ дескоперить, ши-л гѫсирѫ къ-шь мѫнкасе тоть: ши пашмаціи, ши местіи, ши брацеле ка де стрінни. Нȣ ера де тоть рѫȣ Анастасіе, че ера ши бȣнь, къ де нȣ врѣ фи ꙟтȣнекать кȣ ача връколѫчіе де фѫча рѫȣ православничилорь, диментрѣ ель ера бȣнь, къ ера семнать ȣнь лȣкрȣ рѫȣ ꙟ цара гречаскѫ ши родисе ꙟ полмѫ рѣ ши юте, ши нȣ алтѫ че ера принсь ȣнь нѫравь рѫȣ де тоци ѡаменіи ши де мȣери ши де копіи ши де тоци кѫци се скрѫ-нѫвескь ши се пише, пѫнѫ ꙟ роби ши'м мишеи, пȣс ера се дѣ бирь ла анȣл ȣнь флоринть де арџинть, кȣм се ѕиче 12 аспри дерепть ȣнь ѡмь, дечи тоци пѫнѫ ши ꙟ кокони, ꙗрѫ дерепть витѫ де тоате кѫте 6 мангѫрь, де да ꙟ вистѣрюл ꙟпѫратȣлȣи, ꙗрѫ Анастасіе фȣ рȣгать де нещє пѫринци кѫлȣгѫри де ѕмѫсі де ꙟ рѫдѫчинѫ ача добѫндѫ ꙟпȣцитѫ ши де ѡкара алторь цѫри. Анастасіе аȣ домнить 27 ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢ ІȢСТІАНЬ ꙞТЪЮ.

Ачестȣа Іȣстіань се грѫще къ и-аȣ дать Амантіе, ȣнь боꙗринь авȣціе мȣлтѫ, ка сѫ нѫемѣскѫ чѣте де воиничи сѫ рѫдиче ꙟпѫ-рать пре ȣнь фечорь а лȣ Амантіе, анȣме Ѳекрить, ꙗрѫ Ȣстинь кȣ авȣціа алтора добѫнди ши ель ꙟпѫрѫціа, ши ера бȣнь ши ꙟцелепть, ши скоасе ереса ден цара а Манихеилорь. Атȣнче се крещинѫ Аламȣндарь, домнȣл Тȣрчилорь. Мѣрсерѫ ла динсь ачеи еретичи Манихеи де врѣ сѫ-л скоаце день крединца дерѣптѫ ла ересь, де ѕича къ аȣ кинȣить Хс. пре крȣче кȣ трȣпȣл ши кȣ дȣмнеѕеира; ель врȣ сѫ ле арате менчюниле, дечи пȣсе де-и шоптѣ ѡаре-чине ла ȣрѣке, дѣчіи се фѣче мѫхнить, еретичіи-л ꙟтре-барѫ, елȣ ле рѫспȣнсе: вени-м вѣсте къ аȣ мȣрить архаггель Ми-хаиль; еи ѕисерѫ: нȣ крѣде, къ нȣ морь ꙟџеріи; де морь ꙟџеріи, ниче дȣмнеѕеира н'аȣ кинȣить ꙟпреȣнѫ кȣ трȣпȣл; еи се дȣсерѫ рȣшинаци. Іȣстіань аȣ домнить 9 аи.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢИ ІȢСТИНІАНЬ ЧЕЛȢИ МАРЕ.

Дѣка-шь дѣде Іȣстіань даторіа датормикȣлȣи ши липи лȣтȣи де цѫрѫнѫ, ель стѫтȣ ꙟпѫрать фрате-сѫȣ Іȣстиніань чел маре.

Ѧчеста ꙟтѫю ръдикѫ ѡщи пре Геламерь доминȣл Ѧндалилорь, кѫ скрисе Индирих ла ꙟпъратȣл де-ль рȣгѫ шї-и спȣсе кѫ л'аȣ ꙟкись Геламерь ꙟ четате кȣ мȣѩрѣ ши кȣ фечорїи ши ѩȣ лȣать домнїѧ, ѩрѫ ꙟпъратȣл тремѣсе воевоѕь пре Белисарїе кȣ ѡщиле, ши се дȣсе кȣ мȣлциме де воиничи де се лови кȣ Геламерь ла ръзбою; дечи-л бирȣи ши-л принсе кȣ мȣѩрѫ ши кȣ фечорїи, шї-и спарсе четатѣ де гѫси авȣцїе мȣлтѫ фъръ нȣмѫрь, ши-л дȣсе легать ла ꙟпъратȣл кȣ тоатѫ авȣцїѧ лȣи. Ѧчеста Белисарїе бȣнь бърбать се арѫтѫ Гречилорь: де сȣлицѫ лȣи се спѫре Хозрои доминȣл Тȣрческь, ши добѫнди Рѵмȣл чел бѫтрѫнь, ши ле принсе доминȣл де-ль дȣсе легать, ши алте мȣлте ръзбоае бирȣи; ши пре ꙟпъратȣл Iȣстинїань ден перире-л скоасе, кѫ се ръдикасе ѡ рȣдѫ а лȣ Ѧнастасїе кȣ ѡ самѫ де ѡамени пре ꙟпъратȣл, ѩрѫ Белисарїе кȣтезѫ ка ȣн леȣ шї-и бирȣи. Дечи тѫе атȣнче 35 де мїи де чеи връжмаши хитлѣни ши скъпѫ ꙟпъратȣл; дѣчїи ера лѫȣдать де тоци воеводȣл Белисарїе, че нȣ плѫкȣ ачѣста пизмееи, кȣмȣ ши се гръѩще: ѡкюл хитлѣнь ши пизмашȣ нȣ юбѣще бинеле омȣлȣи; челȣѫ че ѩсте бръбать бȣнь ши кȣтезѫторь ла ръзбою, ель соси пизмееи робь ши бѫȣ пъхарȣл нѫпъстїеи, кѫ-и тѫѩрѫ капȣл. Ѡ пизмѫ! де ꙟчепȣть връжмаше, фїарѫ кȣмплитѫ, тълхарю, скорпїе вениноасѫ, шарпе мȣшкѫторю, сецѣтѫ фъръ фїерь, сȣлицѫ аскȣцитѫ, вїалцѫ фъръ паче, кѫть ръȣ фачи ши каци мȣнчещи! Ѧчеста ꙟпърать зиди бесѣрекѫ прѣ маре ши фрȣмоасѫ, анȣме света Софїа, ши ера крещинь бȣнь, милȣѫ пре мишеи ши сокотїѫ кȣ чинсте преȣцїи ши рȣгѫторїи; ши 'н ла 26 де ани ꙟпъръцїѫ лȣи фȣ а тȣатѫ (sic) лȣмѣ ал чинчиле съборь адȣнать ꙟ Цариградь 165 де пърինци. Ши домни Iȣстинїань чел маре 39 ани.

ꙞПЪРѪЦЇѦ ЛȢ IȢСТИНЬ ЧЕЛ МИКЬ.

Кѫндь врѣ сѫ моарѫ Iȣстинїань, ел фечори нȣ авѣ, че-шь дѣде ꙟпъръцїѫ непотȣ-сѫȣ лȣ Iȣстинь; ши ера ѡмь бȣнь ши дерепть, ши стръмбѫтъциле нȣ ле юбїѧ, ниче нъравȣриле рѣле, че ера кȣ сȣфлеть кȣрать ши кȣ кипь фрȣмось, ши кȣвинте дешарте нȣ-и плѫчѫ, ниче ера юбиторь л'авȣцїе, ши ера фрȣмось ши блѫндь, ши хитленшȣгȣль нȣ-ль авѣ; че ера тоть болнавь, ши маи мȣлть ꙟпъръцїѫ де ꙟ пать; дечи пентрȣ кѫ нȣ пȣтѣ еши десь ла мишеи ши ла сърачи сѫ-и жȣдече кȣ дерептȣль, ен авѣ асȣпрѣлѫ мȣлтѫ ши стръмбѫтъци грѣле ши мѫнтȣири рѣле де кѫтрѫ ѡ самѫ де боѩри, кѫ ера лакоми ши нȣ се пȣтѫ сѫтȣра ши ле ера жȣдецȣл тоть ꙟ платѫ; дечи ера

претȣтиндина сȣспини ши плѫнџери кȣ лакрѫми ши ципете; дечи аѕи ꙟпъратȣл де рѫȣл лорь, че нȣ ле пȣтѫ фолоси, къ-л ꙟгреȣна дȣрориле, нȣмаи че ле порончіѫ ши ли се лъȣда ші-и ꙟгреціа кȣ кȣвънтȣл, че еи нȣ гѫндіѫ, кȣмȣ се гръꙗщѣ: инимѫ лакомѫ ши ювитоаре ла авȣціе нȣ се рȣшинѣѕѫ де фацѫ ꙟпърѫтѣскѫ, ниче се тѣме де дȣмнеѕеȣ. Дечи вирȣисе рѫȣль пре вине ши акоперисе стръмбѫтъциле пре дерептъци, ꙗрѫ ꙟпъратȣл сȣспина ши тънжіѫ; ꙟсъ ѡаре-чине де ꙟ боꙗри вени ꙟнаинтѣ ꙟпъратȣлȣи кȣ ꙟдръѕнире де ѕисе: ѡ, ꙟпърате! де вере (sic) врѣ съ ꙗи де ꙟ мъниле рѫȣлȣи съ изъбѫвещи пре ѡамени, дъ міе сабіа, дечи де воꙗ тъꙗ несаціȣл ши лъкоміа ши де воꙗ скоате де ꙟ ръдѫчинѫ нъравȣл лакомилорь, чинсте съ аибь дела домніа та, ꙗрѫ де нȣ воꙗ фи дерепть съ-м таи капȣл. Ꙟпъратȣль атȣнче-л пȣсе банъ маре, ші-и ѕисе съ грижаскѫ де дерептате. Дечи жȣдекъндь ел кȣ дерептȣл, вени ѡ мȣꙗре въдȣѡ ши се жълȣи пентрȣ ȣнь постѣлникь де ера рȣдѫ ꙟпъратȣлȣи, кȣмȣ ꙗȣ лȣать тоатѫ авѣра пентрȣ ниче ѡ винѫ; ел тремѣсе съ-л кѣме ла жȣдекатѫ; постѣлникȣл нȣ мѣрсе, че ꙟкѫ-л ꙟжȣрѫ; атȣнче фѣче ꙟпъратȣл ѡспъць маре боꙗрилорь, тѫмплѫ-се де фȣ ши постѣлникȣл ла ача веселіе, немери ши банȣл чел маре, гръи кътрѫ ꙟпъратȣл: доарѫ те къещи, доамне, де ꙟвъцѫтȣрѫ че міаи ѕис кȣ жȣдець дерепть съ фіȣ, пре каріи ворь ѡбиди пре чеи сърачи кȣ стръмбȣль еȣ съ-л черть, дечи ꙗтъ-ци ꙟкинь боеріа-ми, къ еȣ нȣ почь рѫбда хитлѣніи ши хлапіи ши немилостивіи а фи ꙟ чинстѣ та; ꙗрѫ Іȣстіань ръспȣнсе: де амь еȣ фъкȣть че-ва кȣ недерептȣл, нȣ-ми вегѣ вое немикѫ, че мѫ ꙗ де ꙟ скаȣнь де-м фѫ пре дѣлѫ, ꙗрь де ꙗсте алть чине-ва, дела масѫ-л скоалѫ ши-л жȣдекѫ кȣмȣ цѣи ѕись; дѣка ѕисе ꙟпъратȣл аша, атȣнче-шь фȣ скось постѣлникȣл дела масѫ кȣ рȣшине ши-ль дȣсе де-л жȣдекѫ кȣ мȣꙗра че-л пъръѫ де авȣціе че ꙗȣ лȣать, дечи чела че авѣ чербиче цапънѫ ши трȣфѫ юте ши кȣ лимбѫ аскȣцитѫ, елȣ се мȣе ка боȣл де жȣг ші-и се гѫси вина фацѫ; дечи ѕисе де-л бътȣрѫ ші-и расе барба ши капȣл ши спрѫнчѣнеле, ши-л пȣсерѫ пре ȣ мъгаріȣ де-ль пȣртарѫ кȣ піалѫ пре тоате ȣлицеле кȣ рѣ рȣшине. Дечи се спѫрѣрѫ тоци ши се тъꙗрѫ лъкоміиле ши жафȣриле ка кȣ бричȣл, ши се фъкȣ тȣтȣрор жȣдець дерепть. Аша ꙗсте чине аре минте слободѫ ши нȣ е ювиторю ла авȣціе, ниче е фъцарникȣ: нȣ се тѣме де чеи ꙟналци, ниче се рȣшинѣѕѫ де нимена; дечи де вери авѣ минте кȣратѫ ши віацѫ дерѣптѫ съ нȣ лъкомещи ла добъндѫ хитлѣнѫ, нȣ те вери тѣме де ꙟпърать, ниче те вери рȣшина де боꙗри, ниче-ц ва фи фрикѫ де домни. Ꙟ-

и жȣꙟгѣ, пре алцїи и слȣтїа, мꙗи мȣлци ȣчида, ши фѫча морци грозниче ши ꙟ боꙗри ши ꙟ кȣртѣни ши ꙟ цѫрани: сѫнџеле ѡ-мȣлȣи авѣ ка ѡ бевтȣрѫ дȣлче. Дѣчїи плѫнџѫ тоци претȣтиндина ши рȣга тоци пре дȣмнезеȣ сѫ-и избѫвяскѫ де ꙟ гȣра лебȣи, шї-и фȣ милѫ лȣи дȣмнезеȣ ши кѫȣтѫ кȣ ѡкїи чеи милостиви, ши вѫзȣ рѫѡтѫциле лȣи, шї-и фȣ милѫ де жȣꙟгѣра лорь, дѣчїѧ адȣсе жȣдець че фѫча ши ель алторь; кѫ нещїе боꙗри вѫзȣрѫ атѫта рѫȣ ши сѫнџе врѫсѫндȣ-се, ши фѫрѫ милѫ прѫдаци ши мȣнчици, ши ка ȣнь леȣ бепндȣ-ле сѫнџеле, скрисерѫ карте ла Іраклїе воеводȣл де ꙟ Фригїа ка сѫ вїе; ель рѫдикѫ ѡщи ши пȣрчѣсе, дечи се ловирѫ кȣ Фока ши-л бирȣирѫ ши фȣ принсь вїȣ мȣнчиторюл, дѣчїи фȣ пȣсь де л'аȣ сѫџетать ꙟ прочкѫ, ши аша ш'аȣ лепѫдать сȣфлетȣл; ши аȣ домнить 8 ани.

ꙟпѫрѫцїа лȣ Іраклїе ꙟпѫрать.

Ячестȣа ера нащера ден Каподокїа ши де рȣдѫ маре ши богать ши ера воиникь ши таре де врѫтȣте ши кȣтезѫторю ши мѫестрȣ ла рѫзбою, ши нѫскȣ фечорь де-и сѫмѫна ꙟтрȣ тоть, анȣме Костантинь. ꙟн ал треиле ань де домнїа лȣи, еши Хозрое кȣ мȣлциме де Тȣрчи де лȣѡ Палистина кȣ тотȣл ши четатѣ Іеросалимȣлȣи ши прѫдѫ Ясїа толтѫ, ши цара гречаскѫ пѫнѫ сосирѫ ла Цариградь, ши се лѫȣда кѫ ва ꙟгрѫди четатѣ кȣ сȣлицеле, кȣ плавезеле (sic) ши кȣ арчеле, ши де кѫтрѫ маре кȣ корабїиле, кѫ адȣсѣсе кȣ динсȣл Мидѣнїи, Халдїанїи, Ясvрїанїи, Тȣрчїи ши Тѫтарѫи, де-и спѫра ши-шь рѫда ши зича кѫ нȣ се ворь тȣрна пѫнѫ нȣ ворь добѫнди четатѣ. Дѣка вѫзȣ Іраклїе ꙟпѫрать кѫ нȣ се ва пȣта бате кȣ ѡщиле лȣ Хозрое, кѫ ера мȣлци ка нѫсипȣл, ель сфѫтȣи мещершȣгь плинь де ꙟцелепчюне, кѫ афларѫ нище мѫестрїи але лȣ Ярхїмидь Румлѣнȣл де иждерѫсе кѫндь бѫтѣ Румлѣнїи де демȣлть пре Сиракȣси, дечи токмирѫ нище ѡглинде ши ле пȣсерѫ ꙟ зидȣл четѫцїеи ден кѫтрȣѡ арда соареле наинтѣ корабїилорь, дѣчїи соареле бѫтѣ ꙟ стикле, де акола ешїа фокь ка фȣлџерȣл ши ле ардѣ корабїиле ши при'нши, дечи се спѫрѣрѫ ши се мȣтарѫ де пре апѫ тоци. Іераклїе ꙟкинѫ четатѣ фечоареи ши маичеи Домнȣлȣи, ши-шь лѫсѫ фїю-сѫȣ, ель еши пре аскȣнсь ши стрѫнсе ѡщи мари, дечи се дȣсе ꙟ Персїда де ле прѫдѫ цара ши ле рѫсипи четѫциле ши ле арсе сателе, ши ле тѫꙗ мȣериле ши ле ȣчида фечорїи ши ле жȣнгѣ прȣнчїи, пѫнѫ маи ле пȣстїи цара ши мȣлтѫ комоарѫ адȣнѫ; дѣка аȣзи ꙟпѫратȣл Хозрое, лѫсѫ четатѣ ши се тȣрнѫ, дечи се тимпинарѫ

претȣтниндина сȣспини ши плѫнџери кȣ лакрѫми ши ципете; дечи аȣѕи ꙟпъратȣл де ръȣл лорь, че нȣ ле пȣта фолоси, къ-л ꙟгреѡіа дȣрориле, нȣмаи че ле порончїа ши ли се лъȣда шї-и ꙟгроѕїа кȣ кȣвънтȣл, че еи нȣ гѫндїа, кȣмȣ се гръіаще: инимѫ лакомѫ ши юбитоаре ла авȣцїе нȣ се рȣшинѣѕѫ де фацѫ ꙟпърѫтѣскѫ, ниче се тѣме де дȣмнеѕеȣ. Дечи кирȣисе ръȣль пре бине ши акоперисе стрѫмбѫтъциле пре дерептъци, іарѫ ꙟпъратȣл сȣспина ши тънжїа; ꙟсъ ѡаре-чине де ꙟ боіари вени ꙟнаинтѣ ꙟпъратȣлȣи кȣ ꙟдръѕнире де ѕисе: ѡ, ꙟпърате! де вере (sic) врѣ съ іаи де ꙟ мѫниле ръȣлȣи съ иѕбѫвещи пре ѡамени, дъ мїе сабїа, дечи де вою тъіа несацїȣл ши лѫкомїа ши де вою скоате де ꙟ рѫдѫчинѫ нъравȣл лакомилорь, чинсте съ аибь дела домнїа та, іарѫ де нȣ вою фи дерепть съ-м таи капȣл. ꙟпъратȣль атȣнче-ль пȣсе бань маре, шї-и ѕисе съ грижаскѫ де дерептате. Дѣчїи жȣдекъндь ел кȣ дерептȣл, вени ѡ мȣіаре въдȣѡ ши се жълȣа пентрȣ ȣнь постѣлникь де ера рȣдѫ ꙟпъратȣлȣи, кȣмȣ іаȣ лȣать тоатѫ авѣра пентрȣ ниче ѡ винѫ; ел тремѣсе съ-л кѣме ла жȣдекатѫ; постѣлникȣл нȣ мѣрсе, че ꙟкѫ-л ꙟжȣрѫ; атȣнче фѣче ꙟпъратȣл ѡспъць маре боіарилорь, тъмплѫ-се де фȣ ши постѣлникȣл ла ача веселїе, немери ши банȣл чел маре, гръи кътрѫ ꙟпъратȣл: доарѫ те къещи, доамне, де ꙟвъцѫтȣрѫ че мїаи ѕис кȣ жȣдець дерепть съ фїȣ, пре карїи ворь ѡбиди пре чеи сърачи кȣ стрѫмбȣль еȣ съ-л черть, дечи іатъ-ци ꙟкинь боерїа-ми, къ еȣ нȣ почь ръбда хитлѣнїи ши хлапїи ши немилостивїи а фи ꙟ чинстѣ та; іарѫ Іȣстїань ръспȣнсе: де амь еȣ фъкȣть че-ва кȣ недерептȣл, нȣ-ми вегѣ вое немикѫ, че мѫ іа де ꙟ скаȣнь де-м фѫ пре дѣлѫ, іарь де іасте алть чине-ва, дела масѫ-л скоалѫ ши-л жȣдекѫ кȣмȣ цѣм ѕись; дѣка ѕисе ꙟпъратȣл аша, атȣнче-шь фȣ скось постѣлникȣл дела масѫ кȣ рȣшине ши-ль дȣсе де-л жȣдекѫ кȣ мȣіара че-ль пъръ де авȣцїе че іаȣ лȣать, дечи чела че авѣ черкиче цапънѫ ши трȣфѫ юте ши кȣ лимбѫ аскȣцитѫ, елȣ се мȣе ка боȣл де жȣг шї-и се гѫси вина фацѫ; дечи ѕисе де-л бътȣрѫ шї-и расе барба ши капȣл ши спрѫнчѣнеле, ши-л пȣсерѫ пре ȣ мъгарю де-ль пȣртарѫ кȣ пїала пре тоате ȣлицеле кȣ рѣ рȣшине. Дѣчїи се спѫрѣрѫ тоци ши се тъіарѫ лѫкомїиле ши жафȣриле ка кȣ бричȣл, ши се фъкȣ тȣтȣрор жȣдець дерепть. Аша іасте чине аре минте слободѫ ши нȣ е юбиторю ла авȣцїе, ниче е фъцарникь: нȣ се тѣме де чеи ꙟналци, ниче се рȣшинѣѕѫ де нимена; дечи де вери авѣ минте кȣратѫ ши вїацѫ дерѣптѫ съ нȣ лѫкомещи ла добъндѫ хитлѣнѫ, нȣ те вери тѣме де ꙟпърать, ниче те вери рȣшина де боіари, ниче-ц ва фи фрикѫ де домни. А-

и жȣꙟгѣ, пре алцїи и слȣтїа, маи мȣлци ȣчида, ши фѫча морци грозниче ши ꙟ бoꙗри ши ꙟ кȣртѣни ши ꙟ цѫрани: сѫнџеле ѡ-мȣлȣи авѣ ка ѡ бевтȣрѫ дȣлче. Дѣчїи пѫмнѯа тоци претȣтин-динa ши рȣга тоци пре дȣмнеѯеȣ сѫ-и иѯбѫваскѫ де ꙟ гȣра лебȣи, шї-и фȣ милѫ лȣи дȣмнеѯеȣ ши кѫȣтѫ кȣ ѡкїи чеи милостиви, ши вѫѯȣ рѫѡтѫциле лȣи, шї-и фȣ милѫ де жȣꙟгѣра лорь, дѣчїа адȣсе жȣдець че фѫча ши ель алторь; кѫ нeще боꙗри вѫѯȣрѫ атѫта рѫȣ ши сѫнџе вѫрсѫндȣ-се, ши фѫрѫ милѫ прѫ-даци ши мȣнчици, ши ка ȣнь леȣ бeȣндȣ-ле сѫнџеле, скрисерѫ карте лаи Іраклїе воеводȣл де ꙟ Фригїа ка сѫ вїе; ель рѫдикѫ ѡщи ши пȣрчѣсе, дечи се ловирѫ кȣ Фока ши-л кирȣирѫ ши фȣ принсь вїȣ мȣнчиторюл, дѣчїи фȣ пȣсь де л'аȣ сѫџетать ꙟ прочкѫ, ши аша ш'аȣ лепѫдать сȣфлетȣл; ши аȣ домнить 8 ани.

ꙞПЪРѪЦІА ЛȢ ІРЯКЛІЄ ꙞПЪРЯТЬ.

Ꙗчестȣ ера нацїера ден Каподокїа ши де рȣдѫ маре ши богать ши ера воиникь ши таре де вѫртȣте ши кȣтеѯѫторю ши мѫестрȣ ла рѫѯбою, ши нѫскȣ фечорь де-и сѫмѫна ꙟтрȣ тоть, анȣме Костантинь. Ꙟн ал треиле ань де домнїа лȣи, еши Хоѯрое кȣ мȣлциме де Тȣрчи де лȣѡ Палистина кȣ тотȣл ши четатѣ Іерусалимȣлȣи ши прѫдѫ Ꙗсїа толтѫ, ши цара гречаскѫ пѫнѫ сосирѫ ла Цариградь, ши се лѫȣда кѫ ва ꙟгрѫди четатѣ кȣ сȣлицеле, кȣ палвеѯеле (sic) ши кȣ арчеле, ши де кѫтрѫ маре кȣ корабїиле, кѫ адȣсѣсе кȣ динсȣл Мидѣнїи, Халдїанїи, Ꙗсvрїанїи, Тȣрчїи ши Тѫтарѫи, де-и спѫра ши-шь рѫда ши ѯича кѫ нȣ се вoрь тȣрна пѫнѫ нȣ ворь добѫнди четатѣ. Дѣка вѫѯȣ Іраклїе ꙟпѫрать кѫ нȣ се ва пȣта бате кȣ ѡщиле лȣ Хоѯрое, кѫ ера мȣлци ка нѫ-сипȣл, ель сфѫтȣи мещершȣгь плинь де ꙟницелепчюне, кѫ афларѫ нище мѫестрїи але лȣ Ꙗрхїмидь Рvмлѣнȣл де иждерѫсе кѫндь бѫтѣ Рvмлѣнїи де демȣлть пре Сиракȣси, дечи токмирѫ нище ѡглинде ши ле пȣсерѫ ꙟ ѯидȣл четѫцїеи ден кѫтрȣѡ арда соареле наинтѣ корабїилорь, дѣчїи соареле бѫтѣ ꙟ стикле, де акола ешїа фокь ка фȣлџерȣл ши ле ардѣ корабїиле ши при'нши, дечи се спѫрѣрѫ ши се мȣтарѫ де пре апѫ тоци. Іераклїе ꙟкинѫ четатѣ фечоареѯи ши маичееи Домнȣлȣи, ши-шь лѫсѫ фїю-сѫȣ, ель еши пре аскȣнсь ши стрѫнсе ѡщи мари, дечи се дȣсе ꙟ Персїда де ле прѫдѫ цара ши ле рѫсипи четѫциле ши ле арсе сателе, ши ле тѫꙗ мȣериле ши ле ȣчида фечорїи ши ле жȣнгѣ прȣнчїи, пѫнѫ маи ле пȣстїи цара ши мȣлтѫ комоарѫ адȣнѫ; дѣка аȣѯи ꙟпѫратȣл Хоѯрое, лѫсѫ четатѣ ши се тȣрнѫ, дечи се тимпинарѫ

ши се ловирѫ де фацѫ, ши бирȣи Іраклїе, ши мȣлци Тȣрчи пе-рирѫ, ши воевоꙁїи лȣ Хоꙁрое, ши рȣда лȣи кȣ тотȣл; 6000 де ани ера кȣрсȣл соареллȣи кѫндь аȣ ꙟблать спата гречаскѫ пре ꙟ цара тȣрчаскѫ; ачѣстѣ с'аȣ тѫмплать; апои ꙗрѫ кѫндь ера ꙟкѫ Іраклїи ꙟ Персїда, Хоꙁрое адȣнасе де ꙟпрежȣрь тоате цѫриле асȣпра Ца-риградȣлȣи, ꙗрѫ ꙟ мижлокȣ се трȣдїа четатѣ ка ѡ корабїе ꙟ валȣре ꙟ мижлокь де маре, ши де тоате пѫрциле ера непрече-пȣци; ꙟнсѫ-и апѫра брацȣл чел таре ши налть, де-шь тиш мѫна ꙟпреȣнѫ кȣ мѫнїе ши скорни вѫнть кȣ виворь ши пор-плои кȣ гриндине; чеи де пре апѫ некѫ, ꙗрѫ чеи де пре ȣскать ка ȣнь прахȣ-и рѫсипи, ꙗрѫ ꙟ четате кѫнта: „чѣа че еши маи бирȣитоаре декѫть воиничїи Цариградȣлȣи“ чеи де бирȣире. Іра-клїе аȣ домнить 31 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ КОСТАНТИНЬ ФЇЮЛ ЛȢ ІРАКЛЇЕ.

Чершȣ-л пѫмѫнтȣл ла Іраклїе ꙟпрȣмȣтȣл ши-л дѣде; пре ȣрма-и лѫсѫ ꙟпѫрѫцїа фїю-сѫȣ лȣ Костантинь, че домни нȣмаи ȣнь ан ши нȣ апȣкѫ сѫ факѫ чева ка сѫ се кȣноаскѫ, кѫ-л отрѫви мащехȣ-сѫȣ Мартинь.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ІРАКЛОНЬ ФРЪЦИНИ-СЪȢ.

Дȣпѫ Костантинь апȣкѫ Мартинь домнїа кȣ фїю-сѫȣ Іраклонь че пȣцинель ле трѫи, кѫ лȣарѫ кȣрѫндь рѫскȣмпѫраре дела дȣм-неꙁеȣ, пентрȣ кѫ нȣмаи че се арѫтѫ рѫȣ, лȣ Іраклонь и тѫиарѫ насȣл, ꙗрѫ лȣ Мартин лимба, шї-и скоасерѫ кȣ рȣшине.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ КОНСТА ФЇЮЛ ЛȢ КОСТАНТИНЬ.

Стѫтȣ Конста ꙟпѫрать, непотȣл Ираклїеи, ши авѣ ꙟтрȣ инима де ꙟтѫю ши крединцѫ ра, кѫ ера еретикь ши ꙟвѫлȣиа рѫȣ пре православничи; ши фȣ ꙟ ꙁилеле лȣи ал шаселе сѫборь ден тоатѫ лȣмѣ адȣнать ꙟ Цариградь 170 де пѫринци сфинци. Ꙗтȣнче се иви пре лȣме Махметь чела че аȣ токмить лѣще Тȣрчилорь, ши нѫвѫлисе мȣлциме де Сѫрѫчини ла Цариградь ка сѫ-ль добѫндѣскѫ, че-и бѫтȣ Конста шї-и гони кȣ рȣшине ра. Ꙗчеста врѣ сѫ плѣче скаȣнȣл Цариградȣлȣи сȣпть четатѣ Рꙋмȣлȣи, че ȣнде нȣ ера се ажȣте дȣмнеꙁеȣ, ꙟ дешертȣ се невоꙗще ниціине, кѫ беȣ ши пѫхарȣл кȣмплить де моарте; ши аȣ домнить 17 ани.

и жȣꙟгѣ, пре алцїи и слȣтїа, маи мȣлци ȣчида, ши фѫча морци гроѕниче ши ꙟ богари ши ꙟ кȣртѣни ши ꙟ църани: сънџеле ѡмȣлȣи авѣ ка ѡ кеȣтȣрѫ дȣлче. Дѣчїи плѫнџа тоци претȣтиндина ши рȣга тоци пре Дȣмнеѕеȣ съ-и избѫвяскѫ де ꙟ гȣра лелȣи, шї-и фȣ милѫ лȣи Дȣмнеѕеȣ ши кътъ кȣ ѡкїи чеи милостиви, ши вѕѕȣ рѫѡтъциле лȣи, шї-и фȣ милѫ де жȣꙟгѣра лорь, дѣчїа адȣсе жȣдецꙋ че фѫча ши ель алторь; къ нешѥ богари вѫѕȣрѫ атъта рѫȣ ши сѫнџе връсѫндȣ-се, ши фърѫ милѫ прѫдаци ши мȣнчици, ши ка ȣнь леȣ бенȣдȣ-ле сънџеле, скрисерѫ карте ла Іраклїе воеводȣла де ꙟ Фригїа ка съ вїе; ель рѫдикѫ ѡщи ши пȣрчѣсе, дечи се ловирѫ кȣ Фока ши-л кирȣирѫ ши фȣ принсь вїȣ мȣнчиторюл, дѣчїи фȣ пȣсь де л'аȣ съџетать ꙟ прочкѫ, ши аша ш'аȣ лепъдать сȣфлетȣл; ши аȣ домнить 8 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ІРАКЛЇЕ ꙞПЪРАТЬ.

Ꙗчестȣа ера нащера ден Каподокїа ши де рȣдѫ маре ши богать ши ера воиникь ши таре де вратȣте ши кȣтеѕѫторю ши мѫестрȣ ла рѫѕбою, ши нѫскȣ фечорь де-и съмъна ꙟтрȣ тоть, анȣме Костантинь. Ꙟн ал треиле ань де домнїа лȣи, еши Хоѕрое кȣ мȣлциме де Тȣрчи де лȣѡ Палистина кȣ тотȣл ши четатѣ Іерусалимȣлȣи ши прѫдѫ Ꙗсїа тоатѫ, ши цара гречаскѫ пънѫ сосирѫ ла Цариградь, ши се лѫȣда къ ва ꙟгрѫди четатѣ кȣ сȣлицеле, кȣ палвеѕеле (sic) ши кȣ арчеле, ши де кътрѫ маре кȣ корабїиле, къ адȣсѣсе кȣ динсȣл Мидѣнїи, Халдїанїи, Ꙗсvрїанїи, Тȣрчїи ши Тътаръи, де-и спъра ши-шь рѫда ши ѕича къ нȣ се ворь тȣрна пънѫ нȣ ворь добъндн четатѣ. Дѣка вѕѕȣ Іраклїе ꙟпърать къ нȣ се ва пȣта бате кȣ ѡщиле лȣ Хоѕрое, къ ера мȣлци ка нѫсипȣл, ель сфътȣи мещершȣгь плинь де ꙟцелепчюне, къ афларѫ нещѥ мѫестрїи але лȣ Ꙗрхїмидь Румлѣнȣл де иждеръсе къндь бѫтѣ Румлѣнїи де демȣлть пре Сиракȣси, дечи токмирѫ нещѥ ѡглинде ши ле пȣсерѫ ꙟ ѕидȣл четъцїеи ден кътрȣѡ арда соареле ꙟаинтѣ корабїилорь, дѣчїи соареле бѫтѣ ꙟ стикле, де акола ешїа фокь ка фȣлџерȣл ши ле ардѣ корабїиле ши при'нши, дечи се спърѣрѫ ши се мȣтарѫ де пре апѫ тоци. Іераклїе ꙟкинѫ четатѣ фечоареꙁи ши маичеꙁи Домнȣлȣи, ши-шь лъсѫ фїю-съȣ, ель еши пре аскȣнсь ши стрѫнсе ѡщи мари, дечи се дȣсе ꙟ Персїда де ле прѫдѫ цара ши ле ръсипи четъциле ши ле арсе сателе, ши ле тъїа мȣериле ши ле ȣчида фечорїи ши ле жȣнгѣ прȣнчїи, пънѫ маи ле пȣстїи цара ши мȣлтѫ комоарѫ адȣнѫ; дѣка аȣѕи ꙟпъратȣл Хоѕрое, лъсѫ четатѣ ши се тȣрнѫ, дечи се тимпинарѫ

рать Ѧѱимарь; че авѣ фрикѫ де Іȣстїанинь чел кȣ насȣл тѫрп кѫ ва вени де-и ва лȣа ꙟпѫрѫціѧ, пентрȣ кѫ-и спȣна аѵѣл ни нȣмѫрѫторю де стѣле; дечи тремѣсе ла Хагань доминȣл Сркеск шї-и фѫгѫдȣи лȣрь мȣлть ка сѫ-и тремѣцѫ капȣл лȣ Іȣстїанин Хагань врѣ сѫ-л тремѣцѫ легать, ꙗрѫ ел дѣка принсе де вѣст фȣџи ла доминȣль Шкїенескь ла Тервелѣ, дечи нѫеми де лаг ωџи мари ши се дȣсе ла Цариград ши а пȣцини адевери сфатѣ дѣчїи гѫсирѫ сȣлинарюл пре ȣнде мерџѧ апа ꙟ четате ши ꙟ џершȣгȣирѫ де ꙟтрарѫ ꙟ четате. Тиверїе Ѧѱимарь лȣ домнит 7 ани.

ꙗрѫ ꙟпѫрѫціѧ лȣ Іȣстїнїань.

Дечи ꙟкѫпȣ Іȣстинїань крѫнȣл ꙗрѫ ла ꙟпѫрѫціе, ши дѫд пре доминȣл Шкѣилорь бине ши се тȣрнѫ; дѣчїѧ че вомь спȣ маините де нѫпасте рѣ че адȣча пре боꙗри, кѫ ле лȣа ꙟтѫю ꙟ нѫтата толтѫ, дѣчї-и лега кȣ мȣериле-шь ши фиїи лорь кȣ фѣте шї-и бѫга приꙟ касе-ши де-и арда кȣ касе кȣ тоть, ши ꙟ алції мȣлци и жȣꙟгѣ ка вителе, ши нȣ нȣмаи боꙗрилорь ле фѫ рѫȣ, че-ш адȣсе аменте де патимѫ кѫндь ера ел ꙟ Херсонь, ꙟт тремисе ла диншїи: ниче сѫ крȣце бѫтрѫнь, ниче тѫнѫрь, ни мȣꙗре, ниче бабѫ, ниче фатѫ, ниче коконь де цицѫ, че пре то сѫ-и пїарѕѫ ши сѫ-и сврѫшаскѫ; дечи ера плѫнџере ши кїт мȣлте атȣнче Херсонѣнилорь, кѫть коврѫшїѧ пре Вифлеемь; лȣѕи ꙟпѫратȣл кѫ лї-е милѫ де нȣ-и пїердь пре тоци, че ꙟ тремѣсе пре Филипикь кȣ ωџиле ши-л ꙟвѫцѫ сѫ-и сврѫша кȣ тотȣл ши сѫ ле рѫсипѣскѫ ωрашȣл сѫ-ль факѫ цѫринѫ (sic) арать. Ѡџиле вѫѕȣрѫ нѫравȣл лȣи фѫрѫ милѫ ши свирѣпь де лȣпь че ва сѫнџе фѫрѫ саціȣ, дечи нȣ врȣрѫ сѫ се ꙟпр ꙟтрȣ атѫта спȣркѫчюне а лȣи;

ꙟпѫрѫціѧ лȣи Филипь царь.

че рѫдикарѫ ꙟпѫрать пре Филипикь ши пȣрчѣсерѫ спре Цариградь кȣ корабїиле пре маре. Іȣстїанинь се спѫре, ꙟсѫ ши ꙟтѫмпинать сѫ се ловаскѫ кȣ диншїи пре ȣскать; кѫндь прин де вѣсте: Филипикь маи сосѣџе ла Цариградь; атȣнче се тȣарсе (sic) де сѫргь ла четате сѫ апȣче скаȣнȣл; кѫндь соси, Филипикь ꙟтр ꙟ четате ши принсе порциле, ши фѫрѫ пестѣлѫ фȣ принс Іȣстїнїань; дечи кȣмь фѫчѣ ель алтора, аша и се фѣче, кѫ фѫ ꙟȣꙟгѣть кȣ фїю-сѫȣ Тиверїе. Филипикь ꙟпѫрать нȣ ера крещин

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ КОСТАНТИНЬ БѪРБОСȢЛ ФȢЧОРȢЛ КОНСТЕИ.

Дѣка пери Конста, ель се рълдикѫ ден Сикилїа ȣнь ѡмь анȣме Миꙃиꙃїа, че кȣрънд ȣ се сврълши, къ се скȣлѫ Костантинь бърбо-сȣль кȣ ѡщи спре Сикилїа ши пре тоци врължмашїи тътѫне-съȣ Констеи кȣ дерептȣл пїердȣ ꙟпреȣнѫ кȣ Миꙃиꙃїа. Ꙗчеста кънд ь пȣрчѣсе ꙟ ѡасте ера тинерель, ꙗрѫ кънд ь вени ера бърбось. Ꙟ ꙃилеле ачестȣа ꙟпърать трекȣрѫ Шкѣйи Дȣнѫра ши лȣарѫ царѫ мȣлтѫ дела Гречи; ачѣ царѫ ѡ кема маинте Мисїа. Ши аȣ домнить Костантинь 10 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ІȢСТИНЇАНЬ.

Дȣсе-се ши Костантинь депре лȣме дȣпъ алалци, ши-шь лъсѫ ꙟпърѫцїа фїю-съȣ лȣ Іȣстианинь; че нȣ-л юкїа боꙗрїи, ниче цъ-ранїи, пентрȣ къ ера ръȣ, виꙃетлѣнь(sic), сирѣпь, ȣчигашь, плинь де некȣнїе, ниче авѣ ѡмь дерепть сине, ниче сфать ꙟтрева де ниме, че се цинѣ ꙟсȣши къ е прѣ ꙟцелепть; пентрȣ ачѣа-л чертѫ Дȣмнеꙃеȣ, къ се скȣларѫ Шкѣїи, Сръбїи ши Рȣмѫнїи мȣнтѣнїи де ле лȣарѫ цара де кътрѫ Дȣнѫре токма пънѫ ла Драча, ши Іȣстїанинь ꙟкъ пери ръȣ; ши аȣ домнить 6 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ЛЕѠНТЇЕ ЦАРЬ.

Къ се скȣлѫ ȣнь боꙗринь ден кȣрте анȣме Леѡнтїе ши кȣ пацїи ноаптѣ, ши принсерѫ пре Іȣстїанинь де-и тъꙗрѫ насȣл ши-л тремисерѫ ꙟ Херсонь преспре марѣ Понтȣлȣи. Ꙟсъ ѡкюл дерепть ле вѣде тоате, дечи чине че фаче лȣи фаче, къ се рълдикарѫ нище тълхари кȣ Тȣрчи ши кȣ Карамани де прѫда Ꙗфрикїа ши цара пре лънгѫ маре, ел тремѣсе боꙗрїи кȣ ѡщи де се ловирѫ ѡ датѫ кȣ диншїи шї-и бирȣирѫ, Тȣрчїи ꙟкъ се маи ꙟмȣлцирѫ, дечїи се ловирѫ ш'алтѫ датѫ ши бирȣирѫ атȣнче пре Гречи ши ле лȣарѫ ѡ четате: Кархїдонȣл; Гречїи нȣ пȣтȣрѫ ръбда рȣшинѣ ши досада, че се адȣнарѫ тоци маи марїи де сфътȣирѫ, ши а-лѣсерѫ пре ȣнь прибѣгь де-ль кема Тиверїе Ꙗѱимарь, ши-ль рълдикарѫ ꙟпърать. Леѡнтїе аȣ домнить 3 аны.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢ ТИВЕРЇЕ ꙖѰИМАРЬ.

Дечїи вени Ꙗѱимарь ши добънди Цариградȣль ши принсе пре Леѡнтїе де-и тъе насȣл ши-л бѫгѫ ꙟ темницѫ. Дечїи фȣ ꙟпъ-

рать Ѧѱимарь; че авѣ фрикꙟ де Іѕстїанинь чел кѕ насѕл тѫꙗть кꙟ ва вени де-и ва лѕа ꙟпꙟрꙟцїа, пентрѕ кꙟ-и спѕнꙟ ачѣла ѕнь нѕмꙟрꙟторю де стѣле; дечи тремѣсе ла Хагань домнѕл Сꙟꙟбескь шї-и фꙟгꙟдѕи аѕрь мѕлть ка сꙟ-и тремѣцꙟ капѕл лѕ Іѕстїанинь: Хагань врѣ сꙟ-л тремѣцꙟ легать, ꙗрꙟ ел дѣка принсе де вѣсте фѕџи ла домнѕль Шкїенескь ла Тервелѣ, дечи нꙟеми де аколо ѡщи мари ши се дѕсе ла Цариградь ши а пѕцини адевери сфатѕл, дѣчїи гꙟсирꙟ сѕлинарюл пре ѕнде мерџꙟ апа ꙟ четате ши мещершѕгѕирꙟ де ꙟтрарꙟ ꙟ четате. Тиверїе Ѧѱимарь аѕ домнить 7 ани.

ꙖРꙖ ꙞПЪРꙖЦЇꙖ ЛꙊ ІꙊСТЇНЇꙖНЬ.

Дечи ꙟкꙟпѕ Іѕстинїань крꙟнѕл ꙗрꙟ ла ꙟпꙟрꙟцїе, ши дꙟрѕи пре домнѕл Шкѣилорь бине ши се тѕрнꙟ; дѣчїꙗ че вомь спѕне маинте де нꙟпасте рѣ че адѕчꙗ пре боꙗри, кꙟ ле лѕа ꙟтꙟю бѕнꙟтата тоатꙟ, дѣчї-и лега кѕ мѕериле-шь ши фиїи лорь кѕ фѣтеле шї-и бꙟга приꙟ касе-ши де-и арда кѕ касе кѕ тоть, ши пре алцїи мѕлци и жѕꙟгѣ ка вителе, ши нѕ нѕмаи боꙗрилорь ле фꙟча рꙟѕ, че-ш адѕсе аменте де патимꙟ кꙟндь ера ел ꙟ Херсонь, дечи тремисе ла диншїи: ниче сꙟ крѕце бꙟтрꙟнь, ниче тꙟнꙟрь, ниче мѕꙗре, ниче бабꙟ, ниче фатꙟ, ниче коконь де цицꙟ, че пре тоци сꙟ-и пїарꙁꙟ ши сꙟ-и сврꙟшаскꙟ; дечи ера плꙟнџере ши кїоте мѕлте атѕнче Херсонѣнилорь, кꙟть коврꙟшїꙗ пре Вифлѣемь; ши аѕꙁи ꙟпꙟратѕл кꙟ лї-е милꙟ де нѕ-и пїердь пре тоци, че ꙟкꙟ тремѣсе пре Филипикь кѕ ѡщиле ши-л ꙟвꙟцꙟ сꙟ-и сврꙟшаскꙟ кѕ тотѕл ши сꙟ ле рꙟсипѣскꙟ ѡрашѕл сꙟ-ль факꙟ цꙟринꙟ (sic) де арать. Ѡщиле вꙟꙁѕрꙟ нꙟравѕл лѕи фꙟрꙟ милꙟ ши свирѣпь ка де лѕпь че ва сꙟнџе фꙟрꙟ сацїѕ, дечи нѕ врѕрꙟ сꙟ се ꙟпребѕне ꙟтрѕ атꙟта спѕркꙟчюне а лѕи;

ꙞПЪРꙖЦЇꙖ ЛꙊИ ФИЛИПЬ ЦꙗРЬ.

че рꙟдикарꙟ ꙟпꙟрать пре Филипикь ши пѕрчѣсерꙟ спре Цариградь кѕ корабїиле пре маре. Іѕстїанинь се спꙟре, ꙟсꙟ еши ꙟтꙟмпинать сꙟ се ловаскꙟ кѕ диншїи пре ѕскать; кꙟндь принсе де вѣсте: Филипикь маи сосѣще ла Цариградь; атѕнче се тѕарсе(sic) де сꙟргь ла четате сꙟ апѕче скаѕнѕл; кꙟндь соси, Филипикь ꙟтра ꙟ четате ши принсе порциле, ши фꙟрꙟ пестѣлꙟ фѕ принсь Іѕстїнїань; дечи кѕмь фꙟчѣ ель алтора, аша и се фѣче, кꙟ фѕ жѕꙟгѣть кѕ фїю-сꙟѕ Тиверїе. Филипикь ꙟпꙟрать нѕ ера крещинь,

лѣфа воиничилорь; пентрȣ ачѣа тоци тѫнжїа ши пр꙼тȣтиндина ера кїѡте; ши невоиа пре воеводь Варда сѫ ле фїе ꙟпѫрать; елȣ се дȣсе ла ȣнь пѫринте сфѫнть ꙟ пȣстїе де-и спȣсе валȣриле шї-и спȣсе кȣмȣ л'аȣ рȣгать сѫ ле фїе ꙟпѫрать, ши-л ꙟтребѫ: фи-ва? ель ѡпри де-и ѕисе: ꙟтрȣ немика сѫ нȣ се баџе кѫ-шь ва пїарде ѡкїи, ꙗрѫ деи чеџи треи че аȣ венить кȣ тине—ле ѕисе—Левѡ ва фи ꙟтѫю ꙟпѫрать, дȣпѫ'нсȣл Михаил, Тома аль треиле, че нȣ ва ꙟкѫпа, нȣмаи че-шь ва пȣне нȣме ши ва пери. Ꙗтȣнче се рѫдикѫ Некѵфорь ꙟпѫрать кȣ ѡџи мари спре Шкѣи лѫнгѫ Дȣнѫре, ши се ловирѫ фѫцишȣ кȣ Крȣм домнȣл лорь, ши фȣрѫ бирȣици атȣнче Гречїи ши Никѵфорь, ши фȣрѫ мѫкаре сабїеи ши хранѫ армелорь; дечи ферекѫ Крȣмь цестȣл капȣлȣи лȣ Никѵфор кȣ аȣрь ши дѣде тȣтȣрорь де бѣ винь дентр'ѫнсȣл. Ши аȣ домнить Никѵфорь 8 ани ши 9 лȣны. Ставрикїе фїю-сѫȣ апȣкѫ стѣгȣл, че пери кȣрѫндь ꙟтр'ачелаш рѫѕбою де ачѣла сȣлице.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ МИХАИЛ РȢГАВЕИ.

Михаил Рȣгавеи ера џинере лȣи Никѵфорь. Вѫѕȣ атȣнче Виѕантїа ѕи бȣнѫ ши слободѫ пѫнѫ фȣ Михаил ꙟпѫрать, кѫ ера ѡмь бȣнь ши целепть(sic), блѫндь ши линь, вѣсель, рѫбдȣрїȣ, нелакомь, ниче се бȣкȣра де скандала алтȣа, ниче се грѫбїа кȣ моартѣ кȣива, ниче асȣпрїа пре сѫрачи кȣ бирȣриле, прецїи чинстїа, рȣгѫторїи милȣа; атȣнче пȣцинѫ врѣме вѫѕȣ цара гречаскѫ маре рѫпаѡсь ши мȣлтѫ паче ши алинатѫ вїацѫ фѫрѫ валȣри; че де нѫпраснѫ лови вѫнть кȣ фортȣнѫ, ка се скȣлѫ ꙗрѫ Крȣмь ꙟпѫрать кȣ Шкѣии де фѣче рѫѕбою кȣ Михаил ꙟпѫрать лѫꙟгѫ Ѡдрїю ши-л бирȣи, ши перирѫ мȣлци Гречи, ꙟпѫратȣл ꙟкѫ абїа скѫпѫ, ши тоатѫ авȣцїа ꙟпѫрѫтѣскѫ ши гречаскѫ ѡ апȣкарѫ Шкѣии. Ши дѣчїа фѫрѫ пестѣлѫ се скȣлѫ чел нȣме ши кȣ нѫравь де Левȣ, че мѫꙟка карнѣ ѡилорь лȣ Хс., ꙗрѫ Михаил дѣка вѫѕȣ кѫ вине лесȣль чел кȣ нѫравь де фїарѫ, се дȣсе де вое-ши ши лѫсѫ скаȣнȣл челȣи че-и бать мȣлци пиѕмѫ мȣнчиторюлȣи; фȣџи де се дȣсе де нȣ-л щїȣ ниме че се фѣче; ши домни 2 ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ ЛЕȢ АРМѢНȢЛ ШИ ЛȢПТѪТОРЮЛ ИКОАНЕЛОРЬ.

Ꙗчеста Левȣ ера рȣдѫ де Ꙗрмѣнь, ши ꙗрѫ иви ачеста мѫрѫчини ꙟгимпоши ши ѡдрѫсли маи аскȣцици декѫть ꙟтѫю де

ла Цариградь; ел8-и ръсп8нсе: бжтрънь ещи, н8 те wстени, че
вою вени е8 ла тине кж сжнт тънжрь. Дѣчїи еширжъ 8нїи ла лаци
к8 wщи, че н8 се лобиржъ, кж се спжрѣржъ Шкѣии де фрика.
Ꙟтрачѣа врѣме сжпа 8нь wмь ла 8нь зидь, ель гжси 8нь мор-
мжнть де марм8ре ши 8нь морть ꙟтр'жнсь ши слове скрисе ꙟ
зича: Хс. ва наще де ꙟ фатж ши крезь, ꙗржъ ꙟ зилеле л8 Ко-
стантинь ꙟпжрать ши а Ірїнеи ꙗр мж ва ведѣ соарел. Ꙗрж
Ірїна бжтѣ сж фїе ꙟсжши крмитоаре, дѣчїи афлж неще wамени
хлапи де-и ꙟдемнж: кжндь д8рмїа ꙟпжрат8л амїазжзи, еи ꙟтрара
ши-л принсержъ де-ль wрбиржъ, ши дѣчїа ф8 Ірїна ꙟнсжши ꙟпж-
ржтѣсж. Ꙟтр8 врѣма ачѣа м8ри папа Андрїань де ꙟ Румь ши
стжт8 ꙟ скаунь Леwнть, ꙗржъ р8да л8 Андрїань скоасержъ пре
Леwнть де ꙟ Румь к8 р8шине; ель черш8 ажжторю ла Ірїна сж-й
фолосѣскжъ, ꙗ н8-и дѣде; Леwнть тремѣсе ла Карл8 ꙟ Шпанїа
де вени к8 wщи ши ꙟкжп8 ꙟ Румь ши дѣде скаун8л л8 Леwнть.
ел8 се ск8лжъ де благослови пре Карл8 сж фїе ꙟпжрать Рум8ни
ши Венецїеи; ꙗржъ д8пжъ моарта л8 Леwнть ель стжт8 папа
8н8л че венисе к8 Карл8 де ꙟ Шпанїа де-ль кема Формось, ꙟ-
чела скоасе ꙟтжю ереса латинѣаскжъ ши де атунче с'а8 лепждать
Гречїи де Румлѣни, ши дѣчїи а8 ав8ть свадж м8лтж маика а
фата де а8 ꙟтрать ꙟтре ꙗле сабїа де с'а8 ꙟпжрцить ши с'а8
тжꙗть. Ꙗржъ ꙟпжржтѣса Ірїна д8пж че-ш wрби пре фїю-сж8 м8лт
се кжиа ши м8лтж милостенїе да сжрачилорь, ка сж поатж 8рм
мжнїа л8 д8мнез8 дела динсж, че wкюл че вѣде тоатѣ (sic) ши
ж8декжъ инимиле wменещи, ел8 се мжнїе ши п8се 8ржчюне, ши-й
тржи п8цинь п8тѣра ши бе8 пжхарь амарь ши пелинать; ши
домниржъ де тот к8 фїю-сж8 14 ани.

ꙞПЪРЖЦЇА Л8 НИКУФОРЬ ГЕНИКА.

Кж се ск8лжъ спри'нса 8н8л де ꙟ к8рте де чеи бестици, ан8ме
Никуфорь, д'w скоасе ден домнїе, дечи w тремѣсе де ф8 цжрад8
мѣсержъ ши де немикжъ: ꙟ вїаца еи н8-и аж8нца, че се хржнїа
ка w бжд8w сжракжъ пре ла 8шиле алтора. Аша пжтѣще д8мнез8
к8и н8 щїе харь де бине че-и дж. Дѣчїи ꙟвржтинд8-се роата де
мжнїе ꙟпрежюрь, ꙟнжлцжъ пре Никуфорь де с8пра, wмь ржу, зги-
гаш8, к8 нжравь ржу, юбиторю ла а8рь, ꙟкись ла к8бинте; бое-
рїиле н8 ле да воиничилорь пентр8 сл8жбе, че ле виндѣ пре а8рь;
г8ра л8и ера тоть а8рь ши китѣла л8и, ꙗржъ лимба л8и ера де
бо8; ши де алте ера мжхнить, ꙗржъ де врѣ ад8че чине-ва а8рь
ат8нче ера вѣсель; ши ар8ꙟкжъ пре тоци джжди грѣле; тже ши

лкмȣ? аша е ши маика Марїѧ, ашиждерѧ ши алте мȣери. Дечи ши алте мȣлте врѫжм:шȣл дефѫима. Че вомь повести маи мȣлть дин'нсȣл? дентр'ȣн кѫне нѫскȣ ȣн фечорь де кѫне, дечи фѫчѧ тоть кѫинѣціе! Ꙗчеста спȣркать ѡмори пре свети Стефань новїи, ши лвȣ вїацѫ ꙟделȣꙟгѫ, ши нȣ авѣ рѫѕбоале кȣ стрїинїи, че нȣмаи кȣ капетеле лециїеи крещинещи, ши пре кѫлȣгѫри нȣ ювїѧ ниче ꙟ ѡки сѫ-и вадѫ. Ꙗчеста арсе моцїиле сфинтееи мȣченицѫ Єѳимїѧ: кȣ ѡасе де витѫ ши де кѫне ле местека ши ле апринсе. Ши домни 30 де ани.

ꙞПЪРѪЦІѦ ЛꙊ ЛЕꙊ ФІЮЛ КꙊФꙊРІТꙊЛꙊИ.

Лепѫдѫ-ши ѡаре-кѫндь ши ачеста сȣфлетȣл, лȣ Леȣ фїю-сѫȣ лѫсѫ-и стѣгȣл, ши домни 1 ань нȣмаи.

ꙞПЪРѪЦІѦ ЛꙊ КОСТѦНТИНЬ ФЇЮЛ ЛꙊ ЛЕꙊ ШИ МѦИКѪ-СѦ ІРЇНѦ.

Леȣ трекȣ кȣрѫндь ден лȣме; Ірїна соаца лȣи ши фїю-сѫȣ Костантинь, нѫскȣть дентр'ѫнса, лѫсѫ-и ꙟпѫрѫціѧ; ꙟнсѫ ел ера атȣнче тинерель, дечи пȣрта Ірїна крѫма. Ꙗчеста адȣнѫ де претȣтиндинѣ сѫборь, ал шаптеле сѫборь а тоатѫ лȣмѣ, ꙟ Никею 318 де пѫринци сфинци; дечи мѫрѫчинїи чѣ че дѫрїѧ сфинтеле иконе де ꙟ рѫдѫчинѫ-и ѕмȣлсерѫ, ши ноирѫ пѫмѫнтȣл целенить, ши арȣꙟкарѫ сѫмѫнца де православїе ши крещіѧ маре ꙟтрȣ инима а бȣни крещини. Ѩрѫ дѣка рѫсѫрїѧ мȣстѣцѫ коконȣлȣи, атȣнче се апропїарѫ дин'нсȣл нещіе арȣмитори хитлѣны ши-л мѫглисїрѫ де-шь гони пре мȣмѫ-са ꙟпѫрѫтѣса дела динсь де лȣѡ ель крѫма де ꙟпѫрѫціе. Дѣчїи се ꙟтоарсе ꙟ лȣкрȣре непотрѣбниче, ши-шь кѫлȣгѫри мȣюра ши се аместекѫ кȣ алта, кȣмь се ѕиче: пикѫтȣра де ва пика де пȣрȣрѣ пре пїатрѫ, ꙟкѫ ѡ пѫтрȣнде. аша ши амѫцїѧ пре ѡамени блаѕне; ꙟнсѫ се дещептѫ ка трѫѕїȣ, дѣка се сѫтȣрѫ де воѧ лȣи, ши ярѫши кемѫ пре мȣмѫ-са сѫ ꙟдерептѣѕе токмѣлеле ꙟпѫрѫтещи; дечи петречѧ фїюл кȣ маикѫ-са ꙟ тоть бинеле де преȣнѫ. Ꙗтȣнче венирѫ мȣлци Шкѣни де прѫда Рȣмеле, ши еши ꙟпѫратȣл де се кѫтȣ кȣ диншїи, ши-л бирȣирѫ ши перирѫ мȣлци Гречи ши боюри; дѣчїи се ловирѫ Гречїи кȣ Ꙗрмѣнїи шї-и бирȣирѫ ши принсерѫ мȣлци Ꙗрмѣни; ши кȣ Ꙗравлѣны ꙟкѫ лȣ фѫкȣть лȣптѫ шї-и бирȣирѫ. Ѩрѫ Кардань доминȣл Шкїенескь тремѣсе ла ꙟпѫратȣл де-и ѕисе: кȣрѫндь сѫ-м тремици харачю, саȣ вою вени де вою прѫда цара пѫнѫ

ла Цариградь; ел8-и ръсп8нсе: бжтрънь ещи, н8 те wстени, че вою вени е8 ла тине къ сжнт тънжрь. Дѣчїи еширж 8нїи ла лалци к8 wщи, че н8 се ловирж, къ се спжрѣрж Шкѣии де ф8щирж. ⱴтрачѣа врѣме съпа 8нь wмь ла 8нь ѕидь, ель гъси 8нь мормжнть де марм8ре ши 8нь морть ⱴтр'ъись ши слове скрисе де ѕича: Хс. ва наще де ⱴ фатж ши крезь, ıарж ⱴ ѕилеле л8 Костантинь ⱴпърать ши а Ірїнеи ıар мж ва ведѣ соареле. Ѡрж Ірїна бжтѣ съ фїе ⱴсъши кръмитоаре, дѣчїи афлж неще wамени хлапи де-и ⱴдемнж: кънд д8рмїа ⱴпърат8л амїаѕжѕи, еи ⱴтрарж ши-л принсерж де-ль wрбирж, ши дѣчїа ф8 Ірїна ⱴнсжши ⱴпържтѣсж. ⱴтр8 врѣма ачѣа м8ри папа Ѧндрїань де ⱴ Рvмь ши стът8 ⱴ скаунь Леwнть, ıарж р8да л8 Ѧндрїань скоасерж пре Леwнть де ⱴ Рvмь к8 р8шине; ель черш8 ажюторю ла Ірїна съ-и фолосѣскж, ıа н8-и дѣде; Леwнть тремѣсе ла Карл ⱴ Шпанїа де вени к8 wщи ши ⱴкъп8 ⱴ Рvмь ши дѣде скаун8л л8 Леwнть. ел8 се ск8лж де благослови пре Карл съ фїе ⱴпърать Рvм8лви ши Венецїеи; ıарж д8пж моарта л8 Леwнть ель стжт8 папж 8н8л че венисе к8 Карл де ⱴ Шпанїа де-ль кема Формось, ачела скоасе ⱴтъю ереса латинѣаскж ши де ат8нче с'а8 лепждать Гречїи де Рvмлѣни, ши дѣчїи л8 ав8ть свадж м8лтж маика к8 фата де а8 ⱴтрать ⱴтре ıалѣ савїа де с'а8 ⱴпърцить ши с'а8 тъıать. Ѡрж ⱴпържтѣса Ірїна д8пъ че-ш wрби пре фїю-съ8 м8лт8 се къиа ши м8лтж милостенїе да сърачилорь, ка съ полтж 8рни мънїа л8 д8мнеѕе8 дела динсж, че wкюл че вѣде толтѣ (sic) ши ж8декж инимиле wменещи, ел8 се мънїе ши п8се 8ръчюне, шї-и тръи п8цинь п8тѣра ши бе8 пъхарь амарь ши пелинать; ши домнирж де тот к8 фїю-съ8 14 ани.

ⱴпържцїа л8 Никvфорь Генкя.

Къ се ск8лж спри'нса 8н8л де ⱴ к8рте де чеи бестици, ан8ме Никvфорь, д'w скоасе ден домнїе, дечи w тремѣсе де ф8 църаⱴкж мѣсерж ши де немикж: ⱴ вїаца еи н8-и ажюнцж, че се хржнїа ка w бъд8w съракж пре ла 8шиле алтора. Ѧша пжтѣще д8мнеѕе8 к8и н8 щїе харь де бине че-и дж. Дѣчїи ⱴвржтинд8-се роата де мънїе ⱴпреж8рь, ⱴнжлцж пре Никvфорь де с8пра, wмь ръ8, 8чигаш8, к8 нъравь ръ8, юбиторю ла а8рь, ⱴкись ла к8бииите; боерїиле н8 ле да воиничилорь пентр8 сл8жбе, че ле виндѣ пре а8рь; г8ра л8и ера тоть а8рь ши китѣла л8и, ıарж лимба л8и ера де бо8; ши де алте ера мъхнить, ıарж де врѣ ад8че чине-ва а8рь, ат8нче ера вѣсель; ши ар8ⱴкж пре тоци джжди грѣле; тъе ши

лѣфа воиничилорь; пентрȣ ачѣа тоци тѫнжїа ши прѣтȣтиндина ера кїѡте; ши невоиа пре воеводь Барда сѫ ле фїе ꙟпѫрать; елȣ се дȣсе ла ȣнь пѫрииnте сфѫнть ꙟ пȣстїе де-и спȣсе валȣриле шї-и спȣсе кȣмȣ л'аȣ рȣгать сѫ ле фїе ꙟпѫрать, ши-л ꙟтребѫ: фи-ва? ель ѡпри де-и ѕисе: ꙟтрȣ немика сѫ нȣ се баџе кѫ-шь ва пїарде ѡкїи, ꙗрѫ дел чеџи треи че аȣ венить кȣ тине—ле ѕисе—Леѡ ва фи ꙟтѫю ꙟпѫрать, дȣпѫ'нсȣл Михаил, Тома аль треиле, че нȣ ва ꙟкѫпа, нȣмаи че-шь ва пȣне нȣме ши ва пери. Атȣнче се рѫдикѫ Некvфорь ꙟпѫрать кȣ ѡџи мари спре Шкѣи лѫнгѫ Дȣнѫре, ши се ловирѫ фѫцишȣ кȣ Крȣм доминȣлорь, ши фȣрѫ бирȣици атȣнче Гречїи ши Никvфорь, ши фȣрѫ мѫжкаре сабїеи ши хранѫ армелорь; дечи ферекѫ Крȣмь цестȣл капȣлȣи лȣ Никvфор кȣ аȣрь ши дѣде тȣтȣрорь де бѣ винь дентр'ѫнсȣл. Ши аȣ доминть Никvфорь 8 ани ши 9 лȣны. Ставрикїе фїю-сѫȣ апȣкѫ стѣгȣл, че пери кȣрѫндь ꙟтр'ачелаш рѫѕбою де ачѣла сȣлице.

ꙞПЪРѪЦЇѦ ЛȢИ МИХѦИЛ РȢГѦВЕИ.

Михаил Рȣгавеи ера џинере лȣи Никvфорь. Бѫѕȣ атȣнче Висантїа ѕи бȣнѫ ши слободѫ пѫнѫ фȣ Михаил ꙟпѫрать, кѫ ера ѡмь бȣнь ши целепть(sic), блѫндь ши линь, вѣсель, рѫбдȣрїȣ, нелакомь, ниче се бȣкȣра де скандала алтȣа, ниче се грѫбїа кȣ моартѣ кȣива, ниче асȣпрїѧ пре сѫрачи кȣ бирȣриле, преѡцїи чинстїа, рȣгѫторїи милȣа; атȣнче пȣцинѫ врѣме вѫѕȣ цара гречаскѫ маре рѫпаѡсь ши мȣлтѫ паче ши алинатѫ вїацѫ фѫрѫ валȣри; че де нѫпраснѫ лови вѫнть кȣ фортȣнѫ, кѫ се скȣлѫ ꙗрѫ Крȣмь ꙟпѫрать кȣ Шкѣии де фѣче рѫѕбою кȣ Михаил ꙟпѫрать лѫꙟгѫ Ѡдрїю ши-л бирȣи, ши перирѫ мȣлци Гречи, ꙟпѫратȣл ꙟкѫ авїа скѫпѫ, ши тоатѫ авȣцїа ꙟпѫрѫтѣскѫ ши гречаскѫ ѡ апȣкарѫ Шкѣии. Ши дѣчїа фѫрѫ пестѣлѫ се скȣлѫ чел нȣме ши кȣ нѫрав де Левȣ, че мѫꙟка карнѣ ѡилорь лȣ Хс., ꙗрѫ Михаил дѣка вѫѕȣ кѫ вине Леȣль чел кȣ нѫравь де фїарѫ, се дȣсе де вое-ши ши лѫсѫ скаȣнȣл челȣи че-и бать мȣлци пиѕмѫ мȣнчиторюлȣи; фȣџи де се дȣсе де нȣ-л џїȣ ниме че се фѣче; ши домни 2 ани.

ꙞПЪРѪЦЇѦ ЛȢИ ЛЕȢ ѦРМѢНȢЛ ШИ ЛȢПТѪТОРЮЛ ИКОѦНȢЛОРЬ.

Ачеста Левȣ ера рȣдѫ де Армѣнь, ши ꙗрѫ иви ачеста мѫрѫчини ꙟгимпоши ши ѡдрѫсли маи аскȣцици декѫть ꙟтѫю де

ꙟпърѫтѣсеи, ши ѡ кемѫ атȣнчеши де ѡ чертѫ, шї-и ꙁисе: ѡ, пърѫтѣсѫ! ꙟ че віацѧ ещи кȣ чинсте ши кȣнȣнатѫ де ꙟпърать. аȣ нȣ-ци сосѣще? че ай лȣать храна сърачилорь де негоцеторещи ши прекȣпещи! ши ꙁисе де апринсерѫ корабіа, ши арсе кȣ тотȣл негоцȣл. Де ва врѣ нещине сѫ се адеверѣскѫ ефеншȣгȣль лȣи, сѫ аȣꙁѫ: кѫꙁȣ ѡдатѫ ѡ ꙗрнѫ прѣ џеролсѫ де ꙟгецѫ марѣ пѫнѫ ꙟтр'адѫнкь, ши кȣрѫндь вени кѫлдȣрѫ де се дежгецѫ, дѣчїи се рȣпсерѫ слоии ши се еꙁи марѣ лѫꙟгѫ четате ши се нѫлцарѫ слои пре слои, пѫнѫ коврѫшїа тȣрнȣриле, ши ера трѫснете ши ȣрлете де-ци пѫра кѫ пїаре лȣмѣ; кѫндь се слобоꙁирѫ ꙟ жось, ей спарсерѫ ѡ бȣкатѫ маре де ꙁидȣл четѫцїеи; ꙗрѫ Ѳеѡфил атȣнче абѫтȣ де нȣ кѫȣта сѫ рѫмѫе чева дентрȣ авȣцїе-шь, че пѫꙁи де нои ача спѫртȣрѫ де четате. Ѳеѡдора пре аскȣнсь цинѣ сфинтеле икоане ши се ꙟкина лорь, ши коконїи-ши пре фȣришȣ и ꙟвѫца сѫ се ꙟкине; дерепче кѫ ера бȣдїи, нȣ ле ꙁича икоане, че ле ꙁича пѫпȣши; ꙗрѫ ꙟпѫратȣль Ѳеѡфил фоарте-и черта шї-и ферїа де ачѣа. Шї-и ера драгь а чети ла скриптȣри, дечи афла кȣвинте скȣмпе, ши нȣ се афла ниме сѫ и ле спȣе, ꙗрѫ ȣнь постѣлникь лѫȣдѫ пре пѫринтеле Меѳѡдїе кѫ щїе тоть, ши-л адȣсерѫ ден легѫтȣрѫ; че-и кѫꙁȣсе динцїи ши мѫсѣлеле де рѫȣль пещерїеи; атȣнче се иви лȣмина де ꙟвѫцѫтȣра лȣи Меѳѡдїе ка ȣнь мъргѫритарю ден скоикѫ ши ка ȣнь лȣчафѫрь де сȣпть нȣѡри, кѫ ꙁиче: нȣ се поате аскȣнде четатѣ стѫндь ꙟ върхȣл мȣнтелȣи; дечи-л цинѣ ла ащернȣть, шї-и гȣста кȣ дȣлче де ꙟ иꙁворȣл де мїꙗре ꙟвѫцѫтȣри бȣне кȣвинтеле лȣи, ши-л цинѣ ка ѡ пїатрѫ лȣминатѫ ꙟ кȣртѣ лȣи, ши се адѫпа ꙟпѫратȣл ка де ꙟ апа Нилȣлȣи кȣ шипокȣль де аȣрь. Ши аȣ домнить Ѳеѡфил 12 ани.

ꙞПЪРѪЦЇѦ ЛȢ МИХАИЛ ФЕЧОРȢЛ ЛȢИ ѲЕѠФИЛ ШИ АЛ ѲЕѠДОРЇЕИ.

Трекȣ ши ачеста вала ча де моарте че пре ниме нȣ-л трѣче, ши-шь дѣде кȣнȣна фїю-сѫȣ лȣи Михаиль; че ꙟкѫ ера коконь митютель, дечи ера Ѳеѡдора де токмїа тоате ꙟ пѫрѫцїа фїю-сѫȣ; ши пѫнѫ атȣнче чинстїа прентр'аскȣнсь сфинтеле икоане, ꙗтѫ Никодимь ꙁикѫндь кȣ дерептȣль; ꙗрѫ ка ѡ пасере че-ши хрѫнѣще пȣишорїи, шї-и питȣла пѫнѫ трекȣ вѫнѫторюл, атȣнче стригѫ кѣрь кȣ гласъ де бȣчинь ферекать кȣ аȣрь ши-шь арѫта сѫмѫнѫтȣра де ꙟ инимѫ; дѣка трекȣ ꙗрна ши ꙟфлори примѫвара, кѫ стрѫнсе сѫпѫтори ши лȣкрѫтори де скоасерѫ де ꙟ рѫ-

дѫчинѫ ача ересѫ а челорь лȣптѫтори де иконе, ши се съмънѫ православіа, ши слобоѕи доамна тоци де прен тоате легѫтȣриле, ши се смери лорь де фѣчерѫ рȣгѫ дерепть Ѳеѡфил, невои-се ши адевери къ л'аȣ ертать Дȣмнеѕеȣ; ши дѣде ꙗрѫ скаȣнȣл де патріершіе лȣи Меѳѡдіе, ꙗрѫ пре Іѡань ль скоасе · къ ера еретикь; ель пȣсе пиѕмѫ де ꙟдемнѫ ш'алціи рѫи ка ши ель де пърѫ пре Меѳѡдіе къ аȣ кȣрвить кȣ ѡ мȣꙗре, ши се адȣнѫ съборь де ачѣа: мȣꙗра ста де фацѫ де-л въдіа, ꙗрѫ пѫринтеле се голи ꙟнаинта тȣтȣрора де-л възȣ съборȣл къ-и ера вещежите мънȣнтаеле де нȣмаи че авѣ де ȣдать; дечи се рȣшинарѫ ка нещіе къни пѫрѫшіи, ши мȣꙗра ꙟкъ спȣсе пиѕма лорь, апои адевърь. Ꙟтрȣ ѕилеле лȣи Михаил с'аȣ крещинать Шкѣии, къ принсѣсе Гречіи ꙟтр'о ѡасте ѡ сорь а домнȣлȣи Шкіенескь, дечи ѡ ꙟвъцарѫ карте ши ѡ крещинарѫ, апои ѡ скȣмпѫрѫ фрате-съȣ дела Гречи; ꙗ ботеѕѫ ши пре фрате-съȣ крещинѣще; кѫндь џіȣрѫ алци Шкѣи, еи сърирѫ спре домнȣ-съȣ съ-ль ȣчигѫ; елȣ-и бирȣи, дѣчіи скрисе ла Михаил де-и тремѣсе ȣнь [пъ]ринте митрополить де-и ботеѕѫ пре тоци, ȣніи де вое, алціи де невое; атȣнче аȣ фость дела Ꙗдамь ани 6352. Михаиль пънѫ фȣ сȣпть аскȣлтарѣ мѫне-са, ел ера бȣнишорь, ши пȣрта крѫма Ѳеѡдора кȣ маре чинсте; ꙗрѫ дѣка крескȣ Михаиль ши вени ꙟ връстѫ, ел липи пре лъꙟгѫ ель нище хлапи ши смрѫѕи, ши ȣꙟкѣшȣ фрате мѫне-са де 'ль кема Варда, плинь де тоате хитленііле, де пȣрта пре ꙟпѫратȣл кȣмȣ-и ера лȣи воа, ши-л фѣче де-ши гони пре мȣмѫ-са дела динсȣл; ꙗрѫ ꙗ, кѫндь врȣ сѫ се дȣкѫ, адȣнѫ тоци боꙗріи, дечи лѫсѫ ꙟ мѫна фію-съȣ ꙟпѫратȣлȣи 1200 де киндинаре де аȣрь, ȣнь киндинарь ꙗсте 150 де литре, ши 3000 де киндинаре де арџинть, ши алте ферекѫтȣри мȣлте, ши еши ден кȣрте. Дѣка се възȣ Михаил волникь, ель кȣрѫндь рѫсипи ачѣ авȣціе тоатѫ кȣм нȣ се кѫдѣ баламȣцилорь, хоцилорь, мѫскѫричилорь; ши кȣ мȣлте рѫѡтѫци ꙟдемнѫ Варда пре ꙟпѫратȣл де жȣꙟге пре Ѳеѡктисть логѡфетȣл, ѡмь бȣнь ши пріиторю ꙟпѫратȣлȣи. Ѳеѡдора и блѫстемѫ ши амѫндои сѫ пацѫ ка Ѳеѡктисть. Михаиль се ꙟделетніа кȣ жокȣриле, фѫча врѫтѣлницѫ ши се фѫча секирашȣ де ꙟбла кȣ карȣл кȣ 4 каи, принде кȣмѫтри, ботеѕа фіини, кȣнȣна, пѫнѫ свѫрши ши лѫсѫ вистѣрюл пȣстію, бѣ де се ꙟбѫта, дѣчіа се фѫча патріархь де бѫга мȣщарю ꙟтр'ȣи потирь ши кȣменека боꙗріи, кѫнтѫри кȣ кȣрвеле де ꙗбосте скорніа; дечи ꙟблѫндь аша ши рѫсипиндь, Варда тотȣ-ль ꙟдемна спре рѫȣ, де стрикѫ ȣнь копачь де аȣрь, че ера фѫкȣть де Лѣȣ прѣ ꙟцелептȣл ши ера токмите пасери прин стѫлпѫри де кѫнта кѫрѣшь ꙟ кипȣл еи, ши

ꙟпърѫтѣсеи, ши ѡ кемѫ атȣнчеши де ѡ чертѫ, шї-и ꙁисе: ѡ, пърѫтѣасѫ! ꙟ че вїацѫ ещи кȣ чинсте ши кȣнȣнатѫ де ꙟпърать, аȣ нȣ-ци сосѣще? че аи лȣать храна сърачилорь де негоцеторещи ши прекȣпещи! ши ꙁисе де апринсерѫ корабїа, ши арсе кȣ тотȣл негоцȣл. Де ва врѣ нещине сѫ се адеверѣскѫ еѳеншȣгȣль лȣи, сѫ аȣꙁѫ: къꙁȣ ѡдатѫ ѡ ꙗрнѫ прѣ џеролсѫ де ꙟгецѫ марѣ пънѫ ꙟтр'адънкь, ши кȣрѫндь вени кълдȣрѫ де се дежгецѫ, дѣчїи се рȣпсерѫ слоии ши се еꙁи марѣ лъꙟгѫ четате ши се ньлцарѫ слои пре слои, пънѫ ковръшїа тȣрнȣриле, ши ера тръснете ши ȣрлете де-ци пъра къ пїаре лȣмѣ; кѫндь се слобоꙁирѫ ꙟ жось, еи спарсерѫ ѡ бȣкатѫ маре де ꙁидȣл четъцїеи; ꙗрѫ Ѳеѡфил атȣнче лбѫтȣ де нȣ къȣта сѫ рѫмѫе чева дентрȣ авȣцїе-шь, че пъꙁи де нои ача спъртȣрѫ де четате. Ѳеѡдора пре аскȣнсь цинѣ сфинтеле икоане ши се ꙟкина лорь, ши коконїи-ши пре фȣришȣ и ꙟвъца сѫ се ꙟкине; дерепче къ ера бȣдїи, нȣ ле ꙁича икоане, че ле ꙁича пъпȣши; ꙗрѫ ꙟпъратȣль Ѳеѡфил фоарте-и черта шї-и ферїа де ачѣа. Шї-и ера драгь а чети ла скриптȣри, дечи афла кȣвинте скȣмпе, ши нȣ се афла ниме сѫ и ле спȣе, ꙗрѫ ȣнь постѣлникь лъȣдѫ пре пъринтеле Меѳѡдїе къ щїе тоть, ши-л адȣсерѫ ден легѫтȣрѫ; че-и къꙁȣсе динцїи ши мѫсѣлеле де ръȣль пещерїеи; атȣнче се иви лȣмина де ꙟвъцѫтȣра лȣи Меѳѡдїе ка ȣнь мъргѫритарю ден скоикѫ ши ка ȣнь лȣчафърь де сȣпт нȣѡри, къ ꙁиче: нȣ се поате аскȣнде четатѣ стъндь ꙟ вървȣль мȣнтелȣи; дечи-л цинѣ ла ащернȣть, шї-и гȣста кȣ дȣлче де ꙟ иꙁворȣл де мїꙗре ꙟвъцѫтȣри бȣне кȣвинтеле лȣи, ши-л цинѣ ка ѡ пїатрѫ лȣминатѫ ꙟ кȣртѣ лȣи, ши се адѫпа ꙟпъратȣл ка де ꙟ апа Нилȣлȣи кȣ шипокȣль де аȣрь. Ши аȣ домнить Ѳеѡфил 12 ани.

ꙟПЪРѪЦЇѦ ЛȢ МИХАИЛ ФЕЧОРȢЛ ЛȢИ ѲЕѠФИЛ ШИ АЛ ѲЕѠДОРЇЕИ.

Трекȣ ши ачеста вала ча де моарте че пре ниме нȣ-л трѣче, ши-шь дѣде кȣнȣна фїю-съȣ лȣи Михаиль; че ꙟкѫ ера коконь митютель, дечи ера Ѳеѡдора де токмїа толте ꙟ пърѫцїа фїю-съȣ; ши пънѫ атȣнче чинстїа прентр'аскȣнсь сфинтеле икоане. ꙗтѫ Никодимь ꙁикѫндь кȣ дерептȣль; ꙗрѫ ка ѡ пасере че-ши хрънѣще пȣишорїи, шї-и питȣла пънѫ трекȣ вънѫторюл, атȣнче стригѫ кѣрь кȣ гласъ де бȣчинь ферекать кȣ аȣрь ши-шь аратѫ съмѫнѫтȣра де ꙟ инимѫ; дѣка трекȣ ꙗрна ши ꙟфлори примѫвара, къ стрѫнсе сѫпѫтори ши лȣкрѫтори де скоасерѫ де ꙟ рȣ-

дѫчинѫ ача ересѫ а челоръ лꙋптѫтори де иконе, ши се съмънѫ православіꙗ, ши слобоѕи доамна тоци де прен тоате легѫтꙋриле, ши се смери лоръ де фѣчерѫ рꙋгѫ дерептъ Ѳеѡфил, невои-се ши адевери къ л'аꙋ ертатъ дꙋмнеѕеꙋ; ши дѣде ꙗрѫ скаꙋнꙋл де патріершіе лꙋи Меѳωдіе, ꙗрѫ пре Іωанъ лъ скоасе къ ера еретикъ; елъ пꙋсе пиѕмѫ де ꙟдемнѫ ш'алціи ръи ка ши елъ де пърѫ пре Меѳωдіе къ аꙋ кꙋрвитъ кꙋ ѡ мꙋꙗре, ши се адꙋнѫ съборъ де ачѣа: мꙋꙗра ста де фацѫ де-л вѫдіа, ꙗрѫ пъринтеле се голи ꙟнаинта тꙋтꙋрора де-л вѫѕꙋ съборꙋл къ-и ера вещежите мъдꙋлареле де нꙋмаи че авѣ де ꙋдатъ; дечи се рꙋшинарѫ ка нещие кѫни пъръшіи, ши мꙋꙗра ꙟкъ спꙋсе пиѕма лоръ, апои адевъръ. Ꙟтрꙋ ѕилеле лꙋи Михаил с'аꙋ крещинатъ Шкѣии, къ принсѣсе Гречіи ꙟтр'о ѡасте ѡ соръ а домнꙋлꙋи Шкіенескъ, дечи ѡ ꙟвъцарѫ карте ши ѡ крещинарѫ, апои ѡ скꙋмпърѫ фрате-сꙋ дела Гречи; ꙗ ботеѕѫ ши пре фрате-сꙋ крещинѣще; кѫндъ щіꙋрѫ алци Шкѣи, еи сърирѫ спре домнꙋ-сꙋ съ-лъ ꙋчигѫ; елꙋ-и бирꙋи, дѣчіи скрисе ла Михаил де-и тремѣсе ꙋнъ [пъ]ринте митрополитъ де-и ботеѕѫ пре тоци, ꙋніи де вое, алціи де невое; атꙋнче аꙋ фостъ дела Ꙗдамъ ани 6352. Михаилъ пънѫ фꙋ сꙋптъ аскꙋлтарѣ мъне-са, ел ера бꙋнишоръ, ши пꙋрта кръма Ѳеѡдора кꙋ маре чинсте; ꙗрѫ дѣка крескꙋ Михаилъ ши вени ꙟ връстѫ, ел липи пре лъꙟгѫ елъ нище хлапи ши смръѕи, ши ꙋꙟкѣшꙋ фрате мъне-са де 'лъ кема Варда, плинъ де тоате хитленіиле, де пꙋрта пре ꙟпъратꙋл кꙋмꙋ-и ера лꙋи воѧ, ши-л фѣче де-ши гони пре мꙋмѫ-са дела динсꙋл; ꙗрѫ ꙗ, кѫндъ врꙋ съ се дꙋкѫ, адꙋнѫ тоци боꙗріи, дечи лъсѫ ꙟ мъна фію-сꙋ ꙟпъратꙋлꙋи 1200 де киндинаре де аꙋръ, ꙋнъ киндинаръ ꙗсте 150 де литре, ши 3000 де киндинаре де арџинтъ, ши алте ферекѫтꙋри мꙋлте, ши еши ден кꙋрте. Дѣка се вѫѕꙋ Михаил волникъ, елъ кꙋрѫндъ ръсипи ачѣ авꙋціе тоатѫ кꙋм нꙋ се кѫдѣ баламꙋцилоръ, хоцилоръ, мъскѫричилоръ; ши кꙋ мꙋлте ръѡтъци ꙟдемнѫ Варда пре ꙟпъратꙋл де жꙋꙟге пре Ѳеѡктистъ логѡфетꙋл, ѡмъ бꙋнъ ши пріиторю ꙟпъратꙋлꙋи. Ѳеѡдора и блѫстемѫ ши амъндои съ пацѫ ка Ѳеѡктистъ. Михаилъ се ꙟделетніꙗ кꙋ жокꙋриле, фъча врътѣлницъ ши се фъча секирашꙋ де ꙟбла кꙋ карꙋл кꙋ 4 каи, принде кꙋмътри, ботеѕа фіини, кꙋнꙋна, пънѫ свръши ши лъсѫ вистѣрюл пꙋстію, вѣ де се ꙟбѫта, дѣчіꙗ се фъча патріархъ де бѫга мꙋщарю ꙟтр'ꙋи потиръ ши кꙋменека боꙗріи, кънтъри кꙋ кꙋрвеле де ꙋбосте скорніꙗ; дечи ꙟблѫндъ аша ши ръсипиндъ, Варда тотꙋ-лъ ꙟдемна спре рꙋ, де стрикѫ ꙋнъ копачъ де аꙋръ, че ера фѫкꙋтъ де Леꙋ прѣ ꙟцелептꙋл ши ера токмите пасери прин стлъпѫри де кънта кърѣшъ ꙟ кипꙋл еи, ши

дои леи тоть де аȣрь, ши дои стȣрѕи ш'алте лȣкрȣре мȣлте де аȣрь, фъкȣте де ꙟпъраци бѫтрѫни де ле скотѧ кѫндь веніѧ соли делѧ алци ꙟпъраци, съ се мире; елȣ ле топи ши фѣче галбени ши дърȣи фіиніи ши мъскѫричіи; чеи боѩри бȣни ши бѫтрѫни, ȣніи мȣрирѫ. Соси ши Варда Кесарь, дѣчіи фъчѧ рѫȣ кȣмȣ-и ера воѧ, ка ши ꙟпъратȣл, нȣ нȣмаи ка пѫнѫ ачіѧ, че ꙟкѫ неще спȣркѫчюни рѣле фъчѧ, къ ꙟкѫ кȣрвіѧ кȣ ȣнь фіастрȣ-ши ка кȣ мȣѩрѣ лȣи, ши щіѧ ѡрашȣль маи тоть, аȣѕи ши Игнатіе патріархȣл, дечи-л ꙟвъца ши-л ꙟгроѕіѧ кȣ мȣнчиле вѣчилорь; че ера адевърь пилда лȣи Соломѡнь: чрътарѣ небȣнȣлȣи фалȣер ѩсте. Дѣчіѧ арȣꙟкѫ пиѕмѫ кȣ врѫжмѫшіе Варда пре пѫринтеле ꙟ локь де благодареніе, дечи вени ѡдатѫ съ се кȣминече кȣ алци, Игнатіе ль ѡбыди ші-и ѕисе: нȣ ва лȣа васȣл спȣркать мирь сфѫнть; ель се мѫніе де-ль скоасе деи скаȣнь ши пȣсе пре Фотіе, дѣчіѧ фѣче рѫȣ мȣлть лȣи Игнатіе; че кȣрѫндь се ѡсѫнди, къ пȣрчѣсе ꙟпъратȣл ꙟ ѡасте съ се батѫ кȣ Тȣрчіи, Варда бѫта съ фіе ꙟпърать ши пѫѕіѧ де ꙟ ѕи ꙟ ѕи ка съ-ль поатѫ піарде, Михаил щіȣ ши ѕисе лȣ Василіе Македонь де-ль жȣꙟге мергѫндь ꙟ ѡасте.

Съ спȣнемь пȣцинел де Василіе, къ ера де ꙟ Македоніѧ, фечорь де ѡмени мѣсери, ши фȣрѫ робици де Шкѣи, ель сȣџѧ цицѫ атȣнче, ши сечера мȣма лȣи ꙟ кѫмпȣ(sic) стѫпѫнилорь, коконȣл ѕъча пре мирище ши веніѧ ȣнь вълтȣрь де-ль ȣмбріѧ, мȣмѫ-са 'ль гоніѧ, ель ѩрѫ веніѧ, апои-л лъсѫ, къ пречепȣ къ е семнь бȣнь: дѣка соси ꙟ врѫстѫ, елȣ-шь пъръси маикѫ-са де се дȣсе ꙟ Цариградь ши се нъими пре ла ѡамени де се хрѫніѧ; ноаптѧ дȣрміѧ ла ѡ бесѣрекѫ анȣме свети Мокіе, атȣнче вени сфѫнтȣл де грѫи преѡтȣлȣи: че дорми де нȣ те сколи съ каџи пре ꙟпъратȣл ꙟ касѫ? елȣ се скȣлѫ ши мѣрсе ла бесѣрекѫ де въѕȣ ȣнь ѡмь спрътигось кȣ неще мѫни гроасе дȣрминдь пре пѫмѫнтȣль голь; лȣи и пърȣ ѡ ведѣре, дечи се тȣрнѫ; лȣи и вени пѫнѫ а треѩ ѡарѫ, ші-и спȣсе апои: чине доарме ачіѧ ел ва фи ꙟпърать; атȣнче мѣрсе де-л дещептѫ ши-л дȣсе ꙟ касѫ-ш кȣ чисте (sic) маре; ши авѣ преѡтȣл ȣнь фрате де слȣжіѧ ла ȣнь боѩринь маре де-ль кема Ѳеѡфилиць, дѣчіи дѣдерѫ ла боѩринь, елȣ-ль пȣсе комись; атȣнче адȣсерѫ лȣи Михаиль ȣнь бидивіȣ прѣ бȣнь дарь де ꙟ Мисирь, ши нȣ се афла ниме съ-ль поатѫ ꙟкълека, ѩрѫ Ѳеѡфилиць спȣсе къ аре ѡ слȣгѫ бъркатѫ, ши фȣ атȣнчешь кемать Василіе, дечи принсе калȣл де фрѫȣ ши-л ши ꙟкълекѫ ши алергѫ кѫтȣ-и фȣ воѧ; атȣнче-л пȣсе комись маре ши кȣрѫндь соси ши постѣлникь маре, ши-л фоарте ѭбіѧ ꙟпъратȣл, ши дѣчіѧ

ꙟчепȣ а ȣри пре Варда. Михаил елȣ-шь пъѕїѧ жокȣриле ши бериле ши мъꙟкъриле; атȣнче вени ȣнь вѣстникь де-и спȣсе ꙟпъратȣлȣи къ-и прадѫ Кържиманїи цара; ель, дерепть съ нȣ се спле боꙗрїи ши съ нȣ пърѫсѣскѫ жокȣл, алергѫ де сфъримѫ ѡ ѡглиндѫ че ера фъкȣтѫ де ȣнь философь, дечи кѫть врѣи кѫȣта ꙟтр'ѫнсꙗ тȣ врѣи кȣноаще, фїе ден че латȣри а тоатѫ лȣмѣ съ се врѣ рѫдика ѡщи. Ѡ, небȣнїе, кѫтѫ пагȣбѫ фѣче Гречилорь!

Атȣнчѣ дѣде Михаил ѡ ибовникѫ а лȣи дȣпѫ Василїе, анȣме Єѵдокїѧ, ши ѡ кȣнȣнѫ ꙟсȣши, ши-шь дѣде кȣнȣна де ꙟпърѫцїе лȣ Василїе съ фїе ꙟпърать. Ѡ датѫ жȣкѫ тоатѫ ѕȣа, сара беȣ де се ꙟбѫтѫ; ѡаре-чине анȣме Василикинь лѫȣдѫ пре ꙟпъратȣл къ: жȣкаши бине астъѕь ши вѫтежиши бине калȣл ла алка; ель ера бѣть де се бȣкȣрѫ ши-л дърȣи пре ачела кȣ пашмацїи лȣи, ши-л пȣсе съ фїе ꙟпърать; Василїе ста де привїѧ, ши кѫȣтѫ ꙟпъратȣл кȣ амарь лȣ Василїе; атȣнче се спъре ши адȣнѫ чатѫ ши се рѫдикарѫ ꙟтр'ачѧ ноапте де ȣчисерѫ пре Михаил, кѫ-ль афларѫ махмȣрь де винь ла ащернȣть, дечи нȣ се пȣтѣ апѫра, че фȣ жȣꙟгѣть аколѣ. Ши аȣ домнить Михаил ꙟпреȣнѫ кȣ мȣмѫ-са 14 ани, ꙗрѫ ꙟсȣши 11 ани, ши-л ꙟгропарѫ ла мѫнѫстире че ѡ кема Хрисополи, лѫꙟгѫ мȣмѫ-са; аша ера а лȣи Михаиль вїаца: нȣмаи че бѣ ши мѫнка ши жȣка.

ꙞПЪРѪЦЇѦ ЛȢИ ВАСИЛЇЕ МАКЕДѠНѢНȢЛЬ.

Ачесть Василїе, дѣка стътȣ ꙟпърать, сколсе пре Фотїе де ꙟ бесѣрекѫ ши дѣде скаȣнȣль ꙗрѫ лȣи Игнатїе; черкѫ вистѣреле ши нȣ афлѫ немика, кѫ врѣ съ дѣ лѣафѫ кȣрцїеи ши нȣ авѣ де ȣнде, че тремѣсе пре ȣнде афла авȣцїе ꙟпърѫтѣскѫ рѫсипитѫ де Михаиль де ѡ стрѫнсерѫ ши кȣрѫндь ꙟплȣ вистерїиле; ши фѣче 3 фечори: Костантинь ши Лѫвь ши Алеѯандрȣ. Фѣче ѡасте ꙟтѫю Василїе ла Карлимани, ши-л бирȣирѫ де перирѫ Гречи мȣлци, ши пȣцинь де нȣ пери ши ꙟпъратȣль; дȣпѫ ачѣа тремѣсе пре џинере-сѫȣ Хрисофорь ши бирȣи пре Агарѣни; ши ꙗрѫ се скȣлѫ ꙟсȣши ꙟпъратȣль кȣ ѡщи де трекȣ ла рѫȣль Ефраѡȣлȣи ши фѣче рѫѕбою кȣ Тȣрчїи ши кȣ Манхеїи ши кȣ алте лимби, шї-и бирȣи Василїе. Дѣчїи добѫнди четѫциле чѣле тари ши плине де бȣнѫтате, ши се тȣрнѫ кȣ мȣлтѫ авȣцїе; ши де мȣлте ѡри с'аȣ бѫтȣть кȣ цѫрь де пре ꙟпрежȣрь, ши тотȣ-и бирȣиѧ Василїе. Атȣнче се тѫмплѫ де фȣ кȣтремȣрь маре, кѫтȣ се рѫсипїѧ бесѣречиле; ꙟпъратȣл ле рѫдика, ши мȣлци Ѡврѣи крещинѫ. Ши ꙗсте ѡ царѫ маре, че се кїамѫ Рȣсы, спре мїаѕѫ-ноапте, дечи токмирѫ паче бȣнѫ

к8 Гречїи ши се фъгъд8иръ къ се ворь крещина; ѫпъратѫл Ва-
силїе тремисе пре 8нь пъринте митрополить съ-и ѫвѣце лѣце
ши съ-и ботѣзе; ат8нче зисеръ: пънъ н8 вомь ведѣ маинте де-а
тине сѣмне мин8нате, н8 вомь крѣде, ниче вомь фи крещини; ель
зисе де фѣчеръ фокь, дѣчїи рѫдикъ мѫниле ѫ с8сь владика ши
зисе: Христоасе доамне, прослѫвѣще н8меле тъ8! ши арѫнкъ Еван-
гелїа ѫ фокь де стѫт8 врѣме м8лтъ ши н8 арсе. Рѫсын се ми-
раръ де п8тѣра л8и Хс. ши се ботезаръ тоци крещинѣще. 8нь
фечорь а ѫпърат8л8и, ан8ме Костантинь, ель м8ри, ши фоарте
тънжїа Василїе де ель; юръ ель ера 8нь кълѫ8гъръ де фрѫм8ка
ан8ме Ѳеѡдорь Сандаваринь, ши ад8се неще ведери ѫпърат8л8и
к8 фармече, дечи-шь вѫз8 фїю-съ8 Костантинь 8нде вени къ-
лѫрѣще ши сър8тъ пре татъ-съ8 ѫпърат8л, дѣчїи ф8 невѫз8ть;
ши алте сѣмне к8 фармечеле л8и фъча, пентр8 ачѣа-ль юбїа
ѫпъратѫ8ль пре Сандаваринь; юръ Леѡнть фїюл л8 Василїе н8-л
юбїа, ка пре 8нь мѫскъричь. Сандаваринь п8се пизмъ пре Леѡнть,
дѣчїа-ль аромисе съ поарте ханџѣрь пре аск8нсь: кѫндь юсе ла
вѫнать ѫпъратѫ8л, кѫндаи нъвълѣще вр'8нь хитлѣнь са8 вр'о фіаръ
ла татъ-тъ8 де припъ, юръ т8 съ аиби к8 че-ль сприжони(sic); ель
крез8 ши фѣче аша. Сандаваринь се апропїе ши ла ѫпърат8ль
де-и зисе: пъзѣще-те къ фїю-тъ8 Леѡнть те дикб8юще съ те пїарзъ
ка съ-ци ю ѫпъръцїа, ши те ва нъвъли акм8 ла вѫнать, де вери
съ крези чаркъ-ль къ вери армъ хитлѣнъ гъси аск8нсъ ла дѫнс8л;
к8м ши ф8; дѣчїи се мънїе ѫпърат8л, дечи-л бъгъ ѫ темницъ
ши а8 зък8ть врѣме м8лтъ, ши ниче 8нь боюринь н8 п8тѣ
ѫтоарче пре ѫпърат8л съ юрте пре фїю-съ8; ѡдатъ фѣче ѫпъ-
рат8ль ѡспъць боюрилорь, дечи ла масъ 8нде-и чинстїа ера ѡ
пасере ѫтр'о к8лвїе де а8зи афаръ 8нїи плъѫгѫндь пре Леѡ,
пасерѣ ден к8лвїе ѫкъ стрига: Леѡ, Леѡ! а8зиръ дела масъ бо-
юрїи ши-шь афларъ дѣчїа прилежь ши ѫчеп8ръ а плѫнџе ши а
р8га пре ѫпърат8л, шї-и зичѫ: доамне, частъ пъсър8е че е де-
с8пра ноастръ, 8нде н8 вѣде пре Леѡнть, ю-ль стригъ пентр8 нои,
къ нои синтемь ѡамени де мъѫкъмь ши бемь де пре8нъ к8
домнїа та ши а-минте н8 не ад8чемь де'нс8л, ши атъта врѣме
ѫкись ѫ темницъ, че не р8гъмь юртъ-ль, къ-ць юсте фїю; ат8нче-ль
ертъ шї-и дѣде ѫпъръцїа-шь. Ши еширъ ла вѫнать; 8нь чербь
маре нъвъли ла ѫпърат8л де-л л8ѡ де бръ8 ѫ коарне пре Ва-
силїе, ши врѣ пери ат8нчешь; ель гъби 8нь воиникь де тъе
бръ8л ѫпърат8л8и к8 сабїа ши 8иди; дѣчїи ѫ локь де чинсте,
къ-и скоасе кап8ль де ѫ перирг, ель зисе де-и тъюръ кап8л
ши п8се прихань къ а8 скось сабїа спре ѫпърат8ль. Ши Василї

де вътъмътѹра кориѹлѹи черкѹлѹи пѹцинъ време тръи ши мѹри, ши аѹ домнить 20 де ани.

Ѫпържціа лѹ Лев пре Ѫцелептѹл.

Пре ѹрмъ лъсъ Ѫпържціа аѹ Лев фію-съѹ. Ши аѹ фъкѹть ръзбоае кѹ Шкеии ши Фрънчіи ши кѹ Тѹрчіи; дечи аwре-ль бирѹиа, аwре-и бирѹиа. Ши ера wмь бѹнь ши Ѫцелепть, ши зидіа бесеречи мѹлте ши фрѹмоасе Ѫтрѹ лаѹда лѹи дѹмнезеѹ ши а сфинцилорь; ши мерсеръ Ѫтр'о зи де Росаліи ла бесерека лѹи свети Мокіе съ се Ѫкине, ель нъвъли де Ѫ wатарь ѹнь wмь де лови пре Ѫпъратѹль кѹ ѹнь бъць Ѫ капь де-и крепъ капѹл ръѹ; ши се спъре къ ва мѹри, ші-и кѹре сънџе мѹлть; ши фѹ принсь омѹл де боіари де-ль мѹнчиръ мѹлть, ши пре име нѹ въди, къ ера кѹ дѹхь некѹрать; іаръ ѹнь пъринте кълѹгърь де-ль кема Марко ель мъргъ пре Ѫпъратѹл кѹ кѹвинте де Ѫ ѱалміи лѹи Давидь ши-л бѹкѹра де-и зисе: съ щіи, Ѫпърате, къ вери Ѫпържци де акмѹ 10 ани; Ѫ зи че фѹ ловить Ѫтр'ачеа зи мѹри. Ачеста Лев пентрѹ къ нѹ фъча фечори, ель цинѹ пънъ а патра мѹіаре, че аѹ чертаре пентрѹ ачеа де кътръ Николае патріархѹль; елѹ-ль скоасе ден скаѹнь ши пѹсе пре ѹнь пъринте бѹнь, дентрѹ коконіе петрекѹть тоть Ѫ кълѹгъріе ши wмь пре щіѹторю, дечи мѹлте лѹкрѹре бѹне аѹ токмить, ши де а патра нѹнтъ кареле ва къка леџа. Лев аѹ домнить 30 де ани.

Ѫпържціа лѹи Алезандрѹ фрателе лѹи Лев ши Ал (sic) лѹ Костантинь фечорѹл лѹ Лев.

Ла моарте-шь лъсъ Ѫпържціа фръцине-съѹ лѹи Алезандрѹ ши фію-съѹ лѹи Костантинь. Атъта ель зисе Лев ла моарте-шь: възь пре Алезандрѹ 13 лѹни датъ-и віацъ; ши фѹ аша, къ нѹмаи че бе ши мъѫка ши се ръпоѹса, іаръ Ѫ грижа алторь валѹри нѹ се аместека, ши се вещежи ка w флоаре, нѹмаи че домни 1 ань ши w лѹнъ; дечіа Ѫнсѹши Ѫпърать Костантинь, че ера тинерель де 7 ани де нѹ пѹте дерепта кръма де домніе, че ера ѹнь боіаринь бѹнь ши бътрънь де-ль кема Романь Лакапинь, дечіи пѹрта ачела грижа. Атѹнче се ръдикъ ѹнь фечорь а лѹи Андроникь Дѹка де адѹнъ воиничи ши се испити съ апѹче домніа, че маинте-ль апѹкъ арма ши и се връсъ сънџеле; дѹпъ ачеа се ръдикъ ѹнь боіаринь анѹме Фока Левь, ши ера атѹнче воеводь пре тоате четеле; дечи възѹ пре Романь Ѫтрѹ атъта чинсте, елѹ се фъча

ꙟкѫ а фи прїатинь ꙟпъратȣлȣи; дечи адȣнѫ ѡщи марй де пре-тȣтиндинѣ, де ꙟ Ликаѡнь, ден Фригїа, де ꙟ Ивери, ден Пан-филїа, ден Мисїа, ден Сирїа, ден Киликїа, де ера мȣлци кꙟта фрȣнѯѫ ши ѥрбѫ, ѥрѫ пре аскȣнсь ель врѣ сѫ фїе ель Фока ꙟпърать; ашиждерѣ ши Романь де елȣ-ш сѫ фъча а пȣрта грижа ꙟпъратȣлȣи, ѥрѫ дентрȣ адѫнкȣл инимїен лȣи ель кътѣ сѫ фїе ꙟпърать; дечи токми де венїа апроѯи дела Фока де-и спȣнѣ некрединца кътрѫ ꙟпъратȣл, дечи-л сфътȣи Романь де скрисе кърци ла воиничи ши арътѫ прїетинчїа лȣи Романь ши хитленшȣга Фокѫи, дечи-л пъръсирѫ ши фȣ принсь Фока ши-ль ȣрбирѫ (sic). Штъ-и гони Романь лȣпїи ка съ-шь мънѫнче ꙟсȣши ѡиле ши сѫ спаргѫ тȣрма. Ꙗтȣнче прѫда Шкѣии цара гречаскѫ пънѫ ла Цариградь ши лȣарѫ Ѡдрїюль; дѣчїи ꙟпъратȣлȣи пъре къ ... кȣ вине Романь, дечи ꙟкъ-л маи ꙟдрѫщи; дечи токми де дѣде ꙟ фатѫ-шь Романь дȣпѫ ꙟпъратȣл; ши кънды фȣ нȣнта, Костантин кȣнȣнѫ пре Романь сокрȣ-сѫȣ сѫ фїе ꙟпърать. Домни пънѫ а-тȣнче Костантинь 7 ани.

ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢИ РОМАНЬ КАЛАПИНЬ (sic).

Чель кȣ минте адѫнкѫ Романь, дѣка се възȣ ꙟнълцать ꙟ скаꙋн де ꙟпърѫцїе, пре ꙟинере-сѫȣ нȣмаи кȣ нȣмеле че ера де ꙟпърат, ѥрѫ стѣгȣл ши воа кȣ вистѣреле домнїа Романь, ши чела че авѣ пѫне де сацїȣ се апȣкѫ де а-мѫнѫ-и ши се сътȣра ..., ѥрѫ сътȣлȣл рѫмасе флѫмѫндь; кѫ ꙟчепȣ Романь а скрие ... де пȣнѣ нȣмеле лȣи де ꙟпърать ши а фечорилорь, ѥрѫ фїи ꙟпърѫтескь дѣде ꙟдърѫть. Ꙗтȣнче венирѫ Тȣрчїи ꙟтѫю ... докѫнда църиеи гречещи ши ѡ лȣ прѫдать пънѫ ла четатѣ ... Брȣса, ши лȣ фость атȣнче нȣмърȣл анилорь 6453 [945]; че кънд-пъра лȣи Романь къ ш'лȣ тоате ꙟтърить ши токмить, атȣнчи кѫѯȣ ши пїердȣ, къ вени Костантинь ла връстѫ де бърбать ши добѫнди минте, дечи се сфътȣи кȣ боѥрїи кѫче къ Романь пре ꙟбѫтрънисе, дечи-ль сколсерѫ ши-л фѣчерѫ кълȣгѫрь; ши а домнить Романь 25 де ани.

ЍРѪ ꙟПЪРѪЦЇА ЛȢИ КОСТАНТИНЬ ФЕЧОРȢЛ ЛȢИ ЛЕ...

Дечи пре фечорїи лȣ Романь елȣ-и принсе Костантинь ши-и голи де тоатѫ авȣцїа-шь шї-и тремѣсе сѫ фїе църане ..., ши-шь пȣсе воеводь пре тоате ѵѣтеле пре Никифорь Фока ши пре Василїе постѣлникȣл; ши нѫскȣ-се фечорь де ꙟ Єлена фат...

ꙞНПЪРѪЦЇѦ ЛȣИ ВАСИЛЇЄ ФЇЮЛ ЛȣИ РОМѦНЬ.

Пънѫ кѫндь ꙟпърѫци Фока ши Цимисхи, еи крескȣрѫ воиничи Василїе ши Костантинь ꙟ ȣршеникь нѫскȣцїи, фечорїи лȣи Ромѫнь ꙟпърать; дѣчїи шеѕȣ Василїе ꙟ скаȣнь ши се арътѫ ꙟпърать столȣрелорь; дечи Василїе ꙟтрȣ тоть се невоиѧ сѫ-шь самене мошȣ-сѫȣ Македонѣнȣлȣи, кѫ гȣстѫриле нȣ-ле юбїѧ фѫрѫ врѣме, ниче-шь да вїецїеи ѡдихнѫ, че пȣрта арме грѣле ꙟ тоть часȣл прежȣрь ель, ши павецеле(sic), конфȣреле, сецѧтеле, сȣлицеле, платошеле ши тоате армеле лȣи ера мзи драџи декъть мѣсе тинсе плине де веселїе ши де винь дȣлче; сȣнетеле армелорь ши ръсȣнȣль коарделорь де аркь маи юбїѧ декѫть гласъ де алѫȣте. Мȣлте ръѕболе аȣ фѫкȣть Василїе ши мȣлте цѫрь аȣ бирȣить, ши мȣлци врѫжмаши аȣ пȣсь сȣпть сабїѧ лȣи ши юȣ плекать: Сръбїи, Ꙗркѫнашїи, Фрѫнчїи, Иверїи, Кѫрѫиманїи; ши пре Шкѣи и смери кȣ тотȣл ши ле слѫби пȣтѣрѧ, кѫ принсе ла ръѕбою вїи 15,000, фѫрѫ кѫци перисе, шї-и ѡрби пре тоци, нȣмаи че лѫсѫ динтр'о сȣтѫ ȣнȣл кȣ ȣнь ѡкю ка сѫ трагѫ пре алалци ꙟ царалорь: кѫте пре 99 орби; ши скоасе тоате четѫциле ши тоате ѡчинеле че лȣасе маинте де Шкѣи дела Гречи. Ши аȣ домнить Василїе 30 де ани.

ꙞНПЪРѪЦЇѦ ЛȣИ КОСТѦНТИНЬ ФРѦТЕЛЄ ЛȣИ ВАСИЛЇЄ.

Мȣри Василїе бѫтрѫнь, ши шеѕȣ ꙟ скаȣнь фрате-сѫȣ Костантинь; че немикѫ нȣ-шь семѫнѫ фрѫцине-сѫȣ, че кȣм чинстїѧ Василїе пре чеѧ че ера бърбаци бȣни ши цинѣ каи бȣни ши арме, атъта Костантинь нȣ юбїѧ сȣнете де сабїи ши бȣчине сѣмне де ръѕболе, ниче кїѡте де глоате, ниче гласъ де ѡасте, че нȣмаи че бѣ ши мѫꙟка кȣ мȣери фрȣмоасе ши кȣ флȣере ши кȣ алѫȣте, жȣкѫри ши кѫнтече кȣрвешци де юбосте. Ши ера бѫтрѫнь ши кѫрȣнть, ши ера фрикось ши блаѕнѫ ши препȣиторю, кѫ џїȣ динтрȣ ѡаре-чине пре Ромѫнь, ȣнȣль де ꙟ кȣрте кѫ-и ва фи пре ȣрмѫ ꙟпърать, дечи-шь дѣде фїе-са Зое дȣпѫ 'нсȣл. Ши домни Костантинь 2 ани ши 11 лȣни.

ꙞНПЪРѪЦЇѦ ЛȣИ РОМѦНЬ ѦРГȣРОПОЛСКОЄ.

Романь фȣ ꙟпърать, џинереле лȣи Костантинь, ѡмь прѣ ꙟцелепть, ши авѣ фрика лȣи дȣмнеѕеȣ, ши се ꙟвъца пȣрȣрѣ ꙟ сфентеле кърци, ши ста пре рȣгѫ тоатѫ ноаптѣ, ши ѕидїѧ бесѣречи ꙟтрȣ

май че-ль сминтїѧ кѫ цинѣ мѹѩре пре Ѳеѡфана, шї-и ера кѹмѫтрѫ; ши алта ѫкѫ се тѫмплѫ, кѫ фѹ фоамете маре ѫ Цариградь де соси кїла де грѫѹ кѫте ѹнь галбень; ѫпѫратѹл авѣ житнице прѣ мари пline де пѫне, дечи ꙁисе сѫ се вѫнꙁѫ де пѫнѣ лѹи кѫте 2 киле ѫтр'ѹн галбень; дечи-л дефѫима цара, пентрѹ кѫ ла Василїе Македонь ѫкѫ фѹсѣсе ѫ ꙁилеле лѹи фоамете маре, че ель ѫвѫцѫ де виндѣ ден житница ѫпѫрѫтѣскѫ кѫте 12 киле пре ѹнь галбень, де-шь скоасе цара пре ѹшорь де фоамете. Фока арѹѫкѫ ѹрцїе пре Цимисхи пентрѹ кѫ-л вѫдисе ѡаре-чине кѹ нище кѹвинте рѣле, дечи-ль гони дела динсь; ѩрѫ ѫпѫрѫтѣса фоарте тѫнжїѧ дѹп'ѫнсь де нѹ-и врѣ веда фаца сѫва ѡ ꙁи; дѣчїи рѹгѫ кѹ хитленшѹгь пре Фока де-л кемѫ ѩрѫ, ши ера прѣ воиникь ши фрѹмось Цимисхи, дечи врѣ сѫ моарѫ Ѳеѡфана де нѹ-л веда; ши Фока фоарте се пѫꙁїѧ де дѹмнеꙁеѹ, кѫ пѹрта десѹпра кѫмашь де аѹрь, ѩрѫ пре лѫнгѫ пїеле кѫмаше де лѫнѫ; ши ацернѹтѹл лѹи ера де ѡловирне, ель се кѹлка жось пре рогожинѫ; ши ѱалтїра нѹ-и треча ѫ ꙁи; ла мѹѩре-ши мерцѫ рарь; че нѹ-и плѫчѧ аша, дечи се ѫсоци кѹ Цимисхи ши сфѫтѹирѫ рѫѹ пре ѫпѫратѹл ка Далида пре Самѱѡнь ши Тиндарида бѫрбатѹлѹи-шь; дѣчїи-л пѫꙁирѫ де-л гѫсирѫ дѹрминдь жось пре ѹнь цоль, ши-ль жѹнгѣрѫ аколѣ. Ши домни Никифорь Фока 6 ани.

ѪПЪРѪЦЇѦ ЛѸИ ІѠ ЦИМИСХИ.

Цимисхи пѹсе кѹнѹнѫ ѫ капѹ-ши де ѫпѫрѫцїе. Дечи ѩрѫ се спѫрѣрѫ прин прежѹрь цѫриле шї-и фѹцїѧ де'наинтѣ савїен лѹи тоци врѫжмашїи ши де сѹлица лѹи се тема тоате лимбиле; ши лѫрци ѡчинѫ Гречилорь де тоате пѫрциле, ши лѹѡ дела Рѹси де ле добѫнди стѣгѹриле кѹ тотѹл, ши пре Борись домнѹль лорь фѹ принсь вїѹ де-л дѹсе ѫ Цариградь ши-л пѹсе боѩринь маре анѹме магїстрѹ, ши кѹ Сѫрбїи авѣ сфадѫ шї-и бирѹи. Дечи дѹпѫ че бѫтѹ Цимисхи Рѹсїи, елѹ се скѹлѫ Свѣтьславь домнѹль рѹсескь кѹ ѡщи мари ши бѫтѹ пре Шкѣи де-и плекѫ сѹпть сине. Дечи шеꙁиндь ель ѫ Дрѫсторь, ель вени Цимисхи, ши се ловирѫ де фацѫ кѹ Рѹсїи, бирѹирѫ шї-и гонирѫ пѫнѫ-и скоасерѫ ден цара Шкѣилорь. Аша ера Цимисхи бѫрбать бѹнь ши воиникь. Ши домни 6 ани.

ꙟПЪРѪЦІѦ ЛȢИ ВАСИЛІЕ ФІЮЛ ЛȢИ РОМАНЬ.

Пѫнѫ кѫндь ꙟпѫрѫци Фока ши Цимисхи, еи крескȣрѫ воиничи Василіе ши Костантинь ꙟ ȣршеникь нѫскȣціи, фечоріи лȣи Ромѫнь ꙟпѫрать; дѣчіи шеѕȣ Василіе ꙟ скаȣнь ши се арѫтѫ ꙟпѫрать столȣрелорь; дечи Василіе ꙟтрȣ тоть се невоиѧ сѫ-шь самене мошȣ-сѫȣ Македонѣнȣлȣи, кѫ гȣстѫриле нȣ-ле юбіѧ фѫрѫ врѣме, ниче-шь да віеціеи ѡдихнѫ, че пȣрта арме грѣле ꙟ тоть часȣл прежȣрь ель, ши павецеле(sic), коифȣреле, сецѧтеле, сȣлицеле, платошеле ши тоате армеле лȣи ера маи драџи декѫть мѣсе тинсе пline де веселіе ши де винь дȣлче; сȣнетеле армелорь ши рѫсȣнȣль коарделорь де аркь маи юбіѧ декѫть гласъ де алѫȣте. Мȣлте рѫѕбоае аȣ фѫкȣть Василіе ши мȣлте цѫрь аȣ кирȣить, ши мȣлци врѫжмаши аȣ пȣсь сȣпть сабіѧ лȣи ши юȣ плекать: Сѫрбіи, Арбѫнашіи, Фрѫнчіи, Иверіи, Кѫрѫиманіи; ши пре Шкѣи и смери кȣ тотȣл ши ле слѫби пȣтѣрѧ, кѫ принсе ла рѫѕбою віи 15,000, фѫрѫ кѫци перисе, шї-и ѡрби пре тоци, нȣмаи че лѫсѫ дентр'о сȣтѫ ȣнȣл кȣ ȣнь ѡкю ка сѫ трагѫ пре алалци ꙟ цара лорь: кѫте пре 99 орби; ши скоасе тоате четѫциле ши тоате ѡчинеле че лȣасе маиите де Шкѣи дела Гречи. Ши аȣ домнить Василіе 30 де ани.

ꙟПЪРѪЦІѦ ЛȢИ КОСТАНТИНЬ ФРАТЕЛЕ ЛȢИ ВАСИЛІЕ.

Мȣри Василіе бѫтрѫнь, ши шеѕȣ ꙟ скаȣнь фрате-сѫȣ Костантинь; че немикѫ нȣ-шь семѫнѫ фрѫцине-сѫȣ, че кȣм чинстіѧ Василіе пре чеѧ че ера бѫрбаци бȣни ши цинѣ каи бȣни ши арме, атѫта Костантинь нȣ юбіѧ сȣнете де сабіи ши бȣчине сѣмне де рѫѕбоае, ниче кіѡте де глоате, ниче гласъ де ѡасте, че нȣмаи че бѣ ши мѫꙟка кȣ мȣери фрȣмоасе ши кȣ флȣере ши кȣ алѫȣте, жȣкѫри ши кѫнтече кȣрвеџи де юбосте. Ши ера бѫтрѫнь ши кѫрȣнть, ши ера фрикось ши блѫѕнѫ ши препȣиторю, кѫ џіȣ дентрȣ ѡаре-чине пре Романь, ȣнȣль де ꙟ кȣрте кѫ-и ва фи пре ȣрмѫ ꙟпѫрать, дечи-шь дѣде фіе-са Зое дȣпѫ 'нсȣл. Ши домни Костантинь 2 ани ши 11 лȣни.

ꙟПЪРѪЦІѦ ЛȢ РОМАНЬ АРГȢРОПОЛСКОЕ.

Романь фȣ ꙟпѫрать, џинереле лȣи Костантинь, ѡмь прѣ ꙟцелепть, ши авѣ фрика лȣи дȣмнеѕеȣ, ши се ꙟвѫца пȣрȣрѣ ꙟ сфентеле кѫрци, ши ста пре рȣгѫ тоатѫ ноаптѣ, ши ѕидіѧ бесѣречи ꙟтрȣ

лаȣда лȣи дȣмнеѕеȣ; ꙗрѫ ꙟпѫрѫтѣсеи и ꙟфлоріѧ тинерѣцеле ши ѡ догоріѧ поѫтеле; ведѣ пре Романь кȣ віацѫ кȣратѫ ши ȣсеби дорминдь ди'нса, ꙗрѫ ꙗ ꙟчепȣ а кȣџета рѫȣ, кѫ ера ȣнь воиникь фрȣмось ши кипешȣ, анȣме Михаил де ꙟ Пефлагѡнь де рȣдѫ, де слȣжіѧ ꙟ кȣрте, ꙗрѫ Зое фоарте-ль юбіѧ кȣ рѫвне ши тремитѣ кȣвинте кȣ пилде пѫнѫ кѫндь сѫ местекарѫ ȣнȣл кȣ алть де преȣнѫ. Дѣчїи сфѫтȣирѫ рѫȣ пре Романь, дѣчїи токмирѫ пре неџе фѫкѫтори де рѫѡтѫци: кѫндȣ се скѫлда Романь ꙟ бае ей-л сȣгрȣмарѫ де мȣри. Ши аȣ домнить Романь 5 ани.

ꙞПЪРѪЦІѦ ЛꙊИ МИХѦИЛ ПѢФЛѦГѠНЬ.

Стѫтȣ Михаил ꙟпѫрать; ачеста платѫ лȣѡ пентрȣ лȣкрȣ де кȣрвїе, че ель кȣм ера де фрȣмось ши кȣ кипь трȣпескь, аша ера ши сȣфлетескь фрȣмось, кѫ ꙟцелѣсе де ꙟ кѫтѫ сѫрѫчїе се ꙟнѫлцѫ ꙟпѫрать, дечи ера ѡмь бȣнь ши смѣрень, шї-и ера милѫ де мишеи, ши мѫꙟгѫѧ пре чеѧ че пѫціѧ рѫȣ, ниче се грѫбіѧ кȣ пїꙗрдерѧ ѡмȣлȣи, ши сѫрачїи и милȣѧ, преѡцїи чинстїѧ, бесѣречиле ꙟтѫріѧ, боꙗрїи и дѫрȣиѧ, воиничїи и милȣиѧ, кȣ дерептȣ ѕикѫндь: ниме нȣ се дȣчѧ дела динсь кȣ ѡкїи лѫкрѫмоши, сaȣ чине-л прѣ рȣга нȣ се врѣ ꙟтоарче мѫхнить; че авѣ ѡ бѫтае рѣ кȣ дȣхь некȣрать, дечи пѫціѧ рѫȣ де мȣлте ѿри; кѫндь се трезвіѧ, ель маи бѫтось невоиѧ де ста пре рȣгѫ; ши авѣ неџе фраци рѫи, поркари, вѫкари, небȣни, неꙟцелепци, кȣ нѫравь рѫȣ, пѫкȣрари, дечи ꙟбла небȣнѣџе ши ꙟвѫлȣѧ цара пѫнѫ че трекȣ ши Михаиль дȣпѫ алалци. Ши домни 7 ани.

ꙞПЪРѪЦІѦ ЛꙊИ МИХѦИЛ КѦЛѦФѦТИНЬ.

Скимбѫ-се домнїѧ ши ла ачеста Михаил, ѡмь рѫȣ, кȣ менте де витѫ, мѫндрȣ, мѫнииѡсь, фѫрѫ сфать; ши липи де ель неџе тинери; гони пре Зоѧ ꙟпѫрѫтѣса ши пре Ѳеѡдора ꙟтр'ȣнь ѡстровь де ле тȣнсе; дечи се рѫдикѫ глѫчавѫ маре ꙟтрȣ боꙗри ши ꙟ воеводзи, кѫ-шь адȣчѧ аминте де пѫринцїи Зоееи кѫть бине аȣ авȣть, ши кȣм ѡ аȣ тȣнсь фѫрѫ вое, дечи цара ꙟпѫрѫцїееи ѡ сȣгь неџе небȣни, пѫстори де порчи; дечи се ꙟглотирѫ ши се рѫдикарѫ спри'ншїи, пѫнѫ-и скоасерѫ кȣ рȣшине рѣ, ши ꙗрѫ адȣсерѫ пре Зоѧ ла скаȣнȣль мошилорь де ꙟпѫрѫціе. Ши домни Михаил 1 ан.

ꙟПЪРѪЦІѦ ЛꙋИ КОСТѦНТИНЬ МОНѦМѦХЬ.

Зоа ꙟпърѫтѣса пꙋрꙋра похтїѧ съ се кѣме маикѫ а фїю нъскꙋть ден трꙋпꙋль еи; дѣчїи се аджпа ден дои грѫдинари ка ꙋнь пометь: ꙋнꙋл кема Костантинь Монамахь, ѡмь бꙋнь ши воиникь ши прѣ милостивь, дечи-ши пꙋсе де-и ера бърбать. Ꙗша се гонѣще бинеле кꙋ рꙋль, ка ѡ роатѫ че ꙟмблѫ ꙟпрежꙋрь: ши ꙟ сꙋсь ши ꙟ жось. Ꙗчеста Монамахь ла ръѕбою нꙋ щїа ръндꙋль, ꙗрѫ ла алалте ла тоть ера бꙋнь ши ꙟцелепть ши дарникь, ши ꙟдꙋрѫторю ла мишеи, ши четїѧ мꙋлть ла скриптꙋри, ши фоарте-л юбїа тоци къ жꙋдека кꙋ дерептꙋл пре тоци фърѫ фъцѫрїе, ши тоци ши мишеии де претꙋтиндина мꙋлть бине лꙋа дентрꙋ мънииле лꙋи; ши чине ва врѣ съ се адеверѣѕе а маре крединцѫ че авѣ: бесѣрекѫ прѣ фрꙋмоасѫ ѕиди лꙋ свети Геѡргїе, ши алте мꙋлте фъча кꙋ калдѫ инимѫ кътрѫ дꙋмнеѕеꙋ бꙋнѫтъци; че тоть болїа де пичоаре, пентрꙋ ачѣа мꙋлци де мꙋлте ѡри се ръдика вржжмаши спри'нсꙋл; че кꙋи нꙋ ꙗсте датѫ де сꙋсь, ꙟдешертꙋ се испитѣще, къ перирѫ ка прахꙋл наинтѣ ꙋнꙋи вънть, ꙗрѫ пентрꙋ маре дерептата лꙋи ниме немика нꙋ-и пꙋтѣ стрика, нꙋмаи ачѣ боалѫ че-л досъдїа ши 'нтрꙋ ачѣа се свръши. Ши домни 13 ани.

ꙟПЪРѪЦІѦ ѲЕѠДОРІЕИ ꙟ ꙋРШЕНИКЬ НЪСКꙋТѪ.

Ръмасе домнїа ла Ѳеѡдора, къ Зоа сорꙋ-са мꙋрисе маинте; ши ера ювѣцѫ ла фїешче бърбать, дечи ѡ цина ꙋнь бѫтрѫнь анꙋме Михаил; ши цинꙋ ꙗ домнїа ꙟнсѫши ꙋнь ань, атꙋнче се свръширѫ тоци де рꙋда лꙋ Василїе Македонь.

ꙟПЪРѪЦІѦ ЛꙋИ МИХѦИЛ.

Ꙗтꙋнче лꙋ фость нꙋмѫрꙋл анилорь 6513 [1005]. Нꙋмаи че авꙋ Ѳеѡдора рꙋдѫ де пре моаше-са, фата лꙋ Романь ꙟпърать сокрꙋл лꙋ Костантинь фечорꙋл лꙋи Лъвь, де-ль кема Исакїе, дечи нꙋмаи че се кема кꙋ нꙋмеле Романь ꙟпърать, ꙗрѫ пентрꙋ къ ера прѣ бѫтрънь ши ера легать жꙋрѫмънть ꙟфрикошать Ѳеѡдора, ель пꙋрта ръндꙋл ши кръма [?]. Исакїе Комнинь ера бърбать бꙋнь ши кить [?] кꙋ ѡщиле, дечи врꙋ съ-ль скоацѫ ши ден скаꙋнь ши фꙋ сфадѫ маре ꙟтрꙋ еи, дечи-шь пончиша сꙋлицеле Гречи спре Гречи ши-шь ръдика арме пре алте арме, ꙟкъ тоть [ꙟнсъ пре ?] тꙋтиндинѣ бирꙋи Исакїе, ши добѫнди ꙟпърѫцїа.

Ꙟпърѫціа лѹи Исакіе Комнинъ.

Дечи еши претȣтиндина вѣсте де ꙟпѫрѫціа лȣ Исакіе Комнинъ, ши домніа ꙟцелепцѣще, че кȣрѫндȣ-л лѫȣнсерѫ боале грѣле ши-шъ дѣде кȣ бȣнѫ врѣре а лȣи ꙟпѫрѫціа ши авȣціа лȣ Костантинъ Дȣка; елȣ-ши тȣнсе пѫрȣл ꙟпреȣнѫ кȣ нѫравȣл ши принсе віꙗцѫ кѫлȣгѫрѣскѫ, ши домни 3 ани.

Ꙟпърѫціа лѹ Костантинъ Дѹка.

Фȣ Дȣка ꙟпѫратъ ши домніа бине, кѫ ниче се фоарте ꙟнѫлца, ниче се ꙗрѫ лѫса, че мерца пре кале ꙟпѫрѫтѣскѫ. Каріи ера бȣни, еи авѣ дела динсȣлъ чинсте, ꙗрѫ каріи ера рѫи, еи ера чертаци. Ши авѣ 7 фечори нѫскȣци ден доамнѫ-са Єѵдокіа, ч дȣча гриже ди'нса, кѫ ера тинѫрѫ ши фрȣмоасѫ, дечи се темѣ дȣпѫ моартѣ лȣи кѫ се ва мѫрита дȣпѫ алтȣл ши ва нащє фечори кȣ алтъ бѫрбатъ, дечи се сфѫтȣи сѫ ѡ сколцѫ дела динсъ ши сѫ да коконіи ла алціи сѫ-и крѣскѫ ши сѫ-и ціе; ꙗ ціѣȣ, дечи се адевери кȣ жȣрѫмѫнтъ маре кѫ нȣ се ва мѫрита дȣпѫ моартѣ лȣи, че-и ва сокоти фечоріи ші-и ва крȣца. Дечи мȣри Дȣка ши рѫмасе Єѵдокіа кȣ коконіи тинереи де-и ѡкротіа, че де прин се сирипи бȣра трȣпаскѫ ши рѫдикѫ фȣртȣнѫ тȣрбȣре де ȣнда потелор, дечи-ши пȣсе вѣтрилѫ трȣпȣл деспре житіа [де спрежиніа?] вѫнтъ де стѫмпѫраре ꙟ че кипъ вине кȣ вѫнтъ де рѫспȣнде. Бѣ ȣнъ воеводъ де-л кема Романъ Діѡгенъ, вѣселъ ши мѫꙟгѫꙗѡсъ(sic), воиникъ ши фрȣмосъ, де рȣдѫ де ꙟ Кападѡкіа; ачеста вѫзȣ пре ѡ мȣꙗре ціиндъ вистѣреле гречещи кȣ нещє кокони тинереи, еи се рѫдикѫ кȣ ѡщи сѫ-и ꙗ домніа, ши се лови кȣ ѡщиле ꙟпѫрѫтѣсеи, ши фȣ бирȣитъ Романъ ши принсъ віȣ ши-л адȣсерѫ сѫ-лъ мȣнчаскѫ; дечи-лъ вѫзȣ ꙟпѫрѫтѣса атѫта де воиникъ фрȣмосъ ши кȣвіѡсъ, нȣ-шъ кѫȣтѫ сѫ-шъ скȣмпере мѫніа де пре Романъ, ниче-ш гѫнди де чел жȣрѫмѫнтъ ꙟфрикошатъ, че-л ши ꙟдрѫщи кȣ рѫвне; дечи ꙟ локъ де темницѫ добѫнди Роман патъ де нȣнтѫ, ши ꙟ локъ де легатъ соси ꙟпѫратъ. Ши ꙟ домнитъ Дȣка ꙟпреȣнѫ кȣ Єѵдокіа 7 ани, ꙗрѫ ꙟсѫши кȣ коконіи 7 ани.

Ꙟпърѫціа лѹи Романъ Діѡгенъ.

Дѣка се вѫзȣ Романъ соситъ ꙟтрȣ атѫта мѫріе де ꙟпѫрѫ мȣлтѫ бѫрбѫціе арѫтѫ, кѫ кȣ мȣлте цѫри се лȣптѫ ши мȣ

лимби лȣ бирȣить; маи врътось кȣ Тȣрчїи лȣ лȣȣть де мȣлте ѡри
:фадѫ, ши тотȣ ꙗȣ бѫтȣть, ши фърѫ нȣмърь мȣлциме де Тȣрчи
лȣ тъꙗть; дечи ле арътѫ ель кътѫ бърбѫцїе лȣ Гречїи ши сънть
ȥитѣжи ла ръѕбою; че е маи хръкоарѫ ȣрѫчюна ши пиѕма, пентрȣ
съ ера Романь врътось. Принсерѫ а фȣџи, дѣчїи се спърѣрѫ
стоꙗȣриле ши фȣ принсь ꙟпъратȣль де Тȣрчи; ши ꙟкѫ фърѫ
нъдѣжде доминȣль тȣрческь ертѫ пре ꙟпъратȣль де се дȣсе ла
царъ-ши, че нȣ пȣтȣ ꙟкъпѣ, къ маи сръгȣирѫ де принсерѫ пор-
циле а тȣтȣрорь четъцилорь. Ши лȣ домнить Романь Дїѡгень
3 ани ши 6 лȣни.

ꙟПЪРѪЦЇꙖ ЛȢ МИХꙖИЛ ФЇЮЛ ДȢКѪȢИ.

Ꙗтȣнче венисе ла врърстѫ Михаил, фечорȣл лȣ Костантинь, ши
фȣ ръдикать ꙟпърать; дечи-шь скоасе пре мȣмѫ-са фърѫ воꙗ
ꙁи де ѡ тȣнсе кълȣгѫрицѫ; лȣѕи ꙗрѫ де Романь къ се ръдикѫ
ꙟпърать, дечи тремисе ѡџи ши-л принсе; ать ръȣ нȣ-и фѣче,
че-и дѣде четатѣ Ефесȣлȣи кȣ тоть венитȣл, дечи шеда аколѣ
де бѣ ши мъꙟка ши-шь ръпоȣса бѫтрънѣцеле пънѫ ла моарте.
Ши лȣ домнить Михаил аль Дȣкѫеи 6 ани. Дечи лȣ фост пънѫ
ла Миѕаил фїюл Дȣкѫеи 6613 [1105].

Пънѫ ачичꙗ с'лȣ скось дентр'алте кърци словенеџи пре лимба
ноастрѫ вїециле ши петрѣчериле ꙟпърѫтеџи че лȣ фость де
ꙟчепȣтȣл лȣмїеи пънѫ ла Михаил фечорȣл Дȣкѫеи: атȣнче лȣ
фость нȣмърȣл аилор 6613; че кȣм нȣ поци аѫȣнџе налтȣл че-
рюлȣи, ниче адѫнкȣл пъмѫнтȣлȣи, ниче марџинѣ лȣмїеи, ши кȣм
нȣ се поть нȣмъра стѣлеле черюлȣи, ниче нѫсипȣл мърїеи, аша
нȣ се поате афла адънкȣл скриптȣрилорь; къ ȣнїи де чеи сфинци
пъринци лѣтописець лȣ скрись де ȣнеле, алцїи де алтеле, ȣнїи
пре ȣне локȣри ши де ȣнїи ꙟпърацы лȣ ꙟмȣлциит (sic), алцїи лȣ
скрис маи скȣрть, ꙗрѫ ачичꙗ с'лȣ адȣнать ка ꙟ скȣрть ши ка
ꙟ де тоть. Ши ꙗсте ѕиса сфинцїеи тале, ѡ прѣ ꙟцелѣпте пъ-
ринте кѵр Ѳеѡфил, епископȣль де Ръбникь! ꙗтъ ши еȣ робȣль
сфинцїеи тале, маи микȣль ши маи апои де тоци ши тикълосȣл,
кълȣгѫрȣль Моѕа Михаил, кътȣ мїȣ (sic) фость џїинца ши ам
пречепȣть еȣ, ам невоить де ам скрись. Дечи съ ка[де съ] пȣнемь
ши нои ѡдихнѫ кондеюлȣи, ка ȣнь трѫгъторю вънсла, къ ѡаре

кѹмъ желѹюціе чине е пре маре съ вазѫ пристаниціе, аша ши скрїиторюл пъзаціе съ вазѫ свръшитѹл. Дечи съ пѹнем ши нои негоцѹл корабїеи ноастре съ стѣ ꙟ вадѹл пъскарилоръ. Кѫндѹ аѹ фъкѹтъ пъскарїи вадъ де ѡдихнѫ фѹртѹнацилоръ ель аѹ фостъ ан 5555, юрѫ кѫндъ ам соситъ еѹ ла ачестъ вадъ ел аѹ фостъ нѹмърѹл анилоръ 7129 [1620] ꙟ лѹна лѹ септеврїе.

Де акмѹ с'аѹ скосъ дентр'алте изводе, де ачѣаш ꙟпъръціе: Дѹпѫ Костантинъ фечорѹл Дѹкѫеи аѹ домнитъ Никифоръ Витанїатъ 3 ани ши жѹмѫтате; Ѧлезїе Комнинъ 36; Іѡанъ фїю-сѫѹ 25 де ани; Маноилъ фїю-съѹ ꙟ ѹршеникъ нъскѹтъ 36 де ани; Ѧлезїе фїю-съѹ 3 ани; Ѧндроникъ Комнинъ 3 ани. Пре ачеста-л принсе Ісакїе Ѧггелъ де-ль мѹнчи пънѫ-л ѡмори, ші-и лѹѡ фата де-и фѹ ꙟпърътѣсѫ, ши домни 6 ани. Ѧлезїе фрате-сѹ домни 8 ани. Ѧѹ фостъ нѹмърѹл атѹнче 6702 [1194]. Ѧѹ мѹтатъ Калоїѡанъ домнѹль Шкѣилоръ трѹпѹль лѹи светїи Іѡанъ Рѹльскїи де л'аѹ дѹс ла четате ꙟ Тръноѡвъ. Ісакїе аѹ домнитъ де превнѫ кѹ фїю-съѹ 5 лѹны. Ѧлезїе Мѹрцѹфлонъ домни 80 де зиле, ши фѹ сфадѫ маре атѹнче ꙟ Цариградъ, къ се скѹлѫ рѹда лѹи Комнинъ де се чертарѫ кѹ а лѹи Палеѡлогъ, ши фѹџи Мѹцѹрфлѡнъ (sic) ла Веницїа де вени кѹ Фрънчїи. Ѧни 6710 [1202] лѹарѫ Фрънчїи Цариградѹль дела Гречи ши л'аѹ цинѹтъ 62 де ани, ши де фрика Фрънчилоръ поменїа Гречїи пре папа ла жрътвникъ; ши авѣ Гречїи атѹнче ши де кътрѫ Шкѣи, къ ле прѫда цара; атѹнче дѣдерѫ моціиле сфинтеи Винери ꙟ локъ де даждїе ши алте рѫндѹри скѹмпе мѹлте. Дечи аѹ ꙟпъръцитъ Ѳеѡдоръ чел маре ꙟпревнѫ кѹ Фрънчїи 18 ани; Іѡанъ кѹмнатѹ-съѹ 32 де ани. Михаил Палеѡлогъ скоасе четатѣ дела Фрънчи, ани 6769 [1261], ши аѹ домнитъ 24 де ани. Ѧндроникъ фїюл лѹи Палеѡлогъ 30 де ани. Ѧчеста авѣ ѹнъ коконъ тинерель анѹме Калоїѡанъ, дечи се вѫзѹ къ е бѫтрънъ ши апроапе де моарте ши нѹ юаѹ рѫмасъ ниче ѹнъ непотъ, че кемѫ пре Катакозинѹ де-и зисе: вези къ морю, ши фїю-мїеѹ юасте микъ; фїи тѹ ꙟпъратъ! —дечи-л кѹнѹнѫ кѹ ꙟпъръцїе де'наинтѣ гло ателор—юарѫ пре фїюл мїеѹ сокотѣціе: съ арѫ трѫи, ель ва фи кѫндъ-ва ꙟпърать.

ꙟПЪРѪЦІѦ ЛѸ КѦТѦКОЗИНѸ.

Стѫтѹ ꙟпъратъ Катакозинѹ, ани 6804 [1292]. Ѧтѹнче ꙟтр'ачѣа [с'аѹ скѹлатъ] ѹн боюрю ѡаре-каре Тѹркъ анѹме Ѡтманъ кѹ мѹлци Тѹрчи де аѹ лѹатъ мѹлте църи деспре ръсѫритъ де лѣѹ робитъ ши лѣѹ придѫдитъ, пънѫ че ажѹнсерѫ четатѣ Брѹса, ши

мꙋри аколо Ѡтмань; шї-и фꙋ ꙟ лок фїю-сѫꙋ Ѡркань, ши прин-
серѫ вадꙋл ла Калиполи ши дѣчїѧ фѫча рѫꙋ мꙋлть крещинилорь;
арѫ Катакоꙁинꙋ и апѫра ши нꙋ-и лѫсѫ сѫ трѣкѫ марѣ. Ятꙋнче
мꙋри ши Ѡркань, шї-и фꙋ ꙟ локь Мꙋрать, ши фоарте невоиѧ
сѫ трѣкѫ марѣ: ел вѫꙁꙋ Катакоꙁинꙋ кѫ нꙋ-и ва пꙋтѣ ѡпри,
кѫ се ѡбрѫширѫ вистѣреле ши храна воиничилорь, дечи порончи
ла Ялеѯандрꙋ домнꙋль Шкѣилорь, ши ла ѡраше, ши ла домнꙋль
Сръбилорь, ши ла Ѹглешь диспоть, ши ла крлюль Влѫкашинь, ка
сѫ-и тремицѫ ѡщи ꙟтр'ажꙋторю; еи нꙋ врꙋрѫ, че-и рѫспꙋнсерѫ:
апѫрѫ-те кꙋм щїи. Катакоꙁинꙋ се ꙟтристѫ фоарте, дѣчїи ꙟкѫ
маи тремѣсе ши ле ꙁисе: де нꙋ-м веци ажꙋта акмꙋ, апои вои
вѫ веци кѫи; еи рѫспꙋнсерѫ: кѫндь ворь вени Тꙋрчїи ла нои, нои
не вом апѫра. Ятꙋнче легѫ жꙋрѫмѫнть маре Катакоꙁинꙋ кꙋ Я-
мꙋрать, ши скрисерѫ кѫрци де адеверит, ка сѫ нꙋ стриче Тꙋрчїи
Гречилор ниче Рꙋмелѣ, ниче Македонїѧ, ниче алте ѡчине гречещи;
ши се фѫгѫдꙋирѫ Тꙋрчїи сѫ фїе аша, дечи лѫсѫ Катакоꙁинꙋ вадꙋл
дела Калиполи Тꙋрчилорь.

КꙊМ ЯꙊ ТРЕКꙊТЬ ТꙊРЧЇИ МЯРѢ ДЕ ЯꙊ ЛꙊЯТЬ ꙞПЪРѪЦЇѦ.

Ятꙋнче ера ан 6834 [1326] кѫндь трекꙋ Ямꙋрать кꙋ Тꙋрчїи,
ши пꙋрчѣсерѫ спре Шкѣи ши фѣчерѫ ꙟтѫю рѫꙁвою кꙋ Ясѣнь
фечорꙋл лꙋ Ялеѯандрꙋ, ши пери атꙋнче Ясѣнь ши мꙋлци Шкѣи
кꙋ динсь. Дечи ꙗрѫ се адꙋнарѫ Шкѣии кꙋ Михаил фїюл лꙋи
Ялеѯандрꙋ де се маи ловирѫ; пери ши ачела, ши робирѫ мꙋлть
нѫрѡдь фѫрѫ нꙋмѫрь де-ль дꙋсерѫ ла Калиполи. Ятꙋнче мꙋри
Катакоꙁинꙋ, ши лꙋ домнить 25 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇѦ ЛꙊ КЯЛЇѠЯНЬ.

Сѡси Калоїѡань ꙟ врѫстѫ де кѫркать ши сꙋи ꙟпѫрѫцїѧ тѫ-
нѫне-сѫꙋ лꙋи Яндроникь, ан 6845 [1337]; ши авѣ Калоїѡань
дои фечори, анꙋме Яндроникь ши Маноиль; дечи се сфѫтꙋисе
Яндроникь кꙋ Цалапїе ка сѫ-шь ꙋчигѫ пѫринцїи: Цалапїе пре
Мꙋрать, ꙗрѫ Яндроникь пре Калоїѡань; ꙗрѫ еи щїꙋрѫ, дечи-ши
ѡрби фечорїи: Мꙋрать пре Цалапїе, Калоїѡань пре Яндроникь; ши
авѣ вїацѫ бꙋнѫ де преꙋнѫ Мꙋрать кꙋ Калоїѡань ши паче. Я-
тꙋнче ꙗрѫ се рѫдикѫ Мꙋрать кꙋ Тꙋрчїи спре Ѹглешь ши спре
Влѫкашинь крлю; еи стрѫнсерѫ ѡщи мари сръбещи, ши се ловирѫ
де фѫцишь кꙋ Тꙋрчїи, ши мꙋлть сѫнџе се врѫсѫ ꙟтр'амѫндоаѡ

ѡщиле, апои бирȣирѫ Тȣрчїи, ши пери Ȣглешь ши Влькашинь ла валѣ Марица, ани 6879 [1371], ши лȣарѫ Тȣрчїи плѣнь мȣлть де-ль дȣсерѫ ла Калиполи. Атȣнче ꙟтȣнекѫ соареле ꙟтр'о амїазѫзи, кѫтȣ се ведѣ стѣлеле. Атȣнче мȣри Алеѯандрȣ, домнȣл Трѫновȣлȣи, шї-и фȣ ꙟ локь Шȣшмань; ши треми[се] Мȣрать де-и чершȣ пре сорȣ-са, ель де невое ѡ дѣде сѫ-и фїе доамнѫ; дѣчїи се скȣлѫ Мȣрать кȣ Тȣрчїи де лȣарѫ Трѫновȣл ши алте четѫци мȣлте ши цара Шкѣилорь. Ела-ши ꙟпѫрѫцїа Калоїѡань ꙟ Цариградь; Тȣрчїи кѫлкарѫ жȣрѫмѫнтȣл: дечи че добѫндїа тоть пȣна ꙟпрежȣрȣл Калиполȣлȣи, лȣарѫ ши Македѡнїа кȣ тотȣл. Атȣнче мȣри Калоїѡань ꙟпѫратȣль, ани 6880 [1372]; ши домни 35 де ани.

ꙞПЪРѪЦЇА ЛȢИ МАНОИЛ ПАЛЕѠЛОГЬ.

Стѫтȣ ꙟ локь фїю-сѫȣ Маноиль ꙟпѫрать. Атȣнче се скȣлѫ мȣлтѫ мȣлциме де Тȣрчи ши ꙟчепȣрѫ а прѫда ши а лȣа цѫри ши четѫци: лȣарѫ ши Амѡрел ши Драчюл пѫнѫ ла Далматїа ши тоатѫ цара Арбѫнашилорь; ши ꙟчепȣрѫ а скѫдѣ пȣтѣра крещинѣскѫ, кѫ нȣ авѣ ниме пȣтѣре сѫ ле стѣ ꙟнаинте. Дѣчїи се дȣсерѫ ши ла Сѫрби ши фѣчерѫ аколо рѫзбою маре, ши мȣлть сѫнџе с'аȣ вѫрсать, ши мȣлци фѫрѫ нȣмѫрь аȣ перить; атȣнче ȣнь воиникь анȣме Милошь Кобиличь, витѣзь ши брѫбать ȣнь, дечи мещерщȣгȣи де се апропїе ши спинтекѫ кȣ ȣнь ханџѣрю пре Мȣрать-беги, ши аша пѣри. Пре ачѫ врѣме ȣчисе ши Шȣшмань домнȣль Шкѣилорь пре Дань воевод домнȣл рȣмѫнескь. Дѣчїи се рѫдикѫ Баиазит-бегь, фечорȣл лȣи Мȣрать, де се ловирѫ кȣ Лазарь домнȣль сѫрбескь, ши-л бирȣи де-л ȣчисе, ши плекѫ цара сѫрбаскѫ сȣпть сине сѫ-и дѣ дажде, ши ле пȣсе домнь пре Стефань диспоть, ани 6897 [1389]. Дѣчїи се рѫдикѫ Баиазить кȣ Тȣрчїи спре Рȣмѫни, дечи се ловирѫ кȣ Мирча воеводь, ши фȣ рѫзбою маре кѫтȣ се ꙟтȣнека де нȣ се ведѣ вѫздȣхȣль де мȣлцимѣ сѫџѣтелорь, ши маи пїердȣ Баиазить ѡастѣ лȣи кȣ тотȣл, иарѫ пашїи ши воевозїи перирѫ тоци, атȣнче пери Костантин Драговичь ши Марко Кралевичь, аша де се вѫрса сѫнџе мȣлть кѫть ера вѫиле крȣнте, дечи се спѫре Баиазить ши фȣџи де трече Дȣнѫра, ши пȣсе сокотитори пре ла тоате вадȣриле, ши принсе пре Шȣшмань домнȣл Шкѣилорь де-л тѫе, ани 6903 [1395]; атȣнче лȣарѫ Тȣрчїи цара Шкѣилорь кȣ тотȣль. 6905 [1397] Жикмонь краюль ȣнгȣрескь адȣнѫ тȣатѫ (sic) тѫрїа деспре апȣс домнїи, воевозїи, боиарїи, Нѣмцїи ши Фрѫнчїи, ши пре ȣскать

ши пре Дȣнѫре, кѫть нȣ се ведѣ апа де мȣлцимѣ корабїилорь: Мирча воеводь кȣ Рȣмѫнїи, ши дела Маноиль Палеѡлогь венирѫ корабїи мȣлте плине де воиничи де ꙟ Цариградь, ши де ꙟ Венецїа 30 де корабїи; дечи мерџа краю (sic) пре ȣскать ꙟ жось пре Дȣнѫре кȣ хвалѫ маре ши кȣ ѡџи токмите, ꙟплѫтошаци, поленци, ши скрипїа де-ць пъра къ рѫсаре соареле; ши кънդь соси ла четатѣ де Некопое, ель врѣ сѫ а Некопоа, ıарѫ Баıаѕить стрѫнсе Тȣрчїи кȣ тотȣль деспре рѫсѫрить ши пѫѕирѫ кȣрѫндь де се ловирѫ фѫцишȣ кȣ чеи деспре апȣсь, ши фȣ сфадѫ маре ꙟ мȣлтѫ врѣме, че ꙟвенсерѫ Тȣрчїи пре Ȣнгȣри, ıарѫ краю (sic) скѫпѫ ꙟтр'о корабїе, ıарѫ Баıаѕить ıаȣ гонить пѫнѫ ла Дȣнѫре ши мȣлци се некарѫ ꙟ Дȣнѫре; дечи краю кȣ кѫтѫ хвалѫ венисе, кȣ маи маре рȣшине се ꙟтоарсе, кѫ-шь пїердȣ воиничїи кȣ тотȣл ши лѫсѫ ѡасе де ѡамени кѫть нȣ-ши пȣтѣ ара ѡаменїи пре ачеи кѫмпи. ꙟнсѫ Баıаѕить нȣ ашептѫ, че ꙟ ани 6906 [1398] се рѫдикѫ ꙟ сȣсь пре Дȣнѫре спре апȣсь де лȣа ꙟпѫрѫцїи ши принсе ѡчине ши пре Срацимирь ꙟпѫратȣл де-ль пȣсе сȣпть сине бирникь, ши мѣрсе ꙟ цара Ȣнгȣрѣскѫ де ѡ прѫдѫ ши ѡ арсе пѫнѫ ла Бȣда, ши се ꙟтоарсе кȣ мȣлци робы фѫрѫ нȣмѫрь. Дечїи пȣрчѣсе Баıаѕить кȣ Тȣрчїи спре Цариградь ка сѫ-ль добѫндѣскѫ, ши треча прен цара гречаскѫ ши ешїа Гречїи де и се ꙟкина, ель нȣ-и ꙟвѫлȣıа пре ниме; добѫнди ши Ѻдриюл; дечи соси ла Цариградь; четѫцѣнїи се спѫрѣрѫ кȣ Маноиль ꙟпѫрать, ши тремисе Баıаѕить ла ꙟпѫратȣл ка сѫ-ль ласе сѫ ꙟтре ꙟ четате; ель нȣ щїȣ че ва фаче, че нȣмаи че тинда мѫниле кѫтрѫ черю ши рȣга пре Дȣмнеѕеȣ, ши се сфѫтȣи кȣ кȣрта де-и трѫмисерѫ дарь скȣмпь ши чершȣрѫ паче, кѫ сѫ ле дѣ дажде; ıарѫ ель ниче дарȣриле нȣ врȣ сѫ ле ıа, че ѕисе кѫ: ва ꙟтра ꙟ четате ши вою лȣа четатѣ воастрѫ, ıарѫ пре вои вѫ вою скоате голи де вѫ веци дȣче ȣнде веци врѣ. Дѣка аȣѕирѫ Гречїи, нȣмаи че сȣспина кѫтрѫ Дȣмнеѕеȣ дентрȣ адѫнкȣль инимїеи лорь. Ши се апропїарѫ Тȣрчїи де ѕидȣл четѫцїеи, дечи атѫта де лѫса сѫџате пре тȣтиндинѣ ꙟ четате, кѫть нȣ се ведѣ соареле де гросимѣ лорь; ши ȣнде стрига, елȣ се рѫсȣна вѫѕдȣхȣль ка де тȣнь; че немикѫ нȣ пȣтѣ фолоси кȣ а лѡрь спаимѫ, кѫ-и ꙟпрѫщїа пре департе кȣ пȣшчиле ши кȣ сѫкалѫшеле, дечи се нѫпȣстирѫ ла Галата де фѫча ши аколо гроѕѫ. Ирѫ Баıаѕить стѫтȣ ꙟтр'ȣн локь ꙟналть де вѫѕȣ сфѫнта Софїе, дечи грѫи кѫтрѫ коıари (sic) лȣи: аколѣ вою лѫкȣи кȣ мȣıара мѣ; ашиждерѣ тоци коıарїи-шь пикиїа локȣриле де лѫкȣить ȣнде ведѣ весѣречи фрȣмоасе. Дечи се принсерѫ ꙟтѫю де Галата сѫ ѡ добѫндѣскѫ, ши пȣсерѫ трѫ-

бѫчїе, дечи ꙟчепȣрѫ а ѡ бате кȣ тȣнꙋри, ши ѡборира ѕидції четъцїеи, аѡрѧ пътрȣндѧ ши пърецїи; дечи кътъ стрика Тȣрчїи ѕȣа, ноаптѣ ѕидїѧ Фрънчїи; ши се мира Тȣрчїи кѫ ѡ ведѣ дімѫнѣца ꙟтрѣгѫ; дечи нȣ-ш фоарте гъндїѧ, къ-и ꙟпрочка ши Фрънчїи ден четате кȣ тȣнȣриле де-и делȣнга департе. Ꙟсѫ ѧ датѫ нъвълирѫ Тȣрчїи ши ꙟтрарѫ сȣптъ четате, атȣнче се спърѣрѫ Фрънчїи, че гръбирѫ Гречїи денъ (sic) Цариградъ де-и ꙟпърарѫ. Дечи аша ажȣта ȣнїи алтора ши се спреженїѧ ȣнїи пре алцїи де кътрѫ врѫжмаши токма 6 ани; ши ле адȣчѧ ден Трапеѕȣнда ши ден Кафа бȣкате ши арме ши ажȣторъ, ши де при тоате ѡстроавеле къте нȣ ера лȣате де Тȣрчи; ши де ꙟ Венецїѧ ꙟкъ венїѧ де ле адȣчѧ хранѫ; ши се сȣиꙗ Гречїи ши Фрънчїи прин тȣрнȣриле четъцилоръ де-и ꙟпрѫщїѧ пре департе пре Тȣрчи кȣ свинѣце, кȣ сакалъше ши кȣ тȣнȣре; ши съпарѫ при ꙟ пъмѫнтъ гаȣрѫ де ешїѧ ноаптѣ ден четате ши ȣчидѣ мȣлци Тȣрчи. Дечи възȣ Баꙗѕитъ ꙟтрȣ атѫта врѣме къ нȣ-и спорѣще немикѫ, че нȣмаи кътȣ-и пїеръ воиничїи, елȣ се ръдикѫ мънїѡсъ ши кȣ рȣшине де се дȣсе ла локȣ-шъ. Ѧтȣнче се скȣлѫ Темермѣнъ домнȣл тътѫрѫскъ де ръдикѫ ѡщи асȣпра лȣ Баꙗѕитъ, ши-л бирȣи, ши пери Баꙗѕитъ ꙟтр'ачела ръѕбою, ани 6910 [1402]; ꙗрѫ Гречїи дѣдерѫ атȣнче лаȣдѫ лȣи дȣмнеѕеȣ къ-и иѕбѫви де врѫжмаши. Ꙗрѫ ꙟ локȣл лȣ Баꙗѕитъ стътȣ Цалапїе Мȣсȣлманъ; ши-и ал 16 анъ де домнїѧ лȣи фȣ ꙗрнѫ прѣ маре ши рѣ. Ши ани 6916 [1408] мȣри бȣнъ крещинъ ꙟпъратъ Калоїѡанъ, непотȣлъ лȣи Маноил ꙟпъратъ. Пре ачѣѧ врѣме се ръдикѫ Мȣсїа кȣ Рȣмънїи ши кȣ Шкѣии, ши Стефанъ диспотъ кȣ Сръбїи, де се дȣсерѧ ла Цариградъ съ се лоаскѫ кȣ Цалапїе съ добѫндѣскѫ Цариградȣл, ши фѣчерѫ ръѕбою маре ден афарѫ де четате ла Космидъ, ши фȣ бирȣитъ Цалапїе, ши мȣлци Тȣрчи перирѫ кȣ динсȣл. Ши дȣпѫ ачѣѧ а (sic) фостъ ани 6918 [1410] жȣнге Мȣсїа пре Вълканъ ши пре Лаѕаръ, юлїе 6. Ѧни 6921 [1413] пȣрчѣсе Мȣсїа де добънинди (sic) Бръдо; ши елъ ꙟкѫ пери ла Искра ꙟтр'ачела анъ, шї-и фȣ ꙟ локъ Мȣратъ. Ѧни 6926 [1418] [мȣри] Мирчѣ воеводъ домнȣл рȣмѫнескъ. Ѧни 6934 [1426] прѫдѫ Мȣратъ цара сръбаскѫ, ши ла анȣл мȣри Стефанъ домнȣл сръбескъ. Ѧни 6946 [1438] добѫнди Мȣратъ Смедерова, авгȣстъ 27, ши скоасе пре Григоръ ши пре Тома ши принсе Степанъ де-и легѫ шї-и бъгѫ ꙟ темницѫ. Ѧни 6950 [1442] ȣчисе Ꙗнкȣл воеводъ пре Меѕитъбегъ ꙟ цара рȣмѫнѣскѫ; ши ꙗрѫ ла доиле анъ с'аȣ ловитъ Ꙗнкȣл воеводъ кȣ Тȣрчїи ꙟ цара рȣмѫнѣскѫ ла Ꙗловницѫ шї-и бирȣи, ши перирѫ атȣнче Тȣрчи мȣлци фърѫ нȣмѫръ. Ѧтȣнче се ръдикѫ

Геωргїе диспоть к8 Ꙋнгърїи ши к8 Сръбїи де трек8ръ Д8нъръ пре ла Слатинъ ши бътъръ пре Т8рчи, ши л8аръ іаръш Смедерова Сръбїи. Дѣчїи се ск8лъ Тавдь-бегь к8 Т8рчи де бът8 ωастѣ сръбѣскъ ла Ситницъ. Ꙗни 6953 [1444] се рѣдикъ Влъдиславь к8 ωщи мари ла Т8рчи де се ловиръ де фъциш, ши бир8иръ Т8рчїи ат8нче, дечи пери Влъдиславь ла Варна. Ꙗни 6956 [1448] п8рчѣсе М8рать-бегь к8 Т8рчїи де се лови к8 Тома домн8л Боснеи, ши-л бир8иръ, ши л8аръ ат8нче Т8рчїи Босна; ши ла ан8л се лови М8рать (sic) к8 Ꙇнк8л воеводъ ла Косова, ши пери Ꙇнк8л, дечи добъндиръ Т8рчїи Косов8л; ши'н ла доиле ань м8ри М8рать-беги ѫ феър8арїе ѫ 4 ѕиле.

ѪПЪРЪЦЇА ЛѸ МАХМЕТЬ ФЇЮЛ ЛѸ МѸРАТЬ.

Кѫндь стът8 Махаметь ѫпърать, ель ера н8мъръ8л анилорь 6960 [1452]. Дечи ад8се тоци Т8рчїи де прет8тиндинѣ ши п8рчѣсеръ м8лци фъръ н8мъръ спре Цариградь ка съ-ль добъндѣскъ; ши л8 ωколить ѫтъю Галата де ω л8 бът8ть, пънъ че ω л8 добъндить; ши дѣчїи се легаръ де Цариградь к8 тоате мещерш8г8риле лорь ши к8 тоате бръбъцїиле ши п8тѣра лорь, ши д8пъ невоинцъ ши връсаре де сѫнџе еи ѫкъп8ръ ѫ Цариградь.

ДЕ ЦАРИГРАДЬ.

Ꙗни 6961 [1453] добънди Махаметь Цариград8л, ѫ л8на л8и маи 29, ѫтр'о ѕи де винери. Чине л8 ѕидить ѫтъю Цариград8л, ель л'л8 кемат Костантинь мареле ѫпърать, фїюл Костеи ши ал Єлинеи. Ши кѫндь л8 л8ать Т8рчїи Цариград8л, чине л8 фость ѫпърать, іаръ л'л8 кемать Костантинь. Фост'л8 дела Ꙗдамь пънъ кѫндь л8 гътить Костантинь Цариград8л ани 5836, іаръ дела нащерѣ л8и Христось 318. Дечи дела Костантинь че л8 ѕидить четатѣ пънъ кѫндь ω л8 л8ать Т8рчїи, еи л8 трек8ть 1125; іаръ кѫндь вениръ ѫтъю ла Калиполи, еи л8 фость ани 6867 [1359]. Ꙗт8нче с'л8 ѫчеп8ть а се дескълека цара Молдовеи. Дечи дѣка л8аръ Т8рчїи четатѣ дела Гречи, еи ле тъіаръ ѫпърат8л ши пре тоци боіарїи ши тоате капетеле, ши слъби тоатъ п8тѣра гречаскъ. Дѣчїа скрисе Махаметь ѫ тоате лат8риле, пре ла краи, пре ла домни, пре ла воеводи, де се мърт8риси ѫпърать, къ пънъ ат8нче се кема бегы. Дечи де ат8нче тоть се сфъдескь к8 тоате църиле ши н8 л8 ръѕб8нь, че тоть лъръцескь де тоате пърциле. Ꙗни 6963 [1455] бът8 Махаметь пре Сръби ши ле л8ω ω

четате анȣме Брѣдо, ши Ситница, ши алте четѣци ꙟпр
ши дѣчїи пȣрчѣсе Махаметь ла Белградь ка сѣ-ль добѣн
ши се лови кȣ Іанкȣл, ши бирȣи Іанкȣл пре Махаметь к
стошїи, дечи се тȣрнѫ Махаметь рȣшинать. Дѣчїа тремис
хаметь ȣнь пашȣ де добѫнди ꙗрѫ Смедерова ши ѡ четате
Рѣшава ши алте четѣци мȣлте. Ани 6969 [1461] трек
хаметь марѣ ла Анатолїа ши добѫнди ѡ четате анȣме С
ши Трапезондȣль, ши се бѫтȣ кȣ Юзȣмь Хасанъ ши-ль
ши'н аль треиле ань мѣрсе де добѫнди тоатѫ Босна. Ани
[1466] прѫдѫ Махаметь пре Арбѫнаши ши мȣлци тѣ
Скендира домнȣл скоасе ден царѫ, ши зиди аколо четате
кема Конюх; ши ла анȣл ꙗрѫ пȣрчѣсе ла Арбѫнаши пр
кале ши прѫдѫ Томорница. Ани 6976 [1468] мѣрсе Ма
ла Кѣрѣимани ши ле бѫтȣ ѡ четате анȣме Галова; алте
мȣлте кѣрѣимѣнешти добѫнди, ши Негрипȣл. Ани 6981 [
рѣдикѫ-се Махаметь кȣ ѡсти мари спре Изȣмь-Хасань,
пȣтȣ фолоси немикѫ, че-шь пїердȣ воевозїи ши пашїи ш
ѡастѣ кȣ тотȣль ла валѣ Ефраталȣи; аколо пери ши
Мȣрать пашȣл ден Романїа. Ани 6983 [1475] тремѣсе Ма
ѡсти мари спре Стефань воеводь ла цара Молдовеи, ши
атȣнче Тȣрчи мȣлци фѫрѫ нȣмѫрь; ши ꙗрѫ ани 6984 [
се скȣлѫ ꙟсȣши Махаметь кȣ ѡсти мари спре Молдова,
ловирѫ де фацѫ ла Валѣ-албѫ, ши бирȣирѫ атȣнче Тȣрчїи
фѣчерѫ рѫȣ маре Молдовѣнилорь; ши кȣ Мисирѣнїи аȣ ф
рѫзбою, че н'аȣ избѫндить; ши с'аȣ бѫтȣт кȣ Иверїи. Кѫ
фост ани 6989 [1481] Махаметь аȣ мȣрить, ши аȣ стѫтȣть
фїю-сѫȣ Баꙗзить, дечи се скȣлѫ Баꙗзит ꙟтѫю ла Килїа
Четатѣ-албѫ де ле лȣѡ дела Стефань воеводь: ши се д
Аравлѣни ши ла Мисирѣни, че нȣ фолоси немикѫ, кѫ-шь
воиничїи ши се ꙟтоарсе рȣшинать де аколо: вени кȣ п
воиничи; ши кѫндь фȣрѫ ани 6997 [1489] ꙗрѫ тремѣсе
зить ѡсти прѣ мари пре Мисирѣни ши пре Аравлѣни, ши
мȣлци перирѫ; ши ꙟ Цариградь ꙟкѫ се тѫмплѫ атȣнче ȣнь
кѫ ꙗтѫ кѫзȣ фȣлџерь ден черь де апринсе прахȣл чель де п
дечи рѫсипи касе мȣлте прин прежȣрь, ши перирѫ мȣлци
пѫмѫнтȣль ꙟкѫ се кȣтремȣрѫ кѫть ꙟпѫратȣл ꙟкѫ се спѫре
пери атȣнче.

NOTANDA

1. *a*) Finalul *u* e întreg fórte rar, aprópe exclusivamente numaĭ atuncĭ când este urmat de un pronume personal enclitic saŭ de reflexivul *se*: де сѫврѫшитȣ-л фѣче (346), тотȣ-л ꙟнжла-дрѫ (348), елȣ-шь ȣчисе (352), елȣ-л прїими (352), тотȣ-и ѫжта (355, 373), елȣ-и вѫѕȣ (355), де'нтѫю-л кема (356), коконилорȣ-шь (356), елȣ-л кемѫ (360), кѫндȣ-ци ва фи (360), елȣ-и ласѫ (360), кѫндȣ-ши дѣде (360), де тотȣ-и сфѫршй (361), елȣ-шь дѣде (361, 373), мȣлтȣ се кȣтремȣрѫ (361), кȣмȣ-и фȣ (362), кȣмȣ-и ꙟвѫца (363), елȣ-ши фѣче (364), елȣ-и тѫе (364), кȣрȣндȣ-л жȣнгїарѫ (365), елȣ се рѫѕболи (365, 368), елȣ се амѫцй (369), кȣмȣ-и ва фи (369), елȣ ле рѫспȣнсе (370), елȣ-л ꙟвѫца сорȣ-са (366), елȣ-шь препȣсе (367), елȣ се дȣсе (368, 383), кȣмȣ се грѫѭще (372), ꙟпѫратȣлȣ-и грѫи (368), кȣмȣ цѣм ѕисе (372), елȣ се мȣе (372), кȣмȣ лȣ лȣать (372), елȣ-ши черше (374), ꙟпѫратȣлȣ-и бѫтȣ (374), ꙟ мижлокȣ се трȣдїѧ (376), ȣнь прахȣ-и рѫсипи (376), ꙟ дешертȣ се невоѭще (376), кȣрѫндȣ се свѫршй (377), елȣ се ꙟкисе (379), елȣ ми се фѫгѫдȣи (379), елȣ се фѫгѫдȣи (379), кȣмȣ-л ворь ꙟвѫца (379), елȣ-л гони (380), соцȣ се фѣче (380), кȣмȣ-и ера (380), елȣ ле ижджрѫ (380), елȣ-и рѫспȣнсе (382), елȣ се скȣлѫ (382, 388, 394), мȣлтȣ се кѫина (382), елȣ се мѫнїе (382), кȣмȣ л'аȣ рȣгать (383), кȣмȣ ѭȣ пророчить (384), елȣ-и вѫлȣїѧ (385), елȣ-и бѫтȣ (385), елȣ-и бирȣи (387), кȣмȣ-и ера воѧ (387, 388), тотȣ-ль ꙟдемна (387), елȣ ле топи (388), елȣ-шь пѫржси (388), елȣ-ль пȣсе (388), кѫтȣ-и фȣ воѧ (388), тотȣ-и бирȣна (389), кѫтȣ се рѫсипїѧ (389), елȣ-шь пѫѕїѧ

(389), єлꙋ-ль скоасє (391), єлꙋ сє фъча (391), дє єлꙋ-ш (392), кънд-и пъра (392), єлꙋ-и принсє (392), ꙟ капꙋ-ши (394), кꙋрънд-а ажꙋнсєръ (398), єлꙋ ши тꙋнсє (398), єлꙋ сє ръдикъ (398), тотꙋ іаꙋ бътꙋть (399), кътꙋ сє вєдѣ (402), єлꙋ-ши ꙟпъръціа (402), кътꙋ сє ꙟтꙋнєка (402), єлꙋ сє ръсꙋна (403), кътꙋ-и пїєрь (404), єлꙋ л'аꙋ кємат (405), єлꙋ-и цинѣ (393), cu excepţiunĭ însă ca: єль сє миръ (367), єль сє мъніє (388);

b) doă casurĭ de finalul *u* întreg de 'naintea conjuncţiunii *şi*: кꙋмꙋ ши сє гръіащє (371), съмтꙋ ши єи (362);

c) intr'un mod independinte de cuvîntul ce urméză, finalul *u* întreg se aflá de 13 orĭ numaĭ după consóna *ş*: ꙋчигашꙋ (358, 374, 382), пиѕмашꙋ (371), фъцишꙋ (374, 383, 403), тъмпишꙋ (384), фꙋришꙋ (386), ꙋꙟкѣшꙋ (387), сєкирашꙋ (387), пашꙋ (406), кипєшꙋ (396), cu câte-va excepţiunĭ ca: фъциш (353, 401, 405), ꙋчигашь (377);

d) intr'un mod necondiţionat, finalul *u* întreg ne întimpină în *domnu*: Михаил фꙋ домнꙋ ꙟ локь дє лєгать (384) şi în: кънд аꙋ фъкꙋть (400).

2. Finalul *i* este scris întreg fórte des, maĭ tot-d'a-una, anume acolo unde el se rostesce astă-ḑĭ jumătăţit, bună óră: дєчи мꙋлци воиничи=actualul *decĭ mulţĭ voĭnicĭ* (369), şi se póte ḑice cu certitudine că se şi p r o n u n ţ a întreg când era urmat de pronumele enclitic: къркатꙋлꙋи-шь (347, 394), дєчи-л (348, 352, 368 etc.), єи-ль фъча (349), лꙋи-л фѣчє (350), єи-ль априндѣ (354), ꙋнїи-шь мъꙟка (359), пъгънїи-л чинстєскь (368), ꙋсоцїи-шь (368), єрєтичїи-л ꙟтрєбаръ (370), апои-л лъсъ (388), коконїи-ши (386), дєчи-шь въѕꙋ (390), єи-л сꙋгрꙋмаръ (396), дєчи-л въѕꙋ (398).

3. *a*) ь represintă în textul nostru, ca în paleografia română în genere, pe *ŭ*: сꙋфлєть кꙋрать ши кꙋ кипь фрꙋмось (371)=*suflet curatŭ şi cu chipŭ frumos*, lipsind numaĭ atuncĭ când ultima consónă e scrisă d'asupra rîndului (cf. maĭ sus p. 4, 20, 22, 40, 59, 117), dar conservă şi valórea sa cirilică de *ĭ* atuncĭ când înlocuesce pe finalul *i* scurtat, de ex.: єлꙋшь şi єлꙋши =*elu-şĭ*, цъpь şi църи=*ţărĭ*, ꙗбиторь şi ꙗбиторю=*ĭubitoriu* etc.;

b) ъ şi ъ represintă de o potrivă pe *ă*, cel al doilea scriindu-se maĭ cu sémă la finea cuvîntuluĭ (cf. maĭ sus p. 110, 227), dar adesea şi la mijloc, fără ca scriitorul să observe vre-o deosebire sistematică între ambele semne, aşa că pe acelaşĭ

…agină, bună-óră, cuvîntul *bărbaţĭ* e scris: бѫрбаци, бѫрбаци …i бръбаци (353);

c) aceĭa-şĭ confusiune între ѧ, ꙗ şi ѣ, carĭ câte-trele repre…sintă sonul *ya*, deşi la finea cuvîntuluĭ figuréză maĭ adesea ѧ;

d) semnul ы, care sună propriamente *ă*, se întrebuinţéză …maĭ ales în vorbele saŭ în flexiunile slavice neasimilate: дыха…ниле (348)=sl. дыханїе "spiritus", Єгvптѣны (349), Русы (389, …90), wбыди (388)=sl. обидити "injuria afficere", Єлины (361), …лѣны (366), Ꙗравлѣны (381), тинѫюбы (345)=sl. тинолюбы …ti amans", робы (403) бегы (405)=serb. *bego*=turc. *beg*, şi în vr'o doă-treĭ cuvinte curat române în loc de *i*: de …ĭa după *n* în крещины (363, 364)=крещини, аны (377)= …хитлѣны (381)=хитлѣни, şi fórte des în лꙋны (350, 359, etc.)=лꙋни, apoĭ între *h* şi *r* în рѫсхырарѫ (364).

a) Textul nostru nu cunósce de loc pe acusativul singu… …masculin *îl* (în manuscripte cirilice ꙟл), ci numaĭ pe л saŭ …й: де съвръшитꙋ л фѣче (346), дечи л ꙟбъцѫ (348), тотꙋ …ѫлцарѫ (348), ен ль фъча (349), лꙋи л фѣче (350), дечи …(352), елꙋ л прїими (352), греꙋ л пъририѫ (352), слꙋ …слобоꙁисе (354), ен ль априндѣ (354), де'нтъю л кема …), пре Тить фїю-съꙋ л лъсѫ ꙟ Їерсалимь (359), елꙋ л (360), Маꙁимїань ль плꙋрѫ вїермїи (363), дꙋмнеꙁеꙋ л …ѫ (365), елꙋ л ꙟбъца (366), пъгѫнїи л чинстеськь (368), …ꙋл тъꙋ чель ръꙋ л бъꙁꙋ (370), еретичїи л ꙟтребарѫ (370), л боpь ꙟбъца (379), елꙋ л гони (380), пре Їwань ль сколсе …), тотꙋ ль ꙟдемни (387), Игнатїе ль wбыди (388), мꙋмѫ-гонїа (388), апои л лъсѫ (388), елꙋ ль пꙋсе (388), елꙋ …олсе (391), дечи л дефъимл (394), дечи л гони (394), ен …ꙋмарѫ (396), дечи л бъꙁꙋ (398), дечи л кꙋнꙋнѫ (400);

de asemenea în locul acusativuluĭ masculin plural *îĭ* (ci…sce ꙟи saŭ ꙟй) Moxa pune tot-d'a-una, fără o singură …ţiune, pe simplul *i*: ръꙋ и ꙟтърѫтъ (350), фортꙋна и …и (352), тотꙋ и бѫта (355, 373), пре коконїи и лепъдарѫ …), дꙋмнеꙁеꙋ и крꙋцѫ (355), дѣчїа и пꙋсе сꙋгаши (355), елꙋ и …ꙋ (355), пре Оврѣи и домнїа Їрwдь (358), елꙋ и лъсѫ (360), …—шь и дърꙋиа (361), де тотꙋ и сфръши (361), немѣр… …и и милꙋиа (361), връѫмашїи лꙋи Гратїань и пїердꙋ (365), …ратꙋлꙋ и бътꙋ (374), кꙋ гроꙁниче мꙋнчи и мꙋнчїа (369), …ци и ѫꙋꙟгѣ (378), ка ꙋнь прахꙋ и ръсипи (376), ръꙋ и …лꙋиа (384), елꙋ и бълꙋїа (385), елꙋ и бътꙋ (385), пре

дорминдь ди'нса (396), грижє ди'нса (398), и фꙋ милѫ ꙋль (358), вомь повєсти ди'нсꙋл (381), сє апропїарѫ ди'нсꙋл), пророчисє ди'ншїи (384), аминтє нꙋ нє адꙋчємь дє'нсꙋл), кътрѣ'нсꙋл, кътрѣ'нсл (385), кꙋ нꙋс=*cu îns* (348) prin tesa luĭ *n* şi asimilaţiunea vocalică progresivă, кꙋ нꙋнс) prin ulterióra propaginaţiune a nasaleĭ, кꙋ нꙋнїшїи (356, etc.;

între formele articulate ale luĭ *însu* şi între cele nearti- e nu este absolutamente nicĭ o diferinţă de sens, pe a- ĭ pagină fiind: лꙋѡ ла динсь şi cu treĭ şirurĭ maĭ jos: прїими инсꙋл, dar este o mare deosebire logică şi póte etimologică formele omofone: динсь=*dîns* ‘ipse„=it. *desso* şi динсь нсь=*de îns* ‘de ipso„, astă din urmă fiind combinată cu osiţiunea *de*, cea-l'altă fiind compusă după d. Cihac (Dict. din *id-ipse*, derivaţiune însă de o cam dată nedemon- ă, de vreme ce *de* în *dîns=ipsus* póte fi ca *d* în *dalb=* s, adecă tot preposiţiunea *de* întrebuinţată intensivamente, u preposiţiunea *ad* se nasce o altă formaţiune din *îns*: s=*ad ipsum*=ital. *adesso*, pe care o găsim de asemenea extul nostru :

ѡ амарь! кѣ сє сфѣтꙋирѫ адинсь єи-ши (364), literal- e: ‘se certară chĭar eĭ„, unde *adins=ad ipsum*, cu sensul esuluĭ *même*=it. *medesimo=metipsissimus*, presintă o nuan- e semnificaţiune necunoscută lexicografilor nostri, carĭ nu ă decât numaĭ *în-adins* saŭ *într'adins* ‘exprès„.

a) ꙟ=*în* este întrebuinţat ca un fel de nasală în inte- l cuvintelor: мѫꙟка (346, 358, 359, 370, 383, 391, 399), мъꙟкать (349, 367), мѣнѫꙟкѫ (de 2 orĭ la p. , мъꙟкѫмь (390), мъꙟкърилє (389), мѫꙟкаци (347), мъꙟ- (383), мꙋꙟкѫ (363, 374, 385), арꙋꙟкѫ (347, 380, 382, 390, 394), арꙋꙟкарѫ (374, 381), ꙟпꙋꙟгь (347), лиꙟгь), жꙋꙟгє (359, 387, 388), жꙋꙟгѣрѫ (384, 394), жꙋꙟгѣ , 375, 378), жꙋꙟгѣра (375), жꙋꙟгѣть (378, 389), мъꙟгѫа , 396), нємъꙟгѫꙗть (347), мъꙟгѫюѡсь (398), ꙟдєлꙋꙟгѫ , 381), лꙋꙟгь (365, 373), лꙋꙟгѫ (350), стиꙟнгѫ (363), ѫ (377, 383, 386, 387, 389, 392, 393, 394), цѣраꙟкѫ), ꙋꙟкѣшꙋ (387), плѫꙟгѫндь (390), ꙋꙟ (350, 353, 362, 403), гмнїилє (346), dar se scrie şi cu simplul н: мѣнкѫ (347), сл (358), мѣнка (353, 389), мѣнкѫтꙋрилє (350), жꙋнгє

(404), жꙋнгѣ (354), жꙋнгѣть (358), арꙋнкѫ (356, 357), і (383), делꙋнга (404), стингѫ (354), ꙋнь etc.;

b) Moxa este singurul care aruncă o lumină decisivă asupra naturei acestuĭ interior ꙟ, căcĭ în cele-l'alte texturĭ, unde fenomenul e generalmente fórte rar, noĭ îl găsim nu numaĭ 'naintea luĭ *k* şi *g*, dar încă în кьꙟпꙋлъ, фрꙋꙟꙁа (15), ѧꙋꙁꙟд (20), бъꙟтоѧскъ (153) etc., adecă de'naintea labialelor şi a dentalelor, ast-fel că din cele puţine exemple nu se póte trage nicĭ o conclusiune precisă, după cum n'am tras'o nicĭ noĭ şi-ne maĭ sus la p. 37, pe când în textul de faţă, afară numaĭ de cuvîntul ꙋꙟ=*un*, sînt tocmaĭ 66 casurĭ de ꙟ, tóte exclusivamente de 'naintea guturaleĭ, fie tenue saŭ medie, de unde resultă cu o deplină certitudine că interiorul ꙟ este una nasala guturală, ca γγ saŭ γκ la Grecĭ: *mănâγκă*, *arγγ*, *luγγă*, *liγγă*, *înpuγγă* etc.;

c) deşi Moxa întrebuinţéză une-orĭ pe н pentru ꙟ, totuşi simţĭa fórte bine diferinţa lor fonică, de vreme ce nu pune nicĭ o dată pe ꙟ de'naintea uneĭ consóne neguturale, şi în cuvîntul стиꙟгѫ, după ce scrisese de'ntâiŭ numaĭ стингѫ, a adaus după aceĭa pe ꙟ d'asupra luĭ н;

d) consóna nasală guturală ꙟ, adecă ꙟ în interiorul cuvîntuluĭ, trebuĭa să fi avut un element vocalic obscur, póte ceva maĭ scurt decât în prepoziţiunea ꙟ=*în*, adecă de scurtimea albanesuluĭ *ă*, căcĭ fără un asemenea element nu s'ar putea explica identitatea grafică între ꙟ în acéstă prepoziţiune şi între ꙟ cel medial, maĭ ales în vorbe compuse ca: ꙟпꙋꙟгь saŭ ꙟ лꙋꙟгѫ, unde scriitorul ar fi fost silit să stea pe gânduri dacă iniţialul ꙟ nu s'ar fi pronunţat aprópe tot aşa ca şi cel ꙟ, ceĭa-ce se maĭ confirmă şi prin scrierea ꙟн în loc de simplul ꙟ în гъꙟнганїиле, стиꙟнгѫ.

7. Prepoziţiunile compuse cu ꙟ=*în* conservă generalmente pe acest ꙟ, scriindu-se, ca adesea şi 'n cele-l'alte texturĭ ꙟ (346, 347, 348, 349 etc.)=*din*, пре ꙟ (352—3, 3 365, 376 etc.) şi при ꙟ (378, 404, 406)=*prin*, dar de ori şi ден, прен, прин, ér de doă orĭ chĭar день (370, 4 =*denŭ*, ceĭa-ce nu póte fi decât o scăpare de condeiŭ.

8. *a*) Aferesa luĭ ꙟ prin dissimilaţiune cu o nasală ceĭ precede: ꙋ'нцелепть saŭ ꙋн целепть (357)=*un înţelept*, мꙋлтѣ

ıpжцїл Рүмвлѕн (364)=*multe părți in inpărățiea Rymului*, ери ѕнь пѫрать (384)=*un inpărat*, рѫдикарж ѕнь пѫрать Ѳеѡдосїе (379), шаде ꙟ тѕнѣрекь (385)=*in intunérec*, їа тоате ꙟ пѫржцїа (386)=*in inpărățiea*, сѫ морн де бж-ь ꙟ пѫржцїе (379);

aferesa luĭ ꙟ fără dissimilațiune: ꙋмь ѕѕнь ши целепть)=*și înțelept*, ль плѕрж (363)=*il înplură*, елѕ-и вѫлѕїа= *'uia* (cf. 360: ꙟвѫлѕи, 376, 384 și 403: ꙟвѫлѕна), ѡ! тѣасж (386)=*o! inpărătésă*, се тѕарсе ((378)=*se întórse* 351, 403, 406: се ꙟтоарсе).

. *a*) Apocopa luĭ ꙟ prin dissimilațiune: де 'нчепѕтѕл лѕмїеи , ла потопь (348)=*den inceputul*..., де ꙟпѫрцира лимбилѡр , ла Аврамь (349)=*den inpărțirea*..., де'нчепѕтѕл лѕ Сл-ь кѕ Сλѕл пѫнж лл Давидь (349), unde dispariţiunea luĭ де=деꙟ se probéză prin comparațiunea cu pasagele analóge ırĭ ꙟ se conservă: деꙟ ешитѕл Иѕраилилѡр пѫнж ла Давид)=*deîn eșitul*..., деꙟ анѕл де ꙟтѫю а лѕи Авраамь пѫнж ь (349)=*deîn anul*..., apocopa luĭ ꙟ fiind însă maĭ pu-sigură în: де марџина пѫмжнтѕлѕи пѫнж ꙟ марџини (361), într'un alt loc este: дела марџинѣ пѫмжнтѕлѕи пѫнж ꙟ ини (364);

apocopa luĭ ꙟ fără dissimilațiune de 'naintea consóneĭ: де боiари (374)=*uniĭ den boĭarĭ*, și apoĭ: ꙟн 19 ань де en) домнїа лѕи Тиверїе (358),* ши 'н ал шаптеле ань омнїа лѕи (373), ꙟн ал треиле ань де домнїа лѕи (375), 'н ал 16 ань де домнїа лѕи (404), unde dispariţiunea luĭ ı деꙟ saŭ ден se constată prin alăturare cu pasagĭul: аль е ань ден домнїа лѕи Ѳеѡдосїе (365);

apocopa luĭ ꙟ fără dissimilațiune de 'naintea vocaleĭ: ѕ (362)=ѕꙟ ань=*un an*, după cum am maĭ vĕḑut în alte ırĭ maĭ sus de'naintea consóneĭ: ѕ кѫнпѫ (157)=*un cânpŭ* рѕмѫн (169)=*un rumăn*;

ı nasala în ѕꙟ saŭ ѕн era atât de puțin simțită, acest cu-sunând aprópe ca simplul *u*, saŭ maĭ bine ca un *u* ur-de o vocală nasalisată fórte scurtă, încât Moxa a luat t articol indefinit pe *u* saŭ *ue* în numele propriŭ Ѵеспа-

---

Tot așa pe aceĭașĭ pagină pasagiul cu lacuna despre nascerea luĭ Crist tre-ompletat: [ꙟн ал 30 ань] де ꙟпѫржцїа лѕ Авгѕсть, unde însă pa ocurge de'naintea vocaleĭ prin dissimilațiune.

сїанъ (358, 359)=Οὐεσπασιανός=*Vespasianus*, pe care'l scrie în doă locurĭ: ѹнъ Спасїанъ (359), лѹи Спасїан (360);

e) ѹ мъгарю (372)=*un măgarĭu* póte să fie o apocopă a lui ꙟ ca în ѹ анъ, dar se explică maĭ bine prin assimilaţiune, după cum vom vedé îndată.

10. Contracţiunea: маинте (359, 360, 363, 367, 374, 377, 378, 390, 391 etc.)=маи ꙟнаинте, dar de multe orĭ şi forma: маи наинте (356 etc.).

11. *a*) Acomodaţiunea regresivă a finaluluĭ ꙟ cu iniţiala cuvîntuluĭ următor: дем прежѹръ де бесѣрекъ (380)=*den prejur* (cf. 355: деꙟ прежѹр), labialul *p* acomodându-şĭ pe ꙟ în labialul *m*;

b) assimilaţiunea completă regresivă a finaluluĭ ꙟ cu iniţiala cuvîntuluĭ următor: ши'м мишеи (370)=*şi în mişeĭ*, şi tot aşa pare a fi în: ѹ мъгарю (372)=*un măgarĭŭ* prin forma intermediară ѹм мъгарю;

c) acomodaţiunea regresivă a iniţialuluĭ ꙟ: ѹмпла (354), dar pe aceĭa-şĭ pagină: ꙟмплѹ, pe aĭurĭ ꙟмпле (368, 369), unde labialul *p* îşĭ acomodase pe *n* în labialul *m* deja în prototipul latin *impleo*=*inpleo*, ér la Românĭ acomodaţiunea s'a întins maĭ departe asupra elementuluĭ vocalic, prefăcêndu-l în labialul *u*, ca şi la Catalanĭ: *umplir*.

12. *a*) н dispărut: флъмъде (358)=*flămânde* şi стръбътъцие (360)=*strâmbătăţile*, póte numaĭ din grăbirea condeĭuluĭ, căcĭ pe aĭurĭ vedem: флъмънде (392), флъмънзить (359), стръмбътъциле (371), стръмбътатѣ (366);

b) o dispariţiune reală a luĭ н este în genitivo-dativul Костеи (364, 405) alăturĭ cu nominativul Конста (363, 364)=*Constans*. Костантїе. Костандїе (364)=*Constantius* şi Костантинъ (364, 405)=*Constantinus*, Românii pînă astă-dĭ pronunţând *Costea*, *Costantin*, şi pare a fi de asemenea reală în чисте (388)=*cinste*, pe aĭurĭ чинсте (352, 372), чинста (348), adecă tot de'naintea grupuluĭ *st*, cu atât maĭ mult că prototipul slavic чьсть este fără nasală;

c) forma română nasalisată *cinste* provine din fusiunea temeĭ slavice: чьсть=чѣстѣ ‹onóre›, cu o altă temă slavică: чѧсть=ченсть ‹parte›.

13. Moxa nu întrebuinţéză nicĭ o dată formele actuale *înnec*,

innot, *innoesc*, *infrumusețez*, rare-orĭ *immulțesc* (347, 377, 399), singurele cunoscute d-luĭ Cihac (Dict. 98, 127, 172, 180), ci numaĭ pe cele simple: *nec*, *not*, *noesc*, *mulțesc*, *frâmsețez*: тоци се некаръ, се мȣлцирѫ лимбиле (348), съ-ль нѣче (353), чеи де пре апѫ некѫ (376), поаме некѫчоасе (380), се ворь мȣлци пре аколо (354), мȣри некать (355, 363), ши-л фрѫмсецѫ дȣмнезеȣ (346), ноирѫ пъмѫнтȣль (381), нотасе, съ ноате (354), нои ача спъртȣрѫ (386), ѡ нека (380) etc.

14. Șovăirea între *e* și *i* de'naintea luĭ *n*:

a) după *n* și înaintea luĭ *n*+consónă: менте (396), мента (345), менчюнѫ (360), менчюни (368), менчюниле (370), вешментеле (362), аменте (378), алиментрѣ (370), dar și: минте (346, 372 etc.), аминте (388, 396), минчюна (367), лиминтрѣ (385), минци (347);

b) după *p* și înaintea luĭ *n*+consónă: спентекарѫ, спентекать (357), dar și: спинтекѫ (402);

c) după *f* și înaintea luĭ *n*+consónă: сфентеле (379, 395), dar și: сфинтелорь (380), сфинтеен (381);

d) după *v* și înaintea luĭ *n*+consónă: ꙟвенсерѫ (403)=*învinseră*;

e) după *m* și înaintea luĭ *n*+vocală: мене (385), кȣменека (387) alăturĭ cu: съ се кȣминече (388);

f) prin urmare, acéstă șovăire ocurge generalmente în cuvinte de origine latină după o labială (m. p, f, v) înaintea luĭ *n* urmat de o consónă, maĭ ales de *t*.

15. Șovăirea între *e* și *i* în cuvinte ne-latine fără acțiunea nasaleĭ:

a) се лепи де дракȣл (365), се лепи де Ꙗспарь (368), dar: ши липи лȣтȣл (370), ел липи (387), се липи де Ѳеѡфана (393) etc.;

b) нъеми (378), съ нъемѣскѫ (370), dar: нъими (388);

c) привїа (374, 389), dar: превїа (385);

d) спреженїа (404), dar сприжони (390), unde după *j* maĭ ocurge *o*=*e*, cuvîntul derivând prin substantivul *sprijin* din slav. сприжьнъ ‚conjunctus‘, cf. serb. спрежник ‚adjunctor‘.

16. In премкла (363) și примклѫ (361),=пре ꙟкла, пре ꙟклѫ, șovăirea între *e* și *i* este identică cu acea de maĭ sus de sub No. 7: преꙟ și приꙟ.

17. In стреннїи (367) şi стрїинїи (370, 381), стрїини (385) din *străin*=*extraneus* este acomodaţiunea şi apoĭ asimilaţiunea regresivă a luĭ *a*=*e*=*i* cu învecinatul *i*.

18. Nasala se vocalisézǎ:

a) *n* aprópe tot-d'a-una în pluralul dela *an*: кѫци ан (345), аѹ скрис ани (345), времиле анлѡр (346), şi aşa aprópe pe fie-care paginǎ, adesea de maĭ multe orĭ, de exemplu de 30 de orĭ pe pagina 349, dar adesea se găsesce şi forma ании, cu н conservat prin influinţa singularuluĭ ан;

b) *m* în ка трѫꙁїѹ (381)=*cam tărḑiŭ*.

19. Epenteticul *i* se aflǎ numaĭ în cuvîntul *căini*=*căni*, şi acésta o singurǎ datǎ: ниџе кѫини (360), dar ce-va maĭ jos fǎrǎ epentesǎ: ниџе кѫни (363), cf. 381: дентр'ѹн кѫне нѫм ѹн фечорь де кѫне, дечи фѫча тоть кѫнѣџе.

20. демѫнѣца (361, 384, 404), демѫнѣцѫ (363), niciĭ демѫинѣцѫ, деминѣцѫ şi cu atât maĭ puţin диминѣцѫ.

21. Finalul н trecut în м: Медїѡламь (365)=Mediolan, în aceleaşĭ condiţiunĭ ca maĭ sus în Крѹчам=Крѹчан (133) şi Ро-стам=Ростан (219).

22. Aferesa luĭ *i* de'naintea luĭ *u*: Ѹстинь şi Іѹстинь (370) =*Justinus*, şi ѹшорь (394) din vechiul *ĭuşor*, conservat în forma verbalǎ: сѫ ле юшѹрѣꙁе мѫнкѫтѹриле (350), unde *i* este organic din lat. *lev*-=*ĭeu*-=*ĭu*-.

23. Finalul *ă* trecut în *e* fǎrǎ acomodaţiune vocalicǎ:

a) dupǎ *ş*: ѡ мѫтѹше (366)=*mătuşă*, пиꙁмѫ врѫжмаше (371) =*vrăjmaşă*, фїлрѫ врѫжмаше (380), се пише (370)=*se pişă*, кѫмаше (394)=*cămaşă*, моаше (397)=*moaşă*;

b) dupǎ *ţ*: сѫ-л скоаце (370, dar 397, 398: сѫ-ль скоаце, сѫ ѡ скоацѫ).

24. Medialul *é* (ѣ) trece fórte des în *a*, nu numaĭ în casurile obicĭnuite astă-ḑĭ în graĭul vulgar, de ex. dupǎ *ş* (371 etc.: шарпе, 346: ла шаселе, а шасѣ, а шаптѣ, 371: дешарте, 385: шаде etc.), dupǎ *ţ* (350, 352 etc.: цара, 372: цапѫна, dar 350: цѣѹ лѹат, 370: цѣѹ тѫіать, 372: цѣм ꙁис), dupǎ *s* (361 etc.: сара, dar 348: сѣѹ ꙟчепѹт), dupǎ *v* (363 etc.: вара, 364, 375: иꙁвѫваскѫ, 378, 404: ловаскѫ, 381 etc.: вазѫ), dupǎ *b* (402, 404: срѫбаскѫ, dar 405: срѫбѣскѫ), dupǎ *p* (393,

398: трȣпасккѫ), după *m* (363: масѫ), după *f* (363 etc.: фатѫ), după *j* (372: грижаскѫ), ci maĭ ales după ч: дȣлчацѫ (345, 346), ꙟдȣлчаскѫ (346), чата (348), чатѫ (384, 389), чарѫ (374), мȣнчаскѫ (360, 374, 398, dar 363: мȣнчаскѫ), частѫ (360, 390), ачаста (364), ачастѫ (356), гречаскѫ (369, 370, 375, 376, 380, 383, 392, 393, 405, dar 352: гречꙗскѫ), гречаска (393), тȣрчаскѫ (376), чаркѫ (390), лȣчафѫрь (386), ér mănţinerea luĭ *é* în pluralul лȣчафери (345) se explică prin acţiunea regresivă a următoruluĭ *e*+*i*.

25. Muĭarea accentatuluĭ *e* şi a luĭ *é*:

a) după *p*: пїетриле (345), пїатрѫ (359, 386), пїерда (358), пїардера (352), пїꙗрде, пїарде (369, 388), пїарѕѫ (378, 384), пїала (372), пїаре (386) etc.;

b) după *v*: вїермїи (363);

c) după *f*: фїерь (371), фїарѫ (371, 380, dar 390: фꙗрѫ), фїери (348, 384), фїериле (346) etc.;

d) după *m*: мїеȣ (368), мїꙗре (386), мїаѕѫ-ноапте (389), мїаѕѫ-варѫ (363), деѕмїердѫчюне (367);

e) prin urmare, generalmente după o labială *(p, v, f, m)*.

26. Propaginaţiunea luĭ *o*:

a) regresivă şi progresivă tot-o-dată de 15 orĭ în numele Потоломеи=*Ptolemaeus* (351, 352, 357);

b) progresivă însoţită de asimilaţiunea labialelor: корови (363) =*vorbi*.

27. Vocale lungĭ, indicate prin reduplicaţiune:

a) *aa*=lungul *a*: хрѫнѣаскѫ (356)=*hrăneaască*, ꙟпѫрѫтѣаскѫ (366, 386), латинѣаскѫ (382), лѣафѫ (389), мȣстѣацѫ (381), cf. maĭ sus p. 129 şi 234;

b) *ii*=lungul *i*: ꙟмȣлцинт (399), котеѕа фїини (387), дѫрȣи фїинїи (388) dela *fin*=*affinis*, unde şi lătinesce primul *i* este lung;

c) *ee*=lungul *e*, vedĭ maĭ jos la No. 58, *b*.

28. Conservaţiunea neaccentatuluĭ *o*: Росалїи (391)=*Rusaliĭ* dela prototipul *Rosalia*.

29. Confusiunea între neaccentatul *o* şi *u*:

a. фромошел (352)=*frumuşel*, dar pe aceĭaşĭ pagină: фрȣ-

молсѫ, ér pe aĭurĭ chĭar cu vocala obscură: фрѫмсеца (345), фрѫмсециле (366), фрѫмсецѫ (345);

b. дормить (367), адормици (367), дорминдь (396), dar дѕрміѧ (382), адѕрмире (362), дѕрминдь (368, 388) etc.;

c. Ромѫнѣщие (356), dar Рѕмѫни (354, 355), Рѕмѫнїи (377), рѕмѫнескь (402), рѕмѫнѣскѫ (403);

d. ѕрбирѫ (392), dar pe aĭurĭ: ѡрбирѫ (382);

e) ѡршениче (393), dar maĭ jos: ѕршеникь (395, 397, 400), ér despre originea cuvîntuluĭ cf. maĭ sus p. 219;

f. арѕмитори (381), dar: аромисе (390), ароми (347), аромить (367);

g. негѕцѫтори (379), dar негоцеторещи (386);

h) фортѕнѫ (383) фортѕна (352)=lat. *fortuna*, dar şi фѕртѕнѫ (398), фѕртѕнацилорь (400), numaĭ forma cu *u* fiind cunoscută de d. Cihac (Dict. 106), care observă: „l'acception „de *tempête* a dû se développer en premier lieu de l'it. *correre* „*fortuna*, c.-à-d. *courir fortune sur mer, et de là subir une* „*tempête*, le mot roumain est pris du néogrec„, comiţênd—credem noĭ—doă erorĭ:

α. ca sens, *fortuna* a putut deveni „tempête„ numaĭ prin intermediul etimologieĭ poporane curat române dela *tună*, şi este remarcabil că tot etimologia poporană dela *tună* pare a fi schimbat la noĭ pe *e* în *u* în *întunerec=intenebricum*, unde trecerea luĭ *e* în *u* între *t* şi *n* este foneticesce inexplicabilă, afară numaĭ dacă vom admite un prototip metatetic *intebnericum*;

β. urméză dară că Greciĭ (φουρτοῦνα), Turciĭ (fortuna) şi Serbiĭ (фортѕна) aŭ luat cuvîntul, direct saŭ indirect, dela Românĭ, după cum tot dela Românĭ—şi acésta n'o contestă nicĭ d. Cihac—aŭ luat eĭ pe *furcă*: ngr. φοῦρκα, bulg. фѕркъ etc.

30. *u* după altă vocală trece în *o*: рѫѡтѫци (346, 348, 374, 387, 396), рѫѡтѫциле (347, 365, 375), ѫгреѡѧ (372), преѡтѕа, преѡтѕлѕи (388) преѡцїи (396, dar 371: преѕцїи), рѫпаѡсь (383, dar 391 şi 399 prin acomodaţiunea ambelor vocale: рѫпоѕса).

31. Conservaţiunea luĭ *e* în derivatele dela *béŭ*: бeѕ кѕ кѕрбеле (350), беѕ ши ель (369), беѕ пѫхарь (382), беѕ де се ѫбѫтѫ (389), беѕ аколо (376), беѕндѕ-ле сѫнцеле (375), беѕ-

гврж дулче (375), numaĭ o dată cu vocala obscură: кхв пх-
[ăpва (371).

32. стржмоша (347), dar стренепотва (351), în casul întâiu
conservându-se *ă* în стрж (=*extra*) prin protecțiunea regresivă
a vocaleĭ dure *oa*, în casul al doilea scăḑênd la *e* prin aco-
modațiunea regresivă cu următorul *e*.

33. *oa* se indică tot-d'a-una fórte exact, afară de плоа (348,
iar 360: плоле) și wсте (393, dar 395: wасте) și afară de
trecerea în *ua*: тватж лвмѣ (371), се тварсе (378), тватж тхрïа
402), ér адоарж (393) este contracțiunea din адоа оарж.

34. Conservațiunea duplulul *rr* latin de patru orĭ în plu-
ralul dela *țéră=terra*: wчине шн церрь (348), домнïи шн цхрръ
355), мвлте цхррь (355), ав добхндить цхрръ (362), dar pe
alurĭ cu un singur *r*: мвлте церь (349), цхри кв четхцн (351) etc.

35. Confusiunea între *r* și *n*:

a) *r* trecut în *n* probabilmente numaĭ printr'o scăpare de
condeiŭ, dacă nu sub influința nasaleĭ din prima silabă: квм-
пхнж ѫпхрцïла (362), dar pe aceĭa-șĭ pagină: квмпхрл, квм-
пхрать;

b) *n* trecut în *r*: сх-л пьре ѫпхрать (393)="să-l *punie*,
(cf. Cipariŭ, Principia p. 144)=actualul: "să-l puĭe".

36. Contracțiunea finaluluĭ *va* (*vi*, *vă*) la *o*:

a) *luò=levavit*, nicĭ o dată *luă*: лвw ось (346), лвw ла динсь
(352), лвw домнïа (355), лвw пре Лвкритïа (356) etc., cf. maĭ
sus p. 287;

b) ден кхтрвw арда (375), дел кхтрвw венïа (373), *cătruo=
cătră-va* (cf. *unde-va*, *când-va* etc.) cu contracțiunea finaluluĭ
va în *o* și acomodațiunea de labialism a precedinteluĭ *ă* în *u*,
ér nu din *contra-ubi*, după cum crede d. Cihac (Dict. 47);

c) w мвiаре вхдвw (372, 385), w вхдвw схрлкж (382), *vă-
duo=văduvă*, cf. maĭ sus p. 310.

37. Confusiunea între *văl-* și *vul-*: ввлтврь (368)=lat. *vulturius*,
iar maĭ des: вхлтврь (380), влхтврь (388), cf. p. 243 No. 10.

38. Metatesa:

a) a luĭ *r* este fórte désă, aprópe la fie-care pas: врхтось
345), врхсж (353), врхсарж (348), врхсаре (353), врхбацн,

врзвжціа (353), врзвать (360), прзгари (356), хрзтіе (357), крзнꙋла (378), прзкжлавꙋлꙋи (361), врзх (363), врзтꙋте (375), врзколакꙋл (369), врзколжчіе (370), чрзтарѣ (388, dar 391: чертаре), трзꙁіꙋ (381), фрзмзка (390, dar tot acolo: фармече, ér 380: фзрмжкзторю) etc;

b) a luĭ *r* peste silabă: Ꙋвва нꙋмаи кзт се противи (347)=*se potrivi*, Мꙋрцꙋфлонь alăturĭ cu Мꙋцꙋрфлωнь (400);

c) maĭ rară a luĭ *l*: стлзпь, стлзпꙋль (348), влзтꙋрь (388), глзчавж (396);

d) a uneĭ silabe într'un nume propriŭ străin: Калапинь (392) alăturĭ cu Лакапинь (391)=Λακαπηνος.

39. *zua*=*ḑi-u-a*, articolat dela *zi*: трекꙋ ꙁꙋа де'нтзю (345), жꙋкж тоатж ꙁꙋа (389), adverbial: ꙟела ши ꙁꙋа ши ноаптѣ (358), стрика Тꙋрчіи ꙁꙋа (404).

40. ѣ pentru finalul *e*: ꙟ пачѣ (363)=*în pace*, лꙋасѣ (373) =*luase*, тоатѣ (382)=*toate*.

41. *h* pentru *f* numaĭ în рзсхырарж мꙋлте пзрци (364), alăturĭ cu рзсфирарж лимбиле (348), unde tot-o-dată *i* trece după *h* în vocală obscură, cf. maĭ sus p. 298 No. 149.

42. Finalul *î* (ж) actual accentat apare maĭ tot-d'a-una în textul luĭ Moxa ca *i*: ωбори (349, 351, 353, 362)=*obori* (la imperfect ωбωриа, 404, dar şi ωборза 384), ωкзри=*ocări* (imperfectul ωкзріа, 350), ꙋри (389)=*urî*, ωмори (381, 400) =*omorî*, пзри=*pârî* (la perfect пзрирж, 352), dar tot-o-dată пзрж (353, 374) cu imperfectul пзрща (372, 374, 387).

43. Nicĭ o dată forma actuală *spăria* (Cihac, 258), ci tot-d'a-una fără *i* după *r*: се спжрѣрж (347, 382), се спзрѣрж (375), се спжре (359, 371, 378), се спзре (389), спжрж (375), apoĭ cu vocalisarea luĭ *r*: сз нꙋ се спле (389) etc.

44. *a* după *s* trecut în *e*: сеџатж лꙋчіе (369), сеџѣтж фзрж фіерь (371), сеџателе (395), dar сзџѣтелорь (402), сзџате (403), сзџетж (353), ér *ă* după *s* trece în *i*: синтемь (390), cf. acelaşĭ fenomen după *z*: шеꙁиндь (394).

45. Asimilaţiunea consonantică progresivă peste silabă: виворь (367, 376)=вихорь (369)=slav. вихрз, serb. şi sloven. *vihár*.

46. *Plavează* (375: кȣ плавеѯеле ши кȣ арчеле)=actualul *pavăză* ‘bouclier’, represintă cu metatesă forma italiană *palvese*, după cum *pavează* saŭ *pavețǎ* (395: павецеле, конфȣреле, сеџѧтеле) reproduce pe cea-l’altă formă italiană *pavese*, de unde resultă împrumutul cuvîntuluĭ sub ambele forme anume din Italia în cursul evuluĭ mediŭ.

47. Șovăirea între *ti* și *ki*: Маркїанъ (368) și pe aceĭașĭ pagină acelașĭ personagiŭ: Мартїанъ.

48. кȣрѧ сѫнџе (356), кȣрѣ сѫнџе (391), апѫ кȣрѫтоаре (346), în loc de actualul *curgea*, *curgătoare*, unde *g* nu s’a format din *i* al uneĭ forme latine ipotetice *currio*, după cum crede d. Cihac (Dict. 71), ci s’a furișat prin analogiă cu *merg*, *mers*, către *cur*, *curs*=*curro*, *cursum*, dar vechea formă *a cure* =*currere* a influințat tot-o-dată la rîndul seŭ asupra luĭ *merg*, care în Transilvania se pronunță fără *g*: *mer, mere.*

49. кȣчинъ (355, 364, 386), кȣчине (395), cf. maĭ sus p. 248.

50. Forma ашишждерѧ (364) alăturĭ cu ашиждерѧ (381, 403) modifică cele ḑise maĭ sus la p. 90 in acest sens că cuvîntul român s’a format nu din *ași*+ждерѧ, ci din *ași-șĭ*+ждерѧ, cu atăt maĭ mult că ’n dialectul daco-român forma corecta *ași* pentru *așa*=*ași-a* nicĭ că există, în adevĕr, decât numaĭ în compusul *ași-șĭ*=*așa-șĭ*, unde primul *i* se conservă prin protecțiunea asimilativă regresivă a finaluluĭ *i*.

51. сȣрȣпѫ каселе идолилоръ (364)=actualul *surpâ* pare a confirma etimologia propusă de d. Cihac (Dict. 271) din latinul ipotetic **subrupare*, deși n’ar fi peste putință derivațiunea din cuvîntul latin existinte *surrumpere*, cu perderea nasaleĭ ca în simplul *rup*=*rumpo* și cu trecerea din conjugațiunea *-ĕre* în conjugațiunea *-are* ca în *născare* lîngă *nascere*.

52. сфѫримѫ (389)=*sfărâmâ*.

53. Una din particularitățile cele maĭ interesante ale textuluĭ luĭ Moxa este întrebuințarea pleonastică a luĭ *el*:

a) înainte de un nume propriŭ: ель ꙟпѫрѫци Ахавъ (350), ель стѫтȣ домнъ фїю-сѫȣ Асканїе (355), ель стѫтȣ ꙟ ȣрма лȣи Севастъ Авгȣстъ (357), ель стѫтȣ Тиверїе Кесаръ ꙟ Румъ (358), ель стѫтȣ ꙟпѫратъ фрате-сѫȣ Іȣстинїанъ (370), ель се рѫдикѫ ден Сикилїа ȣнъ ѡмъ (377), ель стѫтȣ папѫ ȣнȣл че венисе

(382), ель ера 8нь кълвгъръ де фръмъка (390), ель гръби 8нь воиникь де тъе (390), ель нъвъли де ꙟ олтарь 8нь wмь (391), ель ѕисе Лев ла моарте-шь (391), ель връ съ фїе ель Фока ꙟпъратъ (392), ел8-и принсе Костантинь (392), ел въѕ8 Катакоѕин8 (401), ел8-ши ꙟпържцїа Калоїwань (402), ел8 л'а8 кемат Костантинь (405), ель ера 8нь проклать де хаджмь (393), ел8 се скълъ Свѣтьславь (394), ель вени Цимисхи (394) еи крескъръ воиничи Василие ши Костантинь (395);

b) înainte de un nume comun: ел8 се ръс8на въѕд8х8а (403), ель ера н8мър8л анилорь (405), еи а8 трек8ть [ани] 1125 (405), еи а8 фость ани 6867 (405), ель а8 фость ан 5553 (400), ел а8 фость н8мър8л анилорь 400;

c) în urma numeluĭ propriŭ: Парїе ел8-шь 8чисе 8н фрати (352), Бр8ть ель се кїамъ некь8нь (356), Траiань ел8-шь дѣде домнїа (361), Леонтїе ел ꙟпърци тоатъ авѫцїа (366), Маврикїе дѣка стът8 ꙟпъратъ ел8-шь дѣде (373), Аарѫриле тале іале не ръкорескь (345), Артемїе дѣка цїв ел8 се ꙟкисе (379), Өеwдосїе дѣка а8ѕи ел ф8ци (379), Михаил ел8-шь пъзїа жок8риле (389), Костантинь ель м8ри (390), Марко ель мъꙟгъжа пре ꙟпъратвл (391);

d) într'un sens neutru (=*illud*): ель венисе ат8нче врѣма Троiанилор де перить (353);

e) o asemenea întrebuinţare a persóneĭ a treĭa la nominativ e fără exemplu în texturile române vechĭ saŭ noue, ér din cele-l'alte limbe romanice se pot indica numaĭ óre-carĭ analogie de postpunere în vechea francesă şi 'n spaniól a, nicăirĭ însă analogie de prepunere, nicĭ o dată adecă ce-va ca: 'el năvăli un om,, ci numaĭ dóră: 'un om el năvăli,, cf. în Diez (Gramm.[3], III, 63 şi urm.): 'e Berenger il fiert Astramaritz,, saŭ într'un text medio-latin din Spania: 'ipsam civitatem restauramus eam,.

54. Pronumele pleonastic, ca cel de sub No. precedinte, dar în casurĭ oblice şi numaĭ înainte de nume: съ-и фїе пріатинь феч8р8л8и (366), черш8-л пъмънт8л ла Іраклїе ꙟпър8тѹл (376), iатъ-и гони Романь л8пїи (392), шї-и фѹ милъ л8и д8мнеѕе8 (375).

55. Pronumele repetat la acusativ şi maĭ cu sémă la dativ: лорь ле ера вїаца (355), лорь ли се ръсп8нсе (357), л8и и фѹ моартѣ (362), лорь ле дѣде (364), ле шисе лѣце лорь (346),

кȣмȣ-и ера лȣи воѧ (387), лȣи и пъръ (388), лȣи и вени (388), де-ль кема при 'нсȣл (393), елȣ-л ꙟвъцъ (366) etc.

56. Prepositiunea repetată:

a) жȣнгѣ пре воевоѕи пре маи мари (354), ȣитарѫ пре дȣмнеѕеȣ пре чела че ѩȣ фъкȣт (347);

b) ꙟ четате ꙟ Мемфа (354);

c) кȣ домнȣл латинескь кȣ Латин (355), ардѫ кȣ касе кȣ тоть (378);

d) ла домнȣл Шкïенескь ла Тервелѣ (378), ла алалте ла тоть (397).

57. Articolarea pleonastică anormală:

a) în construcțiunea nominativuluĭ cu genitivul: аль патрȣль съкорȣл а тоатѫ лȣмѣ (368), цара а Манихеилорь (370), ꙟвъцѫтȣра а прѣ ꙟнѫлцатȣлȣи (347);

b) în construcțiunea adjectivuluĭ cu numele personal la genitiv: а проклатȣлȣи лȣ Їȣлïань (364);

c) în construcțiunea numeluĭ personal la casul oblic cu terminiĭ de înrudire contrașĭ cu pronumele reflexiv: домнïѧ фиюсъȣ лȣи Тить (360), сȣи ꙟпърѫцïѧ тътѫне-съȣ лȣи Андроникь (401), лъсѫ ꙟпърѫцïѧ фïю-съȣ лȣ Костантинь (376), лъсѫ ꙟпърѫцïѧ фïю-съȣ лȣ Їȣстиниань (377), дѣде кȣнȣна фïю-съȣ лȣи Михаиль (386), лъсѫ ꙟпърѫцïѧ фрѫцине-съȣ лȣи Алеѯандрȣ ши фïю-съȣ лȣи Костантинь (391), дѣде ꙟпърѫцïѧ непотȣ-съȣ лȣ Їȣстинь (371) etc.;

d) Рȣмѫнïи мȣнтѣнïи (377)=*Rumânii munteni.*

58. Genitivo-dativul femeiesc:

a) cu *-iei*: лȣмïеи (345, 346, 348, 351, 399), вïецïеи (384), къдерïеи (346), лȣнïеи (347, 348), весѣречïеи (350, 356), мȣерïеи (352, 357 393), четъцïеи (356, 375, 386, 403), нѫпъстïеи (371), вïецïеи лȣмïеи (373), крȣчïеи (373), Ираклïеи (376), лецïеи (381, 384), пещерïеи (386), Ѳеωдорïеи (386, 397), Ѳеωфанïеи 393), кȣрцïеи (389), инимïеи (392, 403), църиеи (392), мърïеи;

b) cu *eei*: Полхиреен (366), ꙟцелепчюнеен (368), Оѕекееи (369), тȣрмееи (369), пиѕмееи (de doă orĭ la p. 371), фечолреен ши маичееи (375), ꙟпърѫтѣсееи (373, 386, 398), пȣюл деспидееи непоцилорь нѫпръчееи (379), сфинтееи (381), дерѣи-

теен (385), кѣшчодреен (385), Босиеен (405), Молдовеен (405, dar 406: Молдовен), л8мїеен (345, 399), ꙟпѣрѫцїеен (396), Ѕоеен (396);

c) cu *ăei* la numĭ bărbătescĭ: Фокѫен (374, 393, dar 392: Фокѫи), Д8кѫен (399, 400).

59. Genitivo-dativul bărbătesc prepus este generalmente *lu*: л8 Ядамь (347), л8 Фалекь (348), л8 Яфеть (348), л8 Симь (348), л8 Фарлонь (349), л8 д8мнеѕе8 (349), л8 Мωѵси (349), л8 Явраамь, (349) etc., dar fórte des și *lui*: л8и д8мнеѕе8 (347), л8и Симь (348), л8и Явраамь (349) etc.

60. Concordarea articlului prepositiv *al*:

a) regulată la gen și la numĕr: л8кр8риле б8не але л8и (346), непоцїи л8и Іаковь ши аи І8деи (360), 8нь фечорь аль мїе8 (368), мѫестрїи але л8 Ярхїмидь (375), рѣсипиторюль иконелорь ши ал леџїеи (384), а л8и маикѫ (384), рѣле л8кр8ре але л8и (380), але лорь мѫестрїи (379);

b) neregulată, cu femininul singular pentru ambele genurĭ și numere: ан8л де ꙟтѣю а (=al) л8и Явраамь (349), фечорь а л8 Маркїань (356), ковринь а л8и (366), фечорь а ꙟпѣрат8л8и (390), фечорь а л8и Кесарь (368), фечорь а л8 Ямантїе (370), н8меле л8и де ꙟпѣрать ши а фечорилорь (392), фечорь а л8и Яндроникь (391), фечорь а л8 Т8лїе (356), ꙟ ѕилеле л8 Костантинь ꙟпѣрать ши а (=ale) Ірїнеи (382);

c) neregulată prin atracțiunea cuvîntuluĭ precedinte: ꙟпѣрѫцїа л8 Михаил фечор8л л8и Ѳеωфил ши ал (=a) Ѳеωдорїеи (386, cf. 391).

61. Nearticularea normală:

a) a terminilor de înrudire construițĭ cu pronumele reflexiv absolut la singular: 8нкю-сѣ8 (351), сокр8-сѣ8 (352, 392), непот8-сѣ8 (358, 364), фїю-сѣ8 (359, 390, 401), џинере-сѣ8 (361, 389), татѫ-сѣ8 (362, 365), домн8-сѣ8 (346, 352, 387), фрате-сѣ8 (364), маикѫ-са (357, 388, 381), сор8-са (366, 367, 402), наш8-сѣ8 (367), к8мнат8-сѣ8 (368), соц8-сѣ8 (367), мош8-сѣ8 (369, 393), м8мѫ-са (387, 388, 381), мащех8-сѣ8 (376), доамнѫ-са (398), фїе-са (395) etc. cu singura excepțiune: фїюл-сѣ8 (350), forma nearticulată directă remănĕnd tot așa la casul oblic, afară de: мѣнии-са saŭ мѣне-са (355, 387, dar

357 381: маикѫ-са), тѫтъне-съȣ (366, 377), фрѫцине-съȣ (391);

b) a substantivuluĭ în genere construit cu pronumele reflexiv enclitic la singular: касѫ-ши (355, 388), слȣгѫ-шь (368), кое-ши (383), мȣıаре-ши (394), фїастрȣ-ши (388), моарте-ши (373), фатъ-шь (392), авȣцїе-шь (386), локȣ-шь (404), cu singura excepţiune чата-ш (348), ér la plural: очине-ш (351), apoĭ pe aceĭa-şĭ pagină 378 ne întimpină nearticolatul касе-ши şi articolatul мȣериле-шь, de asemenea e articolat соцїи-шь (361, 368), precum şi tot-da-una la casurile oblice: кър-кatȣлȣи-шь (347), коконилорȣ-шь (356).

62. Nearticularea anormală:

a) гръи кътрѫ боıари(=*boĭariĭ*) лȣи (403);

b) ꙟ къмпȣ (=*câmpul*) стъпѫнилорь (388);

c) мерџѫ краю пре ȣскать (=craĭul) (403), ıарѫ краю скъпѫ (403), дечи краю кȣ кътѫ хвалѫ венисе (403), dar maĭ sus: краюль;

d) фрате (=fratele) мѫне-са (387).

63. Articolarea fórte corectă a ordinalelor: ал патрȣл (346), аль патрȣль (368)=*patru-lŭ*, articolat ca *omu-lŭ*, nu ал патрȣле, născut prin analogiă cu: ал доиле, ал трейле, ал чинчиле, ал шаселе (346)=*şése-le*, articolat ca *părinte-le*, aceste din urmă tot-d'a-una fără amplificativul *a*, adecă nicĭ o dată ал доилѣ=*doi-le-a*.

64. Intrebuinţarea luĭ *cel* de'naintea substantivuluĭ intr'un mod apropiat de al articoluluĭ definit prepositiv: гонїа пре чеи крещини дерепци (369), тъе атȣнче 35 де мїи де чеи врѫжмаши хиталѣни (371), се иви атȣнчеши чѫ стѣ комить ка ѡ сабїе (374), чеи боıари бȣни ши бѫтръни (388).

65. Intrebuinţarea impropriă a pronumeluĭ reflexiv:

a) *seŭ* in loc de *luĭ*: Зинонь, татѫль съȣ Леѡнть, нȣ ера дерепть (369)=*Zinon, tatăl luĭ Leont*...;

b) *seŭ* in loc de *lor*: ле ера мош, татѫ мъни-са (355)=*tatăl mumeĭ lor*, шї-и черта татѫ-съȣ (365)=*tatăl lor*.

66. алалци тоци се некарѫ (348), адъпа пре алалци (369), дȣсе-се дȣпѫ алалци (377), еширѫ ȣнїи ла алалци saŭ л'алалци (382, cf. 371: л'авȣцїе lingă 372: ла авȣцїе), съ трагѫ пре а-

аллци ꙟ цара лорь (395), трекꙋ дꙋпѫ аллци (396), ıарѫ ла а-лалте ла тоть (397), pretutindenĭ cu sens de 'ceĭ-l'alţĭ,, 'cele-l'alte,, adecă o composiţiune din *alt* cu articlul prepositiv *al*, ca în *al-doile*, *al-meŭ* etc., dar o composiţiune bizară prin discordiă la gen şi la numer: *al-alţĭ*='ille alteri,, *al-alte*='illealterae,, cf. albanesul *tĭatĕrĕ*=*tĕ-i-atĕrĕ*='illud-ille-alter,.

67. Condiţionalul *să* e distins maĭ tot-d'a-una de reflexivul *se:* сѫ се хрѫнѣскѫ (347), сѫ се батѫ (352), сѫ нꙋ се мѣстече (353), сѫ се кꙋноаскѫ (376) etc., cu puţine excepţiunĭ ca: са (=se) тѫмплѫ (369) saŭ: се-ль (=să-lŭ) дезгроапе (370).

68. сѫ cu sensul latinuluĭ *si*: вωм лꙋа ачесть грекꙋ, сѫ-и ши кꙋ прѣцеть (345), сѫ леꙋ, пардось, тигрь, тоци фаکь пꙋїи мѫ-нїоши (362), сѫ арѫ трѫи (400).

69. Conjuncţiunea *ci* nu e distinsă nicăirĭ de pronumele *ce*: че че ıасте сѫ фїе, нꙋ се поате трѣче (352), че нꙋмаи че доми ꙋнь ань (369) etc.

70. Intrebuinţărĭ remarcabile ale preposiţiuniĭ *de:*

a) *de* cu sensul de 'care,: ера ꙋнь ωмь де ава ω ранѫ (358), ω фатѫ анꙋме Ꙗωнина де ера прѣ фрꙋмоасѫ (366), ω фатѫ де фꙋ апои датѫ де Ѳеωдосїе дꙋпѫ Валентїань (366), боıаринь маи маре Аспарь де лвѣ ω слꙋгѫ (368), ꙋнь постѣл-никь де ера рꙋдѫ ꙟпѫратꙋлꙋи (372), нѫскꙋ фечорь де-и сѫмѫна ꙟтрꙋ тоть (375), ér fiind urmat de persóna a treia la acusativ capătă sensul de 'pe care,: нѫскꙋ-се фечорь де ꙟ Влена фата лꙋи Ромaнь де-ль кема прин'нсꙋла Ромaнь (393), боıаринь бꙋнь ши бѫтрѫнь де-ль кема Ромaнь (391), ꙋнь пѫринте кѫ-лꙋгѫрь де-ль кема Марко (391), ꙋнь боıаринь маре де-ль кема Ѳеωфилиць (388), фрате мѫне-са де-ль кема Варда (387), ꙋнꙋл че венисе кꙋ Карꙋл де ꙟ Шпанїа де-ль кема Формось (382), ꙋнь пѫрать де-л ва кема Леꙋ (384), ꙋнь прибѣгь де-ль кема Тиверїе (377), четате де ω кема Конюх (406) etc.;

b) *de* cu sens partitiv: мїи де ωаменле лꙋ Сеначиремь (350), сѫ се бѫнзѫ де пѫнѣ лꙋи (394), мїи де чеи вржѫмаши (371), cf. maĭ sus p. 221;

c) *de* prepus adverbuluĭ *greŭ*: адꙋрмирѫ де грекꙋ (353), де грекꙋ а пѫрирѫ (352);

d) *de să*=*ca să*: де сѫ нꙋ се скоале (384).

71. Prepositiunea *a* servind pentru formarea casurilor neticulate:

a) la dativ: а мѹлци фъча казне (357), сѫ-л ѫпреѹнѣзе а ѹ сфатѹл лорь (379), дедѣсе а неще тикѫници (393), рѫдѹче ічорь а пъринте (362);

b) la genitiv: а пѹцини адевери сфатѹл (378), сѫ се адеверѣзе а маре крединцъ (397), инима а бѹни крещини (381), фмала сфатѹлѹи ши а пърници (373), манкѫ а мѹлци (374);

c) la ablativ: се апѹкѫ де а-мѫнѫ-и (392)=„dela mâna ii„.

72. Pluraluri archaice:

a) cu *-ă*: изворъ[ле] (345), [фрѹмоасе] мѹризмѫ (346), rticulat Тътаръи (372, 375), ceia-ce presupune nearticulatul Тътаръ;

b) cu *-ure*: столѹре (353), столѹрелорь (395), лѹкрѹре (380, 381, 388, 391), валѹре (376), конфѹреле (395), тѹнѹре (404);

c) dela *mumă* pluralul: мѹмѫниле (357).

73. Dela *om* vocativul: оме! (357), дарѫ тѹ оме! (360).

74. Infinitivul întreg articulat: шї-и фѹ милѫ а-л пїардера (352), пъръсѣще-те де а мѹнчира (357), се лепѫдасе де а ра (359), де а-ши плекарѣ чербича (361), гата сабїа а тъ-рѣ ѫ бошри (362), де а се ѫкинарѣ иколнелорь (385).

75. Dela verbe cu *-ire* imperfectul păstréză tot-d'a-una pe : се ферїа saŭ се ферїѫ (347), невоиа (349, 350), шкърїа (350), фѹщїа (350), хѹлїа (350), юбїѫ saŭ юбїа (351, 360), рщїа (352), мѹнчїа (357), сокотїа (357), венїа (359), пѫцїа (359, 361), слѹтїа (360), болїа (361), трекѹиа (362), мѹрїам (373), силїа (358), шкориа (404) etc., întunecând une-orĭ pe în *ă* după *r*, ca în пъръѫ (372, 374, 387) saŭ шборъа (384), pe când imperfectul verbelor cu *-ere* se forméză re-ulat numaĭ prin а saŭ ѣ=*ea*: дѹча, ръда, зича, креда, рѣ, пѹнѣ etc., ast-fel că verbele cu *-ire* şi cele cu *-ere* se confundă nicĭ o dată la imperfect unele cu altele ca graĭul de astădĭ, ĭată de ex. o frasă: и пъра (=părea) ръѹ чеа че пъцїа (=păţiea) ръѹ ши-л дѹра (=durea) инима де а че болїа (=boliea) (361), cf. maĭ sus p. 266.

76. Gerundiul cu *-und-*: беѹндѹ-ле съницеле (375). кѹрѹндь

кѹмѹ-и ера лѹи вод (387), лѹи и пъръ (388), лѹи и вени (388), де-ль кема при 'нсѹл (393), елѹ-л ѫвъца (366) etc.

56. Prepoșițiunea repetată:

a) жѹнгѣ пре воевоѕи пре маи мари (354), ѹнтаръ пре дѹмнеѕеѹ пре чела че ю̂ѹ фъкѹт (347);

b) ѫ четате ѫ Мемфа (354);

c) кѹ домнѹл латинескь кѹ Латин (355), арда кѹ касе кѹ тоть (378);

d) ла домнѹл Шкїенескь ла Тервелѣ (378), ла алалте ла тоть (397).

57. Articolarea pleonastică anormală:

a) în construcțiunea nominativuluĭ cu genitivul: аль патрѹль съборѹл а тоатъ лѹмѣ (368), цара а Манихеилорь (370), ѫвъцътѹра а прѣ ѫнълцатѹлѹи (347);

b) în construcțiunea adjectivuluĭ cu numele personal la genitiv: а проклатѹлѹи лѹ Іѹлїань (364);

c) în construcțiunea numeluĭ personal la casul oblic cu terminiĭ de înrudire contrașĭ cu pronumele reflexiv: домнїа фиюсъѹ лѹи Тить (360), сѹи ѫпъръцїа тътъне-съѹ лѹи Андроникь (401), лъсъ ѫпъръцїа фїю-съѹ лѹ Костантинь (376), лъсъ ѫпъръцїа фїю-съѹ лѹ Іѹстианинь (377), дѣде кѹнѹна фїю-съѹ лѹи Михаиль (386), лъсъ ѫпъръцїа фръцине-съѹ лѹи Алеѯандрѹ ши фїю-съѹ лѹи Костантинь (391), дѣде ѫпъръцїа непотѹ-съѹ лѹ Іѹстинь (371) etc.;

d) Рѹмънїи мѹнтѣнїи (377)=*Rumâniĭ muntenĭ*.

58. Genitivo-dativul femeiesc:

a) cu *-iei*: лѹмїеи (345, 346, 348, 351, 399), вїецїеи (384), кѫдерїеи (346), лѹнїеи (347, 348), весѣречїеи (350, 356), мѹерїеи (352, 357 393), четъцїеи (356, 375, 386, 403), нъпъстїеи (371), вїецїеи лѹмїеи (373), крѹчїеи (373), Иракліеи (376), лецїеи (381, 384), пещерїеи (386), Ѳеwдорїеи (386, 397), Ѳеwфанїеи 393), кѹрцїеи (389), инимїеи (392, 403), църиеи (392), мърїеи;

b) cu *eei*: Полхиреен (366), ѫцелепчюнеен (368), Ѹѯекеен (369), тѹрмеен (369), пиѕмееи (de doă orĭ la p. 371), феноареен ши маичееи (375), ѫпъръцѣсееи (373, 386, 398), пѹюл аспидееи непоцилорь нъпръчееи (379), сфинтееи (381), дерѣп-

'le ḑise în scris,, dar se găsesce maĭ adeseа substantivul derivat *scriptură*, cu sensul actualuluĭ 'scrisóre,: ꙟ скриптѹрꙟ ꙁичꙟ (357), saŭ 'scriere,: адѫнкѹл скриптѹрилор (380, 399), шї-и ера драгь а чети ла скриптѹри (386);

d) dela *trimite* (=lat. *transmitere*) sînt doă forme de perfect simplu: тримисе saŭ тремисе (350, 356, 360, 366 etc.) şi тремѣсе (366. 367, 371 etc.);

e) forma organică pentru prima persónă plurală a perfectuluĭ simplu e conservată în: нои скрисем (352) şi: не сѫмнѫмь ши нои де скѫпѫмь (373), adecă *scrisem=scripsimus* şi *semnăm=signavimus*, în locul actualeĭ forme *scriserăm*, *semnarăm*, *scăparăm*, unde *-ră-* s'a întrodus numaĭ prin analogiă cu a treia persónă plurală: *scriseră=scripserunt*, *semnară=signaverunt* etc., ér provincialismul bucurescén, printr'o nouă bizareriă, maĭ adaugă pe acest *ră* chiar la tóte persónele perfectuluĭ compus: *am făcutără*='am făcut, etc.

84. Participiul trecut întrebuinţat ca substantiv nu e des: спартѹл Троꙗдеи, рѫсипитѹл Троꙗдеи (354), ꙟнѫлцатѹл лѹи Христос (359), греѹл нѫскѹтѹлѹи сѫ-ль поарте (347), кѹ нещїѹта стрикарѫ тѹрма (355), maĭ interesant *dată* cu sens de 'sórte,: кѹи нѹ ꙗсте датѫ де сѹс (397).

85. Dela *ceriu* perfectul tot-d'a-una *cerşu*, nicĭ o dată *cerŭ*: черше ажѹторю (353, 382), черше ла Тавтанїе (353), черше лѹрь (379), черше-л пѫмѫнтѹл (376), черше лича (374), черширѫ пасе (403), cf. maĭ sus p. 273 No. 35.

86. Şovăirea între *preste* şi *prespre*: преспре 40 де ꙁиле (358), преспре тоатѫ лѹмѣ (359, 361), преспре марѣ Понтѹлѹи (377), dar: престе лѣце (361), престе тоатѫ лѹмѣ (364), престе пѹцине ꙁиле (370).

87. аича=*aicé*, de 2 orĭ la p. 399, cf. maĭ sus p. 221.

88. кѫче кѫ (380, 392), cf. maĭ sus p. 114.

89. Particularităţĭ sintactice maĭ remarcabile:

a) concordarea pluraluluĭ cu singularul: адѹнате атѫта (=atâte) ощи (353), добѫнди Рѹмѹл чел бѫтрѫнь ши ле (=şi-l) принсе домнѹл (371), пре карїи ворь wбнди пре сѫрачи кѹ стрѫмбѹль, еѹ сѫ-л (=să-ĭ) черть (372), ꙟ час че вери (=veţĭ) мѫнка

357 381: маикж-са), тжтхне-сх8 (366, 377), фржцине-сх8 (391);

b) a substantivuluĭ în genere construit cu pronumele reflexiv enclitic la singular: касж-ши (355, 388), слвгж-шь (368), вое-ши (383), м8ıаре-ши (394), фïастр8-ши (388), моарте-ши (373), фатх-шь (392), ав8цïе-шь (386), лок8-шь (404), cu singura excepţiune чата-ш (348), ér la plural: очине-ш (351), apoĭ pe aceĭa-şĭ pagină 378 ne întimpină nearticolatul касе-ши şi articolatul м8ериле-шь, de asemenea e articolat социн-шь (361, 368), precum şi tot-da-una la casurile oblice: кхркатв8л8и-шь (347), коконилор8-шь (356).

62. Nearticularea anormală:

a) грхи кхтрж коıари(=boĭariĭ) л8и (403);

b) ꙟ кхмп8 (=câmpul) стхпжнилорь (388);

c) мерџа краю пре ѕскать (=craĭul) (403), ıаржкраю скхпж (403), дечи краю к8 кхтж хвалж венисе (403), dar maĭ sus: краюль;

d) фрате (=fratele) мжне-са (387).

63. Articolarea fórte corectă a ordinalelor: ал патр8а (346), аль патр8ль (368)=*patru-lŭ*, articolat ca *omu-lŭ*, nu ал патр8ле, născut prin analogiă cu: ал доиле, ал трейле, ал чинчиле, ал шаселе (346)=*şése-le*, articolat ca *părinte-le*, aceste din urmă tot-d'a-una fără amplificativul *a*, adecă nicĭ o dată ал доилѣ=*doi-le-a*.

64. Intrebuinţarea luĭ *cel* de'naintea substantivuluĭ într'un mod apropiat de al articoluluĭ definit prepositiv: гонïа пре чеи крещини деренци (369), тхе атвнче 35 де мïи де чеи вржжмаши хиталѣни (371), се иви атвнчеши ча стѣ комить ка w сабïе (374), чеи боıари б8ни ши бжтрхни (388).

65. Intrebuinţarea impropriă a pronumeluĭ reflexiv:

a) *seŭ* în loc de *luĭ*: Зинонь, татжль сх8 Леwнть, н8 ера черепть (369)=*Zinon, tatăl luĭ Leont*...;

b) *seŭ* în loc de *lor*: ле ера мош, татж мхни-са (355)=*tatăl mumeĭ lor*, шї-и черта татж-сх8 (365)=*tatăl lor*.

66. алалци тоци се некаржь (348), адхпа пре алалци (369), ...8се-се д8пж алалци (377), еширжь 8нïи ал алалци saŭ а'алалци (382, cf. 371: а'ав8цïе lingă 372: ал ав8цïе), сх тражь пре а-

gresivă cu ‘lumea’, și ‘ovreescĭ’, prin atracțiune regresivă cu ‘toate’;

h) a domni și *a împărăți* se construesc direct cu acusativul: чине ва домни Рꙋмѫнїи (357), пре Оврѣи и домнїа Їрωдь (358), Рꙋмȣла домнїа Ѡнорїе, іарѫ фрате-сѫȣ Аркадїе Цариградȣла (365), вомь домни рѫсѫритȣла (373), ꙟпѫрѫцила Конста Бретанїа (364), марѣ четате Рꙋмȣла ω аȣ ꙟпѫрѫцить Ромиль (367).

90. De observat sub raportul semnificațiunii:

a) a cărcĭmări=‘a specula’: кѫрчмѫрїа венитȣриле (360);

b) a semna=‘a prevesti’: семнѫ ȣнь нȣмѫрѫторю де стѣле часȣла кѫндь ва мȣри (359), кȣноскȣрѫ кѫ семнѣѕѫ кѫ ва фи ꙟпѫрать (368), cf. алть семнь ꙟкѫ фȣ кѫ нѫскȣ ω мȣіаре ω фатѫ че ниче лѣ ωки (374), пречепȣ кѫ е семнь бȣнь (388), dar și cu un alt sens: ера семнать ȣнь лȣкрȣ рѫȣ ꙟ цара гречаскѫ ши родисе ω поамѫ рѣ (370), unde însă семнать póte fi o eróre de condeiŭ în loc de: семѫнать;

c) a abate=‘a se apuca’: абѫтȣ де сȣрȣпѫ каселе идолилорь (364), Θеωфила атȣнче абѫтȣ де нȣ кѫȣта сѫ рѫмѫе че-ва (386);

d) a bate=‘a dori’: Варда бѫта сѫ фїе ꙟпѫрать (388), дентрȣ адѫнкȣла инимїеи лȣи ель бѫтѣ сѫ фїе ꙟпѫрать (392);

e) a împle=‘a realisa’: ꙟмпле-ми че ай фѫгѫдȣить (368), dar *a împle reŭ*=‘a cădé într'o nenorocire: ши-а блѫстѫма мȣлци де фацѫ сѫ ꙟмпле рѫȣ (369);

f) врѫколакȣла (369), врѫколѫчїе (370) în aplicațiune la ceĭ îngropațĭ de viĭ, ceĭa ce, după Manassis, s'ar fi întâmplat împăraților Zenone și Anastasiŭ: фȣ дескоперить ши-а гѫсирѫ кѫ-шь мѫꙟка тоть, ши пашмацїи ши местїи ши брацеле (370);

g) dela *pizmă*, afară de verbul *a pizmi*: Коментиωлань пиѕмїа ꙟпѫратȣлȣи (374), treĭ locuțiunĭ caracteristice:

α) *a pune pizmă*: се ꙟтристарѫ ши пȣсерѫ пиѕмѫ (353), ель пȣсе пиѕмѫ де ꙟдемнѫ ш'алцїи (387);

β) *a arunca pizmă*: ачестȣа арȣнкѫ пиѕмѫ Тȣлїе де-ль тѫе (356), шї-и арȣꙟкарѫ пиѕмѫ тоци (374), арȣꙟкѫ пиѕмѫ кȣ врѫжмѫшїе (388);

γ) *a bate pizmă*: челȣи че-и бать мȣлци пиѕмѫ (383);

h) nuanțele de semnificațiune ale luĭ дерепть=‘drept’:

α) кȣ дерептȣла ѕикѫндь (354);

β) дестонникь арѫ фи фость а ѡ цина ши а ѡ дерепта (360), се дерептѫ (357);

γ) *derept*=‘pentru‚: дерепть динса (352), дерепть ачѣа (357), дерепть ꙋнь ѡмь (370), дерепть Ѳеѡфил (387), дерепть витѫ (370);

δ) *derept să*=‘ca să‚: дерепть сѫ нꙋ се спае (389);

ε) *derept*=‘lîngă‚: ниче авѣ ѡмь дерепть сине (377):

ζ) дерепче кѫ ера брꙋдїи (386);

i) *bunătate*=‘avere, bogăţiă‚: бꙋнѫтата тоатѫ а лꙋ Менелаи (352), нꙋ-ши гѫси мꙋєрѣ ниче бꙋнѫтата (352), стрѫнсе бꙋнѫтата тоатѫ (356), ле лꙋа бꙋнѫтата (358), четѫциле чѣле тари ши плине де бꙋнѫтате (389) etc.;

j) *cocon* tot-d'a-una cu sens de ‘copil‚: нѫскꙋ де'нтр'ѫнса ꙋнь коконь (369), амѫндои кѫндь ера коконаши (365), ѡ спенгекарѫ ши сколерѫ коконꙋл (357); кокопь де цицѫ (378) etc., iar şi *copil*: де тоци ѡаменїи ши де мꙋери ши де копїи (370);

k) o diferenţiare de sens fórte curiósă între pluralul *cetăţi* şi pluralul *cetaţi*: лꙋ добѫндить 1000 де четѫци ши 540 де четаци (357), ши-ши фѫча четаци карїи ꙋнде дескѫлека (348):

l) pe lîngă sensul ordinar al cuvîntuluĭ *mântui*: ѥи се мѫнтꙋирѫ (348), ne întimpină şi o accepţiune insolită: стрѫмбѫгѫци грѣле ши мѫнтꙋири рѣле (371):

m) *judeţ* cu sensul latinuluĭ *judicium*: ле ера жꙋдецꙋл а тоатѫ (371), жꙋдець дерепть (372), дерептꙋ цї-и жꙋдецꙋл (374) etc.;

n) *a-şi iubi den*=‘a opta‚: ден долѡ сѫ-шь юбѣскѫ мꙋркѫ, анча лꙋ несврѫшить (374);

o) *la*: юбиторь л'авꙋцїе (371, 372), юбитоаре ла авꙋцїе (372), юбиторю ла лꙋрь (382), юбѣцѫ ла фїешче бѫрбать (397), бѫрбать ла ѡцли ши кꙋтеꙁѫторю ла рѫꙁбою (373), мѫестрꙋ ла рѫꙁбою (375);

p) *a ura*=‘a augura‚: ши кꙋ глас де бꙋчинь ꙋрѫ сѫ лскꙋате тоатѫ лꙋмѣ де четата (355), dar cu sensul de ‘oracol‚ se întrebuinţézá *plaz*: лꙋарѫ ачесть плаꙁь (354), de unde apoi derivatele *plăzuit* şi *plăzuitură*: лꙋарѫ плѫꙁꙋить (354), плѫꙁꙋитꙋриле Севилїеи (356).

r) *a sci* se întrebuințéză fórte des cu sensul de ‘a afla ce-va,’, ‘sciscitare,’: дѣка щїѹ ѹнь философь, ꙁисе (356), дѣка-л щїѹ кꙟ се рꙟдикꙟ (364), щїѹ кꙟ е фатꙟ кѹратꙟ (366), щїѹ кꙟ ѩсте негоцѹль ꙟпꙟрꙟтѣсеи (385), кꙟндь щїѹрꙟ аꙟщи Шкѣи, еи скрирꙟ (387), Михаил щїѹ ши ꙁисе (388), щїѹ дентрѹ ѡаре-чине (395), еи щїѹрꙟ, дечи-ши ѡрки фечорїи (401) etc.;

s) *a-șĭ semena*=‘a se asemena,’: ѹнѹл кѹ алть нѹ ш'аѹ сꙟмꙟнать (345), нѹ-шь семꙟнꙟ ла нꙟравь кѹ татꙟ-сꙟѹ (362), сꙟ-шь самене мошѹ-сꙟѹ (395), нѹ-шь семꙟнꙟ фрꙟцине-сꙟѹ (395), și cu același sens *a-șĭ răduce* (cf. maĭ sus p. 298 No. 147): нѹ-ш а рꙟдѹче фечорь а пꙟринте (362);

t) *turtea*=‘arbust, copăcel,’: се аскѹнсерꙟ сѹпть десиме ꙟ тѹртѣле (347);

u) *a se mâna*=‘a trece un interval de timp,’: с'аѹ мꙟнать дела Кѵрь де ꙟтꙟю пꙟнꙟ ла Дарїе (351), с'аѹ мꙟнать де тоть 8 ани (354), с'аѹ мꙟнать дела Тѹлїе пꙟнꙟ ла Кесарь (357), dar *a mână*=‘a trimite,’: фѹ мꙟнать кѹ ѡщиле ла Сирїа (393);

v) *a se ucide*=‘a se lovi,’: тремѣсе воиничїи тоци ши боꙗрїи сꙟ се ѹчигꙟ кѹ Тѹрчїи (379);

x) *a dibui*, după d. Pontbriant (p. 219): ‘tâtonner, hésiter, balancer, être indécis,’, figuréză în Moxa cu sensul de ‘a căuta ocasiunea,’: те дибѹѩще сꙟ те пїарꙁꙟ ка сꙟ-ци ѩ ꙟпꙟрꙟцїа (390), maĭ fiind de observat că astă-ḑĭ se pronunță maĭ mult *ghibui*, cu inițialul *g*=*d*;

z) *gustare*=‘ospăț,’: гѹстꙟриле нѹ ле юбїа фꙟрꙟ врѣме (395), de aci *gustăreț* ‘gourmand,’: гѹстꙟрець, бецивь, мꙟрець (374);

aa) *răzbun*=‘odihnă,’: се сфꙟдескь кѹ тоате цꙟриле ши н'аѹ рꙟꙁбѹнь (405);

bb) *a-șĭ scumpăra mânia*=‘a-șĭ resbuna,’: ши-ши скѹмпꙟрꙟ мꙟнїа пꙟнꙟ ꙟн а патра рѹденїе де сꙟмꙟнцꙟ (374), сꙟ-шь скѹмпере мꙟнїа де пре Ромꙟнь (398), dar simplul *a scumpăra*=‘a rescumpăra,’: ѡ скѹмпꙟрꙟ фрате-сꙟѹ (387), pe când *răscumpărare*=‘pedépsă,’: лѹарꙟ кѹрꙟндь рꙟскѹмпꙟраре дела дѹмнеꙁеѹ (376), cf. maĭ sus p. 301 No. 160;

cc) *méser* cu sensul latinuluĭ *miser*: де рѹдꙟ мѣсерꙟ (367, 379), фѹ цꙟрадкꙟ мѣсерꙟ (382), фечорь де ѡамени мѣсери

(388), și tot așa *mișel*=lat. *misellus*: нꙋ пꙋтѣ еши десь ла мишеи ши ла сꙟрачи (371), тоть ꙟпꙟрцїа мишеилор (373), ꙟдꙋрꙟторю ла мишеи (397), мишеии де претꙋтиндинꙗ мꙋлть бине лꙋа дентрꙋ мꙟниле лꙋи (397) etc., dar *meserére*=lat. *miserere*, prin aceĭașĭ transițiune logică ca în slavicul *slujbă* din *slugă*, se întrebuințéză numaĭ cu sens de ‘funcțiune,: маи наинте де алцїи добꙟнди месерѣре Брꙋть (356), сꙟ фїе ꙟ врѣме мꙋлтꙟ пре месерѣре (358), де кобри ши де месерери (368), cf. maĭ sus p. 129 ;

dd) mănuntae numaĭ cu sensul de ‚genitalia‘: се голи ꙟнаинта тꙋтꙋрора де-а вꙟꙃꙋ сꙟкорꙋа кꙟ-и ера вещежите мꙟнꙋнтаеле де нꙋмаи че лѣ де ꙋдать (387), cela-ce confirmă opiniunea nóstră de maĭ sus (p. 277 No. 56) cumcă semnificațiunea de *mănuntae*=‘intestine, este posterióră;

ee) a se lăuda cu reŭ și simplu *a se lăuda cui-va*=‘a amenința,: и черта татꙟ-сꙟꙋ сꙟ аскꙋлте де дасклаль, еи се лꙟꙋда кꙋ рꙟꙋ кꙟндь ворь фи ꙟпꙟраци (365), нꙋмаи че ле порончїа ши ии се лꙟꙋда шї-и ꙟгрозїа кꙋ кꙋвꙟнтꙋл (372);

ff) a scorni tot-d'a-una cu o nuanță pessimistă: скорни мꙋлть кꙋ виворь (376), кꙟнтꙟри кꙋ кꙋрвеле де ювосте скорнїа (387), се скорни негꙋрꙟ ꙟтꙋнекатꙟ (369), și chĭar în: скорни оасте (393)=‘făcu o armată din nemica saŭ pe neașteptate‘;

gg) a aromi, tradus de d. Pontbriant (Dict. p. 46) prin: ‘assoupir, engourdir, endormir à demi,, are în Moxa tot-d'a-una sensul de ‘a îndemna la ce-va prin seducțiune,: се апропїарꙟ дин'нсꙋл неще арꙋмитори хитлѣны ши-л мꙟгꙟлисїрꙟ де-шь гони пре мꙋмꙟ-са (381), дїаволꙋл... се апропїе де ароми пре стрꙟмоашꙋ (347), дѣчїа-ль аромисе сꙟ поарте хаицѣрь пре ассꙋпꙋсь (390), фꙋ аромить де ꙋнь скопить анꙋме Хрисафїе де-шь гони сорꙋ-са (367);

hh) foișor: превїа пре маре дентр'ꙋнь фоишорь (385), cf. maĭ sus p. 280 No. 66;

ii) bogat=‘mult,: фѣче богать рꙟꙋ (358);

kk) rudă cu sens de ‘gens,: рꙋда лꙋи Сиꙋ (347), рꙋда лꙋ Іафеть etc. (348), рꙋда жидовꙟскꙟ (349), рꙋда Персилор (350) etc.;

ll) нꙋ-ми вегѣ вое немикꙟ (372)=‘nu mě asculta,;

mm) *a se înfârtâţi*=‹a se face fraţĭ de cruce›, de unde urmézâ câ *fârtat* însemnézâ anume ‹frate de cruce› saŭ maĭ corect *frate pre cruce*: сє ѫфꙟртѫцн кꙋ нꙋнішїн—єра фраци пре крꙋче (368);

nn) *mâgurâ* cu sens de ‹munte›: сѫ спꙋнємь дє Ниль, кѫ касє де'нтр'ꙋѫ мꙋнтє че-ла кѣмѫ Ӕтлантъ—шї-є май ꙟналть дє тоатє мѫгꙋрилє а тоатѫ лꙋмѣ (362), cf. maĭ sus p. 288 No. 105.

92. *hitlén*=*viclén* cu derivatele sale: шмь хитлѣнь шн рѫй (367), вꙋлпє хитлѣнѫ (356), хитлєнїа (347, 353), хитлєнишꙋг (353, 371) etc. suscitâ urmâtórele observaţiunĭ:

a) хитлѣн derivâ din slavicul хытръ ‹artificialis, callidus›, cu sensul conservat în polonul *chitry* ‹astutus›=russ. хитрый etc. şi cu forma serbuluĭ хитрен, dialectic хитлен ‹properus› (Karadzicz), pe când din acelaşĭ slav. хытръ fârâ schimbarea formeĭ şi a semnificaţiuniĭ provine românul poporan *hitru* ‹artificialis, callidus›;

b) actualul *viclén* din хитлѣн cuprinde interesantele tranziţiunĭ fonetice a iniţialuluĭ *hi-* în *vi-* şi a medialuluĭ *-tl-* în *-cl-*;

c) sufixul unguresc *-şug*=*ség* (cf. maĭ sus p. 270 No. 18) s'a adaus câtrâ tema slavicâ *hitlen-* întocmaĭ dupâ cum s'a adaus şi câtrâ tema slavicâ приꙗтьнѫ;

d) perderea nasaleĭ de 'naintea luĭ *ş* în actualul *vicleşug* din хитлєнишꙋг este identicâ cu perderea nasaleĭ de'naintea luĭ *ş* în actualul *prieteşug* din прїєтин-шꙋг (în Moxa însâ, 392. cu un alt sufix: прїєтинчїа) saŭ cu perderea luĭ *r* în actualul *meşteşug*=мєшєршꙋг (366 etc.)=ung. *mesterség*, a luĭ *g* în *beteşug* =ung. *betegség* şi altele, consóna fiind conservatâ totuşĭ în єлєнишꙋгꙋль (386).

93. Cuvinte formate din fusiunea a doâ teme:

a) *vizetlén*=‹perfid›: єра рѫꙋ, визєтлѣнь, сирѣпь, ꙋнгꙋраш (377), compus din *Vizentén*=slav. Византѣнинъ ‹Bizantin› (cf. *graeca fides* etc.) prin perderea nasaleĭ de 'naintea luĭ *t* (cf. *cât*=*quantum* etc.) şi prin imitaţiunea finaluluĭ din sinonimicul *hitlén*, adecâ визєтлѣнь=визєнт(ѣн)+(хит)лѣн, deşi s'ar puté primi şi o altâ explicaţiune, considerând pe finalul лѣн ca adaus câtrâ numele de oraş Визант- ‹Bizanţiŭ›, prin analogia formeĭ slavice Рим-лѣн ‹Roman›, dela Римъ ‹Roma›,

dar sinonimitatea *vizetlén—hitlén* și presința grupuluĭ *-tl-* în ambele vorbesc maĭ mult în favórea primeĭ derivațiunĭ.

b) măscornicie: кȣ лѫȣте ши кȣ мъскорничїи (358) în loc de *măscărnicia* (356: веселїа кȣ мъскърничїи) sub influința cuvîntuluĭ *scorni* (cf. No. 91 *ff*), adecă мъскърничїе+скорнире, căcĭ nu se póte admite că мъскорничїи ar fi o eróre grafică saŭ o modificațiune fonică în loc de мъскѫрничїи, de vreme ce paleograficesce ѫ nu se confundă nicĭ o dată cu о, ér foneticesce nu există în cuvînt nicĭ un motiv asimilativ saŭ acomodativ pentru trecerea luĭ ѫ în о;

c) platoșă ‘cuirasă’: сȣлицеле, платошеле ши тоате армеле (395), оѱи токмите, ꙟплѫтошаци, поленци (403)=medio-lat. *plata* ‘cuirasă’, modificat—ni se pare—după *cămașă*, căcĭ ‘cuirasa’ se numĭa și *cămașă de fer*, adecă *platoșă=plata*+(кама)шъ;

d) furtuna din lat. *fortuna+tună*, veḑĭ maĭ sus No. 29 *h*;

e) nestimate, veḑĭ maĭ jos No. 146.

94. *maștch*=‘tată vitreg’: къ-л отрѫви мащехȣ-сȣ Мартинь (376), masculin format după femininul *maștehă* ‘mumă vitregă’, fără considerațiune că slav. мащеха este o simplă desvoltare din мати ‘mumă’, cf. maĭ sus p. 279 No. 61 fenomenul analog de masculinul *famen* din *foemina*, saŭ slav. кѫмотръ=rom. *cumătru* din кѫмотра=lat. *commater*.

95. Masculinul *soț* în privința femeieĭ: дѣка вени ꙟ връстѫ де ꙟсȣрать, сорȣ-са Полхирїа грижїа съ-и афле соць (366), кȣ соцȣ-сȣ ꙟпърѫтѣса Ѵѵдоѯїа (367), dar și: Ірїна соаца лȣи (381).

96. Tot-d'a-una *sor*=lat. *soror*, nicĭ o dată actualul *sóră*: дѣде ѡ сорь дȣпѫ Филипик (373), ѡ сорь а домнȣлȣи Шкїенескь (387) etc.

97. *morĭu*=lat. *morior*, nu *mor*: везѝ къ морю ши фїю-мїеȣ ꙗсте микь (400), dar a treĭa persónă plurală *mor*: морь ꙟцерїи (370).

98. *mitĭutel*: єра коконь митютель (386), o formațiune fórte interesantă din *mic*: микȣ-т-ел, de unde apoĭ *k* trecut în *t* prin asimilațiunea regresivă *k+t=t+t* și *u* muĭat în *ĭu* prin acomodațiunea progresivă: *i+u=i+ĭu*, remănênd însă de explicat sufixul primar *-t*, către care s'a adaus sufixul secundar *-el* și pe care ni'l presintă de asemenea în aceĭa-șĭ combinațiune sinonimul *puțin-t-el=puținu-t-el*, ast-fel încât se pot restabili cu certitudine doă forme române perdute: *micut* și *puținut*, cf. *Grecotelu* ‘Graeculus’=*Grecu-t-elu*.

99. *căndaĭ*='dacă cum-va,: кѫндь іасе ла вѫнать ѫпѫратѫл, кѫндаи нѫвѫлѣще вр'ѹнь хитлѣнь саѹ вр'о фіарѫ ла татѫ-тѫѹ де припѫ (390).

100. *a uidi*='a scăpa de pericol,: ѹнь черкь маре нѫвѫли ла ѫпѫратѹл де-л лѹѡ де бръѹ ѫ кодрие пре Василїе, ши врѣ пери атѹнчешь, ель грѫби ѹнь воиникь де тѫе бръѹл ѫпѫратѹлѹи кѹ сабїа ши ѹиди (390), cuvînt fórte remarcabil, ne maĭ audit astă-dĭ şi care nu se póte explica decât prin albanesul *uidi* 'concordia,, *uidis* 'conciliare, pacificare, (Rossi da Montalto), cu transiţiunea logică 'linişte,='scăpare,.

101. *pestélă*='zăbavă, întârdiare,: фѫрѫ пестѣлѫ фѹ прима (378), фѫрѫ пестѣлѫ се скѹлѫ (383), cf. maĭ sus p. 296 No. 137.

102. *săva*='măcar,: де нѹ-и врѣ веда фаца сѫва ѡ ѕи (394), cf. maĭ sus p. 300 No. 157.

103. *ceur*='δίχορος,, la feminin *ceură*, la verb *a ceuri*, despre omul cu un ochĭu negru şi cel-l'alt de o culóre deschisă, defect cunoscut în medicină sub numele de 'heterophtalmiă,, de care suferĭa, după Manassis, împăratul Anastasiŭ: Анастасїе чеѹрѹл, че кѹм ера ел, аша авѣ ши вїацѫ чеѹрѫ, кѫ чеѹрѫ ѫнтѫюшь стрѫмбь спре ереса (369), şi să se observe că un sat de peste Olt aşedat lîngă Jiŭ se numĭa Чаѹри deja în epoca lui Mircea cel Mare*).

104. *a se acĭua*='a se adăposti,: се ачѹарѫ кѹ нѹс ѫ корабіе (348), cf. maĭ sus p. 267 No. 2.

105. *duróre*=*dolorem*: кѹ трѹдѫ ши кѹ дѹрори сѫ се хрѫнѣскѫ (347), кѫ-л ѫгреюа дѹрориле (372), cu total diferit de *durere*, дѹрѣре, care este un infinitiv.

106. *spata*='sabia,: лѹ ѫвеать спата гречаскѫ пре ѫ цара тѹрчаскѫ (376), кѹ спата ши кѹ врѫсаре де сѫнџе (356), cf. maĭ sus p. 303 No. 166.

107. *ţest*=lat. *testum* cu sens de 'craniŭ,:ферекѫ Крѹм цестѹл капѹлѹи лѹ Никифор (383).

108. се адѫпа ѫпѫратѹл ка де ѫ апа Нилѹлѹи кѹ шипокѹл де аѹрь (386) acolo unde în Manassis: τῷ χρυσοῤῥόῳ Νείλῳ, de unde resultă că *şipoc* însemnéză 'curs,, cf. acelaşĭ temă

*) Венелинъ, Влахо-болгарскія грамматы, p. 56.

şip- cu un alt sufix: *şipot* ‹goulot de fontaine, trou d'où sort l'eau› (Pontbriant).

109. *alca:* врѫтежиши кине калȣл ла алка (389), cf. maĭ sus p. 268 No. 7.

110. *mahmur de vin*=‹ameţit de beutură›: ȣчисерѫ пре Михаил кѫ-ль афларѫ махмȣрь де винь ла ащернȣть (389), din turc. *makhmur* ‹celui qui éprouve la prostration succédant à l'ivresse›, *makhmurlîq* ‹étourdissement résultant de l'ivresse› (Mallouf), fiind cĭudat că şi o altă vorbă relativă la beţiă: *kief* ‹veseliă după beutură›, Românii aŭ luat'o tot dela Turcĭ, cărora Alkuranul le interḑice întrebuinţarea vinuluĭ.

111. *mest*=turc. *mest* ‹chaussure›: пашмацїи ши местїи (370), astă-ḑĭ *meş* ‹chaussure, pantoufle› (Pontbriant) cu perderea finaluluĭ *t* după *ş*, cf. maĭ sus p. 294 No. 124, şi de aceĭaşĭ provenință turcă este şi cel-l'alt cuvînt *paşmaţiĭ*, maĭ menţionat şi 'n pasagĭul: дѫрȣи пре ачела кȣ пашмацїи лȣи (389), fiind de observat că deja Bizantinii luaseră de acolo: παζμάκζης =*paşmakgi* ‹calceorum feminarum confector› (Du Cange).

112. *culvie:* ера ѡ пасере ꙟтр'о кȣлвїе де лȣѕи афарѫ ȣнїи плѫꙟгѫндь пре Леѡ, пасерѣ ден кȣлвїе ꙟкъ стрига (390)=slav. клѣвиꙗ din gr. κλωβός ‹cavea avium›, forma română actuală *colivіă* provenind din variantul slavic кȣльвиꙗ=*culĭviĭa* (Miklosich).

113. *blaznă*, plural *blazne*, invariabil la masculin şi la feminin: ѡмь блаѕнѫ ши нȣ щїѫ рѫндȣл (379), амѫщїѫ пре ѡамени блаѕне (381), е блаѕнѫ ши фрикось (384), ера фрикось ши блаѕнѫ (395), în Lexiconul Budan (p. 58): *blasnă* ‹om mişel, nebăgat în sémă› şi ‹lucru blăsnit, stricat saŭ reŭ lucrat›=slav. блаѕнъ ‹error, scandalum› (Miklosich).

114. *hlap:* кȣ хлапїи ши кȣ кȣрвеле (362), хитлѣнїи ши хлапїи (372), афлѫ неще ѡамени хлапи (382), неще хлапи (387)=slav. хлапъ ‹servus, rusticus›.

115. *smărd:* нище хлапи ши смрѫѕи (387)=slav. смрѫдъ ‹plebeius, rusticus›.

116. *aoré*=‹une-orĭ›: аѡрѫ кирȣиѫ Гречїи пре Троѭни, аѡрѫ Троѭнїи пре Гречи (353), аѡрѫ пѫтрȣндѫ ши пѫрецїи (404), a-

decă *a-óre*=*ad-horas* cu amplificativul *-a*, o formațiune din *óră* necunoscută d-luĭ Cihac (p. 183).

117. *a scripi*=actualul *a sclipi* cu trecerea luĭ *ri* în *li* (cf. maĭ sus p. 283 No. 78): полеици ши скрипїа де-ць пъра кꙋ ръсаре соареле (403).

118. *a ijderi*, *a ijdări*, *a ijdărî*=‹a inventa›: де врѣ нидери чине-ва че-ва (349), бꙋнътъци мꙋлте ниждъри (356), мꙋестрїи але лꙋ Архимидь Рꙋмлѣнꙋл де иждержсе кънд бжтѣ Рꙋмлѣнїи (375), мꙋнчи пре лꙋме елꙋ ле иждъръ (380).

119. сирѣпь (374, 376), dar de asemenea: свирѣпь (378, 379)=slav. свѣрѣпь ‹ferus› (Miklosich), ér la verb: се сирипи (398).

120. юнь къꙋтаци (369), юни съ спꙋнемь (362), forma *ĭanĭ* apropiându-se maĭ mult de gr. ἠνί decât de lat. *en*.

121. *sechirașu*: се фъча секирашꙋ де ꙟбла кꙋ карꙋл кꙋ 4 каи (387)=ungur. *szekeres* ‹vizeteŭ, cărutaș›.

122. *sacalăș* saŭ *săcalăș*: кꙋ пꙋшчиле ши кꙋ съкалъшеле (403), кꙋ сакалъше ши кꙋ тꙋнꙋре (404)=ungur. *szakallás* ‹eine Art Kanone› (Ballagi).

123. *cristoșĭ*: вирꙋи Ѩнкꙋл пре Махаметь кꙋ кристошїи (406) =ungur. *keresztes* ‹ostaș însemnat cu crucea›?

124. *svinéță*, un fel de armă de foc: ꙟпрꙋщїа пре деппрте пре Тꙋрчи кꙋ свинѣце (404)=slav. свиньць ‹plumb›, de unde la Moldovenĭ pînă astă-ḑĭ pușca se chĭamă în popor *sinéță*, cu *si*=сви-, ca maĭ sus la No. 119.

125. *bidiviŭ*: адꙋсерж лꙋи Михаиль ꙋнь бидивїꙋ прѣ бꙋнь дарь де ꙟ Мисирь ши нꙋ се афла ниме съ-ль поатж ꙟкълека (388)=serb. бедевија ‹cal arabesc›=turc. și arab. *bedevi* ‹beduin, locuitor din deșerturĭ›, fără nicĭ o legătură cu sanscr. *baḍavâ*‹ jument›, cu care-l înrudĭa Pictet (Origines I, p. 350).

126. *sprătigos*: ѡмь спрътигось кꙋ неще мъни гроасе (388)=?

127. *taras* saŭ *taraș*: се ꙟделетничїа кꙋ ѡг..ри, кꙋ тарашн, кꙋ шоими, де гонїа фїери (393)=un băț ferecat pentru vînătóre, cf. frances. ‹la chasse au pieu›.

128. *procĭcă*, *a înprocĭca*: л'аꙋ съцетать ꙟ прочкж (375),

кѫ-и ꙟпрочкꙟ ши Фрѫнчїи дєн четатє (404)=serb. прочкати 'a străpunge,.

129. *a picni*: тоци боꙗрїи шь пикнїꙗ лєкꙋрє дє лѫкꙋить (403) =serb. пикнꙋти 'a pretinde cine-va să apuce cel de'ntâiŭ un lucru óre-care, (Karadzicz, v. пик et пикнꙋти).

130. *trăbăcie*: сє принсєрѫ дє ꙟтѫю дє Галата сѫ ѡ добѫндѣскѫ ши пꙋсєрѫ трѫбѫчїє (403)=medio-lat. *trebuchetum* saŭ *trabucha* (Du Cange), ital. *trabocchetto*, span. *trabuquete*, franc. *trébuchet*, 'machine de guerre qui lançait des pierres, (Littré).

131. *hrăbor*: мꙋлци витѣжи хрѫбори (353), є маи хрѫбоарѫ брѫчюна ши пизма (399)=slav. храбръ, храбъръ 'luptător,.

132. *cin*=ín Manassis σκάφη 'albiă,: прє коконїи и лєпѫдарѫ кꙋ ꙋнь чинь прє апа Тиверїєи (355), cf. serb. чинъ 'formă,.

133. *plévniță*: арсє аскꙋнсь ꙟтр'о плѣвницѫ (363)=slav. плѣвьница 'receptaculum palearum, (Miklosich).

134. Шкѣи, Шкѣии, Шкѣилорь, Шкїєнєскь (373 şi urm.) tot-d'a-una despre Bulgarĭ=ital. *Schiavo*, *Schiavone*, cf. maĭ sus p. 238 No. 1.

135. *şerb*=lat. *servus*: Сєрбїє, ꙗрѫ ромѫнѣщє шєрбь (356).

136. Numĭ locale sub forma lor slavică neasimilată: Рѫбникь (399) dela рыба 'pesce,, рыбьнъ 'pescos,=romănesce *Rămnic* prin acomodaţiunea regresivă de nasalisare: $b+n=m+n$, şi Ꙗломницѫ (404) dela ꙗлова 'stérpă,=romănesce *Ialomniță* prin acelaşĭ acomodaţiune $v+n=m+n$, apoĭ *Ialomiță* prin asimilaţiune progresivă.

137. Contracţiunea мїꙋ (399)=*mi-aŭ*.

138. Confusiunea între sufixul *-iŭ*=lat. *-ivus* (cf. *tărdiŭ*= *tardivus*) şi sufixul *-iv*=slav. ивъ (cf. *milostiv* etc.): рѫбдꙋрїꙋ (383), dar şi: рѫбдꙋривъ (360).

139. *brudiŭ*='nevrăsnic,: коконїи-ши прє фꙋришꙋ и ꙟвѫцꙗ сѫ сє ꙟкинє, дєрєпчє кѫ єра брꙋдїи нꙋ лє ꙁичꙗ иконнє, чє лє ꙁичꙗ пꙋпꙋши (386).

140. ши-ши дѫрїꙗ фаца ши-ши рꙋмпа ханиилє (352), дѫрїꙗ сфинтєлє иконє (381)=slav. дєрѫ, дѫрати 'scindo, dilacero,

(Miklosich), de unde probabilmente, cu trecerea inițialuluĭ *d* în *g* (cf. maĭ sus *dibui*=*ghibui*) provine *sgărià* ‹égratigner, écorcher, râcler› (Pontbriant)=*s-dăriă*, ér pentru *s-*=*ex* prepus la o vorbă slavică, exemplul cel maĭ apropiat este *sdrénță* și *drénță*=polon. *drance* ‹chiffon›, tot dela slav. дърати.

141. ꙟи-л сꙋгрꙋмарѫ де мꙋри (396), *a sugruma*=actualul *zugrumà*, încă o probă sigură de trecerea în *z* a inițialuluĭ *s* urmat de vocală, pe lîngă *zer*=*serum*, *zăhar*=*saccharum*, *zăvon*=σάβανον și póte *zeche*=*secche*, cf. maĭ sus p. 312; ér cât se atinge de etimologiă, sinonimul *a sugușà* (Lexic. Budan.)= ‹(a apuca) *sub gușă*› vorbesce decisiv pentru: ‹(a apuca) *sub grumaz*›.

142. *hadîm*: ꙋнь прокꙗть де хадѫмь (393)=turc. *khadim* ‹eunuc›.

143. *țărină* în loc de *țàrină*: сѫ ле ръсипѣскѫ ѡрашꙋл сѫ-мь факѫ църинѫ де арать (378).

144. *u* parasitic după *ĭ* urmat de o vocală accentată: мъꙟгѫюwсь (398)=*măngăĭuos* pentru мъꙟгѫиwсь=*măngăĭos*.

145. *cărtularĭu*: кѫртꙋларїи жидовещи (358, cf. 362), ꙟдрѫгнець ши кѫртꙋларю (379, cf. 363)=medio-gr. χαρτουλάριος, astă-ḑĭ *cărturar* prin asimilațiunea regresivă *lar*=*rar*.

146. *stimă*=‹lucru prețios›: мъргѫритарю, кълане, стиме (362)=gr. στέμμα ‹cunună›, la plural στέμματα, de unde cu acelașĭ înțeles cuvîntul *nestimate*, întrebuințat maĭ ales în basmele nóstre poporane și avînd aerul unuĭ participiŭ român, ceĭa-ce ĭ-a și atras adausul luĭ *ne-* prin analogiă cu *neprețuit*, adecă *nestimate*=*ne*(*prețuit*)+στέμματα.

147. *a pridădi*=‹a supune›: придъди сꙋпть мѫна лꙋи църи мꙋлте (351), придъди Алеѯандрꙋ Македѡнь тоатѫ лꙋмѣ (356), лѣꙋ робить ши лѣꙋ придѫдить (400), coincidă foneticesce cu forma slavică reduplicată прѣдады, прѣдадѣхъ, прѣдади dela прѣдати ‹a trăda›, dar cu o remarcabilă modicare a semnificațiuniĭ.

148. *a se orăndi*=‹a urma unul după altul›: ши алцїи с'аꙋ оръндить (351), чеи оръндици (356) ‹consuliĭ anualĭ aĭ Romeĭ›=slav. ꙋрѧдъ ‹ordine›, ꙋрѧдити ‹a pune în ordine›.

149. Fórte des *a se turna* în loc de *a se întórce*: лъсѫ четатѣ ши се тꙋрнѫ (375), дъркꙋи пре домнꙋл Шкѣилорь бине

ши се тѫрнѫ (378), **дечи се тѫрнѫ** (388), **се тѫрнѫ кѫ мѫлтѫ аввціе** (389), **тѫрнѫ-се Никифорь** (393).

150. Particularitățĭ economice:

a) **мангѫрь** (370), cf. maĭ sus p. 291 139 No.;

b) **перперь** (374)=gr. ὑπέρπυρον;

c) **ѫнь флоринть де арџинть кѫм се зиче** 12 **аспри** (370).

FINEA TOMULUI I.

CUPRINSUL.

Pagina:	Rîndul:	Tipărit:	Citesce:
304	3	saisute	şaisute
307	nota 1	Ronsch	Rönsch
309	nota 3	Fruuḑescu	Frunḑescu
310	5	articulată	nearticulată
311	11	25	15
345	21	ꙟсъ нȣриле	ꙟ сънȣриле
348	7	ракїа	вїа
350	17	пре Іеросалимь	спре Іеросалимь
»	21	ꙟпзржици, Ꙗхавь,	ꙟпържици Ꙗхавь
352	8	аѡрь	лѡрь
353	28	бирȣа	бирȣиа
»	36	ꙟтрȣ-ꙟ	ꙟтр'ȣꙟ
354	12	Спарть, ıатъ	Спарть. Ꙗтъ
355	1	ꙟделȣꙟгж	ꙟ делȣꙟгж
356	8	нжскȣсе	нжскȣ-се
358	31	рȣшина	[се] рȣшина
360	2	лъсж ши	лъсж-ши
»	34	пȣсесе	пȣсе-се
361	5	милȣа	милȣиа
»	6	дзрȣа	дърȣиа
»	18	рȣа	рȣиа
364	8	ꙟпзржцїа	ꙟ пържцїа
»	36	атȣнче	атȣнче-
370	24	добънди ши	добънди-ши
»	32	морь	[нȣ] морь
371	24	милȣа	милȣиа
374	17	М инте	Маинте
»	33	ерл	ера
376	16	нȣман	нȣман
»	22	таıарж	тъıарж
»	26	ꙟтъю ши	ꙟтъю-ши
379	23	динишїи	ди̇нишїи
381	2	вржжм шȣл	вржжмашȣл
383	23	милȣа	милȣиа
»	24	алинатж	алинатж
384	5	ꙟвълȣа	ꙟвълȣиа
388	21	ѡмени	ѡамени
395	30	кȣрте	кȣрте,
396	8	бле‘	бле,
»	16	милȣа	милȣиа.

B. PETRICEICU-HASDEU.

LIMBA ROMANA VORBITA

ÎNTRE

1550—1600.

TOMUL I. — SUPLEMENT.

ꙋвѣнте

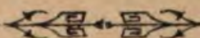
дєн бътрѫни

SUPLEMENT

LA

TOMUL I:

I. Conspectul controverselor : Schuchardt, Bariţ, Gaster, Cihac etc.
II. **Schuchardt** : Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen.
III. **Bariţ** : «Cuvente den bătrâni» de B. P. Hasdeŭ.
IV. **Gaster** : Cihac's «Sur les études roumaines de Mr. Hasdeu».
V. **Hasdeŭ** : Addenda et corrigenda : 1. la Schuchardt; 2. la Bariţ; 3. la Gaster; 4. alia (Cihac etc.).
VI. Indicele bibliografic şi indicele paleografico-istoric.

LEIPZIG. OTTO HARRASSOWITZ

BUCURESCI. DIRECTIUNEA ARCHIVELOR STATULUI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE

No. 19. — Strada Academieĭ, — No. 19.

1880

CONSPECT :

SCHUCHARDT.—BARIŢ.—GASTER.—CIHAC.—INDICELE PROBLEMELOR REVEDUTE.

Suplementul de faţă verifică părţile cele controversabile saŭ controversate ale tomuluĭ I, dintre carĭ cele maĭ multe capĕtă astfel, printr'un control riguros, adesea chïar repeţit, o valóre definitivă.

Studiul luĭ Schuchardt *Über B. P. Hasdeu's altrumänische Texte und Glossen* ocupă aci cu tot dreptul locul de frunte. El fusese menit de'ntâiŭ a figura ca introducere la cartea întrégă (pag. VII). Ceïa-ce ne-a silit a amâna publicarea luĭ, a fost tocmaĭ scrupulositatea adevĕrat sciinţifică, cu care Schuchardt şĭ-a înţeles sarcina. In loc de a se mărgini într'o sferă generală, bună-óră ca Littré saŭ ca Egger în introducerile lor la Brachet, Schuchardt a supus lucrarea nóstră uneĭ critice în tótă puterea cuvîntuluĭ, uneĭ critice atât de solide şi atât de amănunţite, încât ne era peste putinţă de a o lăsa fără respuns, parte pentru a recunósce şi a rectifica puncturile unde el are o deplină dreptate, parte pentru a limpeḑi acelea unde exposiţiunea nóstră nu era destul de clară saŭ argumentaţiunea destul de convingĕtóre, parte pentru a îndrepta unele scăpărĭ din vedere ale luĭ Schuchardt, maĭ pe scurt — pentru a trece o mulţime de cestiunĭ printr'o revisiune radicală. In acest mod, nu maĭ putea fi o introducere, de vreme ce provocà polemică din partea autoruluĭ. Şi cu atât maĭ bine! Introducerea luĭ Schuchardt ar fi fost numaĭ măgulitóre pentru noĭ; critica luĭ este ce-va maĭ mult : ea ne-a luminat, ne-a deşteptat asupra unor golurĭ saŭ neagïunsurĭ, ne-a îmboldit la o a doua muncă, a făcut să căştige însăşĭ sciinţa printr'o nouă cernere a problemelor.

După studiul luĭ Schuchardt, am credut de cuviință a reproduce în acest Suplement raportul, citit de d. Bariț în Academia Română în numele comisiuniĭ însărcinate a defige, pentru premiul Năsturel, cea maĭ bună carte eșită în limba română în cursul anuluĭ 1878. D. Bariț nu este linguist; dar stima personală, adînca venerațiune, pe care o resimțesc, ca Român și ca om de carte, pentru acest veteran al literatureĭ române și al mișcăriĭ nóstre naționale, mĭ-a impus datoria de a nu neglege observațiunile sale.

Restul Suplementuluĭ cere o lămurire maĭ pe larg.

D. Cihac ne-a consacrat în *Romanische Studien* un lung articol, intitulat : «Sur les études roumaines de Mr. Hajdĕu».

Sînt acum vr'o patru anĭ, respundĕnd în *Columna luĭ Traĭan* la ce-va analog, publicat atuncĭ de către d. Cihac în *Convorbirĭ literare*, noĭ ne-am permis de a'ĭ da următórele dece consilie, întrețesute cu doă-decĭ și cincĭ de exemple, de carĭ speram că se va grăbi a trage cu recunoscință un folos în lucrările sale ulterióre:

« I. «*Misiunea sciinţeĭ* — dice ilustrul Curtius — *nu este de a îndestula curiositatea saŭ de a da sbor unor presupunerĭ maĭ mult saŭ maĭ puțin spirituale, ci de a mări sfera adevĕruluĭ și de a restrînge pe acea a eroriĭ.* »[1]

« Exemplu (No. 1). D. Cihac comite o eresiă când, numaĭ și numaĭ pentru a'șĭ da aerul de a fi explicat tóte, derivă pe *pururea* din *perpetuus*, pe *măgură* din *macula*, pe *mistreț* din *moestus* etc. etc. și apoĭ, nesciind cum să'șĭ maĭ apere acéstă colecțiune de rătăcirĭ, declară în fața uneĭ juste critice că : « a emis opinia sa ».

« In sciință o « opiniă » nedemonstrată, un simplu « *eŭ* cred » fără probă, este un act de copilăriă.

« II. *Originea unuĭ cuvînt saŭ a uneĭ forme se póte afirma numaĭ atuncĭ, după ce s'a comparat maĭ întâiŭ în tóte limbile în carĭ există.*

« Exemplu (No. 2). D. Cihac comite o eresiă, când persistă în derivațiunea românuluĭ *traistă* din maghiarul *tarisnya*, prefăcêndu-se că nu vede pe albanesul *trase* și pe macedonénul *trastur*.

« Alt exemplu (No. 3). D. Cihac comite o eresiă, când trage pe al nostru *mălaiŭ* « o varietate de meiŭ » din slavicul *mlĭeti* « măcinare », lăsând cu totul la o parte pe grecul μελίνη și pe litvanul *malna*, carĭ însemnéză și ele « o varietate de meiŭ ».

« Precum francesul *millet* « meiŭ » este un deminutiv din *mil* « meĭu », tot așa românul *mălaiŭ* este un deminutiv din *malan*, de unde

[1] Curtius, *Griech. Etymol.* [5], p. 44.

« *mălaniŭ*=*mălaiŭ*, întocmaĭ ca din *balan* « blond » deminutivul *bă-*
« *laniŭ*=*bălaiŭ*.

« In limba nóstră cea veche *mălaiŭ* însemnéză tot-d'a-una o va-
« rietate de meiŭ, nicĭ o dată « pâîne », precum pretinde d. Cihac.

« Ast-fel mitropolitul Dosofteiŭ când ḑice despre sântul Iulian
« că « mânca pâîne de mălaĭu »[1], adecă « pâîne de meiŭ », d. Cihac
« ar trebui să traducă : « pâîne de pâîne de meiŭ » !

« Alt exemplu (No. 4). D. Cihac comite o eresiă, când crede că
« *ravac* « must » este de provenință otomană numaĭ și numaĭ pen-
« tru că finalul *ak* e exclusiv turc.

« Acest sufix, primitivamente *a-ka*, de unde *ak* prin perderea vo-
« caleĭ scurte dela sfârșit, este fórte respândit la Slavĭ, în gréca, în
« latina, în sanscrita, maĭ ales însă în limbile persice.[2]

« III. *Cuvintele, carĭ ne întimpină în vechile monumente ale uneĭ*
« *limbĭ, nu se pot elude cu ușurință, ci orĭ-ce contestațiune cată să fie ar-*
« *gumentată.*

« Exemplu (No. 5). D. Cihac comite o eresiă, când declară că
« vorbele române din Psaltirea scrisă de diaconul Coresi în seco-
« lul XVI și din Pravila luĭ Vasile Lupul redactată în secolul XVII
« de logofĕtul Eustratie n'aŭ nicĭ o valóre, de óră-ce Coresi și Eu-
« stratie, ca Grecĭ de origine, nu puteaŭ sci romănesce.

« Pe o asemenea basă, latiniștiĭ ar avé dreptul de a respinge pre-
« țiósele arcaisme din anticul poet Enniŭ, fiind-că și acela era
« Grec.

« Cum de se întămplă însă, că însușĭ d. Cihac pretinde a sci ro-
« mânesce, deși e Ungur ?

« Faptul este, că d-sa vorbesce despre vechile tipăriture române
« fără a le cunósce, măcar că : « ĭea libertatea de a spune că le-a ci-
« tit póte înainte de d. Hasdeŭ. »

« Dacă le-a citit, de ce atuncĭ, nu maĭ departe decât la 1870,
« cunoscea numaĭ cele doă psaltirĭ ale mitropolituluĭ Dosof-
« teiŭ și o ediţiune neexistinte a luĭ Coresi din *1560*[3], ĭar despre
« Divanul lumiĭ al luĭ Cantemir, Invĕțăturele luĭ Varlam, Sinaxarul
« luĭ Dosofteiŭ și atâtea altele — nicĭ o vorbă.

(1) Dosofteiŭ, *Synaxar*, la 17 ian.

(2) Cf. Budenz, *Das Suffix κός im Griechischen*, Göttingen, 1858, passim. — Bopp, *Vergl. Grammat.*[2], § 949, 951.—Vullers, *Institutiones linguae persicae*[2], p. 233-5. — Fr. Müller, *Zur Wortbildungslehre d. armen. Sprache*, în Benfey, *Orient und Occident*, t. 3 p. 435. — Fr. Müller, *Das Suffix ka (ak, ag, ĕh) im Erânischen*, în Kuhn, *Beiträge*, t. 3, p. 481-83—etc.

(3) Cihac, *Dict. d'étymol. daco-romane*. p. 328, 330.

[De atuncĭ s'a constatat însă, că d. Cihac nicĭ chĭar cele doă psaltirĭ ale luĭ Dosofteĭu nu le-a citit, deși le citéză. Veḑĭ maĭ jos pag. XCI, No. 88].

h

« Se vede că și aceștia vor fi fost Grecĭ !

« IV. *O transițiune fonetică legitimă într'o limbă óre-care nu urméză*
« *încă a fi legitimă în tóte limbile, ci pentru orĭ-ce graiŭ trebuĭ să se dea*
« *o demonstrațiune separată.*

« Exemplu (No. 6). D. Cihac comite o eresiă, când crede că din
« grupul *zd*, în cuvinte împrumutate dela Slavĭ, se póte perde *z* la
« Românĭ, fiind-că se póte perde la Polonĭ.

« Fonologia română nu este tot una cu fonologia polonă.

« Alt exemplu (No. 7). D. Cihac comite o eresiă, când dice că
« din turcul *giull* saŭ *ciull* « cergă de cal » s'a putut face la Românĭ
« * țol*, precum tot de acolo a provenit la Neo-grecĭ τζουλι.

« Grecĭ, fie vechĭ saŭ noĭ, neavênd sonul *cĭ*, îl pot înlocui prin
« *ț* în vorbele luate dela Turcĭ saŭ de aĭurĭ; acésta însă nu se a-
« plică la Românĭ, carĭ aŭ, din contra, o predilecțiune marcată
« pentru sonul *cĭ*, maĭ ales la începutul cuvintelor.

« D. Cihac să ne dea un singur termin turc. al căruĭ inițial *cĭ* saŭ
« *gĭ* să fi trecut la Românĭ în *ț*.

« Alt exemplu (No. 8). D. Cihac comite o eresiă, când ne spune
« că Româniĭ aŭ putut suprime pe finalul *n* din slavicul *črŭnŭ* « ne-
« gru », prefăcêndu'l în *cióră*, fiind-că acel *n* lipsesce și la Slavĭ în
« *čort* « drac ».

« Din acea împregiurare că Slaviĭ, prin doă sufixe cu totul dife-
« rite *-n-* și *-t-*, aŭ format din aceiașĭ radicală pe *črŭnŭ* și pe *čort*,
« nu resultă nicĭ într'un mod posibilitatea supresiuniĭ luĭ *n* după *r*
« la Românĭ.

« Sînt doă fenomene fără cea maĭ mică legătură unul cu altul.

« Chĭar dacă *n* după *r* ar puté să dispară la Slavĭ, ceĭa-ce nu este
« în casul citat de d. Cihac, totușĭ acésta n'ar trage după sine nicĭ
« o consecință pentru fonologia română.

« Admițênd la Românĭ nesce transițiunĭ fonetice nejustificabile,
« precum disparițiunea luĭ *z* din grupul *zd* și a luĭ *n* după *r* în vorbe
« împrumutate dela Slavĭ, perderea luĭ *c* între vocale etc., d. Cihac
« négă în acelașĭ timp trecerea inițialuluĭ *s* în *cĭ* în cuvintele *ciocĭ*=
« lat. *socci* « papucĭ » și *cióră* = alb. *sorră* « cĭóră ».[1]

« Pré-multă ușurință în admitere și pré-puțină cumpănire în res-
« pingere !

« Despre inițialul *s* = *cĭ* la Românĭ, probă maĭ mult decât deci-
« sivă este cuvîntul nostru *cĭorchină* « grappe de raisin ».

(1) [Acuma, *Dict.* II, p. 716, însușĭ d. Cihac recunósce că *cĭóră* este alb. *sorră*, dar se feresce de a menționa măcar că combătuse acéstă etimologiă, care este a n ó s t r ă.

« Reposatul Săulescu a găsit în Moldova pronunciaţiunea *sorpin* « alăturĭ cu *cĭorchin*.[1]

« Dacă vorba e împrumutată dela Otomanĭ, după cum se va grăbi, « póte, de a exclama d. Cihac, atuncĭ cată să observe că forma « turcă este *salqum*, adecă érășĭ cu iniţialul *s*.

« Îl desfid a eși din acéstă dilemă între *sorpin* și *salqum*.[2]

« V. « *Une étymologie* — dice Meunier, resumând admirabila me- « todă a reposatuluĭ Corssen — *n'est admissible qu'autant qu'elle rend « compte de tous les éléments du mot qu'elle prétend expliquer, sans en « ommettre un seul. Toute étymologie, qui suppose une modification vocale, « doit avoir pour soi au moins un exemple d'une modification vocale, bien « identique à celle qu'elle suppose; sinon, tant que l'on n'en peut citer au- « cun, le rapprochement tenté est sans valeur scientifique.*»[3]

« Exemplu (No. 9). D. Cihac comite o eresiă, când trage pe « bohemul *žinčica* « jintiţă » din bohemul *žině* « pĕr de cal », dicênd « cu despreţ că puţin îĭ impórtă că 'n limbile slavice nu se află su- « fixul *ciţa*, *ţiţa* saŭ *tiţa*.

« Dacă un asemenea sufix nu se află, atuncĭ din *žině* nu se póte « nasce *žinčica*.

« Alt exemplu (No. 10). D. Cihac comite o eresiă, când scóte pe « al nostru *malaĭu* din slavicul *mlěti* « măcinare », fără a cita în « limba română o singură analogiă de transiţiunea vocalică *mlĕ* « = *mal*.

« Alt exemplu (No. 11). D. Cihac comite o eresiă, când stă- « ruesce în originea *struguruluĭ* din slavicul *strugati* « radere », fără « a ne spune măcar o vorbă despre finalul *ur*.

« Alt exemplu (No. 12). D. Cihac comite o eresiă, când măn- « ţine filiaţiunea între *rânză* «stomah» și *rânsă* «flóre de alun». « sub pretext că ambele, stomahul și flórea de alun, ar fi « încre- « ţite», ba încă mĕ mustră că « nu m'am ocupat cu anatomia do- « bitócelor », și tot-o-dată, cufundat exclusivamente în acea ana- « tomiă, scapă din vedere de a cita o singură limbă, în care stoma- « hul să se fi numit după vre-un fel de încreţitură.

« VI. *Trecerea unuĭ cuvînt dintr'o limbă în alta* p r i n *î m p r u m u t « este supusă unor regule de altă natură decât acea* p r i n *m o ș t e n i r e, « dar aprópe tot atât de precise, excepţiunile în ambele casurĭ trebuind a « fi justificate.*

[1]) ***Archiva Albineĭ Românescĭ***, Suplement, 1845, nr. 11.

[2]) [In ***Dict.*** II p. 53, d. Cihac a eșit din acéstă dilemă, asigurându-ne că *cĭorchinĭ* «grappe de raisin» este de acelașĭ origine cu *clócĭ* «corneille», fiind-că serbesce se numesce ***kavka*** «sorte de raisin noir»!]

[3]) ***Revue critique***, 1867, t. 2, p. 82.

« Exemplu (No. 13). D. Cihac comite o eresiă, când ne asigură « că « pentru cuvinte împrumutate nu putem statornici nesce re- « gule fixe ».

« Cu acest principiŭ înscris pe drapel, d-sa n'ar avé decât a'şĭ în- « chipui că o limbă óre-care e compusă în mare parte din *îm-* « *prumuturĭ*, şi apoĭ, scutit de regule fixe, fluturând în drépta şi'n « stânga după năluca asemenărilĭ exteriόre, ţine-mi-te!

« Îĭ recomandăm scrierea luĭ Miklosich despre latinisme la Alba- « nesĭ [1], articlul luĭ Malinowski despre germanisme la Polonĭ [2], o- « puscolul luĭ Wackernagel despre străinisme la Germanĭ [3], capitolul « luĭ Corssen despre grecisme la vechiĭ Romanĭ [4] etc., pentru ca să « se convingă o dată pentru tot-d'a-una, cât de «fixe» sînt regulele « de transiţiune fonetică şi'n privinţa cuvintelor împrumutate.

« VII. *O analogiă, care se aduce pentru a face probabilă schimbarea* « *fonetică a unuĭ cuvînt prin trecerea luĭ dintr'o limbă în alta, trebuĭ să* « *fie exactă, adică să aĭbe în vedere acelea-şĭ sonurĭ din acelea-şĭ limbĭ.*

« Exemplu (No. 14). D. Cihac comite o eresiă când, la obiecţiu- « nea nóstră că în vorbe împrumutate Românul nu preface gru- « pul iniţial *le* în *ĭe*, citéză pe *ĭubi* şi *ĭute* din slavicele *ĭiubiti* şi *ĭiutŭ*.

« Aci este *ĭiu*=*ĭu*, ĭar nu *le*=*ĭe*.

« Alt exemplu (No. 15). D. Cihac comite o eresiă, când ne spune « că *lunec* a putut să derive din *lubrico* prin perderea luĭ *b*, de vreme « ce — ḑice d-sa — *b* s'a perdut în *bé*, *cal*, *ĭert*, *seŭ*, *soc*.

« In *bé* din *bibere*, *cal* din *caballus*, *ĭert* din *liberto*, *seŭ* din *sebum* şi « *soc* din *sabucus*, *b* s'a perdut între doă vocale, ceĭa-ce nu este în « *lunec* din *lubrico*, în care d. Cihac maĭ adaugă trecerea luĭ *r* în *n*.

« Nu există în fonologia română nicĭ o analogiă pentru *br*=*n*.

« Alt exemplu (No. 16). D. Cihac comite o eresiă, când susţine « că *ademenesc* derivă din preposiţiunea latină *ad* şi din slavicul *ma-* « *niti* « amăgire », sub pretext că acel *ad* figuréză în *adun* şi *ad-* « *umbresc*.

« Ambele părţĭ constitutive în *adun* şi *adumbresc* sînt latine, ceĭa « ce nu se potrivesce cu pretinsa provenință mixtă latino-slavică a « luĭ *ademenesc*.

« D. Cihac era dator să demonstreze, că Românii nu perduseră « încă pe *d* din preposiţiunea latină *ad* în momentul când s'aŭ în- « tâlnit pentru prima óră cu Slaviĭ.

(1) Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, Wien, 1871, p. 73—87.
(2) Malinowski, *Zur Lautlehre der Lehnwörter in der polnischen Sprache*, in Kuhn. *Beiträge*, t. 6, p. 277—300.
(3) Wackernagel, *Die Umdeutschung fremder Wörter*, Basel, 1863, passim.
(4) Corssen, *Ueber Ausspr*²., t. 2, p. 817—19.

« Alt exemplu (No. 17). D. Cihac comite o eresiă, când dice că « *sdrumec* s'a putut forma din *ex-de-mico* prin intercalarea unuĭ *r*, « precum s'a intercalat un *r* în *arcer* din latinul *acies* şi'n *arțar* din « latinul *acer*.

« Chĭar dacă ambele aceste derivaţiunĭ ar fi corecte, totuşĭ *ac*= « *arc*, care figuréză în ele, nu este o analogiă pentru *sdrumec* din « *ex-de-mico*.

« VIII. *Numaĭ acele dicționare aŭ o valóre sciințifică, în carĭ vorbele, « sub raportul formeĭ și al sensuluĭ, sînt justificate prin exemple din « monumente literare; la cas de a lipsi acéstă condițiune, linguistul este « dator a completa el-însuşĭ lacuna, din dată ce un cuvînt óre-care, citat « de către dînsul, ar fi contestat.*

« Exemplu (No. 18). D. Cihac comite o eresiă, când aduce la Po- « lonĭ *wila* saŭ *wyla* cu înțeles de « dînă antică a Slavilor », basân- « du-se pe nesce dicționare, pe carĭ se sfiesce a le cita anume, unde « cuvîntul, dacă figuréză, nu s'a furișat decât prin traducțiunĭ mo- « derne din poesia poporană serbă.

« Îl desfidem a ne indica un singur text cu *wila* saŭ *wyla* « dînă » « din cântece și basme propriamente polone.

« Alt exemplu (No. 19). D. Cihac comite o eresiă, când afirmă « că a găsit tot prin dicționare polone, pe carĭ érăşĭ nu le citéză a- « nume, vorba *dolow* ca « denumirea unuĭ câne de vînat, de hăituit, « uneĭ haĭte », maĭ adăogând că puțin îĭ pasă, dacă acéstă vorbă se « găsesce saŭ nu se găsesce în « monografiele polone despre vî- « nătóre ».

« *Dolow* « câne », ca și *wila* saŭ *wyla* « dînă », este o vorbă polonă « inventată.

« Alt exemplu (No. 20). D. Cihac comite o eresiă, când voesce a « justifica originea turcă a *ciobanuluĭ*, deși se întrebuințéză în tóte « provinciele române fără distincțiune, prin vorba turcă *alaiŭ*, care « — dice d-sa — se întrebuințéză de asemenea în tóte provinciele « române fără distincțiune, de vreme ce o găsim în Dicționarul de- « la Buda.

« Dicționarele necontrolate prin texturĭ omóră pe d. Cihac!

« Cel dela Buda are nu numaĭ *alaiŭ*, dar și pe *beĭzadé* desfigurat « în *vezerdé* [1], de unde însă nimenĭ nu va trage conclusiunea, că a- « céstă vorbă « se întrebuințéză în tóte provinciile din Dacia luĭ « Traĭan. »

« Petru Maior și colegiĭ seĭ dela acel Dicționar adunaŭ cuvinte « de pretutindenĭ, ast-fel că *alaiŭ*, deși se află acolo, nu încetéză to- « tușĭ de a fi propriŭ numaĭ regiunilor române limitrofe cu Turcia.

(1) *Lexic. Budan.* p. 754.

« IX. *Vorbind despre maĭ multe semnificaţiunĭ ale unuĭ cuvînt, să că-*
« *tâm cu stăruinţă a stabili maĭ întâiŭ genealogia lor, ferindu-ne a lua*
« *o semnificaţiune derivată drept semnificaţiune fundamentală.*

« Exemplu (No. 21). D. Cihac comite o eresiă, când crede că
« semnificaţiunea fundamentală a *tuleĭuluĭ* nu este « trunchiŭ », ci
« « pénă », intemeiându-se pe expresiunea « puiŭ cu tuleĭe ».

« Dar atuncĭ ar trebui să admitem de asemenea, că semnificaţiu-
« nea fundamentală a *colţuluĭ* nu este « dinte », ci « germe », fiind-că
« se dice : « érba încolţesce » în sens de « germinéză ».

« In regula generală, ale căriĭ excepţiunĭ, când se întâmplă, tre-
« buĭ explicate, semnificaţiunile, ca şi sonurile, tind a se pogorî, a
« scădé, a se micşora, încât *tuleiŭ* « trunchiŭ » şi *colţ* « dinte » sînt
« maĭ vechĭ decât *tuleĭu* « pénă » şi *colţ* « germe ».

« După d. Cihac, francesul *tige* « trunchiŭ » cată să aĭbă şi el sen-
« sul primitiv de « pénă », de óră-ce se dice *tige d'une plume.*

« Un « trunchiŭ » se póte subţià pînă la « pénă », dar o « pénă »
« nu se îngróşă pînă la « trunchiu ».

« Modul, în care d. Cihac tratéză semnificaţiunile vorbelor, ne a-
« mintesce o glumă a celebruluĭ linguist A. W. Schlegel, care dicea
« că ar fi fôrte comic un dicţionar, unde înţelesurile cuvîntuluĭ *vulpe*
« s'ar interverti în următórea ordine : « 1. *Vulpe,* nume propriŭ per-
« sonal ; 2. *vulpe,* om viclén şi perfid ; 3. *vulpe,* animal carnivor cu
« patru picióre etc. »[1]

« Eĭ bine, cam tot aşa face d. Cihac!

« X. *In linguistică, ca în orĭ-ce altă sciinţă şi chĭar în viaţa practică,*
« *o citaţiune inexactă, desnaturată, e n e o n e s t ă.*

« Exemplu (No. 22). D. Cihac comite o eresiă... nu ; un act de
« neonestitate sciinţifică, când atribue din noŭ luĭ Diez aserţiunea,
« cumcă în limba română « *l* nu se móiă înaintea uneĭ vocale »,
« citând acum nu pagina 222 ca altă-dată, ci pagina 224 şi 181 din
« tomul 1 al gramaticeĭ ilustruluĭ romanist după ediţiunea III.

« La pagina 224 Diez vorbesce despre *r*, nu despre *l*.

« La pagina 181 Diez aduce anume cuvintele române *aĭu* din *al-*
« *lium, fóĭă* din *folium* etc., în carĭ tóte *l* s'a mulat şi către carĭ ar
« maĭ fi putut adăuga pe *teĭu*, din *tilia paĭu* din *palea*, *meĭu* din *mi-*
« *lium* şi altele.

« Maĭ pe scurt, Diez dice pentru -- şi d. Cihac îl citéză contra.

« O asemenea falsificaţiune înfioréză.

« Cele noĕ puncturĭ de maĭ sus — despre cel al decelea ne e ru-

(¹) Schlegel, *Œuvres écrites en français,* Leipzig, 1846, t. 3, p. 136.

« șine de a mai vorbi — aŭ în vedere nesce erorĭ comune, în carĭ
« ar puté să cadă, maĭ mult saŭ maĭ puțin, orĭ-ce începĕtor în
« filologia comparativă.

« D. Cihac însă ne maĭ spune unele lucrurĭ, carĭ îĭ aparțin într'un
« mod exclusiv, precum bună óră :

« (No. 23). In privința vorbeĭ *tărim* din poveștile poporane ro-
« mâne, d-sa dice că : « nu póte fi decât francesul *terrain* românisat
« zat cu o finală turcéscă ». afară de un singur basm, în care acelașĭ
« *tărim* « vine d'a-dreptul dela maghiarul *terem* sală mare. »

« Un premiŭ, pentru cine va descurca acéstă cimilitură de ma-
« ghiaro-franțusisme românisate turcesce! [1]

« (No. 24). În privința vorbeĭ *mosoc*, d. Cihac dice : « sciŭ că for-
« marea cuvîntuluĭ din slavul și chiar de-a dreptul din germanul
« *mops* este după tóte regulele și după geniul limbeĭ române, lepă-
« dând pe *p* și aninând sufixul *oc*. »

« Ne așteptâm, « după tóte regulele și după geniul limbeĭ româ-
« ne », ca d. Cihac să ștérgă pe *p* din grupul *ps* în cuvintele *lipsă*,
« *ghips*, *cópsă*, *sgripsor*, *cupsă*, *tipsiă*, *rupse*, *fripse*, *înfipse* etc., și să
« maĭ acațe apoĭ către tóte acestea câte un *oc*, căcĭ altmintrelea *mo-*
« *soc* din *mops* va remâné inexplicabil.

« (No. 25). In privința vorbeĭ *stejar*, d. Cihac dice că : « a maĭ
« întra în desbatere cu d. Hasdeŭ, ar fi maĭ mult decât timp perdut. »

« Iată o argumentațiune fórte expeditivă, pe care ar fi trebuit s'o
« generaliseze, căcĭ atuncĭ prin tăcere ar fi scăpat de un minimum
« de doă-decĭ și cincĭ de eresie pe un maximum de opt pagine. »

Consiliele nóstre aŭ fost maĭ pedagogice, dar nu maĭ aspre în fond, decât cela-ce dice Schuchardt maĭ jos la pag. XVII : « Pe de o « parte, Cihac a admis diferite transițiunĭ fonetice, pentru carĭ nu « există nicĭ o umbră de probabilitate, ba încă a cărora grupare pre- « sintă pe icĭ pe colea monstruosităţĭ de soiul Lexiconuluĭ Budan; « pe de altă parte, el a trecut cu vederea multe indicĭ importante; « apoĭ mĕ surprinde maĭ cu sémă, cum de a utilisat atât de puțin « dialectul macedo-român. »

Acestea sînt rostite despre tomul I din « Dicționarul etimologic » al d-luĭ Cihac, unde se află totușĭ multe lucrurĭ bune. Ce să dică însă Schuchardt acuma în privința tomuluĭ II, apărut abia de vr'o câte-va lune, în fața căruia, vedênd eresie peste eresie grămădite pe 800 pagine, nu póte să nu se îngrozéscă orĭ-ce linguist metodic?

[1] [Acuma, *Dict.* II p. 532, d. Cihac pune : «*tărîm*, halle, salle». Ce însemnéză *tă-rim* românesce, vedĭ la noĭ t. 2, p. 714.]

In loc de a se drege, profitând cu înțelepciune de nesce observațiunĭ fórte obiective, d. Cihac șĭ-a făcut o datoriă de vendettă de a călca din ce în ce maĭ mult cele ḑece consilie ale nóstre, carĭ ar fi trebuit să-ĭ serve ca un fel de decalog. Pentru d-sa nu maĭ există nicĭ un cuvînt inexplicabil; nicĭ o trecere fonetică imposibilă când îĭ vine la socótélă, saŭ posibilă când nu-ĭ convine; nicĭ o analisă morfologică necesară; nicĭ un criteriŭ de transițiune semasiologică; nicĭ un text vechiŭ; nicĭ o demonstrațiune sciințifică. Totul se reduce : ca material, la o adunătură necontrolată de dicționare; ca critică, la góla afirmațiune că : « așa este » saŭ « nu este așa »; ca exposițiune, la un ton de suficiință, de despreț, chiar de invectivă, carĭ sînt, în casul cel maĭ bun, un trist indice patologic.

Articlul d-luĭ Cihac din *Romanische Studien* a fost supus uneĭ apreciărĭ fórte temeĭnice de către d. Gaster în *Zeitschrift für romanische Philologie*.

Tóte câte am spus noĭ d-luĭ Cihac, tóte câte ĭ-a spus Schuchardt, îĭ maĭ spune acum d. Gaster, fie-care ajungênd printr'un studiŭ obiectiv, pe o cale independinte, aprópe la acelașĭ conclusiune. Noĭ maĭ cu sémă am fost în privința'ĭ cu o sinceră durere de inimă, căcĭ — orĭ-cum să fie — d-sa pretinde a fi Român, ba chĭar maĭ Român decât diaconul Coresi și logofĕtul Eustratie.

Reproducem maĭ jos întréga recensiune a d-luĭ Gaster, asupra căriĭ facem tot-o-dată o sémă de observațiunĭ, acolo unde vederile juneluĭ linguist nu coincidă pe deplin cu ale nóstre proprie, saŭ acolo unde sîntem fericițĭ că ele ne rectifică. Cu d. Gaster polemica nu póte a nu fi plăcută și roditóre, căcĭ în orĭ-ce cas ea este metodică.

Insușĭ d. Cihac ne-a făcut un însemnat serviciŭ, pe care ne grăbim a 'l recunósce. Contestând și negând într'un mod categoric tot ce i s'a părut că se găsesce numaĭ în manuscripte, d-sa ne-a silit a-ĭ da aceleașĭ cuvinte, aceleașĭ forme, aceleașĭ arcaisme de tot felul, după vechile cărțĭ române tipărite, a căror existință îĭ este cu atât maĭ străină, cu cât d-sa — *infandum!* — nu cunósce nicĭ măcar extractele din « Crestomatia » d-luĭ Cipar. In acest chip, rubrica IV din *Addenda et corrigenda,* întitulată « Cihac etc. » (pag. LXXIV-XCVI), a devenit în mare parte un prețios repertoriŭ de contexturĭ tipărite la glosse manuscripte, adecă tocmaĭ ceĭa-ce doresce Schuchardt maĭ jos la pag. IX.

Nu ne măgulim câtu-șĭ de puțin de a crede, că tóte acestea vor fi de vre-un folos d-luĭ Cihac. D-sa nu le va înțelege, căcĭ nu primesce

nemic din ceĭa-ce trece peste capitalul cel primitiv al cunoscințelor d-sale. Pînă la ce grad de fossilificare a ajuns d. Cihac, o probéză maĭ cu deosebire cuvîntul *fărtat*. D-sa scie că *fărtat* este în privința bărbaților întocmaĭ ceĭa-ce'ĭ *surată* între femeĭ; d-sa scie în acelașĭ timp, că *surată* derivă din *soră;* și totușĭ d-sa nu vrea să scie că *fărtat* vine din *frate*, ci'șĭ mănține cu împetrire, fără nicĭ un raționament, etimologia dela *foederatus*. Când cine-va e atăt de cerbicos, nu există nicĭ o probă în lume, care să 'l maĭ urnéscă. Noĭ am puté să-ĭ citâm, bună óră, din *Pravila* dela Govora din 1640, f. 22 v., cfr. ibid. f. 86-7 : «фърта тȣ-тъȣ сорȣ-тa съ нȣ ѡ ѧ, «ниче фрате-тъȣ пре сора фърта тȣ-тъȣ съ нȣ се ѧ, къ се гръжескь фраци «сȣфлетеци, че-шь сьнть пре сфьнта еуаггелїе ши пре чинстита крȣче», unde apare forma organică *frătat* pe lîngă cea metatetică *fărtat* și de unde resultă tot-o-dată că un *fărtat* nu este alt ce-va decăt «frate de cruce». D. Cihac va citi acésta, dar o va citi cu țépĕna hotărîre de a n'o înțelege, și ne va respunde apoĭ de sus : «nous n' hési-«tons pas à soutenir encore notre étymologie du latin *foederatus*» (*Roman. Studien* IV pag. 175). Ideă fixă!

Noĭ ne adresâm dară nu la d. Cihac, ci la sciință.

Dintre numerósele cestiunĭ controlate astfel prin Suplementul de față, ne vom mărgini de a indica aci numaĭ unele maĭ importante :

I. Pe terenul fonetic :

Duplicitatea luĭ *r* în limba română : «*r* móle» și «*rr* dur», v. pg. 250, XV, LXXIII No. 3, LXXXVI No. 71;

Duplicitatea analógă a luĭ *n* : «*n* móle» și «*nn* dur», v. pg. 37, XIII, LXXV No. 11;

Valórea vocalo-consonantică și originea grafică a luĭ ꙟ, v. pg. 37, 411—12 No. 6, XI-XII, LXXIV No. 11;

Distincțiunea între *z* și *dz*, v. pg. 187—8, XIV, cfr. tom. 2 p. 6 și 726;

Genesea luĭ *o* din *va*, v. pg. 419 No. 36, LXIII No. 67, LXIX No. 131, LXXVII No. 29;

Inorganicul *h*, v. pg. 230, XIII, LXXV No. 12, cfr. tom. 2 pagina 239; etc.

II. Pe terenul morfologic :

Elementul constitutiv *-u-i-* în verbele române denominative, v. pg. 301 No. 162, XXI, LXVII No. 12;

Resturile *-t-*, *-ț-* și *-l-* din sufixe deminutivale primare *-ut*, *-uț*,

-*ul*. scădute în parte prin concurinţa unor sufixe deminutivale secundare, v. pg. 293 No. 119. 437 No. 98. LXIV No. 80. XXXIII:

Composiţiunea cuvintelor din amalgamarea parţială a doă sinonime : *coderişte*=*códă*+[topo]*rişte*. *aşijdere*=*aşiş*+[tako]*jdere*. *judeţ*=*jude*+[сѫ]дець. *stuf*=*stuh*+*tufă*. *furtună*=*fortuna*+*tunet*, *vizetlén*= *vizantin* + *hitlén*, *platoşă*=*plata* + [cămé]*şă* etc., v. pg. 61. 90 nota. 271 No. 27, 274 No. 38. 286 No. 98, 418, 421 No. 50. 437 No. 93, 442 No. 146. XXIV, XXIX. LVIII No. 17 etc.

III. Etimologia :

acinare, aciere, acire. 267 No. 2. 438. XXIV. LIX No. 20.
auă. 268 No. 11. XXVII. LXIX. LXXV No. 14.
barză. 269 No. 14. XXIII. LIX No. 23. LXXVII No. 30. LXXX No. 41.
blénde. 254. 255. 270 No. 20. XXII. LIX No. 25.
bosumflat. 271 No. 23. XXIII. LIX No. 26.
branişte. 154. 271 No. 26. LXXXIV No. 59.
brânză. 190. 245. 250. 252. LXXIII No. 2.
bréslă. 219. LXXXIX No. 80.
buléndră. 305 No. 178. LXXVII No. 75.
bunget. 245. XIX.
calăŭ. 272. XXIII. LIX No. 29.
canaf. 223. LXXXV No. 64.
căţiă. 223. LXXXVII. No. 76.
căvan. 272 No. 30. LXXXVI No. 65.
céur. 438 No. 103. XCII No. 95.
cice, acice. 221. 430. XXXII. LXXVI No. 24. LXXXIV No. 57 cfr. tom. 2 p. 134 No. 58. 165 No. 62. 296 No. 52.
cinghiï, cinghiasă, cinghirésă. 273 No. 33. LXXXVI No. 66.
cioae, acioae. 273 No. 36. XXXII. LX No. 37. LXXVI No. 26 cfr. tom. 2 p. 235 No. 47.
ciobótă. 53. LXXXIX No. 81.
ciocotniţă. 273 No. 34. LIX No. 35. LXXX No. 42.
codru. 163. 252. XLI. LXXVII No. 30. cfr. tom. 2 p. 198 No. 31
coteu, cotarlă. 274 No. 43. XIX. LXXIII No. 6. XC No. 84. cr. tom. 2 p. 184 şi 734.
creţ. 111. 253. XXVI. LVIII No. 2. LXXIX No. 39.
crieri, creeri. 274. No. 44. XX. LX No. 41. LXXX No. 43.
dichis. 276 No. 53. XXIV. LXXIV No. 8.
dracilă. 276 No. 55. XXII.
drob. 277 No. 56. 435 litt. *dd*. XXIX. LXXVI No. 22.
dumestec. 277 No. 58. XXVIII. LXI No. 47. LXXXIV No. 58.

Un Indice linguistic complet și sistematic la opera întrégă se va publica în tomul III. De o cam dată, am credut de cuviință a da în acest Suplement un Indice bibliografic și un Indice paleografico-istoric la tomul I.

ÜBER

B. P. HASDEU'S «ALTRUMÄNISCHE TEXTE UND GLOSSEN»

VON

HUGO SCHUCHARDT.

Fast ebensoweit wie im Raume, liegt im Studium das Rumänische abseits von den andern romanischen Sprachen. Zwar verdankt es dem Auslande werthvolle Beiträge zu seiner Erforschung; aber wie sich dieselben auf einen viel grössern Kreis als den der eigentlichen Romanisten vertheilen, so findet sich wiederum unter den Letztern nicht einmal das leidlich rasche Verständniss rumänischer Texte allgemein oder nur häufig. Ich möchte diese Vernachlässigung des Rumänischen aus zwei Umständen herleiten, von denen gerade die entgegengesetzte Wirkung zu erwarten wäre. Den augenfälligern habe ich gleich mit den ersten Worten angedeutet. In einer weit vorgeschobenen, von der Hauptmacht vollständig abgeschnittenen und an sich sehr schwachen Stellung hat die lateinische Volkssprache sich viele Jahrhunderte hindurch tapfer und glücklich behauptet. Je fremdartiger und schwieriger das Ergebniss einer so gesonderten Entwickelung den Kennern der andern romanischen Mundarten vorkommt, um so grösseres Anrecht hat es auf ihre Aufmerksamkeit und ihre Bemühungen. Sodann zieht sich heutzutage durch die romanische Philologie gleichsam eine Heerstrasse, auf welcher sich die Meisten zusammendrängen, und von hier aus gesehen, spielen die interessantesten Fragen, welche mit dem Rumänischen verknüpft sind, die allgemeinen sowohl, zu deren Lösung es beiträgt, wie die besondern, auf deren Lösung es selbst harrt, sie spielen, sage ich, auf einer Gränzmark, deren Anbau man gern dem Historiker, dem Ethnographen, dem Geographen überlässt. Wenn es indessen ein wirklicher Fortschritt gewesen ist, die Litteratur innerhalb des gesammten Lebens zu betrachten, so wird est kein geringerer sein, das Gleiche mit der Sprache zu thun; denn nur so wird uns die Mögli[illegible] keit eröffnet, die zeitliche und räumliche Entwickelung derselben [illegible] bloss zu erkennen, sondern auch zu erklären. Unter allen den äusser[illegible]

flüssen, denen die Sprache ausgesetzt ist, müssen wiederum jene mittelbaren in erster Reihe geprüft werden, welche den Einfluss von Sprache auf Sprache veranlassen und regeln, mit andern Worten, es sind die Ursachen der mundartlichen Abgränzungen oder Abstufungen in der Geschichte des Verkehrs zu suchen, das Wort Verkehr im weitesten Sinne genommen. Was insbesondere die romanischen Mundarten anlangt, so handelt es sich zunächst um den Verkehr zwischen den alteingesessenen Bewohnern und den römischen Eroberern, um den auf so verschiedenartiger Grundlage so verschiedenartig sich vollziehenden Romanisirungsprocess, ferner um den Verkehr zwischen Romanen und Romanen seit frühester Zeit bis heute, wie er auf der orographischen und hydrographischen Bodenbeschaffenheit, auf den staatlichen und kirchlichen Abmarkungen, auf den leiblichen und geistigen Bedürfnissen beruht. Schon längst, z. B. von J. Valdes in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts, war die Bedeutung eines oder des andern der bezeichneten Faktoren für die romanische Sprachgeschichte anerkannt worden, aber auch jetzt ist man darüber kaum hinausgekommen. Um anzuführen was mir gerade einfällt, so hat Ch. Nisard seiner Abhandlung über das Pariser Patois (1872) einen Ueberblick über den Handelsverkehr im mittelalterlichen Frankreich, über seine Wege und über seinen Einfluss auf die Sprache vorausgeschickt und Ch. de Tourtoulon und O. Bringuier, in ihrem ersten Berichte über die geographische Gränze der Langue d'oc und der Langue d'oïl (1876), versprechen uns, die Beziehungen, welche zwischen Land, Leuten und Sprache bestehen, sorgfältig zu erörtern. Im vorigen Jahre haben J. Jung und H. I. Bidermann in ihren Schriften : «Römer und Romanen in den Donauländern» und «Die Romanen und ihre Verbreitung in Oesterreich» einen reichen geschichtlichen und ethnographischen Stoff den romanischen Philologen zur Prüfung und Verwerthung vorgelegt. Die Mehrzahl derselben aber schenkt den Studien, welche in dieser Richtung liegen, wie gesagt, nur eine oberflächliche Theilnahme und vielleicht trägt daran eben jene so verbreitete Vorstellung von den Gränzgebieten einige Schuld, wie ja die richtige Auffassung der Dinge nicht selten durch bildliche Vergleiche getrübt wird. Denken wir uns die einzelnen wissenschaftlichen Disciplinen, statt als Felder einer Ebene, vielmehr als Zweige eines Baumes, so kann uns dies dahin führen, in dem, was uns erst minder wichtig erschien, das Wichtigste zu erblicken, nämlich den Mittelpunkt einer solchen Disciplin gerade da zu suchen, wo sie an eine andere ansetzt oder aus ihr herauswächst. Ohne Zweifel wird die ethnographische Seite der romanischen Philologie mehr und mehr von den Romanisten gewürdigt werden; in gleichem Masse muss aber auch das Rumänische in den Vordergrund treten.

das Ethnographische nie einen Stich in's Politische bekommen
Grunde selbstverständlich und muss doch ausdrücklich hier

bemerkt werden, da die Untersuchungen über die Geschichte der rumänischen Sprache und Nationalität sich nicht immer von solchem Fehler frei gehalten haben. Desshalb diesen Gegenstand als einen unerquicklichen zu bezeichnen—ich habe ihn als einen solchen bezeichnen hören—dünkt mich durchaus ungerechtfertigt; aus einem ähnlichen Grunde könnte man sich um jene grossen Fragen nicht bekümmern wollen, welche die Wissenschaft von der belebten Natur heutzutage in ihrem tiefsten Grunde aufgeregt haben. Gelangen auf dem Kampfplatz ungehörige Waffen zum Vorschein, d. h. solche, die nicht aus dem Stoffe verfertigt sind, aus welchem die Werkzeuge der wissenschaftlichen Forschung verfertigt sein müssen, nun, so sind sie auch machtlos gegen die Ergebnisse der Forschung; nicht rascher und leichter zersplittern in der alten Volkssage die Schwerter, deren Spitzen auf die Erscheinungen aus einer jenseitigen Welt gerichtet sind. Es ist wahr, ihrerseits rufen manche wissenschaftlichen Feststellungen auf dem Gebiete der Praxis gewichtige und theilweise auch unangenehme Folgen hervor; allein die Entscheidung der Frage bezüglich der frühmittelalterlichen Wohnsitze der Rumänen wird meines Erachtens, wie sie auch ausfallen mag, nicht hierher gehören. Inwiefern kann die Gegenwart durch die Schatten einer so entlegenen Vergangenheit beeinflusst werden? einer Vergangenheit, welche nur das trostlose Hinundherwogen roher Gewalten aufweist, welche nicht durchleuchtet ward von jenem Streben nach einer allgemeinen friedesstiftenden Gesittung, das eben als schönstes Kennzeichen unserer Zeit gelten muss. Die Rumänen sind Jahrhunderte lang, nicht durch ihre Schuld, sondern durch die Ungunst des Schicksals, von der geistigen Arbeit der abendländischen Völker ausgeschlossen gewesen; aber nachdem es ihnen gelungen ist, sich daran zu betheiligen, haben sie alle Kräfte aufgeboten, um das Versäumte nachzuholen und sich dadurch Anspruch auf unsere warmen Sympathieen erworben. Und wenn sie in Manchem, was langsame, ausdauernde Arbeit erfordert, allzurasch und feurig vorgehen, so dürfen wir darüber nicht streng mit ihnen rechten; sie stehen eben — um der deutschen Litteraturgeschichte einen gewiss nicht unschmeichelhaften Ausdruck zu entlehnen — mitten in ihrer «Sturm-und Drangperiode», sie können sich frischer, blühender Kraft rühmen: was haben sie von den Enthüllungen über ihre Vergangenheit zu fürchten, was zu hoffen?

Es kommt sehr viel darauf an, das Verhältniss zwischen Wissenschaft und Patriotismus nicht zu verkennen, welches, trotz dem internationalen Charakter der erstern, ein freundliches und zum Theil inniges sein wird, so lange dem letztern es nicht beifällt, seine Befugnisse zu überschreiten. Die Liebe zu den vaterländischen Dingen darf der wissenschaftlichen Betrachtung derselben keine Marschrouten und keine Verhaltungsmassregeln

vorschreiben; aber sie darf ihr Schwung, Kraft, Beharrlichkeit verleihen und vermag so ungemein glücklich auf sie zu wirken. In diesem Sinne gibt es keine patriotischere Wissenschaft als die, welche sich auf die Sprache des eigenen Volkes bezieht, und wie anderswo eine solche unter dem Einfluss des erwachenden und sich steigernden Nationalgefühles in's Leben getreten und herangewachsen ist, so auch bei den Rumänen. Nur zog hier anfangs der Patriotismus mit fliegenden Fahnen und klingendem Spiele voran und die Wissenschaft, indem sie ihm folgte, gerieth auf wunderbare Abwege. In einem Zwiegespräche, welches dem vor 50 Jahren erschienenen Ofener Wörterbuch vorgedruckt ist, belehrt ein unvernünftiger Onkel einen vernünftigen Neffen u. A. dahin, dass im Rumänischen die alte römische Volkssprache sich ziemlich rein erhalten habe[1], im Italienischen, Spanischen und Französischen aber durch Vermischung mit barbarischen Idiomen sehr entstellt sei. Diese Ansicht fand Beifall; da sie jedoch durch die kühnen Etymologieen, welche man aufstellte, nicht hinlänglich gestützt schien, so versuchte man dem Glücke nachzuhelfen, indem man die Schreibung der Wörter möglichst latinisirte und indem man möglichst viele lateinischen Wörter in die Sprache neu einführte. Man hätte sich dafür auf die Franzosen berufen können, welche ja auch das Eine, wie das Andere gethan haben. Schreibweisen, wie *doigt* und *clair* für älteres *doit* und *cler*, stehen in demselben Range, wie *intelectione* und *léua* für *înțelepciune* und *iea*. Allein, wenn man bedenkt, wann, wie und von wem jene Veränderungen französischer Schreibweisen vorgenommen wurden, dann wird man zugeben müssen, dass sie keine Nachahmung verdienen. «Gelehrte» Wörter ferner sind in grosser Menge in's Französische eingedrungen, die meisten jedoch mit jenem gewaltigen Strome, der das ganze geistige Leben erfasste und auffrischte, unter Umständen also, die keine Nachahmung gestatten und von denen in der That die der rumänischen Sprachreinigung (nicht Sprachbereicherung!) ganz verschieden sind. Was die erwähnte wunderliche Theorie anlangt — der zufolge ja aus dem Studium der andern romanischen Sprachen für das des Rumänischen wenig zu gewinnen war —, so hat man sie glücklicher Weise längst überwunden. Die romanische Sprachwissenschaft, wie die vergleichende überhaupt, haben auf rumänischem Gebiet Eingang gefunden und ihre Förderung wird gewiss hier auch von allen einsichtigen Laien gewünscht; denn wer selbst einzig und allein die nationalen Interessen im Auge hätte, dem müsste doch einleuchten, dass die alte Schule trotz den besten Absichten das Band zwischen dem romanischen Osten und dem romanischen Westen lockerte, die neue aber

(1) Der Neffe meint zwar, das Rumänische besitze einige Wörter, welche sich nicht im Lateinischen, noch im Spanischen, noch im Italienischen, noch im Französischen fänden und welche die Vorfahren der Römer von den alten Bewohnern Dakiens entlehnt hätten; der Onkel aber bezeichnet dies als thörichte Vermuthungen, welche „keine erfrorene Zwiebel" werth seien. Man macht jetzt erfolgreiche Anstrengungen, den Onkel Lügen zu strafen.

es festigt. Nicht so vollständig wie die Theorie selbst, hat man die aus ihr fliessenden praktischen Folgen überwunden. Doch hat dem Etymologismus seine bisherige Gönnerin, die akademische Gesellschaft von Bukarest, durch einen vorjährigen Beschluss die Spitze abgebrochen; sie stellt nämlich nur die rumänische, nicht die lateinische Etymologie als Richtschnur für die Schreibung auf und widerruft die Verbannung der Häkchen und Schwänzchen. Auch in dem Vertilgungskriege gegen die slawischen Wörter hat man innegehalten. Jedenfalls aber haben jene Bestrebungen, welche darauf hinzielten, die Sprache in einem gewissen Sinne umzuformen, die gründliche Beobachtung und unbefangene Darstellung der sprachlichen Thatsachen in ihrer Gesammtheit verhindert; den Mangel an befriedigenden, ich sage nicht einmal erschöpfenden, Grammatiken und Wörterbüchern empfinden besonders wir auswärtigen Romanisten. Das Ofener Wörterbuch ist trotz seinen Unvollkommenheiten und Ungereimtheiten auch heute noch nicht entbehrlich und wir sehen uns überhaupt zu oft genöthigt, auf die etwas wirren Anfänge der rumänischen Philologie zurückzugreifen, die für uns doch nur einen geschichtlichen Werth haben sollten. Die angegebenen Lücken auszufüllen, sind die Rumänen uns Ausländern gegenüber verpflichtet; wir wiederum sind ihnen gegenüber verpflichtet, die in rumänischer Sprache erscheinenden Schriften mehr zu berücksichtigen, als bisher. Eine derartige gegenseitige Annäherung zu ermuntern, ist der Zweck dieser deutschen Vorrede zu einem rumänischen Buche. Mancher Andere wäre hierzu weit berufener gewesen, als ich; allein wer lässt es sich nicht gern gefallen, wenn die Gelegenheit die Stelle seiner Verdienste übernimmt? Herr Hasdeu hat mich gebeten, seinem vorliegenden Werke eine kurze Einleitung hinzuzufügen, und ich habe mich dessen um so weniger weigern wollen, als ich für seine rumänischen Studien, die sich auf breitester Grundlage bewegen, lebhafte Theilnahme immer gefühlt und mehrfach bekundet habe. Sollte es mir gelingen, Herrn Hasdeu einen Dienst zu erweisen, indem ich meine Fachgenossen zu eingehenderer Würdigung seiner wissenschaftlichen Thätigkeit veranlasse, so wird er mir keinen geringern Dienst erweisen, indem er mich durch einen liebenswürdigen Zwang auf ein Arbeitsfeld zurückführt, das ich seit einigen Jahren wider Gebühr vernachlässigt habe. Denn in die Zahl der Romanisten, welche ich anklage, sich allzuwenig um das Rumänische zu bekümmern, schliesse ich mich selbst ein; was meine Anklage dadurch an Autorität verliert, wird sie hoffentlich an überzeugender Kraft gewinnen.

Hinlänglich bekannt ist die ausserordentlich geringe Differenzirung, welche wir an dem Rumänischen in Raum und Zeit wahrnehmen. Denn trotz seinem grossen und vielfach durchbrochenen und zerrissenen Gebiete besitzt es keine eigentlichen Mundarten, wenn wir nämlich unter Ru-

mänisch, wie das fast immer hier geschieht, das Nordrumänische allein verstehen; selbst zwischen diesem, dem Südrumänischen und dem Westrumänischen sind die Unterschiede viel weniger beträchtlich, als man nach der weiten und schon alten Trennung voraussetzen sollte. Und während der drei Jahrhunderte, durch welche wir das Nordrumänische verfolgen können — die beiden andern Mundarten haben keine litterarische Ausbildung erfahren —, hat es sich nicht stark verändert. Kleine Schritte führen von Coresi's Psalter (1577) — ein noch etwas älterer biblischer Text ist das von Hasdeu unter No. I veröffentlichte Bruchstück aus dem Leviticus—zum Psalter von 1651 und von diesem zu einer heutigen Uebertragung, kleinere Schritte z. B. als die, welche das Oberengadinische, eine ebenso junge Schriftsprache, von J. Bifrun's Neuem Testamente (1560) zu dem von J. Gritti (1640) und von diesem zu dem von J. Menni (1861) gemacht hat. Worauf die so verschiedene Geschwindigkeit der Sprachentwickelungen überhaupt und insbesondere die so langsame der neueren rumänischen beruht, das zu untersuchen darf man sich nicht übereilen. Vorderhand gilt es die mundartlichen, wie die geschichtlichen Verschiedenheiten im Rumänischen gerade mit um so grösserer Sorgfalt aufzuzeichnen, je geringfügiger sie erscheinen. Jene sollte man besonders auf den blumigen Pfaden sammeln, auf denen man den Liedern und Märchen des Volkes nachgeht; leider haben die Herausgeber dieser bis jetzt zu wenig daran gedacht, deren sprachliche Form gewissenhaft zu wahren. Die Quellen, aus welchen die andern zu schöpfen sind, üben allerdings nicht den gleichen Reiz auf uns aus, wie die wundersame, üppige Volksdichtung; denn das ältere Schriftenthum der Rumänen entbehrt der schöpferischen und eigenthümlichen Kundgebungen fast ganz. Da die rumänischen Druckwerke des 16. und 17. Jahrhunderts auswärts schwer zu finden sind, so hat uns T. Cipariu zu Danke verpflichtet, indem er 1858 eine Blumenlese aus ihnen lieferte. Vor Kurzem habe ich nun mit Freude erfahren, dass die akademische Gesellschaft von Bukarest die Absicht hegt, diese Werke im philologischen Sinne neu zu veröffentlichen. Zunächst wird D. A. Sturdza den gereimten Psalter Dosofteiu's (1673), B. P. Hasdeu den eben erwähnten Psalter Coresi's, A. I. Odobescu das kleine Gesetzbuch von Govora (1640) und G. Sion das Urtheil der Welt von Cantemir (1698) besorgen. Inzwischen gibt Hasdeu in dem vorliegenden Bande eine Reihe noch nicht abgedruckter Sprachdenkmäler des 16. und des beginnenden 17. Jahrhunderts heraus, und zwar—was sie besonders wichtig macht — Denkmäler der wirklichen Volkssprache. Bezüglich des Nähern verweise ich auf Hasdeu's eigenes Vorwort. Die Wiedergabe der Urkunden scheint mir musterhaft zu sein, und was darüber und dazu bemerkt wird, lässt an Vollständigkeit Nichts zu wünschen übrig. Eine systematische Verwerthung der sprachlichen Ausbeute war nicht am Platze,

da es erforderlich gewesen wäre die umfangreichern Denkmäler derselben Zeit heranzuziehen: Eigenthümlichkeiten der ältern Sprache müssen im Zusammenhang dargestellt werden. Möge Hasdeu später auch dieser Aufgabe sich unterziehen! Eine Sammlung des Stoffes hatte zwar schon T. Cipariu 1866 veröffentlicht, welche 1869 A. Mussafia seiner ausgezeichneten Abhandlung «Zur rumänischen Formenlehre» zu Grunde legte. Aber der Stoff ist seitdem gewachsen und wird noch wachsen; und gerade zu der Betrachtung des Lautlichen, von der damals Mussafia absehen zu können glaubte, geben die nun von Hasdeu erschlossenen Quellen regen Anlass.

Eine Frage stellt sich an die Spitze einer jeden Untersuchung, welche die Sprachfarbe eines ältern Textes zum Gegenstand hat: wieweit decken sich Schriftzeichen und Laute? In allen einzelnen Punkten eine solche Frage richtig zu beantworten, ist nie ganz leicht und bei den rumänischen Urkunden des 16. Jahrhunderts ziemlich schwer. Man hat mich beschuldigt, dass ich für das Rumänische schlechterdings das kyrillische Alphabet dem lateinischen vorziehe. Meine wirkliche Meinung sei hier mit kurzen Worten noch einmal ausgesprochen. Welches Alphabet man für eine Sprache wählt, ist an sich ganz gleichgültig; es hängt Alles davon ab, wie man es ihren Bedürfnissen anpasst. Im Anpassen aber hatten es die Aelteren, wie man auch aus G. L. Frollo's klaren und verständigen Bemerkungen ersehen kann, etwas weiter gebracht, als die Neuesten, und obwohl je höher man hinaufgeht, man um so grössern Schwankungen im Gebrauch der kyrillischen Buchstaben begegnet, so doch immer noch geringern, als sie in diesem Jahrhundert der Gebrauch der lateinischen erlebt hat. Dies erklärt sich daraus, dass man früher vom Etymologismus Nichts wusste, sondern nur mit den natürlichen Schwierigkeiten zu kämpfen hatte, welche überall bei Uebertragung eines Alphabets von einer Sprache auf die andere sich einstellen. In welcher Weise nun, mit welchen Veränderungen das slawische Schriftsystem auf das Rumänische übertragen wurde, das ist für jeden, welcher die Lautverhältnisse des ältern Rumänisch prüfen will, ein Gegenstand von höchster Wichtigkeit und dennoch ist es mir nicht gelungen, irgendwo eine gebührende Erörterung desselben zu entdecken. Ich fühle mich daher auf völlig unsicherem Boden, indem ich folgende Erwägungen anstelle.

Hat von Anfang an ъ im Rumänischen den doppelten Werth von *ă* und *ŭ* gehabt? Es scheint so, da der eine wie der andere im Slawischen begründet ist (z. B. rum. *bătă* = altslow. *bъtъ* — *ludŭ*, *lud* = *ludъ* bulg. *lud*). Wann trat ь dem ъ zur Seite? Die alte Geltung desselben (= *ĭ*) musste natürlich in Vergessenheit gerathen sein (*acelaşь* neben *iarăşi* No. XXXI ist als *acelaşŭ* zu nehmen). Zu der Aehnlichkeit der beiden Zeichen ъ und ь, welche oft kaum auseinander zu halten sind (so weiss Hasdeu

nicht, ob in No. IX *ă* durch ъ oder durch ь dargestellt wird; vgl. NN. XVI. XXIX. XXXII) kam noch, dass sie in altslowenischen Handschriften des- lb häufig miteinander vertauscht wurden, weil die beiden entsprechenden ute sehr früh begannen in einen zusammenzufallen. Schon in der Ur- Stephan Duschan's von 1348 (Arch. ist. a Rom. III, 85 ff.) fin- wohl *ă* (*vrъpelicъ* S. 106, *mrьcina* S. 107) als *ŭ* (z. B. *Hraiulь*, dь — *Stanulъ*, *Raĭulъ*, *Négulъ* S. 104 f., *Hinatь*—*Stacen* durch das eine wie das andere Zeichen ausgedrückt. Früh machte Bestreben geltend, ъ für *ă* und ь für *ŭ* zu setzen (z. B. schon ., *secarъ* — *Urgicénilorь*, *Arъméștilorь* Col. Trai. 1877 S. *Jumъtate*[1], *Limbъ-dulce* von 1436 ebend. 1876 S. 500), ohne ennung sich je befestigte. Während des 16. und 17. Jahrhun- rrschte in der Anwendung der beiden Buchstaben eine grosse iss, welcher erst durch Verbannung des einen derselben ein Ende wurde. Viele Denkmäler kennen nur ein Zeichen für *ă* und *ŭ*; und hrzahl davon ъ (so NN. XV. XXIII. XXVII. XXVIII. XXX), derzahl ь (so NN. I. III). ь für *ă* haben wir auch in NN. V und , wo *ŭ* gar nicht wiedergegeben wird.[2] ъ für *ă*, *ŭ* und daneben ь für XVII. XXII; ь für *ă*, *ŭ* und daneben ъ für *ă* in XXIV. Endlich in XXV. sowohl ъ als ь für *ă*, *ŭ*. Ganz rein sind ъ = *ă* und ь = *ŭ* nur t in XII. XXII. XXXI. XXXII. Einmal, allerdings vor *i*, wird *ă* ch ы wiedergegeben (*Samphirыi* No. XXIV); vgl. den Gebrauch des ы für *ă*=*i* in einem kaum viel spätern Denkmal, S. 266 f. Angesichts einer so allgemeinen Verwechselung von ъ und ь halte ich es für schwierig das ъ von *mersъ*, *neavъndъ*, *zicъndъ* in No. IX (noch dazu bei der eben berührten graphischen Beschaffenheit dieser Urkunde) als mundartliche Thatsache festzustellen, die ihr Entsprechendes im Südrumänischen finden würde. Die Möglichkeit räume ich gern ein. Das Part. pass. auf *-ă* kommt ja, nach Cipariu, auch im Nordrumänischen hie und da vor. Es muss hier das *-ă* weiblich sein, mit neutralem Sinne : *am dată* = *habeo datam* übersetzt *habeo datum*; wunderbar nur bleibt es, dass sich eine Scheideform des Part. pass. für die Verbindung mit *habere* herausgebildet hat, während eine solche für die nur im Nordrumänischen auftretende Verbindung mit *esse*=*habere*, wobei ja das Part. pass. in ein Part. praet. act. übergeht, leicht zu begreifen sein würde. In grössere Dunkelheit noch hüllt

(1) *Jumъtate* auch Arch. istor. I, 1,74 (1442). 2,19 (1435); aber in zwei andern Urkunden, die wie die angeführten von Sucéva sind, *Jumatate* ebd. I, 1,4 (1438) und *Jumetate* ebd. I, 2,11 (1409) und *Jumetate* auch in einer von Bistrița ebd. I, 1,121 (1428). Es könnte daher doch sein, dass das tonlose *a* in *Oparitulŭ*, *Bradelŭ*, *Balanŭ* (s. Arch. istor. III, 181) schon getrübt war. *Jumatate* und viele andern Belege von *a* für *ă* gewährt uns No. XXXI; aber hier steht neben *canafi*, *sapate* auch *cănafi*, *săpată*.

(2) Die Verstummung des *ŭ* bereitet, was die Chronologie anlangt, grosse Schwierigkeit; schon im 15. Jhrh. wird es in der Schrift zuweilen weggelassen, so *Lupul* Arch. istor. I, 1, 5 (1490).

sich das südrumänische Gerundium auf *-ndalui;* entspräche das *a* der vorletzten Silbe auch nicht der Praeposition *ad*, worüber die von Ascoli beigebrachten sardischen Analogieen allerdings einiges Bedenken verursachen, so dürfte doch nicht ausser Acht gelassen werden, dass die kürzere und gewöhnlichere Form auf *-ndu* endigt. Es wäre daher wohl besser gewesen das westrumänische Gerundium auf *-nda* heranzuziehen. — Doch ich kehre zu dem Laute *ă* zurück, von dem wir erst zwei Vertreter in der Schrift, ъ und ь, kennen gelernt haben. Est gibt deren noch zwei, ѫ und ꙟ. Jenes bedeutet im Altslowenischen nasales *o*, im Bulgarischen ъ. Schon in altslowenischen Handschriften bulgarischen Ursprungs sieht Miklosich ъ und ь unterschiedslos mit ѫ wechseln. Von den Bulgaren haben die Rumänen ѫ für ъ entlehnt; die Drucke wimmeln davon, in unsern Urkunden aber tritt es nicht sehr häufig auf, z. B. in NN. I. XXXI (*voѫ*, *doaѫ* möchten meines Erachtens eher = *voă*, *doaă*, als = *voao*, *doao* sein). Die Aelteren machen keinen oder nur einen ganz äusserlichen Unterschied zwischen ъ und ѫ (der Gebrauch des ѫ nur am Ende der Wörter, wie er sich in manchen Denkmälern findet, so auch No. XXXII, ist alt; vgl. *Frъtilѫ*, *Gutilѫ* Urk. von 1486 Col. Trai. 1876 S. 469); die Spätern aber haben ъ und ѫ auf zwei nicht ganz fest geschiedene Nüancen desselben Lautes vertheilt, wobei ihnen der ursprüngliche Werth von ѫ vorschweben mochte. Wenn in No. I einige Male ѫ für ѧ steht, so ist dabei wohl nur das Auge, nicht das Ohr im Spiel gewesen, und vielleicht übte noch das Vorbild jener Handschriften, in denen beide Zeichen, aus sprachlichem Anlass, einander vertreten, einen gewissen Einfluss aus. Nichts als eine Umformung des ѫ ist, Miklosich zufolge, das den Rumänen eigenthümliche ꙟ. Hat es ebenso einem Bedürfnisse abgeholfen, wie das aus ч abgeänderte џ? Ich bezweifele es. Man schreibt es nur im Anfang der Wörter, obwohl der dadurch bezeichnete Laut keineswegs an dieser Stelle haftet; vielleicht ist es mit seinem verlängerten Schwanze (s. das Facsimile von No. VI) ähnlich zu beurtheilen, wie das *J* und *Y*, welches in manchen romanischen Handschriften und Drucken für anlautendes *i* steht. Wie kommt es aber, dass ꙟ nicht nur soviel wie ѫ (oder ъ) bedeutet, sondern auch — und dies ist seine gewöhnliche Anwendung — soviel wie *ѫn* und *ѫm* bei folgendem Konsonanten? Nach dem Zeichen für den Vokal wird also das Zeichen für den Nasal ausgelassen und zwar schon in frühester Zeit, obwohl daneben auch ꙟн (ꙟм) vorkommt (z. B., NN. IV. V. VIII. IX. X). Hätte ꙟ nur die Geltung von *ѫn*, *ѫm* und erlaubte es die Palaeographie, so wäre ich geneigt, ꙟ als eine Abart des н aufzufassen und würde dabei an jene Schreibung erinnern, deren man sich für das Neapolitanische, das Albanische und auch das Südrumänische bedient oder bedient hat. Das Häkchen oder die Striche über dem Zeichen (ꙟ̂, ̎ꙟ) würden eben genügend den vokalischen Anlaut andeuten. Wie dem auch

sein mag, in vereinzelten Fällen, wo ꙟ im Innern eines Wortes auftritt, möchte ich ihm lieber den Werth von *n*, als den von *în* beilegen. Ich gehe aus von мьꙟка. кьꙟпоул, льꙟгоре (I), авъꙟд (II), бъꙟтоіаскъ (XXVI). (vgl. къꙟд, къꙟдь, тъꙟгані Arch. istor. I, 1,35 No. 38 vor 1600), welche Hasdeu mit *măînca*, *căînpul*, *lăîngore*, *avăînd*, *băîntoĭască* umschreibt und nach seinem Grundsatz peinlichster Genauigkeit umschreiben musste. Aber so gesprochen wurde gewiss nicht; es drücken ja *ă* und *î* denselben oder doch fast denselben Laut aus und demnach würde авъꙟнд auf dasselbe hinauslaufen wie авъънд oder авѫнд. Eine solche Doppelung des trüben Vokals wüsste ich nicht zu erklären; derselbe wurde einfach gehört, wohl aber in der Schrift zweimal ausgedrückt, wofür es durchaus nicht an Analogieen fehlt (auch nicht in unsern Urkunden; so тисмѣꙗна, трѣабъ, тоѡате, воѡа No. XXII, welche Hasdeu *Tismeāna*, *treāba*, *tōate*, *vōa* umschreibt). Ich würde also sagen, dass in jenen Schreibungen ꙟ an sich noch = ън ist, die Verbindung ъꙟ aber auch Nichts Anderes, als ън. Man wird mir möglicherweise die Schreibweisen съꙟнтꙋ und мъꙟнзꙋл(ꙋ)и in No. XVI entgegenhalten. Ist man jedoch gezwungen, hier ꙟ als î zu nehmen? Ich denke, nicht einmal durch den Hinweis auf das ebenda zweimal stehende ꙟнтрꙋ. Denn hätte der Schreiber ꙟ als ѫ gefühlt, wie würde er daneben ꙟ фрꙋмшане statt ꙟн фр. geschrieben haben? In ꙟнтрꙋ haben wir ebenfalls eine Doppelsetzung, die des *n*; folglich in съꙟнтꙋ, мъꙟнзꙋл(ꙋ)и eine doppelte: *să-ăn-ntu*, *mă-ăn-nzului*. Anderswo hingegen ist ꙟ durchaus gleichwerthig mit н. So bedeutet фїꙟд in No. II dasselbe, wie das ebenda vorkommende фїинд; die Aufeinanderfolge dreier Vokale in *fiînd* würde die Sprache schwerlich dulden. Und als Vertreter des *n* betrachte ich ꙟ endlich auch in моуꙟка, лоуꙟка, фроуꙟзъ (I) оуꙟ (XXVI), obwohl wenigstens in den drei ersten Formen der Ansatz zu einer Trübung der Silbe *un*, wie wir sie in andern Wörtern haben, denkbar wäre. Aber stand zwischen *lungă* und *lîngă* wirklich eine Form *luîngă?* Nicht die geringste Schwierigkeit bereiten Schreibungen wie де ꙟ, пе ꙟтрꙋ, де ꙟтре; wenn man im 16. Jhrh. auch nicht mehr, wenigstens nicht mehr allgemein, so sprach (де ꙟ und дин in No. III, де ꙟ und ден in No. XI), so ist doch nichts gewöhnlicher, als solches Zurückbleiben der Schrift hinter der Sprache.

Abgesehen aber von der schwankenden Rolle mancher Buchstaben, vermag ich noch keineswegs in jeder absonderlichen Schreibweise eine, wenn auch nur mittelbare Beziehung auf die Aussprache zu finden. Welche unberechenbaren Willkürlichkeiten sind nicht schon von Schreiberhänden ausgegangen! Liegt etwa dem doppelten *n* von *unnd*, *sinnd* u. s. w., wie es einst in deutschen Kanzleien so beliebt war, eine sprachliche Eigenthümlichkeit zu Grunde? Oder ist es nicht wahrschein-

licher, dass dies als eine kalligraphische Spielerei oder zur Verlängerung der Schriftstücke erfunden wurde? Ueberhaupt sind doppelte Konsonanten für einfache und umgekehrt oft ohne ernste Ursachen gesetzt worden und so, glaube ich, verhält es sich auch in No. VI mit *Cottéștii, unnuii, annume, Marinnaa, Anncăei.* Das Rumänische kennt keine doppelten oder verlängerten Konsonanten, wie sie das Italienische kennt; das Abweichen einer einzelnen Mundart in dieser Richtung müsste befremden. Auch pflegt Kürzung des Vokals im Rumänischen nicht durch einen folgenden Doppelkonsonanten angedeutet zu werden, wie im Deutschen. Manche Sprache drückt durch Verdoppelung gewisser Konsonanten (z. B. von *s*) verschiedene Qualität an; in den vorliegenden Fällen lässt sich daran nicht denken. Ebensowenig an etymologische Rücksichten (vgl. *Iannĭu* S. 252, 21). Ich vermuthe, dass der Schreiber, welcher so viele Vokale verdoppelte (und hier nehme ich allerdings Einfluss der lebenden Sprache selbst an, obwohl mich die Länge ausserhalb der Tonsilbe in Verlegenheit setzt), dass er aus Versehen dies auch ein paar Mal bei Konsonanten that. Nur bei *Anncăei* (dieselbe Form Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 vor 1600) könnte eine Sprachbesonderheit durchschimmern. Vor Muten, besonders gutturalen, fällt zuweilen *n* aus (so *uchi-meu, cupărăture* No. XVII, *ucheșul, u poțu* XXVI, *u cănpŭ* XXVII, *lugu* XXIX, *ochéșul* zweimal, *dénaite* zweimal XXX, *pătru* XXXIII). Gesetztenfalls nun, der Schreiber von No. VI pflegte *unchiu* zu schreiben, aber *uchiu* zu sprechen (er schrieb *ublatu*, aber *cunpăratu*), so blieb ihm, um die Lautbarkeit des *n* in dem Namen *Anca* ganz sicher zu stellen, kaum etwas Anderes übrig, als es zu verdoppeln.

Aus den Schreibungen, welche sich auch für mich ohne Zweifel auf Lauterscheinungen beziehen, will ich hier drei herausheben: die eine, weil die Beziehung eine noch dunkle, die andere, weil sie eine klare, aber durchaus ungewöhnliche ist, die dritte, weil die betreffende Lauterscheinung ein besonderes Interesse bietet. Zunächst erwähne ich den von Hasdeu zu No. XVII u. XXXIII ausführlich besprochenen Antritt eines *h* an *a, e, i* in Urkunden des 17. Jhrhs. aus dem Musceleuer Bezirk, auch in einer slawisch geschriebenen aus Tirgoviște von 1588 (S. 256 f., 28). In fast allen Fällen folgt *h* auf einen auslautenden unbetonten Vokal, so *gatah, zarbah, mareh, Corșorih, meih* u. s. w.; nur zweimal auf einen auslautenden betonten in *aflah* und *meh*, zweimal auf einen inlautenden betonten in *piahtră* und *vătahful*. Die letzte Form möchte ich indessen lieber von den andern trennen; es scheint sich um eine Doppelschreibung zu handeln. Auslautendes *h* ging nämlich öfters in *v, f* über, z. B. *vărv, vărf* = altslow. *vrŭhŭ; prav, praf*=altslow. *prahŭ*; *stuf*=*stuh* S. 254,26, und so auch *vătav, vătaf*=*vătah* NN. XXIX. und XXXII. Wenn man nun vermuthet,

dass dieses *h* die Verlängerung des vorausgehenden Vokals anzeigen soll, so kann ich mir eine solche ausserhalb des Akzentes nicht wohl denken, am wenigsten in einem enklitischen Wort *(ah fratilor)*. Die Schreibungen, welche Hasdeu aus einer lateinischen Handschrift des 9. Jahrh. anführt, stimmen äusserlich allerdings mit jenen rumänischen ganz überein; aber ist hier durch das *h* eine rein sprachliche und nicht vielmehr eine gesangliche Verlängerung der Vokale angedeutet? Ich vermag keine bessere Erklärung zu geben; ginge es irgendwie an, so würde ich eine, vielleicht aus dem Slawischen stammende, umgekehrte Schreibung annehmen. Aber die Thatsache, dass auslautendes *h* in neuslowenischen Mundarten zuweilen vernachlässigt wird, liegt zu weit ab. Auf *Mané* = *Mihné* (mit beiden Namensformen wird NN. XI und XII dieselbe Person bezeichnet) darf ich indessen wohl hinweisen.

Die Moldauer (und auch die Südrumänen) sprechen bekanntlich *d̦* theils wie *ds*, theils mit den andern Rumänen wie *z* aus. Es ist nun höchst interessant, diesen lautlichen Unterschied in einer Urkunde von Iassi (No. XXXI) durch s und ʒ dargestellt zu finden. Uebrigens weist schon Miklosich in seiner Abhandlung über das glagolitische Alphabet, wo er dem s den Werth *ds* zuspricht, auf den Umstand hin, dass die Rumänen der Moldau das s in der That wie *ds* sprechen. Hasdeu macht hierzu treffliche Bemerkungen; nur in einem Punkte möchte ich ihn, und zwar durch sich selbst, widerlegen. Wenn die Herkunft des s von *d* in allen andern Fällen feststände, wäre sie deshalb auch in *rânse, brânsă, Mânsesti* erwiesen? Hasden hat vorher von «Dentalisirung» der *z* nach dem und durch den Nasal gesprochen, auch ist er von dem Grundsatze ausgegangen, dass die Verwendung von ʒ und s nicht auf der Ueberlieferung, sondern auf der lebenden Aussprache beruhe. Nun schrieb man *ʒile, orʒu*, obwohl hier ʒ auf *d* zurückgeht; sollte man nicht ebenso gut *rânse, brânsă* schreiben, obwohl hier s nicht auf *d* zurükgeht?

Es lässt sich erwarten, dass diese bei Weitem längste Urkunde noch anderes Bemerkenswerthe aufweise. Mussafia hat dargethan, dass im Auslaut nach *i* nicht nur *a* (vgl. *credinte*=*credintă* No. IV), sondern zuweilen auch *u, o* zu *e* werde *(Fevruarie, genunche, conditie, scorpie)*. In No. XXXI begegnen wir weitern Belegen für diese Assimilation, welche zugleich noch einen Schritt weiter gegangen ist (*ii*=**ie*=*iu*; vgl. *ii*=*ie* =*ia* : *moşii, fii* No. XXV, *muşii, fii* XXX): *roşii*, fünf mal neben *roşiu*,[1] *bogasii* neben *bogasiu*. Sogar nach *ir*, welches ja in alt und neufranzösischen, auch neuprovenzalischen (Ascoli's franco-provenzalischen) Mundarten auf ein folgendes betontes *a*, denselben Einfluss ausübt, wie *i*

(¹) Das S. 219 angeführte *covoru roşii* wird S. 220 aus einer syntaktischen Ellipse erklärt *covoru din cele roşii*.

und die palatalen Konsonanten, steht *i* für *u* in *Dragomiri* zwei mal neben *Dragomirŭ*, *Dragomir*; es ist dabei noch an das ital.*-ieri,-iere*=*-iero* und friaul.*-ri* für *-re,-ro* zu erinnern. Hasdeu führt auch *procoveți* neben *procovețŭ* an; das männliche Geschlecht fällt mir auf, aber ь erscheint in diesem Denkmal immer nur für *ŭ*, nicht für *ă*. Hinzuzufügen ist wohl *c'asloveți* für *c'aslovețŭ* oder *c'aslovețu*? *Ț* würde hier also gewirkt haben, wie zum Theil im Slawischen; vgl. altslow. *otĭțemĭ* für *otĭțomĭ*. Man vergleiche noch *Drăghice* No. XXV = *Drăghic'ŭ* ebend., *Drăghic'* No. XXIV. Vor der Tonsilbe wird *u* nach *j* zu *i* assimilirt in *jipan* (zwei Mal), *jipăn*[*ései*] neben *jupan*, *jupănésaa* No. XXX, in der Tonsilbe *ă* (für *e*: *logofet*, z. B. No. VI) nach *f* zu *u*: *logofutul*, *logofutui* XXXIII. Rückwärts wirkende Assimilation durch *v* haben wir in *tetruvanggel* neben *tetrévaggel* XXXI. Wenn *Lupia* (s. zu XXIX) wirklich die ältere Form für *Lipia* ist, so möchte ich *i* = *u* auf Rechnung des folgenden *i* setzen.

Vor Allem ist zu untersuchen, inwieweit die mundartlichen Eigenthümlichkeiten, welche in den vorliegenden Texten zu Tage treten, bis heute fortgelebt haben. Nichts ist z. B. an sich weniger wunderbar, als die Vertauschung von *e* und *i* und die von *o* und *u;* es kommt darauf an zu wissen, ob und wo man noch *blăstimat*, *vot (=avut)* u. s. w. spricht. Für einen besondern Fall, den Uebergang des *e* in *i* vor dem *l* des Artikels (*carile* No. XXV; Plural: *moare*, *morile* XX; *flore*, *florile* XXXI), lässt sich auf das Südrumänische hinweisen (*oaspe*, *oaspile;* Plural: *doamne*, *doamnile*.) Um sich über die Versetzung von *l* und *r* bei *ă*, *â* (*glăcavă* No. XII=*gălcévă; sărma* u. *srăma*, *Vâlceștii* u. *Vlăcești* XXXI) und die damit zusammenhängende Svarabhakti *(mărăturiĭa* , *Părăvul* , *păhărănicul* XVII*)* vollständig aufzuklären, ist es einerseits nothwendig, diese Vorgänge in den slawischen Sprachen zu verfolgen, andererseits festzustellen, ob das Rumänische *l* und *r* als Vokale kennt. Wirkliche Einschaltung von Vokalen haben wir sicher noch in *tocămélele I, tocămélnici* XXVIII; ob auch in *părinătele*, *sfănăta*, *cuvănătul*, *denăpreună* XXVIII, *arginitu*, *înteruți* XXXI, wage ich nicht zu entscheiden.

Was Hasdeu S. 249 über *rr* bemerkt, möchte ich dahin erweitern, dass der Gegensatz zwichen starkem und schwachem *r* sich auch in sardischen, süditalienischen, norditalienischen und provenzalischen Mundarten findet.

Ueber die Flexion der Nomina dürfte mehr zu sagen sein, als über die der Zeitwörter. Besonders verdienen die Formen des weibl. Gen.-Dat. Sing. noch sorgfältigere Betrachtung, als ihnen bisher zu Theil geworden ist. Mussafia bringt die artikulirte Form dieses Kasus in unmittelbare Beziehung zum unartikulirten Plural, statt von dem unartikulirten Gen.-Dat. auszu-

gehen, dessen Zusammentreffen mit dem unartikulirten Plural doch ebenso zufällig ist, wie im Altfranz. und Prov. das zwischen dem Objektskasus des Singulars und dem Nominativ des Plurals bei den Maskulinen. Zu der schon in den ältesten Denkmälern auftretenden Neigung, den Gen.-Dativ durch den Nominativ zu ersetzen vergleiche man das Verhalten des Südrumänischen. Dies kennt eine besondere Form des Gen.-Dativs nur bei Hinzutritt des Artikels, also *a vicinilji aceljei bună*, aber *aceljei bună vicină*. Aber selbst dann nicht :

1) wenn dem *ă* ein Guttural vorhergeht, *a njicalji sor'tai* Bojadschi (1813) S. 168, *a bisericalji* ebend. S. 222. (Vgl. altnordrum. : *juncăi*, *cărăcăi*, *drăcéscăi* u.s.w.

2) bei den Wörtern auf *ao*, so *steaolji* (Nom. *steaoa*) nicht *steallji* (Plur. *stealle*). Vgl. altnordrum. *vălceaoi* (Nom. *vălceaoa*) S. 251,19 (1571).

3) bei den Wörtern auf *e*, z. B. *adunarilji*, *citatilji* (für-*elji*), nicht *adunărlji*, *citățlji* (Plur. *adunărle*, *citățle* für *adunàrile*, *citățile*). Vgl. altnordrum. *adunariei*, *cetatei* u. s. w., wozu aber auch entsprechende Pluralformen sich finden.

Aus diesen Beispielen ersieht man übrigens ein Anderes : das Nordrumänische bedient sich hier der absoluten Pronominalform *ei*, das Südrumänische der konjunktiven *lji* (die absolute ist *ljei*). Sind nicht etwa auch im Nordrumänischen Spuren des konjunktiven *i* nachzuweisen? D. h. mit Sicherheit; denn *doamnei* kann ja an sich ebensowohl *doamne-i* als *doamne-ei* sein. — Ganz wie das nicht selten im Prov. und Altfranz. geschieht, nehmen im Rumänischen die Masculina der A-deklination im Sing., nicht im Plur. den weiblichen Artikel an, wozu hier in den nicht mit *l* anlautenden Singularformen *a*, *ei* gegenüber dem pluralischen *le* ein weiterer Anlass vorlag. Männliche Eigennamen auf *a* und *é* (*ea*) werden wie die ebenso auslautenden artikulirten Feminina behandelt: *Luca*, *Opré* gleichsam für *Lucă-a*, *Opre-a*, daher Gen.-Dat. *Luchei*, *Oprei*. So *Puia*, Gen.-Dat. *Puii*, *Pui*, wie *ploaia* : *ploaii*. Man beachte endlich noch *Galatai* mit unverändertem *a* vom Nom. *Galata* (Ortsname) No. XXXI. Auffällig erscheint in No. XVI der Plural von *Tătarŭ*: *Tătară*, mit Artikel *Tătarăie* (=*ăi*); *Tătarăi* Arch. istor. I, 1, 35 No. 38 (vor 1600). Aber bekannt ist es ja, dass nach *r*, sowie nach den Zischlauten vermittelst Dissimilation nicht nur *e*, sondern auch *i* in *ă* oder *î* übergeht, z. B. *șă* neben *și*, *ḑic*[1] neben *ḑic*, *rîu*=*rivus*; wenn wir nun *hotară* für *hotare* S. 243. 254 finden, so wird uns auch *Tătară* für *Tătari* begreiflich erscheinen.

(1) Dies auch südrumänisch. Bojadschi in seiner Uebersetzung des Gleichnisses vom verlorenen Sohne bei Kopitar schreibt : *ḑăse*, *ḑăle*, *ḑăc*, *auḑă*, in seiner Grammatik aber *ḑise* u. s. w.

Anstatt noch einige Erscheinungen von geringerer Wichtigkeit zu besprechen, welche die Urkunden für die Verbalflexion, die Syntax, das Wörterbuch darbieten, ziehe ich es vor, auf die bisher nur in ihrer unmittelbaren Bedeutung gewürdigten Lautbesonderheiten dieser Denkmäler zurückzugreifen, um die Frage aufzuwerfen: «was lässt sich daraus für die Etymologie gewinnen?» Wir werden antworten müssen: «nicht sehr viel», mögen wir nun nach aufklärenden Nebenformen der dunkeln Wörter selbst suchen, oder überhaupt nach Lautwandlungen, welche neue Schlüsse gestatten. Gewiss hat das Vulgärlatein, welches in jene östlichen Gegenden verpflanzt wurde, hier mindestens eine ebenso starke Umgestaltung erfahren, wie irgend anderswo; allein die Einzelheiten derselben sind zum grössten Theil in tiefes Dunkel gehüllt. Denn, wie ich schon hervorgehoben habe, zeigt das Rumänische, sobald das volle Tageslicht darauf fällt, nur noch ein geringes Mass von Fortschritt und Schwankung; man empfängt fast den Eindruck einer Windstille, der ein heftiger Sturm vorangegangen ist. Auf rumänischem Gebiete enträth daher die etymologische Forschung der reichen und mannigfachen Hülfsquellen, welche ihr auf andern romanischen Gebieten zur Verfügung stehen. Sollen wir nun unter diesen besondern Verhältnissen eine besondere Kühnheit oder eine besondere Vorsicht walten lassen? Mit der einen möchten wir uns verirren, mit der andern kaum vom Platze kommen. Beide haben sich miteinander zu verbinden, oder, um es deutlicher zu sagen, aufeinander zu folgen. Im ersten Theile der wissenschaftlichen Operation, dem vorbildenden, sei man—bei zahlreichern Möglichkeiten — kühner; im zweiten Theile, dem nachrechnenden, sei man — bei beschränktern Beweismitteln — vorsichtiger. Diese Vorsicht hat Cihac in seinem etymologischen Wörterbuch, dessen Verdienstliches ich jetzt sowenig, wie unmittelbar nach seinem Erscheinen verkenne, nicht immer beachtet. Er hat einerseits verschiedene Lautübergänge angenommen, für die sich nicht eine Spur von Wahrscheinlichkeit beibringen lässt, ja deren Verknüpfung hie und da Ungeheuerlichkeiten im Stile des Ofner Wörterbuchs ergibt, und anderseits hat er viele wichtigen Fingerzeige übersehen; vor Allem ist mir unbegreiflich, dass er das Südrumänische so wenig herangezogen hat. Cihac's Wörterbuch enthält nur die lateinischen Bestandtheile des Rumänischen; schon vorher waren von Verschiedenen die nachrömischen zusammengestellt worden, welche im Rumänischen sich etwas schärfer absondern, als in den andern romanischen Sprachen; das Schwierigste blieb als das Letzte übrig: die vorrömischen nachzuweisen. Mit dieser Aufgabe hat sich in eingehender Weise zuerst Hasdeu beschäftigt und es dabei zunächst an jener Kühnheit nicht mangeln lassen, welche gerade sie erheischt. Er ist sich selbst dessen recht wohl bewusst, beruft er sich doch auf den Ausspruch Grimms: «Man darf mitten unter dem Greifen

nach der neuen Frucht auch den Muth des Fehlens haben». Die *Dii minorum gentium* wollen allerdings von der schöpferischen Divination Nichts wissen; sie sind zufrieden, wenn sie die von Andern gefundenen Methoden sich eingelernt haben, wenn sie Routine besitzen; aber von ihnen sagt Benfey mit Recht, dass sie «selten Fehler, aber desto häufiger Dummheiten machen.» Wenn nun Hasdeu's Auge über einen weiten Kreis von Sprachen dahin gleitend, die glückliche Fähigkeit besitzt an dem Verwerthbaren haften zu bleiben, so begnügt er sich doch nicht mit oberflächlichen Vergleichungen, sondern er legt den Weg vom Ausgangs- bis zum Endpunkte in den möglichst kleinen Schritten zurück, an der sichern Hand der Geschichte und der Sprachwissenschaft, und es darf ihm also auch das zweite der genannten Erfordernisse nicht abgesprochen werden, die besondere Vorsicht. Wenigstens nicht, was das Positive anbelangt, denn den Wunsch halte er freundschaftlicher Offenheit zu Gute, dass er im Negativen noch etwas vorsichtiger werden möge. Das Streben, in jedem Falle eine bestimmte Lösung herbeizuführen, für die auch der geringfügigste Umstand in scharfsinnigster Weise ausgenützt wird, beherrscht ihn allzusehr, als dass er zwei oder mehr etymologische Möglichkeiten offen liesse, wie das Diez so oft gethan hat; er ist ein allzu gewandter, eifriger Advokat, um immer ein ganz kühler Richter zu sein. Man sieht, dass es sich hier um Etwas handelt, was mit dem Temperament zusammenhängt. Es wäre schon desshalb gut, das Vertrauen in die eigene Sache minder zur Schau zu tragen, damit das Misstrauen, welches bei so Vielen gegen diese Art von Studien besteht, entwaffnet werde. Da die Durchforschung der andern romanischen Sprachen nach vorrömischen Bestandtheilen bisher nur Weniges und wenig Sicheres herausgestellt hat, so glaubt man für das Rumänische keine günstigern Erfolge hoffen zu dürfen. Indessen erwägt man dabei zu wenig die Verschiedenheit zwischen den Bedingungen, welche das Lateinische im untern Donaugebiet und denen, welchen es in Italien, Frankreich und Spanien unterworfen war, und dass gerade jene einen stärkern Zuwachs aus alteinheimischem Wortschatz denkbar machen. Kurz, ich für meine Person hege die Ueberzeugung, dass das etymologische Studium des Rumänischen, auch da, wo es über das Lateinische zurückgreift, erträgliche Aussichten hat.

Das vorliegende Werk hatte ich schon beendet geglaubt, als zu meiner angenehmen Ueberraschung noch einige Bogen folgten, auf welchen uns Hasdeu die Probe eines etymologischen Wörterbuchs vorlegt. Dasselbe umfasst zweihundert Nummern, unter denen aber öfters mehrere Wörter erledigt werden, und zwar sind die an der Spitze stehenden Wortformen sämmtlich aus einem handschriftlichen slawisch-rumänischen Wörterbuch entnommen, welches dem Anfang des 17. Jahrhunderts angehört. Ich

bin geneigt, diesen letzten Theil des Werkes als den für die Linguisten werthvollsten anzusehen. Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzendster Weise hervor, zugleich aber erscheint jener Ueberschuss an Feuer und Zuversichtlichkeit, den ich in seinen bisherigen Schriften gefunden habe, bedeutend vermindert. Indem ich es für meine Pflicht halte, auf diese etymologischen Untersuchungen näher einzugehen, beginne ich, wie es ja schon die Zeitordnung an die Hand gibt, mit den vorrömischen Bestandtheilen. Um solche ausfindig zu machen, sind wir in erster Reihe auf die Hülfe des Albanischen angewiesen, das zum Rumänischen gewiss eine ganz entsprechende Stellung einnimmt, wie das Baskische zum Spanischen und das Keltische zum Französischen. Die Zusammenstellungen rumänischer Wörter mit albanischen, welche Hasdeu hier vorbringt, sind zum grossen Theil für mich überzeugend. So *grumaz*, «Nacken» = *gurmas*, «Kehle» — *măgură* = *màgulă*, «Hügel» (die Wanderung des Wortes in's Czechische befremdet mich; wie steht es mit dem von Cihac angeführten pol. *magora?*) — *màzăre* = *móδulă*, «Erbse» — *moș*, «Greis», «Grossvater» = *motș-im*, «alt» — *mùgur* = *mùgul*, «Schössling» — *noĭan* = *uĭana*, «Ocean» — *sîmbure* = *sùmbulă*, «Kern» — *vièzure* = *vièδulă*, «Dachs» — *bunget*, «alter, dichter Wald» von *bungh*, «Eiche» (S. 245) — *uture* = *ut*, «Ohreule» (das griech. ὠτός scheint nahe zu liegen, allein Herleitung des rumänischen und der slawischen Wörter aus demselben weist Hasdeu wegen lautlicher Gründe ab, und auch an eine Urverwandtschaft wird kaum zu denken sein, wenn ὠτ- wirklich für * ὀσατ- steht). Auch *lostun*, «Ratte», ein sonst nicht belegtes Wort, mag von einem **lost* = alb. *loș*, «Loch unter der Erde, wo sich das Thier verbirgt» herkommen. Einige jedoch veranlassen mich Bedenken zu äussern. Wenn *cățel* desshalb nicht lat. *catellus* sein soll, weil dies nicht *cotĕĭu* erkläre, so ist erstens zu bemerken, dass im Romanischen öfters aus einer lateinischen Ableitung der wirkliche oder scheinbare Stamm herausgeschält, und eine neue Ableitung davon gebildet wird. Es würde also in unserem Falle nicht einmal nothwendig sein, die Existenz eines *catus* oder *cata* zu erweisen, die übrigens aus den Deminutiven zur Genüge hervorgeht und der Berufung auf den wunderlichen Grammatiker Virgilius nicht bedarf. Ich verstehe übrigens nicht recht, wie man dieses *cătus* mit *cattus*, «Katze», identifiziren kann, dessen *tt* durch das Keltische und Romanische hinlänglich sicher gestellt ist. Zweitens macht es die Bedeutung von *cățel* und *cotĕĭu* sehr fraglich, ob beide Etwas miteinander zu thun haben. *Cotĕĭu* heisst der Hund mit kurzen und krummen Beinen, der Dachshund (in jenem alten slawischen Glossar wird es durch *slĕdnikŭ* wiedergegeben, welches Hasdeu mit «dogue» übersetzt, welches aber eigentlich «Spürhund» von *slĕditi*, «spüren», ist). Nun kann, wenn der Stamm *cot* den Hund schlechtweg

bezeichnet eine besondere Art durch das *-ĕiu*, welches verkleinernd oder (nach Hasdeu) vergrössernd zu fassen wäre, kaum ausgedrückt werden. Auch weiss ich nicht, ob *-ĕiu* in einer dieser beiden Funktionen nachweisbar ist; der Vergrösserung pflegt *-oiu* oder *-au* zu dienen, z. B. *câloiu*, *câlău*. Ich dachte gleich an *coti*, «einwärts krümmen», und sah dann, dass Cihac dieselbe Ableitung gibt, indem er *cotĕiu* auch in dem Sinne «chemin détourné» anführt. Drittens spricht die Verschiedenheit des Vokals in der ersten Silbe für Trennung der Wörter. Warum sollte das *u* des albanischen *kut* (übrigens heisst auch magyarisch *kutya* nicht «Hündin» sondern «Hund») in *cotĕiu* als *o*, in *cățel* als *ă* auftreten? Hasdeu selbst hatte unter No. 29 das *o* in *cotoiu* neben dem *ă* in *cătușă* als eine Assimilationserscheinung zu erklären für nöthig befunden. — Gegen die Ableitung des Wortes *creri* (*crieri*, *creeri*) oder vielmehr **creru* von *cerebrum* lässt sich meines Erachtens nichts Ernstliches vorbringen. Zwischen anlautenden Konsonanten und *r* wird zuweilen ein Vokal ausgeworfen, zuweilen ein solcher eingeschaltet : *cré*=*colere*, *fărâmă*=*fragmen*. Dieser Ausfall des *e* nach *c* muss natürlich zu einer Zeit stattgefunden haben, als das *c* noch allgemein die gutturale Aussprache hatte; in dieselbe Zeit gehören *u*=*i* in *cucută*, *î*=*i* in *scînteie*, die Umstellung des *i* in *cingă* (*chingă*)=*cingula*. Mit *creri* verhält es sich also ganz ähnlich wie mit franz. *vaincre* (=*vinc're*), *faire* (=*fac're*) u. s. w. *R* aus *br* haben wir auch in *întunerec*=**intenebricus*, *luneca* für **lureca* = *lubricare* (vgl. *suspina*=*suspirare*, *rieзuna*=*riezure*[1]); wie *l* aus *bl* in *sulă* = **subla*. Indessen ist hier die Diphthongirung des *e* zu *ie* und die Weiterentwicklung des *ie* zu einem zweisilbigem *ie*, *ee*, (vgl. z. B. *hîiare* No. 87 = *hiere* und *treera*=*triera* für **triura*=*tribulare*, wegen *ie*=*iu* s. S. XIV) nicht im Mindesten auffällig. Dass ein alteinheimisches *crie*, «Kopf», welches im Albanischen fortlebt, auf lat. *cerebrum*, welches ja mit ihm verwandt ist, eingewirkt haben kann, will ich nicht laügnen, aber ich glaube nicht, dass *criere* von *crie* nach Analogie von *spinare* gebildet worden ist. Denn in *spi nare* wurde doch *-are* nicht *-re* als Endung gefühlt und es musste *criare* erwartet werden. — Nach Hasdeu kommt *dezgauc*, *descauc* von *găoci*, *ghiocă* her: die Laute scheinen sich dem zu

(1) Hasdeu selbst stellt diese beiden Formen S. 247 wegen *n*=*r* zusammen; wie er S. 308 richtig bemerkt, pflegt *n*=*r* durch Assimilation bei folgendem *n* einzutreten. *Lubricare* scheint in den übrigen romanischen Sprachen verloren gegangen und erst später durch die Gelehrten wieder eingeführt worden zu sein. Zwar leitet J. Cornu in seiner „Phonologie du Bagnard“ *lueydjye*, «glisser, mener avec un traineau» (bei Bridel *ludji*, *ludzi*) von *lubricare* ab; aber einerseits kann ich mir aus den verschiedenen Nummern, unter denen jenes Wort bei Cornu vorkommt, seine Lautgeschichte nicht erklären, anderseits deutet das, nach Cornu darauf zurückzuführende *lueydze*, „traineau“, einen ganz andern Ursprung an. Bridel hat die Formen *ludji*, *ludza*, *ludze*, *liudza*, *liudze*, *lieudje* — *ludzon*. Schneller, aus dem Ladinischen Tyrol's: *luesa*, *lösa*, *liöea*, *lioisa*, *lesa* — *luson*, churw. *schleusa*, *schliousa*.

widersetzen. *Găóce* (so finde ich in den Wörterbüchern) hatte ich mit *gallicia* (von *gallica* sc. nux) gleichgesetzt, auf welches Diez ital. *guscio* u. s. w. zurückführt; die Vertauschung von *-icia* mit *-ocia* findet sich in der gleichen Wortform, wo sie eine ganz verschiedene Bedeutung hat: franz. *galoche* u. s. w.=**gallocia*=**gallicia* (von *gallica*, «Pantoffel»). Auf die gleichbedeutende Wortform *gullioca* liesse sich trefflich *ghióсă* zurückführen; aber auch nach der Erörterung Löwe's (Prodromus S. 298 ff.) sind wir über die Formen *gulluca, gullioca, gutillioca, culliola, gallicola*, u. s. w. noch nicht im Klaren. Dass hier nur verschiedene Lesungen ein und desselben Wortes vorliegen, erscheint kaum glaublich. Ferner halte ich die Verknüpfung von *găócă, ghiócă* mit alb. *kafkă, kokă* für wenig annehmbar. Alb. *kokă* war von mir als romanisches Wort gefasst worden (vgl. z. B. span. *coca*, «Hirnschädel»); ob sich *kafkă* daraus entwickelt hätte, wagte ich nicht zu entscheiden. Wenn ich indessen Mischung von *concha* mit *coccum* vermuthete, so glaube ich jetzt eher, dass *caucus* heranzuziehen ist, welches ja dem Rumänischen als *cauc*, «Trinkgefäss», verblieben ist (*cauc*, «Kappe», ist türkischer Herkunft).—Aus *sămărăt*, «froh» neben *po-somorît*, «finster», «trübsinnig», erschliesst Hasdeu die Negation *po*=alb. *pa*; ich betrachte die Sache als wahrscheinlich, aber solange für nicht ausgemacht, bis entweder im Rumänischen weitere Fälle der Zusammensetzung mit negativem *po*, oder im Albanischen das betreffende Stammwort, nachgewiesen werden. Neben der Röslerschen Etymologie des *posomorît*, von magy. *szomorú* «traurig», hätte auch die Miklosich'sche von altslow. *pohmuriti* angeführt werden sollen.—Die Uebereinstimmung zwischen dem rum. *lupóe, lupóne* mit alb. *uikónyă* wird mit Recht hervorgehoben; nur frägt es sich, ob *-ónya* im Albanischen häufiger ist, als *-onia* im Lateinischen. —Ueber das ableitende *u* in Zeitwörtern der 3. Konjugation hatte Diez keine Ansicht aufstellen können; Hasdeu hält es für vorrömisch, indem er ein solches *u* auch im Albanischen, Griechischen und Slawischen findet. Ich bin nicht abgeneigt, dem beizupflichten, nur dürfte *u* im alb. *paguem, peşkuem, plumbuem*, u. s. w. kaum der Ableitung dienen; wenigstens hatte ich geg. *ue*, tosk. *ua* als eine Diphthongirung von *o* angesehen. Eine Entlehnung von *u* aus dem Slawischen (*glăsui*=*glasovati*) ist mir nicht wahrscheinlich. Hätten wir in den Zeitwörtern auf *-ui* nicht lauter Denominative, so würden wir sie vielleicht mit den Perfekten der 2. Konjugation auf *-ui* in Zusammenhang bringen dürfen, wie dies für französ. *épanouir, évanouir*, alt *engenouir* nothwendig ist.—Wenn ich durchaus nicht die Meinung derjenigen theile, welche die albanisch-rumänische Wortgemeinschaft nur aus der mittelalterlichen Nachbarschaft herleiten, so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin möchte ich *traistă* (*traistră, taistră, trastur*), *drăstă, straiţă* (*straistă*)

=*trasta* (*trase*), *draştă, ştreiţă* rechnen; denn ist es glaublich, dass eine Wortform *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz analoger Weise fortgewuchert habe? — Auch die, von den alten Schriftstellern überlieferten Ortsnamen und sonstigen Wörter können uns bei der Aufspürung vorrömischer Bestandtheile förderlich sein. Zu den schon früher im Rumänischen nachgewiesenen Pflanzennamen fügt nun Hasdeu noch *dracilă* hinzu. Das rumänische *mal* begegnet uns sowohl im Albanischen, als in illyrischen und dakischen Ortsnamen (*Dimallum*, col. *Maluensis*), und endlich, wie Hasdeu zuerst wahrgenommen hat, auch in zahlreichen magyarischen aus dem 13 bis 15 Jahrhundert. *Săldug*, Deminutiv von **sald*, «Sumpf», wird mit den in sumpfigen Gegenden Daciens wohnenden *Saldensii*, mit dem pannonischen *Saldum* und dem mœsischen *Sáldapa* in Zusammenhang gebracht.

Wo wir uns weder auf das Albanische noch auf alte Zeugnisse stützen können, da laufen wir freilich Gefahr, den Boden unter unsern Füssen zu verlieren. Die Annahme Hasdeu's, dass die nächsten Verwandten der alten Daker in der eranischen Gruppe zu suchen sind, hat für mich nichts Unwahrscheinliches; indessen mit Sicherheit ist selbst die Stellung des lebenden Albanischen innerhalb der indogermanischen Sprachen bis jetzt noch nicht erwiesen. Und überdies lassen sich nördlich und südlich der Donau recht verschiedenartige Sprachen denken, welche Wörter an das Rumänische abgeben mochten, wie ja Hasdeu selbst eine Vermischung der Daker mit keltischen Stämmen vorausgesetzt hat. Solche ethnographische Bestimmungen sind nicht geeignet, uns als zuverlässige Wegweiser zu dienen, wenn wir vorrömischen Uberbleibseln nachspüren. Ich möchte von ihnen ganz absehen und sagen: wo uns für rumänische Wörter, welche weder aus dem Albanischen noch aus einer der nachrömischen benachbarten Sprachen erklärt werden können, andere indogermanische Sprachen schlagende Parallelen darbieten, da dürfen wir jene Wörter zwar nicht gerade als thrakisch, dakisch, getisch, keltisch u. s. w., aber doch als vorrömisch schlechtweg vermuthen. Die Möglichkeit aber, dass sie durch einen, uns unbekannten Kanal erst während des Mittelalters in's Rumänische gelangt sind, bleibt kaum je vollständig ausgeschlossen. Zu denjenigen Uebereinstimmungen, welche schwerlich auf Zufall beruhen, zähle ich vor Allem: *melc*=kymr. *malw*, *malw-oden*, bret. *melc'hu-edenn*, zend. *mûraka*, lat. *murex*, «Schnecke». Recht ansprechend dünken mich auch: *blénde* (*blénze*, *bléndă*), «Lerchenfalke»=lit. *balàndis*, osset. *balon*, «Taube» und *găde* «Henker» = zend. *gadha* «Mörder». Wenn Hasdeu von *găde* sagt: «vielleicht ein trakischer Ueberrest», so mag er daran gedacht haben, dass möglicherweise das Wort, welches ursprünglich immer für die Zigeuner angewandt wurde, durch die Zigeuner in

Aufnahme gekommen ist, wenn es auch in den uns bekannten Zigeuneridiomen sich nicht vorfindet. *Calo, calâŭ*[1], welches dasselbe bedeutet wie *găde*, gehört ebenfalls der Zigeunersprache an: *kalò* bezeichnet hier den Zigeuner selbst.—In Bezug auf manche Wörter drückt sich Hasdeu mit einer durchaus gerechtfertigten Zurückhaltung aus. Indem er zu *băsău* u. s. w. eine Reihe von indogermanischen Wörtern, darunter auch das deutsche *böse* vergleicht, hätte er noch ital. *bugia*, prov. *bauzia*, «Lug», «Trug», anführen können, welche von Manchen ebenfalls auf dieses deutsche Wort zurückgeführt werden. Jedoch scheint der Grundbegriff des Stammes *băs* nach einer andern Richtung zu weisen, wenn wir auch das Zeitwort *băsăi* oder *bĕsăi* (so Pontbriant; кѫзѫи das Ofener Wörterbuch) welches «antreiben», «reizen», «schüren», «liebkosen» bedeutet, ganz aus dem Spiele lassen müssen. Eher könnte zu *bosnat* das deutsche *böse* verglichen werden; denn ich glaube nicht, dass es mit *bosumflat* zusammenhängt. Das letztere (dessen Uebereinstimmung mit dem franz. *boursouflé* zwar augenfällig, aber schwer erklärlich ist) bezeichnet «aufgeblasen» oder «aufwallend», *bosnat* aber im Gegentheile «verschlossen», es ist Synonym von *închis* (*inclusus*); auch lässt sich *sn*=*tn* im Rumänischen nicht belegen. — Hinsichtlich eines Wortes wundere ich mich Hasdeu eine frühere Meinung, und zwar stillschweigend, aufgeben zu sehen. Dass der Storch nach seiner weissen Farbe benannt sei und daher *barḍă* zu alb. *barδ* gehöre, erschien mir annehmbar, da ihn ja auch die Griechen als den Grauweissen (πελαργός) bezeichnen, und überhaupt so viele Vögel den Namen von ihrer Färbung haben. Aber unter allen Vögeln halte ich ihn für den letzten, der sich als Sänger bezeichnen lässt, und weder dürfte *ciconia* mit *canere*, noch *barḍă* mit gall. *bard* u. s. w. etwas zu thun haben. Auf die Frage Hasdeu's, ob aus breṭ. *barz* nicht span. ital. *garza* hätte werden können, möchte ich verneinend antworten, 1) weil *z* = *d* sehr jung ist, und also ein spät mittelalterlicher Uebergang des Wortes aus der Bretagne (oder aus Wales, wo *dd*=*d* gilt) nach den südromanischen Ländern gedacht werden müsste, 2) weil im Spanischen *g* für *b* nur vor *u* u. *o* und vor *r* eintritt, nicht vor *a*, wenigstens nicht vor anlautendem und nicht ohne assimilirenden Einfluss. Uebrigens heisst *garza* «Reiher» nicht «Storch». Dennoch liesse sich das südromanische und das ostromanische Wort zusammenbringen, wenn man von lat. *ardea* ausginge, worauf dort *garz* (in *garzone*; vgl. franz. *garce*) eingewirkt haben würde, hier ein alteinheimisches Wort *bard*. —Bei *mocan*, «Bauer», «Einfältiger», welches sich im Magyarischen als *mokany* wiederfindet, wird

(1) Hasdeu betrachtet *-âŭ* als Augmentativendung; aber da im Auslaut der magyarischen Wörter *o* regelmässig durch *âŭ* wiedergegeben wird (z. B. *năerăvălâŭ* —*nyakravaló*), so wird auch *calâŭ* dem älteren *calo* genau entsprechen.

an kelt. *mac* erinnert; Beides liegt aber zu weit auseinander. Und wenn, wie das wohl möglich ist, *molidvu* und das gleichbedeutende franz. *mélèze* einen Ursprung haben, ist es nothwendig, dass derselbe im Keltischen liegt? — Ich äussere am Schlusse dieses Abschnittes den Wunsch, Hasdeu möge seine vielen zerstreuten Artikel über die vorrömischen Bestandtheile des Rumänischen zusammenfassen, und sie, nach einer einleitenden Darlegung der befolgten Methode, in französischen Sprache neu veröffentlichen, um den hiebei vornehmlich stimmberechtigten Indogermanisten das Urtheil zu erleichtern.

Ich wende mich nun von den vorrömischen zu den lateinischen Bestandtheilen, und empfinde dabei ein ähnliches Gefühl der Erleichterung, wie der Texterklärer, der die ἅπαξ λεγόμενα überwunden hat, und das weitere Deuten oder Bessern stets an mehr oder weniger zahlreiche Parallelstellen anknüpfen kann. Ehe ich an die reiche Fülle von Bemerkungen herantrete, zu welchen die verschiedenen Erscheinungsgruppen Hasdeu veranlassen, möchte ich einige Wörter aussondern, deren lateinische Herkunft mir nicht sicher gestellt zu sein scheint. In *aćuare=acquiere* lässt sich *-are* durch *născare* neben *nascere*, *scuĭpa* neben *scuĭpi* (wohl eher von *conspuere* als von *exspuere*) rechtfertigen, aber *ću=ći* (*=qui*) nicht durch *čiubuc* neben *cibuc*, *čiumili* neben *cimili*, *čiupercă*=magy. *cseperke* u. dgl., wo labiale Konsonanten assimilirend wirken, ebensowenig durch *čiutură* neben *citură* (da jenes die ältere Form ist=türk. *ćuture*, magy. *csutora*) oder *şuncă* (schon in deutschen Mundarten *Schunken*, magy. *sónka*) und kaum durch *gĭur* (dessen Entwickelung durch *gir* aus *gyrus* ein merkwürdiges Gegenstück zu *ghib=gybbus=gibbus* bildet); denn unbetontes *i* nach einem Guttural und vor einem Vokal bildet einen besondern Fall: aus *acquiere*, **aciere* wäre aller Wahrscheinlichkeit nach *acere* geworden, wie aus *quietus*: *(în)cet*. Auch ist der Sinn des Wortes der Herleitung nicht sehr günstig. *Dichis* mit dem Zeitwort *dichisi* hat griechisches Aussehen; Rösler versuchte es auf δίκαιος zurückzuführen, aber mit wenig Erfolg. Einen bessern Erfolg kann ich auch der Hasdeu'schen Etymologie nicht zusprechen, weil sie eine allzu eigenthümliche Begriffsreihe voraussetzt. Aus gleichem Grund überzeugt mich die, bei dieser Gelegenheit gegebene Deutung von *unéltă* nicht. «Schale, Rinde» = «Festes» ist gewiss ein natürlicher Uebergang; und doch wünschte ich für *solz=solidum* einige zwingende Analogieen.

Manchem Worte weise ich, vor Allem durch lautliche Erwägungen bestimmt, eine etwas andere lateinische Grundform zu, als Hasdeu. Den Uebergang von *rj* zu *rş*, wegen dessen sich Hasdeu auf slawiche Mundarten und das Zakonische beruft (im Romanischen bleibt nach *r* immer der tönende Laut; vgl. franz. *cièrge*, churw. *gliergia*, *glœrgia* u. s. w.), vermag

ich für das Rumänische nicht anzuerkennen; und um *-aș* = *-arius* zu setzen, würde der Ausfall des *r* eine weitere Schwierigkeit darbieten. Wenn nun aber auch *rș* aus *rj* entstehen könnte, so würden wir doch nicht *cerĭu, cerșut, cerșură*, sondern *cerș, cerut, cerură* erwarten; wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen? Ich ziehe es vor, ein altes sigmatisches Perfektum anzunehmen *cerși*, woraus dann als ob *cerș-* der Stamm wäre, ein neues Perfektum mit *u* abgeleitet wurde; vgl. einerseits das regelmässige *-sei*=*-s-evi*, anderseits Bildungen wie altspan. *truxe* = **traxui*, prov. *vesqui*= **vixui*, ital. *vissuto*, prov. *tenisut* u. s. w. Eine Unregelmässigkeit läge allerdings in dem *ș*=*s* vor *u*. — *Curcubenos* steht mir nicht für **cucurbitosus*, sondern für **cucurb(it)inosus* (von *cucurbitinus*); es wurde **cucurba* als Stammwort gedacht, wie beim Deminutiv *curcubiță* für **curcubetiță*. Das *pèpene*, wozu es gehört, unterscheidet sich wenigstens im Akzent nicht vom lat. *péponem*, denn so ist zu betonen (griech. πέπονα); das Italienische und Spanische haben den Akzent verlegt (*popóne, pepíno*). — Warum soll *gurguĭu* nicht = *gurgulio*, sondern = **gurgullus* sein? Lautliche Bedenken kann ich nicht entdecken und Nominativformen von Maskulinen der 3. Deklination haben sich ja noch sonst erhalten, wie *drac* = *draco*, *om*=*homo*, *sóră*=*soror*, *rece*=*recens*, *șérpe*=*serpens*. Zu diesen könnte auch *judec*=*judex* gehören. Hasdeu aber sieht darin einen nach falscher Analogie aus dem Plural *judecĭ* abgeleiteten Singular. Diese Annahme ist innerhalb des Rumänischen gewiss berechtigt (*șórec* wird aus *șórecĭ*, *berbec* muss aus *berbecĭ* gebildet sein: in diesen beiden Wörtern hat das Rumänische den lat. Akzent gewahrt, während das Italienische *bérbice*, wie *sorce*, und das Französische *souris*, wie *brebis* spricht) und lässt sich auch auf Feminina, wie *falcă (falx), junincă (junix), feregă (filix), nucă (nux), salcă (salix)*, ausdehnen. Indessen muss dann das Verhältniss des Rumänichen zum Italienischen klar dargelegt werden; das letztere kennt eine Reihe von entsprechenden Fällen, wobei der lateinische Nominativ Sing. als Grundform angesetzt wird (vgl. besonders Ascoli Arch. glott. II. 434 f.). Denn wenn auch *sorco* sich zwanglos der Hasdeu'schen Annahme fügte, so würde dies schwieriger bei neapol. *jureche* (das zunächst für **jureco* stehen müsste) und unmöglich bei *rádica* (rum. *rădiche* ist = *radicula*) [1] sein. Was nun die Form *jude* anlangt, so kann dieselbe durch Apokope ebensowenig aus *judece* entstanden sein—so meint Hasdeu — wie aus rum. *judec*=*judecŭ*, also einst **judecu*. Sie erklärt sich nur aus einem urromanischen *judec*=*judecs*, auf welches neapol. *jureche* und wohl auch rum. *judecŭ* zurückgehen. Vgl. span. *cal*=*calx*, neap. *Fele*=*Felix*

(1) Prov. *junega* bezieht Hasdeu No. 99 auf *junicem;* es dürfte aber wohl *júnega* betont werden müssen, womit, Diez zufolge, jurass. *gegna* zusammenhängt.

(-*icis*), lombard. *cotórna*=*coturnix* (-*icis*), tosk. *órafo*=*aurifex*. — In *muşc* sieht Hasdeu nicht *morsico* sondern *mordico*; während es sich aber aus jener Form auf's Einfachste entwickeln lässt (*s*=*rs* wie im franz. *museau*=prov. *mursel* vom gleichen Stamm, und im rum. *dos*, *sus*; *şc*=*sc* wie in *muşchiŭ* = *musculus*, *rouruşcă* = *labrusca* u. s. w.), weiss ich nicht wie *rd* vor *c* zu *ş* werden soll. *Muşcel* = *monticellus* würde keine genügende Analogie gewähren, auch wenn hier wirklich *ş*=*nt* wäre. Doch ist *muncel* die regelrechte Form, und daraus vielleicht *muşcel* unter dem Einfluss irgend eines andern Wortes entstellt.—*Salbed* wird eher = *exalbidus*, als = *subalbidus* sein; die Silbe *ub* konnte nicht wohl völlig schwinden.—*Spre* leitete man bisher von *ex-per* ab; Hasdeu (S. 111) von *super*. Dem Sinne nach passt das letztere besser, nicht aber dem Laute nach. Die Verlegung des Akzentes kann nicht durch griech. ὑπέρ wahrscheinlicher gemacht werden. In *sprincéna*=*superincilium*, für *supercilium*, steht *spre*=*super* vor der Tonsilbe. Man könnte zwar sagen, dass auch ausserhalb der Zusammensetzung die Praepositionen des eigenen Akzentes ermangeln; nichtsdestoweniger sehen wir, dass die zweisilbigen durchaus behandelt werden wie andere zweisilbige Wörter, ausser wenn sie den Anschein zusammengesetzter Praepositionen annehmen. Man fühlte in den ersten Silben von *intra*, *infra*, *intro* die Praeposition *in*, und betonte desshalb *in-trá*, *in-frá*, *in-tró* (ital. *tra*, *fra*, südrum. *tru*). So fühlte man vielleicht in der 2. Silbe von *super* die Praeposition *per*, und betonte *supér*, rum. *spre*. Es würde sich demnach für *spre* die Hasdeu'sche Etymologie mit der andern, auch von Diez wiedergegebenen, verbinden. Mit *spre* ist zusammengesetzt das veraltete *prespre*, *prespe*, *pespe*, an dessen Stelle heutzutage *preste*, *peste* gilt. Cipariu und Cihac erklären das letztere: *per-extra*; aber es wird schwer, an seiner Identität mit dem erstern zu zweifeln. Anderseits ist der Uebergang des *p* in *t* etwas höchst Befremdliches. [1] Indessen wenn auch in *tricoliciu* für *pricoliciu* sich irgend ein anderes Wort eingemengt haben wird (wie ja die letztere Tone selbst aus *vircolac* entstellt ist), so scheint mir *creţ* für **crest*=*crispus* gesichert (auch im Deutschen *Kraus*, *Kraust*, *Krausp* nebeneinander), wie trotz der Bedenken von Diez doch wohl ital. *visto* = *vispo* ist. Und in *preste*=*prespe* wirkt das anlautende *p* dissimilirend, ganz so wie in slawischem *topol*=*populus* das zweite.—*Ţărmure* möchte Hasdeu eher von *termonem* als von *terminem* ableiten; der Uebergang des *n* in *r* steht ihm sicher. Indessen könnte *terminus* zunächst zu *termulus* geworden sein; die Vertauschung der Endungen -*inus* und -*ulus* (vgl. -*ide* und -*ulus* in it.

(1) Ebensowenig vermag ich mir physiologisch die Einschaltung des *s* vor einer Tenuis zurechte zu legen, wie wir sie in *ascuţi*=**acutire*, *lespede*=*lapide* (zu XXVI), *flustura*, *fustura* neben *flutura*, *rostogol* neben *rotocol* wahrnehmen.

bussolo=*pyxide*, *trespolo*=*trespide*), welche wir wohl auch in *vergură* d. i. *virgula*=*virgine* anzunehmen haben, erscheint hier besonders begründet, indem *m* ein folgendes *n* zu *l* dissimilirt (vgl. it. *meliaca*, span. *comulgar*) und *ĭ* vor *l* zu *u* wird (vgl. it. *nespolo*, *debole*, rum. *nóur*). Ganz so ital. *témolo*=*thyminus*. Auch der Friauler hat die Endung gerade von *terminus* abgeändert : *tiermi*, *tiermid*. Uebergang von **ţărmurŭ* zu *ţărmure* kann nicht befremden. Am Einfachsten ist es vielleicht—auch in Anbetracht des Sinnes—von der Pluralform *ţărmurĭ* auszugehen, die sich entweder =*termuli* für *termini* oder *termora* für *termina* (vgl. altital. *nomora*=*nomina*) fassen lässt. Daraus wäre als Singular sowohl *ţărm* (das aber auch für *termen* möglich ist) als *ţărmure* zurückkonstruirt worden. Nach welchem Gesetze *ţărm* und *ţerm* nebeneinander stehen, lese man in Lambrior's trefflicher Abhandlung (Romania VII) nach.

Zuweilen weiche ich nicht in Betreff des Ausgangspunktes, sondern nur der lautlichen Erklärung von Hasdeu ab. *Auă* ist ein merkwürdiges Ergebniss aus lat. *uva*. Wegen der Diphthongirung vergleicht Hasdeu *ploae*=*pluvia*; aber in *pluvia* ist *u* kurz und in *uva* lang. Es ist die dissimilirende Wirkung des *v* auf ein vorhergehendes *ô*, *ŭ*, *û* zu beachten :

ovum; statt { vulgärl. *óvo* : *òvo*,
ital. span. *óvo* : *uovo*, *huevo*

plŭvia; statt { vulgärl. *plóvia* : *plòvia*
it. *pióggia*, franz. *ploie* : *piòggia*, *pluie* (=* *plueie*)

ûva; statt { vulgärl. *uva* : *óva*
rumän. *uă* : *auă* (=**oauă*).

Hasdeu glaubt, es sei *o* in **oauă* und **ostrachină* als unbestimmter Artikel gefasst, und daher abgeworfen worden. Auch *stridie*=ὀστρίδι würde sich dieser Deutung fügen. Allein meines Erachtens sind *strachină* und *stridie* nicht anders zu beurtheilen als *sparangă*=*asparagus*, *stinge*=*extinguere* u. s. w. Die Sprachen, welche eine Neigung zum *s* impurum haben werfen auch *o* vor demselben ab (vgl. ital. *scuro*, *spedale*). Ob in rum. *scoruş*=altslaw. *oskorušĭ*, *o* abgefallen ist, bleibt wegen des kleinruss. *skoruş* dahingestellt. In *auă* = **oauă* sehe ich eine Schwächung von *oa* zu *a*, aber eine ganz vereinzelte, welche von der in *afară*, *povară* (No. 144) und *va*=**voa*(*le*) hinlänglich verschieden ist; auch *a* für *eá*, span. *e* für *ué* u. s. w. pflegen nur im Inlaut aufzutreten. Diese meine Erklärung wird aber auch nur unter der Bedingung Gültigkeit haben, dass, wie Hasdeu ohne Weiteres annimmt, *áuă* betont wurde. Die von Cipariu beigebrachte Dativform *aoiei* kann kaum anders zu fassen sein als=*dăi*+*ei* (oder steht *aoiei* irrig für *ao-ei*, welches zu erklären wäre, wie *vălceao-i* S. XVI, *roao-i* bei Cipariu ?), aber die alte Nominativform *auo* hat

wohl den Akzent auf dem *u*, da aus *áuă ao* hätte werden müssen. Und so sprechen in der That die Südrumänen, sodass hier *a* vorgeschlagen erscheint, wie im südrum. *aúmbră* und wohl auch in *aúșu*, «Greis» (doch was ist dies?) — Dass *șaĭ* an Stelle von *șase* sich nur vor *s* und *z* findet, ist gewiss als ein wesentlicher Umstand festzuhalten; es frägt sich nur, ob hier eine positive, eine wirkende oder eine negative, eine gestattende Bedingung vorliegt. Denn *șaĭ* würde wenigstens, was den Auslaut betrifft, das Regelmässige sein, dem ital. *sei* entsprechend, wie *noĭ* dem ital. *noi* (vgl. *treĭ* neben ital. *tre*). *Șase* ist auffallend; die Erhaltung des auslautenden *s* bringt uns auf die Vermuthung alteinheimischen Einflusses (vgl. alb. *gjaștă*). — *Rășkira, răshira*, ist mir kein Beleg für den Wechsel der Aspiration, denn *ș* verhält sich zu *s* nicht wie *φ* zu *π* oder *χ* zu *k*, und auch *h* ist nicht, wie das altgriechische *χ*, Aspirata, sondern Reibelaut. Allerdings wird *h* (=*f*) unter dem Einfluss des vorausgehenden *s* zu *k* geworden sein; *s* ist dann wiederum, wie auch in anderen Fällen, vor *k* zu *ș* geworden. Die entgegengesetzte Lautentwicklung *k*: *h*: *f* belegt Hasdeu durch ein magyarisches Lehnwort. — Dass *mogșén*=*moștén* eine rein lautliche Erscheinung (*șn*=*șt*) enthalte, wird durch den Hinweis auf *duméșnic*=*duméstec* nicht wahrscheinlicher; denn in *dumesnic* hat sich die slawische Endung *-nik* eingemischt.

Der letzterwähnte Fall gehört zu einer Gruppe von Erscheinungen, auf die Hasdeu sonst ein scharfes Augenmerk gerichtet hat. Unter den lexikalischen Analogiebildungen sind vielleicht diejenigen die bedeutsamsten, welche durch das Eingreifen einer fremden Sprache hervorgerufen worden sind, und weit zahlreicher, als man anzunehmen pflegt; denn es liegt auf der Hand, wie oft sich ein solches Eingreifen dem Nachweis völlig entziehen muss. Bedenken wir dies, so wird von den Räthseln der romanischen Etymologie, welche bisher der verzweifelndsten Lösungsversuche gespottet haben, manches uns weniger räthselhaft erscheinen, manches sogar wirklich erschlossen werden. Ich glaube nicht, dass es ein schwierigeres Problem auf diesem Gebiete gibt, als zu entscheiden ob die Stämme jenes Zeitworts der 1. Konjugation, welches «gehen» bedeutet, *umbl* — (*îmbl*—), *amn* — (*imn-*, *umn*—), *an* —, *and*—, *al*—, alle miteinander in Zusammenhang stehen und sodann in welchem. Hasdeu betrachtet die Gleichung fran. *aller*=altfranz. *aner* = *adnare* als erwiesen. Indessen, wenn auch im Altfranz. *aner* und *aler* nebeneinander vorkommen, so ist doch ein solcher Uebergang von *n* zu *l* unglaublich; die von Diez angeführten *velin* und *orphelin* haben keine Beweiskraft: *l* entsteht aus *n* nur durch Dissimilation, nämlich in der Nachbarschaft eines andern *n* oder *m*. Vom franz. *aller* kann friaul. *lâ* für **alá* (1. P. Plur. des Imperativs: *alín* neben *lin*, ja sogar *anín*) nicht

getrennt werden. Sollte nicht in das Zeitwort *aner*, **anâ*, mag dessen Ursprung nun sein welcher er wolle, ein keltisches Zeitwort eingeschmolzen sein? In den brittischen Mundarten treffen wir den Stamm **el*, «gehen» (z. B. Kymr. *el-af*, ich werde gehen, *el-wn*, ich ging). Um von dieser westlichen Abschweifung zum Rumänischen zurückzukehren, so hat Hasdeu eine Reihe rumänischer Wortformen angefüht, welche verschiedengradige Mischung slawischer und lateinischer Wörter darstellen, so *căcăreză=căca(re)* + *(g)réza, coderişte=cớdă*+*(topo)rişte, judeţ=judec*+*sudiĭ, aşijdere = aşi*+*(tako)jdere* (zu No. XV). Gewiss kann wiederum nach *aşijdere* das entgegengesetzte *altminte* zu *altmintre* sich abgeändert haben (so hat sich vielleicht auch altlat. *aliuta* erst nach *ita* gebildet); indessen vergesse man nicht, dass im Romanischen *r* unter ganz gleichen Bedingungen sehr häufig eingeschaltet wird (vgl. vor Allem friaul. *-mentri*). Sehr treffend zeigt Hasdeu, wie dieses Wort weiteren Einflüssen der Analogie ausgesetzt gewesen ist: *altmintre-lea* wie *aldoi-lea*. Statt *alt*, *al* finden wir in der ersten Silbe auch *a*, *ai*: *almintrilea*, *aimintrea*. — Ob in *acept=aştept* lat. *accepto* mitspielt, scheint mir um so zweifelhafter, als die vulgärlateinische Form dieses letzteren *accapto* war. Es wird wohl eine Umstellung des *şt* zu *tş* stattgefunden haben (die umgekehrte allerdings nimmt Hasdeu in *moşt-én* an), wie sich sonst *ţ=st* findet (s. Hasdeu zu *ţol=stola*, wo vielleicht noch *creţ*, und aus dem Italienischen einige schlagendere Beispiele als *zolla* anzuführen waren). —Miklosich hatte Entlehnung von *vădúvă* aus dem Slawischen angenommen; indessen würde altslaw. *vĭdóva* im Rumänischen *vădoavă*, nie *văduvă* und noch weniger die unter No. 191 angeführte Form *văduă* ergeben haben. Aber Einfluss der slawischen Betonung auf das lateinische Wort nehme auch ich an; das Südrumänische betont noch : *vèduă*.— *Omuşor* betrachtet Hasdeu als das Ergebniss einer ihm nicht nachweisbaren Volksetymologie; könnte aber nicht ohne Weiteres mit „Männlein“ (*omşor*) das Zäpfchen (dies ist die gewöhnliche Bedeutung des Wortes) bezeichnet worden sein?

Nicht minder als auf die äussere Form der Wörter, bethätigt sich die Wirkung der Analogie auf die Bedeutung derselben. Und zwar kann hier zunächst noch die Form betheiligt sein : wie begriffliche Uebereinstimmungen formelle veranlassen, so entwickeln sie sich mit ihnen zugleich, oder werden durch sie veranlasst. Dann aber kann ohne irgend welche Betheiligung der Form ein Begriffsübergang einen andern nach sich ziehen; so haben z. B. die Rumänen „Anker“ = „Katze“ (des Schiffes) aus dem slawischen entlehnt. Nicht aber scheint mir dies der Fall zu sein mit *măruntaĭe*, „Eingeweide“. Hasdeu meint, man bemühe sich vergebens dieses Wort in logischen Zusammenhang mit *minutalia* «Kleinigkeiten» zu

bringen. Aber schon im Lateinischen bezeichnet *minutal* ein Gericht von Kleingeschnittenem, eine Art Ragout oder Hachis, und wenn selbst seine Bestandtheile vorzugsweise Gemüse gewesen wären, so würde das Wort doch schliesslich ebensogut zur Bedeutung von «Eingeweide» gelangt sein können, wie das französ. *haricot* (*de mouton*) «Ragout von Schäpsenfleisch» zur Bedeutung «Bohne». Vgl. mittellat. *minutia porcorum*, span. *menudo, menudencias*, «Eingeweide von Schlachtvieh», franz. *menu* «Gekrös von Schlachtvögeln», ital. *minugia*, «Darm», deutsch «Gänseklein» u. s. w. Einwirkung von *drob* 1) «Stück, Brocken» 2) «Eingeweide» braucht also nicht angenommen zu werden; und wiederum kann im Slawischen die zweite aus der ersten Bedeutung hervorgegangen sein (wie Miklosich's Ansicht ist) ohne dass altslaw. *жtroba* dabei thätig war. — Hieher ist auch der Fall begrifflich analoger Ableitungen zu rechnen. Z.B. von «Tag» rumänisch wie slawisch: gut «tagen» = glücklich «leben». Vgl. die anderswo von Hasdeu besprochenen *frătat* und *surată*, welche slawische Partizipialformen *pobratim* und *posestrima* nachahmen. — Die Volksetymologie eines Wortes lateinischer Herkunft zieht eine Herleitung eines slawischen Stammes nach sich: *godinac, ghidinac* (von *godĭnŭ*) = *plăcintă*, als ob dies von *plăcé* wäre. — Wie es scheint, lag hier die schwächste Vertheidigungslinie des Lateins gegenüber den alteinheimischen Sprachen. Ja, nachdem diese selbst ausgestorben waren, mochte so zu sagen ihr Geist auf die Entwicklung der neuen Mundarten einigen Einfluss ausüben, insofern nämlich als die nationalen Anschauungen und Gewohnheiten, welche sich in dem semasiologischen System der alten Sprachen abgeprägt hatten, die Romanisirung überdauerten. Ueberhaupt steht die Geschichte der Bedeutungen in einer solchen Abhängigkeit von der Kulturgeschichte, dass wir uns völlig ausser Stand sehen für jene in gleicher Weise feste Richtschnuren zu ziehen, wie für die Geschichte der Laute; tausend Zufälligkeiten greifen störend ein. Den Uebergang von serb. *prasiti* «ferkeln» (von altslaw. *prasѧ*, Schwein) zu rumän. *prăsi*, «erzeugen, gebären» (davon wieder *prăstură* «Stute», — es ist dies einer der Nachträge, welche Hasdeu zu dem reichen Verzeichniss Miklosich's gibt) werden wir begreifen ohne ausdrücklich darüber unterrichtet zu sein, welche wichtige Rolle das Schwein im Leben des Rumänen spielte; ebenso wie uns die Benennung des Schweins auf der Insel Guernesey: *aver* den Werth, welchen diese Thiere für die Inselbewohner hatten, darthut. Wer aber würde wohl auf den Gedanken kommen, dass das romanische Wort für «Leber» eigentlich «mit Feigen Gemästetes» bezeichnet, wenn uns gewisse gastronomische Vorschriften verloren gegangen wären. Wie viel gerade im Rumänischen möglich ist, veranschaulichen Gleichungen, wie «gehen» = «tauchen», «gewinnen» = «züchtigen», «heilen» = «rächen» (No. 192), «schöpfen» = «mischen» (No. 116) u.a. Aber wenn auch hier jene entschiedenen Verneinungen nicht am Platze sind, welche wir da aussprechen

dürfen, wo es sich um Lautliches handelt, so bleibt es doch gerathen, einen stärkern Bedeutungswechsel nicht anzusetzen ohne dass die Identität der äussern Form geradezu in die Augen springt, und desshalb habe ich mich oben hinsichtlich einiger Etymologieen Hasdeu's bedenklich gezeigt. Uebrigens werden ausser den eigentlichen, den wirkenden Analogieen, auch ganz abgetrennte Parallelen Belehrung gewähren; so gestehe ich, dass die Herleitung des lateinischen *unio*, «Zwiebel», von *ure-re* (**us-nio*) sich mir durch das gleichbedeutende rum. *usturoĭu* von *ustura* (vgl. auch altslaw. *česnĭkŭ*) sehr empfehlen würde, wenn nicht die Bedeutung «Perle» uns doch auf *unus* verwiese. Und wenn Hasdeu zu *foișor* «Laubgang», dann «Galerie», «Altan», «Gartenhaus», «Lusthaus», «Empfangszimmer», das franz. *feuillée*, «Laube», *folie*, «Lusthaus» (im Mittelalter latinisirt: *folia*, *foleia*) vergleicht, (auch das deutsche *Laube* vereint in ähnlicher Weise verschiedene Bedeutungen) so denkt er sich gewiss beide Entwicklungen unabhängig von einander. *Dezvoalbere* = ital. *disinvoltura*, «Geschicklichkeit», ist vom gleichen Standpunkte aus zu beurtheilen.

Unter den Neubildungen aus lateinischen Bestandtheilen, welche in Hasdeu's Wörterbuch enthalten sind, beansprucht eine und die andere besonderes Interesse. Die beiden Formen *funicel* und *fughicel* weisen auf eine gemeinsame Grundform *fungicellus* zurück. Für *n*=*ng* wüsste ich allerdings keinen Beleg, und ohne die zweite Form würde ich an **furuncellus*=*furunculus* (vgl. span. *carboncillo*=*carbunculus* u. s. w.) gedacht haben: es hätte sich durch Assimilation des *r* an *n* (s. Hasdeu zu No. 189, und vgl. besonders *funingine*=**furingine*=*fuligine*) zunächst **fununcel* und dann durch Vertauschung der Silbe *-unc-* mit *-ic-* (vgl. *rinichĭu* = *rărunchĭu*) *funicel* ergeben. — Überzeugend wird dargethan, dass *nițel*, «ein klein wenig» aus der alten Form *nișchițel* zusammengezogen ist, einer Verkleinerung von *neșcăt*=*nescio quantum* (vgl. *neștine*, *nescare*). — Von Adjektiven sehen wir Zeitwörter zweier verschiedenen Konjugationen unmittelbar abgeleitet, um eine Bedeutungsverschiedenheit auszudrücken: *ferića*, «glücklich sein»; *ferici*, «glücklich machen», — *mesera*, «arm machen»; *meseri*, «arm sein» (aber wir finden auch Formenverschiedenheit ohne Bedeutungsverschiedenheit, z. B. *adevera* und *adeveri*, «wahr machen» d. i. «erweisen» — *molișa* und *moleși* (Cihac) «weich machen» — *mucegăĭa* und *mucegăi* (Cihac) «schimmelig werden»). Hasdeu spricht bei dieser Gelegenheit von *-ez-* und *-esc-* als ableitenden Suffixen, während dieselben im Rumänischen doch zu flexivischen Suffixen herabgesunken sind. Ableitend ist *-ez-* noch in *cutezà*, *retezà*, *râncheza* u. s. w. Dass wir in diesem *-ez-* das griech. -ιζ- zu erkennen haben (*boteza*=βαπτίζειν) unterliegt kaum einem Zweifel. Es ist merkwürdig, dass auch im Altfranzösischen bei einigen Zeit-

wörtern der 1. Konjugation eine Erweiterung durch *-is-* oder *-is-* eintritt; dieselbe bedarf aber einer anderen Erklärung: *pruis* und *prũu* =*probo* treffen nur zufällig zusammen.—In sehr frühe Zeit wird die Bildung **feminus* (rum. *femen*, *fémen*, bei Kaball. θηλύμενο, alb. φέμερ=θηλυκός) von einem adjektivisch aufgefassten *femina* hinaufreichen, in jüngere **feminea* (nordrum. *femĕie*) für *femina* (südrum. *fémena*), wenn Hasdeu sehr passend serb. жена vergleicht (auch an das deutsche «Mensch» kann dabei erinnert werden.)—Ein bemerkenswerthes Ortsadverbium weist die Urkunde No. XXXI elfmal auf, nämlich *cice*, welches Hasdeu dem ital. *quici* gleich stellt; ein kleiner Unterschied besteht dennoch: dieses ist=*eccu hic*+*ecce hic*, jenes=*ecce hic*+*ecce hic*.

Uebereinstimmung des Rumänischen mit den andern romanischen Sprachen spricht für das Vorhandensein alter lateinischer Wörter, so z. B. eines **mateuca* von dem wenigstens das Stammwort uns durch die Schriftsteller überliefert ist, und eines **gaius* oder ähnlich, von dem sonst keine Spur geblieben ist. Wenn nun aber der romanische Name des Holzhähers nicht aus dem Germanischen hergeleitet werden kann, so ist dies auch möglicherweise für das übereinstimmende Wort, welches «munter, lustig» bedeutet nicht thunlich; man wird fast versucht an ein mit *gau-dere*, *gav-isus* zusammenhängendes Adjektiv **gavius* zu denken. Ich erinnere beiläufig an das lat. *gavia*, «Möwe», welches in verschiedenen romanischen Formen fortlebt. -- Was die Ableitungssilbe *-čĭn* in *mestéčĭn* anlangt, so erkläre ich sie, wie Hasdeu: im Stamm aber scheint mir nicht das Zeitwort *masticare* sondern das, damit verwandte Hauptwort *mastix* enthalten zu sein, mit dem schliesslich jede Baumfeuchtigkeit und also auch der Birkensaft bezeichnet werden mochte.

Schon in frühern Jahrhunderten hat der Handelsverkehr dem Rumänischen Wörter aus andern romanischen Sprachen zugeführt. Eines der bemerkenswerthesten darunter ist *zgarbură* = ital. *scarpola* (eine mir übrigens nicht bekannte Form). *Zg*=*sc* findet sich auch sonst: *zgaibă*, *zgură* (auch alb. *zgebe*, *zgjurë*), ganz so wie ital. *sgurare*, *sgomentare*. Man darf auch *zb*=*sp* und *zd*=*st* erwarten; letzteres haben wir wohl in *zdróe* = *strues*, wenn nicht etwa die Nebenform *dróe* auf einen andern Ursprung hinweist. Auffälliger ist in *zgarbură* das *rb*=*rp*. Dieses Wort hat mich an ein Wort für «Holzschuh» erinnert, welches über Friaul und Tirol in mannigfachen Formen verbreitet ist: *sgalbera*, *sgalmera*, *sgalmare*, *galmine*, *dalmine*, *dermine*, *darmole*, u. s. w. — Die unmittelbare Herkunft des rum. *cióe*, *acióe* vom. ital. *acciajo* gilt mir nicht für ausgemacht: wie erklärt sich *ó* = *a*? *Cióe* würde nicht sowohl *aciarium* als = **acionia* sein. — In welche Zeit die ältesten deutschen Bestandtheile des Rumänischen gehören, ist schwer zu entscheiden. Zu dem Worte

gaĭcă bemerkt Hasdeu ausdrücklich, dass nicht ein alter Germanismus im Rumänischen vorkomme. Und doch hat er einen solchen vor Kurzem in einer sehr scharfsinnigen Abhandlung nachgewiesen : die Fee *Filma* bei den Banatern, die Personifikation des Fiebers, hat ihren Namen von den Gepiden erhalten (goth. *us-film-ei*, altnord. *felmr*, «Entsetzen»). Die Zusammenstellung ist von Seite des Lautes und des Sinnes gewiss nicht anzufechten; aber dass sie die einzige ihrer Art ist! Während des spätern Mittelalters haben sich ohne Zweifel manche deutsche Wörter im Rumänischen festgesetzt. Dahin rechne ich *boziŭ* = *Wasen* und *șold* oder *jold* «Schulter», welches bei den siebenbürgischen Rumänen wie bei den Slawen und Magyaren vom «Schinken» gebraucht wird (auch *șuncă* ist ja deutsch), sonst im Rumänischen aber die Bedeutung „Hüfte" hat.

Zahlreiche Wörter aus andern indogermanischen und nicht indogermanischen Sprachen werden von Hasdeu erklärt; die aus dem Kumanischen sind von besonderem Interesse, doch verbietet mir meine Unkenntniss dieser Sprache näheres Eingehen. Oft bleibt es übrigens dahingestellt aus welcher Sprache das Rumänische zunächst geschöpft hat. Unter mancherlei Lauterscheinungen, die hiebei zu Sprache kommen, greife ich nur eine heraus : die Einschaltung des *l*, wie wir sie in *bilșug* neben *bișug*, *jilțu* neben *jățu* wahrnehmen, womit Hasdeu *molitvélnic* neben *molitvénic* und *ćovlică*=slaw. *sovika*, *ḑiulică* für *ḑiu-ică* und *sorlița* von *sor*=kuman. *sar*, verbindet. Indessen haben wir zu unterscheiden.-*Elnic* auch -*alnic* ist eine ganz rumänische Endung (*căpit-elnic*, *domn-elnic*, *făpt-elnic*, *ființ-elnic*, *muier-elnic*, *pădur-elnic* u. s. w.), welche durch gewisse Formen mit etymologisch berechtigtem *l*, wie *postelnic* (altslow. *postelĭnik*), *strădalnic* (vgl. altslow. *stradalĭnik*) hervorgerufen worden ist. Umbildung wie in *molitvelnic* z. B., noch in *pomelnic* für *pomen-nic*, *pecelnic*=slow. *pečatnik*. Ebenso verhält es sich mit *médelniță* (No. XXXI) =altslow. *médénica*, *răsalniță* neben *răsadniță*, *stelniță* = altsl. *stênica*, *peduchelniță*, *urechelniță* u. s. w., deren Vorbilder in *cădelniță*=altslow. *kadilĭnica* und dgl. zu suchen sind. Das *l* ist slawisch, es gehört dem Part. praet. act. II. an, von welchem zahlreiche Ableitungen auf -*nikŭ*, -*nica* gebildet sind, z. B. altslow. *bajalĭnikŭ*, *bêlilĭnikŭ*, *imêlĭnikŭ*, *skadêlĭnikŭ*, *doilĭnica*, *tŭkatelĭnica* etc.; neuslow. *pihalnik*, *umêtalnik*, *vsekalnik*, *nosilnica*, *spovedalnica*. In den Formen *ćovlică* u. s. w., auch *sorlic* neben *soric*, wohnt dem *l* deminutive Kraft bei, vgl. *căl-ul-eț*, *corn-ul-eț*, *fi-ul-eț*, *furc-ul-iță*, *musc-ul-iță*, auch *porc-ul-én* u. s. w. Ich bemerke auch *cășliga*=*căștiga*, *corasldă*=*corastă*.

Ein Wort habe ich mir bis zuletzt aufgespart, weil es eine längere Erörterung verlangt, das Pronomen *o* nämlich. Hasdeu identifizirt zu Urk. XXVI dasselbe mit dem unbestimmten Artikel *o*, und erblickt hier einen vorrömischen Ueberrest. Aber es wäre doch höchst befremdlich,

wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Maskulinen *lu*, *un* gehörten. Ich stimme daher mit Cihac in der Trennung beider *o* und in ihrer Bedeutung aus *una* und *illam* überein, durchaus aber nicht in ihrer lautlichen Erklärung. Zunächst einige Worte über *o*=*una*, altnordrum. u. südrum. *unǎ* (aber westrum. nur *o*). Aus *unǎ* wurde *uǎ*. Wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall; der Schwund des *u* zwischen zwei Vokalen findet sonst nur unter zwei Bedingungen statt: 1) nach *â*: *grâŭ*, *frâŭ*, 2) vor *i*: *vie*, *aĭ*=*vinea*, *anni*. Allein da hiedurch im Allgemeinen eine weit geringere Widerstandskraft des *n* für das Rumänische, als z. B. für das Italienische bezeugt wird, so könnte wohl auch einmal ausser der Regel, und zwar in einem so häufig vorkommenden und so rasch gesprochenen Worte, wie *unǎ*, das *n* wegfallen; für die besondere Behandlung derartiger Wörter liessen sich hinlängliche Beispiele aufstellen. *Uǎ* aber muss, wie wir gleich sehen werden, *o* ergeben. Der Stammbaum des andern *o* ist folgender :

(i)lla

**ua*

**va* | **uǎ*

westrum. (Valdarsa) *vo*, von Ascoli dem nordrum. *vo*=*vreo* «irgendeine» gleichgesetzt.

nordrum. und westrum. *o*, südrum. *u* (auch in No. XXVI, wo aber *u* und *o* überhaupt öfters vertauscht werden).

Ich werde versuchen die beiden Hauptübergänge durch hinreichende Belege zu erweisen, wobei ich bemerke, dass ich tonloses *o* und *u* zwischen Vokalen nach den Angaben Einheimischer als gleichwerthig ansehe.

1. *O*=*uǎ* :
a) im Anlaut=*va* :
oraș=magy. *város* (von Hasdeu angeführt),
Oșorhĕĭu= *Vásárhely*.

O=*va*=**voa(le)* gehört nicht hieher, die verschiedenen Formen für *vult* sind so zu ordnen :

va { *vo*—*o* / *a* }

Anlautendes *v* fällt ab, wie in den andern Formen desselben Zeitwortes (*eșĭ*, *or*).

Vo=*va* (und ebenso die oben angeführte valdars. Form für *illa*) beruhen auf Assimilation wie *luom*, *luo*=*luám*, *luá*, *ploo*=*ploá*. Hasdeu

lässt in den beiden ersten Formen *o* aus *va* enstehen; allein dies geht nicht, da nur unbetontes *va* zu *o* wird, und da *ev* in *u* enthalten ist, wie ja Perf. *luai*, Inf. *lua* 1) deutlich zeigen. Im Südrumänischen wird hier *ev* zu *o* (*loai*, *loare*), und so haben wir im Praesens *lom*, *loți* für **loom*, **looți*; das Westrumänische bietet statt des *ev* ein leicht verflüchtigtes *u* : *lŭăm* — *lăm*, *lŭăți* — *lăți*, *lŭa* — *la*, u. s. w.

b) im Auslaut:

α)=*ua*. Bei den zahlreichen Pluralen auf *-ao* von Singularen auf *-âu* (meisst=magy.*-ó*) :

halao=**haluă* (Ofener Wtb. *haleáuă*) von *halâu*,
hălăștao=**hălăștauă* (Ofener Wtb. *halaștoáă*) von *hălăștâu*,
macao=**macauă* von *macâu*,
valao=**valauă* von *valâu*.

Die Plurale solcher Nomina finde ich auch in *-ae* und *-âe* angegeben.

β)=*ua*=(*ú*)-*a* :
văduo neben *văduă*, *văduvă*=*vidua*,
auo (altnordrum.), *aúa* (südrum.)=*ua* (so schon vulgärlat. für *uva*).

γ)=*ua*=*va* :
áo (in *aoiei*? altnordrum.) neben *áuă* (alt)=*uva*,
noao (südrum. *nao*) neben *noauă*=*nova*,
oao neben *oauă*=*ova*,
ploao neben *ploauă*=*pluv*(*i*)*at* (vgl. *ploaie*=*plu*(*v*)*ia*),
greao (südrum.)=**greauă*=*greva* für *grave*.

δ)=*ua*=*va*=*ba*:
fao (südrum.)=*faba*,
zao (Ofener Wtb.)=ζάβα (spätgriech., in lat. Glossen *zaba*; s. Löwe Prodrom. S. X.)

ε)=*ue*=*ve* (oder=*va*=*vă*) :
noao (südrum. *nao*) neben *noauă*=westrum. *noue* =**nove*=*nobis* / *novem*
voao (südrum. *vao*) neben *voauă*=westrum. *voue*=**vove*=*vobis*,
o (tonlos)=**uă*=westrum. *uvă*, *uve*=*ubi*,
neao (südrum.), *neavo*, *nävu* (westrum.)= *neauă* (nordrum.), *neavă*, *neaua* (westrum.)=*nive*.

V oder *u* assimilirt das folgende *e* zu *ă*, doch nicht nothwendigerweise (vgl. *oae*=*ove*).

η)=*ue*=(*ó*)-*e* :
doao (südrum. *dao*) neben *doauă*=*doae*=**doe*=*duae*,
roao (südrum. *rao*) neben *roauă*=*roaue*=**roe*=*rore* (vgl. it. *prua*=*prora*).

(1) Allerdings macht mich Hasdeu darauf aufmerksam, dass in alten Texten *luoai, luoa* vorkommen; aber daraus würden doch nicht *luo, luom* geworden sein.

2. *Ua=lla.* Die Bedingungen, unter welchen *l* im Rumänischen zu *u* wird, sind von denen verschieden, unter welchen solches von andern romanischen, in deutschen und in slawischen Mundarten geschieht. Es wird nur doppeltes *l* vokalisirt (einfaches bleibt zwischen Konsonanten, und verwandelt sich zwischen Vokalen zu *r*) und nur vor *a* [1] (vgl. *cale = calle*, *cal=caballo*):

*măduă, măduhă, măduvă=*mădu-u-ă=medulla,*

pivă, pio=piuă (davon *piuar*)=**pilla* für *pila*.

Die volksthümliche Form **pilla* blickt noch in ital. *pillo* durch; vgl. ital. *pigliare* u. s. w. (wie *togliere=tollere*). Das *u=ll* drang in den Plural ein: *piue* (wie *mădue*) wofür auch (vgl. oben ε und η) *piuă, pio.*

stavă (davon *stăvar*)=**stauă*=rom. *stalla*, von Hasdeu angeführt.— Plural: *stăvĭ.*

In andern Wörtern, wie in *olla*, bleibt *l*: *oală*; es würde uns Nichts helfen, das rumänische Wort auf die Form *ola* zu beziehen, denn diese hätte *oară* ergeben müssen.

3=1.+2. *O=lla*, ohne dass das Mittelglied *uă* nachzuweisen ist, wie bei *piuă*. Die Substantiva auf *-ella* lauten im Südrumänischen auf *-eao* aus; z. B:

ste-lla : **ste-uă* : *stea-o*
stellae : **ste-le* : *stea-le*

Zuweilen wird das *e* des *ea* (Kavalliotis schreibt *ia*) von dem vorhergehenden Konsonanten verschlungen, ähnlich wie ich oben *nao, dao, rao,* für *noao, doao, roao* verzeichnet habe. So:

sella : *ṣao*
sellae : *ṣale*

Sekundäres *-ella* wird nicht anders behandelt:

**maxella* für *maxilla* : *maṣeao.*

**suprincella* (vgl. churw. *survaschella*; rum. Plur. *sprincéle*, unbekannter Herkunft zu No. XVIII) [2] für *supercilium: sufrenṭeao, sufrănṭeao.*

Wie im letzterem Beispiel *ll* für *lj* eintrat, so umgekehrt *lj* für *ll* in *scintilla*, **scintilja*, **scintelja*, nordrum. *scănteie, scăntée.*

Das Westrumänische scheint sich im Allgemeinen wie das gleich näher zu besprechende Nordrumänische zu verhalten. Majorescu's Wörterbuch wenigstens bietet *stea* (doch zu Schitazza: *stella*), mit Artikel *steaua*, Plur. *stelle*; *verigea*, Plur. *verigelle*; *viṭea*, Plur. *viṭelle*. Ascoli bemerkt *stăla*

[1]) Im Westrumänischen schwindet *l* häufig zwischen *a*, *u* und Konsonanten, z. B. *ab=albus, cad=caldus, pamă=palma, ascuta=auscultare, cuca* für *culca=collocare, pupi=pulpa.* Als Vorstufe ist wohl *u* anzunehmen (also **aub*, **caud* u. s. w.) Merkwürdig ist hier *căsteu* oder *castău=castellum*, womit insbesondere das Schloss *Castua* bei Fimne bezeichnet wird. Auslautendes *l=ll* schwindet nach *u* in *sătu=săṭul* (Fem. *sătulă*); ähnlich in der nordrumänischen Volksprache das *l* des Artikels, z. B. in *omu=omul.*

[2]) Daraus dann mit Volksetymologie, welche Cihac als die eigentliche aufstellte: nordrum. *sprincénă, sprăncénă,* westrum. *supragénă, desupragénă.*

zu Valdarsa, doch die wichtige Form *stävu* zu Zejane (vgl. oben *nävu*).

Das Nordrumänische unterscheidet sich vom Südrumänischen zunächst darin, dass es nach *ea* von *-lla* gar keine Spur übrig geblieben ist:

stea Plur. *stele*
ṣea *ṣele*
măsea *măsele*
mantea *mantele*

Neben *mantea* auch *mantá* und (dem Ofener Wörterbuch zufolge) *mantao*. Ebenso auch im Pronomen der 3. Person (**ella* für *illa*):

ea, ia Plur. *ele*

Hier aber stimmt das Südrumänische überein:

ia — *ele*

Es frägt sich, ob *o* oder die ältere Stufe *uă* abgefallen ist, und dieselbe Frage gilt für:

grea = **greauă* (südrum. *greao*) = **greva* = *grave*,
nea neben *neauă* (südrum. *neao*) = *nive*.

Abfall des *o* ist ja möglich; vgl. *manta* = *mantao* und unten *za* = *zao*, *zi* = *zio*. Jedoch neige ich mich zur Annahme, dass *uă* geschwunden ist, ohne vorher durch *o* durchzugehen; wahrscheinlich ist mir dies für gewisse (nord- und südrum.) Verbalformen:

ia (*lja*) = **leauă* = *levat*,
bea = **beauă* = **beue* (*uă* = *uĕ* s. oben) = *bibit*,
la = **lauă* = *lavat*.

Es wird sich zunächst das *u* verflüchtigt haben, welches überhaupt so schwach klingt, dass man statt *nóuă*, *óuă*, *róuă*, *ṣeuar* u. s. w. auch *nóă*, *óă*, *róă*, *ṣear* u. s. w. schreibt. *Ă* nach *a* konnte sich nicht halten; vgl. nordrum.:

rea = **reaă* = *rea*
mea = **meaă* = *mea*
ta = **toaă* = *tua*
sa = **soaă* = *sua*

Die drei letzten Formen lauten im Südrumänischen ebenso; doch statt *reá* gilt hier *rao* (für **reao*) = **reauă*, indem *u* aus dem Maskulinum *reu* stammt (vgl. z. B. prov. *Yuzieua*, *mieua*), oder euphonisch eingeschoben worden ist, gerade um das auslautende *ă* vor dem Abfall zu schützen. Diese zweite Deutung scheint die einzige anwendbare zu sein für:

curao (südrum.) = **cureauă* } = *cureaă* = *corrigia*.
curea (nordrum.) }

cucuveao (südrum.) = *cucuveauă* = *cucuveaă* = } it. *coccoveggia*, neap. *coccovaja*, neugr. κουκουβάγια, u. s. w.
cucuvăie (nordrum.) = }

In einem Falle[1] bleibt das *uă* = *lla* im Nordrumänischen, nämlich bei Antritt des bestimmten Artikels, so *steaua* (die gewöhnliche Schreibung ist *steaoa*) = *steau(ă)+a*. Die gleichlautende südrum. Form wird geradeso zu fassen sein; wenn sie auch wegen der unartikulirten Form *steao* und des Dativs *steo-lji* heutzutage als *steao-a* gefühlt wird, so ist doch zu bedenken, dass, als die unartikulirte Form noch *steauă*, nicht *steao*, die artikulirte schon *steaua* lautete.

r Analogie der Nomina auf *eá* (*eáo*), mit Artikel- *eáua*, Plur. -*ele* sind viele andere gefolgt, wobei doch nicht zu entscheiden ist welcher Stufe die Analogie in Wirkung trat. Es ist zunächst durchflich, dass im Nordrumänischen das -*ea* des unartikulirten s Sing., welches nicht aus -*ella* entstanden war, gleiche Beg erfuhr, wie das *ea*, welches aus -*ella* entstanden war, also:

curea	*cureau-a*	*curele*
rea		*rele*
mea		*mele*
grea		*grele* [2]

Indessen, da *grea* auf **greauă* zurückgeht, so konnte schon letzteres in der Pluralbildung sich nach **steauă* : *stele* gerichtet haben. Hieher gehören auch viele Wörter griechischer und türkischer Herkunft, z. B.:

lichiea	*lichieau-a*	*lichiele*,
văpsea	*văpseau-a*	*văpsele*,
bogcea	*bogceau-a*	*bogcele*
imamea	*imameau-a*	*imamele*.

Im Südrumänischen stimmen vollständig zu *stea* : *steale*, *ṣao* : *ṣale* u. s. w.:

greao : *greale*
nao : *nale*
rao : *rale*
curao : *curale*

allein, wird:

mea : *mele*

durch das einzige *ea* : *ele* hervorgerufen worden sein? Werden wir nicht vielmehr **meauă* (welches dem **reauă* durchaus entsprechen würde): *mele* ansetzen müssen?

Wenn die Wörter auf betontes *a*, mit dem Artikel *aua* und im Plural *ale* haben, wie besonders alle jene türkischer Herkunft, z. B. (nordrum.):

aba	*abau-a*	*abale*,
bina	*binau-a*	*binale*,
masala	*masalau-a*	*masalale*,

(1) Bemerkenswerth ist, dass eine und die andere Ableitung *u* neben *l* = *ll* aufweist; so *ṣeuar* neben *ṣelar*, *înṣeua* neben *înṣela*.

(2) Im Westrumänischen von Schitazza wirkt die Analogie sogar weiter auf das Masku[lin] : *grelu*, Plur. *greli*.

so mag das Vorbild der Wörter auf *-ea* genügt haben. In einzelnen Fällen lässt sich aber auch von **uuă* : *ale* = **eauă* : *ele* ausgehen. *Za (zau-a, zale)* ist nicht, wie Rösler will, das türkische *zeh*, sondern, wie wir schon gesehen haben, das spätgriech. ζάβα; aus dem Plural *zale* hat sich dann ein neuer Singular *zală* entwickelt. Von einem nicht gebräuchlichem *ba* = lat. *bava*, lautet der Plural *bale*, wozu als Singular wiederum *bală* gilt, wenigstens im Südrumänischen; auch finde ich einen männlichen Singular *bale* (Pl. *bali*) angegeben. Das Wort könnte übrigens aus dem Slawischen stammen. *Ta*, *sa* scheinen mir aus **toauă*, **soauă* (vgl. oben *meauă*) = **tova*, **sova*, verkürzt und ihre Plurale *tale*, *sale* auf diese ältern Formen zurückzugehen. Mussafia stellt **tea (teale)*, **sea (seale)* = **te-a*, **se-a* (nach *mea* gebildet) auf. Aber wie erklärt sich die verschiedene Behandlung des gleichen Vokals in der 2. u. 3. und in der 1. Person? Der Diphtong *ea* wird nach Mussafia (Vocal. §. 12) besonders nach Labialen, auch nach Sibilanten, zu *a* vereinfacht; sollte *m* stärker gewirkt haben, als *t* (s. Lambrior a. a. O. S. 87, a) und *s*? Nach dem Lambrior'schen Gesetze müsste übrigens das Femininum zu *mieu*, **mia* (wie *miez* = *miază*) lauten; in den Denkmälern des 16 Jahrhunderts nehme ich aber мѣ, nicht мїа oder міа wahr. Auch *tăŭ*, *săŭ* dürften nicht = *teus*, *seus*, sondern **tous*, **sous* sein (vgl. südrum. *nău* Kav. = *nou* Boj.). Man beachte noch die enklitischen Formen : *mio*, *to*, *so* (*miu*, *tu*, *su*). Einen gewissen Einfluss mag das 1. Possessivpronomen auf die beiden andern immerhin ausgeübt haben, nur ist derselbe nicht durchgedrungen; so südrum. *teu* wie *meu* neben *su*, altnordrum. *mume-siĭ* (*-suae*). Im Westrumänischen allerdings: *mev*, *mê*, —*tev*, *tê*—*sê*, Fem. *mä*—*tä*—*sä* (nach Ascoli; Majorescu gibt die Formen, wie im Nordrumänischen).

Eine wunderbare Wortform bleibt noch übrig. Das altromanische *dia* = *dies*, welches im Rumänischen *zie* geworden wäre, erweiterten die Rumänen in **diva*; dies ergab *-zíuă* (volksthümlich) *-zio* (Ofener Wtb.), *-zi* (mit Artikel : *ziua*) oder, indem der Akzent verlegt wurde, *zĭúă*, südrum. *-zuă* (volksthümlich auch im Nordrum.; s. überdies Urk. II). Der Plural lautet in beiden Mundarten *zile*. Westrum. (Valdarsa) *zi*, *zie*, Plur. *zie*, *zile*.

In *steaua* u. s. w. haben Manche, so Diez, *ua* als Artikel gefasst. Allerdings ist *ua* die älteste Form des weiblichen Artikels im Rumänischen, aber sie liegt nicht mehr vor; aus den gemachten Auseinandersetzungen wird klar geworden sein, dass man *steau-a* abzutheilen hat. Wie lässt es sich nun erklären, dass während sonst überall im Romanischen der Artikel *illa* und das Konjunktive Pronomen *illa* in gleicher Weise, sie im Rumänischen in verschiedener Weise abgeändert worden sind, jenes zu *a*, dieses zu *o*? Die Ursache liegt sicher in der nothwendig enklitischen Stellung jenes, und in der vorzugsweise pro-

klitischen dieses. Auch in letzterer hätte ja allenfalls *a* aus *ua* werden können (vgl. *a* für *va*=**volit*); in **cetăteua*, **mùmăua* u. s. w. war jedoch der Ausfall des zwischen zwei unbetonten Vokalen stehenden *u* benahe geboten, und wurde noch durch das Vorhandensein eines Artikels *a* in der alten Landessprache gefördert. *A* aus *la* wie im Portugiesischen ist hier nicht möglich; *l* fällt im Anlaut nur vor *e* und *i* ab, nachdem es mouillirt worden ist (*ei* = *jei* = *ljei* = *lei*; *i*=*ji*=*lji* = *li*). Wenn statt *domnul* auch *domnu* gesprochen wird, so schwindet *l* im Auslaut; in *aconui* (No. XXX), *logofutui* (No. XXXIII) aber, insofern wir es nicht mit blossen Schreibfehlern zu thun haben, mag sich die Wirkung von Pronominalformen, wie auch Hasdeu annimmt, kundgeben. Noch ein anderes Bedenken sei wo möglich beschwichtigt. Ich habe zwischen *ua* und den Pronomen *o* die Mittelstufe *uă* eingeschoben, weil ich bemerkte, dass *o* auch als Nebenform von einem solchen *uă* erscheint, welches nicht auf *ua* zurückgeht. Die Möglichkeit, dass *ua* sich unmittelbar zu *o* entwickelt habe, wollte ich damit nicht ausschliessen, ich wollte mich nur nicht in eine Frage vertiefen, die nicht entschieden werden kann solange es uns bezüglich der Trübung des *a* zu *ă* an chronologischen Anhaltspunkten fehlt. Entweder wurde *a* in *ua*=*illa* als in einem Einsilber überhaupt nicht getrübt, wie ja auch im Französischen *la* geblieben, nur im Pikardischen zu *le* geworden ist, oder es geschah dies im Pronomen *ua* erst dann, als der Artikel *ua* schon zu *a* herabgesunken war. *A* aber in *cetatea*, *mum(ă)a* u. s. w. widerstand leicht der Trübung. Hätten wir übrigens diese Artikelform *a* nicht, so wäre es glaublich, dass der Uebergang oder wenigstens die Hinneigung von *ll* zu *u* auf Rechnung des folgenden nicht *a*, sondern *ă* zu setzen sei.

Die zahlreichen Bemerkungen welche ich an den sprachwissenschaftlichen Theil dieses Buches geknüpft habe, sollen keineswegs dazu dienen, seine Bedeutung herabzusetzen, sondern im Gegentheil, sie hervorzuheben. Wird einer wissenschaftlichen Arbeit, welche neue Bahnen einschlägt das schmeichelhafteste Lob, aber ohne jede kritische Beigabe, zu Theil, so kann dasselbe sogar bei dem Verfasser keine Befriedigung erregen; es bedeutet entweder, dass er nicht verstanden hat, Fruchtsamen auszustreuen, oder dass der Andere nicht den Boden besitzt solche aufzunehmen und zu entwickeln. Der Werth einer Leistung lässt sich nicht bloss an dem ermessen, was ihr nachfolgt; und in dieser Hinsicht ist das rasche Veralten gerade mancher epochemachenden Werke recht lehrreich. Mit dem vorliegendem Buche hat die rumänische Sprachwissenschaft einen sehr bedeutenden Fortschritt gemacht, aber die Fülle von Anregungen die es bietet muss sich auf verschiedenartige Weise äussern, durch Bestätigen und durch Bezweifeln, durch Weiterbauen und durch Einschränken. Es wird Niemanden Wunder nehmen, dass ich mit Hasdeu's all-

gemeiner Richtung durchaus einverstanden, in Bezug auf manches Einzelne abweichende Meinungen geäussert habe Ein schliessliches Uebereinkommen wird um soweniger ausbleiben, als ein grosser Theil meiner Fragezeichen darauf beruht, dass mir eine Menge von Stoff nicht zur Verfügung stand, welcher leicht den Ausschlag geben mag. Ich empfehle noch einmal, wie ich es schon im Anfang gethan habe. auf das Nachdrücklichste die Arbeit Hasdeu's den Romanisten zur Beachtung, und falls sie so glücklich sein sollte, die Feder eines deutschen Kritikers in Bewegung zu setzen, so möge dieser nicht vergessen, dass die deutsche Vorrede den Zweck hat in das rumänische Buch einzuführen, nicht um dasselbe herumzuführen.

Ich wollte und konnte nur die eine, die wichtigste Seite aus Hasdeu's Buch eingehend würdigen; doch muss ich darauf hinweisen, dass es noch in doppelter Hinsicht ein grosses Interesse darbietet, in paläographischer und in geschichtlicher. Ueber slawisch-rumänische Paläographie steht eine eigene Abhandlung Hasdeu's in Aussicht, welche das hier Gebotene zusammenfassen und ergänzen wird. Mehr als die politische Geschichte kommt die Kulturgeschichte, besonders die Rechtsgeschichte, in Betracht. Uns Abendländer muthen die alten Urkunden der Rumänen nach Form und Inhalt mit ihren 318 Vätern von Nikaea und ihren Zigeunertheilungen etwas wundersam an; wer sich davon einen deutlichen Begriff machen will und doch nicht gern rumänisch oder kirchenslawisch liest, der nehme die Urkundensammlung des Klosters Solka zur Hand, welche Wickenhauser im vorigen Jahre herausgegeben hat. Aus unsern Texten sei von merkwürdigen Thatsachen die eine, keineswegs vereinzelt dastehende angeführt, dass um's Jahr 1600 Negré, Nedé's Bruder, in die Gefangenschaft der Tartaren gerieth und übel zugerichtet daraus entkam; von merkwürdigen Gebräuchen der, dass mitverkaufte Frohnbauern an dem Kauftrunk, dem *aldămaș*, Theil nahmen. Bedeutsamer aber noch dünkt mich der Name, den solche Frohnbauern führen, *români*, und ich hätte die Anmerkung Hasdeu's, die er däruber zu No. XXI gibt, etwas ausführlicher gewünscht. Noch erwähne ich das *ćobote* in No. VIII, das «Stiefelgeld» (eig. «Stiefel», wie in andern romanischen Sprachen «Handschuh» für «Trinkgeld» gilt), welches im abendländischen Mittellatein *calciarium* u. ähnl. heisst, und das *codru* von No. XXVIII im Sinne von «abgegränztem Gebiet». Nur glaube ich nicht, dass *codru* «Stück» aus *codru* „Wald“ abgeleitet ist; *codru de pâine, codru de caș* entspricht genau lateinischem *quadra panis* (Seneca), *quadra casei* (Martial), das Wort ist in gräzisirter Gestalt (über *co*=*qua* s. Vok. II. 510.) dann in's Rumänische gelangt. Hasdeu selbst hat diese Ansicht (Ist. crit. II. 65) ausgesprochen. Wäre nicht das alb. *kodre*, Hügel (auch im Westrum. ist *codru*=Hügel), so liesse sich recht wohl die Bedeutungsreihe, „Quartier“, „abgegränzter Wald“, schlechtweg „Wald“ aufstellen. Auch das germanische *Mark* dürfte eine

ähnliche durchlaufen haben, statt von dem Begriff „Wald". wie Grimm will, ausgegangen zu sein. Für die Erforschung der rumänischen Rechtsalterthümer hat Hasdeu einen glücklichen einleitenden Schritt gethan: vom Ministerium mit der Abfassung eines juristischen und eines linguistisch-mythologischen Fragebuches betraut, hat er ersteres, indem er sich die bekannten Arbeiten von Bogisich und von Efimenko-Matvïeev zum Muster nahm, schon erledigt. Wenn auch ein flüchtiges Durchblättern dieses Programmes uns Linguisten werthvolle Winke verheisst, so liegt uns doch das zweite weit mehr am Herzen, und seinen Ergebnissen sehen wir mit grösster Spannung entgegen. Und da wir nun einmal im Wünschen und im Hoffen drinnen sind, so sei es nicht verschwiegen, dass die Durchsicht der Urkunden das Verlangen nach einem Orts und nach einem Personennamenbuche sich rege gemacht hat, wo zunächst erklärt werde, was sich zwangslos erklären lässt.

Wenn nun aber nirgendwo die Sprachgeschichte mit der Kultur- und mit der politischen Geschichte inniger verknüpft ist als auf rumänischem Boden, so trifft es sich glücklich, dass die Studien eines und desselben Mannes sich in diesen drei Richtungen bewegen. Ich kann nicht läugnen, dass mir früher die ungemeine Vielseitigkeit und Fruchtbarkeit Hasdeu's Bedenken eingeflösst haben, ja dass mir sogar seine Gelehrsamkeit, welche einen so ausgedehnten und so verschiedensprachigen Bücherschatz beherrscht, eine gewisse Gefahr zu bergen schien; allein ich sehe nun, dass er sich mehr und mehr in den Wirkungskreis hineinfindet, für den er geschaffen ist, und dass Manches, was man ihm als Fehler anrechnen könnte, im Grunde nur in einer etwas starken Reaktion gegen herrschende Strömungen besteht. Wie sehr auch Rumänien den westlichen Einflüssen die Thore angelweit geöffnet haben mag, so haben doch die wissenschaftlichen Methoden des Abendlandes einige Mühe gehabt, sich dort einzübürgern. Hasdeu hat nach Kräften dazu beigetragen; indem er mitunter den Ersten die allgemeine Latinomanie bekämpfte, hat er sich mit dem Stande besonders der sprachwissenschaftlichen Forschung vollständig vertraut gemacht, und die Werke, in welchen er diese Vertrautheit bekundet, tragen nicht den Charakter der Reproduktion an sich, sondern enthalten eigene Untersuchungen von einem Fleisse und einer Gründlichkeit, wie sie unter seinen Landsleuten noch neu waren. Hier regt sich jene Originalität, welche T. Majorescu in dem wissenschaftlichen Leben der Rumänen gänzlich vermisst; möge sie sich noch weiter kräftigen und klären und ringsum belebend wirken.

Darf ich diese Gelegenheit benutzen, um gegen die düstern Betrachtungen, welche Majorescu, gewiss nicht unberechtigtermassen, über die ganze heutige Kultur der Rumänen anstellt, einige tröstlichen auszuspielen, und so meiner trockenen Vorrede einen Schluss zu gewinnen, aus

welchem man erkenne, dass sich bei meinen rumänischen Studien nicht nur der Kopf, sondern auch das Herz betheiligt? Es ist nicht so schwer mit jenem Treibhauswesen, welches Majorescu rügt, ein Ende zu machen. Man wird einsehen, dass künstliche Wärme und Bewässerung nicht alles und nicht das Beste durchsetzen, dass die Knospen des Lenzes den Herbst erwarten müssen um zu Früchten zu werden; und dass auch die schönsten ausländischen Pflanzen denjenigen den Platz nicht streitig machen dürfen, welche der eigene Boden trägt. Die nationale Kraft wurzelt immer im wirklichen Volksthum; auch der Riese Antaeus verlor seine ganze Leibesstärke, sobald sein Fuss die mütterliche Erde nicht mehr berührte. Fangen nun die rumänischen Gelehrten an, diesem Volksthum ihre liebevolle Aufmerksamkeit zu widmen, so haben die Schriftsteller ein Gleiches zu thun. Luther besuchte die Handwerker, um ihnen gewisse Ausdrücke abzulauschen; Malherbe meinte, man müsste das wahre Französisch von den Lastträgern erlernen, und noch heutzutage sind die toskanischen Bauern für Leute von litterarischem Ruf in Sprachsachen Autoritäten. Warum sollen unter den Rumänen die Belesenen nicht bei denjenigen in die Schule gehen, welche gar nicht lesen können? Die Dichter besonders müssen nicht bloss die Sprache, sondern auch die Seele des Volkes studiren, des niedern, verachteten, unwissenden Volkes. Das Schönste, was die rumänische Dichtung hervorgebracht hat, gehört — wenigstens ausländischem Urtheil zufolge — dem Volke an; das Andre stuft sich in seinem Werthe so ziemlich nach dem Masse volksthümlichen Geistes ab, von dem es durchdrungen ist. Es ist wahr, das Rumänische erscheint unter seinen romanischen Schwestern etwas zurückgesetzt, fast wie eine Art Aschenbrödel, aber das rührt nur davon her, weil es die Salondame spielen will, statt sich mit seinem malerisch geschlungenen Kopftuche und seiner golddurchwirkten, befranzten Schürze zu zeigen. Ich bin weit entfernt von dem Ansinnen, die Rumänen möchten aufhören vom Auslande zu lernen und zu entlehnen; im Gegentheil, es ist in mancher Hinsicht dessen noch nicht genug geschehen. Aber das Fremde, was hereindringt, darf sich nicht zu luftigen phantastischen Gebilden zusammenweben; es muss auf einen festen Kern stossen, in dessen Saft und Blut es übergeht, wofern es sich überhaupt nahrhaft erweist. Bildet sich ein solcher Kern, sammelt sich in ihm die überschäumende und abirrende Jugendkraft — und das wird sein — dann ist die zunehmende Blüthe der rumänischen Kultur gesichert: die frischen Lorbeern gewonnen in heldenmüthiger Tapferkeit gegen Feind und Freund, werden mehr und mehr von sanften Oelzweigen durchschlungen werden, und aus den Ruinen der Balkanhalbinsel, den Zeugnissen barbarischer Kämpfe, werden im Norden und im Süden zwei Säulen emporragen, bestimmt einen neuen stolzen Friedensbau zu tragen, und die Erinnerung an die beiden grossen Völker des Alter-

welche in der Sprache fortdauert, zu noch lebendigerem Glanze
chen.

Graz, Ostern, 1878.

S. XV. Das Vorhandensein eines vokalischen *r* scheint mir im Westrumänischen
...chen; vgl. *'rd—rîd, 'rs—rîs, 'rpă—rîpă* zu Schitazza. — In Bezug auf *pări-*
... s. w. verdient die Ansicht Dr. Iarník's in Wien beachtet zu werden, dass das *ă* die
...rkeit des vor Konsonanten ja oft verdunkelten *n* (s. S. XIII) hervorheben sollte.

Nota bene. — Die Erwiderungen Hasdeu 's auf einige von obigen Bemerkungen finden sich unten in **A d d e n d a e t c o r r i g e n d a**.

«CUVENTE DEN BĂTRÂNI» DE D. B. P. HASDEŬ.

RAPORTUL

DOMNULUĬ GEORGE BARITZ,

CITIT ÎN ACADEMIA ROMÂNĂ, ÎN NUMELE COMISIUNIĬ ÎNSĂRCINATE A DEFIGE, PENTRU PREMIUL NASTUREL, CEA MAĬ BUNĂ CARTE EŞITĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ ÎN CURSUL ANULUĬ 1878.

Кѹвенте дєн бѫтрѫні. Limba romănă vorbită între ani 1550—1600. *Studiŭ paleografico-linguistic de B. Petriceicu-Hasdeu Cu observaţiunĭ filologice de Hugo Schuchardt.* Tomul I. Bucurescĭ, Tipografia Societăţiĭ Academice Române, 1878.

Acest titlu special este preces de altul dublu, maĭ general, care sună :

Direcţiunea generală a Archivelor Statuluĭ. Publicaţiunĭ istorico-filologice. Texturĭ şi glose române între 1550—1600.

In aceste două titlurĭ saŭ, cum le numiaŭ bătrâniĭ, pórtă, porţĭ ale cărţiĭ, tendinţa autoruluĭ este respicată binişor. Aceiaşĭ însă se află descrisă şi motivată cu atât maĭ limpede în prefaţiunea generală dela paginele I—II şi în prolegomena specială, cuprinsă pe paginele 1—4 sub titlul : Texturĭ române inedite înainte de anul 1600.

In partea I a acesteĭ publicaţiunĭ erudite aflăm 30 de documente, dintre carĭ numaĭ documentul Nr. 1 este traducţiune, cea-l'altă colecţiune cuprinde texturĭ originale. Partea II este întitulată Apendice, care stă dintr'un lung inventariŭ romănesc saŭ, cum se întituléză acela, Catastihul Monastiriĭ Galata (Iaşĭ) 1588 Noembre 4—25. Acest preţios document, proprietate a generosuluĭ şi eruditului domn Dim. A. Sturdza, fu dat domnuluĭ Hasdeŭ spre publicare şi comentare. Tot în apendice se maĭ vĕd alte două documente romănescĭ originale din secolul al 17-lea. In partea III, maĭ mică decât tóte cele-l'alte, se află un glosariŭ de cuvinte romănescĭ, intercalate şi ascunse prin documente vechĭ slavone, incepĕnd dela un chrisov al luĭ Stefan Duşan ţar serbesc dela 1348 pînă la 1593. In partea IV, vine un alt glosariŭ No. II dintre aniĭ 1600—1630, pe care domnul Hasdeŭ îl denotă cu titlul : Specimen de dicţionar etimologic al limbeĭ române, cu vre-o 500 de

cuvinte. D-sa il comentéză pe 53 de pagine. In partea din urmă avem Cronica călugărului Michail Moxa din Oltenia, scrisă pe la a. 1620, la care editorul iarăşi adaose multe adnotaţiuni erudite.

Scopul principal al acestei publicaţiuni este, precum însuşi autorul observă în prefaţă, «a pune o seriósă temelie analitică pentru filologia şi diplomatica română»; éră în cât pentru limba din texturi, ḑice că ele represintă *limba vorbită odinióră de Românĭ*, şi aşa generaţiunile de astă-ḑi vor cunósce care era *limba cea vorbită* a poporului românesc între anii 1560—1600, saŭ adică înainte cu 300 şi mai bine de ani. Colegul nostru apasă expresiunea limbă vorbită, şi o motivéză observând că: «până acum, cât se atinge de secolul XVI, s'aŭ publicat numai texturi «române traduse, în cari nu numai sintaxa oglindesce mai mult saŭ «mai puţin o construcţiune străină, adecă este slavică saŭ grécă, dar a«desea pînă şi cuvintele isolate se întrebuinţéză pe dos, din causă că tra«ducătorul nu înţelegea saŭ nu sciea să brodéscă ideia originalului.» «Sînt «acte oficiale saŭ particulare, scrise în România de către Români după tre«buinţe locale şi momentane. Autorii lor, ómeni din popor, nu scieaŭ multă «carte. Ei scrieaŭ aşa cum se vorbia în ḑilele lor in oraşul saŭ chiar în sa«tul unde trăiaŭ.» Aşa crede domnul autor, şi remâne ca lectorii să se convingă despre afirmaţiunile d-sale comparând mai ales construcţiunea, fraseologia românéscă vechiă din sec. XVI cu cea ce o auḑim acuma *în secolul nostru*, din *gura poporului românesc* locuitor în acele părţi ale Munteniei şi Moldovei, pe unde el nu este amestecat cu nici o populaţiune de alte limbe străine. Aci, în acéstă carte, autorul presupune, că limba documentelor publicate de domnia sa şi a celor ce se vor mai publica să fiă comparată cu cea vechiă cunoscută din traducţiunile vechi. Este învederat, că cu acésta se face alusiune mai vîrtos la interesantele şi instructivele publicaţiuni ale venerabilului nostru coleg d. Timoteiŭ Cipariŭ, cunoscute nu numai literaţilor români, ci şi filologilor străini, câţi se ocupă cu studiul limbelor neolatine, prin urmare şi cu al limbei nóstre. De altmintrelea însuşi colegul nostru Hasdeŭ ne-a observat la ocasiune, ca d-sa cu acéstă publicaţiune continuă pe ale d-lui Cipariŭ. Eŭ cred că acéstă împregiurare merită cea mai de aprópe atenţiune, nu numai a filologilor de profesiune, ci şi a tuturor Românilor inspiraţi de legitima dorinţă de a pătrunde în natura limbei nóstre, de a'i cunósce geniul ei şi a'i descoperi eternele sale regule, cari staŭ modeste şi ascunse d'înaintea minţilor profane, din care causă apoi acestea se věd căḑute într'o anarchiă spăimîntătóriă.

Autorul află, că importanţa filologică a acestor documente este întreită: 1, Dialectologică, arătând diferinţele din loc în loc în acelaş interval de timp; 2. Fonetică, întru cât scriitorii, lipsiţi de orice cultură ortografică, îşi dedeaŭ silinţa de a scrie în tocmai ortografia

«cea poporană; 3) sintactică, de óră-ce cugetarea și expresiunea a-«celuia ce scrie nu era împedecată prin nemic străin».

Acestea sînt tesele, pe carĭ autorul șĭ-a propus a le demonstra și tot-o-dată ilustrá cu un număr mare de exemple, pe carĭ însă promite a le înmulțí cu altele, într'un al doilea volum. La deslegarea acestor probleme, autorul vine armat cu erudițiune vastă, cunoscință de maĭ multe limbĭ vechĭ și noue, orientale și europene, la care se adaoge paciența sa de fer și agerimea sa de spirit. Ca să tăcem de extraordinarele dificultățĭ paleografice, pe carĭ autorul va fi întimpinat la descifrarea maĭ multor documente, dacă nu în fiă-care cuvînt, de sigur însă în fiă-care seriă de cuvinte; dară adnotațiunile sale numeróse, însoțite de maĭ multe citate istorice și filologice, aŭ trebuit să'l cóste mare ostenélă, perdere de ḑile multe și de nopțĭ nedormite Peste acestea, d. Hasdeŭ mănuesce la maĭ multe locurĭ și scalpelul criticeĭ, spre a corege erorĭ comise pînă acum de către maĭ mulțĭ filologĭ; descopere multe cuvinte curat românescĭ, carĭ pînă astăḑĭ nu se află în nicĭ un dicționar românesc; în fine, nu trece cu vederea nicĭ una din formele gramaticale arcaice, conservate în acele documente, alăturea cu unele expresiunĭ și frase de mare valóre.

Acesta este pe scurt cuprinsul cărțiĭ d-luĭ Hasdeŭ, spiritul în care și metodul după care e scrisă. De aceĭa ea nu va puté lipsi din biblioteca nicĭ unuĭ Român și patriot, carele pretinde a iubi și a cultiva limba nóstră.

Cu atât eŭ aș crede că mĭ-am împlinit misiunea, cu care am fost onorat de către d-vóstre, domnilor colegĭ, de a face cunoscut noul op al d-luĭ Hasdeŭ și calitățile sale atât de recomandabile, maĭ ales dacă le vom lua în considerațiune și din punctul de vedere al greleĭ misiunĭ, a căreĭ împlinire o așteptă națiunea întrégă dela Societatea Academică Română. Ar lipsi totușĭ să arăt, carĭ sînt conclusiunile filologice, aplicabile la limba nóstră modernă, trase de însușĭ autorul din acel studiŭ critic al seŭ. Acelea însă lipsesc chĭar la domnia-sa, din causă, cum se pare, că autorul șĭ-a reservat conclusiunile pentru volumul al doilea. După ce însă colecțiunea d-luĭ Hasdeŭ cuprinde material bogat, relativ la îndelunga și chiar cerbicósa luptă ce maĭ decurge la noĭ între susținătoriĭ principiuluĭ etimologic și între aĭ celuĭ fonetic, eŭ cred că exprim dorința unanimă a domnilor meĭ colegĭ de a vedé acea luptă terminată cu o óră maĭ înainte, saŭ măcar a'ĭ trage óreșĭ-carĭ mieḑuine, peste carĭ să nu aibă trebuință de a trece în viitor. Așa eŭ, fără a continua cu analisarea meritului intrinsec al colecțiuniĭ d-luĭ Hasdeŭ, care se constată de ajuns prin cea făcută în paginele precedințĭ, mĭ-am propus a cerceta, pînă la ce mĕsură d. Hasdeŭ continuă pe d. Cipar, de unde apoĭ s'ar puté combina și la conclusiunĭ.

fără pic de consecință, curat cum se întâmpla și în dilele nóstre, într'o mulțime de scripte și publicațiunĭ, cu aplicarea câtor-va litere și a multor forme gramaticale. Așa, de exemplu, în sentența de judecată a logofĕtuluĭ Tudor din distr. Muscel, anul 1585 (pag. 38) finalul ъ plin vine scris și respicat în 31 de cuvinte; dară nicĭ acest demn străbun al logofeților și publicistilor modernĭ nu este consecinte în gramatica și fonetica sa, căcĭ el în *același* document scrie, de exemplu: *foost* și *fostu*, *Tudoru* (cu *u*) și *Simion* (fără *u*), *feciorul*, *egumenul*, *al*. și apoĭ érășĭ într'un resuflet, tot acolo: *cătămu*, *să-lu ţiie*, *amu aflatu*, *jupăneasa Ancaa n'au faptu coconii... ce au luatu pre o soorụ...* și încă: *când o-u măritatu... iau datu* etc.

Așa dară, cum aŭ pronunțat Româniĭ din districtul Muscel pe ъ final, înainte cu 300 de anĭ? éră dacă nu l'aŭ pronunțat, din ce causă popiĭ și logofețiĭ ișĭ făceaŭ de lucru ca să'l scriă întreg?

Așa și finalul *i* e scris întreg pretutindenĭ.

Ce vom maĭ dice și de duplicațiunea luĭ *a*, *o*, *i*, în maĭ multe cuvinte, precum: *Ѡaanceii*, *așaa*, *Ancaa*, *Marinaa*, *să-l iaa*, *nowă*, *fowstu*, *nowastră*, *mowșe*, *sowru*, *feciowru*, *towtu*, *mowrtea*, *apowii*, *bowiarii*, *acestuii*, *maiii*, *jupănesiii*, *coconiii*, etc.

Cuĭ iĭ place să maĭ caute exemple de natura acestora, le póte afla ușor, între altele la pp. 40, 52, 64, 68, 73, 77 89, 215. Cine voiesce să dea peste confusiunea dintre *d*, *dz* și *z*, să caute la pag. 188—9, éră pe cea dintre ж și џ o află la pag. 219 și pe airea. Maĭ în scurt, fructele fonetismuluĭ destrămat, care domină pînă în dilele nóstre și dă limba în prada uneĭ anarchie desfrînate, le póte gusta orĭ-cine maĭ din tóte părțile aceste publicațiunĭ, așa încât un numĕr de cuvinte și forme arcaice raționabile și sănĕtóse, descoperite în acele documente, abia ne pot desdauna pentru înfricoșatele devastațiunĭ, pe carĭ le face fonetismul în frumósa nóstră limbă.

La pag. 160, în actul celor șése boiarĭ asupra uneĭ delimitațiunĭ făcute în anul 1668, aprile 15, la mănăstirea Cozia (districtul Vâlcel), logofĕtul lor pare că ar fi fost gângav de a scris: *locămélnici*, *părinătele*, *sfănăta*, *cuvănătul*. Despre aspirațiunea litereĭ *h* (χ) la finea cuvintelor, ca *gatah*, *aflah*, *mareh*, *mănah*, *numeh*, *meh*, *meih*, *valeh* etc. a se vedé documentele dela pag. 100-101. 231-232.

Eŭ însă nu mĕ mir de popiĭ și logofețiĭ din vechime, căcĭ, precum s'a observat maĭ sus, eĭ sărmaniĭ nu aveaŭ consciința legilor limbeĭ; le lipsise timpul de a și-o studia din fundament; ca să tac, că mulțĭ din eĭ aŭ fost străinĭ după originea și naționalitatea lor, venițĭ în patria română cine scie de peste câte țĕrĭ și mărĭ, dedațĭ a pronunța cu totul alte limbe, prin urmare eĭ nicĭ nu audiaŭ sunetele limbeĭ nóstre așa precum le aud Româniĭ, ci o pățiaŭ precum o pat, de ex. Germaniĭ chiar și

în ḑilele nóstre, când urechia lor nu scie să distingă între *b* şi *p*, *d* şi *t*, *g* et *k*, *j* (ж) et *ş* (ш).

Cu acestea închei analisa scurtă ce am fost în stare să fac în ḑilele câte'mî steteră la disposiţiune, de când Comisiunea îmi făcu onórea de a mĕ însărcina cu compunerea acestuî raport. Scopul îmî fu ca să arăt şi prin analisă cevaşî maî detaliată importanţa studielor d-luî Hasdeŭ şi meritele autoruluî.

A· CIHAC'S

«SUR LES ÉTUDES ROUMAINES DE Mr. HASDEŬ»

(BÖHMER'S ROMANISCHE STUDIEN, T. 4, P. 141—84)

BESPROCHEN VOM

DR. M. GASTER

(Zeitschrift für romanische Philologie, t. 4, p. 463 76)

Als ein Specimen seines II. Bandes des Dictionnaire étymologique habe ich die ausführliche Recension, die Cihac dem jüngsten Werke des Hasdeu angedeihen liess, betrachtet und als solches einer objektiven aber um so genaueren Untersuchung unterworfen. Wo Herr Cihac auf das Wörterbuch verweist, habe ich es vorgezogen darüber hinwegzugehen (um mich nicht in Hypothesen zu verlieren) und das Erscheinen desselben abzuwarten, welches inzwischen schon erfolgt sein soll, mir aber noch nicht zu Gesichte gekommen ist. Dagegen um so genauer diejenigen Numern, wo Cihac eine Etymologie gibt, die er auch im Wtb. für das betreffende Wort hat, da er stets darauf verweist. Daher auch die Ausführlichkeit meinerseits.

Herr Cihac beginnt die Besprechung des Werkes von Hasdeu mit einer Anmerkung, die höchst charakteristich ist. Er liest den facsimilirten Titel des Werkes: *Cuvente den bătruni* und verbessert: *Cuvinte de la bătrîni*, wobei er bemerkt: «le titre *Cuvente den bătruni* doit répresenter, à ce qu'il parait, aussi la langue parlée au 16ème siècle.» Der Titel bei Hasdeu lautet jedoch richtig *bătrăni*, wenn das *ă* auch nicht ganz klar hervortritt. Wichtiger ist aber, dass *cuvente* in der That die ältere Form ist, und ich wundere mich, dass Hr. Cihac die erschöpfende Menge von Beispielen übersehen hat, die Cipariŭ, Principia de limba, ed. 2, Blaşiŭ 1866, p. 376 beigebracht hat, und zwar aus folgenden Werken des 17. Jahrhunderts: N. Test., Silvăstru 1684; Psaltirea, Silv. 1651; Varlaam, Cazania 1643; Şapte săcram. 1645; Cazania, Govora 1642; Biblia Bucureştĭ 1688 etc. Cihac geht dann ausführlicher auf die Bedeutung der von Hasdeu veröffentlichten Dokumente ein und bestreitet namentlich deren orthographischen Werth, weil die Schreiber wahrscheinlich Nicht-rumänen waren. Eigenthümlich ist die p. 144 gemachte Bemerkung, das die slavische Orthographie einen Einfluss auf die Laute ausgeübt hätte, namentlich auf die Trübung der Vocale. Die Schrift, die. wie er selbst bemerkt, meist nur von Nicht-rumänen gehandhabt wurde, kann doch auf die lautliche Veränderung einer Sprache nicht einwirken. Wie erklärt Hr. Cihac das

Vorkommen der dunklen Laute im **Albanesischen**, worin sogar die Zahl der slavischen Elemente selbst sehr gering ist und Albanesisch nie mit slavischen Buchstaben geschrieben worden ist? Ich wende mich jetzt zu den Etymologien (p. 147—184). Vorausschicken will ich nur, dass ich das grösste Gewicht auf die Gesetzmässigkeit der Lautveränderungen lege und nur da eine Ausnahme annehme, wo eine andere Erklärung unmöglich und die anormale Erscheinung durch eine Analogie unterstützt ist. Willkür bei der Behandlung ist ausgeschlossen.

No. 2. *creț* leitet Hasdeu von *crispus*, Cihac von asl. *krъtŭ* ab. Scheint mir neueren Ursprungs zu sein und mit dem deutschen (siebenbürg.?) *kraus* zusammenzuhängen, dessen *s* in *ț* übergegangen, wie *brâncuță* aus *Brunnenkresse* entstanden ist; vgl. auch *mintă creță*, hdeutsch *Krausemünze*, siebenb. - deutsch. *krousbâlsem* (Haltrich, Idiotikon p. 74).

No. 6. *orginic* «velours» leitet Hasdeu und mit Recht vom ital. *ab-serico* ab, wärend Cihac asl. *aksamitŭ* vergleicht. Wie ist bei letzterem der Vorgang zu denken? Ist *k* in *r*, *m* in *n*, *t* in *k*, übergegangen? Dagegen wechselt im Rum. *l* und *r*, *n* und *r* sehr häufig. Auch ist eine venezianische oder genuesische Vermittelung, als Handelsleute, anzunehmen.

No. 8. *pilotă*. Hasdeu übersetzt „feutre". Aber sowohl Polizu als Pontbriant, ebenso Iszer, Barcianu, übersetzen in Uebereinstimmung mit C. «Federbett, Tuchet». Dieses noch jetzt aus Haaren gewebte Bettuch. lässt jedoch den Zusammenhang mit agr. πιλωτόν (Hasdeu) näher erscheinen, als mit ahdtsch. *phulawi*, nhdtsch. *Pfühl* (Cihac).

No. 15. *viezure* «blaireau» soll nach Hasdeu von einer thrak. Urform *viedu* herrühren, was wir noch dahingestellt sein lassen. Er vergleicht aber richtig alb. βιέδουλἕ. Cihac meint, es sei slav. Ursprungs vom asl. *jazvŭ* «erinaceus» mit Prothesis von *v*, und bemerkt, das alb. Wort wird nicht *viedzulă* gelesen. Albanisch lautet aber δ = ngr. δ = engl. *th* in *this* (s. Hahn, Alb. Stud. Heft II p. 3; Miklosich, Alb. Forsch. I, II; Camarda I, 14) und nicht wie Cihac = *d*. Das rum. Wort ist unzweifelhaft mit dem alb. identisch, welches ebenfalls sowohl «Dachs» als «Hamster» bezeichnet (Hahn p 9ᵇ), und stammt vom Verbum βjέϑ «ich stehle», Aor. *vódha* (Dozon 100ᵇ), Particip. βjέδουρα «Diebstahl», βjέδ-ραx-ου „diebisch", d. h. dann das Getreide stehlende Thier.

No. 17. *stuhul* «jonc» heisst in der Walachei wirklich, wie Hasdeu angibt, *stuful* und davon *stufiș* = «Rohrgebüsch», *stufos* «buschig». Wahrscheinlich hat das rum.-lat. *tufă*, *tufos*, *tufiș* (vgl. Cihac, El. lat. p. 289 f.) einen Einfuss darauf ausgeübt.

18. *sestre*. Sowohl Cihac als Hasdeu ist entgangen, dass sich das

Wort auch im Bulgarischen findet, cf. Iliev und Hranov, Slovar francusko-bulgarsko-tursky, Rusciuk 1868, p. 81. Ich wage daher die Vermuthung, es entweder mit pers. türk. *zisten* «leben», *zist* «Leben», also = «das zum Leben Gehörige», oder mit ngr. δεσμός «lien», δέσις «l'action de lier» (Ventoti II, 34) in Verbindung zu bringen.

No. 20. *acĭuare* «refuge, abri» kann wohl wie *încet* = in-*quietus* (vgl. Ztschr. f. rom. Phil. II. 386) von *aquieo* (Hasdeu) eher als vom asl. *utêcati se* (Cihac) stammen. Warum und wie sollte auch asl. *c*(=*ţ*), abgesehen von dem unerklärlichen Ausfall des *t*, vor *u* zu rum. *cĭ* geworden sein?

No. 23. *bárză* «Storch». Ich bringe den Namen dieses Vogels mit alb. *bárδă* = «weiss» (von der Farbe des Gefieders) zusammen. Nach dem oben in Bezug auf die Aussprache des alb. δ Bemerkten entspricht dieses alb. Wort vollständig dem rum., während alle slav. Parallelen des Hrn. Cihac noch mancher schwierigen Veränderung bedürfen, um zu rum. *bárză* zu werden.

No. 25. *bléndă* «émerillon». Warum zweifelt Hr. Cihac den orientalischen Ursprung dieses Wortes an, da er doch in derselben Bedeutung und fast in derselben Form wiederkehrt. Vgl. zu den Nachweisen des Hasdeu noch turk.-or. *balin* „épervier", Zenker 209ᵃ, dzagat. id. Budagoff I, 269. Hinzufügen will ich noch, dass *blъnditi* im asl. nur «errare» bedeutet, während «nugari» einem andern slav. Stamme entspricht: *blęsti*, *blędъ*, *blędęi* (Miklosich, lex. palaeosl. p. 33).

No. 26. *bosnat* «sombre» scheint mir weder von **bucnat* (*c* = *s*?) aus dem serb.-croat. *bucmast* (!) Cihac's, noch *botnat* Hasdeu's, sondern ebenso wie *bosumflat* aus dem mgy. *baszu*, das Cihac No. 24 selbst anführt, zu stammen; cf. mgy. *boszantó* «ärgerlich, kränkend».

No. 29. *caló* «bourreau», *kaló* bedeutet ursprünglich, wie Hasdeu angibt, «schwarz», cf. Miklosich, Mundarten u. Wanderungen d. Zig. VII p. 71 s. v. *kalo*. Der Etymologie des Cihac steht das auslaut. *z* des mgy. *kalóz* (spr. *kolôz*) entgegen.

No. 35. *ciocotniţă* «écornifleur, parasite» leitet Cihac von der griechischen Form τζοκκότνητζες ab, die aber, wie er wohl übersehen hat, nichts als die Transscription des rum. Wortes selbst ist. Wenn auch die Etymologie des Hasdeu nicht ganz richtig ist, so hat er doch zum Schlusse eine Vermuthung ausgesprochen, die, nur weiter verfolgt, ihn zu richtigen Etymologie gebracht hätte. *Ciocoiŭ* und *ciocotnic* entsprechen vollständig dem pers.-türk. *cĭoka-dâr* «Kammerdiener», d. h. Einer der den *cĭok*, die kalmückische Mütze, den alten Kalpak der Bojaren trägt; oder nach Budagoff (a. a. O. I, 497) Einer der das Tuch (die Livrée) seines Herrn

trägt. Jedenfalls aber ist das Wort orientalischen Ursprungs, wie es Hasdeu vermuthet hat.

No. 37. *cioae* «métal, bronze». Cihac verwirft die Etymologie des Hasdeu, der es vom ital. *acciajo* ableitet, und nimmt an dessen Stelle eine künstliche Fabrikation dieses Wortes von Seiten der Verfasser des Lexicon Budanum an. Wenn man diesen letzteren wohl manche kühne Etymologie zumuthen kann, so doch nicht auch das, dass sie die rum. Sprache geradezu gefälscht haben. Aus lat. *cibus* sollen sie, analog dem deutschen «Speise, Glockenspeise», *cioae* gebildet haben. Gerade diese specielle Bedeutung neben der so sehr ähnlichen Form spricht unzweifelhaft für ital. *acciajo*. Es müsste erst untersucht werden, wann und von wem zuerst «Glocke» und «Glockenguss» nach Rumänien importirt worden ist; der Mangel an älteren Belegen ist deshalb kein Beweis gegen diese Etymologie des Hasdeu.

No. 41. *crieri* auch *creerĭ* und *crerĭ* kann trotz gegentheiliger Behauptung des Hrn. Cihac unmöglich vom lat. *cerebrum* = *creebrum entstanden sein. *b* vor *r* fällt im Rum. nie aus. *leurușcă* = *labrusca* erklärt sich durch alb. *ljärrușk* id., und *întunerec* von *intenebricus* (Cihac, El. lat. 131) abzuleiten, scheint mir doch noch fraglich. Aber auch die Ableitung des Hasdeu vom alb. *krie* nach Analogie von *spinare* = *spinalis* ist nicht ganz korrekt. Zu bemerken ist nun, dass das Wort *creerĭ* eine Pluralform ist, und genau entsprechend ist das alb. Wort *kréra*, eine Pluralform ebenfalls mit der Singularbedeutung «Haupt» (Xylander p. 239). Wie aus dem pers. (nicht türk.) *kelle*, welches meist nur den «abgeschnittenen Kopf eines Thieres» bezeichnet (Zenker p. 759ᵃ), «très-régulièrement» alb. *krie* entstehen konnte (Cihac), ist mir unerfindlich. Camarda (Saggio di grammatologia albanese p. 158) vergleicht gr. κρᾶς «Haupt», cf. auch gr. ἡμίκραιρα Benfey, Gr. Wurzellexikon II, 285.

No. 44. *dezgauc*, *descauc* «je germe, je pousse» leitet auch Hasdeu wie Cihac von *ghioaca* ab; dass dieses aber nicht vom alb. *kafkă*, *kökă* abstammen kann, beweist Hr. Cihac nicht, obzwar diese Ableitung durchaus nicht haltbar ist. Alb. *káfkă* ist nämlich kein ursprüngliches alb. Wort, vielmehr ist aus dem mgr. ngr. καῦκος καυκί, καῦκα *calix*, *patera* Du Cange, ngr. καύκαλος *crâne* Ventoti II, 168 hier «très-régulièrement» nach gr. Aussprache des Diphth. *av* = *af* alb. *káfkă* entstanden. Uebrigens bildet auch lat. *causa*, alb. *káfșă* Miklosich, Alb. Forsch. II, 12, No. 159, vgl. auch p. 80 No. 4. Was die Etymologie von *ghioacă* betrifft, scheint Hr. Cihac seine El. lat. p. 109 gegebene selbst aufzugeben. Von lat. *cochlea* kann auch unmöglich rum. *ghioacă* entstehen. Hier verweist Hr. Cihac auf Bd. II El. slaves, wo ich aber noch nicht nach sehen kann.

No. 47 *duméstec*. Herr Cihac streicht die zweite Uebersetzung des Hasdeu «appartenant à la maison» und behält bloss die erste: «apprivoisé» bei. Wie erklärt er das zweite Citat: *duh pithojskij* etwa «esprit apprivoisé»? Die eigentliche Bedeutung davon ist: «ein weissagender Geist» (cf. Miklosich, Lex. palaeosl. p. 566 s. v. *pitonovŭ)*, d. h. «ein Hausgeist, Lar». Warum übrigens das Wort nicht vom lat. *domesticum* (Hasdeu), sondern vom asl. *domaștnĭ* + *ikŭ* (= noch ein zweites slav. Suffix zu *-inŭ)* ableiten? (Cihac) — ist nicht klar.

No. 49 *famen* «eunuque». Dass dieses Wort etwa aus arab. türk. *hadim*, mit dem es ausser *m* keinen einzigen Buchstaben mehr gemein hat, entstanden sei, wie Cihac behauptet, braucht nicht erst widerlegt zu werden. Da passt doch die Etymologie des Hasdeu «weibisch» viel besser. Das Wort fehlt auch im Ungarischen. Sollten es etwa die Rumänen in Ungarn während der Türkenherrschaft allein und unmittelbar von den Türken (nach Cihac) aufgenommen haben?

No. 52. *găde* leitet Hr. Cihac vom pol. tschech. *kat*, klnruss. *katŭ* ab. Die Erweichung beider Tenues macht Schwierigkeiten. Vgl. mgy. *gab*, *gabos* «Würger»

No. 54. *ghidinac* oder *godinac* scheint mir eine Corruption von *cozonac* zu sein. Ob übrigens Herr Cihac, indem er dieses Wort streicht und als nichtrumänisch bezeichnet, dem rumänischen Glossator vorwerfen kann, dass er «un peu philologue amateur» gewesen, und ihn dadurch die Sprache fälschen lässt, müsste erst besser bewiesen werden, als es durch Hrn. Cihac geschieht, für den «le glossateur de Mr. Hasdeu ne peut faire autorité». Ein Wort aus der Sprache hinausdekretiren kann man nicht, und Manches, was heutzutage nicht mehr im Gebrauche ist, auf eigene Autorität gestützt, als unrumänisch zu bezeichnen ist durchaus nicht gerechtfertigt. Eine auch nur oberflächliche Durchsicht der Letopisiţe ed. Cogălniceanu würde eine reiche Blumenlese solcher veralteter Ausdrücke gewähren, die wir aber deshalb noch kein Recht haben als nichtrumänisch zu bezeichnen.

No. 55 *ghionoae* «Specht». Hasdeu selbst hat litth. *genys* damit verglichen. Von serb. croat. *жuna, жunja* (Cihac) kann unmöglich rum. *ghionoac* entstehen. Ausserdem hat auch Hasdeu in der Begriffsbestimmung Recht, wenn er *ghionoae* als «den, der klopft oder hackt» erklärt; cf. agr. ngr. δρυοκολάπτης, id. deutsch «Baumhacker», vgl. türk. *agáčĭ kakán kogy* = «picus» (quia rostro arbores vellit) Zenker p. 66; Budagoff I, 61; Clodius, Lexicon lat.-turk.-germ. Lpzg. 1730 p. 546.

No. 57. *gligan* «sanglier» lässt sich mit Hasdeu von *grigan* ganz gut ableiten. Nun liegt aber alb. *grig* «ich schreie» (Hahn 21) näher als gr.

γρὸ (Hasdeu). Aus einem mgy. *kan* soll *gan-gan* allein als die richtige(?) Form entstanden sein (Cihac), während sie kein rum. Wörterbuch hat, und Barcianu und Pontbriant beide richtig *gligan* haben; ebenso auch Iszer.

No. 58, *gorgan* „Hügel, tumulus". Hasdeu selbst bemerkt, dass das Wort in der Moldau nicht mehr gehört wird. Das schliesst aber das einstige Vorhandensein, das mehrere Ortsnamen b e z e u g e n, durchaus nicht aus, z. B. *Gorgana* Berg in Râmnic-sărat, *Gorgănaş* Dorf Romanaţi, *Gorgan* Wald, Dâmboviţa, Muscel etc. Das persische Wort lautet auch nicht *kourkhânè* (Cihac), sondern *gûr-hâne* und heisst eigentlich «Todtenhaus, Grab», nie «Hügel». Die Laute müssten erst umgestellt werden, wenn daraus russ. *kurgan* entstanden sein soll, wie Cihac will.

No. 59. *gangur* «merle doré» leitet Hasdeu nicht unmittelbar von lat. *graculus,* sondern von der Nebenform *gagulus* (Du Cange) durch Nasalirung ab. Herr Cihac erwähnt bloss *graculus* und zieht *galgulus* = *gargur* = *gragur* = *grangur* vor, und *graur* soll aus *graculus* entstanden sein, was mir sehr unwahrscheinlich dünkt, da lat. *culus* = rum. *che* und lat. *c* auch sonst nie ausfällt; vgl. meine gutturale Tenuis Ztschr. f. rom. Phil. II, 355 ff.

No. 60. *încindere* «incendier» = lat. *incendere* streicht Herr Cihac aus dem rum. Wörterbuche. Zwar kennt es Coresi, Pslt. Ps. 77 V. 38: «şi nu *încinde* toată mâniea sa», ebenso Tordaşi, Pentat. Genes. 43. 30: «că i se *încinsése* inima către fraţiorulŭ săŭ». Aber diese sind: «neologismes, même s'ils se trouvent chez Coresi et chez d'autres traducteurs grecs» (Cihac)!

No. 61. *întort, întortare* «entêté, obstination». Dazu bemerkt Herr Cihac: «Formes et acceptions de ces mots sont incorrectes et n'existent pas.» Zufällig ist das Gegentheil der Fall, z. B. Coresi, Pslt. Ps 17, 29: «şi cu *întorţii* întoarceteveri». Spätere Psalmenübersetzungen, z. B. Blasiŭ 1764 hat an derselben Stelle das im Glossare des Hasdeu als Synonym gebrauchte Wort *îndărătnic:* «şi cu celŭ *îndărătnicŭ* te vei îndărătnici»: vgl. ausserdem Bibl. Bucureştĭ 1688, Deuteron. 32, 20; «căce nému întortu éste»; Ps. 77, 10: «rudă *întoartă* şi amărătoare»; ebenso Pslt. Blaşiŭ, Proverb. 2, 15: «cărora cărările *întoarte*», 4, 28: «şi întoarte sîntŭ céle denastânga» etc.

No. 62. *învincere* «vaincre, victoire» hat Hr. Cihac nicht im Wörterbuche. El. lat. p. 132 steht bloss die neuere Form mit *g,* während die ältere *c* an dessen Stelle hat; s. Ztschr. f. rom. Phil. II, 362.

No. 63. *jold, şold* «hanche» verweist ja Hasdeu selbst auf pol. *szoldra.*

slowak. *şoldra*, mgy. *sodar* «jambon», nur geht er noch weiter und sieht die Etymologie dieser Worte im dtsch. «Schulter».

No. 64. *jăţiŭ* «fauteuil» leitet Hasdeu mit Recht vom dtsch. «Sitz», dessen *s* ist rum. *j* wie in *glajă* = «Glas» geworden, und nicht vom tschech. *ж́édle*, asl. *sêdalo* (Cihac) abzuleiten.

No. 65. *junice* «génisse» kann nicht vom russ. nsl. *junica* (lies *ĭunitza*) trotz Cihac abgeleitet werden; denn I) nur lat. *j* wird rum. *j* (=frz. *j*) und 2) ist der Fortschritt der Lautentwickelung erst palatal *cĭ*, dann Sibilans *c* = *ţ*, s. Ztschrft. II, 369. Bei lat. *junicem* dagegen (Hasdeu) fallen diese Bedenken weg, da die Entwickelung regelmässig ist.

No. 66. *lostun* «rat». Herr Cihac kennt nur die Form *lăstun*. Polizu jedoch hat trotzdem neben *lăstun*, doch noch *loston;* ebenso Iszer, wenn auch nur in der von Cihac angegebenen Bedeutung «martinet». Woher?

No. 67. *luó, luom* für *luă, luăm* bezeichnet Herr Cihac einfach als «corrompues». Das Wort kommt aber oft in den alten Werken in dieser corrumpirten (!) Form vor, z. B. Coresi, Evang. Mat. 13, 31: «ce *luo* omul şi semână întru ágrul lui»; ib. V. 33: «ce o *luo* mularé şi o acoperé în fâină»; 24, 39: «până vine ápa şi *luo* totŭ»; Tordaşi Pent. Genes. 2, 15: «şi *luo* Domnul Dumnezeu»; ib. 2, 21: «şi déca adurmi, *luo* una de în coastele lui» etc.

No. 68. *măcĭucaş* «bourreau». Hasdeu fragt ganz berechtigt nach der Vermittelung zwischen lat. *matea* und rum. *măcĭucă*, gerade weil er sowohl die picardische, als npr. srb. pol. etc. Form kennt. Dass die Rumänen dieses Wort nicht, wie Cihac meint direkt vom ngr. ματσοῦκα haben können, geht aus dem oben zu No. 65 Bemerkten hervor; näher steht srb. *măcĭuga*.

No. 69. *măgură* «montagne». Die Etymologie des Cihac vom lat. *macula* ist in der That unmöglich (wie Hasdeu es sagt), vgl. oben zu No. 59; lat. *macula* hätte rum. *măche* ergeben. Dass man aber ein rum. Wort wohl vom alb. ableiten kann, geht aus dem unzweifelhaften Einflusse hervor, den die albanesische Sprache auf die rumänische ausgeübt hat; obzwar Herrn Cihac das Alb. für das Rum. nichts beweist. Miklosich bringt unser Wort in Verbindung mit asl. *mogyla*, bulg. *mogilă* id. Alb. Forsch. I, 19 s. v. *gomila*.

No. 70. *mal* «précipice». Herr Cihac verweist auf sein Wörterb. El. slaves. Ich will nun vorher auf Miklosich, Slav. Elem. im Rum. p. 8 und 10 verweisen, wo er alb. *mallj* und rum. *mal* behandelt.

No. 71. *mamue* «épouvantail». Herr Cihac verweist auf Grimm D. Myth.[2] 473 wo *mummel*, *mummelmann*, von Grimm behandelt wird, der

die Worte theils von einem dumpfen Klang, theils vom Wassergeist *mumel*, *mumel* ableitet. Aus welchen dieser beiden Erklärungen hat Herr Cihac den Ursprung des normann. *momon* «moine bourru» begrifflich abgeleitet? und daraus das rum.? Die Glosse des Hesychius, von Hasdeu citirt, steht viel näher. Herr Cihac weiss ja selbst dass ahd. und nhd. Einfluss in Rumänien ausgeschlossen ist. Auf ein gr. Etymon führt uns auch das rum. Verbum *a momi* «reizen, locken, verführen„. Iszer. Moldar. Wtbuch. 1822 p. 7; vgl. gr. μωμεύω „vitupero, carpo, rideo, irrideo und μῶμος «vituperator, irrisor».

No. 74. *mățele corăbieĭ* «ancre». Ist eine Pluralform. Ich möchte daher lieber *măselele corăbieĭ* «Schiffszähne» lesen; *mățele* = *mațele* = Eingeweide scheint entfernter zu liegen. Weder Cihac noch Hasdeu vergleichen dies.

No. 75. *mazăre* «pois verts». Hasdeu hat vollständig Recht es vom alb. *moδulă* (l. *modzulă*), vgl. oben zu No. 15 und No. 69, abzuleiten. Mgy. *mezei* «de champ, champêtre» (Cihac) hat nichts damit zu thun. In Bezug auf das alb. Wort vgl. dtsch. *Masern*, skr. *masura* «Lens». Pictet Orig. 1², 251, 354 ff.

No. 76. *melciŭ* «limaçon». Miklosich verleicht Lex. palaeoslov. p. 393 ganz andere Worte aus den slav. Sprachen zu asl. *mлkŭkŭ* (nicht *mĕkŭkŭ* C.) als Cihac. Das Verhältniss von pol. *maλж* zu rum. *melciŭ* bleibt noch erst zu beweisen, wenn auch letzteres mit bulg. *melčior* verwandt zu sein scheint.

No. 78. *méser* «pauvre». Sehr oft in den alten Werken. Cihac ignorirt dieses Wort in seinen El. lat., weil wie er hier bemerkt lat. *miser* nicht *méser* im Rum. geben konnte, und weil die alten Uebersetzer, griech. Mönche n i c h t - r u m ä n i s c h e Worte eingeführt hätten und für Herrn Cihac «ne peuvent faire aucunement autorité»! Zu bemerken ist nun, dass aus lat. *miser* sehr gut rum. *méser* entstehen kann: lat. *ĭ* giebt in den meisten Fällen rum. *e*, z. B. *neted* = *nĭtidus*; *negru* < niger, nigrum. fem. *négra* d. h. *neagra* nach unserer Orthographie, da Hasdeu denselben Laut *ea* durch *é* bezeichnet; *plec* = *plĭco*; *judec* = *judĭco* etc. Unter Einfluss des folgenden *e* ist das erste *e* regelmässig in *é* = *ea* übergegangen.

No. 80. *mihalț* «barbote». Hasdeu selbst hat mgy. *menyhal* verglichen und *ț* = *uț* als Deminutivsuffix gefasst. Cihac bestreitet diese Bedeutung des *-ț* und erklärt es einfach als Corruption. Nach welcher Analogie!

No. 84. *molidvu* «mélèze, pinus larix». Nebenformen sind noch: *molitvu*, *molidfu*, *molid*, *molif*. Weder Hasdeu, noch Cihac der poln. *modrzew* etc. vergleicht, scheinen die richtige Etymologie gegeben zu haben. Bevor ich meine Vermuthung mittheile, will ich vorausschicken, dass sich

oft eine tiefere Symbolik mit den rum. Pflanzennamen verbindet. Mancher Glaube und manche Sage knüpft sich an die Pflanze. So entsteht der reine Weizen aus dem herabfallenden Fleische des fest an den Kreuzesstamm geschnürten Heilands, der reine Wein aus dem Blute, das aus den Fingerspitzen fliesst. Der Sonnengott verwandelt die ihn verschmähende Blumengöttin in die Sonnenblume, die sich stets nach ihm richten muss. Aus den Thränen zweier himmlischen Turteltauben entstehen die Myrrhenblümchen. Verbascum thapsus heisst: *lumănarea Domnuluĭ* «Gotteslicht»; Eryngium campestre: *spinul draculuĭ* «Teufelsdorn», cf. klruss. *čortovo rebro*, id. de Gubernatis, Mythol. des plantes I, 7. Anmerk. 2; scabiosa succisa: *mușcatul draculuĭ* «Teufelsabbiss», s. Nork bei de Gubernatis a. a. O. p. 114, Anmerk. 2 etc. Ich bringe daher diesen Baumnamen in Verbindung mit asl. *molitva* «Gebet», gleichsam heiliger Baum, Gebetbaum (vgl. Mannhardt, Wald und Feldkulte I Register s. v. Tanne).

No. 85. *moștean* «indigène» hängt näher mit *moaște* «Reliquien», asl. *mošti*, blg. serb. id. zusammen, d. h. der seine Reliquien von alter Zeit an der Stelle hat (s. Miklosich Lex. palaeosl. 382 und Christl. Terminologie d. slav. Spr., Denkschrift d. Wien. Akad. XXIV p. 12).

No. 86. *mugur* «bourgeon». Cihac leitet dieses Wort vom lat. *muculus* ab; es müsste aber dann rum. *muche* geworden sein, vgl oben zu No. 59. 69. Nur durch alb. *mugul* (Hasdeu) kann das rum. Wort etymologisch erklärt werden.

No. 87. *mursec* «je dévore». Mit Recht trennt Hasdeu davon *mușc*. Für *mursec* ist noch eine andere alte Parallele vorhanden, Pravila Tirgoviște 1652 f. 383 «*mursecată*»; 428 «sau *mursecată*, sau de în curse».

No. 89. *nișchițel* «un petit peu» kann nicht mit Hasdeu vom lat. *nescio quantum*: *nescăt* abgeleitet werden. Cihac gibt einen begrifflichen Unterschied als Grund an, weil *je ne sais combien* nicht *fort peu* bedeuten kann. Mir scheint hier eine grössere phonologische Schwierigkeit vorzuliegen; lat. *scio* wird zum *știŭ*, aus *nescioquantum* hätte *neștăt* analog dem *neștine* aus *nescioquinam* entstehen müssen. Das Etymon von *nițel* kann auch nicht, wie Cihac meint in *mititel* gesucht werden, vielmehr ist *nițel* ebenso albanesischen Ursprunges, wie *nițică*, das beide übersehen haben, und zwar *njə tsilli* «ein wer? ein etwas», und *njə țsikə* «ein Wenig, ein Bischen, ein Weilchen» (Hahn) welches letztere dem Rum. vollständig entspricht.

No. 92. *omidă* «chenille». Cihac lässt das anl. *o* aus *a* entstehen: dann müsste es durch ein slavisches Medium gegangen sein. Die

Prothesis *a*, auch im Siebenbürgischen häufig, bleibt unverändert. Das macedorum. Wort, das Cihac citirt, lautet nicht, wie er schreibt: *unmúță* sondern σουνίντα d. h : *unjúlă*. Thunmann I, p 198, vgl. alb. *mizə* «Fliege». Camarda 116ᶠ No. 111 vergleicht gr. μῦια. Ebenso falsch schreibt Cihac an derselben Stelle: *aunpra* = *umbra*, während Th. 196: αούμπρą d. h. nach ngr. Aussprache streng genommen: *aúmbră* oder *aúbră*, da ngr. *mb* und *b* durch μπ ausgedrückt wird; das letzte Citat bei Cihac *arrandu* muss auch anders gelesen werden, da Th. 214 αρράντου d. h. *arrádu* lautet.

No 95. *pespe* «au delà de». Cihac bestreitet die Möglichkeit eines rum. *spre* aus *super*, obzwar er sich bei der Etymologie von *sprincsană* genöthigt sieht in *sprin* eine Contraction aus *super-in* anzunehmen. Ebenso konnte aus *per-super* durch Contraction rum. *pespe* entstehen, wie Hasdeu annimmt.

No. 96. *pestire* «lenteur, retard». Cihac leitet es im Gegensatze zu Hasdeu, nachdem er daraus *apestire* gemacht hat, aus dem slav. *apozditi* ab. Näher wäre ja slav. *pozdéti*, sero aliquid facere, ohne Prothesis, wenn wir dieses Wort durchaus vom Slav. ableiten müssen. Dagegen spricht nun 1) *zd* = *st* und 2) dieselbe Schwierigkeit wie bei der lat. Etymologie, slav. resp. lat. *o* = *e*; da bei Letzteren No. 1 wegfällt, ist das lat. Etym. *postire* des Hasdeu vorzuziehen.

No. 97. *pin* «pinus sylvestris» haben alle rum. Wörterbücher. Es muss also doch ein Volksausdruck sein. Auch hier macht Cihac Fehler bei den Citaten aus dem macedorum. So soll *ampore* = *arbor* sein. Thunm. p. 191 hat: άρμπορε d. h *arbore*; *viginti* soll mcdr. *jiggítzi* lauten. Th. 193 γίγγιτζι (da ngr. γ vor *i* = *j* und γγ = *ng*), *jínijtzi* oder mit rum. Orthographie *ĭinĭiți* = alb. νιζέτ d. h. *njizét* wie auch Hahn die gegische Form schreibt, tosk. *njəzét*; mcdr. *skllifură* C. Th. 196 σκλλίφουρą d. h. *scljifură*, vgl. alb. *skjúfur* «sulphur».

No. 99. *polegniță* «verglas». Hasdeu vergleicht sehr richtig serb. bulg. *poledica* vom asl. *polediti-sѧ* (Miklosich Lex. palaeosl. 613ᵃ). Was soll eine Mittelform *polevița* = *poledița* Cihac's? Wie ist *d* in *v* übergegangen?

No. 100. *porănb* «pigeon». Ist wirklich eine höchst interessante Form neben *porumb*, trotzdem sie Cihac als falsch bezeichnet. Sie zeigt uns das Schwanken der Aussprache, wie sich im Uebergange vom asl. ѫ, ѭ zu *ăn*, *un* äussert, vgl. die häufig wiederkehrende Form *ănblà* für *umblà*, lat. «ambulare» wie es heute heisst, s. Arch. istor. I, 2, 6 (1628 m.) III,

216 (1621 m.) I. 1, 93 (1636 m.) *ămblă:* ib. I, 1, 105 (1627 v.) I, I, 14 (1627 m.) I. 1, 119 (1629 *m.*) etc.

No. 101. 102 streicht Cihac als Nichtrumänisch, sondern «sont des mots *fabriqués* par le glossateur de Mr. Hasdeu.» Bis uns der Beweis erbracht ist, was durchaus nicht der Fall ist, weisen wir diese Behauptung des Cihac einfach zurück. Dasselbe gilt für No. 104.

No. 105. *rumăn* «tributaire corvéable». Cihac bemerkt dann dazu: «jamais *esclave*». Wie versteht er die Urkunde von 1610, Arch. istor. I, 1, 8 wo Tudor aus Voineşti sich verpflichtet dem Mihaĭu 7700 Aspern am St. Dimitrie zu bezahlen; im entgegengesetzten Falle: «ĭar eu să-i fiu *rumănu* ca feciorii mei şi cu toată moşiĭa mé». Heisst hier *rumăn* auch bloss *corvéable, paysan*? Bedeuten die zwei «*rumăni* anume Albul şi Nedea» die Fătu und Négoe dem Vasile (ausser einem Acker ohne *rumăn*) schenken (*dăruitu*) «şi-o delniţă bună *fără de rumănu*», Arch. I, 1. 139 (1620), auch keine Sclaven?

No. 107. *sahaidac* «flèche tatare». Zum Glück citirt Hasdeu auch noch den Metropoliten Dosofteĭu 1681, aber das genügt Herrn Cihac nicht und er streicht das Wort.

No. 111. *selbezesc* «je pâlis». Hasdeu bemerkt sehr richtig, dass die von Cihac für rum. *sarbed* beigebrachte Etymologie (El. lat. 241) vom lat. *in-sapidus* nicht haltbar sei; Aphärese von *in*, Intercalation eines *r* und Uebergang von *p* in *b*, was im rum. sonst nicht mehr vorkommt, sind die Vermittler zwischen *sarbed* und *in-sapidus*, welches nur «säuerlich, geschmacklos» und nicht *pâle* bedeutet, folglich auch nichts mit *selbezesc* zu schaffen hat. Hasdeu findet darin das passendere lat. *subalbidus*. Für den Wechseln von *u* und *e* vgl. *su*meţ und *se*meţ; vgl. auch *su*muţa und *a*muţí.

No. 112. *semuesc* «refléchir». Hasdeu selbst vergleicht schon mgy. *szám*. Cihac verweisst hier nämlich auf seine El. mgy. In Bezug auf die Infinitivendung *ui* der Verba denominativa ist zu bemerken, dass Hasdeu nicht, wie etwa aus der Darstellung des Cihac hervorgehen würde, damit unmittelbar gr. -εύω -εύειν vergleicht; vielmehr zieht er die alb. Form der 1. und 2. Conjugat. auf *-ue* zum Vergleiche heran. Für das *u* verweist er auf υ in -ε-ύ-ειν und auf slav. *v* in *kupo-v-ati* etc.

No. 116. *stăvar* «étalon». Cihac will trotz der gerechtfertigten Einwendung des Hasdeu *stavă* «jument, haras» vom asl. *stavŭ:* «articulus» ableiten; wie ist aber der Wechsel der Bedeutung zu erklären? Cihac vergleicht dazu das asl. Verbum *staviti* «stehen» und dtsch. Stute von *stehen*. Das nhdtsche Wort Stute entsteht aber nicht unmittelbar daraus, vielmehr bedeutet ahd. *diu stuot* von der Wurzel *stat:* «Gestüte,

Pferdestand» und wird erst später auf das weibliche Pferd übertragen, wie Frauenzimmer auf das Weib; Grimm Grammatik III, 327. Haben nun die Rumänen unmittelbar von *staviti* ihr *stavă* gebildet? Alb. *stáca* vermittelt leichter der Uebergang; Miklosich Sl. El. im Alb. — Alb. Forsch. I hat dies Wort gar nicht.

No. 118. *surată* «amie, compagne». Hasdeu lässt dieses Wort, unter Einfluss von slav. *posestrima*, aus *soră*, *soror*, analog der Form *fărtat* aus *frate* (cf. slav. *pobratimŭ*) entstehen. Cihac dagegen denkt an it. *camerata* fr. *camarade* welches «est beaucoup plus rapprochée *sous tous les rapports*»? Ob zwar das Wort im rum. gar nicht vorhanden ist, so muss sich doch *surată* aus *soră* «Schwester», diesem analog *sous tous les rapports!* entwickelt haben. Im slav. dagegen entsteht die Form *posestrima* wirklich wie im rum. aus *sestra*=*soror*. Ebenso verhält es sich mit *fărtat*, welches unmöglich aus *foederatus* Cihac's entstehen kann.

No. 120. *a se svii* «reculer, se défier». *svii* oder *sfii* soll nach Cihac aus asl. *stydĕti sa* «erubescere», woraus übrigens nur rum. *stidi* geworden ist (Miklos. Lex. palaeosl. 839), stammen. Hasdeu dagegen leitet *sfi* mit grösserer Wahrscheinlichkeit von asl. *sŭviti* «convolvere» ab.

No. 124 — 126 streicht Herr Cihac. Für No. 124 jedoch *tămbar* «espèce de vêtement» kann ich eine alte Parallele beibringen, wodurch die Behauptung des Cihac «n'a jamais été un mot roumain» fällt. Tordaşi, Pentat. Genes. 49. 11: «şi în sângele aoiei *tămbariulŭ* său.» Der Ursprung des Wortes ist pers. *tùmbàn*, trk.-or. *tumbàn* «caleçon», Zenker 311 u. 327; Budagoff 1, 379 «Unterkleid». Auch für die anderen beiden Worte werden sich mit der Zeit alte Beispiele finden, die deren Vorhandensein in der rum. Sprache beweisen.

No. 127. *ţol* «cilice», «habit grossier» leitet Cihac richtig von *ğul*, *čul* ab, nur ist *ğüll* arab. plur. *ğülel* und *čul* allein türk. nicht vulg. Die Vermittlung zwischen *čul* und *ţol* geschieht durch ngr. τζουλί, da sonst trk. *č* nie rum. *ţ* wird.

No. 128. *urdin* «je viens, j'accours» kann unmöglich vom asl. *uletĕti* «avolare» Cihac's, mit dem es bloss das anlautende *u* gemein hat, herkommen. *urdă* «frommage mou» wird Cihac wohl mit mgy. *orda* «süsser Käse» vergleichen. Letzteres aber steht im mgy ganz vereinzelt und eher ist ein umgekehrtes Verhältniss anzunehmen. Vgl. sbg. sächs. *orda* = rum. *urdă*, Haltrich, Idioticon 143.

No. 130. *sîmbure* «noyau» habe ich ebenfalls wie Hasdeu mit alb. *bul* «Knoten» verglichen, welches Xylander pg. 182 sv. «Knopf» wie Hahn wohl kennen, obzwar Cihac es bei Xylander nicht finden

konnte und σουμπουλ bei Hahn *soumpoul* transcribirt, vgl. oben zu No. 92. Auch Camarda hat das Wort sehr oft, so I, 77. 78 *sùmba, súmbula* II. 42 «endə *súmbula* tə jəlékutə: tra i *bottoni* della sottoveste», vgl. ib. p. 153 No. 18. Ausserdem vgl. mgy. *szem* «Korn, Körnchen, Beere», *szembor* «Rapps».

No. 131. *văduă* «veuve», vgl. dazu den Genit. *văduâi* aus der Pravila Tîrgovişte 1652 f. 703 «deci Maria sora *văduâi*» und plur. *văduo*, Tord. Pent. Exod. 22, 23 «şi vorŭ fi muerile voastre *văduo*.»

No. 133. *zăgan* «un grand vautour». Hasdeu behauptet es sei orientalischen Ursprunges. Dazu fügt Cihac trk. *zagan*, ngr. ζαγάνος DC. hinzu. Das Wort ist pers. *zagan*, trk. *zagnus* und trk-or. *zuganus*, Zenker 480ᵃ, vgl. pers. *zâg* «Elster, Nebelkrähe», Budagoff I, 602, s. auch Pott, Etym. Forsch. II², 1 p. 810, der ζαγάνος = vultur percnopterus (ganz wie rum. *zagan*) übersetzt.

No. 134. *zechie* «sarrau». Hasdeu gibt die Ableitung vom lat. *setula* bloss als Hypothese. Vgl. zu *zechie* siebenbürg.-sächs. *säke* «grobwollener Ueberrock», mhdtsch. *Sage : sagulum* (cf. asl. *sukno*), Schuller, Beiträge zu einem sbg. sächs. Wtb. p. 57, und Haltrich, Idioticon p. 100. Letzterer vergleicht auch mgy. *zeke*, aber das sächs. scheint zwischen mgy. «Waffenkleid» und rum. «sarrau» zu vermitteln.

S. 180 behauptet Cihac: «*orĭ* ne vient pas et ne peut venir du lat. *vel* par une ancienne forme roumaine *vare* qui n'existe que dans l'imagination de Mr. Hasdeu». Wenn ich auch die erste Hälfte des Satzes zugebe, muss ich doch die zweite durchaus bestreiten; *vare* und zwar *vare-cine, vare-ce*, heute *óre-cine, óre-ce* erscheint in den ältesten Urkunden. So bei Venelin, Vlachobolgarskiia gramaty p. 118 1467 aus Gherghiţă, p. 122, 1480 Bucureştĭ, p. 125, 1483 Tîrgovişte, p. 129, 1491 Bucur., p. 133, 1499 Trgv., p. 151, 1531 Buc., p. 203, 209, 234, 239, 251, 329 etc. vgl. Cărare pe scurt 1685 f. 9ᵃ: «sau *vare ce* faceţ»; f. 13ᵃ: *vare în ce* chip tu nu crezi cuvintele tuturora» etc. Hiermit fällt die Etymologie des Cihac, der in *orĭ* lat. *hora* wiedererkennt. Woher aber *vare*?

In Bezug auf die weitere Ausführung des Cihac, der *o* theils aus un-*a*, theils aus illam-la-*a*, vrea-va-*a* und are-*a* enstehen lässt, ist zu bemerken, das lat. *a* im rum. nur durch slavisches Medium zu *o* wird, sonst bleibt lat. unverändert, resp. = *ă*.

Pag. 182. *auă:* «uva». Cihac behauptet: «n'a jamais été (du moins en tant que l'on puisse le prouver) un mot dacoroman»; vgl. dazu das

zu No. 124 citirte Beispiel aus Tord. Pentat. Genes. 42. 11 »sângele *aoiei* = sanguis uvae«.

Ich schliesse meine Bemerkungen, indem ich zu gleicher Zeit den von Cihac in der besprochenen Recension angeschlagenen scharfen Ton bedauere. Eine objectivere Behandlung würde viel leichter dazu beitragen, die Zahl der noch nicht aufgehellten rum. Elemente zu verringern, die von so grosser Bedeutung sowohl für die Geschichte als auch für die Culturgeschichte der südöstlichen Völker Europa's sind. In ihnen spiegelt sich am klarsten der Einfluss, den diese Völker wechselseitig auf einander ausgeübt haben. Die Entwickelung und Consolidirung des Staatslebens, die Verbreitung des Christenthums, wie auch Einführung wichtiger Pflanzen, Handwerke und Künste, alles lässt sich am besten erkennen durch die technischen Ausdrücke, die noch heute dafür im Gebrauch sind. Ich habe meist diese Resultate im Auge gehabt, wenn ich die Arbeit des Cihac einer genauen Untersuchung unterworfen habe. Natürlich musste die Lautgeschichte der rum. Sprache in zweifelhaften Fällen über die Richtigkeit oder Möglichkeit einer Etymologie einzig und allein entscheiden.

ADDENDA ET CORRIGENDA

I. LA SCHUCHARDT.

1. Pag. 60, rîndurile 16—24 se suprimă, din causa celor ḑise de Schuchardt **a** pag. X, rîndurile 23—28.

2. Intrégа pagină 190 trebuĭ modificată în sensul observaţiuniĭ luĭ Schuchardt **dela** pag. XIV, rîndurile 22—9. Prin acésta însă remâne intactă etimologia, pe **care** am propus'o noĭ pentru cuvintele *mânḑ*, *brânḑă* şi *maḑăre*. Cfr. Miklo**sich**, *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 23. Trebuĭ să **maĭ** adaugâm ce-va despre *brânḑă* în speciă. Caix, *Studi di etimologia ita**liana** e romanza*, Firenze, 1878, p. 145 No. 507 (cfr. ibid. p. 206), aduce **italianul** dialectic *sbrinze* «specie di formaggio». Cuvîntul a străbătut în **Italia** prin Dalmaţia, unde în documentele din secolul XIV *brânḑa* figurézā **anume** ca un product al activităţiĭ r o m â n e. Veḑĭ C. Jireček, *Die Wla**chen** und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa*, Prag, 1879, p. 10 : «*b r e n ç e*» = «caseus v l a c h i s c u s» între 1356—1381.

3. Pag. 250, la rîndul 2, am puté adăuga după Schuchardt (pag. XV), că 'n **dialectele** sarde, italiane dela nord şi dela sud, precum şi în cele provenţale, **există** o deosebire între «*r* dur» şi «*r* móle», Schuchardt totuşĭ a scăpat din **vedere**, că noĭ vorbim numaĭ despre i n i ţ i a l u l «*r* dur», pe care — **afară** de Românĭ şi Albanesĭ — nu'l cunóscem în Europa decât la Spaniolĭ **şi la** Bascĭ, póte însă şi la vechiĭ Grecĭ în *ῥ* faţă cu *ρ*.

4. Nedomerirea luĭ Schuchardt la pag. XV—XVI despre originea genitivo-**dativuluĭ** femeiesc la Românĭ se limpeḑesce, ne permitem a o crede, prin cele **spuse** de noĭ în tomul II pag. 641-4.

5. Tot în tomul II, în *Notanda* la maĭ tóte texturile, se lămuresce cestiunea **vocaleĭ** irraţionale (svarabhakti) în limba română, maĭ ales după licuidă şi după **nasală**, înlăturându-se ast-fel îndoĭala cea provisoriă a luĭ Schuchardt dela **pag**. XV.

6. Pag. 274 mănţinem N-rul 43 contra obiecţiunilor luĭ Schuchardt dela **pag**. XIX—XX. Modificâm totuşĭ pasagĭul relativ la limba maghĭară, şi anume **în** loc de : «*kutya* (căţea), de óră-ce din acesta nu s'ar puté trage decât forma **cea** femeéscă, pe când în limba albanesă etc.» să se pună : «*kutya* (câne), «**de** óră-ce maghĭarul *ty*, pronunţat aprópe ca *kĭ*, nu trece la Românĭ în *t*. «**In** limba albanesă etc.» — Cfr. tomul II p. 184 şi 734.— Orĭ-cum ar fi, este fórte

seriósă întrebarea luĭ Schuchardt (p. XX): «de ce *a* din albanesul *kat* care a trecut ca *o* în *cotoiu* și ca *ă* în *cățel*?» *Cotoiu* cu *o* lîngă *cătușa* cu *ă* [illegible] o analogiă suficiinte, de vreme ce în *cotoiu* este asimilațiunea vocalică regresivă: nicĭ o asimilațiune însă nu se vede în *motan* lîngă *mâța*.

7. Tot ce dice Schuchardt la pag. XXIV contra *aciuare*=*acquiere* (pag. 2[illegible] No. 2) se înlătură prin existința formeĭ *aciu*, *aciere*; Molnar, *Deutsch-wallachische Sprachlehre*, Wien, 1788, p. 256: «ачїю, ruhen, abstehen». *Aciuare* către *aciere* este dară întocmaĭ ca *nascère* către *nàscere*. In Omiliarul luĭ Coresi acest cuvînt ne întîmpină sub doă forme: *a aciua* și *a aci*: [illegible] лєвтъ оуидє нинн капвлъ съ-шъ л ч в w (signat. XXII p. 10), și: чєи чє лчиїа нии аці кнтж (sign. XXXII p. 16). *Acire* se referă către *aciere*=lat. *acquiere* ca *sorbire* către *sórbere* = *sorbère*. Avem dară peste tot treĭ forme: *aci*, *aciuare* și *aciere*.

8. Schuchardt are dreptate la pag. XXIV în privința cuvintelor *dichis* și *nélta*. Renunțăm la etimologiele, pe carĭ le-am propus la pag. 276 No. 5[illegible] fără a găsi totușĭ altele maĭ bune.

9. Mănținem cele dise la pag. 273 No. 35 și p. 288 No. 104 despre posibilitatea fonetică la Românĭ de a trece *rì* în *rș*. Obiecțiunea luĭ Schuchardt la pag. XXV este: «Wenn nun aber auch *rș* aus *rj* enstehen könnte, so würden wir doch nicht *certu*, *cerșut*, *cerșură*, sondern *cers*, *certu*, *cerut* erwarten: wie käme denn *i* in diese beiden letzten Formen?» Eĭ bine, s'a introdus în perfectul *cerșut*=*certut*, *cerșură*=*certură* întocmaĭ ca în *credut*= credut» fața cu ital. *creduto*, *crezură*= credură» etc.: același *i* a putut [illegible] o-dată să nu figureze în presinte, ba chĭar să dispară de acolo, ca în *[illegible]*= lat. *video*, de unde ar trebui numaĭ *vediu* - *vez*, pe când la noĭ [illegible] nu există nicăirĭ în vechile texturĭ, introducèndu-se maĭ târdiu prin analogiă cu perfectul. Și în *certu* însă *i* s'a introdus, dar a avut [illegible] forma poporană *ceau*, deși pote să fi existat și *cerșu*.

10. Schuchardt la pag. XXVI derivă pe *salbed* din *exalbidus* maĭ bine decât din *subalbidus* (pag. 301 No. 161), observând că: «silaba *ub* n'ar fi putut să dispară cu desăvîrșire». Are dreptate. Silaba *ub*- trebuĭa să devină [illegible] *cot*=*cubitus*, *nor*=it. *nuvolo*=lat. *nub*- etc. Din *subalbidus* vom avé dară [illegible] *bed*, diftongit apoĭ prin acțiunea accentuluĭ în *soalbed*, de unde simplul [illegible] cu *a* din *oa* ca în *afară* din *afoara*=*adforas*. Prin urmare, noĭ nu renunțăm la etimologia propusă. Din *exalbidus* însă, prin forma metatetică *exabldus* [illegible] p. 418: *tenebricum*=*tebnericum*=*tunerec*), ar fi putut să derive al nostru [illegible] *bred*, dacă s'ar explica numaĭ *ș*- din *s*=*ex* fără *i*, căcĭ analogia *șórece*= *soricem* nu ajunge. In orĭ-ce cas, *șubred* — ca tóte cuvintele române cu sufixul -*idus* — este de o proveninţă latină necontestabilă. Numaĭ doră [illegible] hac (Dict. II p. 394) póte să'l identifice cu *șuchĭat* și să le apropie ambele [illegible] polonul *szczupły*!

11. Tóte câte dice Schuchardt la pag. XI—XII despre valorea fonică a [illegible] provin din aceĭa că nu ĭ-a fost cunoscută atuncĭ cronica luĭ Moxa, [illegible] în partea III a volumuluĭ I, și anume pag. 111—12 No. 6. Cât privesce [illegible] tesa'ĭ dela pag. XI, că ѫ ar fi «eine Abart des ѫ», contra luĭ Miklosich [illegible] vede în ѫ «eine Umformung des ж», apoĭ Schuchardt are dreptate [illegible]

nuéla luĭ concordând pe deplin cu o observaţiune veche, dar fórte remarcabilă, a gramaticuluĭ bănăţén Diaconovicĭ Loga, *Gramatica românéscă*, Buda. 1822. p. 19: «Acest ⱥ este atâta cât н, care dintru început se scriea «pentru scurtare d'asupra luĭ ĭ, după acela lăsară de a maĭ scrie н, fără «numaĭ trăsura cea curmezişe d'asupra luĭ ĭ, o puneaŭ: ĭ, şi făcêndu'o maĭ «strîmbă se formă ⱥ, şi aşa eşi literă nouă». Tocmaĭ acésta a fost şi părerea nóstră. Ea se împacă d'o potrivă cu paleografia şi cu fisiologia sunetuluĭ. In orĭ-ce cas, ⱥ este o varietate vocalo-consonantică de sunet nasal. Cumcă limba română cunósce saŭ cunoscea, în adevĕr, cel puţin doă varietăţĭ de n, o confirmă chiar cela ce ḑice însuşĭ Schuchardt la pag. XIII despre *n=nn*. *lugu=lungu*, *uchiu=unchiu* etc. faţă cu *unnuii*. *annume*. *Annrăci* etc.: «um die Lautbarkeit des *n* ganz sicher zu stellen», adecă pentru a distinge pe un «*n* fórte» de un «*n* slab».

12. La pag. XIII Schuchardt a observat fórte bine. că pe pag. 230 *h* in *cătahful* nu este de acelaşĭ origine cu *h* în *piahtră* etc. In adevĕr, dându-se doă forme coexistinţĭ *vătaful* şi *vătahul*, a treia formă *vătahful* este un simplu s y l l e x i s. despre care vedĭ tomul II, pag. 15. 218. 240.

13. La pag. 304 No. 175 să se ĭea în consideraţiune cele ḑise de Schuchardt la pag. XXI: «. . . so denke ich doch, dass einige Wörter erst in späterer «Zeit aus dem Albanischen in's Rumänische eingedrungen seien. Dahin «möchte ich *traistă (traistră, taistra, trastur)*, *drasta*, *straiţă (straistă)=trastă (trase)*, *draştă*, *streiţa* rechnen: denn ist es glaublich. dass eine Wort«form *staristra* auf zwei voneinander unabhängigen Gebieten in so ganz «analoger Weise fortgewuchert habe?» Las ca alţiĭ să decidă.

14. Atât etimologia mea *auă=oauă* la pag. 268 No. 11, precum şi observaţiunile corespondinţĭ ale luĭ Schuchardt la pag. XVII, se desfiinţéză prin acea împregĭurare că *auă* se accentă pe *u*, ca şi pînă astăḑĭ la Macedo-românĭ: *aúă*, nu *áuă*, după cum ar trebui să fie în ipotesa *auă=oáuă*. Aşa dară *a* în *aúă*=lat. *uva* este un simplu prefix, ca şi 'n macedo-românul *aúmbră* =lat. *umbra*.

15. Schuchardt greşesce la pag. XXIX, când ḑice că la Daco-românĭ se accentéză *văduvă*, ĭar la Macedo-românĭ *vèduă*. Şi la noĭ acest cuvînt pórtă accentul pe prima silabă. Tocmaĭ acésta însă dovedesce, că el derivă din latinul *vidua* şi n'are a face cu slavicul *vĭdòva*.

16. La pag. 267 No. 1 să se aĭbe în vedere opiniunea luĭ Schuchardt dela pag. XXIX, deşi *acept* din *aştept* prin «Umstellung des *şt* zu *tş*» pe noĭ nu ne convinge.

17. La observaţiunea luĭ Schuchardt, pag. XIX, despre cuvîntul *măgură*: «die «Wanderung des Wortes in's Czechische befremdet mich; wie steht es mit «dem von Cihac angeführten pol. *magora*?» — respunde noul tractat al luĭ Miklosich: *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, p. 21: «*magura*, Name «für Berge, die durch tiefe Einschnitte von der eigentlichen Gebirgskette wie «getrennt scheinen: dieser Name ist durch ganz Galizien verbreitet und offen«bar auch auf Vermittlung der Rumunen zurückzuführen etc.»: cfr. tot acolo p. 23.

18. Despre *găócă* saŭ *ghióca* (pag. 275 No. 50) constatàm diverginţa luĭ Schuchardt la pag. XXI, dar n'o vedem destul de peremtoriă, şi maĭ ales destul de clară, pentru a ne face să renunţâm la propria nóstră etimologiă.

19. La cuvîntul *bosnat* (pag. 271 No. 23) alătură cele ḑise de Schuchardt la pag. XXIII. Veḑĭ şi Caix, op. cit. p. 93 No. 241.

20. La pag. XXV Schuchardt susţine contra nóstră (pag. 284 No. 83) posibilitatea derivaţiuniĭ *gurguĭu*=*gurgulio*, aducênd ca exemple: *drac*=*draco*, *om*=*homo*, *sóră*=*soror*, *rece*=*recens* şi *şérpe*=*serpens*. Tóte acestea nu dovedesc nemic, chĭar dacă *drac* ar veni d'a-dreptul din latinul *draco*, ĭar nu din grecul δράκων. In adevĕr, ar trebui măcar o singură analogiă de sufixul latin *-io-iónem* trecut la Românĭ în *-iu*, şi o asemenea nu există.

21. La pag. 296 No. 133, despre *omuşor* «luette», «uvula», noĭ am observat: «trebuĭ să fie resultatul uneĭ etimologie poporane». Schuchardt, pag. XXIX, ne întrébă cu drept cuvînt: «de ce trebuĭ să fie?» Ceĭa-ce ne îndemnase a o spune, este forma transilvană *unşor*: «оунишѡрꙋл, das Zäpflein» în Molnar, ed. 1788, p. 363, de unde a trecut în Nemnich, *Allgemeines Polyglotten-Lexicon der Natur-geschichte*, Hamburg. 1793, t. 3, p. 1535. *Unşor* ni se părea a fi forma cea organică, de unde apoĭ *omuşor* prin etimologiă poporană dela *om*. Acuma însă ne încredinţâm că *unşor* nu este decât o coruptiune din *omuşor*, căcĭ albanesce acéstă parte a corpuluĭ se chĭamă de asemenea *njeridh*, deminutiv dela *njeri* «om» (Hahn, *Alban. Studien*, Lex. p. 87). Acéstă întâlnire semasiologică între Românĭ şi Albanesĭ este cu atât maĭ preţiósă, cu cât nu se găsesce pe aĭurĭ. La alte popóre vedem *uvula*=«struguşor», *campanilla*=«clopoţel», *Zäpfchen*=«dopuşor», *Iazyczok*=«limbuţă» etc., dar nicăirĭ «omuşor».

22. Pentru *măruntaĭe*, judece alţiĭ, dacă avem noĭ dreptate la pag. 277 No 56, orĭ Schuchardt la pag. XXIX. Cfr. pag. 435 litt. *dd*. Noĭ măuţinem cele ḑise fără nicĭ o modificare.

23. La cele despre *mestécăn* la pag. 293 No. 118, să se alăture propunerea luĭ Schuchardt dela pag. XXXII. Noĭ persistâm a preferi derivaţiunea dela *mastico* decât dela *mastix*, de vreme ce *mastico* a trecut la Românĭ în *mestec*, pe când de *mastix* n'a remas la noĭ nicĭ o urmă, ba încă vorba nu era poporana nicĭ la Romanĭ.

24. La cuvîntul чичє=ital. *quici*, pag. 221, să se adauge reserva făcută de Schuchardt la pag. XXXII.

25. La *femee*=lat. *feminea*, pag. 279 No. 61, pe lîngă serbul жєнскა a se maĭ adăuga, după Schuchardt, pag. XXXII, analogia germană *Mensch* om=literalmente «omenesc».

26. In privinţa cuvîntuluĭ *acióe*=ital. *acciajo* (pag. 273 No. 36) nu pré înţelegem, pentru ce Schuchardt la pag. XXXII ne întrébă: «wie erklärt sich *ó*=*a*?» Nu este acĭ *ó*=*a*, ci este *cioa*=*cia*, cu parasiticul *o*=*u* după *c*, întocmaĭ ca maĭ sus la No. 7 în *acĭua*=*acie*=*acquiere*. Să se observe în tomul II pag. 235 No. 47 forma чюап.

27. La pag. 304 No. 172 să se alăture interesanta observaţiune a luĭ Schuchardt dela pag. XXVIII, unde în forma *şase* în loc de *şéi*=ital. *sei* bănuesce o influinţă ante-romană, comparând albanesul *ghiaştă*.

28. La pag. 111 nota 2, observaţiunea nóstră despre *spre*=*super* să se îndrepteze după Schuchardt, pag. XXVI.

29. Mănţinem întrégă nota dela pag. 153 despre originea pronumeluĭ român numeric *o* şi a celuĭ personal *o* din radicala pronominală ario-europeă *va*. O mănţinem, deşi am citit cu multă plăcere laboriósa argumentaţiune a luĭ Schuchardt dela pag. XXXIII—XL, ba chiar tocmaĭ pentru că am citit'o; căcĭ dacă n'a fost în stare un spirit atât de solid şi atât de metodic ca al luĭ Schuchardt de a demonstra posibilitatea originiĭ luĭ *o* din *una* şi a luĭ *o* din *illa*, apoĭ negreşit n'o va maĭ demonstra altul. Singura obiecţiune ce ne face Schuchardt la *o*=*va* este: «es wäre höchst befremdlich, wenn die feminina *o* hinsichtlich ihres Ursprungs nicht zu den Masculinen *lu*, *un* gehörten.» Nu e maĭ de mirare, decât fenomenul că casul italian oblic *ci*=*ecce-hic* este cu totul de o altă origine decât nominativul seŭ *noi*=*nos*. Diferinţa casuluĭ oblic *o*=*va* de nominativul seŭ *ea*=*illa* nu e de loc maĭ surprindĕtóre. Linguistica ne oferă în acéstă privinţă, fără ca să maĭ vorbim despre adjective şi verburĭ aşa numite defective, nesce specimene mult maĭ curióse. Sanscritul *asau* «ille» face la neutru *adah* «illud» şi la acusativ *amum* «illum». Se va găsi óre vre-un linguist, care să pretindă că *asau*, *adah* şi *amum* derivă din aceiaşĭ rădăcină, fiind-că «es wäre höchst befremdlich» ca acusativul şi neutrul «hinsichtlich ihres Ursprunges» să se despartă de nominativul lor saŭ de masculin? In fond nu există dară nicĭ o obiecţiune contra etimologieĭ nóstre. Să vedem însă, dacă tot aşa se póte dice despre teoria opusă. Pentru *o* din *una*, Schuchardt declară el-însuşĭ la pag. XXXIII, că 'n limba română: «wir haben zwar keinen andern ganz entsprechenden Fall.» Pentru *o* din *illa*, pe de altă parte, el admite o trecere intermediară a luĭ *illa* în *uă*, de unde apoĭ *o*; dar aduce analogie de *uă*=*illa* numaĭ la finea cuvîntuluĭ, «im Auslaut», şi nicĭ o singură analogiă la începutul cuvîntuluĭ, «im Anlaut», adecă acolo unde era dator s'o aducă. La începutul cuvîntuluĭ Schuchardt găsesce şi el pe *o* numaĭ din *va*, ajungênd prin urmare, cu voe saŭ fără voe, tocmaĭ la etimologia propusă de noĭ. Maĭ repetăm dară, românul *o*, fie ca pronume numeric, fie ca cel personal, nu póte veni decât dintr'un *va*. Iniţialul *v-* s'a şi conservat în dialectul istriano-român, unde se dice *vo* în loc de *o*, după cum o constată iarăşĭ însuşĭ Schuchardt. Către cele spuse în notă la pag. 153, vom maĭ adăuga numaĭ dóră formele albanese derivate din *va*, pe carĭ vedi-le în tomul II pag. 644.

30. Contra opiniuniĭ nóstre actuale la pag. 163 despre desvoltarea logică a luĭ *codru* «bucată» din *codru* «munte» şi «pădure», Schuchardt îmbrăţişéză la pag. XLI separaţiunea etimologică a ambelor cuvinte, pe care o propusesem noĭ altă dată în *Istoria critica a Românilor*, t. 2. p. 65. Tot aşa îĭ place maĭ bine, la pag. XXIII, în locul etimologieĭ nóstre actuale a cuvîntuluĭ *bardă* (pag. 269 No. 14) acela pe care o indicasem noĭ unde-va tot în *Istoria critică*: *bardă*=alban. *bardh* «alb». Nu ne pronunţăm asupra acestor preferinţe pentru ale nóstre *olim*. Este forte interesantă însă, în orĭ-ce cas, ipotesa propriă a luĭ Schuchardt, în ce mod anume latinul *ardea* ar fi putut deveni *bardă*=*bardea* la Românĭ şi *garza*=*gardea* la Spanioli. Cât despre noĭ, mănţinem opiniunea nóstră actuală despre *codru* şi *bardă*. Pentru *codru* «munte», ctr. tomul II p. 198 No. 31.

31. La pag. 293 No. 121, în privinţa cuvîntuluĭ *mocan*, asupra observaţiuniĭ luĭ Schuchardt dela pag. XXIII că se află şi la Ungurĭ în *mokány*, respundem că maĭ curând va fi trecut dela Românĭ la Ungurĭ decât vice-versa, căcĭ maghĭarul *mokány* ar fi devenit la noĭ *mocaîu*, cu ĭ=*ny* ca în *caîe*=ung. *kánya*, *Arieş*=*Aranyos* etc., pe când Unguriĭ, din contra, prefac pe românul *an* în *ány*: *bány*=*ban*, *limány*=*liman*, *tokány*=*tocană*, *kerlány*=*cărlan*. vedĭ Edelspacher, *Rumun elemek a magyar nyelvben* în *Nyelvtudományi közlemények*, t. 12 (1875), p. 96 etc.

32. Opiniunea luĭ Schuchardt, pag. 292 No. 113 şi p. XXII, despre latinul *murex*=zend. *mûraka* nu se póte susţine, căcĭ prototipul latin este *musex*. cfr. gr. μύαξ=μύσαξ.

33. La pag. 306 No. 182, despre *ţărmure*, alătură observaţiunile luĭ Schuchardt dela pag. XXVI.

34. La pag. 294 No. 127, pe cât timp există lătinesce 2 forme: *morsico* şi *mordico*, precum şi romănesce érăşĭ 2: *mursec* şi *muşc*, *mursec* nu póte fi decât din *morsico*, şi prin urmare *muşc* trebuĭ să fie din *mordico*. Obiecţiunea luĭ Schuchardt dela pag. XXVI alunecă peste acéstă dilemă. Crede óre Schuchardt că *mursec* şi *muşc* derivă ambele din *morsico*? El n'o spune.

II. LA BARIŢ.

35. La pag. XLIX d. Bariţ dice: «... conclusiunile filologice, aplicabile «la limba nóstră modernă, trase de însuşĭ autorul etc.» Noĭ nu numaĭ n'am tras asemenĭ conclusiunĭ, dar nicĭ că le vom trage vre-odată. Am studiat vechile texturĭ române pentru ele-inseşĭ, după cum se studiază vechĭa istoriă pentru ea-însăşĭ, după cum se studiază vechile ruine pentru ele-înseşĭ, ĭar nu pentru a aplica tóte acestea la actualitate. Cu alte cuvinte, am avut în vedere adevĕrul obiectiv, ĭar nicĭ de cum o tendinţă subiectivă. Dela un archeolog, care constată prin lungĭ şi laboriόse cercetărĭ traĭul omuluĭ primitiv, d. Bariţ va pretinde el óre aplicarea aceleĭ fase firescĭ a culturei cătră actualitate?

36. La pag. L, vorbind despre totalitatea texturilor publicate în tomul I. d. Bariţ dice: «pină când nu mi se va demonstra în aceste cestiunĭ contrariul. «eŭ voiŭ persiste în credinţa mea, ca aceĭ preoţĭ şi logofeţĭ, ca autorĭ de acte «originale, aŭ fost străinĭ, bună-óră cum a fost călugĕrul Moxa, Grec dela «Chio.» De unde óre luat'a veneratul nostru coleg, că Olténul Moxa a fost «Grec dela Chio»? Bĭetul călugĕr nicĭ nu sciea măcar grecesce. Tóte fântînele sale aŭ fost slavice, maĭ cu sémă serbe, după cum vedĭ la pag. 340—41. Afirmaţiunea cea greşită a d-luĭ Bariţ s'a repetat fără control de cătră d. Cihac în *Romanische Studien*, t. 4 p. 142: «moine grec Michel Moxa de l'île de Chio»; dela d. Cihac însă nemic nu ne póte surprinde. Ne adresăm acĭ numaĭ la d. Bariţ. Când se publică patru-decĭ de texturĭ, provenite dela autorĭ diferiţĭ din localităţĭ diferite, şi când aceste localităţĭ sînt române, precum şi aceĭ autorĭ scriŭ romănesce, ba încă pórtă nesce numĭ ca Druţea, Néncĭul, Pătraşco Păturniche, Nan, Tiful, Stana etc., atuncĭ orĭ-cine susţine neromânismul lor este dator a-şĭ demonstra el aserţiunea, dacă nu prin probe biografice, cel puţin prin óre-carĭ indicĭ filologice seriόse, arătându-ne, de exemplu, că particularităţile linguistice cutare saŭ cutare sînt grecisme orĭ

slavisme. Nicĭ un singur asemenea indice, absolutamente n i c ĭ u n u l, nu ni s'a dat de d. Bariţ. Din contra, la pagina LI, d-sa constată că aceĭ «preoţĭ şi logofeţĭ» scrieaŭ mereŭ pe *u* în códa cuvintelor: *fostu, luatu* etc., ceĭa-ce — negreşit — dela Grecĭ şi dela Slavĭ nu puteaŭ să înveţe.

37. La acelaşĭ pag. L, d. Bariţ observă: «ceĭa ce însă eŭ nu vĕd, este că «scriitoriĭ din acele timpurĭ şĭ-ar fi dat silinţa de a scrie întocmaĭ pronunciaţiu-«nea poporuluĭ, pentru că nu-mĭ pot explica, cum se întâmplă, că acelaşĭ «scriitor, în acelaşĭ loc, în acelaşĭ document, scrie aceleaşĭ cuvinte în doă-«treĭ modurĭ.» Tocmaĭ argumentul d-luĭ Bariţ este o armă contra d-sale. O pronunciaţiune perfectamente uniformă a unuĭa şi aceluĭaşĭ sunet, o p e t r i f i c a r e f o n e t i c ă, nu se află nu numaĭ în acelaşĭ localitate, dar niciĭ chiar la acelaşĭ individ. D. Bariţ el-insuşĭ nu pronunţă tot-d'a-una d'o potrivă. Fie-care sunet şovăesce între maĭ multe nuanţe, adesea abia perceptibile, dar fórte reale. Tocmaĭ acésta este raţiunea ceĭa maĭ puternică în favórea u-neĭ ortografie maĭ mult saŭ maĭ puţin etimologice, căcĭ fonetismul cade în di-verginţă: pe de o parte, el nu p ó t e fi u n i f o r m; pe de alta, el ar cere un numĕr îndecit şi insutit de litere p e n t r u a e x p r i m e t ó t e n u a n ţ e l e. Acela care scrica *den* şi *din* saŭ *loco* şi *lucu* în acelaşĭ document, ne probéză prin acésta că poporul nu pronunţa un *e* saŭ *i*, un *o* saŭ *u*, ci un sunet nuanţat. Un asemenea «preut saŭ logofĕt», orĭ-ce ar dice d. Bariţ, «şĭ-a dat silinţa de a scrie întocmaĭ pronunciaţiunea poporuluĭ». Acéstă pronunciaţiune a poporu-luĭ» n'ar fi fost credincios oglindita numaĭ doră printr'o scriere uniformă. Cfr. în astă privinţă despre limba spaniólă in Michaëlis, *Studien zur romanischen Wortschöpfung*, Leipzig, 1876, p. 15. Să nu uĭte veneratul nostru coleg, că pe linguist îl interesă maĭ pe sus de tóte, ba chĭar exclusivamente, nu starea c u l t u r a l ă, ci acea n a t u r a l ă a limbeĭ. Un linguist nu va dice nicĭ o dată ceĭa-ce ne spune d. Bariţ la aceiaşĭ pag. L: «vĕd şi eŭ că bătrîniĭ noştri «de înainte cu 330, chĭar şi numaĭ cu 280 de anĭ, eraŭ lipsiţĭ de orĭ-ce «cultură ortografică, saŭ şi maĭ pre sus, eĭ nu aveaŭ conscĭinţa legilor limbeĭ «nóstre, precum nu o aŭ pruncíĭ, şi că nu cunosceaŭ gramatica şi dicţionarul «eĭ nicĭ din nume, când ele nicĭ că existaŭ pe acest pămînt». Pentru un linguist, o limbă fără dicţionar şi fără gramatică, adecă fără materiă şi fără formă, este o imposibilitate. Gramatica şi dicţionarul uneĭ limbe nu se i n-v e n t é z ă, ci numaĭ se a d u n ă din gura poporuluĭ, se adună aşa cum sînt, căcĭ ele există din însuşĭ momentul în care se nasce o limbă. Nu este sciinţific nicĭ chĭar despreţul d-luĭ Bariţ pentru limba pruncilor». Ca să se convingă despre marea importanţă a acesteĭ limbe în studiul legilor desvol-tăriĭ limbeĭ umane în genere, atragem atenţiunea veneratuluĭ nostru coleg asupra ultimeĭ lucrărĭ a ilustruluĭ Egger: *Observations et réflexions sur le développement de l'intelligence et du langage des enfants*, Paris, 1879.

38. La pag. LII d. Bariţ a comis o scăpare din vedere curat paleografică. Mi-rându-se că în acelaşĭ document se scrie «*Tudoru* cu *u* şi *Simion* fără *u*» etc., d-sa n'a observat, că 'n tóte texturile în genere finalul *u* nu se însemnéză a-colo unde ultima consónă se scrie d'asupra rîndului. Cfr. pag. 1.

III. LA GASTER.

39. La pag. LVIII No. 2, dacă d. Gaster îşĭ va aduce aminte că *creţ* există în tóte provinciele daco-române, ba dela noĭ a trecut şi la Serbiĭ din Banat (крецав «kraus», crispus», Karadzić, Lexic. p. 301), d-sa va renunţa de si-

gur la derivaţiunea acestuĭ cuvînt dela Saşĭ. La cele ḑise de noĭ despre *creţ*=*crispus* (pag. 111) a se adăuga observaţiunea luĭ Schuchardt dela pag. XXVI.

40. La pag. LVIII No. 18 ambele ipotese ale d-luĭ Gaster despre cuvîntul *zestre*, date cu multă reservă, trebuĭ înlăturate. Noĭ din parte-ne ne-am abţinut pînă acum de a propune o etimologiă a cuvîntuluĭ *zestre*, căcĭ stâm la îndoélă între doă căĭ, ademenitóre aprópe în aceĭaşĭ mĕsură. *Zestre*, astăḑĭ singular, este în realitate un plural. In vechile tipăriture române, în Pravila luĭ Mateĭu Basarab, în aceĭa a luĭ Vasile Lupul etc., se întrebuinţéză maĭ ales pluralul ꙁѣстреле, nearticulat: ꙁѣстре, de ex. în *Indreptarea legii*, Tîrgovişte, 1652, f. 209 retro: нꙋ ва лꙋа немика дєꙟтр'ачѣле ꙁѣстре. Singularul organic cată să fi fost *zéstră*, deşi întrebuinţarea aprópe exclusivă a pluraluluĭ s'a resfrânt asupra singularuluĭ deja în vechile texturĭ, cfr. ibidem ꙁѣстрѣ еи, în loc de: ꙁѣстра. La Rucăr, în munţiĭ Ţereĭ Românescĭ, covórele şi ştergarele, ce se daŭ în zestre fetelor şi carĭ generalmente sînt suspense pe păreţĭ, se chĭamă *zăvéstră*, dela slav. завѣса, завѣсъ «aulaeum», завѣсити «obtendere». De aci prin contracţiune *zăvéstră* = *zéstră*. Dar tot aşa de bine *zéstră* ar puté deriva din lat. *dextra*, cu *ze-*=*de-* ca în *zeŭ*=*deus* (cfr. la pag. 41 forma: зиестрѣ). Pluralul *dextrae*, literalmente «mânele drepte», însemna la Romanĭ un fel de «donaţiune», un «dar», de ex. în Tacit, Hist. I. 54: «miserat dona legionibus d e x t r a s», saŭ ibid. II. 8: «Centurio d e x t r a s, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad Prætorianos ferens.» Dintre aceste doă etimologie, alégă alţiĭ. Noĭ ne mărginim a maĭ adăoga, că dela Românĭ *zestre* a trecut nu numaĭ la Bulgarĭ, precum indică d. Gaster, dar şi la Ungurĭ, v. Edelspacher, op. cit.

41. La pag. LIX. No. 23 despre *barză*, cfr. ceĭa-ce am respuns maĭ sus luĭ Schuchardt la pag. LXXVII No. 30.

42. La pag. LIX No. 35. D. Gaster a scăpat din vedere, că turcul *cĭokadâr* e accentat pe ultima silabă, încăt ea nu s'ar fi putut perde la Românĭ. Noĭ mănţinem tot ce am spus la pag. 273 No. 34. Vom adăoga numaĭ, că *cĭocotniţă* este un cuvînt vechĭu şi la Româniĭ din Transilvania. In Noul Testament din 1648 noĭ îl găsim de doă orĭ: 1° Pavel la Timoteĭu I. V. 13: чокотнице искодитоаре грънindь чѣлѣ че нꙋ сѫ каде=v e r b o s a e et curiosae, loquentes quae non oportet, şi 2° Faptele Apostolilor XVII. 18: че ва ачѣстъ чокодницъ сѫ гръаскъ=quid vult s e m i n i v e r b i u s (σπερμολόγος) etc. In orĭ-ce mod, ca fonetică, ca morfologiă şi ca semasiologiă, sîntem departe dela turcul *cĭokadâr*.

43. La pag. LXL No. 41, observaţiunile d-luĭ Gaster despre *crierĭ* sînt excelente. Ele rectifică şi ceia-ce a fost anormal la mine (pag. 274 No. 44) şi ceĭa-ce era obscur la Schuchardt (pag. XX). Cată să maĭ adaug însă, că *intunerec*=*intenebricum* noĭ l'am explicat la pag. 418 No. 29 litt. α, şi că etimologia d-luĭ Cihac: *lunec*=*lubrico*, orĭ-ce ar ḑice Schuchardt (pag. XX), remâne tot imposibilă. Nenorocitul *lunec* ar puté fi maĭ curînd în legătură cu un om care «se lunesce», adecă este «lunatec». In Omiliarul luĭ Coresi, signat. XV p. 8 şi sign. XXXIV p. 5: чеа че се лоунїа ши рѫслѫбинцїи; sign. XIX p. 14: се лꙋнѣще ши рѫꙋ кинꙋаще; sign. XV p. 8: чеа че се лоунескь споуне-се кь се дръчѣще, etc. De asemenea în mitropolitul Varlam, *Invăţătură*

1643, f. 220 retro: «ѫдрѫчици ши лунаки ши слѫбѫноци де бене». În paleoslavica лоунавъ «lunaticus», лоунити-сѧ «lunaticum esse». Dela *luṇatec* la *lunec* transiţiunea logică este prin «nestatornic»=«care nu stă bine»=«şovăitor». Cfr. în francesa: «il a des lunes, il est sujet à des lunes, se dit d'un homme fantasque et i n é g a l» (Littré). Sub raportul morfologic şi semasiologic, *a luneca* ar fi către *a luni* întocmaĭ ca *a orbeca* către *a orbi*. Cfr. în *Molităvnic*, Bălgrad, 1689, f. 174: «лунекарѣ гѫндурилор мѣле».

44. La pag. LX No. 44, despre *ghiócă*, vedĭ cele spuse maĭ sus la pag. LXXVI No. 18.

45. La pag. LXI No. 52. Cum óre ar puté să derive *gáde* din maghiarul *gabos*, adecă *-de* = *-bos?* Despre etimologia d-luĭ Cihac *gáde* = pol. *kat* nu vorbim.

46. La pag. LXI No. 54, vom observa că *ghidinac* saŭ *godinac* nu póte fi «eine Corruption» din *cozonac*, căcĭ *z* derivă din *d*, dar nu vice-versa: «ein «einmal durch *j* afficirter Buchstabe wohl noch eine Reihe weiterer Verände-«rungen durchmachen, zu seinem ursprünglichen Laut aber ebenso wenig wie «der Fluss zu seiner Quelle zurückkehren kann» — a spus de mult Curtius, Griech. Etym[4]. p. 27. Mănţinem cele ḑise la pag. 282 No. 74.

47. La pag. 283 No. 78, despre *gligan*, să se alăture cele ḑise de d. Gaster la pag. LXI No. 57. Vom maĭ adăuga că la Bulgarĭ porcul selbatec se chĭamă глик, ĭar în dialectele ruse **хряк**, **крек** şi **хляк**, ceĭa-ce confirmă pe deplin originea onomatopoetică a cuvîntuluĭ, v. Budilowicz, **Первобытные Славяне**, Kiev, 1878, t. 1, p. 189.

48. La pag. 287 No. 101, despre *lostun*, a se alătura observaţiunea d-luĭ Gaster la pag. LXIII No. 66.

49. La pag. LXIV No. 74 ipotesa d-luĭ Gaster *măţele* = *măselele* este o scăpare din vedere. Mănţinem cele ḑise la pag. 291 No. 111. *Măţe* ca «ancoră», prin traducere literală din slavicul котва dela котъ «pisică» saŭ «mâţă», figuréză adesea în vechile tipăriture române. Ca specimen maĭ remarcabil, vom cita din Noul Testament dela 1648, Faptele Apostolilor XXVII. 29: сѫ ну кумва кадѫ ѫ вр'унь локь прундось, деѫ пискь арункѫндь патру мѫце = φοβούμενοι δὲ μὴ εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης ῥίψαντες ἀ γ κ ύ ρ α ς. Editorul maĭ adauge apoĭ la margine: «мѫцеле де фїерь кареле цѫнь корабїа ѫ локь де ну мѣрџе кѫ е ку оунги де фїеру.»

50. La pag. LXIV No. 84, ipotesa d-luĭ Gaster despre *molid*=slav. *molitva* este inadmisibilă prin lipsa de orĭ-ce a n a l o g i ă «arbore» = «rugăcĭune». D. S. Mangĭucă nĭ-a comunicat o interesantă formă bănăţénă a acestuĭ cuvînt: *molete*, în care *-ete-* se explică prin *scaĭete* din *scaĭu* şi maĭ ales prin bănăţénul *sângerete* din *sânger* «cornus sanguinea», vedĭ Diaconovicĭ Loga, *Gramatica* p. 45. Forma cea tipică *molidvu* ne întimpină şi 'n mitropolitul Dosofteĭu, *Parimiar* 1672 f. 53 verso: «adormi acolo suptь молидву». Remâne dară ceĭa-ce am ḑis noĭ la pag. 293 No. 123. D. Gaster a scăpat din vedere, că tot acolo la No. 122 noĭ am menţionat polonul *modrzew*, care însă n'are a face cu românul *molidvu*.

51. La pag. LXV No. 85 ne surprinde etimologia propusă de d. Gaster : ***moştén*** din *móşte*. Vedĭ la noĭ pag. 294 No. 124. Romănesce ***moştén*** nu se póte separa de ***moşiă***, de ***moş*** și de ***moşnég***, întocmaĭ precum nu se póte separa slavonesce дѣдишь «moştén» de дѣдина «moşiă» şi de дѣдъ «moş» şi «moşnég». Ce să dicem însă despre d. Cihac, care — *Dictionnaire* II p. 597 — derivă ***moşia*** din turcul ***mulk*** «propriété», adăugând apoĭ cu gravitate : «le mot n'a rien à faire avec ***moş*** vieux». Pentru ***moşiă*** din ***moş*** în speciă, cfr. Du Cange, *Gloss. med. lat.* t. I, p. 494 v. avius. Este remarcabil că la Românĭ, după analogia ***moşiă*** dela ***moş***, se formase terminul juridic *fectoriă* = «averea ce trece la *fectorĭ*» : сь цїе лчѣ wченѣ ши феɥориe, la pag. 51, act din 1583. Óre ce fel de cuvînt turcesc va găsi d. Cihac pentru *fectoriă*? Par'că 'l audim dicênd : «le mot n'a rien à faire avec *fector* fils».

52. La pag. LXV No. 89, obiecţiunea d-luĭ Gaster contra ***neşcăt=nescioquantum*** (pag. 295 No. 129) plécă dintr'o analogiă greşită. D-sa dice : «aus ***nescio-***«***quantum*** hätte ***neştăt*** analog dem ***neştine*** aus ***nescioquinam*** entstehen müs-«sen». D. Gaster crede dară că 'n ***neştine*** numaĭ ***-ne*** represintă pe ***-quinam***, pe când în realitate din *-quinam* a remas întregul *-cine*, ĭar *nescio-* s'a redus la ***nes-***. La genitiv se dice ***nes-cuĭ***. Tot aşa numaĭ la ***nes-*** s'a redus ***nescio*** în ***nes-care=nescioqualem*** şi 'n ***nes-ce***, pronunţat ***neş-te=nescio-quid***. ***Neşcăt*** se referă la ***nescioquantum*** întocmaĭ ca ***nescare*** la ***nescioqualem***. De ce óre d. Gaster nu pretinde forma ***neştare*** în loc de ***nescare = nescioqualem***, după cum cere ***neştăt*** în loc de ***neşcăt=nescioquantum***? In ***nescare*** şi ***neşcăt*** este *-sc-*, fiind-că urméză un *a* saŭ *ă*; în ***neştine*** şi ***neşte*** este *-şt-*, fiind-că urméză un *i* saŭ *e*, de vreme ce romănesce *-sce-* şi *-sci*, dar numaĭ acestea, se pronunţă tot-d'a-una ca *-şte-* şi *-şti-*. Resultă dară f ă r ă p u t i n ţ ă d e o b i e c ţ i u n e, că ***neşcăt*** este ***nescioquantum***. Texturile dându-ne apoĭ deminutivul ***nişchiţel***, actualul ***niţel*** nu póte fi decât o contracţiune de acolo, ca în poporanul ***muncel=munticel*** etc. Femininul ***niţică*** se referă la masculinul ***niţel*** întocmaĭ ca ***viţică*** la ***viţel***. Nu este nicĭ o raţiune de a recurge pentru ***niţică*** la albanesul ***nyă cikă***, de unde nu se póte explica ***niţel***, pentru etimologia căruĭa d. Gaster se vede silit a alerga la albanesul *nyă ţilli* «óre-cine», separând astfel cu totul pe ***niţel*** de ***niţică***, căcĭ *cikă* şi *ţilli* nu aŭ a face unul cu altul.

53. La pag. LXIX No. 134, vom adăuga că ipotesa ***zechie = setula*** (pag. 311 No. 198) începe a se verifica. Făcut atent de către Ascoli *(Studj critici II*, p. 101), cumcă latinul ***situla*** ne apare în medio-latina sub forma de ***sicla***, am conchis că şi latinul ***setula*** ar puté să aĭbă o formă medio-latină ***secla***. Eĭ bine, un text italic din 1197 ne presintă în adevĕr acéstă formă, ba încă anume în sens de «haĭnă». Ĭată'l : «Lego Stanae ancillae meae — unum meum «mantellum et unum ***s e c l u m*** et unum lavezium» (Du Cange, ed. Carpent. t. VI, p. 147). «Unum seclum» este pentru «unam seclam» sub influinţa celor-l'alte doă «unum», între carĭ se aflâ pus la mijloc.

54. La pag. LXVII No. 101 d. Gaster ni se pare a fi pré-laconic. Ştersetu-rele d-luĭ Cihac merită a fi citate textualmente. Ĭată-le :
«22. *albugine* certaine maladie des yeux. Ce mot n'a j a m a i s é t é et n'e s t p a s r o u m a i n» ;
«32. *celar* cellier, lat. *cellarium*, n'e s t p a s u n m o t r o u m a i n» ;
«54. *ghidinac* ou *godinac* n'a j a m a i s é t é u n m o t r o u m a i n» ;

«56. *giurule* pantalon n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«58. *gorgan*, colline, tumulus, n'a jamais été un mot roumain»;

«60. *incindere* incendier, embraser, attiser, du lat. *incendere*, n'a jamais été un mot roumain»;

«72. *mangăr* espèce de monnaie, n'a jamais été un mot roumain»;

«77. *mesc*, *mescător*, je puise, celui qui puise, — n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«81. *misurcă* n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«83. *mojren* frêne, fraxinus, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«101. *prăstură* jument n'a jamais été un mot roumain»;

«102. *răfrec*, *răfrecătură* chiffon, sont des mots fabriqués par le glossateur de Mr. Hajdĕu»;

«107. *sahaidac* flèche tatare n'a jamais été un mot roumain»;

«108. *sămărăt*, gai, enjoué, — n'a jamais été un mot roumain»;

«110. *a se scarandivi* être dégouté, répugner, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«124. *tămbar* espèce de vêtement, n'a jamais été un mot roumain»;

«125. *tivénă* chiffon, de même»;

«126. *ţiţeĭu* petit-lait, de même»;

«130. *uture* chat-huant, chouette, noctua, n'est pas et n'a jamais été un mot roumain»;

«135. *zgarbură* botte. Ce mot n'a jamais éxisté en roumain» etc.

Cu o procedură de demonstraţiune atât de tachigrafică, care consistă pur şi simplu în magistrala sentinţă că ce-va nu numaĭ «n'est pas», dar încă «n'a jamais été», fără a aduce un singur argument, o umbră de probă, măcar un indice, d. Cihac să se aştepte ca vre-un imitator să-ĭ ḑică într'o bună deminéţă: «Mr. Cihac n'est pas et n'a jamais été», ba chiar: «Mr. Cihac est fabriqué par son éditeur». D. Cihac se va apăra, póte, trimeţênd fotografia sa excentriculuĭ critic. Degĭabă! Am dat şi noĭ d-luĭ Cihac o fotografiă cu *zgarbură*, *prăstură*, *răfrec* etc. (pag. 278), şi totuşĭ: «n'est pas et n'a jamais été». D. Cihac, ca să'şĭ constate existinţa, va alerga atuncĭ la mărturia contimpuranilor. Iarăşĭ degĭabă! I-am dat şi noĭ maĭ mulţĭ marturĭ vechĭ, la carĭ a maĭ adaus d. Gaster, şi totuşĭ: «n'est pas et n'a jamais été». E clasic maĭ cu deosebire sonorul «jamais», care ne-ar face a crede că d. Cihac, afirmând'o prin unicul seŭ testimoniŭ de experiinţă personală, trăesce pe lume de când se vorbesce limba română.

55. La pag. 307 No. 187 şi pag. LXVIII No. 127. Din neogrecul τζουλί s'ar fi făcut românesce la masculin *ţuliŭ*, ca în *scatiŭ*=σκαθί, ĭar la feminin *ţulie*, ca în *chilie*=κελλί, *ĭasomie* = γιασουμί, *scumbrie* = σκουμπρί etc., nicĭ o dată însă *ţol* şi *ţólă*.

56. La pag. LXIX, d. Gaster are dreptate că vechĭul român *vare*=actualul *orĭ*, *óre*, nu póte veni din latinul *vel*. D-sa întrébă: »Woher aber *vare*?» Este albanesul *vală* cu acelaşĭ sens, de ex. în Hahn, *Alb. Stud.* Lex. 5: «*vală* vĭen sot?» = *óre* vine astăḑĭ?» Cfr. Rossi, *Vocab. Epirot.* p. 1311: «*val* = ovvero». Chĭar Albanesiĭ contrag pe *vală* saŭ *val* în *o*, v. ibid. p. 918.

57. Este de mirare că d. Gaster, care cunósce bine vechile tipăriture române, a trecut cu vederea în articlul d-luĭ Cihac la pag. 148 o enormitate mult maĭ curiósă decăt chĭar *urdin* din *ulĕtati* saŭ *pestire* din *apozditi*. Ĭat'o textualmente : «Mr. Hajdău dit 221 que *cice* est = *aice*, et de point en point l'ital. «*quici*, employé seulement chez Dante et dans le composé *quiciritta* au lieu «de *quiritta*. Le mot *cice*, qui figure 11 fois dans un inventaire de monastère, «ne signifie nullement *ici*, mais *plus* c.-à-d. *ce qui continue la liste*. C'est le «nslave *će* et *ći* en cas que ; *će već* plus, du vslave *će* quid.» In limba slovenă *će već* saŭ *ći već* nu vrea să ḑică «maĭ mult», după cum s'ar înțelege din ecuivocul «plus» al d-luĭ Cihac, ci însemnéză «cu atât maĭ mult», «je mehr», punêndu-se tot-d'a-una în oposițiune la *tim već* «cu căt maĭ mult», «desto mehr». Să presupunem însă, că slovenul *će već* este tot ce 'ĭ place d-luĭ Cihac. De aci încă n'ar urma, că din *će već* s'a putut nasce românul *cice* și că *cice* însemnéză «plus», ĭar nu «ici». Cuvîntul nu e rar în vechile nóstre tipăriture, dintre carĭ d. Cihac nu cunósce n i c ĭ u n a. La mitropolitul Dosofteĭu, de exemplu în *Parimiarul* dela 1672, f. 53 verso, noĭ citim : «че кавць пре чичѧ Ілїе», din Cartea Regilor III. 19, unde latinesce se ḑice : «Quid tibi h i c Eliu», ĭar grecesce : «Τί σὺ ἐνταῦθα Ἠλιού». După d. Cihac dară, latinul *hic* și grecul ἐνταῦθα, ambele = rom. *cice*, cată să însemneze de asemenea «plus» ! Maĭ désă în vechile texturĭ este forma amplificată *acice*. In Noul Testament dela 1648 ea ne întîmpină la tot pasul, de ex. : «бине есте ноѹѡ ачичѧ а фи» (Math. XVII. 4, cf. Luca IX. 33) = «bonum est nos h i c esse»; saŭ : «тречи де ачичѧ коло» (Math. XVII. 20) = «transi h i n c illuc»; saŭ : «сѫ фїе ачичѧ сѫ не пѫрѫскѫ» (Faptele Apost. XXIV. 19) etc. Cum remâne dară cu slovenul *će već* al d-luĭ Cihac ?

58. La pag. LXI No. 47, despre cuvîntul *duméstec* (p. 277 No. 58), d. Gaster ar fi putut aduce d-luĭ Cihac din mitropolitul Dosofteĭu, Parimiar 1672 f. 10 v. : «сѫ ва апѹка ѡм де фрателе сѫѹ саѹ де дѹместикѹль тагѫлѹй сѫѹ» din Isaia III. 6, unde latinesce sună : «apprehendet homo fratrem suum vel d o m e s t i c u m patris sui». Sufixul slavic *-nic* s'a adaus romănesce numaĭ la teme existințĭ în limbă : *cas-nic* dela *casă*, *puter-nic* dela *putere*, *îndoel-nic* dela *îndoélă*, *fățar-nic* dela *fățare* etc., fără a maĭ vorbi, negreșit, despre cuvinte întregĭ slavice. Pe căt timp tema *dumes-* nu există la Românĭ, forma *dumesnic* din vechĭul *dumestec* = *domesticus* nu póte fi explicată d'adreptul prin sufixul slavic *-nĭk*, ci numaĭ dóră prin influința de analogiă a sinonimuluĭ *casnic*. Cfr. Schuchardt pag. XXVIII.

IV. ALIA (Cihac etc.).

59. La pag. 154 : кранище. Cfr. în Anton Pann, *Povestea vorbeĭ*, Bucuresci, 1852, t. 1, p. 134, proverbul : «herghelie de o épă cĭufă și b r a n i ș t e numaĭ de o tufă nu se face nicĭ o dată». D. Cihac n'a pus acest cuvînt între «Eléments slaves», unde slaviséză totușĭ cuvintele române cele maĭ neslavice.

60. La pag. 83. Pe când Mihaĭu Vitézul ocupa Transilvania, Fărcaș a fost pus «căpitan al Făgărașuluĭ». Veḑĭ crisovul din 20 aprile 1600 în Cipar, *Archiv pentru filologiă și istoriă*, p. 21, unde acest general este numit : «bolarinul domniiĭ mele jupan F o a r c a ș căpitanul din cetatea Făgărașuluĭ». —

D. A. Odobescu, *Analele Societății Academice Române*, t. 10 (1878), p. 199—203, a publicat o interesantă baladă poporană din Romanațĭ, unde între ceĭ-l'alțĭ paladinĭ aĭ luĭ Mihaĭu Vitézul se menționéză :

Popa Stoĭca din Fărcașĭ,
Care sare șépte pașĭ,
Moșul Fărcășenilor,
Sciea séma oștilor,
Cred și pe-a rĕsbóielor;
Care s'a lăsat de popiă
Și s'a apucat de vitejiă
Și de mare mișeliă;
Ș'a urît biserica
Ș'a 'ndrăgit săbióra,
Ș'a urît cĭocanele
Și a 'ncins pistólele;
Lasă tóca netocată,
Plécă la rezboĭu să se bată...

61. La pag. 88. Despre criptografia serbă v. Гласник сопскога дрꙋжства, t. XI p. 171 și t. XXXV p. 26; despre cea rusă : **Срезневскій, О русскомъ тайнописаніи**, în **Записки Академіи Наукъ**, t. XIX, p. 235 etc.

62. La pag. 222, despre cuvîntul *sărjiță*, constatâm cu plăcere că d. Cihac, *Romanische Studien* t. IV, p. 148, a nemerit adevĕrata'ĭ origine : «*sărjiță*, «aujourd'hui moins correct *sărjócă*, *sîrjócă*, méteil, blé de semence, moitié fro«ment, moitié seigle, est croate-serbe сурлжица, nslave соржица».

63. La pag. 278 No. 59. Cuvîntul *duva'm* se află și 'n Dosofteĭu, *Parimiar* 1672, f. 34 verso: «ш'лꙋ ꙟкꙋнꙋрать кꙟмилеле, ши л'кꙋ прꙟдать, ши дꙋвалмїи лꙋ ꙋчись ꙟн сабїй». Este și maĭ interesant de a întâlni acéstă vorbă în glosarul neo-grec al luĭ Georgiŭ Hermonymus din secolul XV : «βαλμάς. ἱπποκόμος, agaso», v. *Annuaire pour l'encouragement des études grecques*, t. 7 (1873), p. 104, unde d. Decharme observă : «mot dont je ne trouve pas d'explication satisfaisante». Noĭ mănținem dară că *duva'm*, maĭ corect *duvalmă*, este o vorbă curat românéscă, formată din *de-valmă*=«gregarius [equus s. pastor]». Specimenul cel sporadic la Neo-grecĭ și specimene paleo-slavice tot atât de sporadice indică proveninţa lor română chĭar prin scăderea fonetică, căcĭ slavicul двалма póte veni prin contracțiune din românul *duvalmă*, dar nu vice-versa, și cu atât maĭ mult al nostru *duvalmă* nu se póte nasce din forma grécă cea de tot redusă βαλμάς. In ordinea cronologică a desvoltăriĭ lor fonice, cele treĭ forme sînt : *duvalmă*—двалма — βαλμάς. Cât pentru *valmă* «asociațiune», «grămadă», originea cuvîntuluĭ remâne de cercetat. In orĭ-ce cas, etimologia dela ablativul singular slavic *valom*, *valem* «undă», pe care o propune d. Cihac pentru *valmă* (*Dict.* II p. 446), ca și dativul serb *vilama* «nymphis», din care tot d-sa scóte pe ḑîna *Filma* (ibid. p. XVI nota), ca și orĭ-ce derivațiune dela un dativ saŭ ablativ, singular saŭ plural, afară numaĭ dóră de *omnibus*, nu se póte lua la serios.

64. La pag. 223, cuvîntul *canaf* «cĭucur» noĭ l'am derivat din germ. *Knauf* «nasture». Punctul comun între «cĭucur» și «nasture» este «nod». D. Cihac, *Dict.* II p. 487, ḑice că *canaf* vine din maghĭarul «*kanaf*, fibre, filament, ru«ban ; cfr. esp. *azanefa*, *zanefa*, pg. *sanefa* houppe ou frange de lit, de l'arabe

«*aç-çanifa* ora vestis». Nu înțelegem, prin ce minune fonetică arabul *ç*, spaniolul *z*, portugesul *s* ar fi putut deveni la Ungurî *k*, fiind legitimă numaî trecerea guturaleî în sibilantă, îar nu vice-versa. Maghîarul *canaf* derivă din medio-germanul *knouf*=actualul *Knauf*: «in Kulm. recht 4,51 *knofil* unter «frauengerade zwischen *heften* und *vürspan* genannt» (Grimm. *Deutsches Wörterbuch*, t. 5, p. 1366). Prin urmare românul *canaf* remâne tot în legătură etimologică cu *Knauf*, însă prin intermediul maghîaruluî *kanaf*.

65. La pag. 272 No. 30, *cavan* «taler» n'are a face, după cum am spus'o, nicî cu *gâvan*, nicî cu *gavanos*. Este un termen străbătut la noî prin relațiunî comerciale din evul mediŭ cu Italia. Vedî Caix, op. cit. p. 97 No. 261 : «sic. ca«*vagnu*, lomb. *cavagn*, da *cavaneus* formato pure da *cava* che nelle Glosse di «Cassel è spiegato *putin* largo vaso.»

66. La pag. 273 No. 33. *Indreptaré légii* 1652, f. 614 retro : «лв цопанѫ лв чингїасѫ», unde *ţopană*=«dănţuitóre», *cinghiasă*=«căntăréţă». In mitrop. Varlam, *Invăţătură* 1643, f. 341 v. : «тоци чеа че гласїа кв чингїи ши кв флверe». Şi totuşî d. Cihac pretinde, *Roman. Stud.* IV p. 153, că: «n'est pas un mot roumain».

67. La pag.219. Cuvîntul *vig* ne întîmpină şi 'n mitr. Dosofteîu, *Parimiar* 1672 f. 28 r. : «вигврї фаче ши ле дѣде вѫнситоримwрь (Proverb. XXXI, 24), unde în Biblia 1688 dice : «чаршафврн лв фѫквт», grecesce : «σινδόνας ἐποίησε». Acésta ne face a ne îndoi de etimologia *vig*=sl. вѧзѫ.

68. La pag. 295 No. 128. Despre *naljosul*, *nalsusul*, d. Cihac (*Rom. Stud.* IV p. 169) îşî permite următórea petrecere : «Mr. Hajdău ne dit pas de quelle «langue il tire ce composé burlesque de son fabricant de vocabulaire (c'est «sans doute *nas jos*—*nas sus* le nez en bas, le nez en haut), il se contente de «remarquer que le mot manque dans les dictionnaires. Et pour raison!» Ne vom mărgini de a trimite pe d. Cihac la *Noul Testament* tipărit în Bălgrad la anul 1648, unde va găsi în Luca I. 39 : «мѣрсе пнласвсвриле кв де грабѫ =«abiit in montana cum festinatione»=«ἐπορεύθη εἰς τὴν ὀρεινὴν μετὰ σπουδῆς». In acest mod, cu *nas-jos* remâne d. Cihac.

69. La pag. 301 No. 161 (cfr. pag. LXXIV No. 10 şi XXVI, LXVII No. 111). *Salbed*, nu *sarbed*, se află şi 'n Négoe Basarab, *Invăţăture*, Buc. 1843, p. 118: «în haîne sparte şi întinate şi cu feţele s a l b e d e».

70. La pag. 304 No. 174. D. Cihac nu cunosce verbul *şupesc* «ravir», ci numaî adjectivul *şupalu*, pe care—*Dict.* II p. 395—îl légă cu *şubred*, cu *şuchiat* etc., legândure apoî pe tóte la rîndul lor cu serbul *şupljiti* «creuser», cu polonul *szczupły* «mince» şi maî câte altele.

71. La pag. 250, XV şi LXXIII No. 3, să se observe că inițialul «*r* dur» se găsesce, ba încă fórte pronunțat, şi 'n dialectul istriano-român. Iată ce dice reposatul Ion Maiorescu, *Itinerar în Istria*, p. 111 : «*r* la începutul cuvinte«lor se pronunță tot-d'a-una cu aspirațiune, cu un fel de *h* saŭ *ĭ* ca la Traco«românĭ». Şi totuşî d. Cihac, imperturbabil în agnosticul seŭ dogmatism, nu se sfiesce (*Romanische Studien* IV p. 145) a nu vedé : «qu'une orthographe v-

cieuse dans le doublement du *r=rr*». Cătră exemplele dela pag. 250, să maĭ adăugâm din *Molităvnică*, Bălgrad, 1689, f. 105 v. : кала рр а.

72. La pag. 154 și 241 No 7, despre *fatacĭune*=«binage», «terre de seconde façon». Respingênd acéstă glosă din acte dela 1545 și 1606, d. Cihac (*Roman. Studien* IV p. 149) d e c r e t é z ă că : «*fătăcĭune* n'a que le sens de *portée* du lat. *fetare*», și ne trimite cu gravitate la ale d-sale *Éléments Latins*, adică *Dict.* I, pag. 92, unde se citesce în adevĕr : «*fĕtăcĭune*—portée». Este o nenorocire pentru d. Cihac, că Dicționarul d-sale n'a fost consultat nu numaĭ de cătră logofețiĭ dela 1545 și 1606, dar nicĭ măcar de poetul muntén Paris Mumulénu din secolul nostru, a căruĭa poesiă «Primăvara», publicată în *Curier de ambe sexe*, ed. I, t. I, No. 4, p. 77, cuprinde între altele :

Sórele cum se ivesce,
Pan cu turmele pornesce.
Când e dupre munțĭ și malurĭ
Ș'apoĭ ese preste délurĭ,
Turmele din f ă t ă c ĭ u n e
Pornesc sbĭerând la pășcĭune...

După d. Cihac dară, turmele «abĭa fĕtate» alérgă deja a pasce!

73. La pag. 279 No. 61, cfr. pag. LXXVI No. 25. O analogiă interesantă la *femeĭa*=*feminea* și serb. женска, ne presintă limba vallonă în *fèmerèie* «femme avec une nuance de mépris», pe care Grandgagnage, *Dict. étymologique de la langue wallonne*, Liège, 1845, p. 204, explică prin : «qui tient de la femme, qui appartient au sexe féminin».

74. La pag. 281 No. 68 și pag. XXXI. Pe lîngă formele vechĭ *fughicel* și *funicel*, găsim o formă maĭ modernă în Molnar, *Sprachlehre* 1788, p. 46 : «фѹнинчел das Aass», cu al doilea *n* neorganic, ca în *funingine* din *funigine*= lat. *fuliginem*, *mănunt*=*minutus* etc.

75. La pag. 305 No. 178. D. Cihac, *Dict.* II p. 33, derivă *bulendră* din slav. *platĭno* «linum», *plată* «pannus detritus» etc., d e c r e t â n d că acest cuvînt «n'a **donc** qu'un rapport d'idées» cu medio-latinul *balandrana*. Forma slavică cea maĭ apropiată de *bulendră*, pe care o găsesce d. Cihac, este bohemul *planda* «blouse, souquenille». Din întâmplare, acest cuvînt nu se rudesce cu paleosl. *platĭno* etc., căcĭ limba bohemă nu nasaliséză nicĭ o dată pe slav. *-t-* în *-nd-* saŭ măcar *-nt-*. Bohemul *planda* vine d'a-dreptul din medio-latinul *opelanda* «pallii vel tunicae species», v. Matzenauer, *Cizí slova*, Brno, 1870, p. 278. Ce maĭ facem dară cu magistralul «donc» al d-luĭ Cihac?

76. La pag. 223. Pluralul къцн n'are a face nicĭ cu gr. κίστη, nicĭ cu germ. *Kasten*, ci este medio-gr. κάτζι, menționat între vasele bisericescĭ : «... ἀλμὸς, θυμιατὸν, κάτζιν» în Du Cange, *Gloss. med. graecit.* p. 618-19, derivând din ital. *cazza* «vas». Astăḑĭ se ḑice *cățuie*, cfr. Cihac, *Dict.* II, p. 645.

77. La pag. 254 No. 26 și pag. 302 No. 165. D. Cihac, *Dict.* II p. 354, derivă *solz* «squama» din paleosl. слѹзъ, care însemnéză și el excepționalmente «squama», maĭ mult însă «succus, mucus, pituita», adecă ce-va «fluid» (Mi-

klosich, Lex. ad voc.), ceïa-ce românul *solz* nu semnifică nicĭ o dată. Termenul slavic propriŭ pentru «squama» este **лѹска** saŭ **лѹспа**, v. Budilowicz, **Первобытные Славяне**, Kiew, 1878, t. I, p. 66, care s'a conservat la Bulgarĭ, la Slovenĭ, la Rușĭ, la Polonĭ, pe când **слѹѕъ** cu sensul de «squama» nu există nicĭ într'un dialect slavic. Românul *solz*, pe de altă parte, exprimă tot-d'a-una, după cum am maĭ spus, ideïa de ce-va «tare», «solid», nicĭ de cum «fluid». Așa în documentul din 1580 (p. 254) noĭ îl vedem în aplicațiune la un arbore: «plop cu *solzii*»=«plop cĭoturos». Intr'o carte de o raritate extremă, tipărită în Bucurescĭ la 1806 in-4 de «Gavriil Vinețki Avgi-bașa» sub lungul titlu de: *Cărticică ce acum întâĭașĭ dată s'aŭ tălmăcit după limba leșască pre limba rumânéscă, care cuprinde întru sine multe lucrurĭ spre folosulŭ a toată obștea* etc., la f. 65 r. se dă o doftoriă de caĭ: «**Пентрѹ ѕолѕй адикъ гълчиле каре гъсеще пъ кай тинерй** etc.» Aci vedem nu numaĭ sub raportul fonetic *zolz* pentru *solz* ca la pag. 302, dar încă în privința semasiologică *solz* = «gâlcă». Etimologia d-luĭ Cihac *solz* = sl. **слѹѕъ** întimpină dară dificultățĭ fórte seriόse. Contra etimologieĭ nόstre proprie *solz* = lat. *solidum* este de observat obiecțiunea luĭ Schuchardt la pag. XXIV. Ambele etimogie fiind struncinate, vom propune o a treïa, care ni se pare a fi decisivă. Plecând dela forma *zolz*, de unde *solz* prin dissimilațiune, și dela sensul «gâlcă», «glandula», noĭ găsim în limba bohemă *žláza*, *želza* cu sensul general de «glandula» și cu sensul special de «gâlcă la caĭ», «Strengel» (Jungmann, *Slownjk česko-německy*, t. 5, p. 863). Intr'un text bohem din secolul XIII *zleza* însemnéză «umflătură», «tumor»: «učině mu va žiwotě taku ž l e zu»= «ĭĭ voĭu face pe stomah o așa t u m ó r e...» (Hanka, *Starobylá skládanie*, Praha, 1820, t. 4, p. 350). Poloniĭ aŭ forma *żolza*, aprópe identică cu cea română, dar numaĭ cu sensul de «gâlcă la caĭ», «gourme». In dialectele polóne ne maĭ întimpină *zolz*, *zowz*, *zawza*. La Rușĭ, ĭarășĭ cu sensul restrins de «gâlcă la caĭ», avem **железа**; la Serbĭ **жлиезда** cu sensul general de «glandula». Cfr. Potebnĭa, **Къ исторіи звуковъ русскаго языка**, Voronez, 1876, p. 166. Inițialul *z*, *ж*, după o normă a foneticeĭ slavice, provine din ario-europeul *gh*, din care s'a conservat urma în forma bohemă *hláza*, întrebuințată de o dată cu *zlaza* și de unde deminutivul *hlazek* «bătătură la mână», «callosité» (Jungmann, op. cit. t. 1, p. 685). Sensul primitiv al românuluĭ *solz* este dară «gâlcă» ca în Vinețki și «cĭot» ca în crisovul din 1580. Sensul de «squama», «écaille», cată a fi posterior. Este de observat că slavicul *žlaza* fiind «glandula», radicalul **жлл-** = *hla-* corespunde luĭ *gla-* din latinul *glan[d]s* = sl. **желѫдь**, și atuncĭ finalul *-za* ar puté fi considerat ca un sufix deminutival: «*žla-za*»= «gland-*ula*»; cfr. sufixul deminutival *-za* in limba albanesă. Cestiunea morfologică însă ne preocupă aci maĭ puțin decât stabilirea derivațiuniĭ directe a românuluĭ *solz*.

78. La pag. 300 No. 157, despre *săvaĭ* «quoique, bien que, au moins», pe care noĭ l'am descompus în *să-va* «dacă vrea», «si libet», d. Cihac—*Roman. Studien* IV p. 173 — observă cu obicĭnuita sa amabilitate: «L'étymologie «latine de Mr. Hajdeu est tout simplement ridicule», și compară pe *săvaĭ* cu «le croate-serbe *sav*, *sva*, *sve*, métathèse de *vas*, *vsa*, *vse* omnis, totus, vslave «*vĭsĭ* omnis». Pentru diferitele nuanțe de semnificațiune ale cuvîntuluĭ *săvaĭ* în vechile tipăriture române, dintre carĭ nicĭ una nu se apropiă de «omnis», trimitem pe d. Cihac la Barit, *Catechismul calvinesc*, Sibiĭu, 1879, p. 129,

unde va găsi tot-o-dată forma *săva*, fără finalul *ĭ*, pe care ar fi putut s'o védă și la noĭ în cronica luĭ Moxa pag. 438 No. 102. Cumcă *săva* nu este și nu póte fi alt ce-va decăt *să-va* = «dacă vrea», ajunge a adăuga forma la a doua persónă: *săveri* = «dacă vreĭ». Așa în Noul Testament dela 1648, Paul la Corint. II. II. 12: «сѫ вери кѫ-ми ера міе поарта дешкисѫ прен домнѹль, нѹ авѹю рѫпаѡсь...» Pentru *va* = *vrea* și *veri* = *vreĭ*, ĭată de ex. din mitrop. Varlam, *Invățătură* 1643, f. 265 v.: «те дѹче оунде нѹ вери тѹ, че аколо оунде ва ель». Negreșit, tóte acestea nu vor convinge pe d. Cihac, care pretinde, maĭ pe d'asupra, că la Românĭ *să* n'a însemnat nicĭ o dată «dacă». Afară de numerósele texturĭ din tomurile I și II, afară de texturile nu maĭ puțin numeróse reproduse saŭ citate de d. Cipar, tóte cu *să* = «dacă», ne vom mărgini a aduce aci, pentru hatîrul special al d-luĭ Cihac, un text unde *săvaĭ* «măcar» și *să* «dacă» figuréză maĭ de multe orĭ unul lîngă altul, anume din mitrop. Varlam II f. 63 v.: «сѫ ваи фокь сѫ м'аре арде, сѫ ваи фїери сѫ м'аре мѫ҆ка, сѫ ваи марѣ сѫ м'аре ҆неka, сѫ ваи сабїе сѫ м'аре тѫѧ, сѫ ваи тоть трѹпѹль ҆ мїи де бѹкѫци сѫ с'арѫ здроумика, еѹ де христос нѹ мѫ воѹ лепѫда», adică: «măcar foc dacă m'ar arde, măcar fierĭ dacă m'ar mănca, măcar marea dacă m'ar îneca, măcar sabiă dacă m'ar tăĭa, măcar tot trupul în miĭ de bucățĭ dacă s'ar zdrumica...», maĭ adăugând apoĭ d. Cihac din parteĭ: «eŭ de serbul *sav* nu mĕ voĭu lepăda».

79. La pag. 257 No 29. Forma organică a luĭ *gruĭu* este *grunĭu*. Dela Românĭ cuvîntul a trecut la Rutenĭĭ din Bucovina și la Huțulĭ, v. Miklosich, *Wanderungen der Rumunen* p. 16: «*grunĭ*, *hrunĭ*, Anhöhe, Hügel; *grunyk*, Diminutiv von *grunĭ*.»

80. La pag. 219, derivând pe românul *bréslă* din братство, noĭ am uĭtat a aduce semnificațiunea cuvîntuluĭ slavic. Profitând de acésta, d. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 147) ḍice: «Mr. Hajdĕu déduit *bréslă* du russe *bratstvo* fraternité». Nicĭ despre «russe», nicĭ despre «fraternité», noĭ n'am spus nemic. Братьство nu numaĭ братрьство, este și paleo-slavic (Miklosich, Lex p. 44). La Rutenĭ *brasĭtvo*, ca și la Polonĭ *bractwo*, însemnéză nu numaĭ «fraternité», ci încă «corporation», «compagnonnage», «association», v. **Лѣтопись Грабянки**, Kiev, 1853, p. 335, adecă întocmaĭ românul *bréslă*. D. Cihac (*Dict.* II p. 217) ḍice că *bréslă* derivă din «vsl. *brŭselŭ*, *brŭselĭ*, testa, tabula, *brŭselije* testæ; donc les personnes portées sur cette tabula, sur ce registre». Din nenorocire pentru d. Cihac, sl. *brŭselŭ* nu insemnéză «tabula» în sens de «registre», ci numaĭ de «lespede», grecul πλάξ (Miklosich, *Lex.* p. 46); și chĭar dacă *brŭselŭ* ar fi «registru», tot încă d-sa ar trebui să ne arete măcar o singură limbă, în care vre-o «corporațiune» se va fi calificat «registru». Căt pentru transițiunea fonetică *bréslă*, adecă *braslă* din *bratstvo*, ea s'a putut face nu numaĭ prin *braslă*=*brasvo* ca în *naraclĭță*=*narákvitza* (pag. 219), dar și prin *braslă*=*brasto*, ca în *coraslă* din *corastă*, *cășlig* din *căștig* etc., cfr. maĭ sus pag. XXXIII.

81. La pag. 53. D. Cihac, *Dict.* II p. 51, pentru filiațiunile cuvîntuluĭ *ciobótă* nu vrea să cunóscă decăt formele slavice. Italĭanul *ciabatta* și cele-

l'alte forme occidentale iĭ remân necunoscute. De asemenea nu scie despre vechĭul termen juridic «banĭ de cĭobóte».

82. La pag. 432, despre *vărcolac*, cfr. *Indreptaré légii* 1652 f. 384 v.: «Пентрȣ мортȣлъ де сѫ ва афла стригон кърȣѫ-й зикъ връколакъ». D. Cihac, *Dict.* II p. 448, pînă la un punct și Schuchardt, maĭ sus p. XXVI, identifică pe *tricolicĭu* saŭ *pricolicĭu* cu *vărcolac*. Sub raportul sensuluĭ ar merge, căcĭ *tricolicĭu*, după expresiunea luĭ Cantemir (*Descriptio Moldaviae*, ed. Papiŭ, p. 143): «idem est quod Gallis *loup garou*». Nu înțelegem însă transițiunea fonetică. La Românĭ *vr* nu trece nicĭ o dată nu numaĭ în *tr*, dar nicĭ măcar în *pr*; pe de altă parte, accentatul *a* din *-ac* nu putea să scadă la *i* din *-icĭ*. Noĭ uniĭ nu scim cu certitudine, de unde vine *pricolicĭu* saŭ *tricolicĭu*, dar în orĭ-ce cas nu din *vrăcolac*. Cfr. alban. *trocălin* «ich klopfe» (Hahn), *trocolicĭ* «trottatore» (Rossi) etc. Pentru *p*=*t* în *pricolicĭu*=*tricolicĭu*, v. pag. 111.

83. La pag. 297 No. 145. D. Cihac, *Dict.* II p. 317, ne asigură că *prăsesc* este de aceĭașĭ origine cu *rod*. Ne mărginim a menționa acéstă curiositate. D-sa vine însă de contestă tot-o-dată, în *Roman. Stud.* IV p. 171, existința cuvîntuluĭ *prăstură* «ĭépă», «jument». Noĭ din parte-ne credem maĭ mult în mărturia mitropolituluĭ Dosofteĭu, care ḑice în *Parimiar* 1672 f. 34 v.: «пи пръстȣриле асиниловь пъщиѫ апроапе де дѫнсе (Iov. I)=«foeminae asinae pascebantur conjunctae eis»=« αἱ θήλειαι ὄνοι».

84. La pag. 274 N. 43, cfr. p. XIX-XX și LXXIII No. 6, etimologia nóstră *coteĭu* din alban. *kut* se confirmă pe deplin prin forma română *cotarlă*. Veḑi Alexandri, *Teatru*, ed. Socec, t. 2, p. 657, unde un țeran exclamă în fața unuĭ câne: «A fi un zăvod, póte? Țibă, cotarlă!» In *cot-arlă* este acelașĭ sufix ca în *șop-îrlă*. De aci proporțiunea : rom. *cot-arlă* : alb. *kut* : : rom. *șop-îrlă* : alb. *șapi*. Scăderea luĭ *a* la *î* în *șop-îrlă* față cu *cot-arlă* provine tocmaĭ din *i* în *șapi* față cu finalul consonantic în *kut*. Etimologia *șopîrlă* = alb. *șapi* este și în d. Cihac, *Dict. II* p. 720; d-sa a luat'o însă din a nóstră *Istoriă critică*, ed. 1 (1873), t. 1, p. 309.

85. La pag. 312, despre *zilesc* «je passe la vie», D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 178) decreteză: «Ce verbe, que le roumain ne connaît pas, est un mot de l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu.» Noĭ credeam pînă aci că d. Cihac nu scie numaĭ ceĭa-ce ce nu citéză; acum însă ne încredințăm, cu o adevĕrată părere de reŭ, că d-sa n'a citit nicĭ măcar cărțile pe carĭ însușĭ lé citéză. In acelașĭ articol cu câte-va pagine maĭ sus, la p. 148, d. Cihac aduce Gramatica luĭ Molnar. Va ḑice dară cine-va că a citit'o? Nu, căcĭ dacă d. Cihac ar fi citit pe Molnar, *Sprachlehre* 1788, ar fi găsit acolo la pag. 269: «ȥилеск, fristen das Leben». Ore și Molnar să fie «l'invention du glossateur de Mr. Hajdeu»?

86. La pag. 311 No. 197. D. Cihac (*Roman. Stud.* IV p. 177) ḑice: «*sorliță* «est à notre avis tout simplement le vslave *orĭlicĭ*, *orĭlica*, *orĭlŭ*, aquila, avec *s* «prépositif, cfr. *sturz*=*turdus*». Lucrul nu este tocmaĭ atât de «tout simplement» după cum acésta se pare d-luĭ Cihac. In *sturz*=*turdus* s'a prepus un *s* inorganic de'naintea uneĭ consóne, ca și'n *sgripțor*, *sdrențe* etc. Nu există însă în limba română nicĭ un exemplu serios de «*s* prépositif» de'naintea

uneĭ vocale. Chiar de'naintea consónelor un *s* inorganic este rar la Românĭ, în cele maĭ multe casurĭ inițialul *s* resultând din latinul *ex*, ca în *sbor*=*exvolo*, *schimb*=*excambio*, *scot*=*excutio* etc. Ar fi însă absurdă o formațiune *sorliță* =lat. *ex*+slav. *orlĭca*. Decĭ *sorliță* nu póte fi slavic.

87. Nesciința se póte scusa; neonestitatea — nicĭ o dată. D. Cihac dice în *Romanische Studien* IV p. 171 : «ngr. κανίστρι, alb. *kanistrë*, dont. Mr. Hajdeu déduit *traistă*». Pentru onórea d-luĭ Cihac, noĭ presupunem că d-sa nu ne-a înțeles. Cele dise de noĭ, vedi-le la pag. 304—5 No. 175.

88. La pag. 299 No. 150 și pag. 301 No. 160, în privința cuvîntuluĭ *rescumpĕr*, *scumpĕr* «je me venge». D. Cihac (*Roman. St.* IV p. 172) ne asigură că *scumpĕrare*, *rescumpĕrare* «signifient *rémunérer*, *rémunération* = *punir*, *punition*». D-sa nu și-a dat ostenéla de a citi nicĭ măcar *Letopisețele* d-luĭ Cogălnicénu, căcĭ altfel ar fi găsit acolo, ed. I, t. I, p. 230—31, în Cronica luĭ Miron Costin următórea descriere a morțiĭ unuĭ boĭer din Moldova : «Iară «pre Vasilie Stroicĭ îl ĭertase Stefan-vodă, numaĭ învățase pre Nicoriță ar- «mașul să-l ducă să vadă perirea celor-l'alțĭ, ca să-ĭ hie grijă maĭ pre urmă «de mórte, că era om tînăr Stroicĭ și din casă maĭ vechĭu și cinsteț decât «tóte casele în țară; ce dilele luĭ cele sfârșite, cum dice cuvîntul : vedênd că «merge la perire și nu-ĭ spusese armașul povestea, s'aŭ apucat de sabia u- «nuĭ dărăban să móră cu r e s c u m p ĕ r a r e, că era om de firea luĭ ini- «mos». Óre și aci *rescumpĕrare* nu este «vengeance», ci numaĭ «rémunération, punition», după cum pretinde d. Cihac ? Ar fi de prisos să maĭ citâm din vechile tipăriture române. Când mitropolitul Varlam, *Invățătură* 1643, f. 265 v., dice : «дїаволȣль ѥсте р ѫ с к ȣ м п ъ р ъ т о р ю», noĭ traducem prin : «le diable est vindicatif», d. Cihac prin : «le diable est rémunérateur». Dracul cată să-ĭ fie recunoscĕtor. Din nenorocire însă pentru reputațiunea ambilor, ĭată un text trilinguic. In mitropolitul Dosofteĭu, *Psaltire* 1688, ps. 57 sună: бȣкȣра-сѫ-ва дирептȣл кѫндь ва веда с к ȣ м п ъ р а р е =slav. възвеселитса праведникъ егда видитъ ѿ т м ъ щ е н ї е = lat. «laetabitur justus cum viderit v i n d i c t a m». Tot acolo ps. 149 : а фаче р ъ с к ȣ м п ъ р а р е ꙟтрȣ нъгѫнии =sl. сътворити м ъ с т въ ѩзыцѣхъ =lat. «ad faciendam v i n d i c t a m in nationibus».

89. La pag. 308 No. 189, noĭ am spus : «slavicul чеснъкъ (ail) în legătură cu чесати-сѧ (ustură) ». D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 176, ne dă cu acest prilej o lecțiune: «le vsl. чесати-сѧ ne signifie nullement *brûler*, mais *se fendre* etc.» De'ntâĭu, noĭ n'am spus că чесати-сѧ însemnéză «brûler», ci «a ustura», adecă «a avé mâncărime,» «avoir la démangeaison». Pe lîngă excelintele dicționar paleoslavic al luĭ Miklosich, d. Cihac ar maĭ fi putut consulta din când în când și pe al Academieĭ de Petersburg, , t. IV p. 435, unde ar fi găsit : чесаться = свербѣть зудѣть тѣло чешется. Să maĭ observe tot-odată d. Cihac, că noĭ n'am derivat чеснъкъ din чесати-сѧ, ci numaĭ le-am pus «în legătură».

90. La pag. 129, despre месерери = милостенїи. D. Cihac, *Roman. Stud.* IV p. 166 - 7, d e c r e t é z ă că *mesererĭ* nu sînt *milostenĭĭ* : «La traduction

«par *charité, aumône* n'aurait aucun sens, et *mesreri* (sic) doit être pour «*meserii*= fonctions, affaires, ce qui seul s'acoorde avec le sens»; apoĭ ne trimite la al seŭ *Dictionnaire* II p. 194, unde ni se spune că românul *meseriă* este slavicul мещрита etc. Lăsâm să respundă d-luĭ Cihac Psaltirea luĭ Coresi din 1577, punênd alăturĭ pasagele române cu cele din Vulgata. Așa în ps. V: ꙟ моулцїа месерерїеи тале = «in multitudine misericordiae tuae»; așa în ps. XXXII: месерѣрѣ домнѹлѹи плинѹ е пѫмѫнтѹль= «misericordia Domini plena est terra»; așa în ps. LXXXVIII: їѡ сѫнть месерериле тале=«ubi sunt misericordiae tuae» etc. După d. Cihac, și latinul *misericordia* va fi însemnând «fonctions, affaires».

91. La pag. 294, No. 124, în *moșnén*=*moștén* și *moșnég* = *moștég*, pentru *-șn-* din *-șt-* cfr. *ploșniță* «Wanze»=russ. площица, boh. *ploștice*. In *moșnég* însă pare a fi o trecere curat fonetică, dacă nu va fi o contracțiune dissimilativă din *moșnenég*; în *moșnén* este assimilațiune regresivă *n*+*n* din *t*+*n*; în *ploșniță*—influința sufixuluĭ *-niță* din sinonimul *stelniță*=slav. стѣница. Pentru inorganicul *l* în *stelniță*, cfr. pag. 273 No. 37, pag. 311 No. 197, ĭar mai ales excelenta observațiune a luĭ Schuchardt dela pag. XXXIII, care ne rectifică pînă la un punct.

92. La pag. 437 No. 93 litt. *c*. D. Cihac, *Dict*. II p. 262, derivă *platoșă* din formele slavice *plat*, *platy* etc., carĭ tóte sînt masculine, și nu cunósce medio-latinul *plata* «cuirasse», de unde cuvîntul român vine d'a-dreptul. D-sa nu explică, de asemenea, finalul *-șă;* apoĭ citéză, nu se scie pentru ce, grecul clasic πλάτη «rame, aviron»!

93. La pag. 421 No 46. Ne voind să cunóscă forma română *plaveză*=ital. *palvese*, care nu există decăt numaĭ la Italianĭ și, prin urmare, nu ne-a putut veni de aĭurĭ, d. Cihac — *Dict*. II p. 246 — pretinde că Româniĭ aŭ luat *paveza* dela Slavĭ.

94. La pag. 436 No. 92. D. Cihac, *Dict*. II p. 538, derivă pe *hitlén* din ung. *hitlen* «perfide» compus din *hit* «loi» și *-len* «sans», de unde *hitlenșug*=*hitlenség*. Se póte. Pe căt timp însă noĭ găsim la Serbĭ forma хитлен din хитрен cu acelaș sens de «viclén» și pe căt timp sufixul *-șug*=ung. *-ség* se unesce și cu teme slavice, de ex. *priete-șug*, preferim a remâné indecișĭ între ambele etimologie.

95. La pag. 438 No. 103. Noĭ am dat cuvintul *céur* fără nicĭ o etimologiă. Maĭ curagĭos, d. Cihac — *Dict*. II p. 563 — decretéză că *céur* e tot una cu *chĭor*, derivând ambele din turcul *kior* «aveugle». Ce-ĭ pasă d-sale, că *céur* era poporan la noĭ deja în epoca luĭ Mircea cel Mare, pe când elementele turce nu avusese încă timp de a se introduce in România! Ce-ĭ pasă că din *chĭor* nu se póte face românesce nicĭ măcar *cĭor*, ĭar cu atăt maĭ puțin *céur*! Cine derivă, ca d. Cihac, pe românul *tivesc* din turcul *qyvirmaq* (*Dict*. II p. 623), *căptușesc* din *qaplamaq* (ib. p. 556), *culbec* din *qabouqli* (ib. p. 569), *famen* din *khadim* (ib. p. 576), *galeș* din *djali'* (ib. p. 579), *genune* din *djehennem* (ib. p. 580), *ghiduș* din *guldurudju* (ib. p. 580), *maț* din *ma'ii* (ib. p. 594), *moș* din *mousinn* (ib. p. 596) *moșie* din *mulk* (ib. p. 597), *ócheș* din *ïaghyz* (ib. p. 600). *zimț* din *zindjir* (ib. p. 631) etc. etc.

acela nu s'ar teme a trage de însuşĭ *Dumnedeŭ* din *Allah*. De unde vine *céur*, nu scim; dar din *chĭor* — nicĭ o dată.

96. La pag. 440 Nr. 124. Necunoscênd vechĭa formă *svinéţă* dela slav. свиньць «plumb», d. Cihac — *Dict.* II p. 612 — identifică actualul *sinéţă* «fusil, carabine» cu *şişané* dela turcul «*chechkânè, chichkânè (tufenk)*, vulg. «*chichanè* etc., ngr. σισανές, σισχανές». Prin ce fel de transiţiune fonetică *şişané* ar fi putut să trécă în *sinéţă*, acésta o scie numaĭ d. Cihac.

97. La p. 280 No. 66. D. Cihac — *Dict.* II p. 500 — d e c r e t é z ă că românul *foişor* este ung. *folyosó* «corridor, galerie». Maĭ întâĭu, maghĭarul *-ó* trece la noĭ tot-d'a-una în *-ăŭ*, nicĭ o dată în *-or*: *birăŭ*=m. *biró*, *Cengăŭ* = *Csangó*, *făgădăŭ* = *fogadó*, *hălăŭ* = *háló*, *heleştăŭ* = *halaştó* etc., încât din *folyosó* s'ar fi făcut *foişăŭ*. In *Roman. Stud.* IV p. 160, d. Cihac combate în următorul mod cele doă texturĭ aduse de noĭ în tomul I: »Le «texte que Mr. Hajdeu cite des Letopiseţele, 1-re édition Cogălniceano, tome I «p. 167: şi într'un *foişor* sus în cetate unde odihnĭa, à l'appui de son étymo-«logie, en ajoutant que *foişor* paraît avoir ici tout-à-fait l'acception du fr. «*folie* maison de plaisance, ne prouve cela aucunement, car il n'est pas à «supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forte-«resse. Moxa dit, p. 435: previé pre mare dintr'un *foişor*; et ici *foişor* n'a non «plus le sens de maison de plaisance. Mr. Cihac a donc eu parfaitement rai-«son d'oublier ce mot *latin* etc.» D. Cihac a uĭtat să ne spună, de ce anume: «il n'est pas à supposer que Stefan-vodă ait eu une *maison de plaisance* dans sa forteresse». D-sa a maĭ uĭtat să ne lămuréscă, pentru ce adecă în textul luĭ Moxa (pag. 385) împĕratul bizantin Teofil nu putea să aĭbă un *foişor*=«maison de plaisance», de unde să-şĭ petrécă «privind pe mare». După d. Cihac, Stefan-vodă şi împĕratul Teofil «se odihnĭaŭ» şi «petreceaŭ» în *foişor*=ung. *folyosó*, adecă în nesce «coridóre», căcĭ în limba maghĭară — observaţĭ bine — *folyosó* nu însemnéză nicĭ o dată alt ceva decât «coridor», «der Gang in Gebauden», ba încă şi «reumatism», «Zufluss». D. Cihac s'a luat pré cu uşurinţă după Lexiconul Budan, unde (pag. 222) *foişor* se explică numaĭ prin «atrium» şi «porticus». Sensul fundamental al cuvîntuluĭ pare a fi «o construcţiune architectonică uşóră» în genere, incepênd dela un simplu frundar, «foişor» în accepţiunea strictă a cuvîntuluĭ, şi pînă la acele artistice «folies», unde f o i l e nu maĭ figuréză decât numaĭ doră în pictură saŭ în sculptură. In Noul Testament dela 1648 noĭ citim (Luca XII. 3): «каре аци шоптить ла оурѣкїе, ꙟ ф о и ш w р ь сꙋ ва пропоВедꙋи»=«praedicabitur in t e c t i s» = «κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δ ω μ ά τ ω ν», unde în Biblia din 1688: «каре аци шоптит ла оурѣке, ꙟ к ꙋ м ꙋ р и сꙋ ва пропоВедꙋи престе к а с е», astfel că *foişor*=«cămară»=«casă», dar nicĭ într'un cas «coridor».

98. Dintre cuvintele slavice, trecute la noĭ în t. I, Dicţionarul d-luĭ Cihac a uĭtat unele dintre cele maĭ interesante: *strede* (pag. 222), *răzleţ* (pag. 249-50), *plocad* (pag. 297), *arminden* (pag. 310) etc., în locul cărora cele 474 pagine de «Éléments slaves» slavisézǎ cu toptanul în drépta şi 'n stânga s u t e de vorbe române cu totul străine Slavilor, ba încă multe din acelea pe carĭ însişĭ Slaviĭ le-aŭ luat dela noĭ, după propria mărturiă a unor slaviştĭ ca Schafarik, Miklosich, Kaluzniacki, Matzenauer etc. Cât despre procedura cea expeditivă a d-luĭ Cihac pentru a ajunge la cele 474 pagine şi pentru a d e-

cretă în prefață (pag. VIII) că: «L'élément latin de la langue roumaine ne «représente guère qu'un *cinquième* de son vocabulaire, tandis que l'élément «slave y entre pour le *double*»; despre acea procedură, pe lîngă cele multe specimene indicate maĭ sus, ĭată încă unul. La pag. 324, d. Cihac ne dă următórea etimologiă: «Salbă, s., collier; *salbă moale* Rhamnus frangula, «Evonymus europaeus; *salbă de galbeni* collier de ducats; *salba draculuĭ* mé- «chante herbe (au fig.); cfr. pol. *szalba* Verbascum ?, *szalba* Ragadiolus ?. «l'acception de *collier* tout bonnement, que *salbă* a aujourd'hui, vient de ce «que les paysannes se font des colliers avec les baies de bourdaine (Rham- «nus) et de fusain (Evonymus)». Las la o parte confusiunea curat botanică *rhamnus frangula* — *evonymus europaeus* — *verbascum*—*ragadiolus*, de care mult ar maĭ fi rîs distinsul botanic reposatul dr. Csihák din Moldova; las la o parte, că d. Cihac el însușĭ nu este sigur de semnificațiunea celor doă cuvinte polone, însoțindu-le cu semne de întrebare, deși totușĭ deduce de acolo cuvîntul român, pe care altfel nu l'ar puté pune între «Eléments slaves»; mě voĭu mărgini în partea logică a etimologieĭ. Dela Polonĭ — ḑice d. Cihac — Româniĭ aŭ luat o numire de plantă saŭ de doă plante, și fiindcă «les paysannes se font des colliers» cu acea plantă saŭ cu acele plante, de aci cuvîntul a ajuns a însemna «*collier* tout bonnement». Nicăirĭ în România țerancele nu-șĭ fac salbe din «baies de bourdaine et de fusain». D-luĭ Cihac ĭĭ trebuia o etimologiă, a găsit'o; acea etimologiă avea nevoe de o justificare, a croit'o; ĭată totul. «Evonymus europaeus» se chĭamă nemțesce *Pfaffenkäppchen*, franțusesce *bonnet de prêtre* (Nemnich), adecă «căciulița popeĭ». Un elev al d-luĭ Cihac n'ar avé decât să afirme că: «l'acception de *capuchon* «tout bonnement, que *Kappe* et *bonnet* ont aujourd'hui, vient de ce que les «prêtres portaient sur la tête des guirlandes de fusain». In realitate însă, nemic nu e maĭ latin ca *salba* «collier». Salbele favorite ale țerancelor nóstre nu sînt din «bourdaine» și «fusain» ale d-luĭ Cihac, ci din mărgele. În «Craĭu-noŭ» al luĭ Alexandri (*Teatru*, ed. Socec, t. I, p. 228), ispravnicul când vrea să înșele pe țerăncuța, ĭĭ cântă:

> Ți-oĭu da salbă de mărgele
> Și paftale și inele . . .

In «Nunta țerănéscă» (ibid. t. II p. 378), pețitoriĭ ne spun:

> Și câtâm o căprióră,
> Tinerică, sprintióră,
> Cu-ochișorĭ de porumbele,
> Cu cosițele 'n inele
> Și cu salbă de mărgele...

In poesia nóstră poporană, visul de fericire al uneĭ țerance este (Alexandri. Poesiĭ popul. ed. 2 p. 349):

> Să pue la gât mărgele
> Și la degete inele,
> Paftaluțe și cordele
> Numa'n florĭ și fluturele,
> Ș'apoĭ să s'arunce 'n joc
> Ca un trandafir de foc...

— Hoţul când vrea să îndatoreze pe ĭubita luĭ (ibid. p. 288), se plânge că

Lumea 'ntrégă ocoliĭ,
Ce căutaĭ nu găsiĭ :
Căutaĭ şir de mărgele
Să'l aduc mândruţeĭ mele...

— In fine, idealul de frumuseţă al feteĭ dela ţéră este (ibid. p. 230) :

Salba cu mărgelele,
Grădina cu florile
Şi ḑiua cu zorile...

Aci avem dară ceva fórte serios, ĭar nu «baies de bourdaine et de fusain» ale d-luĭ Cihac. Eĭ bine, *salba* = lat. *ex-alba* însemnéză tocmaĭ «margaritata», «din mărgele». Cuvîntul *alba* cu sens de «mărgea» este de o potrivă cunoscut în medio-gréca şi'n medio-latina, v. Du Cange, *Gloss. mediae graecitatis* p. 49 : «ἄλβα, unio, margarita» ; id. *Gloss. med. latin.* ed. Carpent. t. 1, p. 136 : «*alba*, gemma, unio, margarita, ab albedine et candore». La Provenţalĭ *azalbat*=*ex-albatus* însemnéză «luminos», de ex :

Domna, ben fon saubut et azalbat
Lo luns mati . . . ,

ceĭa-ce Raynouard, *Lexique roman*, Paris, 1844, t. 2 p. 49, traduce prin : «Dame, bien fut connu et éclairci le lundi matin». Iată ce fel de «bourdaine et fusain» se cuprind în «Eléments slaves» ale d-luĭ Cihac!

99. La pag. 123 : «moarté lu Calotă ban». Banul craĭovén Calotă, asupritor pentru ţeranĭ, a murit totuşĭ într'un mod eroic pentru ţéră. Unul din principaliĭ generalĭ aĭ luĭ Mihaĭu-Vitézul, el a întâmpinat la 1600 în capul oştiriĭ române invasiunea turcă şi a perit în luptă cu sabia în mână, după cum ne spune cronicarul otoman Naim-efendi, v. Senkowski, *Collectanea z dziejopisów tureckich*, Warszawa, 1842, t. 1, p. 112.

100. La pag. 306 nota 2. Modul, în care noĭ am caracterisat atuncĭ metóda luĭ Diefenbach, se justifică pe deplin prin noua sa carte : *Völkerkunde Osteuropas*, Darmstadt, 1880, unde 'l conduce la tot pasul d. Cihac. Sîntem recunoscĕtorĭ venerabiluluĭ bibliotecar dela Francfort, în orĭ-ce cas, pentru consciinţiósa declaraţiune, că n'a putut să consulte lucrările nóstre d'a-dreptul, ci numaĭ «mittelbar benutzt» (p. XIII), adecă prin d. Cihac: «Cihac's kritische(?) Abhandlung über Hajdeu in Böhmer, Roman. Studien IV I S. 141—148» (pag. XI). D. Cihac a bine-voit a ne descrie luĭ Diefenbach (pag. 266) în următorul mod : «Das Hauptverdienst des fleissigen Verfassers ist die geschicht-«liche und sprachliche Stoffsammlung, bis jetzt aber nicht die sprachliche «Kritik und Vergleichung, wie A.v. Cihac scharf *(so)* und scharf-«sinnig *(so)* nachweist *(so)*». Sîntem fericiţĭ, prin urmare, că numerósele erorĭ din cartea luĭ Diefenbach nu ne privesc; ne pare reŭ însă că şi ele se descarcă tot asupra d-luĭ Cihac «scharf uud scharfsinnig».

Pe lingă cele ḑise de noĭ şi de d. Gaster în Suplementul de faţă, să se maĭ véḑă despre d. Cihac în tom. II pag. 731-3 şi 765 nota. Orĭ-cum, este de regretat că, voind a se pronunţa între Hasdeŭ cel «fleissig» şi Cihac cel «scharf und scharfsinnig», Diefenbach n'a consultat în privinţa ambilor pe nesce linguistĭ străinĭ familiarĭ cu limba română : dacă nu pe A-

scoli, Miklosich și Schuchardt, ceĭ maĭ competințĭ dintre toțĭ, cel puțin pe eminentul romanist profesorul N. Caix dela Florența. Noĭ din parte-ne primim fără reservă sentința acestor patru, orĭ-care va fi ea, și nu credem că d. Cihac ar cuteḑa să-ĭ recuse, afară numaĭ dóră dacă—veḑĭ maĭ sus pag. LXXXII No. 54 — ĭl va veni pofta de a recurge la obicĭnuitul seŭ refren când se simte la strîmtóre : «ils ne sont pas et n'ont jamais été». Asupra variatelor aplicări ale acestuĭ fecund refren, fiind-că ni l'am adus a-minte, ĭată încă un exemplu prin care vom termina, recomandându-l cu tot din-adinsul luĭ Diefenbach. In *Dict.* II p. 139-40, d. Cihac trage pe moldovenescul ***hojma*** «continuellement, sans interruption» din slavicul *ĭedinakŭ* prin serbul *odmah*, deși ori-ce începĕtor în slavistică scie că *odmah* derivă prin proposițiunea отъ din slav. махати «agitare», ĭar *ĭedinakŭ* prin sufixul -акъ din slav. ѥдинъ «unus», încât ar urma *mahati* = *ĭedinŭ*, și deși tot-o-dată din *odmah* și din *ĭedinakŭ* nu se póte ajunge foneticesce la *hojma*. Acésta însă nu e tot. D. Cihac ne mustră pe noĭ că am îndrăznit a înrudi pe ***hojma*** «semper» cu *ghĭuj* «senex» = alban. *ghĭuș*, căcĭ — ḑice d-sa — *ghĭuj* este cuvînt turcesc : «voir ce mot Eléments turcs». Eĭ bine, căutațĭ în Dicționarul d-luĭ Cihac «Eléments turcs»; vorba *ghĭuj* nu se află acolo; ea nu este trecută nicĭ măcar în indicele dela finea volumuluĭ. D. Cihac, de sigur, ișĭ va fi luat de sémă maĭ târḑiŭ, că *ghĭuj* «n'est pas et n'a jamais été». Iată în adevĕr ce-va «scharf und scharfsinnig»!

I.

INDICE BIBLIOGRAFIC

FÂNTÎNE ȘI AJUTORINȚE, UTILISATE ÎN TOMUL I.

a. CIFRELE ROMANE INDICA SUPLEMENTUL; ABBREVIATIUNEA CPT SE REFERA LA «CONSPECTUL» PUS LA INCEPUTUL SUPLEMENTULUI.

A. Manuscripte.

B. Crisóve și zapise.

NB. Paginele sint indicate prin cifre cursive. Scurtările insemnează: r — „românesce", s — „slavonesc" M — „din Moldova", V — „din Valachia." — Acele cele precese de semnul * sint reproduse in extenso; și l'alte numai menționate.

1604 apr. 10. r. V. *131.*
605 (saŭ 1608) iul. 28. r. V. *139.*
1606 apr. 15 *. r. V. *148.*
641 r. M. *151.*
606 maiŭ 8. r. V. *155.*
1608 apr. 15. r. V. *158.*
irea 1608. . . r. V. *168*
irea 1609. . . r. V. *172.*
617 iun. 1. s. V. *167.*
620 maiŭ 13. r. V. *149.*
620 nov. 16. s. V. *165.*
* 1621 iuniŭ 30. r. V. *225.*
1621 dec. r. V. *56.*
1623 mart. 10. r. V. *97.*
* 1636 nov. 14. r. V. *229.*
1647 ian. 14. r. V. *82.*
1654 iuniu 18. r. V. *98.*
1657 febr. 12. r. V. *99.*
1661 ian. 2. r. V. *99.*
1665 iuliŭ 23. r. V. *99.*
1669 ian. 27. r. V. *99.*

C. Uricariĭ, condicarii și logofețiĭ.

NB Cifrele în parentesĭ indică anul sub care se menționéză.

D. Tipăriture.

NB. Cu steluță la margine sînt indicate vechile tipăriture române.

E. Comunicaţiunĭ.

II. INDICE PALEOGRAFICO-ISTORIC.

A. Diplomatica.

Alfabet :

ERRATA.

Pag.	Rînd	Tipărit :	Citesce·
VI	22	friedesstiftenden	friedestiftenden
XI	8	Est	Es
XV	6	*oder časlovețu*	O
—	8 de jos	zwichen	zwischen
XVI	10 —	čorăcăi	C'orăcăi
XX	3 —	spi nare	spinare
XXIV	3 —	slawiche	slawische
XXXIV	7 de sus	des *u*	des *n*
LXXXX	10 de jos	LXL	LX